הלכה · שולחן ערוך · מפרשים · חלקת מחוקק

חלקת מחוקק

משה בן יצחק יהודה

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

חלקת מחוקק

משה בן יצחק יהודה

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/חלקת-מחוקק/
הקובץ נוצר ב־21 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

סימן א 6
סימן ב 9
סימן ג 11
סימן ד 15
סימן ה 23
סימן ו 25
סימן ז 27
סימן ח 33
סימן ט 34
סימן י 35
סימן יא 37
סימן יב 39
סימן יג 40
סימן טו 43
סימן טז 44
סימן יז 44
סימן יח 88
סימן יט 89
סימן כ 89
סימן כא 90
סימן כב 92
סימן כג 95
סימן כד 95
סימן כה 95
סימן כו 96
סימן כז 97
סימן כח 101
סימן כט 111
סימן ל 115
סימן לא 118
סימן לב 122
סימן לג 123
סימן לד 124
סימן לה 124
סימן לו 131
סימן לז 132
סימן לח 139
סימן לט 148
סימן מ 150
סימן מא 153
סימן מב 153
סימן מג 159
סימן מד 159
סימן מה 161
סימן מו 164
סימן מז 168
סימן מח 169
סימן מט 169
סימן נ 170
סימן נא 174
סימן נב 177
סימן נג 177
סימן נד 180
סימן נה 181
סימן נו 183
סימן נז 184
סימן נח 184
סימן נט 184
סימן סא 185
סימן סב 188
סימן סג 189
סימן סד 190

סימן סה 191
סימן סו 191
סימן סז 199
סימן סח 201
סימן סט 204
סימן ע 205
סימן עא 213
סימן עג 214
סימן עד 215
סימן עה 218
סימן עו 222
סימן עז 225
סימן עח 237
סימן עט 239
סימן פ 239
סימן פא 244
סימן פב 246
סימן פג 247
סימן פד 249
סימן פה 249
סימן פו 255
סימן פז 258
סימן פח 258
סימן פט 261
סימן צ 262
סימן צא 271
סימן צב 274
סימן צג 275
סימן צד 281
סימן צה 283
סימן צו 286
סימן צז 292
סימן צח 293
סימן צט 296
סימן ק 298
סימן קא 305
סימן קב 306
סימן קג 310
סימן קד 313
סימן קה 315
סימן קו 318
סימן קז 320
סימן קח 323
סימן קט 324
סימן קי 324
סימן קיא 325
סימן קיב 327
סימן קיג 331
סימן קיד 335
סימן קטו 337
סימן קטז 344
סימן קיז 346
סימן קיח 352
סימן קיט 358
סימן קכ 362
סימן קכא 366
סימן קכב 368
סימן קכג 369
סימן קכד 371
סימן קכה 374
סימן קכו 380
סימן קכח 384
סימן קכט 385
סימן קמא 388

סימן קמד 389

סימן א

א **אין מוכרין ס"ת וכו'**. בש"ע בא"ח סימן קנ"ג פסק דמותר למכור ס"ת להספקת תלמידים או להשיא יתומים בדמיו והיא מדברי הריב"ש הביאו הב"י (שם בסי' הנ"ל וסיים הריב"ש בדבריו) דהוי דומיא דללמוד תורה ולישא אשה ולפ"ז דוקא יתום שרוצה לקיים פ"ו ואין סיפוק בידו אבל בשביל יתומה אין מוכרין (דאשה אינה מצווה על פ"ו כדפסק בסי' זה סעיף י"ג) ושאר פרטי דין זה אם אין לו מה לאכול או למצות פדיון שבוים וכן אם יש חילוק בין ס"ת של יחיד לשל רבים עיין בי"ד סי' ר"ע וסי' רפ"ב ובא"ח סי' קנ"ג ואין כאן מקום להאריך בדין מכירת ס"ת:

ב **שישא אשה בן י"ח**. אף על גב דכל המצות חייב לקיים מיד כשנעשה בן י"ג מ"מ מצוה זו קבלו חז"ל שבן י"ח לחופה מאחר שצריך ללמוד קודם שישא אשה (כמבואר בש"ע טי"ד סי' רמ"ו סעיף ב') התחלת למוד גמ' הוא מבן ט"ו ואילך:

ג **אבל קודם י"ג לא ישא וכו'**. זה הוא לשון הטור, גם הרמב"ם בפכ"א מהא"ב כתב ואסור להשיא אשה לקטן שזה כמו זנות הוא ופשט הלשון משמע דקטן הוא כל שלא מלאו לו י"ג שנה ויום אחד ויש לו שערות כמו קטן דכל הש"ס ולפי זה סמוך לפרקן שהוא מצוה כדאמרינן בגמ' (יבמות דס"ב סנהדרין דף ע"ו) (גם הרמב"ם הביאו בפ' הנ"ל קודם דין הנ"ל וז"ל מצות חכמים שישיא אדם בניו ובנותיו סמוך לפרקן שאם יניחן יבואו לידי זנות וכו' עכ"ל) היינו מיד אחר שהגיע לפרקו דהיינו שנעשה בר מצוה (וכן פי' הב"י) ולפי זה יהיה מחלוקת בין הפוסקים דהא רש"י ותוספות כתבו (סנהדרין דף ע"ז ע"ב) דמצוה להשיא אשה לבנו קטן כל שהוא סמוך לפרקו דהיינו קודם שנעשה גדול שנה או חצי ואחרונים כתבו דאפשר גם הרמב"ם והטור ס"ל הכי וקודם י"ג היינו קודם התחלת שנת י"ג דאז נקרא קטן לזה אבל בתוך שנת י"ג דהוא סמוך לאיש מצוה היא ובאמת סתימת ל' הטור והרמב"ם לא משמע הכי, ובב"ח חידש דין א' דאב המשיא בנו קטן סמוך לפרקו הוי קדושין דרבנן וצריכה גט מדרבנן ואין דבריו ברורים ועוד יתבאר לקמן ועיין בתשובת ראב"ח סי' מ"ז:

ד **נהגו שלא לכוף על זה**. קצת משמע כן מדברי הרא"ש בפ' הע"י ס"ק ט"ז וז"ל וכן היה נכון ברווק שעברו עליו ך' שנה ואינו רוצה לישא אשה שיכפוהו ב"ד לישא אשה משמע דלא היו נוהגין כן בזמנו אבל מדברי הריב"ש (שמדבריו הוציא הרב דין זה) אין ראיה דהתם מיירי שאין כופין אותו לגרש או שאין מוחין מלישא אשה שאינה בת בנים אבל לישב בלא אשה כלל מזה לא מיירי:

ה **ואפילו בנשא אשה ושהה עמה י' שנים וכו'**. הרב הוציא דין זה מתשובת הריב"ש והמעיין שם יראה שכתב להיפך וז"ל אם בשהתה עמו עשר שנים ולא ילדה וכו' אף עפ"כ כופין ואף על פי שכבר נשואה לו כ"ש הוחזקה להיות עקרה שאם בא לישא אותה שמונעין אותו בכפיה שלא ישאנה ע' שם:

ו **והוא שלא יהיה הבן סריס וכו'**. נראה דאם הבן נשא איילונית או הבת נשאת לסריס או שלא נשאו כלל קיים האב פ"ו דאל"כ ליתני רבותא:

ז **בד"א כשהיו בני הבנים זכר ונקבה**. מדברי התוספות (ביבמות דף ס"ב ע"ב בד"ה וכ"ש ברא לברתא) משמע דשני זכרים הבאים מבן ובת קיים פריה ורביה ובשלטי הגבורים הוסיף אפילו בשתי בנות הבאים מבן ובת קיים פ"ו למסקנא דשמעתיה ופי' ההלכה לדעת הרמב"ם מבואר כדברי האחרונים וא"צ להאריך בזה כאן ואם היו לו בן ובת ומת הבן והוליד בת או להיפך אפשר דאף לדברי הרמב"ם מהני ואפשר דלא מהני וע' בתשובת מהר"מ מלובלין סי' ט"ז:

ח **היה הבן ממזר וכו'**. יש להסתפק אשה שנתעברה באמבטי אם קיים האב פ"ו ואם מקרי בנו לכל דבר ובלקוטי מהרי"ל נמצא שבן סירא היה בנו של ירמיה שרחץ באמבטי כי סירא בגי' ירמי"הו וע' בס' עבודת הקודש להרב איש האלקי מוהרר"מ קורדאווי"רו זצ"ל בחלק התכלית פרק י"ז (וז"ל ס' יצירה מזמן אברהם אבינו ע"ה נמצא בין אומתו הקדושה וירמיה ע"ה בזמן בית הראשון היה מתעסק בו כמו שנמצא בס' הבטחון שעשה ר"י בן בתירא ע"ה הביאו רב חמאי גאון ז"ל בס' היחוד וגם הביאו הקדוש קנה ז"ל בספר הפליאה שירמיה הנביא ע"ה היה מתעסק בספר יצירה בינו לבין עצמו יצתה בת קול ואמרה קנה לך חבר הלך אצל סירא בנו ונתעסקו בס' יצירה שלשה שנים לקיים הכתוב אז נדברו יראי ה' וגו' עכ"ל):

ט **ונתגייר הוא והם**. בתשובת מהרי"ל סי' רכ"ג פסק אפילו לא נתגיירו בניו עמו וכן משמע קצת בגמרא (יבמות דס"ב ע"ב):

י **אלא ישא אשה שאינה בת בני' וכו'**. ואם אינו מוצא שום אשה בלא מכירה צריך למכור ס"ת כדי שלא יעמוד בלא אשה והיינו דמסיי' ולא יעמוד בלא אשה דא"כ הא כבר כתב לפני זה דאסור לו לעמוד בלא אשה ואף דמפשט הגמרא משמע דטעם מכירת ס"ת לישא אשה הוא משום שבת יצרה מ"מ אסור דהרהור עבירה קשה משבת יצרה וכמו שכתב בעל ת"ה סי' רס"ג (דהרהור עבירה קשה משבת יצרה) לעניין אם מתירא מקטטה וכן הוא בהדי' בספר מלחמות י"י להרמב"ן (בפ' הבע"י דף תכ"ו ע"ב וז"ל אלא לומר שאסור לו לאדם לעמוד בלא אשה ואעפ"י שאינו חייב כלל בפ"ו ולעולם הוא מוכר

ס"ת אפילו לישא אשה שאינה בת בנים ואף על גב דליכא שבת יצרה וכו' עכ"ל) ואף על גב דלכאורה דברי הנ"י סותר לזה (הביאו הב"י סי' זה ס"ק י"ב וז"ל סברא דרבוותא דהא דר' יהושע) (דתניא ר' יהושע אומר נשא אשה בילדותו ישא בזקנותו היו לו בנים בילדותו יהיו לו בנים בזקנותו שנאמר בבקר זרע את זרעך וגו') מדרבנן דאי מדאורייתא כל שקיים פ"ו נפטר וה"ה במכיר עצמו שאינו ראוי להוליד פטור אלא שנושא אשה שאינה בת בנים מפני החטא כדרב נחמן ומסתבר' דכשראוי להוליד מוכר ס"ת משום דרבי יהושע ואף על גב דהוי מצוה דרבנן דלא אפקיה הכא מס"ת אלא לענין אשה שאינה בת בנים וכן הלכה הריטב"א ז"ל עכ"ל (ומדכתב דלא אפקיה ס"ת מהכא אלא לענין אשה שאינה בת בנים א"כ סבירא ליה דלא ימכור ס"ת לישא אשה שאינה בת בנים) יש לפרש דברי הנ"י באופן שלא יחלוק על זה ודוק:

יא **וי"א שאפי' אם יש לו וכו'**. (אמר המגיה והכותב בנו של המחבר להיות כי מה שארשום כאן היא נפקות' גדולה בכל ספרי הש"ע של המחבר הרב הב"י מה שהוא נוגע לפסק הלכה ולדינא אמרתי בלבי לבל למנוע בר ולהעתיק פה מה שמצאתי בתשובת הרב הגדול מ"ע סי' צ"ז וז"ל ואמרת כי הב"י לא הכריע בטי"ד סי' נ"ה וגם הש"ע הביא ב' הסברות והניח הדבר בספק דע כי המחבר ההוא רבן של בני הגולה זה דרכו בש"ע דקבוע להוראה להביא תחלה הדעת היותר מוסכמת והיכ' דאיכא למיחש לסברא מייתי לה בשם י"א א"כ מה שכתב תחלה כדעת הגאונים להתיר הוא פסק גמור ומוחלט ולפי סברתו ולא זכר הסברא השניה אלא לחלוק כבוד לבעלה שגם הם גדולים ורבים ובהרבה מקומות פשט המנהג לאסור דכוותיהו עכ"ל ואתה המעיין ממנו תבין היכא דהרב הב"י מביא שני סברות בש"ע והסברא השניה מביא בשם י"א אין הדבר כמסופק אצלו בין הסברות רק דעתו לפסוק כסברא הראשונה והי"א מביא רק לחלוק כבוד לבעל הסברא ההיא ואתה דע לך:

יב **ומתירא שאם ישא אשה בת בנים יבואו קטטות וכו'**. הראיה שהביא הת"ה לדין זה (שממנו הוציא הרב דין זה) מהא דמשיאין לו עצה ההוגנת לו ודחינן מצות יבום בשביל קטטה ראיה זו קלושה היא דיבום וחליצה בדידיה תלי רחמנ' ואיכא למ"ד מצות חליצה קודמת אבל להפטר ממצוה זו בשביל קטטה דאפי' ס"ת מחוייב למכור לדעת הרא"ש אין לנו ראי' מזה:

יג **והוא דאפשר למיקם בסיפוקייהו**. יש להסתפק אם האיסור היא מצד האשה שהיא יכולה למחות בידו מאחר שאין יכול לקיים לה שאר וכסות ועונה או נימא דאף היא מתרצה לו ונותנה לו רשות לישא אחרת הב"ד מוחין לו אם אינו יכול להספיק אותם

ומדברי הרמב"ם (פט"ו מה"א) הביאו הטור (בסי' ע"ז ס"ק ד') משמע דתלוי ברצון הנשים וכן משמע בתשובת הריב"ש סי' צ"א ומקרא מלא הוא (והחזיקו שבע נשים באיש אחד ביום ההוא לאמר לחמינו נאכל ושמלותינו נלבש רק יקרא שמך עלינו אסוף חרפתינו ישעיהו ד':א') וכל דבר שבממון תנאו קיים:

יד **כדי שיגיע לכל אחת עונה בחודש**. כי סתם וסת היא כל שלשים יום ולפחות תהיה לה עונה אחת טרם יבא וסת השני (דהיינו עונה של ת"ח שהיא מע"ש לע"ש כך פרש"י בהחולץ דמ"ד ע"א):

טו **אינו רשאי לישא אחרת**. בנ"י מסיים בטעמו דאומדנא דמוכח היא דאדעתא דהכי אנסבא ליה והוי כחמר שאינו רשאי לעשות גמל עכ"ל וממילא דברשות אשתו מותר כמו שמבואר לקמן סי' ע"ו:

טז **יש להקל להתיר לו לישא אשה אחרת**. וכבר נהגו שלא להתיר בלא מאה רבנים ועיין בב"ח וע' בתשוב' מהרש"ל סי' ס"ה משמע שדעתו לאסור ודלא כב"ח:

יז **ולא החרי' אלא עד סוף אלף החמישי**. עיין בתשובת ב"י סי' י"ד בדיני נשואין מה שכ' על תשובת הרב ר"י מינץ:

יח **לגרש אחת מהן**. פי' והשניה תדחה מפני הראשונה אם לא שהראשונה מקבלת גט ברצון וכ"כ מהרש"ל סי' י"ד:

יט **מזכה לה גט ע"י אחר**. משמע מדבר הלמד מענייני דהטעם הוא כדי שהבעל לא יעבור על תקנת ר"ג וכן הוא בהדי' בת"ה סי' רל"ז ומהרי"ק סי' קמ"א אכן בד"מ כתב טעם א' דבמקום שנוהגין ביבום יש לחוש שמא ימו' הבעל בלא בנים ותתייב' אשתו ובאמת היא צר' סוטה ואינה עולה ליבום וסיים שם ולכן מנהג יפה הוא במקום שנוהגים ביבום:

סימן ב

א **וכל העושה כן מקרי נושא כו'**. אף על גב דלפני זה כתב כל שאינה פסולה עליו מותר לישא משום ממון היינו אם נותנין לו ממון (ברצון טוב) אבל לענן כלתו בשביל זה זה או לענן עצמו ולהמתין מלישא אשה עד שימצא אשה שתתן לו ממון אסור וכן סיים בא"ח ורבים נכשלים בעבירה כשאינם נושאין אשה במהרה ועליהם נאמר כל הנושא אשה לשם ממון וכו' כלו' שהעיכוב מלישא אשה בשביל חמדת ממון גורם לו להוליד בנים זרים:

ב **או שיש בהם עבדות.** לא כתב או עבד דעבד שנתערב בישראל הוולד כשר ולהרמב"ם אף לכהונ' לא פגום ע"כ נקט עבדות, כלומ' דהערעור הוא שיש בהם עבדים ושפחות וכל ולד הנולד במשפחה הוא ספק עבד דשמא נולד מן השפחה:

ג **ואם משפחת כהנים היא לא ישא וכו'.** הרב העתיק לשון הרמב"ם שהוא ע"ד פירש"י (רצה לומר שמפי' רש"י נראה דהא דקאמר לא ישא ממנה אשה יהיה מי שיהיה הנושא אם כהן או לוי או ישראל וכן למטה שכתב אם היתה המשפחה שקרא עליה ערעור לוים או ישראלים פי' אם האשה היא מלוים או מישראלים והנושא הוא מי שיהיה כך פי' הרב המגיד דברי הרמב"ם ע"ד פי' רש"י) וצריך לפרש כאן דלצדדין קתני דאם הערעור הוא על החלל אז אין צריך לבדוק אלא כהן הנושא ואם הערעור על פסולי קהל אף ישראל צריך לבדוק ומ"מ יש חילוק (בבדיקת פסולי קהל) דאם הערעור יצא על משפחת כהנים אז אין צריך בדיקה רק ח' אמהות אפי' אם הערעור יצא שנתערב בהן פסולי קהל אבל אם הערעור יצא על משפחת לוים וישראלים מוסיף לבדוק מפני שהעירוב מצוי יותר בהם כמ"ש הרמב"ם אבל יש כאן דעה אחרת דרישא מיירי בכהן הבודק מחמת ערעור דפסולי כהונה די לו בבדיק' ח' נשים אבל לוי וישראל הבודקין וה"ה כהן הבודק מחמת פסולי הקהל צריך להוסיף בדיקה אם יצא ערעור שנתערב פסולי קהל וכל היכא שהחשש משום פסולי קהל גם האשה בודקת לדעתם (ולא אמרו שלא הוזהרו כשירות לינשא לפסולים אלא כשאין שם רק חשש פסולי כהונה אבל בחשש פסולי קהל צריכה גם היא לבדוק) וכמו שמבואר בהר"ן ובמ"מ דעה זו (וטעם הנ"ל):

ד **ונמצא בודק עשרה אמהות.** כבר הניח המ"מ בצ"ע דבגמרא משמע דבודק לפחות י"ב אמהות דהא יש כאן ד' אמהות וכשמוסיף לבדוק בכל אחת דור אחד נמצא ו' הן י"ב:

ה **שלא הוזהרו כשירות.** כלומר מאחר שלא החמירה עליהן תורה בפיסולי כהונה גם רבנן לא החמירו עליהן לבדוק בדיקת דורות אבל מ"מ בדיקה סתם בעי דהא מאחר שיש עידי ערעור שנתערב בהן ממזר צריכה היא לחוש לספק דאורייתא כאיש ולדעת רש"י ניחא דפי' דערעור אינו רק קול בעלמא (כלומ' ודלא כמו שכתב בתחלת סעיף זה והוא שיעידו שנים שנתערב בהם ממזר והוא דעת הרמב"ם) וכבר כתבתי בסעיף שלפני זה שיש חולקין וס"ל דבפסולי קהל אף האשה בודקת וכמבואר בר"ן ובמ"מ:

ו **וי"א דוקא משפחה שנתערב בה וכו'.** כלו' שקול יוצא שנתערב בה דאלו בעדים הא כתב לפני זה דבלא שתיקה צריך לבדוק ומיהו יש לדחות (דאף כאן מיירי בעדים) וה"ק דהוא לבדו צריך בדיקה (מאחר שהוא שותק אתיליד ביה ריעותא) והאחרים במשפחתו פטורין מן הבדיקה כל זמן שלא נבדק הוא:

ז **וכל זה מיירי בפיסול הנוגע בעצמו**. משמעות לשון זה אף דאיכא כולה לריעותא דהיינו שיש קול שנתערב במשפחה פסולה וגם בדורות הראשונים שהיו ב"ד נזקקים על החרפות וגם שצוח על פסול אחר ושותק על פסול זה אפ"ה בפסול הנוגע לזרעו אין השתיקה הודאה רק למיחש קצת אבל המעיין בתשובה יראה שלא עשה זה רק לסניף בדרך אפשר ודוקא בדיעבד שלא להוציא אבל היכא דאיכא כולהו לריעות' פשיטא דיש לחוש לכתחילה שלא להתחתן עמו:

ח **אבל בתה אפילו נשאת תצא**. בגמ' בקידושין דע"ה ע"א מבואר דהמכשירי' באלמנ' לכתחילה מודים בבתה דאסורה עכ"פ לכתחילה ורשב"ג דמחמיר אמר דכל שאין אתה נושא בתה אין אתה נושא אלמנתו אבל דהבת אפילו נשאת תצא אפי' בס"ס זה לא מצינו מבואר והדקדוק שדקדק הב"י והכ"מ מדברי הרמב"ם אינו כדאי לבנות ע"ז יסוד ולחדש דין זה גם בדברי התוס' (בכתובו' דף י"ד בד"ה אלמנת עיסה ובד"ה תנו רבנן) לא נזכר אף שיש חילוק בין בת לאלמנה היינו לכתחלה אבל לא שתצא הבת ועיין בב"י לקמן ס"ס ז' כן שם הובא בטור מקור דין זה:

ט **והיודע פיסולה אינו רשאי לגלותה**. לפי זה ערער תרי שנתבאר לעיל (תחלת סעיף ג') שהעידו שנים שנתערב במשפחה פסול ממזר או חלל עשו שלא כדין שהעידו מה שאין ראוי לגלות אבל קשה מאחר דפסק לפני זה (בסעיף זה) בספק אחד דאסור ואם נשאת תצא איך אין מצוה לגלות דהיום או למחר יבואו עדים ויהיו הבנים ספק ממזרים ועל הר"ן שממנו (נובע דברי הרב מהרמ"א בהגה זו) שכתב זה אין לתמוה דהוא אפשר מיירי בפסול שאינו מבור' רק שחשש קול יוצא ועל זה קאי דא"צ להודיע רק לצנועים אבל שני עדים שיודעין מתערובות פסול רחוק לומר שלא יעידו מאחר שהבנים כשיודעו הם ספק ממזרים:

י **והוא שהוחזק ג' פעמים שיבואו בניהם כו'**. ואפי' ר' מודה שאין לחוש במשפחה פחות מתלת' זימני כך כתב בנ"י בפ' הע"י:

יא **שדבר זה גורם לזנות**. עיין בספר חסידים סי' (שעט) שאין אסור בדבר אם היא מתרצה לכך (ומביא שם מעשם שבתולה אחת נשאת לזקן אשר היא היתה חפיצה בו ויצאו מהם בנים תלמידי חכמים):

סימן ג

א **וי"א דנאמן לקרות בתורה ראשון ולישא את כפיו**. הרמ"ך בעל דעה זו לא כתב רק לקרות בתורה ראשון ונתן טעם לדבר דלא אכפת לן אם יקרא בתורה ראשון כלומר דאין

בזה צד איסור רק מפני דרכי שלום (כדאיתא במשנה בהנזקין דף נ"ט) אבל נשיאות כפים דאיכא איסור עשה כמבואר בגמרא (כתובות דף כד) בזה אין מקילין אף לדעת הרמ"ך:

ב **וכן נוהגין האידנא בכל מקום**. (אף שהכריע הרב כהרמ"ך לא בכל דבריו הכריע) ובמקום שנוהגין האידנא אפי' בתרומה דרבנן (כגון בא"י כמבואר בש"ע מטי"ד סי' של"א) אז יש לחוש שמא יעלו אותו מקריאת התורה לתרומה דרבנן אך במקום שאין נוהגין בתרומה כלל אז יש לקרותו בתורה דלא נפיק מיניה חורבה וכמו שנתנו הר"ן והמגיד טעם למנהג שלנו (הביאו הב"י סי' זה ס"ק א' וסיימו בדבריהם ואעפ"כ אין ראוי לעשות כן) כלו' ולא יקרא בתורה כלל ע"פ עצמו אף במקום שאין נוהגין בתרומה כלל (ועיין לקמן ס"ק ז'):

ג **והנבעלת לו אם היא פסולי כהונה הוי ספק חלל**. היינו לענין כהן אחר שבא עליה אינו לוקה משום חללה ודאית וכן זרעה ספק חללים אבל הוא עצמו שחזר ובא עליה לוקה משום חללה (ודאית) לפי דבריו כמו דלוקה בפעם ראשון משום גרושה:

ד **הוציאני מבית הספר**. בטור השמיט זה אפשר למאי דקי"ל דכל המשפחו' בחזקת כשרות לא חיישינין לעבדות ומכ"ש בארצותינו דלא שכיחי עבדים כנענים שמלו וטבלו לשם עבדות שיאכלו בתרומה (ועיין לקמן סק"ח):

ה **פלוני כהן לוה מפלוני מנה ועדים וכו'**. הוה ליה למנקט רבותא אפי' בלישנא דידיה כגון אני פלוני כהן וחתימי סהדי אפ"ה מעלין לכהונה בזמן הזה (דאפליגו בגמרא בכתובות דף כ"ד אי מעלין משטרות ליוחסין אי לא מעלין ופריך בגמ' ה"ד אלימא דכתוב ביה אני פלוני כהן חתמתי עד (דהיינו בלישנא דידיה) מאי קמסהיד עליה (כלו' ופשיטא דאין מעלין) לא צריכא דכתוב בה אני פלוני כהן לויתי מנה מפלוני וחתימי סהדי מאי אמנה שבשטר קא מסהדי או דילמא אכולה מילתא קמסהדי ופסק שם הילכתא כמ"ד אין מעלין ופסקו כל הפוסקים ה"מ ליוחסין אין מעלין אבל לתרומה דרבנן מעלין והיינו אף בלישנא דידיה וא"כ לינקט רבותא) אלא נקט לישנא דסהדי לרבותא דאפ"ה אינו נאמן רק בזמן הזה אבל ליוחסין אין מעלין אפילו בלישנא דסהדי (והוא דעת הרמב"ם פ"ך מהא"ב וסיים בלשונו שם שמא לא העידו אלא אמלוה) (פי' ולא אכולה מילת' מסהדי) ועיין בש"ע בח"מ סי' מ"ט ס"ק ז' מה שחלק שם גבי שני יוסף ב"ש אם כתבו העדים אמר לנו יוסף ב"ש שליט"א הוי סי' ולכאורה דין זה הוא דוקא להרא"ה והרשב"א דס"ל דבלישנא דסהדי ודאי מהימני (פי' ומסתמא אכול' מילתא מסהדי) הביאו הב"י בסי' זה וזה לשונו וכתב הרא"ה ז"ל דהא דפליגי (ר"ל אי מעלין משטרות ליוחסין אי לא) דוקא בלישנ' דידיה כי האי דאמר אני פלוני כהן אבל בלישנא דסהדי ודאי מהימני

(פי' אפי' ליוחסין וכו' וכ"כ הרשב"א ז"ל עכ"ל) וא"כ יהיה הש"ע מזכה שטר' לבי תרי דכאן פסק כהרמב"ם ושם פסק כהרשב"א אבל המעיין בתוספות (בכתובות דף כ"ד ע"ב) בד"ה אמנה שבשטר קא מסהדי וא"ת ואי לאו אכולא מילתא קא מסהדי (א"כ עדים חתמי אף על גב דלא ידעי אי כהן הוי אי לא וא"כ גבי שני יוסף ב"ש דאמרי' אם היו משולשין יכתבו כהן ומה מועיל כיון שהעדים חותמין אעפ"י שאין מכירין בו אם הוא כהן וי"ל דהיכא דהוחזקו שני יוסף ב"ש ודאי אכולה מילתא מסהדי כי אז צריכין לידע אם בן כהן הוא ואז מעלין משטרות ליוחסין והכא מבעיא לן היכי דלא הוחזקו עכ"ל) וא"כ פשיטא דדין זה של הרשב"א אמת מ"ש בח"מ סי' מ"ט (וגם הרמב"ם יודה בזה) ומה שהשמיט הרמב"ם דין זה גבי יוחסין ואפשר דמילתא דפשיטא הוא דאם שנים מעידין שזה כהן (ר"ל כסברת התוספת דהיכא דאיכא שני יוסף ב"ש מסתמא מדקדקין בדבריהם ויודעין שהוא כהן) ודאי דמעלין ואפשר לומר דהרמב"ם לא ס"ל כהתוספות דהא דכתב (העדים) אמר לנו יוסף בן שמעון הכהן היינו כהן בזמן הזה (לענין אכילת תרומה דרבנן) לאפוקי יוסף בן שמעון האחר דהוי ישראל אבל ליוחסין אין מעלין עד שיעידו בפירוש שהוא כהן גמור אבל דין זה שכתב הרשב"א (בח"מ סימן הנ"ל) אמת הוא אליבא דכ"ע (אף להרמב"ם) דעדים (בודאי) לא יכתבו שלי"ט על מי שהוא מת:

ו **וי"א דאם חתם עצמו אני פלוני כהן עד**. (זה הוא לשון הר"ן וסיים בלשונו מיהו לתרומה דרבנן מהימן דלא גרע ממסיח ל"ת דמכשירין לקמן הביאו הב"י סי' זה סעיף קטן א') ונראה דהרב כתב זה ג"כ כאן דמהני אפילו לאכילת תרומה דרבנן (בא"י) דאי לס"ת ולנשיאות כפים כבר כתב לעיל (סעיף א') דנאמן להעיד על עצמו בלא מל"ת ומיהו קשה דבשלמא הר"ן לטעמיה אזיל דס"ל דאין אדם נאמן על עצמו כלל (וכמו שהבאתי לשונו סוף סעיף קטן ב') ודלא כהרמ"ך ומאחר שהוא מל"ת בחתימתו ס"ל שהוא כהן לפחות לקריאת ס"ת וק"ל דמעלין מקריאת ס"ת להיות כהן ככהני זמן זה אבל לדעת הרב דפסק לעיל דלקריאת ס"ת נאמן בזמן הזה בלא מל"ת א"כ החתימה שחתם עצמו כהן (לא מקרי מסיח לפי תומו) (ומה שחתם עצמו כהן היינו משום) שהוא קורא בתורה (וזה הוי ע"פ עצמו) ואם חתם עצמו בארץ שאין נוהגין בתרומה דרבנן אין לו לאכול (עפ"ז) בא"י תרומה וא"כ צריך לפרש הגה זו דווקא בא"י דיש שם תרומה דרבנן ואז אין קורין אותו לתורה בלא ראיה:

ז **ואין חוששין שמא אמו כותית**. הטעם כתב הרשב"ץ דרוב האנוסים נזהרין מלהתחתן בגוים מיהו קשה דהא בסמוך סעיף ו' כ' דעד א' המעיד שאביו כהן אין מעלין אותו לכהונה שמא אביו נשא חללה אבל אם הוחזק אביו כהן או שבאו ב' והעידו שאביו

של זה כהן הרי זה בחזקת אביו א"כ אנוס זה שמעיד שא' מהם מוחזק בכהונה היינו שאבותיו היו בחזקת כהנים דאם מעיד עליו א"כ (מהיכי תיתי יש) לחוש שמא בן כותית הוא וא"כ יהיו הפסקי' סתרי אהדדי דכשם דלקמן חיישינן שמא חלל הוא ה"נ גבי עדות אנוס שמא אביו נשא חללה ע"כ היה נראה דהרשב"ץ לא ס"ל כהרמב"ם דבאמת נדחק הרב המגיד לתת טעם לדברי הרמב"ם מה שמחלק בין חזקה ע"פ שנים לחזקה ע"פ א' וכבר כתב ה"ה שרש"י והראב"ד פי' הגמרא דוקא שיצא קול על אמו אבל מסתמא לא חיישינן וא"כ דברי הרשב"ץ שבסעיף זה דאזל בשיטת שאר פוסקים ודברי הרמב"ם שבסעיף ו' המה סותרים ואפשר דלקרות בתורה אף הרמב"ם מודה דלאו איסורא הוא ובסעיף ו' לא מיירי אלא מנשיאות כפים ואכילת תרומה דהם דברי איסור לזרים:

ח **טובל ואוכל בתרומה**. במשנה תנן איש פלוני יצא מבית הספר לטבול לאכול בתרומה ומפרש בגמ' (כתובות דכ"ו ע"א) דדוקא קתני כדי להוציאו מחשש עבד (ר"ל מאחר דקתני יצא מבית הספר לאו עבד הוא דעבד אסור ללמוד תורה כדאיתא שם דכ"ח ע"א מסייע' ליה לר' יהושע בן לוי דאמר ר"י ב"ל אסור לאדם שילמוד לעבדו תורה) וע"ל בסעיף א' כ' כן וכאן השמיטו אפשר דסמך ליה אדלעיל וכבר כתבתי (סעיף ד') דבטור הושמט גם שם:

ט **שמא חלל הוא**. כתבתי (לעיל ס"ק ז') שזה דעת הרמב"ם ואינו מוסכם משאר פוסקים ובפרט בזמן הזה שכל המשפחות בחזקת כשרות הם למה נחוש לחלל:

י **וישאר כהן בחזקת אביו**. בב"י מביא מחלוקת הפוסקים אי מיירי אפי' בתרומה דאורייתא או לא:

יא **והם אוננין עליו**. בגמרא ביבמות דף ק' ע"ב מפרש היכא משכחת לה (ר"ל כיון ששניהם חיים א"כ ע"כ דגירשה בעלה כהן הראשון ושוב לא משכחת שתנשא בגירושין לכהן השני) ועיין בס"ק שאחר זה:

יב **ובתוך שלשה נשאת לכהן**. נראה דה"ה להיפך שזינתה עם כהן תוך ג"ח למיתת בעלה הכהן ג"כ לא נקרא זרעו מיוחס אחריו כל היכ' דאיכ' צד זנות, ומיהו קשה למה לא אמרינן זיל בתר רובא ורוב בעילות תולין בבעל לו יהא זינתה תחת בעלה הולד כשר ואפשר לו' דלכהונה החמירו יותר ועיין ביבמות דף ק' אמרינן אלא לאו בזנות (קאי אמתניתין על מי שלא שהתה אחר בעלה ג' חדשים והיו שניהם כהנים ונשאת וילדה ואין ידוע אם בן ט' לראשון או בן ז' לאחרון הם אוננים עליו (מייתי לה המחבר בסעיף שלפני זה) וקא מהד' תלמודא היכי משכחת לה ששניהם כהנים ובתחלה קאמר שגרשה הראשון ונשאת כהן השני באיסור ובתר הכי דאמר אלא שבא עליה כהן הראשון בזנות)

ומאי אחר בעלה אחר בועלה (פי' ולפ"ז מה שאמר במתניתין שלא שהתה אחר בעלה ג' חדשים הא הראשון בא עליה בזנות מאי בעל' דקאמר ומתרץ מאי בעלה בועלה) והיינו ממש דין זה שבתוך ג' לזנות נשאת אבל רש"י פי' התם אלא לאו בזנות ששניהם באו עלי' בזנות משמע דוק' שניהם בזנות ונשאת לאו דוק' כמו בעלה לאו דוק' אבל נשואין אחר זנות תולין בנשואין:

יג **ומודה שהוא בנו**. כלומר שמודה שבא עליה ואפשר שנתעברה ממנו והיא אינה אומרת שבאו עליה ג"כ אחרים אבל אם הוא אינו לפנינו אף שהולד כשר כר"ג (כתובות די"ג) מ"מ משתיקין אותו מדין כהונה כדאית' בגמר' ויעין לקמן סי' ד' ס"ק כ"ו:

סימן ד

א **ונתינים אסורים איסור עולם**. נחלקו המפרשים אם הם אסורים מן התורה מלאו דלא תתחתן וכדרבא אבל התורה לא מנה בהן דורות ובניהן הנולדים להן בקדושה מותרין לבא בקהל ודוד המלך ע"ה גזר עליהם לעולם כמו ממזר ויש מפרשין פוסקין דלא כרבא ולא תתחתן קאי קודם שנתגיירו אבל אם נתגיירו מותרין אפילו הם עצמם מן התורה לבא בקהל ומ"מ הכל מודים דמדרבנן אסורים לעולם דורי דורות:

ב **על אחת מאלו**. כלומר על אלו אומות קודם שנתגיירו הולד כמותה כמו שהדין בכל האומות שולדה כמוה:

ג **אלא שפגום לכהונה**. כמו בכל כותי הבא על בת ישראל וכדלקמן סעיף י"ט וילפינן בגמ' (בהחולץ דף מ"ה ע"א) מק"ו דאלמנה דבתה פסולה לכהונה והוי חלל' ומיהו יש חולקין (בזה הרי"ף וה"ה בשם הרמב"ן פט"ו מהא"ב) דלא הוי אלא ספק ואם נשאת הבת לכהן לא תצא והולד ספק חלל:

ד **הבת מותרת**. יש גורסין הבת היא מצרית והוא טעות דהא ולדה כמוה אלא מותרת גרסינן כלומר לאחר שנתגיירה והב"ח כתב לקיים הגירסא שהבת היא מצרית ודבריו תמוהין עיין בקונטרס אחרון:

ה **וגר מצרי שנשא גיורת עמונית**. ה"ה שאר גיורת דהא גיורת עמונית אין בה שום פגם והוי כבת ישראל והולד הולך אחר הפגום:

ו **ואעפ"כ חוששין לקדושיו**. אבל קדושי ודאי לא הוי כדברי הרמ"ה [הביאו הטי"ד סי' רס"ז] דלא הוי אלא קדושי ספק ובב"ח פסק דהוי קדושי ודאי לקולא ואין דבריו ברורים להקל באיסור א"א:

ז **שאע"פ שהוא פגום אינו ממזר**. מהרש"ל כ' בתשובה דלאו פגום לכהונה קאמר אלא שהוא פגום ומקולקל וכן הוא בד"מ וכן הוא בתשובת הרא"ש כלל ל"ב סי' ט"ז:

ח **שאין הולד שוהה במעי אמו יותר מי"ב חודש**. משמע דהאשה אומרת שנתעברה מבעלה קודם הליכתו והולד נשתהה בזה אנו אומרים שהולד ממזר אבל אם האשה אומרת שבעלה בא בלילה תוך י"ב חודש בין לילה היה ובין לילה עיבר' פשיטא אם הבעל מודה לדבריה נראה דאין ספק דהולד כשר דהא שמואל כשר היה (פי' דאבוה דשמואל היה במדינת הים וע"י שם בא ממדינת הים בלילה לאשתו ונזדקק לה ונתעברה ממנו ויצא ממנה שמואל עיין המעשה בהלכות גדולות סוף הלכות גיטין הביאו הרא"ש ג"כ בקיצור בקידושין פרק י' יוחסין) אלא אפי' אם אין הבעל כאן והי' טוענ' כך אפשר דנאמנת דאוקי איתתא אחזקת כשרות כל זמן שאין הבעל מכחישה ואפשר דאינה נאמנת בדבר שאינו מצוי ועוד אכתוב מזה ובקונטרוס אחרון לא כ"כ:

ט **ויש מי שאומר שאינו בחזק' ממזר**. (הדיע' הראשונה הוא דעת הרמב"ם והיש מי שאומר הם דברי בה"ג ממעשה הנ"ל) הביאו הרא"ש (בקדושין פ' י' יוחסין) ומשמע מדבריו דאף אם האשה שותקת או אינה לפנינו ס"ל לבה"ג דאנן תולין שמא בא בצנע' אבל אם האשה מודה שלא בא בעלה אף אם אין הבעל לפנינו רחוק הוא להכשירו ואף שהרא"ש סיים שם ששניהם מודים לרוחא דמילת' כ"כ אבל אם הוא טוען שבא והיא אינ' מודה נראה דהוא נאמן להכשיר והב"י בסוף סי' קע"ח במעשה שהביא שם בשם הרב דורא"ן כתב דהרמב"ם מיירי שהבעל לפנינו ומודה שלא בא ובה"ג מיירי שאין הבעל לפנינו שאז היא נאמנת להכשיר עצמה והולד ואין כאן פלוגתא (כלומר בין שני הדעות הנ"ל) וכאן כתב הרב וכיון דפלוגתא הוא ולא ביאר דבריו באיזה אופן פליגי ובקונטרס אחרון כתב דפליגי אם היא טוענת שבעל' בא בצנעה ואין הבעל כאן דלהרמב"ם אינו נאמן ואין דבריו מוכרחים:

י **אבל תוך י"ב חודש אין לחוש**. התוספות בנדה (דל"ח בד"ה שפורא גרים) כתבו דלא ק"ל כרבה תוספאה (דממנו הוציא הרב דין זה) ואין הולד משתהי יותר מרע"א ימים היינו ט' חדשים שלמים כל א' ל' יום:

יא **לא אמרינן דאשתהי כל כך**. משמע דוקא כ"כ דהיינו י"ב חודש לא אמרינן היכא דאיכא עידי כיעור אבל אם ילדה בחודש העשירי אף שהוא יותר מרע"א ימים אפשר דלא חיישינן אף בעידי כיעור מאחר שרגילות הוא להוליד עתה בחודש העשירי ומיהו הכל לפי הענין:

יב **דהחדשים גורמים וה"ל בן ז'**. היינו כר"י דס"ל בנדה [דף הנ"ל] שפור' גרים אפילו ביולדת לתשעה מכ"ש ביולדת לשבעה דכ"ע ס"ל דיולדת למקוטעים, ולפי זה מה שמקשין העולם דלפי זה שהאשה יולדת לה' חדשים שלמים ושני ימים דהיינו יום א' בסוף חודש הראשון ויום א' בחודש השביעי א"כ למה אמרינן בגמרא בכתובות (דל"ט ע"א) שא"א לאשה שתלד קודם שתעשה בוגרת דאין בין נערות לבוגרת רק ששה חדשים ובששה חדשים א"א לה שתלד בן קיימא ולפי פסק הנ"ל אפשר לה שתלד בן (קיימא) בה' חדשים ושני ימים ובאמת אין זו קושיא דגם הששה חדשים כל ימי נערות שפור' גרים וד' חדשים שלימים ושני ימים משני חדשים הראשון והאחרון נקראים ו' חדשים של ימי נערות:

יג **ואפילו הפילה בתשרי**. משמע שאפשר לולד לבכות בג' חדשים שלימים ושני ימים משני חדשים ראשון ואחרון ובגוף התשובה נתן טעם דחודש ה' לבן ז' כמו חודש ח' לבן ט' שהיולדות לז' יולדת למקוטעים ובן ט' אינה יולדת למקוטעים וא"כ הנולד בתחלת חודש ח' נולד שני חדשים קודם הזמן והנולד בחודש החמישי נולד ג"כ שני חדשים קודם הזמן דהא הזמן הוא תחלת חודש שביעי וא"כ כשם שהתם אפשר לבכות בחודש השמיני שני חדשים קודם הזמן ה"ה הכא בחודש החמישי ובאמת אם לדין יש תשובה דמאחר דשפור' גרים א"כ אין חסר לולד רק שופר א' של תחלת חודש התשיעי וגם יש לו לפחות ז' חדשים שלימים ויום א' בחודש ח' ע"כ אפשר לו לבכות אבל בג' חדשים שלימים ושני ימים רחוק מן השכל שיבכה ויחיה זמן מועט (וגם חסר שני שפורא דהיינו תחלת חודש ששי ותחלת חודש ז') וגם שם אין חסר מן השני שני חדשים שלימים (ר"ל דהא נולד בחודש ח' וא"כ הוי חודש ח' פחות יום א' וחודש התשיעי שלם) וכאן חסר שני חדשים שלימים (ר"ל דהא נולד בחודש תשרי דהיא חודש ה' לעיבור' וא"כ הוה תשרי חודש פחות יום א' וחשבון חודש שלם הוא חודש הששי ותחלת כסלו הוא חודש ז' לפחות נולד יום א' בחודש וא"כ הוי שני חדשים שלמים) וגם הראיה שהביא בתשובה הנ"ל וכתב שנדון זה (ר"ל המעשה שהביא שם עליה התשובה ההיא) הוא ק"ו, ובאמת הוא ק"ו פריכא וגם גוף המעש' בתשוב' הי' שנתעברה בחדש כסליו ובסוף אדר שני הפיל' דהוי כמעט ה' חדשים (ואעפ"י שכתוב שם סתם ובסוף אדר הפילה אך הלשון מורה בהכרח שהוא אדר שני דהא סיים בלשונו פחות מה' חדשים שלימים ואם הוי אדר ראשון אין כאן אף ד' שלימים וק"ל):

יד **אשת איש שיצא עליה קול**. ה"ה אם באו עדים שזינתה גם כן בניה כשרים (פי' דזיל בתר טעמא דרוב בעילות תולין בבעל ואם כן אף שיש עדים שזינתה רק לרבותא דסיפא נקטיה שאף על רינון וקול כהן חושש לה מדין תורה) (ועיין לקמן סי' זה ס"ק כ"ח):

טו **ואם בעלה כהן חוששין על בניה משום חללים**. ולא מהני הכא דרוב בעילות תולין בבעל דאם זינתה קודם שנתעברה אסורה לבעלה (כהן) וכשחזר ובא עליה בעלה נעשית חללה והולד אף שבא מבעלה הוי חלל ואה"נ אם ידוע שלא בא עליה בעלה אחר הקול שזינתה כגון שהיה בעלה במדינת הים ותיכף שהלך בעלה ממנה יצא קול שזינתה ואז ספק אם נתעברה מבעלה קודם הליכתו קודם הקול ואז ודאי דכשם שאין הולד ממזר מכח דתולין בבעל קודם הליכתו ה"ה לאו חלל הוא והא בהא תליא:

טז **היא נאמנת לומר על בניה שהם כשרים**. הטעם דלעולם היא נאמנת להכשיר כדאמרינן גבי ארוסה שנתעבר' (כדלק' סי' זה סעיף כ"ז):

יז **קודם שגירשה**. הא לאחר שגירשה השני נתעברה מן הראשון לא הוי ממזר לדעת הרמב"ם דאפילו מחזיר גרושתו לא הוי ממזר דאינה רק חייבי לאוין מכ"ש גרושה מאיש אחר אבל אם בא עליה השני אחר שגירשה הראשון אפ"ה הוי ממזר מדרבנן כ"כ הטור לקמן סוף סי' י"ז מיהו משמעו' ל' התוספות ר"פ האשה רבה (רפ"ז ע"ב בד"ה הולד ממזר מזה ומזה אור"י דאפילו לאחר שנתן הראשון גט הולד ממזר מן השני מידי דהוה אראשון שהולד ממזר ממנו עכ"ל) מל' זה משמע דמראשון לעולם הוי ממזר (פי' אפילו אחר שגירשה השני) דאל"כ דיו לבא מן הדין דאיך ילפי התוספות שני מראשון הא מראשון לא הוי ממזר אלא כל זמן שהיא תחת השני דנראית כאשת השני אבל לאחר גט מהשני לא הוי ממזר מהראשון ה"ה משני לאחר שנתגרשה מהראשון דמה לי בעל מה לי בועל (אלא ודאי כוונתם דלעולם הוי ממזר בין שבא עליה בעלה קודם שגירשה השני ובין שבא עליה אחר שגירשה השני) כן משמע מדברי התוספות (ביבמות דמ"ט ע"ב בד"ה סוטה נמי וכו') והרא"ש סוף פרק החולץ שהביאו דברי ר"ח דכתב דמסוטה (פי' שבא בעלה עליה אחר שזנתה) הוי ממזר מדרבנן ומביא ראיה מידי דהוה אאשה שהלך בעלה למ"ה ואמרו לה מת בעלך ונשאת ואח"כ בא עליה בעלה הולד ממזר ותצא מזה ומזה ומאי ראייה הא התם לא הוי ממזר רק קודם שנתגרשה מהשני דמחזי כא"א ואדרבא מדלא הוי ממזר מן הראשון לאחר גירושי השני אף על גב דמ"מ סוטה היא ש"מ דפשוט להם לבעלי התוספות שהוא ממזר לעולם מן הראשון ע"כ הוצרכו לחלק (מחמת טעם אחר) דהתם הטעם משום קנס (ר"ל דהתוספות חולקים על ר"ח ומה שמביא ר"ח ראיה מידי דהוה ממזר מן הראשון שבא עליה אחר שנשא' לשני מתרצים התוספות דשאני

התם גבי בעל משום קנס הוא דהוה ממזר כי היכא דתידוק ותנסב' אבל גבי סוטה לא שייך לקונסה כי היכא דלא תזנה תחת בעלה וע' בתשובות הרלב"ח סי' מ"ב כתב שדעת הרמב"ם שאפילו בביאת השני אחר שגירשה הראשון לא הוי ממזר מדרבנן הפך דעת ר"י ועוד יתבארו דינים אלו לקמן סי' י"ז סעיף נ"ו:

יח **אבל אם זינתה ואח"כ בא בעלה עליה**. דין זה מוזכר בתוספות (ביבמו' דמ"ט בד"ה סוטה הנ"ל והרא"ש סוף פרק החולץ דלא כר"ח שפסק בסוטה דהוי ממזר מדרבנן ולא ידעתי למה הביא הרב דין זה בשם המרדכי לבדו:

יט **הולד אין לו תקנה**. עיין מ"ש הרב רמ"ע בתשובותיו סי' קכ"ה שלדעת רש"י יש לו תקנה דממזר גמור הוא ומותר בשפחה ודברי רש"י יותר מוסכמים מדברי הרמב"ם:

כ **לפיכך ממזר נושא לכתחילה שפחה**. אבל ממזרת לעבד הולד הולך אחריה ואין תקנה לולד וא"כ אפשר דאסורה לו לדעת הרמב"ם דלא התירו איסור שפחה לממזר רק מפני תקון הולד (כמו שמבואר בהדיא בפט"ו מהא"ב):

כא **ונתגייר אותו הבן מותר לבא בקהל**. נראה דה"ה אם לא נתגייר (אותו הבן) ובא על בת ישראל דהולד כשר דלא גרע משאר כותי:

כב **גר ועבד משוחרר מותרים בממזרת**. בגמרא בקדושין דף ע"ד ע"ב אמרו אפי' למאן דאוסר גר בממזרת ה"מ גר דראוי לבא בקהל אבל גר עמוני מותר לכ"ע בממזרת ויש להסתפק אם גר עמוני דחייב בכל המצות אם מותר בשפחה כממזר (דפסק לעיל סעיף כ' דממזר נושא לכתחלה שפחה) או עדיף מממזר ואסור לישא שפחה ואם נושא ממזרת הולד הולך אחר פגום שבשניהם והוי ממזר עמוני ומ"מ (הממזר עמוני) מותר בשפחה דלא עדיף משאר ממזר:

כג **ואסור בממזרת**. הר"ן הקשה דלמה לא נא' דהולד הולך אחר הזכר והוי גר ויהיה מותר בממזרת וכן מצאתי בתוס' בקידושין דף ע"ד ע"ב בד"ה והרי גר דמותר בכהנת וכו' וע' בגמ' שם דס"ז משמע קצת כדברי הרמב"ם (ר"ל דהולד אסור בממזרת) מדלא מקשה שם מגר שנשא בת ישראל דהולד הולך אחר הזכר (כלו' דבמתני' תנא כל מקום שיש קדושין ואין עבירה הולד הולך אחר הזכר ואיזו זו כהנת ולויה וישראלי' שנשאו לכהן לוי וישראל ופרש"י כגון כהן או לוי שנשאו ישראלית או ישראל שנשא לויה או כהנת הולד הולך תמיד אחר הזכר ומפרש בגמ' שאיזו זו דקתני במתני' למעוטי אתא דדוקא הני דחשיב במתני' הולד הולך אחר הזכר ותו לא ופריך בגמ' ותו לא והרי חלל שנשא בת ישראל דיש קדושין ואין עבירה והולד הולך אחר הזכר והרי ישראל שנשא

חלל דיש קדושין וכו' והולד הולך אחר הזכר ומדלא מקשה והרי גר שנשא בת ישראל דהולד הולך אחר הזכר ש"מ דהולד הולך אחר הפגום וא"כ אסור בממזרת):

כד **אבל אם הא' ודאי וכו'**. ומדאורייתא מותר ממזר בשתוקי דממזר בקהל ודאי הוא דלא יבא אבל בקהל ספק יבא (רק מדרבנן עשו מעלה ביוחסין ב"י) (קדושין דע"ג ע"א):

כה **אפי' אם מודה אותו פלוני שנבעלה לו**. זה לשון הרמב"ם (פט"ו מהא"ב) ולא חילק הרב בין אם דיימא מעלמא או לא (דיימא מעלמא חשודה מאחרים דליכא לאכשורי כשאר בני דומה שהם כשרים רש"י ביבמות ס"ט ע"ב) ומשמע דאפי' פנויה שלא יצא עלי' קול זנות מעלמא רק פתאום נמצא' כריסה בין שיניה ואומרת לאיש הזה אני הרה והוא מודה שבא עליה אפ"ה (אין זה) הולד (אלא ספק ואפשר לומר (הטעם) הואיל (על מי שאומר' שבא עליה) הוא ממזר לא חיישינן לדבריה הואיל והוא נגד החזקה דאמרי' דאשה בודקת ומזנה דוקא עם כשר אף על גב דבגמ' בכתובות די"ד ע"א קאמר לה דרך תימא (הכי השתא התם אשה נשאת בודקת ונשאת הכא אשה מזנה בודקת ומזנה פרש"י בתמיה) ועיין בתשובת הרא"ש כלל פ"ב, ומ"מ קשה בסיפא כתב ואפי' אם היתה מיוחדת לו כלומר שהיא פלגשו ובודאי בא עליה הרבה פעמים אפ"ה הוא ספק ובגמרא (ביבמות ס"ט ע"ב) מסיק דכל היכא דלא דיימא מעלמא וא' מודה שבא עליה הוא בנו ודאי ואוכל בתרומה ומשמש על המזבח ואף על גב דדיימא מעלמא מ"מ (בתר' דידיה שדינן) הואיל והוא מודה שבא עליה מכ"ש במיוחדת לו שבא עליה הרבה פעמים תלינן ברוב ביאות דידיה וכבר האריך הרא"ש בתשובה כלל פ"ב והרשב"א סי' תר"י גם המגיד משנה פ"ג מהלכות יבום דפשיטא היכא דלא דיימא מעלמא בתר דידיה שדינן ליה וא"כ יש לתמוה על הרב שהשמיט דברי האחרונים אלו אשר דבריהם מיוסדים על סוגיית התלמוד וגם דברי הרמב"ם (דפסק דלא שדינן בתר דידיה על מי שהוא מודה עליו ואף שהוא ממזר אין הולד אלא ספק) אפשר לפרש דוקא בדדיימ' מעלמא (וכלישנא קמא דיבמות) כלומר דאיתא התם ארוס הבא על ארוסתו בבית חמיו רב אמר הולד ממזר ושמואל אמר הולד שתוקי ומפרש רבא מילתא דרב בדדיימא מעלמא אבל לא דיימא מעלמא בתר דידיה שדינן (פי' והולד כשר) ואביי פליג ומפרש דברי רב כל היכא דדיימ' מיניה אפי' לא דיימא מעלמא אפ"ה הולד ממזר מ"ט מדאפקר' נפשה לגבי ארוס אפקר' נפשה לעלמא זה הוא לישנא קמא וללישנא בתרא מפרש רבא דברי רב דלא דיימא מיניה ודיימא מעלמא אבל דיימא מיניה אף על גב דדיימא מעלמא בתר' דידיה שדינן ואביי פליג וס"ל כל היכא דדיימא מעלמא אף על גב דדיימא מיניה הולד ממזר וא"כ מבואר דללישנא קמא דוקא דכי דיימא מעלמא לאו בתר דידיה שדינן וללישנא בתרא

אף על גב דדיימא מעלמא כיון דדיימא גם מיניה בתר דידיה שדינן וק"ל) ועוד דדברי הרב בהג"ה כאן שכותב ואפי' היתה מיוחדת לו אינה נאמנת עליו הוא סותר למ"ש הרב סוף סי' ג' בשם תשובת הרא"ש (דכהן הבא על הפנויה ומודה שהוא בנו הבן כהן לכל דבר) ולא חיישינן שמא הפקירה עצמה לאחרים והתם בפנויה סתם מיירי ומכ"ש במיוחדת וכמבואר בארוכה בתשובת הרא"ש כלל פ"ב ולקמן סעיף כ"ח הזכיר הרב חילוק זה וכאן לא זכר אותו (וע' בס"ק שאחר זה):

כו **אם אינו מודה שהוא בנו**. אין זה לשון הרמב"ם רק הרב בב"י כ' דמיירי שאין אותו פלוני מודה שהוא בנו אף על פי שמודה שנבעלה לו וכבר כתבתי בשם האחרונים (בס"ק שלפני זה) שכל שמודה שנבעלה לו ולא דיימא מעלמא פשיטא שהוא בנו לכל דבר ואף בדדיימא אין הלכה כאביי:

כז **אבל אם זנתה תחת הבעל**. דין זה הזכיר לקמן סעיף כ"ט שאשת איש אינה נאמנת לפסול העובר רק הרב הוסיף בכאן שאפי' יש עדים שזנתה והיא אומרת שברי לה שנתעברה מאחר אפ"ה תולין ברוב (עיין לעיל ס"ק ט"ז):

כח **והוי בנו ליורשו**. ואף על גב דהוא ספק אין אחיו יכולים לו' אייתי ראיה דאחונ' את דמאחר דהיא טוענת ברי ואין אדם מכחישה ויש לה חזקת כשרות גם הבן בחזקת כשרות ויורש אביו דאם לא היה יורש א"כ יש עליו לעז ממזר וכעין שכתב הר"ן (הביאו הב"י סי' זה ס"ק כ"ג) דאם אתה פוסל העובר לכתחילה אז הוא פורש מארוסתו וא"כ הכל מקרי דיעבד וראיתי בב"ח שכתב בשם חכם א' (וז"ל כ' חכם א' על מ"ש הטור אם היא אומרת שמהארוס נתעברה אם הוא מודה או שאינו הולד בפנינו כשר פי' אף הולד כשר וכ"ש היא עצמה דכשירה לכהונה אפילו לכתחילה דלגבי דידה כדיעבד דמי) מיהו נראה דוקא היכא דהוא מודה ומת שריא לכהן אפילו לכתחלה אבל היכא דלא הוה בפנינו ומת אסורה לכהן לכתחלה עכ"ל ולדעתי אין דבריו ברורים ומכ"ש שאין מוכרחים דמאחר דהולד נושא ישראלית וחולק עם אחיו א"כ לגבי דידה נמי כדיעבד דמי וכשירה לכהונה אף לאחר מיתת בעלה הואיל והותרה הותרה דמאחר דהלכה כר"ג (כלומר דאיתא במתני' בכתובות דף י' ע"א היתה מעוברת מה טיבו של עובר זה מאיש פלוני וכהן הוא רבן גמליאל ור"א אומרים נאמנת ואמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר"ג ואמרינן עלה בגמ' והאמר שמואל לרב יהודה שיננא הלכה כר"ג ואת לא תעביד עובד') ורק דרך חומרא בעלמא אמר ואת לא תעביד עובד' להשיאה לכהן והואיל וכבר הותרה לארוס אף אם הוא כהן והבן יורש את אביו ועובד עבודה במקדש אין לך דיעבד

גדול מזה ומותרת לכהן לעולם ובפרט אם לא דיימא מעלמ' וכן הוא פשט הגמ' ביבמות דס"ט וד"ע עיין שם:

כט **הולד ספק ממזר**. כבר כתב המגיד דהרמב"ם פסק לחומר' כלישנ' קמא דיבמות (הבאתי לעיל ס"ק כ"ה) אבל הרא"ש פסק בתשובה כלל פ"ב בשם ראבי"ה כלישנ' בתרא וכן נוטה דעת המגיד פ"ג מהלכות יבום:

ל **י"א דהבן הוי ספק ממזר**. כבר הכריע הריטב"א דלא כסברא זו (הביאו הב"י ס"ק ל"א) דלאו כל הימנה לפסלו אפי' אם טוענת ששגגה מכ"ש אם אומרת שזינתה במזיד ואין נאמנות לאשה נגד האיש וכן הוא בת"ה סי' רס"ז:

לא **כשאר אסופים הנמצאים בערי ישראל**. הראב"ד כתב להכשירו בבת ישראל אם נתגייר והמ"מ הסכים על ידו עיין עליו ומהתימה שלא הביאו דעתו:

לב **והרי הוא לענין נזקין**. ובכל ספק ממון המוציא מחבירו עליו הראיה אבל ברוב כותים חשבינן ליה כודאי כותי ואם נגח תורא דידיה לדידן משלם נזק שלם אף בתם כדין שור של נכרי שנגח לשל ישראל אעפ"י שהוא מוחזק בממונו מ"מ מאחר שהספ' בעצמותו אם הוא כותי או ישראל אז הולכין אף בממון אחר הרוב וכן ברוב ישראל מחזירין לו אבידה אעפ"י דאין הולכין בממון אחר הרוב היינו להוציי' ממון מיד המוחזק בהית' אבל אביד' זו אין המוחזק בה מוחזק בהיתר מדעת בעל האבידה וכן ברוב ישראל לענין נזקין אם נגח שור ישראל את שורו אין חייב הישראל נזק כלל דאמ' ליה אייתי ראי' דישראל אתה ואין הולכין בממון אחר הרוב להוציי' הממון מיד המוחזק כן הוא בטור וכ"כ המ"מ (בפט"ו מהא"ב) אליבי' דהרמב"ם וכן בהג"ה כאן לא הביא (דעת הטור) שחולק על הרמב"ם רק בשני דברים לא בג' דברים כמו שעלה על דעת הב"ח (והוא דמפרש הב"ח בדברי הרמב"ם עוד חלוקה שלישית דהיכ' דנגח תורא דידן לתורא דידיה ברוב ישראל דחייבים לשלם לו דישראל גמור הוא לכל מילי ודלא כהטור ובאמת גם הרמב"ם ס"ל כדעת הטור דאין הולכים בממון אחר הרוב וכי הזיק שור ישראל לשורו אין הישראל חייב בנזק כלל וע"כ הביא הרב מהרמ"א בהג"ה דעת הטור בב' דברים ולא בחלוק' שלישית כי גם הרב מהרמ"א ס"ל דהרמב"ם כהטור ס"ל בחלוקה השלישית כדעת המגיד וק"ל) דהא באמת אין כאן רוב גמור דהא הוי קבוע וע"כ מי שהרגו אין נהרגין עליו בין ברוב ישראל ובין ברוב כותים וכמו שכתב הב"ח בעצמו:

לג **והרי הבת בחזקת כשר ואין לו יחוס**. יש לדקדק מאחר שדר בבית ממזר א"כ הוי ליה קבוע ולמה לא יהי' הדין כעיר שרובה ישראל (דפסק לעיל סעיף ל"ג דהוי ספק עכו"ם לענין יוחסין יהיה ג"כ ספק ממזר לענין יוחסין):

לד **כגון שתוקי ואסופי**. בטור הוסיף כותי וכאן נמשך אחר דעת הרמב"ם וכבר הסכים בב"י עם דעת הטור דלהקל (להכשיר פיסולם) לא עשאום כעכו"ם:

לה **אלא שישאו מהגרים**. הרמב"ם בפט"ו מהא"ב כתב דמותרים אף בנתינים ואזיל לטעמי' דנתינים גרים גמורים הן מן התורה (ואינם אסורים אלא מדבריהם כ"פ בפי"ב מהא"ב) אבל רש"י בקדושין (דע"ד ע"א במתניתין) אוסר שתוקי בנתין שהוא אסור מן התורה כמו ממזר וכן הוא דעת הטור ולא ידעתי למה השמיט כאן שממזר ודאי מותר בנתין לכ"ע:

לו **כשיש' גיורת הרי זו ספק א"א**. היינו בלא טבל ולא הטבילוהו ב"ד ונשא גיורת שלא כדין דהא הוא ספק כותי ואסור בגיורת:

לז **וכן השתוקי שנשא אשה**. כלומר אם בת ישראל היא ונשא אותה באיסור או בגיורת מיירי או בשתוקי שהוא כשר דהיינו שבודקין אמו ואמרה לכשר נבעלתי:

לח **הקראים אסור להתחתן**. עיין בתשובת ר' בצלאל סי' ג:

סימן ה

א **לפי שאינו בקדושתו**. משמע דה"ה גרושה וחללה (דמה לי זונה מה לי גרושה וחללה דהא בחד קרא כולהו כתיבי אשה זונה וחללה וגרושה מאישה לא יקחו וגיורת זונה היא דנבעלת לכותי כך פרש"י פ' הערל (יבמות דף ע"ו ע"א) כהן כשר אסור בגיורת ומשוחררת משום זונה שנבעלה בגיותן) וכן אין עליו שום קדושת כהן כגון לטמא למתים ולישא כפיו דמאחר שאתה מתירו בגיורת שהיא זונה דקרא ה"ה שאר מצות כהונה והוי כזר בעלמא וקשה דהרמב"ם (פ"ז מה' ביאת מקדש) מנה המומין שהכהנים נפסל בהם ומנה י"ב מומין באברי הזרע וכרות שפכה אחת מהן וכתב שם שהבעל מום אוכל בקדשי קדשים משמע דלא הוי זר ומקרא מלא הוא מרוח אשך ותרגומו מריס פחדין וכתיב מקדשי הקדשים יאכל ואף על גב דתנן בריש פ' הערל דכהן פצוע דכא אוכל בתרומה תרומה שאני דאפי' עבדים אוכלים בתרומה (שם ריש פ' הערל):

ב **מוקף לכל הגיד**. בגירס' הספרים שלנו (פ' הערל דף ע"ה ע"ב גרסינן לרוב הגיד וכן הוא בטור:

ג **נחתך מהגיד למעלה מהעטר**'. צריך לו' דניקב למעלה מעטרה גרע מנחתך דהנקב מגיע עד החלל ויצא דרך הנקב ש"ז משא"כ בנחתך הוא מבחוץ או שנאמר דנקב הוא דוקא מפולש:

ד **בענין שכנגדו למעלה בתוך העטרה**. פשט הלשון משמע שהנקב מעבר אל עבר ובצד א' הוא למטה מעטר' ובצד השני הוא בתוך העטרה, ועיין מה שכתב התוספות ורש"י (שם פרק הערל והמרדכי):

ה **דהכי משמע בירושלמי**. משמע דהכי נקטינן לחומרא אבל בב"ח כתב דסברת הרא"ש היא סברת יחיד:

ו **ואשה מותרת לשתות**. יש לדקדק למה תהיה בהמה חמורה מאשה ודוחק לחלק דוקא היא מותרת לשתות (ע"י עצמה) אבל אין משקין אותה (ע"י אחרים) וגם דוחק לו' דאשה ג"כ אסורה לשתות אם לא מפני צער לידה כמו שחילק בב"ח דהא בטור לא הזכיר צער לידה כלל וראיתי בסמ"ג ל"ת ק"ך המשקה כוס של עיקרים לאדם כדי לסרסו בנקיבה מותר בזכר אסור וה"ה לשאר מינים וכתוב בביאורי מהר"ר אייזיק שטיין על הסמ"ג בזכר אסור וה"ה לשאר מינים משום דגזרינן זכר בהמה אטו זכר דאדם או שמא איסור דאורייתא הוא כמו באדם עכ"ל נמצא מ"ש או לשאר ב"ח היינו הזכרים מן הב"ח:

ז **אבל לבנו קטן אינו מוכרח**. בטור מתיר למוכרה לבנו קטן:

ח **ויש אוסרים**. בפ' הפועלים דף צ' אבעיא להו מהו שיאמר אדם לגוי חסום פרתי ודוש בה מאי כי אמרינן אמירה לגוי שבות הנ"מ לענין איסור שבת דאיסור סקילה אבל חסימה דאיסור לאו לא או דילמא ל"ש ת"ש דשלחו לאבוה דשמואל הלין תורא דגנבין ארמאי ומגנחין (פי' מסרסין) יתהון מהו שלח להו הערמה איתעבד בהו אערימו עלייהו ויזדבנון אמר רב פפא בני מערבא דשלחו הכי לאבוה דשמואל סברי להו כרבי חידקא דאמר בני נח מצווין על הסירוס וקעברו אלפני עור לא תתן מכשול וכתב הרא"ש בשם הראב"ד דהך בעיא דחסימא לא אפשיט' ואזלינן לקולא (פירוש משום דהראב"ד ס"ל הואיל ורב פפא דהוא בתראי אמר דמשום דבני מערבא כרבי חידקא ס"ל שלחו ליה הכי ודרבי חידקא הלכתא היא וא"כ ליכא למפשט איסור אמירה לגוי מאיסור לפני עור זה סברת הראב"ד) הרא"ש פליג על הראב"ד וסבר דהא דרב פפא דחוי' בעלמא הוא ואיבעיא דחסימה אפשיטא מהא דאבוה דשמואל והטעם משום איסור אמירה לגוי ולית' לדרבי חידקא ובת"ה סי' רצ"ט מבואר דהיש אוסרין הם הפוסקים כרבי חידקא וכבר פסק בח"מ סי' של"ח סעיף ו' דבעיא דחסימה אפשיטא ואסור משום אמירה לכותי דלא כרבי חידקא וכ"כ הב"י כאן דרוב הפוסקים הסכימו דבעיא דחסימא אפשיטא מההיא דאבוה דשמואל ולדעת הפוסקים כרבי חידקא לא אפשיטא הבעי' וא"כ בחנם הביא הרב מהרמ"א דעה זו כאן ויש ליישב:

סימן ו

א **אין צריך להוציא**. משמע אבל לכתחילה גזרו אף על ספק חלוצה וכ"כ רש"י (יבמות דף כ"ד ע"א) לא גזור רבנן לאפוקי מספק ועיין לקמן סי' ז' סעיף ך':

ב **אפ"ה פסולה לכהונה**. בהג"ה מרדכי (דף תרס"ב באלפסות הגדולות עם שלטי הגבורים) מביא כמה דעות דכשירה לכהונה וכן הביא ב"י תשובת הרשב"א בסי' י"ג ס"ק ג' שכשרה לכהונה בנתן גט שאינו צריך ע"פ הדין והוא ממש הפך תשובה זו שהביא הרב כאן בשם הרשב"א ויש לחלק:

ג **ואם נתן לה גט אסורה**. משמע אפילו אם נשאת תצא:

ד **ונשאת לכהן אחר תצא**. ולא חיישינן ללעז הבנים של הראשון (כיון דמשני הוא דמפקינן לה ומראשון לא מפקינן לה) אתי למימר סמוך למיתה גירשה (גיטין דפ"א ע"א):

ה **ואם אין קורין לנתינת הגט כתיבה**. מדברי הרמב"ם (פ"ז מהא"ב שכתב סתם יצא עליו קול פלוני כהן כתב גט לאשתו או נתן גט לאשתו וכו' ולא חילק בין אם קורין באותו מקום נתינת הגט כתיבה) משמע שס"ל שחכמי הגמרא נסתפקו בזה ולעולם חוששין (וע' בר"ן פ' הזורק שתמ' על הרמב"ם למה לא חילק בין אם קורין באותו מקום לנתינה כתיבה):

ו **כגון שיצא הקול שקידשה או גירשה על תנאי**. יש לדקדק אם יש קול בקדושין ולא בגירושין מ"מ אסורה לכהונ' מחמת הגרושין כמבואר לעיל בהג"ה סעיף א' ויש לחלק:

ז **ולא בקדושין חוששין לקול הקדושין**. זה הוא דעת הראב"ד והר"ן אבל הרמב"ן חולק ע"ז ע' לקמן סימן מ"ו ס"ק ד' העתיק הב"י ל' הר"ן בזה שהביא דעות הראב"ד והרמב"ן:

ח **יצא עליה קול חלוצה**. י"א דלא חיישינן זהו ל' הרמב"ם (פי"ז מהא"ב) והסכים המגיד על ידו וזה לשונו וכבר נתבאר דבספק חלוצ' לא גזרו וה"ה וכ"ש ודאי קול אפי' שהוחזק בב"ד עכ"ל ולפי' זה היה ראוי לכתחלה לחוש לקול כמו בספק חלוצה (שכתבתי לעיל סעי' קטן א') ול' לא חיישינן לא משמע הכי והראב"ד נחלק על הרמב"ם בחליצה ע"ש:

ט **כל שאינה בת ישראל**. היינו סיפ' דכ' וכן הגיורת והמשוחררת ולא ידעתי לאיזה טעם כפל דבריו וכן הוא בהרמב"ם (פי"ח מהא"ב):

י **וי"א שהא על חייבי עשה וכו'**. הי"א הוא דעת הרמב"ם /הראב"ד/ (פ"ח /פי"ח/ מהא"ב) ובאמת אין ביניהם מחלוקת לדינא דודאי כ"ע ס"ל דכל הני דחשיב אפילו חלל פוסל לכהונה רק לענין מלקות משום זונה בזה נחלקו על הרמב"ם דס"ל דאסור מקרא אחרינ' (דכתיב אלמנה וגרושה לא יקחו להם לנשי' כי אם בתולות מזרע בית

ישראל (יחזקאל מ"ד:כ"ב) ואינו לוקה מקרא דזונה) וא"כ בחנם הביא הרב לדעה זו בשם מחלוקת מאחר דאין נפקא מינה בזמן הזה לענין מלקות:

יא **אפי' חייבי לאוין דשאר**. היינו אנוסת אביו או חלוצתו ולר"ת מחזיר גרושתו וסוטה הוי נמי שאר עיין בהחולץ דף מ"ט:

יב **כחתיכה דאיסור**'. ואם נותנת אמתלא לדבריה שאמרה מחמת קטטה אמרה כך הוא מחלוקת בין הראב"ד והמגיד משנה (דהראב"ד ס"ל דנאמנת אם נותנת אמתלא לדבריה והמגיד משנה ס"ל דאינה נאמנת אף אם נותנת אמתלא לדבריה עיין בפי"ח מהא"ב):

יג **נאסרת עליו מספק**. אבל אם האשה טוענת ברי שקודם לכן נאנס' ס"ל להרמב"ן והרשב"א דנאמנ' דמאחר שטוענת ברי ולא אמרי' דאסורה עליו אלא במכחש' אותו או בשותק' (והמגיד משנה לפי סברתו בדברי הרמב"ם ס"ל אפי' בטוענ' ברי אינה נאמנת עיין בפי"ח מהא"ב בדברי הרב המגיד שהביא שני הדעות והביאו גם הב"י בסי' זה ס"ק י"ט):

יד **הרי זו מותרת לכהן**. ולעיל בסי' ד' סעיף ט"ו פסק (דהיכ' שיצא עליה קול שהיתה מזנה תחת בעלה והכל מרננים אחריה וכו') היא בעצמה חוששין לה משום זונה וכהן חושש לה מדין תורה צ"ל דלעיל שאני דהואיל דהכל מרננים אחריה ודיימא טפי והוי כעדים והכא מיירי רק ששני עדים ראו בה דבר מכוער והב"ח כתב דהכא איירי בפנויה ולעיל איירי בא"א ואין דבריו ברורים דהא הכא בא"א איירי (ובאמת לפי מ"ש בטור סתם אשה שיצא עליה שם שהיא מזנה אין חוששין לה לפוסלה לכהונה ניחא החילוק שמחלק הב"ח) אבל לפי מה שכת' כאן בשלחן ערוך הרב הבית יוסף הכא גם כן בא"א מיירי ועיין בקונטרס אחרון סי' ו':

טו **ואם נשאת לא תצא**. כלומר אפילו ברוב פסולים אצלה וכר"ג לא ידעתי מ"ש לאחר זה לדעת י"א ובדיעבד אפילו ברוב פסולים הא גם לדעה ראשונה דינא הכי (ועיין בב"י):

טז **הואיל והיא אומרת לכשר נבעלתי**. אפי' ברוב פסולין מכשר ר"ג ולאו דוק' במקום קבוע שהוא כמחצה על מחצה:

יז **אלא א"כ היו שני רובים**. לא ביאר דבריו אם בשני רובים אפי' לכתחיל' תנשא או דוק' דיעבד ועובד' דר' יוחנן בן נורי (פי' דאית' בגמר' מעשה בתנוקת שירד' למלאות מים מן המעיין ונאנסה אמר ריב"נ אם רוב העיר משיאין לכהונה הרי זו תנשא לכהונה) מיירי בטוענת ברי פי' שנבדקה ואמרה לכשר נבעלתי וכן פי' הב"י שכן דעת הרמב"ם לחלק בין לכתחיל' לדיעבד (פי' אפי' בשני רובי') אבל המגיד משנה כתב שדעת הרמב"ם שאין חילוק:

יח **תנשא לכתחילה**. (הוא דעת הטור) והיינו באינה טוענת (שלכשר נבעלתי) דאי טוענת (שלכשר נבעלתי) הא הטור בעל דעה זו ס"ל דבחד רובא סגי (אם אומרת לכשר נבעלתי אפילו לכתחלה):

סימן ז

א **קרוב נאמן לעדות זו**. (סוגית הגמר' כך הוא בכתובות דכ"ז ע"א עיר שכבשוה כרכום כל כהנת הנמצאות בתוכה פסולות ואם יש להם עדים אפי' עבד אפי' שפחה הרי אלו נאמנים ואין אדם נאמן על ידי עצמו ע"כ מתניתין וקאמר עלה בגמ' ואפי' שפחה דידה מהימנ' ורמינהו לא תתיחד עמו (לענין שכיב מרע שנתן גט על תנאי) אלא ע"פ עדים ואפי' ע"פ עבד וע"פ שפחה חוץ משפחת' שלבה גס בה (ותשמש לפניה) אמר רב פפי בשבויה הקילו, רב פפא אמר הא בשפחה דידה הא בשפחה דידיה ופריך ושפחה דידה לא מהימנ' והא קתני במתניתין אין אדם מעיד ע"י עצמו הא שפחה דידה מהימנ' ומשני שפחתה כעצמה דמי רב אשי אמר הא והא בשפחה דידה וכו' לימא כתנאי זו עדות (פרש"י של שבויה והכל כשרים בה) איש ואשה תינוק ותינוקת אביה ואמה ואחיה ואחותה אבל לא בנה ובתה ולא עבדה ושפחתה ותניא אידך הכל נאמנים להעיד חוץ מהימנה ובעלה דרב פפי ורב אשי תנאי (פרש"י ודאי תנאי היא ע"כ יאמרו אנן דאמרינן כי מתניתין בתריית' דקתני הכל נאמנין חוץ מהימנה ובעלה) דרב פפא לימ' תנאי היא ומשני וכו') והנה כאן העתיק הרב הב"י לשון הרמב"ם ממש (פי"ח מהא"ב) ומסתימת לשונו שכתב סתם וקרוב נאמן לעדות זו (ולא פי' דבריו באיזה קורבה מיירי משמע שבנה ובתה ג"כ בכלל ונאמנין להעיד) וכן נראה מדעת הרי"ף (שסתם דבריו ולא הזכיר מעדו' בנה ובתה רק פסק ששפחתה אינה מעידה) והנראה מדעתם (אף דפסקו הלכה כרב פפא דשפחה דידה אינה נאמנת וכבריית' קמיית' ולא עבדה ושפחתה) לאו לגמרי פסקו כההיא ברייתא' אלא לגבי שפחה אבל בנה ובתה נאמנים ואין הלכה כברייתא' זו בהא דבנה ובתה אינם נאמנים דלא אמרו במשנה רק אין אדם נאמן ע"י עצמו ואין בנה ובתה בכלל עצמה ואף רב פפא לא פליג אלא בשפחה דידה דהוי כעצמה וכדאמרינן בההא דלא תתייחד עמו וכו' אבל בבנה ובתה הלכה כסתם משנה וכאידך ברייתא' דהכל נאמנים להעיד אבל דעת הרא"ש והר"ן והמגיד לפסוק לגמרי כברייתא' קמיית' (וגם בנה ובתה שוים לשפחתה ואין מעידים דהא בחדא מחתא מחתינהו) וא"כ מהתימה על הרב המחבר שלא העתיק רק ל' הרמב"ם אשר סתם דבריו ולא הביא דברי הפוסקים הנ"ל וע' לקמן סי' קמ"ח ס"ק ב' גבי יחוד (שהבאתי לעיל) ש"מ שנתן גט על תנאי לא הוציא

ג"כ בנה ובתה מכלל העידי יחוד רק שפחתה ובנה הקטן ואפשר לו' דשאני התם דאף שבנה הגדול אינו נאמן (לגבי שבויה) מ"מ (גבי יחוד) היא בושה לשמש בפניו משא"כ בשבויה היא אנוסה:

ב **ואפי' נשים שאינן נאמנות וכו'**. צריך עיון הלא הרא"ש המחמיר בכותית מל"ת לעדות שבויה (כדכתב בהג"ה בסעיף שאחר זה) וס"ל דשבויה גרועה מדין אשה שמת בעלה (דנאמן הגוי במל"ת כדפסק לקמן סי' י"ז ס"ק ג') וא"כ כ"ש (אותן הנשים שאינן נאמנות בעדת אשה כגון חמותה וכו' כדפסק לקמן סי' י"ז ס"ק ד') למה תועיל עדותן בשבויה:

ג **וכן קטן שהיה מסיח לפי תומו**. הוא לשון הרמב"ם (בפי"ח מהא"ב) משמע שבכל קטן אפילו לאו בנה אין נאמן רק במל"ת וכבר כתב המגיד משנה דבגמר' לא משמע הכי ובתשו' הרא"ש כלל ל"ב הביא הירושלמי אפי' קטן וקרוב אפי' בנה נאמן ולא הזכיר מל"ת וכבר כתבתי (ס"ק א') דמשמעות ל' הרי"ף דאין הלכה כבריית' קמיית' והכל נאמנים חוץ משפחתה:

ד **וה"ה לעד מפי עד**. כלו' גם זה תלוי בפלוגת' אם מדמין עדות נשים לעדות שבויה וכן הוא בד"מ:

ה **ומל"ת לא מהני רק להקל אבל לא להחמיר**. כלו' אם כותי א' מל"ת שהוא חי וכותי אחר מל"ת שהוא מת מותרת להנשאת ודין זה הוציא מתשובת רד"ך וכתב שם דין זה בשם הרשב"א ובשם המרדכי שכ"כ בשם ר' דוד ברבי קלונימוס והנה המעיין במרדכי (בפ' האשה בתרא בסופו) יראה דדעת ר"ד ברבי קלונימוס נדחת שם וכתב שנפלא מאד על דברי ר' דוד שהתירה ומביא דעת ר"ת ותשובת ר"ג לאיסור וכן פסק לקמן סי' י"ז סעיף ל"ז לאיסור וכן הוא בתשובות הר"ן (ועי' לקמן סי' י"ז סעי' ל"ז מה שכתוב שם):

ו **הרי זה לא ישאנה**. משמע אבל לאחרים מותרת ולא אמרינן הואיל כשרצה לישאנה כוונתו היה בשביל עצמו ע"כ העיד שקר:

ז **אבל לא נגד שני עדים**. שם בהג"ה אלפסי מפורש דלא כל הימנה לאסור עצמה לבעלה כהן ואם היתה פנויה נאמנת לאסור עצמה לכהונה ואפילו במקום שני עדים שאדם נאמן לאסור על עצמו יותר מק' איש ויש לדקדק דכל זמן שהי' תחת בעלה ויש לה עד א' המתירה למה נאמנ' לו' שהיא טמאה לו מ"ש מאשה דעלמ' האומרת טמאה אני לך חיישינן שמא עיני' נתנ' באחר (כדלקמן סי' טק"ו סעיף ו') ולפי המושכל שבוי' בע"א האומ' שהיא טהורה עדיפ' היא מאשה דעלמ' האומר' שנאנסה (כדלעיל סי' ו' סעיף י"ב) או סברה שבעלה הי' כהנהו עובדי בסוף נדרים ואפ"ה אמרינן שם שמא עיניה נתנה

באחר ומכ"ש שיש לחוש בעד המכחיש' בפניה ואומר שטהור' היא ואף שיש לחלק בדוחק אין נראה כלל:

ח **או שנשאת לפני ב"ד ולא מיחו בה**. מל' זה משמע שאם נשאת בצנעה בלא ידיעת ב"ד ובאו עדי שביה תצא כשם שנשואה שבאו עליה עדי שביה תצא ה"ה שבויה שנשאת תצא ואין לה היתר אלא שנשאת ע"פ ב"ד או לפני ב"ד ולא מיחו בידה ובאמת יש לחלק בשלמ' נשואה אין מאמינים לה דהיא נוגעת בדעת אבל אשה שבויה שנשאת לא שבקת היתיר' ואכל' איסור' הלא הרשות בידה להנשא לישראל למי שתרצה ועי' בתשובת רד"ך בית ח' שם כתב דאפילו נשאת בצנעה בלא ידיעת ב"ד לא תצא:

בתשובות הרד"ך כתב בסוף בית שמיני אעפ"י שבעלה ידע בה שהיתה שבויה קודם שנשאת מאחר שלא היה ידוע הדבר לב"ד בעדים מותרת לו דמ"מ יש לה מיגו שהית' נשאת לאחר עיין עליו. ונראה אם נשואה נשבית ובעלה ידע שהיא שבויה אינה נאמנת לו' טהור' אני דהא ליכ' מיגו דאיבעי אמרה לא נשביתי דהא בעלה ידע שהיא שבויה וכן משמע מל' תשובת הרא"ש כלל ל"ב סי' ה' כיון שידוע לבעל שהית' בין הכותים אין לך עדי שבויה גדול מזה:

ט **ואם בא עד א' אינו כלום**. נראה דאף אם בא ע"א שנטמאת קודם שנשאת אפ"ה לא תצא מהיתרה הראשון דהא עדי טומאה קתני ואין ביד א' לאסור אחר שהותרה ואפי' קודם שהותרה:

י **אלא מתירין אותה מיד**. בכתובו' דף כ"ג ע"א בבריית' מסיים התירוה ואח"כ באו עדים ואמרו לא ידענו הרי זו לא תצא אבל הרי"ף והרא"ש גרסי' ואח"כ באו עדים שנשבית וכן משמע שהיתה גי' רש"י (וז"ל ואח"כ באו עדים שנשבית דהשת' לאו הפה שאסר הוא אפילו הכי לא תצא):

יא **אפי' יצא עליה קול**. הריטב"א כתב דאפילו הוחזק הקול בב"ד:

יב **אינו נאמן לאוסרה**. פשוט דמ"מ הוי כעד א' דעלמ' ומצטרף עם אחר לאוסרה ולא קאמר רק לו לבדו לא נתנה תורה נאמנות כמו שנתנה לו תורה לנשואין:

יג **הואיל והדבר ספק וכו'**. הב"י ס"ק י"א כתב שנראה מדברי הרמב"ם בפי"ח מהא"ב אבל כל שיש עידי טומאה אסורה לדור בחצרו ובאמת גמר' ערוכה היא (כתובות ד' כ"ז ע"ב) א"ר זכריה הקצב המעון הזה שלא זזה ידה מתוך ידי אמרו לו אין אדם מעיד ע"י עצמו וקאמר עלה תצא ואעפ"כ יחד לה בית בחצר' (בעי אביי מהו לעשות בגרושה כן ופרש"י כהן שגירש את אשתו מהו לדור בחצר א' ומסיק דבגרוש' דאיכ' איסור ודאי אסור' לדור בחצר וא"כ ה"ה בנטמאה ודאי:

יד **כדי שלא תמלט אשה אחת עד שיראו אותה.** זה הוא ל' הרמב"ם וכ"כ ע"פ הגמר' (כתובו' דכ"ז ע"א) דפריך אמתניתין כהנת הנמצאות בתוכה פסולו' העתקתי לעיל ס"ק א' ורמינהו בלשת שבאו לעיר בשעת שלום חביות פתוחו' אסורו' סתומו' מותרות בשעת מלחמה אלו ואלו מותרו' לפי שאין פנאי לנסך אמר רב מרי לבעול יש פנאי ר' יצחק בר אלעזר משמי' דחזקיה אמר כאן בכרכום של אותה מלכות (אף בבעולה מותרו') כאן בכרכום של מלכו' אחרת ופריך של אותה מלכות נמי א"א דלא עקר' חד מינייהו אמר רב יהודה אמר שמואל כשמשמרו' רואות זו את זו וכגון דמהדר לה למת' שושילת' וכלב' (פירש"י שמו סביבו' העיר שלשלת ברזל שישמיע קול בהכשל איש רץ עליה וכלבים צועקין) ע"כ כתב הרמב"ם אם היו גוים מקיפים את העיר הרי כל הנשים שבתוכה פסולו' והוא לפי תירוץ של ר' יצחק הנ"ל אבל לפי תירוצו דרב מרי ס"ל דאפילו במלכות אחרת שבהולים על נפשם אפ"ה לא שרינן לנשים דלבעול יש פנאי לעולם והוי כולהו כשבויו' וא"כ לעול' אסורו' כל הנשי' אם לא שיש מחבואה אחת שאז כל אחת תאמר נחבאתי או טהורה אני במיגו דנחבאתי וע"כ השמיט הרי"ף והרא"ש הא דמקשה בגמר' א"א דלא ערק' חדא מינייהו ומאי דמשני כשמשמרות רואו' זו את זו ודמהדר לה שושילת' וכו' משום דהרי"ף והרא"ש פסקו כרב מרי ועוד דאפילו לשנויא דרבי יצחק פליגי תנאי בגמר' ולחד מהנך דפליגי לא קשיא ליה ולא מידי מה שמקשה בגמר' א"א דלא ערקא חדא מינייהו ולהצטרך לשנויי כשמשמרו' רואות זו את זו ובדמהדר למתא שושילת' וכלבא רק משני כאן באותה מלכות וכאן במלכות אחרת וא"כ כולם בחזקת שבויות מאחר דלא חיישינן לערק' חדא מיניהו וא"כ יש לתמוה על הרב המחבר שכתב דין זה סתם ולא כתב דהיש חולקין דפוסקין כרב מרי חולקין נמי על דין זה ועי' במגיד משנה שכתב בשם הרמב"ן והרשב"א בהדי' דמאן דפסק כרב מרי כולם אסורות אף על גב דלא הדר' למתא כלום דשמא יש להן אימת גייסות ואינן בורחות ועי' בדברי הר"ן ולמעשה צ"ע בעיר שכבשוה כרכום אם צריך התנאי שכתב הרמב"ם או להחמיר כדברי הרי"ף והרא"ש והרמב"ן והרשב"א:

טו **שכל אשה שאמרה טהור' אני נאמנת.** משמע קצת שצריכה לבא לב"ד ולו' טהור' אני בין שאמרה טהור' אני ע"י שנחבתי או נמלטתי בין שאמרה בידם הייתי ואפ"ה טהור' אני נאמנת ג"כ במיגו אבל כל שלא באה לב"ד אסורה לכהן ואנן לא תלינן לו' שמא נחבאת או נמלטה אלא מסתמ' אסורה וכך הבין הר"ן (דברי הרמב"ם) והשיג עליו הר"ן ודעתו שכל שיש מחבואה אינה בכלל עיר שכבשה כרכום ואנן טענינן לה דמסתמ' טהור' היא ועי' בתוספו' (בכתובו' דף כ"ז ע"א) ד"ה בבא לישאל עליו שפירשו דלא כהר"ן:

טז **ודוק' שחייבים להם.** (בע"ז דכ"ג ע"א קתני האשה שנחבשה בידי גוים ע"י ממון מותרת לבעלה וקאמר רבינא דאיירי בדיעבד וע"י נפשות אסורה לבעלה וקאמר רבינא דאיירי לכתחילה ודחי' בגמר' לעולם אפילו דיעבד נמי לא והכ' היינו טעמ' דמותרת לבעלה דמתייר' הכותי משום הפסד ממונו שחייבת להכותי) וכתב הרא"ש דדחייה בעלמ' הוא דדחייה הגמר' אבל דברי רבינ' אמת הם ועל ידי ממון דרישׁ' לאו דוק' דה"ה תפשוה כדי שיפדוה אף על גב דליכ' הפסד ממון שרי' לכהן וכתב עוד שם בשם ר' אלחנן לאיסור וגם בתוספו' כתבו שני התירוצים ובאיסור דרבנן ראוי להבי' גם דעת המקילין ועוד יתבאר בסמוך דעת הרא"ש ודעת ר' אלחנן:

יז **ודוק' בנחבשה מחמת עצמה.** פשט ל' זה משמע דקאי על שני הדיעו' (ר"ל דעה הראשונה שהבי' המחבר דאסורה לבעל' כהן והי"א שהבי' הרב בהג"ה דאפי' לבעל' ישראל אסורה) דכל שלא נחבש' מחמת עצמה אלא מחמת בעליהן אינן אסורו' אלא בנגמר דין בעליהן למיתה אפי' לכהן אינן אסורו' וכן הוא משמעו' ל' המגיד משנה ואם כוונת הרב כך א"כ דבריו סותרים דהא לפני זה כתב דאינה מותרת לבעל' כהן אלא א"כ יפסידו מכיסם וא"כ בודאי כל שנתפשות מחמת בעליהן ואף שלא נגמר דיניהן למיתה מ"מ לא עדיפ' מנחבש' ע"י ממון אפ"ה אסורה כל שאין כאן הפסד ממון מכ"ש הכא דאיכ' חשש סכנ' דשמא יגמר דין בעליהן למיתה ובודאי לדעת הרב ר' אלחנן שכ' דכל שנחבשה תחת יד גוי ואין לו עליה או על בעלה ממון אסורה אפי' בדיעבד ודאי ק"ל כר' יוחנן (דס"ל בכתובות דף כ"ז ע"א אעפ"י שלא נגמר דין בעליהן להריגה) ומאן דפסק כחזקיה (דס"ל שם והוא שנגמר דין בעליהן להריגה) מוכרח לו' כדעת הרא"ש דע"י ממון לאו דוקא ולעול' אינה אסורה אלא שיש עליה חשש נפשות כגון שנגמר דין בעליהן להריגה שאז גם היא הפקר וא"כ הרב מזכה שטר' לבי תרי שהדין שכתב לעיל הוא דלא כחזקיה וכאן פסק כחזקיה אם לא שנא' שכוונת הרב דאינה אסורה לבעלה ישראל כל זמן שלא נגמר הדין וקאי לדעת הי"א וכמו שהוא שם בפסקי מהרא"י:

יח **שהיא סבורה להחיות ע"י פדיון.** שם משמע (בפסקי מהרא"י) דלמעשה אין לסמוך על זה ומ"מ לבעל' ישראל בלאו הכי ק"ל כסבר' הראשונה:

יט **ולא חיישי' שמא זינתה תחתיו.** הטעם דגם גוים נשייהו לא מפקרי כדאיתא בגמ' ועי' בגוף התשוב':

כ **ויש מקילין ואומרים דלא חיישי' שמא זינת'.** דברי המקילין תמוהין דהא ק"ל מומר לע"ז הוי מומר לכל התורה וא"כ בודאי הפקירה עצמה וזנתה וגרע יותר מקינוי וסתירה שנאסרת על בעלה מכ"ש זאת שיצאת מן הכלל לגמרי דההי' ודאי כעדים דמי' וכמו

שכתב הר"ש משנ"ץ ולא ידעתי באיזה מקום מצא הרב המקיל הזה והתשובה שהביא בהג"ה מרדכי דכתובות דף תקמ"ח בריבה אחת התם באנוס' ונחבשה מיירי ובת"ה סימן רמ"א כ' כל ששהתה בין הגוים הוי לה כמזידה ולא אשכחן גאון דשרי כה"ג:

כא **ולהתירן אפי' לבעלן כהנים**. בתשובת הרא"ש כלל ל"ב סי' ח' לא התיר אלא לבעלה ישראל עי' בגוף התשובה דכתב דקודם שהמירה לא היה מועיל ריצוי (ולא היתה ניצולית בכך) ולאחר שהמירה לא היתה צריכה ריצוי ואף לאנסה אינם רשאים הלכך שרי לבעלה ישראל אבל לבעלה כהן אסורה דקודם שהמירה היתה מסורה בידם ויש לחוש לאונס ולא עדיפ' מע"י נפשות דאסורה לכהן ועכ"פ דכל שנחבשה בידם ואינם יריאים להפסד ממון ודאי אונסים אותה ואיך יצאתה מכלל שבויה דאסורה לכהן לכולי עלמ' ובת"ה סי' רמ"א הניח בצ"ע אם עמדה בנסיון ולא המירה כלל אם אמרינן דצנועה מסרה נפשה שלא יאנסוה ומותרת לכהן או לא אבל בהמירה כתב שאין נראה כלל להתיר אם המיר' אפי' חזרה מיד כשמוצאה יד לברוח וע"כ נראה שאין לסמוך על דין זה למעשה להתיר אשת כהן שנאנסה והמירה כי לא נמצא זה בשום פוסק רק בבתולה מקום שדתם להמית המאנס הבתולה וגם על זה גמגם שם עי' בת"ה סי' רמ"א:

כב **מיהו אם נתייחדה לשם זנות יש להחמיר**. אם הכוונה להחמיר לאוסרה על בעלה ישראל הוא נגד הגמרא דאין אוסרין על היחוד וסתירה בלא קינוי אינה אוסרה על בעלה וכ"כ לקמן (בסימן קע"ח סעיף ו') שאין אוסרין על היחוד אפילו נסתרו יחד על דעת ערוה ואם קאי על אשת כהן וחייש לאונס מה לי נתייחדה לשם זנות או שלא לשם זנות דכל שאינו מסורה בידו לא חיישינן לאונס וכן הקשה הרב בד"מ והניח בצ"ע אבל כוונת הרב מהרי"ק מבוארת דקאי אפנויה שמדב' עם כותי דברי תפלות ונסתרה אדעת זנות חיישינן לה ואסורה לכהן שמא נבעלה לכותי ולא איירי בא"א כלל עיין שם שחילק בתחילה בין להשיאה לכהונה לכתחילה ובין אם נשאת לא תצא כלומר אפי' פנויה שנתייחדה עם הכותי ונשאת לכהן לא תצא ולבסוף חילק דאפי' פנויה שנתיחדה אינה אסורה רק בנסתרת ומדברת בעסקי זנות אבל בא"א המיוחדת /המתייחדת/ לשם זנות אין חילוק בין כהן לישראל ולמאן דמתיר מתיר אפי' לכהן וגם שם מביא דעת הרא"ש שאוסר אפי' בלא נתייחדה לשם זנות דכל יחוד חיישינן לאונס וסיים שם שהוא חולק על כל הפוסקים:

כג **אעפ"י שלא נבעלה נתחללה**. מלשון זה משמע אעפ"י שיש עדים שלא נבעלה כגון שלא זזה ידם ויודעים בודאי שלא נבעלה או שמעידים שפירסה נידה קודם נשואין ונתאלמנ' או נתגרשה בתוך ימי נידתה ואפ"ה הוי חללה מן התורה ודבר זה צריך ראיה

דלא אמרו במשנה דנ"ו ע"ב אלמנה לכ"ג וגרושה לכהן הדיוט ונתארמלו או נתגרשו מן הנשואין פסולות לכהן אלא לחומרא וגם דמסתמא סומכין על החזקה שכל נשואה בחזקת בעולה אבל היכא שיודעין בודאי שלא נבעלה והיאך תעשה חללה בכניסת' לחדר ומסתמ' הוא אינו לוקה עד שיעידו עדים שנתיחד לשם ביאה אבל אם מעידים בודאי שלא בעל בודאי אינו לוקה וא"כ איך תעשה היא חללה מן התורה כל שהוא אינו חייב מלקות:

כד **כהן שבא על אחת מכל העריות**. כבר כתבו האחרונים דאין נפקות' לדידן דמאחר דהולד ממזר מכל העריות הוא גרע מחלל רק לענין התראה ומלקות יש נ"מ והרמב"ם דקדק בלשונו בדין זה ולא כתב רק כהן שבא על היבמה לשוק דלא הוי ממזר לדעת הרמב"ם:

כה **או על יבמה לשוק**. אף על גב דלדברי הרא"ש הוי ממזר מדרבנן מיבמה לשוק כבר כתבו האחרונים דוקא נשאת לשוק אבל ביאה בלא נשואין לא הוי ממזר:

כו **הבת פגומה לכהונה**. מלשון פגומה משמע דלכתחלה לא תנשא לכהונה אבל חללה ממש לא הוי ועיין במהרש"ל סי' י"ח:

כז **או ספק חלוצה**. לעיל סי' ו' מבואר דאם עבר ונשא ספק חלוצה א"צ להוציא וכאן מיירי לכתחלה שאסורה לכהן:

כח **וה"ה בחלל של דבריהם**. אינו דומה לספק דכהן גמור הוא מן התורה ולוקה אם מטמא למתים רק דמחמירין עליו שלא לאכול בתרומה:

כט **ואם נשאת לכהן לא תצא**. הרמב"ם פי"ט מהא"ב מסיים הואיל והורתה ולידתה בקדושה משמע הא הורתה שלא בקדושה ולידתה בקדושה בתר הריון אזלינן ואסורה לכהונה וב"י כתב על דברי הרמב"ם (ורצה להוכיח דמיירי שהורתה ולידתה בקדושה לא תימא הכי אמאי לא תצא) דהא גיורת פחותה מבת ג' פסולה לכהונה ולא דק דאין זה ראיה ללידתה בקדושה:

סימן ח

הרי הבן ישראלי. לעיל סי' ד' ס"ק כ"ג כתבתי שהר"ן הקשה למה לא נאמר שהולד הולך אחר הזכר ויהי' גר ומותר בממזרת וכן הוא בתוספות (בקדושין ד ע"ד בד"ה והרי גר דמותר בכהנת):

סימן ט

א **לא הכיר בה אין לה כתובה משלישי**. אין לפרש שבשעת נשואין לא נודע לו ואחר הנשואין נודע לו ורוצה להחזיקה דבזה פשיט' דכותב לה כתובה דאסור להשהות אשה בלא כתובה (כדלקמן סי' ס"ה) אלא מיירי מיד שנודע לו רוצה לגרשה או שמת ולא נודע לו אין היורשין משלמין הכתובה ובאמת משמעו' דברי הרמב"ם (פכ"א מהא"ב) שכתב אם נשאת לא תצא משמעות לשונו ככל לא תצא שבתלמוד ואינו מוציא כלל בלא כתובה דלדעת הרמב"ם אין כאן טעות כלל כמו שכתב (הרמב"ם בעצמו) בתשובה הביאו הכ"מ (פכ"א מהא"ב) וז"ל שלישא קטלנית אין בו איסור אבל הוא על צד הניחוש והפחד והתמהון שיש ברוב השעות שינזקו בהם הגופות החלשים וכו' ואף על פי שיש חכמים שסוברים שלא תנשא אומרים לה אם תמצאי מי שיקדש אותך לא נתחייבנו לגרש והיו מערימין ומקדשין בפני ב' עדים ואח"כ כותבין לה ב"ד כתובה ומכניסין אותה לחופה וכן היו עושים ב"ד של רבינו יצחק בעל ההלכות וב"ד של ר' יוסף הלוי תלמידו וכל הבאים אחריהם וכן עשינו אנחנו במצרים עכ"ל אבל הרא"ש ס"ל דכופין אותו להוציא בע"כ (כמו שהביא הטור דעתו בסי' זה) דחמיר' סכנת' ודאי יכול לטעון מקח טעות והרב המחב' הרכיב דעת הרמב"ם והרא"ש בהדדי ואינם מוכרחים ובפרט לדידן דק"ל דאין יכול לכוף האשה בע"כ לגרשה מטעם תקנת ר"ג (כדלקמן סי' קי"ט) קשה לי' להוציאה בע"כ בלא הכיר בה ע"פ דעת הרמב"ם דלא חשיב לה למום גמור דהא פסק לקמן סימן קי"ז (בהג"ה סעיף י"א) דדוקא בנכפה ובמום גדול כופין אותה אבל משום שאר מומין אינו יכול לגרש' בע"כ:

ב **וי"א דדוק' אם מתו מיתת עצמם**. (ביבמות דס"ד ע"ב) גבי היכא דנשאת לשנים ומתו דלא תנשא לשלישי אליבי' דרבי ולרביעי אליב' דרשב"ג פליגי בה אמוראי חד אמר מעיין גורם (פי' מעיין של אשה גורם להמית אנשיה) וחד אמר מזל גורם מאי בינייהו איכ' בינייהו דאירסה ומית א"נ דנפל מדיקל' ומית למ"ד מעיין גורם ליכא בשניהם כיון דאירסה ומת הא לא בא עליה שתגרום מעיינ' שימו' בעלה ובנפל מדיקל' הא לא מת ע"י חולי והנה הי"א פסק לפי גמרא הנ"ל דנפל מדיקל' ומית וא"כ חולק ג"כ על מ"ש לעיל בהג"ה או נתארסה דהא אמרי' דאיכא בינייהו נמי דאירסה ומית (ובחדא מחתא מחתינהו) והרב בהג"ה קיצר כאן מה שהי' לו להאריך:

ג **איש שמתו שתי נשיו**. בתשובת הרא"ש כלל נ"ג סי' ח' שממנו הוצי' הרב דין זה כתוב שם דאפילו מתו שניהם במיתה א' כגון שמתו שתיהן מן ההריון (ולפ"ז) אפשר לו' דלמאן דפסק בי"ד סי' רס"ג סעיף ב' דאף באיש חוששין (אם מל בנו ראשון ושני ומתו

מחמת מילה לא ימול השלישי כמו שחוששין גבי אשה שמלה בני ראשון ושני ומתו מחמת מילה הרי היא בחזקת שבניה מתים מחמת מילה ולא תמול השלישי) אפשר דגם הכא חוששין לאיש הזה מאחר דמתו שתיהן במיתה אחת ומכ"ש אם מתו ג' נשיו דראוי לחוש:

סימן י

א **ואפי' לא נתגרשה**. רק מכח קול בעלמא כלו' בין מראשון בין משני ואפי' היה הקול רק קול הברה שאין צריכה גט ע"פ הדין מ"מ אם נתגרשה אסורה להחזיר דהעולם אינה יודעים שהגט היה לרוחא דמלת' וכ"ת יכריזו איכא דשמע בגט ולא שמע בהכרזה כ"כ הרא"ש בתשובה כלל ל"ה (הביאה הב"י תחלת סי' זה) וע"ל סי' מ"ו ועי' לעיל סי' ו' ס"ק ב':

ב **מותרת לחזור לבעלה הפקח**. (זה הוא לשון הרמב"ם פי"א מה' גירושין) ולפי הטעם שכתב המגיד משנה שכיון שאין הנשואין כלום מן התורה (כדלקמן סימן מ"ד סעיף א') לא החמירו על הפקח הראשון ה"ה יתומה בחיי אב שנשאת לאחר ונתגרשה מותרת לחזור לראשון דאין גרושי דרבנן (כמבואר לק' סימן קנ"ה סעיף א') אוסרין על בעלה הראשון וצ"ל דגרע זה מגרושה שנתגרשה מכח קול בעלמא (כדלעיל סעיף א') דהתם יסברו העולם שהיו גירושין גמורים אבל בחרש וקטנה הכל יודעים שאין כאן קדושין וגרושין מן התורה ועי' לקמן סימן קנ"ה סעיף כ"א (לענין קדושי קטנה) משמע לכאור' שהוא סותר למ"ש בסימן מ"ד סעיף א' (לענין פקח שנשא אשת חרש) ואם באנו לחלק בין חרש לקטנה א"כ אפשר לפקפק גם על הדין הראשון של יתומים בחיי אב (ומחלק דמיירי בקטנה ואינו דומה לחרש שנשא אשת פקח) ומיהו יש לחלק בענין אחר (שלא יהיה סותר מ"ש בסימן קנ"ה למ"ש בסימן מ"ד) וא"כ הדין הראשון של יתומה בחיי אב במקומו עומד (ודין א' לו עם אשת פקח שנתגרשה וכו'):

ג **וי"א דוקא בדאמר לה וכו'**. (עיין בב"י מביא הסוגי' מוצא מקור דין זה) ודעה הראשונה הוא דעת הרא"ש והטור דפסקו כת"ק וחכמים וכרבא. ודעה השניה הוא דעת הרי"ף והרמ"ה. ודעת השלישית היא דעת הרמב"ם ג"כ כת"ק ולא כחכמים רק דפסק לחומרא כלישנא בתרא דאף בדלא אמר לה אסור להחזירה משום קנס' ובביאורי (לטור א"ה) הארכתי מה שיש להקשות על הב"י ואין צורך להאריך כאן בזה:

ד **וכפל דבריו לו**. עיין בגיטין דמ"ו בתוספות בד"ה דאי אמר לה וכו' דמיירי בכפל דבריו אבל לא כפל לתנאו דאם כפל לתנאו ואמר ע"מ זה אני נותן לך גט ואם ימצא הענין שקר לא יהיה גט א"כ בודאי הגט בטל ולא מהני מה דלא יחזיר וכן הוא בחדושי הרשב"א:

ה **שרואה דם בכל עת תשמיש**. כאן לא כ' פלוגתא דבסמוך צריך שיאמר לה דמאחר דאסורה לי ברואה ג"פ סתמו כפירושו (ר"ל דהוי כאלו אמר לה) וכמו שכתב המגיד משנה בשם הרמב"ן והרשב"א (פ"י ה' גירושין):

ו **אם עבר והחזיר קודם שנתקדשה**. בב"י מבואר דאיכא פלוגתא אם קידש אי הוי כמי שכנס או לא והריב"ש (הביאו הב"י סי' זה) הכריע דלא יוציא אף שלא כנס רק קידש. עיין בב"ח כתב שהטור השמיט דין זה דאם החזיר אינו מוציא (ותמה על הטור למה השמיטו הא הרא"ש פ' השולח גט ס"ק מ"ז כתב והוא מדברי הרי"ף וזה לשונו הא דאמר רבנן לא יחזיר (פי' כשהוציא משום שם רע או משום שהיא נדרנית אם החזיר אינו מוציי' דגרסי' ביבמות (דכ"ה ע"א) ילמדנו רבינו כנס מהו שיוציא א"ל תניתוה הנטען על א"א) חשוד כלומר שטוענים עליו דברי לעז רש"י) והוציאו מתחת ידו אעפ"י שכנס (פי' הבועל) יוציא ואסיקנא ולא היה התם אולמי' אלמי' לקלא הכא אמרי' קים ביה בקלא וליתא (פירש"י התם גבי הנטען על א"א כשנכנס בועל אלמי' לקול הראשון שאמת היה הלעז אבל הכא כשהחזירה הבעל בטולי בטלי לקלא דאמרי' מדהחזיר' קים ליה בקלא וחזר ובדק בקול ראשון של שם רע ומצא שאינה עכ"ל רש"י והרא"ש וא"כ פסקו הרי"ף והרא"ש כההיא סוגיא דיבמות דאם החזיר אינו מוציא ותירץ הב"ח התם ביבמות דאמרי' קים ביה בקלא וליתא מיירי בדלא כפליה למילתא (דברי המחבר לתרץ באופן אחר אליביה דהב"ח או אפשר כלישנא בתרא בגיטין דמ"ו ע"א דס"ל וצריך שיאמר לה הוי יודעת שמשום שם רע או משום נדר אני מוציאך ואז לא יחזיר וא"כ לפ"ז מיירי שם ביבמות דאם כנס אינו מוציא היינו בלא אמר לה כלל משום דבר זה אני מוציאך אבל בדכפלי' למילתא איכא משום לעז ואפי' החזיר מוציא עכ"ל הב"ח) ודבריו אינם ברורים כי איך סתם בגמ' (ר"ל ביבמות שהבאתי לפני זה בדברי הרא"ש הנ"ל) תבי' המשנה ותפרש אותה (בדלא כפל דבריו) דלא כמסקנא דאסיקנא בדוכתא (גיטין דמ"ו ע"א) דמיירי שם הא דלא יחזיר בדכפל דבריו וכמו שפי' הרא"ש ועוד דהטעם דאמר בגמ' דקים ביה בקלא וליתי' שייך יותר בדכפל דבריו וליכא לעז כלל וגם בקיצור פסקי הרא"ש ביבמות בפ"ב דין ט' כתב להדיא דין זה (סתם) דאם החזירה א"צ להוציאה:

ז **יכול להחזירה**. (פי' אם התיר הנדר) ובגיטין שם ע"ב פריך פשיטא למאי ניחוש לה מהו דתימא ליגזר משום דר' נתן דתניא ר' נתן אומר הנודר כאלו בנה במה והמקיימו

כאלו הקריב עליו קרבן פירש"י והאי כיון דקיים נדרו (פי' וגירשה) נקנסיה מלהחזיר קמ"ל וע' בב"ח:

סימן יא

א **הואיל ונאסרה על בעלה בשבילו**. ל' זה העתיק הרב מדברי הרמב"ם פ"ב מה' סוטה ושם כתב כל אשה שהיה לה קינוי וסתירה ולא שתתה מי המרים בין שלא רצה בעלה להשקותה בין שלא רצתה היא וכו' ובאמת שדבר זה צריך ראיה אם היא עומדת וצווחת טהורה אני ורוצה לשתות מי המרים והוא אינו רוצה להשקותה אף דהרשות בידו לאוסרה על עצמו מ"מ קשה מאחר שצריך ליתן לה כתובה (כמבואר בסי' קט"ו) ג"כ אינו יכול לאוסרה על הנחשד מאחר שהם טוענים ברי שלא זינו והיא רוצה לשתות מנ"ל להרמב"ם שהיא אסורה להנחשד):

ב **כך אסור' לבועל**. וה"ה דלכהן אסור' אחר מות בעלה כמו שכתב לעיל סי' ו' סעיף ט"ו:

ג **או שראוהו מנשק וכו'**. יש להסתפק אם מיירי ג"כ שנסתרה ושהתה כדי טומא' והעדים באו ומצאו עושים דבר כיעור זה דיש לחוש דשמא קודם שבאו העדי' נטמאת אבל אם לא הי' כאן סתיר' כלל או שתכף אחר הסתיר' באו עדים ומצאו מנשקין זה את זה והעדים יודעים ברי שלא הי' עכשיו טומאה אם יש לחוש דהואיל והי' כיעור זה מסתמ' יש לחוש שמא בפעם אחר נטמאה או דילמ' לא חיישינן רק במקום סתירה היכ' דיש לחוש שעת' נטמאה ועיין בתשובת הרב המזרחי סי' כ"ה:

ד **אם נשאת לנטען לא תצא אפי' אין לה בנים**. מל' זה משמע דלכתחל' לא תנשא אף שלא הי' רנה בעיר והיכ' דאיכ' עידי סתיר' ודבר מכוער כעין דין זה שכתב הרמב"ם (בפ"ב מה' סוטה) פשיט' דלא תנשא אלא דאפשר לו' אפילו בקול בעלמ' כל היכ' דאיכ' לעז ירחיק מלזות שפתים דומי' דהנטען מהשפחה והנכרית:

ה **מוציאין אותה**. אפילו מבעלה אם אין לו בנים ממנה (הנה להעתיק סוגית הגמר' ודברי המפרשים תקצר היריע' מהכיל גם במחברת הזאת השנית ומה לי להשחית דיו ונייר חנם ולכפול הדברים אשר ביארם די צורך הרב הב"י בכן תמכתי וסמכתי על המעיין אשר יעיין שם ואח"כ תבין כל דברי המחבר בכל הסי') והנה לפי דברי הר"מ בפירושו לשאלתות דס"ל דעידי כיעור ועידי טומאה חדא הי' מוציאין אפילו יש לה בנים כמו בעידי טומא' אך לפירושו של הרא"ש בדברי השאלתות אפשר לו' דקאי על הבריית' (הא דתני' בד"א שאין לה בנים מן הנטען) וכו' ומיירי דוק' באין לה בנים מ"מ מדכתב הרא"ש דדמי לפתח פתוח וע"א אחר קינוי וסתירה משמע ג"כ דכעידי טומאה חשיב ליה ולא

קאי על הבריית' רק דפסק בגמר' הלכת' כותי' דרבי בקלא דלא פסק ועדיפ' מרבי שהוא מחלק בין יש לה בנים וע"פ ההלכה מוציאין אותה אפילו יש לה בנים וכן הוא משמעות הד"מ וא"כ יש תימא על הג"ה זו שכתב דוק' באין לה בנים ונמשך אחר דברי הטור ודברי הר"מ שם להדי' נגד דברי הטור וגם דברי הרא"ש יש לפרשה כך דהא אדרב' משמע מדברי השאלתות דלא מחלקין בין יש לה בני' לאין לה בנים א"כ מודה הרא"ש להרא"ם דעידי כיעור וקלא דלא פסיק הוי כע"א אחר סתירה וברייתי' דמחלק' בין יש לה בנים אפשר דמיירי לדבר (לרבי) אקלא דפסיק רק דלית הלכת' כוותיה דרבי בזה וע' בד"מ ודוק:

י מוציאין בא' מהן מן הנחשד. משמע בקלא דלא פסיק לחודיה בלא ראית בעל ג"כ מוציאין מן הנחשד דלדידיה הוי קלא דקמי נשואין רק שיהי' קול גמור כנ"ל ובאמת ר"ת כתב קודם חזרה דמבועל מפקינן בקול ולא הצריך שיהא כאן עידי כיעור אבל מדברי הרמב"ם פ"ב מה' סוטה לא משמע דבקלא דלא פסק בלא עידי כיעור תצא מן הנטען וע' בתשו' הרא"ש שהבי' הב"י דמה שיצא עליה קול שנתיחדה עמו בעודה א"א לא נאסרה עליו וכו' דלקלא דבתר נשואין לא חיישינן כיון דלא נאסרה לבעל אף לבועל אינה נאסרת וכו' ועי' בגוף התשובה:

יא שני עידי כיעור מצטרפין. נראה דה"ה שני עידי טומא' מצטרפין אף על גב דטומאה דחזי האי לא חזי האי לפי הטעם דכ' הב"י דמילי דאיסור' לממון מדמי להו:

יב עד א' בדבר מכוער לאו כלום הוא. ה"ה עד א' בטומא' לאו כלום הוא ואי מהימן ליה כבי תרי ה"ה בעדי כיעור נמי בפרט היכ' דאיכ' קלא דלא פסיק ועיין בגוף התשוב':

יג מי שהוציא' בעלה בעידי דבר מכוער. דין זה הוא לשון הרמב"ם ולדעת הפוסקים דס"ל עידי כיעור וקלא דלא פסיק הוי כעידי טומאה צריך לפרש דין זה בקלא דפסיק:

יד והעידו שזינת' עם זה. היינו ברצון אבל אם אנסה לא אוסר' על בעלה ואינה אסורה עליו דכל שלא נאסרה על בעלה לא נאסרה על בועלה וע"כ אמרו בגמרא (כתובות ד"ט ע"א) שבת שבע היתה מותרת לדוד משום שלא נאסרה על אורי' דאנוס' היתה ואף על גב דמשני התם עוד תירוץ אחר ואב"א גט כריתות כותב לאשתו מ"מ תירוץ הראשון ג"כ אמת לדינא ועי' בתוספות בשבת דנ"ו בד"ה לקוחין יש לך בה (וז"ל לקוחין יש בה וכו' אף על גב דאפילו חטא נמי יש בה לקוחין דהא אנוסה היתה ושריא לבעל וה"ה לבועל וכו' עכ"ל) משמע דהלכה כתירוצא קמא ומיהו באשת כהן שנאנסה שאסורה לבעלה יש לעיין אם אסורה לבועל:

יא **שלא בפני בעלה**. וה"ה אם נשאת לבועל ובאים לאוסרה עליו גם הוא בעלה מיקרי אך אם עדיין לא נשאת לבועל ואף שבקבלת עדות זו נאסרה גם על בעלה /בועלה/ מ"מ נראה שא"צ שגם היא יהיה אצל קבלת העדות רק דלרווחא דמילתא דהא נאסר' עליו ממילא כמו שאסורה לכל הכהנים אף שלא היו אצל קבלת העדות:

יב **כל היכא שהתרו בו**. הרב בב"ח כתב דלאו כללא הוא ולא קאי אנטען על השפחה (דלעיל סעיף ה' וחכם שאסר דלקמן סימן י"ב סעיף ב') (וסיים דבריו כן נ"ל ולא כמשמעות הש"ע) ואין דבריו מוכרחין להקל (ועיין לקמן סימן קמ"א בטור שהבי' תשובת אביו הרא"ש ס"ק ע"ז) הביאו הב"י סימן זה ס"ק ד' משמע להדי' דכל העובר על התרא' לאו דיעבד מיקרי וכן הסבר' נותנת ובפרט שבירושלמי כתב להדי' לאיסור (הביאו המגיד משנה בפ' עשירי מה' גירושין) וכן העתיקו הב"י בסימן י' ובסי' זה ס"ק ד' ובסי' י"ב ס"ק א' אין ראוי להקל על הפושעים (ומה שהבי' הב"ח ראיה לדבריו דגבי נטען על השפח' אף אם עבר על ההתרא' וכנס מיקרי דיעבד וא"צ להוצי' ממתניתין דהנטען על השפח' (יבמות דכ"ד ע"ב) דקתני הרי זה לא יכנס ואם כנס אין מוציאין מידו ומדלא קתני קדם וכנס (דהוי משמע דקודם שנמלך בב"ד כנס ולפיכך אין מוציאין אבל נמלך תחלה בב"ד ואסרו ואח"כ עבר וכנס מוציאין) אלא תנא בסתמ' כנס דמשמע בכל ענין אין מוציאין עכ"ל הב"ח) (הנה לפי הוכחתו) תקשי ליה סיפא דמתני' דנקט (הנטען על א"א והוציאוה מתחת ידו) אפי' אם כנס יוצי' ולא קתני אפי' קדם וכנס יוציא (דהוי רבות' טפי שעדיין לא נמלך בב"ד אפ"ה יוציא):

סימן יב

א **ואם כנס לא יוציא**. פסק הרב כן ע"פ דעת הרמב"ם (פ"י מה' גירושין) וכתב שם המ"מ שכן דעת רש"י ורב אחא משבח' וגם הרמב"ן הודה לדבריהם וכן פסק הרא"ש להדי' בתשובות (כלל ל"ב סי' ל"ב הובאה בטור סי' קמ"א ס"ק ע"ו) וכן משמעות לשון הגמר' דברננה לא מפקינן (יבמות דכ"ה ע"ב איבעי' להו כנס מהו שיוצי' פרש"י אחכם שאסר את האש' בנדר שלא מצא פתח לחרטה ואמביא גט שאמר בפני נכתב ונחת' בשניהם קתני במתני' לא ישאנה ומסיק אם כנס אינו מוציא ודייקו מהך מתניתין הנטען משפח' משתחרר' הרי זה לא יכנוס ואם כנס אינו מוצי' אלמא ברננה לא מפקי ה"נ ברננה לא מפקי) וכל אלה אינם רק רינון בעלמ' ואף שלפי התוספות (שם בד"ה אמר להו מתניתין היא הקשו למה דייקי הגמר' ממתניתין דנטען משפחה ולא דייקי מהנטען על א"א דהתם קתני ואם כנס יוציא ותירצו התוספות דהתם בדין שיוציא אם הוא אמת אסור' ליה אבל

הכא שאסר את האש' בנדר אפילו אסרה שלא כדין כיון שגירש' בעלה שריא לחכם מדאוריית' עכ"ל התוספות ולפי תירוצ' ה"ה במביא גט ועד המעיד לאשה דאם היה הלעז אמת אסורה ליה משום א"א נמי אם כנס יוציא כמו הנטען על א"א וחד טעמא להו לפי תי' התוספות) מ"מ יש לחלק דהיכא אם הלעז אמת אסורה לבועל בודאי (כמו נטען על א"א) אבל הכא (גבי גט ועד המעיד) אף שהשליח והעד משקרים מ"מ אפשר שהגט נכתב לשמה והבעל מת ע"כ אין ראוי להחמיר נגד רוב הפוסקים ולהוציא אשה מבעלה ברננה בעלמא ודלא כב"ח שרוצה להחמיר כדברי הרשב"א ומשמעות התוספות (אשר כתבתי לפני זה בסמוך והוא לשונו של הב"ח ממש אשר הוכיח כן ממשמעות לשון התוספות כנ"ל) ופשיטא דאין זה רק איסור דרבנן ולקולא:

ב **היו נשותיהן חולים**. (פי' בשעה שאסר לה החכם והעיד העד כן כתב הנ"י וז"ל ומי אם היתה חולנית כשהעיד חיישינן) (שנתכווין לכנוס אותה) ולפי זה ה"ה אפשר לומר היכא דהיו להם קטטה עם נשותיהן ג"כ לא יכנוס (פי' ג"כ בשעה שאסר לה החכם והעיד העד חיישי' שמא נתכוין לכנוס אותה) ולפי זה אפשר לומר ולפרש הגמרא איפכא ממה שפי' רש"י יבמות (דכ"ו ע"א) והוא דקתני במתניתין כולם שהיו להם נשים ומתו מותרות לינשא להם ופירש"י וכולם החכם והמביא גט והמעיד באשה להשיאה דתנן בהם לא יכנוס שהיו להם נשים בשע' מעשה ומתו לאחר זמן מותרות אלו להנשא להם דהשתא ליכא חשד שהרי בשע' שהעיד בה העד או אסרה החכם היתה אשתו קיימת ולא לישא את זו נתכוין עכ"ל וקאמר בגמרא מתו אין נתגרשו לא ופרש"י דע"י שנתן את עיניו בזו שהתיר גירש את אשתו והתניא אפי' נתגרשו לא קשיא הא דהוי קטטה והא דלא הוי קטטה ופרש"י הא דקתני אפילו נתגרשו כגון דהוי לה קטטה מקמי הכי דעדיין לא נתן דעתו על זאת (לפיכך אפילו נתגרשו מותרו' לינשא להן) והנה לפי דין הנ"ל יש לפרש איפכא והא דהוי קטטה בעת שאסר לה החכם והעיד העד אמרי' נתכווין לכנוס אותה והעיד שקר ואסרה שלא כדין ע"כ נתגרשו אסורות והא דקתני אפילו נתגרשו דלא הוי קטטה להם בעת שאסר לה (ודוק):

סימן יג

א **שלא יכנוס עמה בבית**. עיין ב"י שכתב בסימן זה ס"ק א' שישבע המשדך שלא יכנוס בבית המשודכת עד סוף הזמן כדי לא יבואו לידי תקלה וכן הדין במינקת כמו שכתבתי לקמן ס"ק ט' ועיין בב"י:

ב **יבמה שמת היבם**. עיין לקמן סי' קס"ד סעיף א' שבשני יבמין מותרו' להתייבם לשני תוך צ' למיתתו של א':

ג **צריכה להמתין אחר גירושי שמעון**. הטעם כ' הרא"ש בתשובה הובאה בטור ס"ס זה דלא חלקו חכמים בהבחנה אף במקום דודאי לא נתעברה ממנו ג"כ אין ידוע לרבים שנתעברה מראובן ולא דמי למחזיר גרושתו:

ד **שהיו נשואות לבעלי' בגיותן**. לא ביאר אם הם קטנות או זקנות אי גזרינן כמו גבי ישראל או לא (כדלעיל סעיף א'):

ה **אם לא נבעלה לבעלה תחלה**. לאו דוקא תחלה וכלומר שלא נבעלה לבעלה תוך ג' חדשים ודין זה הוא דוקא למאן דלא פסק כר' יוסי והוא דאיתא יבמות דל"ה ע"א אנוסה צריך להמתין ג' חדשים דברי ר' יהוד' ור' יוסי מתיר ליארס ולינשא מיד:

ו **פלגש מיוחדת לאיש**. מיירי שנתעברה במקרה ואה"נ גבי פלגש אם נתעברה ממנו והלכה ונתקדשה לאחר ונתגרש' ממנו מותרת לחזור לראשון כמו מחזיר גרושתו דפלגש שם אישה הראשון עליה:

ז **שאינה צריכה להמתין אלא מהגט הראשון**. דוקא שהגט הראשון הי' כדין רק מחמת קול בעלמא הצריכו גט שני מחמת חומרא אבל היכא שהגט היה בטל מן הדין ודאי מונין מן השני וזה דלא כהרב מהר"מ מלובלין שכתב בתשובה סימן קי"ז בגט שהיה בטל מן הדין לסמוך בשעת הדחק על גט הראשון עיין שם:

ח **ויש מחמירין אפילו שוגג**. המעיין בת"ה ירא' דלא פליג להדיא אדעה הראשונה רק שתחלה כ' דת"ח הטועה בדין לא מקרי שוגג כי שוגג הוא כמו שכתב בא"ז שהיה סבור שאינה מינקת או ע"ה שאינו יודע שמניקת חבירו אסורה אבל ת"ח הטועה בדין בדבר שראוי להסתפק בו לאו שוגג הוא ובסוף דבריו סיים ואפש' דמשום ה"נ לא מקילין באידך דא"ז אם נשא בשוגג להתיר לו בהפרשה בעלמא (והיא היא הדע' הראשונה) והנה לפי זה לא מקילין בת"ח הטועה אפי' בכהן (ר"ל כהן שקידש תוך ג' חדשים ע"פ הוראת ת"ח שהור' לו כך וה"א לאקולי גביה מאחר דלכהן אסור להחזיר גרושתו וכמו שהכריח הרב בהגה סברא זו בסמוך אפ"ה אין מקילין בו וצריך לגרש) מאחר דבעל ת"ה הביא ראי' לדבריו דת"ח לאו שוגג מיקרי ומהרי"ו לא אשכחן דפליג אסברא זו, אבל בישראל והוא שוגג גמור כגון דלא ידע או ע"ה דלא ידע הדין אף על גב דבת"ה נסתפק וכתב דרך אפשר דלא מקילין כא"ז מ"מ לא שבקינן פשיטותי' דמרי"ו נגד ספיקו דת"ה בפרט שהרמב"ם לא ס"ל דכופין לגרש (כמו שמבואר בפ"י מה' גרושין והביאו הב"י סימן זה ס"ק ו') ולמה לא נסמך בדבר שהוא דרבנן אמיקל:

ט **גזרו חכמים שלא ישא אדם**. הטעם מבואר בגמרא (יבמות דמ"ב) ומשמעות הגמרא דמדמה לה לג' חדשים דהבחנ' משמע דאף דלא שייך שמא תתעבר כגון שהוא סריס אפ"ה אסור כמו גבי הבחנה וע"כ קדושין אסור כמו נשואין (ג"כ כמו גבי הבחנה כדלעיל סעיף י') וגם בשידוכין אסור ליכנס לבית' (כדלעיל סעיף א') גם בב"י מדמה להו אהדדי ולומד היתר שידוכין בהבחנה מן מינקת (ר"ל הב"י תחלת סימן זה כתב שלשדך בלא קדושין מותר גבי הבחנה וכתב שכן מבואר בתשובת הרא"ש כלל נ"ג ושם בתשובת הרא"ש מיירי במניקת):

י **או שנתנה בנה למניקה ג' חדשים**. משמע אעפ"י דלא פסק חלבה דאל"כ היינו בבא דרישא אבל מדברי הרא"ש משמע שבג' חדשים צומקים דדיה (הביאו הב"י סימן זה ס"ק ח') וצריך לומר דה"ק כל שפסק חלבה ע"פ סיבה אפילו יום או יומים קודם מיתת בעלה או אפילו שהיא גרמ' שפסק דהיינו שלא רצתה להניק משך ג' חדשים בחיי בעלה וממילא צמקו דדיה ועי' בתשוב' מהר"ם פאדוו' סימן ל':

יא **ויכתוב לה**. עיין בב"י (סימן זה סוף ס"ק ח') מ"ש דכתובה הראשונה נמחל שעבודה ואפילו לא פרע לה הכתובה ואין דבריו ברורים עיין בגוף התשובה (של הרא"ש כלל נ"ד סימן ה') דמשמע דאם תרצה להחזיק כתובה הראשונה הרשות בידה:

יב **נשא וברח ולאחר זמן בא וישב**. מלשון זה משמע דלכתחל' לאו שפי' עבד דברח ולא הוציא' בגט והא דכ' לעיל בהג"ה (סעי' י') דלומדין אותו לברוח היינו בקידש לדעת הרמב"ם דמחלק בין קידש לנשא:

יג **איני מינק' אלא בשכר**. מלשון זה משמע דבשכר מחוייבת להניק והיינו דוקא בנזונת ובלא הכניסה לו שתי שפחות כמבואר לקמן סימן פ' סעיף ח' ועיין בתשובת ראב"ח סימן צ"ה:

יד **ואין חילוק בין התחילה להינק**. לא קאי אירישא רק דין באפי נפשה הוא כלומר לאו דוקא מניקה ממש אלא כל שראויה להניק ויש לה חלב בכלל מנקת חבירו היא כמ"ש הרא"ש בתשובה כלל נ"ג סימן ד':

טו **דהא אי בעי' לא תניק בנה**. כבר כתבתי דגם אלמנה אינה מחוייבת ועיין בתשובת ראב"ח סימן הנ"ל שהאריך בזה:

טז **וילדה ולא הניקה את בנה**. דין זה גרע מאלמנה שאינה מניקה את בנה כמו שכתב הרב בהגה לעיל סעיף י"ג דאין חילוק בין התחילה להניק דהתם מיירי כשמת בעלה לאחר שילדה והכא במת בעלה כשהיא מעוברת דכבר נאסרה קודם הלידה מטעם מעוברת חבירו:

יז **ומשמע מדבריו ה"ה לגרושה**. כלומר דלא כהרשב"א בעל דעה ראשונה שכתב בגרוש' דוקא כשהניקתהו קודם שנתגרשה עד שהכירה אבל קודם הזמן הזה לא דהא וכו' והב"י כ' (בסוף ס"ק ח' בסי' זה) (שראה מורים עושים מעשה כהרשב"א ולא מיחה בידם ועיין בב"ח:

סימן טו

א **קידושין תופסין בהן**. הרב מהרמ"א נסתפק בד"מ בערוה דרבנן אם קידש אחד את הערוה לו מדרבנן ואח"כ קידשה עוד אחד אם צריכה גט מהשני (מאחר דאינה קידושין מדאורייתא כלום אפשר דלא החמירו ביה רבנן) וספק זה יש להסתפק ג"כ בחייבי לאוין דק"ל קידושין תופסין בהם אם קידשה שני אם צריכה מדרבנן גט והנה מה שנסתפק בחייבי לאוין צריך לומר דמירי כגון שקידש א' את הממזרת ואח"כ קידש אותה ממזר דלגבי שני לא הוי חייבי לאוין אבל אם קידש אותה ישראל פשיטא דאינה צריכה גט משני וכן גבי ערוה דרבנן מירי דלגבי השני לא הוי ערוה דרבנן וע"כ נסתפק ובאמת ל' הטור דכלל ערוה דרבנן עם ספק ערו' דאורייתא (דכתב בתחילת הסי' ואותן שהן מדרבנן או שהן ספק ערוה צריכות גט) וגם כתב הטור ברישא לא תפסי בהו קידושין כלל משמע דבערוה דרבנן תפסי בה קידושין קצת ומ"מ תימה דמה"ת לומר דבשניה דרבנן אף דקידושין תופסין מדאורייתא לא יהיו קידושין גמורים מדרבנן דא"כ למה אמרו (ביבמות דף ך' ע"ב) איסור מצוה ואיסור קדושה בא עליה או חלץ לה נפטרה צרתה (בביאה או בחליצה של זו) ואם איתא דהקדושין אינם קונים לגמרי ונתנו מקום לחול עוד קידושי אחר מדרבנן א"כ מפקיעים הם הזיקה לגמרי ובפרט היכא דאיכא צרה:

ב **אפילו אם אם אביו**. זה הוא לשון הרמב"ם אבל רש"י פי' ואם אביו אין לה הפסק ואסורה אף אם אבי אביו וכלומר ה"ה אבי אבי אביו עד למעלה לעולם גבי אבא רבה עד למעלה אמו אסורה ונראה דגם רש"י מודה דאם אבי אמו קילא מאם אבי אביו ויש לה הפסק לפי גמרא דידן, אבל בב"ח כתב ולדעת רש"י אם אם אבי אביו או אם אבי אם אביו ומכ"ש אם אבי אבי אמו דאיכא הכא אמו שהיא ערוה דאורייתא כולן אסורין דכל שיש כאן אמות רבות יותר סברא לאסור מאם אבי אבי אביו וכתב עוד דאשת אבי אם אביו לדעת רש"י אסור ולא לדעת הרמב"ם דלא כת"ה דאסר להו אף לדעת הרמב"ם:

ג **ויש מסתפקים**. לומר דדוקא מדאורייתא בד"מ לא הביא הרב בעל דיעה זו ובאמת היא דעת תמוה דמי שיש לו בן מן הכותי' יהיה מדרבנן זרעו וא"כ אשתו לא תתיבם רק תחלוץ ובמשנה (יבמות דכ"ב ע"א) משמע דמי שיש לו בן מן השפחה והנכרית זוקק

את אשת אביו ליבום משמע דלאו זרע הוא כלל ועיין ברבינו ירוחם שהביא הב"י ס"ס ט"ז אח"כ מצאתי בד"מ סי' קנ"ו שהביא דעה זו בשם א"ז ריש יבמות:

ד **וי"א דה"מ בשפחה דעלמא.** דבנשא שפחתו כ"ע מודו דודאי שחרר' וכדלעיל סי' ד' (סעי' י"ב) וכאן בבא עליה דרך זנות איכא פלוגת':

ה **ולהרמב"ם יש להם הפסק.** והא דקאמר (לפני זה) דלהירושלמי אברהם אסור בכל נשי ישראל היינו מטעם כלת בנו וכמו שכתב בסמוך סעיף י"ט אשת אחד ממנו אסורה על יעקב אבינו ולא קאי בירושלמי על הבתולות וע"כ לא קאמר אסור בכל בנות ישראל:

ו **ה"ג אבל אם אם אשתו.** ואם אבי אם אשתו וכו':

ז **ומותר בקרובות שנייה.** מל' זה משמע אפילו בחייה וכמו שכתב (אח"ז) דברגילה לבא אסורה משמע דבאינה רגילה מותרת ולעיל סעיף י"ג סתם דוקא בת אנוסתו לאחר מיתה (מותרת לו) אבל בחייה אסורה לו כדאיתא בגמ' (ר"פ נושאין על האנוסה) ואם כנס פסק לעיל (בהג"ה סעיף י"ג) דלא יוציא משמע אפילה ברגילה לבא אצלו:

סימן טז

א **או ישראלית שנבעלה לכותי.** ג"כ דרך אישות, וכן הוא ברמב"ם:

ב **חייב עליה משום כותי' ומשום זונה.** ברמב"ם לא כתב משום זונה וכן הוא בגמרא:

ג **משום נשג"ז.** דתוספות (בע"ז דף ל"ו ע"ב בד"ה משום נשג"ז) כתבו דזונה קאי אכהן אבל דעת הרמב"ם דאף לישראל גזרו ולכהן מדאורייתא אסורה משום זונה ודעת התוספו' דאינה זונה מדאוריית' אלא בודאי זינתא:

ד **אם לא פגעו בו קנאין.** לא ידעתי למה השמיט דין של קנאין פוגעין בו שכתבו הרמב"ם והטור, והרב מהרמ"א כתבו בח"ה סי' תכ"ה סעיף ד':

ה **ולא הלקוהו ב"ד.** מלשון זה משמע דעונש דקר' לא קאי רק על דבר שהו' אסור מן התורה כגון דרך אישות או פרהסי' אבל לא בצנעא ולשון כי חלל יהודה משמע ג"כ פרהסיא:

ו **היו התערובות בנות.** עיין ב"י בסוף הסי' מ"ש בזה בשם המ"מ:

סימן יז

א **בד"א בודאי א"א.** גם גבי עריות ה"מ למיתני חילוק זה דבספק ערוה קדושין תופסין וכבר כתבתי לעיל בסי' ט"ו ס"ק א' מה שנסתפק בד"מ בדין קדושי ערוה מדרבנן:

ב **חזקה אין אשה מעיזה פניה בפני בעלה.** הרמב"ם בפי"ב מה' גירושין הובא לקמן בטור ובש"ע ריש סי' קנ"ב כתב אמר הבעל גרשתי את אשתי אינו נאמן ואפי' הודית

לו שגירשה אינו נאמן וכתב המ"מ אעפ"י שאם היה מכחישה היא לבדה היתה נאמנת כשהוא אומר כן אינה נאמנת וכל שהבעל מסייע לה מעיז' היא ולפ"ז היה צריך לפרש כאן דהיא אומרת לבעלה גרשתני והוא מכחישה אבל אם הוא מודה לה לא היתה נאמנת ור' ירוחם נתיב כ"ב ח"ה הביאו הב"י סי' זה ס"ק ד' כתב ג"כ זה הדין וסיים בלשונו כי מאחר שהיה בפני בעל והוא לא ערער הרי הוא כמו אם אמרה נתגרשתי ממנו עכ"ל דמשמע שאם ערער אינה נאמנת וכתב עליו הב"י והא ודאי ליתא דחזקה דאין אשה מעיזה פניה בפני בעלה אפי' במערער הוא עכ"ל הב"י משמע מכ"ש באינו מערער והוא נגד דעת הרמב"ם והמ"מ הנ"ל ואפשר לומר דכל שהי' התחילה להעיז פניה נאמנת אף שמערער ומכ"ש אם הוא מסכים אבל בהוא התחיל לומר גרשתיך אז אף אם היא מסכמת לדבריו אין זה העזה דבתר דיבור' דידיה גררא מ"ש ר"י הנ"ל וצריכה גט משני אם תשאר עם הראשון משמע דמותרת לראשון תמהו עליו הד"מ והב"ח דאסור להחזיר גרושתו משנתקדשה לאחר כמבואר לעיל ס"י סעיף א' והנה הרב בב"ח נדחק בישובו ופסק הלכה למעשה דמותרת לראשון ומבי' ראיה (מהא דתנן בפ' האומר דס"ה ע"א היא אומרת קדשתני והוא אומר לא קדשתיך הוא מותר בקרובותיה והיא אסורה בקרוביו ומה לי קדשתני ומה לי גרשתני וכו') ובאמת אין להם דמיון דאין האשה יכולה להעיז פניה נגד בעלה להוציא עצמה ממנו אבל להעיז פניה נגד אחר ולומר קדשתני להכניס עצמה הרבה עושות כן וגם מ"ש (וכאן אין לומר חזקה אין האשה מעיזה דכיון הבעל מכחישה בע"כ או היא מעיזה פניה בפני בעלה או הוא מעיז בפני אשתו וכיון דלא ידעינן מאן ננהו דמעיז פני' שריא לבעלה וצריכה גט משני עכ"ל) אין דבריו נכונים דאין זה העזה לומר לה את אשתי אחר שגירש' אבל זה נקרא העזה שאשה תאמר לבעלה אין את אישי והוא לא גירשה מעולם דוגמא לדבר אין הלוה מעיז פניו בפני המלוה מאחר שעשה לו טובה אבל המלוה מעיז בלוה, גם מ"ש היא שויא נפשה חתיכה דאסורא וצריכה גם משני אם תשאר עם הראשון עכ"ל ומשמע דבלא גט אסורה לראשון א"כ גם גט לא מהני דהא אסורה לו לפי דבריה גם אחר הגט מטעם מחזיר גרושתו:

ג **בפני בעלה**. הרשב"א בתשובה סימן אלף רנ"ג הובא בב"י סימן זה ס"ק ד' הביא ראיה אעפ"י שהתחילה לומר שלא בפני הבעל א"א מתחילתה לא היתה נאמנת והשתא עביד' לאחזוקי לשקרא אלא לעולם נאמנת כל שאומרת בפני הבעל ומעיזה בפניו:

ד **בזמן הזה דנפישי חוצפ' ופריצות'**. בב"ח כ' דוקא לכתחלה לא תנשא האידנ' דנפישי חוצפ' אבל אם נשאת לא מפקינן לה מהך טעמא והביא ראיה מתשו' הרא"ש כלל מ"ד סימן כ' (שפסק על אשה אחת שנשאת לאחר כשהיה הראשון בעיר דמותרת לשני כיון

שנשאת לו בפני בעלה והרא"ש היה זמן רב אחר הרמ"ה (ר"ל בעל סברא זו דהאידנ' נפישי חוצפ') אלמא דס"ל להרא"ש דלא אמר הרמ"ה אלא לכתחילה אבל אם נשאת לא תצא עכ"ל הב"ח) ובאמת אין זו ראיה דהא לא הביא הרא"ש דברי הרמ"ה ואדרב' הרא"ש פסק בכלל הנ"ל בסימן א' דנאמנת להנשא אף לכתחל' וזה עכ"פ דלא כהרמ"ה וא"כ לדידן דחיישינן להא דרמ"ה מנ"ל לחלק בין לכתחלה לדיעבד:

ה **אין קדושין תופסין**. זה דעת רוב הפוסקים אבל הר"ן בשם הרמב"ם /הרמב"ן/ כתב דיש דחוש לחומר' אף שלא בפניו:

ו **וס"ל דבעינן בפני בעלה ממש**. באמת בדברי מהרי"ק שממנו הוצי' הרב דין זה דף נ' עמוד ג' בדפוס חדש עם המראה מקום כתב בזה הלשון ועל מה שכתבתי דל' בפניו אין מוכיח דלשתמע בפניו ממש וכו' משמע דס"ל דלאו דוקא בפניו ממש והריב"ש סימן קכ"ז שממנו הוציא הרב ג"כ דין זה מירי במי שטוען' על בעלה שאין לו גבורת אנשים וע"ז כתב שצריכה לבא לפני ב"ד ושתאמר כן בפני בעלה אבל המקבל' קדושין כשבעלה בעיר אף אם נאמר דמה שקבלה שלא בפני בעלה לאו כלום הוא מכל מקום כשבא בעלה והיא מחזקת בקדושין ואומרת שנתגרשה ממנו למה לא תהיה נאמנת דהא ידעה בשעת קבלת קידושין שבעלה יבא מיד לביתה ותכרח להעיז בפניו אם לא שנאמר דאה"נ מירי כשבא בעלה לביתה חוזרת מדבריה ואומרת לא גרשתני ובזה אפש' לא פליג הרא"ש ומנ"ל לחלק השוי' מאחר שלא נמצא מחלוקת להדיא:

ז **ויש מי שאומר שאפי' לא נשאת עדיין לאחר**. דיעה זו לא הובא כאן בב"י אבל דעת רבינו בעל הטור הוא שכ"כ בסימן קנ"ב ס"ק א' וז"ל אבל שלא בפניו מעיזה ואינה נאמנת אפי' אם ניסת או נתקדשה וכשבא מכחיש' החזיק' בדבריה וכו' והיא הרב ב"י בספר בדק הבית בסימן זה ומירי שנתקדשה חוץ לעיר דבתוך העיר כבר כתב הרא"ש דהוי כמו בפניו:

ח **וי"א דאינה נאמנת לענין ממון כלל**. כלומר אף דנאמנת לינשא אינה נאמנת להוציא ממון ודבר זה לא נתבאר למעלה במ"ש הרב בהג"ה זו שנתבא' לעיל דהא דעת הי"א שהביא הרב"י לפני זה בסמוך שהוא דעת הראב"ד אינ' נאמנת להנשא וגם לכתובה ודעת שאר פוסקים דנאמנ' לתרוייהו אבל מהרי"ק בשורש ע"ב דקדק מדברי התו' דאף דנאמנת לינשא אינה נאמנת לכתובה עיין שם שהאריך לפלפל בזה:

ט **אפילו העד עבד או שפחה**. בגמרא אמרינן בכמה דוכתי דסתם עבדים פרוצים בעבירות וכמו שאמרו נמצא גנב או קוביוסטוס הגיעו וכמ"ש הרמב"ם פט"ו מה' מכירה וע"כ כתב הטור בי"ד סי' א' שסתם עבד אינו נאמן על השחיטה וא"כ קשה דכשם דגזלן

דאוריי' פסול לעדות אשה ולמה יהיה העבד כשר ואפשר דישראל בעל עבירה גרע מעבד אף שהוא ג"כ בחזקת בעל עבירה ועיין בב"ח דלא כ"כ:

י **חוץ מחמשה נשים**. בשלטי הגבורי' פ' האשה שלום העתיק ל' ריא"ז שזכרים הדומין לאלו הנשים כגון חמיה ובן חמיה יבמה וכן בעלה נאמנים להעיד לה והא דיבם נאמן היינו כגון שאין זקוקה לו אבל להתירה לעצמו אינו נאמן עכ"ל בקיצור והנה לכאורה נראה דבן חמיה ויבמה הכל א' ודבריהם אלו לקוחים מהירושלמי והארכתי בתשובה בדין אם היבם נאמן לומר מת אחי כדי שיחלוץ ליבמתו ולא לכונסה וע' עוד בפסקי מהרא"י סימן ר"ך ורכ"א דכל חמשה נשים הנ"ל דאינן נאמנות להתיר גם כן אינן נאמנות לאסור ועיין לקמן סעיף מ"ו (הג"ה מדברי א"א המחבר שמ"כ במקום אחר וז"ל הנה יש כאן הרבה ריעות' האחד שהעד הוא אחיו של מת ומשנה שלימה שנינו ואין האיש נאמן לומר מת אחי שייבם אשתו יבמות דף קי"ח ע"ב אף על פי שבנ"ד אפשר יש להאשה בנים ולא שייך יבום ואף שאין לה בנים הלא בזמן הזה אין מייבמין מ"מ א"ל דמאחר דאינו נאמן ליבום ה"ה דאינו נאמן לחליצה וכבר נשאלתי מן הגאון הרב דלובלין מהו' העשל נר"ו במעשה כזה (לזאת התשובה רימז המחבר לעיל בסעיף דבסמוך) והשבתי לו בארוכה וכו' ועם כל זה קרוב הדבר באם יש לה בנים להתירה אך באמת תמיד מיראי הוראה אני וכל עגונה שאינה יושבת תחת יד ב"ד שלי אני מרחיק עצמי מזה אפי' להיות סניף להתיר ועם כל זה חלילה לי להרחיק עצמי מכל וכל וכו' עכ"ה), והנה התשובה הנ"ל היתה אתי אחר פטירתו וחבל על דאבדין ולא משתכחין:

יא **אפילו אינה עתה חמותה**. הטעם אמרו ביבמות (דף קי"ז ע"א) דמסק' אדעת' דילמא ימות בעלה ותפול קמי בנה ותהי' כלתה והנה לפי טעם זה אם אינה ראויה להתייבם לבנה מטעם שהי' ערוה עליו או מטעם אחר מעידה לה ודין זה הוא בעי' בגמר' דף הנ"ל ולדע' הב"י נקטינן להקל הואיל ומילת' דעבידי' לאגלוי ואפשר במדינות אלו דאין נוהגין לייבם ולא שייך טעם הנ"ל אפשר לסמוך על דברי הב"י ותעיד לה:

יב **וכן היא לא תעיד להם**. לא היה צריך להרב להגי' כי כבר נרמז זה בדברי המחבר ב"י בתחלת הסעיף כמ"ש שחזקתן שונאות זו את זו:

יג **כבר אמרנו שהעד שאמר שמעתי**. עיין בקונטרס העגונות סי' קל"ט קמ"ח:

יד **שמע קול מקוננות**. מקוננת גרסינן בדברי המ"מ (וז"ל בסוף הלכות גירושין דין ט' בתוספת' אפילו שמע קול מקוננת שמזכירתו בין המתים אין עדות גדולה מזו ע"כ):

טו **מה שראו בעת צרה**. עיין בתשובת הרא"ש כלל נ"ד סי' א' שמחלק בין מה שראו בשעת האונס למה שראו אח"כ בשעה שהיו יכולין להמלט על נפשם ואכלו נבילות

לתיאבון שבאותה שעה היו פסולין גם צריך דרישה וחקירה אם היו אנשים טובים בשעת הגזירה מאחר דלא עמדו בנסיון אולי גם מתחלה היו בעלי עבירות ופסולים להעיד ועיין בתשובה ב"ל ח"ג סי' ע"ה:

טז **בא אחד ואמ' הרגתיו תנשא**. בב"ח כתב דבמקצת ספרי הטור גרסינן בא אחד מהם וקאי אדלעיל כלומר אפילו מכל הנ"ל עבד ושפחה אפילו גבי דידהו אמרינן פלגינן דבור' ואין משים עצמו רשע ומיהו בספרים המדוייקים לא גרס מהם וא"כ אפשר בעבד לא אמרינן פלגינן דבורא דעבד משים עצמו רשע ואינו נאמן ודוק' במתכוין להעיד:

יז **אבל אם בא העד שאמרה בשמו**. פי' אפילו בא אחר שהתירוה לינשא דאם בא קודם שהתירו לינשא אפילו עד אחר נמי לא תנשא ודין זה כ' הר"ן בשם הרמב"ן בפ' המדיר דף תק"ג באשה שאמרה פלוני חכם טיהר לי הכתם והחכם מכחישה וסיים שם וכן הדין בכל עד מפי עד אם בא הראשון וכפר אין השני שאמר משמו נאמן וכך קבלתי דין זה עכ"ל, ויש להסתפק אם היא אמרה בשם שפחה ואח"כ באה השפחה ומכחשת אותה וכן אם עד כשר מעיד בשם עבד או שפחה ובא העד ומכחישו שלא אמר לו אפשר שבזה לא קבל הרמב"ן שהראשון נאמן וזה פשוט שכל שהעידו שני עדים מפי עד א' אינו נאמן להכחישה אך יש להסתפק אם יכול לומר העד הראשון שקר הגדתי לך וכבר כ' הר"ן בתשובה סימן מ"ז שאף שהגדתו מועלת חוץ לב"ד מ"מ אם אמרו אח"כ מבודין היינו נאמנים והביא ראיה לזה אך יש לפרש דברי הר"ן דמיירי כל זמן שלא העיד העד השני בפני ב"ד אבל באמת אין סברי' לחלק דמה תועיל העד' העד השני שלא יוכל העד הראשון לחזור מדבריו וא"כ כל עד מפי עד צריכה האשה לחקור היטב שלא יחזור העד הראשון מעדותו ויאמר שקר הגדתי:

יח **אעפ"י שהוא בעיר**. אין הדבר מבואר בהדי' בתשובת מהרי"ו (שממנו הוציא הרב דין זה סימן ט') רק דהתם קאי שהעד הראשון היה דר במדינה אחרת והראי' שמבי' (מהרי"ו בסימן הנ"ל) מהא דתנן ביבמות דף קך"א ע"ב שמע מן הנשים אומרות מת איש פלוני דיו ר"י אומר אפילו שמע מן התינוקות אומרות הרי אנו הולכין לספוד ולקבור את איש פלוני וכו' אמאי לא אמרינן לישיילי אינהו גופייהו עכ"ל אפשר לפרש ששמע מפי נשים ותנוקות במדינה אחר' דמסתמ' אם היו באותה העיר היו הכל יודעים וגם מה שמקשה בגמר' שם ודילמ' קמצ' שכיב (פי' דהגמר' מקשה על הא דאמרו התנוקות הרי אנו הולכין לספוד וכו' דילמ' חגב בעלמ' המיתו התנוקות ואסקו שמי' דחגב בשם איש פלוני כדרך שהתנוקות משחקים ולפ"ד הר' מהרי"ו שהתנוקות המה בעיר מאי מקשה בגמר' ודלמא קמצא שכיב) נשאלה את פיהם של התינוקות אלא ודאי מיירי שהתנוקות אינם לפנינו,

ובמ"מ ראיתי בפ' י"ג מה' גירושין דין ט"ו כ' על הדין שכ' הרמב"ם ז"ל וז"ל כבר הודיענו שהעד שאמר שמעתי שמת פלוני אפי' שמע מאשה ששמעה מעבד הרי זה כשר לעדות אשה ומשיאין על פיו אבל אם העד או האשה או העבד אמרו מת פלוני ואני ראיתיו שואלין אותו היאך ראית וכו' (וכל זה הובא בסימן זה בש"ע סעיף ה') וכתב עליו המ"מ אעפ"י שכשהוא אומר שמעתי שמת אין אנו יודעין האומר הראשון כיצד היה יודע שמת אין דנין אפשר משאי אפשר דהכא כיון דאפשר ודאי שואלין אותו וכולי עכ"ל וא"כ כל שהעד הראשון בעיר א"כ גם אפשר הוא ולמה לא נשאל אותו ובפרט למ"ש למעלה ס"ק י"ז שהראשון יכול לחזור מעדותו:

יט **אעפ"י שהם מכחישים זה את זה.** ראיתי בשלטי הגבורים העתיק לשון ריא"ז שני עדים המעידים על מיתת הבעל והא' אומר נהרג הואיל ומכחישין זה את זה אינם נאמנים, והנה בגמר' מוכח להדיא דעדים המכחישים זא"ז בדרישות וחקירות דאינם נאמנים דהא בסוף יבמות דף קכ"ב ע"ב קאמר למאן דלא בעי דרישה וחקירה בעדות אשה משום דלדיני ממונות מדמינן לו (וכן איפסק' הלכת' בש"ע מטח"ה ריש סימן ל') וכשם דבד"מ ק"ל דעדו' שהכחישו בחקירו' עדותן בטילה כמו שנתבאר בש"ע מטח"ה סימן הנ"ל ס"ב א"כ ה"ה הכא וא"כ לדברי הרמב"ם דחשיב הכחשה בגוף הענין כעין הכחש' בחקירות (כמו שמבואר בפ"ג מה"ע והובא בטור ח"ה סימן הנ"ל ס"ג ובש"ע סעיף ב') א"כ הכא (בנ"ד שמכחישין זה את זה בגוף המעשה) מקרי הכחשה ואף דק"ל כר"י וכר"ש (יבמו' ד' קי"ז ע"ב) אחת אומר' מת ואח' אומרת נהרג ר"מ אומר הואיל ומכחישות זו את זו הרי אלו לא ינשאו ור"י ור"ש אומרים הואיל זו וזו מודות שאינו קיים ינשאו ופרש"י שתי צרות הבאות ממד"ה אחת אומרת מת וצרתה אומרת נהרג וכו' וכן פסק בש"ע סי' זה סעיף מ"ז היינו בצרות המכחישות זו את זו דהכחשה דצרה לא מקרי הכחשה (וסבר' זו דהכחשת צרה לא מקרי הכחשה נזכר ג"כ בתו' ביבמות דף קי"ח ע"א בד"ה דכל לא מת בעדו' אשה לא הוי הכחשה ע"ש וע"כ הרמב"ם והטור לא העתיקו רק לשון המשנה כצורת' אחת אומרת מת ואחת וכו' לא כבעל הש"ע שכתב הדין גם בשני עדים ולקמן בסעיף מ"ז גם הרב העתיק לשון המשנה זאת אומרת מת בעלי וכו') והרא"ש בתשובה כלל נ"א סימן ד' ששאלוהו בב' עדים שא' העיד שהיה הבן של מת אצל הקבורה והשני העיד שלא היה אצל הקבורה והבי' ראיה מן המשנה הנ"ל דף קי"ז ע"ב שאין זו הכחש' אף שבמתני' ההכחש' בגוף הדבר (א"כ משמע דהרא"ש לא ס"ל כהרמב"ם דהכחש' בגוף הענין הוי הכחש') אבל כ"ע מודו כל שההכחש' הוא בחקירו' שזה אומר מת היום וזה אומר מת אתמול עדות שניהם בטיל' כמו שהיא בדיני

ממונות וכן הוא להדי' בתשובת הר"ן סימן מ"ז וכן הוא בש"ע לקמן סעיף כ"א ודברי הרב בב"ח המה תמוהין מ"מ דין זה בא' אומר מת וא' אומר נהרג תלוי באם שנפסוק כהרמב"ם שכל שהכחש' בגופו של דבר הוי כחקירות א"כ אינם נאמנים וזה הוא דעת ריא"ז והרא"ש בתשובה לא ס"ל כהרמב"ם ומחשיב זה לבדיקות ע"כ פסק דנאמנים ועיין בתשובת הריב"ש סימן רס"ו:

כ **דחיישינן שמא שד הוא.** (כאן לא הביא ההיתר אם חזו ליה בבואה דבבואה) משמע דחש לסברת גאון (הביאו הטור סי' זה ס"ק י') דלא עבדינן בה עובדא, ולקמן סי' קמ"א סעיף י"ט הביא שני דעות להקל הדעה הראשונה סוברת דלא חיישינן לשד כלל דכל שיש חשש עיגון כמו שאין חוששין לצרה פי' שמא הצרה של אשה זו באה לקלקל את חברתה והשמיעה את קולה והלכה (יבמות דף קכ"ב ע"א) כך אין חוששין לשד והדעה השני' סוברת דגבי שד איכ' למיקם עלה דמילת' וצריך שיראו לי' בבואה דבבואה וכי חזו ליה מהני ולא אמרינן דאין אנו בקיאין כסברת הגאון:

כא **ולהרמב"ם צריך שידעו שהוא כתב ישראל.** המ"מ כתב למעוטי כתב כותי שלא הוכשר כותי אלא מל"ת ולא כותב ל"ת והב"י בספר בדק הבית כתב עליו וז"ל אין לו טעם שאם כתב בדרך מל"ת למה יגרע עכ"ל וכוונת הב"י דמיירי שאין כתוב בדרך מל"ת רק בדרך עדות ובאמת טעם המ"מ הבו דלא לוסיף עליה. (והדין הזה של כתב ישראל הואיל ואתא לידי אעתיק מה שמצאתי בשאלה ותשובה מענין זה טופס התשובה שהשיב הרב הגאון מהר"ר מאיר כ"ץ אביו של בעל שפתי כהן ז"ל שהיה ר"מ ואב"ד בק"ק אמסטיבווי במדינת ליטא על השאלה ששאל ממנו מ"ו הרב המחבר ז"ל בעת שהיה ר"מ ואב"ד בילדותו בק"ק סלאנימא במדינת ליטא יצ"ו:

ממש"ה ועד מש"ה לא קם כמש"ה:

משה עלה /אל אלהים חיים/ מאד נעלה /כפיו פרושות השמים:

שבח וגדולה, מנה אחת אפים, ששון וצהלה, מספר ימיו כפלים:

העמק שאלה, משיב ישק שפתים, הגבה למעלה, בין צופים ורמתים:

אל עול"ה חברינו ועמית בתורה, בוצינא דנהורא, אספקלרי' המאירה, דמגלין ליה טמרא, אתרא דזקוקין דנורא. בפלפול וסבר', מרא שמעת' וגמר', אליו פי יקרא, שלמא כנהר', דיתיב בעילת' דרא, כחד בדרא ר"מ ואב"ד נ"י פ"ה ע"ה מוהר"ר משה יח"ן:

נדרש נדרשתי מאת רום מעכ"ת לחוות דעתי בעסק שכתב רום כ"ת וז"ל דמר בא אלי כתב ממדינ' וואלין מעיר אחת כותבים אליו איך מת שם בעירם יהודה א' מעירנו מזכירין שמו ושם אביו ושם אשתו הכל כאשר לכל אך שהכתב אינו מקויים:

יודיענו מעכ"ת דעתו הלכה למעשה איך כוונת הרמב"ם שצריך שידעו שהוא כתב ישראל אם פירושו של המ"מ (ר"ל שאינו צריך לקיים) או פירושו של הרשב"א שהוא קיום ממש עכ"ל, תשובה ע"פ עיון ראשון היה נראה לעשות מעשה ואשה זו שרי' והיינו טעמא אף על גב שהרי"ף והרא"ש סוף פ' בתרא דיבמות לא הכריעו בירושלמי אי הלכה כר' ירמיה שמשיאין אשה ע"פ שטר או כר' אבין שאין משיאין וכתב הטור בא"ה סימן י"ז ס"י שנראה לו לכאורה דעת הרא"ש לחומר' וכתב הב"י הר"ן ונ"י לא כתבו כן רק כתבו במי שאחזו והאשה בתרא שהרי"ף סמך אמ"ש במי שאחזו שלעדות אשה אפילו מפי כתבן וה"ה הרא"ש ס"ל כן והביא ג"כ הב"י שלדעת הרמב"ם איכ' מאן דס"ל צריך לקיים העד שבשטר הלא הוא הרשב"א אכן הנ"י ס"פ האשה בתרא והמ"מ והר"ן פ' מי שאחזו וכן הרמב"ן ס"ל שאינו צריך לקיים גם הרשב"א לא כתב כן אלא אליב' דהרמב"ם אבל הוא בעצמו לא נ"ל כן להלכה כמו שכתב המ"מ בשמו וא"כ הוי תרי רוב' דמינכר דא"צ קיום וליכ' למימר מה שא"צ קיום היינו ב' עדים אבל ע"א מיהו צריך דא"צ לקיים משמע כלל א"צ לקיים וראיה מהמ"מ דכשמוכיח שהרמב"ם א"צ קיום כתב מדלא כתב או שנודע מי כתבו כלומר אפילו בעד א' שיעיד פלוני כתבו וכן נראה מבואר מתוך תשובת מ"ו הגאון מהר"ם מלובלין שכתב ס"ס נ"ו ותחלת סימן נ"ז שאפילו מי שמצריך קיום די לו בע"א ומינה דמאן דלא מצריך קיום אפילו ע"א א"צ וה"ט למי שמצריך קיום שע"א מהני לדעתו כיון שמשיאין ע"פ ע"א אפי' עד מפי עד והכתב ע"א והמקיימו הוי כמו עד מפי עד ולא דמי לקיום שטרות דממון דלא עדיף קיום שטרות מעדות ע"פ וא"כ כל המתירין ע"פ כתב א"צ קיום, ואני אומר אף על פי שאיני כדאי להשיג על פוסקים הראשונים אשר מימיהם אנו שותים נ"ל שהרי"ף והרא"ש ס"ל לאסור בשטר אם לא נתקיים אחרי שנדע אשר באמת דבר תמוה בעיני שאם יהיה דעת הרי"ף והרא"ש להקל למה לא כתבו כן בהאשה בתרא ושבקי נפשייהו אפ' מי שאחזו ועוד לא הוי להו להביא אלא דברי ר' ירמיה ותניא כוותיה גם לא היה להרי"ף להביא כלל הירושלמי כיון דלא נפקא מינה מידי ע"כ נ"ל כיון שלא הכריעו בהאשה בתרא הניחו הדבר בספק ואזלינן לחומר' וה"ט דלא דמי להא דמי שאחזו דהתם ידעינן מי כתבו שכתב החרש לפנינו אבל שטר כזה אף על פי שאנו יודעין שישראל כתבו דילמ' פסול או קטן או אח' מחמשה נשים כתבו (שנתבאר בסימן זה סעיף ד') וכן נ"ל דעת הטור שכתב מתחלה ולכאורה נראה דאזלינן לחומר' קשה איך לא אסיק אדעתיה מה שכתב הרא"ש פ' מי שאחזו יותר מזה שהוא בעצמו כתב לשם וכן מי שנשתתק וכו' דמשמע דס"ל דליכ' מאן דפליג להכשיר מפי כתב א"כ למה כתב מתחלה הרא"ש לא

הכריע אלא הוא הדבר אשר דברנו בהאשה בתרא מיירי שלא נודע מי כתבו גם הנ"י אפשר לפרש דבריו כן שלא התיר הרי"ף אלא בנתקיים ומ"ש אבל במי שאחזו וכו' אין כוונתו להכריע ההיא דהירושלמי אלא ר"ל דבההיא דמי שאחזו פסק להקל גם הר"ן לא כתב אלא ושמא סמך וכו' לא החליט כן לאמת אלא לשמ' וע"כ צריך אתה לפרש דברי הסמ"ג כן שהרי בסוף עשין נ' הביא ג"כ הירושלמי הזה ולא הכריע ולא כתב בשום מקום גבי עדות אמרינן מפי כתבם רק שכתב בעשין קכ"ז דאפי' בעדות ממון מעידה ע"פ ותימה למה הכריע בירושלמי כר' ירמיה דבלתי ספק עדות אשה קל מעדות ממון ועוד הירושלמי שהבי' ע"כ לא פליגי אלא בעדות אשה אבל בעדות ממון מבואר לשם שלא ע"פ כתבם תיובתי' אלא ודאי הירושלמי איירי בלא נתקיים השטר ואפ"ה איכ' דמיקל והוא לא הכריע ונראה להחמיר גם הג"ה מרדכי ביבמות כתב שהירושלמי לא איירי בדין שטר גמור ע"כ מי שסומך על ירמיה יש להכשיר בכתב שנכתב ואם יהיה כדברי הג"ה מרדכי או כדברי דאיירי שלא נתקיים אינו דומה הירושלמי להא דמי שאחזו דהו' שטר גמור ונתקיים ומשום הכי פסקינן שם להקל אבל בירושלמי לא הכריעו הרי"ף והרא"ש וסמ"ג וכוונתם להחמיר גם הג"ה מרדכי שכ' המקילין ס"ל דהירושלמי איירי בשאינה כתב גמור אבל לדעתי מה"ט כי היכ' דלא לסתור להההיא דמי שאחזו דאלת"ה קשה מנ"ל להקל בכן א"א יש להחמיר מלהתיר ע"פ כתב אף על פי שכתב המרדכי שנתפשט המנהג להקל היינו בשנתקיים, ותמהני על הב"י שכת' בש"ע בסי' י"ז סעיף י"א להרמב"ם צריך שידע שהוא כתב ישראל משמע מלשונו שלשאר פוסקים א"צ לידע שהוא כתב ישראל לא ידעתי מי הוא לו יהיה כדברי הר"ן שרי"ף סמך אפ' מי שאחזו שם ידעינן עכ"פ שישראל כתבו גם בירושלמי ל' שטר משמע של ישראל הוא וכן הוא בסמ"ג ונודע שישראל כתבו, ואפשר שכתבו בשם הרמב"ם הואיל בפי' כתב זה הלשון, ועכ"פ אין להשגיח בש"ע דבפשיטות פסק להקל כי לטעמיה אזל כמו שכתב הב"י שס"ל דר"ן ונ"י ס"ל דהרי"ף והרא"ש מקילין וכבר הודעתי שאפכ' נראה מדברי הרי"ף והרא"ש וגם מנ"י אין הכרח שיסבור כן שיסברו הרי"ף והרא"ש להקל ולאו למגנ' הבין הרשב"א בדברי הרמב"ם שצריך לקיים כמו שכתב המ"מ בשמו ובלתי ספק נוסח' אחרת נזדמנה לו בדברי הרמב"ם או מטעם אחר ס"ל דהרמב"ם איירי בנתקיים א"כ הרמב"ם אליב' הרשב"א ורי"ף ורא"ש וסמ"ג ס"ל שצריך שיתקיים השטר א"כ א"א להקל ראש נגד פוסקים הנ"ל בע"א גם מ"ו הגאון מהר"ם מלובלין כתב בסימן הנ"ל שצריך שיתקיים השטר אלא שמקיל אפי' בע"א וטעמו ונמוקו עמו כתבתי לעיל בכן נ"ל שלא להקל להתיר אשה ע"פ כתב שמת אא"כ נתקיים ויצא מזה למחות בנשים מלהתאבל ולקונן

על בעליהם ע"פ כתב שלא נתקיים כי היכ' דלא ליפוק מיניה חורבא ותנשא לאיש אשר לא כדת אשר כבר קדמוני הפוסקים שלא תתאבל בעדות אשר לא תנשא וכל המרים ראשו בהוראה זו לקולא, קורא אני עליו רבים חללים הפילה. ורוב חדוה וגילה. מאל נורא עלילה, לאשר לו הגדולה ותפארת ותהלה, ממני ד"ש דמר יומם ולילה, אהוב בלב ונפש וקטן לבית אהרן מאיר אשכנזי בלא"א הר"ר משה הכהן זלה"ה:

תשובה מענין זה ממ"ו א"א המחבר ז"ל להרב הנ"ל:

מאיר עיני חכמים בהלכה, אשרי העם שלו ככה, מה' ישא ברכה, שמורה לו וערוכה, אהובי הגאון נ"י עמוד התוך אשר בית ישראל נשען עליו כמהור"ר מאיר יצו ה' הברכה באסמיו ולכל השואבים מי בארו לכלם שלום אקרא דברי פי חכם כן באו אלי יום אתמול כי יעבור בנשף בערב יום והנה מ"כ נחפז לדרכו והנה באשר חשקי לישא וליתן בדברי תורה עם הספר בקוצר מופלג והנה בעיקר הדין ג"כ הסכימה דעתי לדעת מעלתך שלא להתירה בלא קיום ג"כ מכח מקצת טעמים שכ' מעלתך מאחר שרי"ף ורא"ש וסמ"ג לא הכריעו וללמוד ההכרעה מההיא דמי שאחזו ג"כ די לבא מן הדין וכו' מה התם כשנודע מי כתבו והבאתי ראיה לזה מדברי הר"ן בתשובה (הביאה הב"י בסי' זה בס"ק מ"ט) בענין קברתיו כתב ג"כ מאחר שהבעיא לא נפשטא במקומה וצריכין לפושטה מההיא דדיגלת א"כ דוקא כי ההוא עובדא והבאתי עוד ראיה מדברי ת"ה בסי' ר"מ שכ' בשם א"ז שצריך לדעת מי הוא הכותב וידוע כי בעל ת"ה היה גדול שבאחרונים ומימיו אנו שותים, ועוד לדעתי גם הרב ב"י ומהרמ"א בש"ע לא היה דעתם ברור שכוונ' הרמב"ם היה כפירושו של הה"מ דא"כ היה להם לסתום ולכתוב שעכ"פ צריך שידעו שאינו כתב כותי וכמו שכתב הה"מ דמל"ת התירו ולא כותב לפי תומו וגם שאר פוסקים לא מצינו שנחלקו על הרמב"ם בזה ולמה כתב זה בשם הרמב"ם ע"כ היה נראה בעיני שגם הרב הב"י לא היה ברור בעיניו פירושו של הה"מ מאחר שהה"מ כתב פירושו דרך אפשר וסיים בדבריו אבל הרשב"א וכו' משמע שגם הה"מ בעצמו נסתפק בכוונת הרמב"ם וכן עשה הרב ב"י בתחלה פסק כדעת האחרונים שא"צ קיום ואח"ז כ' לשון הרמב"ם כלו' לדעת הרמב"ם יש להסתפק אם צריך קיום או לא ומ"ה סיים מהרמ"א וכן ראוי להחמיר בכן גם בזה הסכימה דעתי לדעת מעלתך ומחיתי בידה להתאבל מאחר שיש להסתפק ג"כ בדעת הרי"ף והרא"ש וכמ"ש למעלה, אך אשר רום מעלתך הפריז על המדה וסיים בדבריו שכל המרים ראשו בהוראה זו לקולא וכו' לא כן אני עמדי כי ודאי אם היה בא אלינו כתב ממרחקים שלא היה באפשרי לקיימו, היה ראוי לסמוך על גדולי האחרונים וכמו שמשיאין ע"פ בת קול (שנתבאר בסי' זה סעיף י') ולא חיישינן לצרה בשעת הסכנה

כן לא נחוש בכתב שמא כתבו' א' מן הפסולים לעדות אשה ומ"ש מעלתך אם איתא שדעת הרי"ף והרא"ש להקל למה הביאו הירושלמי ה"ל לסמוך אההוא דמי שאחזו אין זה קושי' כלל דהא פלוגתא דירושלמי סתמא היא ומאן דאסר אסר אפילו בנתקיים ומאן דמתיר מתיר אפילו בלא נתקיים דאל"כ נימא מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי אלא ודאי מדסתמו משמע דבכל גוונא פליגי וא"כ יפה למדו ההכרע' מההיא דמי שאחזו דלית הלכתא כמ"ד דלא מהני שטר אפילו במקויים וממילא קם הילכתא כאידך דמכשיר בכל ענין וע"כ הביאו הירושלמי ללמוד לפסק הלכה כמאן דמיקל לגמרי שלא היינו יודעים אם השמיטו הירושלמי לגמרי אלא ודאי ברורין הדברים שאם לא כתבו רק ההיא דמי שאחזו לא היינו מתירין רק בנתקיים הכתב ע"כ הביאו ההיא דירושלמי להורות כי מאן דמחמיר מחמיר סתם אפילו כעין ההיא דמי שאחזו ומאן דמיקל מיקל לגמרי אפילו בלא שום קיום וע"כ דברי המחמיר נדחו מההיא דמי שאחזו וא"כ קם ליה הילכתא כדברי המיקל ואין לבדות מלבנו דעה שלישית ולו' דלית הילכתא כתרווייהו מאחר דבירושלמי לא הביא רק שני דעות, ועוד מאחר דחזינן דחכמים הקילו בעדות אשה מאד וא"כ הוא ק"ו בן בנו של ק"ו מה בעדות ממון שהחמירה תורה שע"פ שני עדים כשרים יקום דבר לא הצריכו קיום רק שחז"ל החמירו מאחר שהלוה יש לו טענה על השטר אין להוציא ממון בלא קיום הכא דהקילו אפילו שפחה מפי שפחה מהי תית' צריך קיום ועוד קיום זה מה הוא דבשלמא גבי ממון יש לחוש שמא מלוה בעל השטר זייף עדים להוציא ממון מן הלוה אך כאן אין לחוש רק לצרה או לפסול ובשעת הסכנה ק"ל דמשיאין ע"פ בת קול ולא חיישינן לצרה ע"כ נראה פשוט במקום עיגון כתב הנמצא כתוב בכתב ישראל ולא שכיחי כותים שיודעים לכתוב בכתב ישראל שחזקה שישראל כתבו לא חיישינן לצרה ולפסול רק תלינן ברוב ישראל הכשרים לעדות זו כמו דלא חיישינן בבת קול והנה ראוי עוד להאריך בענין זה רק שאין הפנאי מסכים ודי בזה לע"ע והיה זה שלום מאד"ה ומנאי דברי אהו' הדש"ת כל הימים בלב תמים משה בן לא"א מוהר"ר יצחק יהודא המכונה לימא ז"ל ועיין בקונטרס העגונות סי' ט"ז:

כב **שחוששין שכתב כן מפני הקול שיצא**. לאו דוקא דגם במסל"ת הדין כן דבלשון בני אדם אומרים מת פלוני על מי שטבע בנהר או נהרג במלחמה וכן הוא בגוף התשובה (בת"ה סי' רמ"א) ומביא ראיה מרב נחמן יבמות דף קנ"א ע"ב) דאמר אכלו כווּרי לחסא ונשבע על כך אף על פי שלא היה היתר לאשתו (וסיים שם בלשונו השתא רב נחמן היה אדם גדול וצדיק וחסיד אשתבע על הרוב ועל דבר ההוה ורגיל כ"ש הכותים דבלא"ה פיהם דבר שוא שסומכין על הרוב ודבר הרגיל לדבר ולעשותו כוודאי) וא"כ עד שמעיד

מפי עד שאמר שפלוני נהרג איכא למיחש דילמא בל' העולם מי שנהרג במלחמה לא חייש לסמתרא (תחבושת כך פירש"י יבמות דף קי"ד ע"ב) ומגיד שנהרג פלוני ואין להתיר בזמן המלחמה על עדות כזו כשיודעים שמת במלחמה אף שהעד אמר סתם נהרג ועיין מה שאכתוב לקמן גבי שמע מקומנטרסין של כותים ס"ק כ"ח:

כג **כדרך שבודקין לגיטין**. לקמן סי' קנ"א מבואר בדיקת גיטין:

כד **אבל אם שמע מפי שוטה או קטן**. לאו דוקא ה"ה אם העד הראשון שוטה או קטן ג"כ לא מהני רק דאורחא דמילתא דהם אינם באים לב"ד רק השומע מפיהם ועיין בפסקי מהרא"י סי' ר"כ מה שרצה רב א' לדקדק ולחלק בין המעיד מפיהם להם מעידים בעצמם והרב מהרא"י סתר דבריו ע"ש:

כה **לא מהני עדותן כלל**. עיין בפסקי מהרא"י סי' ר"כ שכתב בשם א"ז שהוא מחלוקת ראב"ן וראבי"ה וראבי"ה מכשיר אפילו לאחר זמן ובשל תורה הלך אחר המחמיר ולפ"ז אם קטן א' מספר לאלתר שמת וקטן אחר מספר לאחר זמן שלא מת יש לחוש לחומרא לדברי ראבי"ה ולא תנשא וכן אם קטן מספר לאחר זמן שמת ונתקדשה האשה צריכה גט:

כו **וכן אם אמר פלוני מת וכו' ויש מחמירין**. הב"י כתב (בסי' זה ס"ק י"ד) בשם מוהרר"י טאיטצק שבכל בתי דינים שהיו בסאלני"ק בימי איתני וגאוני עולם שהיו בה פשט המנהג להתיר וכו' ע"ש:

כז **שהם מחזיקים ידי עצמם בכזב**. זה לשון מהרר"י בפסקים סי' ל"ד משו' דאינהו דהעלילו ודנו עבידי לאחזוקי שקרייהו שהרגו כדין:

כח **אבל שאר כותי' מסל"ת וכו'**. אף דהיה אפשר לידחות דמהרא"י לא כתב דין זה רק ע"פ הרמב"ם דס"ל דהטעם דאין נאמנים דאינהו דהעלילו ודנו וכו' וכמ"ש בס"ק לפני זה וכמבואר להדיא בדבריו שכתב דין זה ע"פ הרמב"ם והיה אפשר לומר דאליבא הטור בשם הרא"ש (שכתוב בסי' זה ס"ק י"ז שאפילו אמרו נהרג שלא על ידן אינם נאמנים) חיישינן לכל כותי האומר שפלוני נהרג ובדין הוא כדי לתת חיזוק לערכאות שהרגו היהודי כדין מ"מ הראיה שהביא מהרא"י לא יחלוק עליה הרא"ש (דמהרא"י הוכיח דאם שמע מפי שאר כותים דנאמנים ומביא ראיה מדאמר בגטין דכ"ח ע"ב) שמע מקומנטריסים של נכרים (ממונים ליהרג רש"י) איש פלוני נהרג אל ישיאו את אשתו ולמה אמר שמע מקומנטריסין ולא אמר שמע מן הכותי' איש פלוני נהרג בקומנטריסין עכ"ל וא"כ לפי ראיה זו הרא"ש ג"כ מוד' בזה אבל יש לדקדק במ"ש מהרא"י בת"ה סי' ר"מ דמי שטבע בנהר וכותים מסל"ת שפלוני מת דאין להתיר אשתו דלפי סבר' רוב

העולם מי שטובע בנהר אומרים עליו שמת ומה שהכותי מל"ת הוא לפי סברתו א"כ אם הכותי מסל"ת שפלוני יהודי נהרג בקומנטריסין למה לא נאמר שהכותי לא ראה שנהרג רק ששמע מפי הערכאות והוא אינו חושד שאומרים דרך התפארות רק שהם אומרים אמת ודברי מהרא"י בעצמם בפסקיו סי' ל"ד (שממנו הוציא הרב דין זה) יש ליישבם דמה שהתירו נשי הקדושים מיירי שאמרו בעיניהם ראו ההריגה וספרו המעשה איך היה אבל מדברי הרב מהרמ"א בהג"ה זו משמע כל שאומר הכותי מסל"ת פלוני נידון בערכאות דנאמן וע"ז קשה למה לא נא' שהכותי אומר זה מפי השמועה ובדדמי כמו שפסק מהרא"י בעצמו בת"ה סי' ר"מ ויש ליישב קצת וצ"ע למעשה ובפרט אם אנו יודעין שהכותי האומר לא היה אצל המעשה כשנדון בערכאות ועיין בתשובת הרב ב"י סי' ד' מדיני מסל"ת בדף ק"ח:

כט **כותי שהסיח ל"ת תחלה.** כלו' אף על פי שהתחלת דבריו לא הספיק להתיר כההיא פונדקית (יבמות דף קנ"ב ע"ב) שהתחילה לבכות ושאלה איה חברינו ואפ"ה מתירין על פי סוף דבריה כי התחלה מורה שגם הסוף אמת:

ל **אף על פי שהיה אצל הכותי ששאל.** כלו' אף על פי שהכותי המעיד ל"ת היה אצל הכותים הנשאלים והם הגידו שהיהודים חוקרים ודורשי' אפ"ה כל שלא שמע הכותי המעיד מפי היהודי השואל איה חברינו הוי מל"ת אבל אם שני כותים או הרבה עומדים ביחד והיהודי שואל לאחד מהם איה פלוני והשני משיב מת ודאי לא הוי מסל"ת כל שהמגיד שמע מפי יהודי שחוקר ודורש אף שלא שאל אותו מ"מ מקרי משיב לשואל ונראה מלשון הג"ה זו שאם יהודי אחד שאל לכותי איה פלוני והשיב מת וזמן רב אחר זה הגיד הכותי מסל"ת בפני יהודים אחרים שמת פלוני אינו נאמן דאל"כ ה"ל למנקט רבותא ולמפלג באותו כותי עצמו דהיינו דוקא במה שמשיב לשואל הוא דאינו נאמן אבל במה שמל"ת פעם אחר בשעה שאינו נשאל נאמן אלא ודאי בכותי אחד לא אמרינן שנאמן ודי בזה שמקילין ששאלת כותי אחד אינו מזיק להגדת הכותי השני אף על פי שהגיד לו הכותי הנשאל להכותי המגיד ובלבד שהכותי המגיד לא שמע מפי השואל הן עתה הן פעם אחר אך באמת הוא חומר' גדולה וכי בשביל שאשתקד שאלו אותו לא יהיה נאמן עתה במל"ת ובפרט אם מל"ת בפני כותי למה לא נאמין לדבריו בשביל שאשתקד שאלו אותו ועיין בתשובת בן לב ח"ג סימן ע"ו:

לא **וכן בכל מקום דאיכ' פלוגת' בדינים אלו אזלינן לחומר'.** ראיתי בס' משאת בנימין בסימן מ"ד גם בסוף הספר בהג"ה ש"ע שלו (גם בסימן צ"ח ק"ח ק"ט) כי בשם הרב המזרחי דאזלינן לקול' והבי' ראיה ממס' עדיות שבשעת הדחק יש לסמוך אדברי יחיד

וכו' כל שכן כשיהיו המקילין רבים ואחרונים שבוודאי ראוי לפסוק כוותייהו וכו' וסיים בהגהת ש"ע שלו ובלי ספק שאלו ראה דברי הרב המזרחי שהיה פוסק כותיה ולקול' כי בתראי הוא וטעמו ונמוקו עמו עכ"ל הרב בעל מ"ב והנה באמת טרם ראיתי בדברי הרב המזרחי היה תמוה בעיני מאיזו ראיה דאף אם יהיה הפירוש כמ"ש הרב המזרחי דבשעת הדחק יש לסמוך אדברי יחיד היינו היכ' דלא פליגי בשעת הדחק אז אמרינן דלהכי נכתבו דברי היחיד ושלא בשעת הדחק יעשו כדברי המרובין ובשעת הדחק יעשו כדברי היחיד אבל היכ' דפליגי בשעת הדחק כגון בעיגון או בדיני נפשות ודאי הלכה כדברי המרובין ודברי היחיד נכתבו לטעם המבואר בעדיות במשנה האחרת שאם יאמר אדם כך אני מקובל יאמרו לו כדברי איש פלוני שמעת ואפשר ליישב כי גם בעיגון אין כל העגונות שוות כי אשה זקנה אשר אינה רדופה להנשא א"צ להקל ולסמוך על דברי היחיד ובפרט היכא שמצפין על עדות שיבאו עוד בזמן קרוב אשר תוכל להנשא על פיהם ולפעמים היכא שהעגונה ילדה ורדופה להנשא יש לחוש פן תצא לתרבות רעה ואם לא נקל כדברי היחיד אין תרופה לעיגון שלה ע"י עדות אחרים זה מיקרי שעת הדחק וכמו שהרב בעל מ"ב זכר בתשובה ההיא החילוק הזה אך ראיתי דברי הרב המזרחי בסי' ל"ו לא כ' שם מ"ש הרב בעל מ"ב בשמו וזה לשון הרב אין ראוי להניח כל התנאים והגאונים המקילין בזה ללכת אחרי המחמירים שהרי שנינו במסכת עדיות למה נזכרו וכו' יסמוך עליו כגון בשעת הדחק כדפריש בעל א"ז וכו', אין לך שעת הדחק גדול מזה וכו' עכ"ל הרי דכוונת הרב שאין אנו צריכים לילך אחר המחמיר ומאחר דאשכחן פוסקים רבים ועצומים שהקילו בו וכ"ש שהם אחרונים וראו דברי הראשונים וכ"ש שעשו מעשה בהוראתם ומעשה רב איך לא נפסוק כמותם נמצא משמע להדי' מדבריו דכל היכא דהסברות שקולות וליכא כל הני למעליות' אז אין ראוי להקל ונמצא דאין כאן מחלוקת בין הרב המזרחי ובין הריב"ש ובעל ת"ה ומהר"מ המחמירין עיין בגוף התשובה של הרב המזרחי:

לב **ובלבד ששאלו אותו שלא בפני ישראל**. (אבל אם שאלו אותו בפני ישראל לא הוי מל"ת) ונראה פשוט דכ"ש אם שאלו אותו בשם ישראל אף שלא בפני ישראל דכל שהכותי יודע שיש תועלת לישראל בהגדתו אין זה מל"ת וע"כ כתב הר"ן בתשובה (הביאו הב"י סי' זה, ס"ק ט"ז) אם השליח שאל לאשת המומר אין זה מל"ת ובחנם כתב הב"י שהר"ן חולק על מהרא"י (ועיין בב"י התשו' באורך ותבין דברי המחבר):

לג **והגיד אומדנות המוכיחות**. לאו דוק' הגיד ה"ה אם יש בלאו הכי ראיות ואומדנות שמת ואפילו אין כאן עדות כלל כל שהתירה חכם ונשאת על פיו ואיכ' כאן אומדנ'

דמוכח דדומה למים שאל"ס (דפסק בסי' זה סעיף ל"ד אם נשאת לא תצא גם כאן) לא תצא וע' בגוף התשובה ולמעשה צריך להתיישב בזה):

לד **כותי מסל"ת מפי כותי מסל"ת.** ואם העיד הכותי ל"ת איך ששמע מפי ישראל שהעיד ע"פ שאלה אינו נאמן דמאחר שהוא אומר מפי מי שכוונתו להעיד גם הוא בעצמו מתכוין להעיד מיקרי, וכן מצאתי שכתב הרב מהרר"א אשכנזי בתשובה (כמדומה לי שהרב הזה הוא בעל מעשה ה') ואין דבריו מוכרחים וצריך להתיישב בדבר למעשה:

לה **אזלינן מספיק' לקול' וכו'.** ויש חולקין בזה מה שנרשם כאן בדפוס שהדעה הראשונה הוא דעת מהרי"ק הנה הרואה יראה שם שלשונו הוא כמ"ש הר"ן כותי מסל"ת מפי כותי מסל"ת וע"כ נראה שהוא ט"ס והדעה הראשונה הוא דעת ת"ה סי' רל"ט ובפסקיו סי' רכ"ג ומיהו היה אפשר לומר דא"צ לעשות מחלוקת בין הפוסקים דגם מהרי"ק והר"ן ס"ל כדעת ת"ה והא דכתבו מפי כותי מל"ת הוא לאפוקי שאם הכותי הראשון בודאי אינו מל"ת כגון שהכותי הראשון אמר להתפארות או ע"י שאלה של ישראל או כמ"ש למעלה ששמע מישראל המעיד וכוונת הלשון כאלו אמר מפי כותי שהוא מסתמא מל"ת כל שלא ידענו להיפך שאינו מסל"ת אבל הריב"ש סי' שע"ז כ' שהרי אין הכותי בקי להכיר אם חברו היה מל"ת משמע דסתמ' לא אמרינן דהיה מסל"ת וכן מצאתי שכתב הרב מהרר"א אשכנזי וכתב עוד אף שפשט הגמרא מורה כדעת ת"ה מ"מ אין זה מספיק לעשות מעשה נגד הר"ן והריב"ש ומהרי"ק ומי יתייצב לפני בני ענק וכ"ש להקל באיסור א"א:

לו **איש שיצא מכאן עמי מת.** לדעת הר"ן שהובא בהג"ה לעיל סעיף י"ד גם כאן צריך שיאמר כמה היה נאה או מת פתאום וכיוצא בדברים אלו:

לז **והם אסורים בקולר.** מל' זה משמע דוקא כה"ג שהם אסורים בקולר הא לאו הכי חיישינן דילמא הנהו כולהו אזלי לעלמא או אחד מהם נפרד מהם ואחרים הם אלו שמעיד הכותי עליהם אבל רש"י פי' ביבמות (דף קכ"ב ע"א) קולר חבורה משמע דמנין עשרה בלחוד הוי סימן ולא חיישי' דלמא כולה או מקצתן אחריני נינהו:

לח **וי"א שכל זה דוקא שהזכיר העד שם עירו וכו'.** מפשט לשון הג"ה זו משמע שיש כאן שלשה דעות חלוקות ודעה א' צריך שמו ושם אביו ועירו ולדע' ב' אפילו בשמו לחוד סגי ודעת השלישי' מכרע' דבשנים סגי שמו ושם עירו או שמו ושם אביו ובאמת המעיין בדברי הפוסקים אין כאן מחלוקת כלל ואין כאן רק דעה אחת (הג"ה מהמחב' אבל בפסקי מהרא"י סי' רפ"ד משמ' דכל דלא הוחזקו שני' שנתכסו מן העין מתירין על שמו ושם אביו לחוד עיין שם שמפרש כן דברי הרא"ש ועיין בס' מלחמו' ה' עכ"ה) כי

איך יעלה על הדעת אם יעמוד עד אחד במקום אחד ויאמר פב"פ מת ולא הזכיר שם מדינה ועיר שאשה שתשמע לקול זה ויודעת ששם בעלה כך תלך ותנשא ולא תחוש שאולי שבכל העולם יש גם כן אחד ששמו כך ובגמרא אמרינן דהיכא דשכיחי רבים ושיירות אמרינן דלמא אתרמי שמא כשמא ואיך אפשר שבכל העולם לא יהיו שני יוסף ב"ש מכ"ש כשהזכיר שמו לבדו כמה יוסף איכא בשוקא א"ו לעולם צריך הוכח' שבעל' של זו מת ולא התיר הרא"ש אשת מכלוף בן מלול הביאה הב"י סי' זה ס"ק י"א אלא שאשתו ידעה שיצא בעלה ע"ד לילך לפאס והעד העיד שנהרג סמוך לפאס לא חיישינן דלמא בעלה אזל לעלמא ואחר אתא לפאס ונהרג והוי ממש כהאי (יבמו' דף קט"ו ע"ב יצחק ריש גלותא הוי קאזיל מקורטבא לאספמיא ושכיב אביי אמר חיישי' לתרי יצחק ר"ג ורב' אמר לא חיישינן) ולו' דלמא גם אחר אזל לאספמיא אף על גב דשכיחי שיירתא לאספמיא מ"מ אין זה ודאי שמי ששמו כשמו הלך ג"כ לאספמיא וכן ההיא תשובה דלקמן בסי' קי"ח ס"ק מ"ב מיירי ששאת ר' אשר בר סיני יודע' שבעלה הלך ללמוד לטולטילא לישיבת הרא"ש לא חיישינן דלמא אחר ג"כ הלך דמאחר דלא הוחזקו שנים הולכין וכן היכא שמוכח מדברי העד שכוונתו על זה כגון שהנאבד והעד והשומע מפי עד כלם מעיר אחת ואומר לו דע שפלוני מת אף שלא הזכיר שם אביו אם אין אחר בעירם רק זה ודאי אשתו מותר' שכל שמזכיר שמו סתם ודאי על בן עיר שלהם מספר לו וכן כל כיוצא בזה אם מצאו כתוב בכתב ישראל בעיר א' פב"פ מת ודאי על בן העיר זה מעיד וכן מצאתי כתוב שכתב הרב מהרר"א אשכנזי בתשובה בשם רבו מהר"י טיטצק וכן מ"ש הטור בשם הרי"ף דאפילו הוחזקו שני' בעיר א' משיאין אשת האחד צריך ג"כ לפרש דמיירי שהאחד בודאי הלך לאותו מקום שנמצא ההרוג והשני לא ידענו מה היה לו תלינן במצוי דמסתמא שזה שהלך מביתו אדעת לילך לקורטבא הוא בודאי מת בקורטבא והשני שלא ידענו להיכן הלך אזל לעלמא אבל אם א' הלך מאתנו זה שנה והשני הלך מקרוב ובא כתב אלינו ממקום אחר תושב עירכם ששמו כך מת אצלינו אין זה הוכחה שזה שהלך מקרוב מת שם יותר מן האח' שהלך כבר ועיין בב"ח מה שנדחק כאן ובקונטר' אחרון ואפשר לפרש דבריו ג"כ כמ"ש אך א"צ לחלק בין קרוב לרחוק (שמפרש הב"ח דברי האלפסי דפסק דאף הוחזקו ב' יב"ש ולא שכיחי שיירות משיאין את אשתו והובא דבריו בטור סי' זה ס"ק י"ח ופירש הב"ח וז"ל והיכא דלא שכיחי שיירתא והוחזקו ב' יב"ש באותו מקום נמי תלינן להקל ונראה דמיירי דיב"ש א' יצא כבר מן העיר ויב"ש השני נשאר בעיר ומקרוב חודש או חדשים יצא גם הוא מן העיר השתא כיון שידוע ע"פ עדים שיב"ש יצא מקרוב מאותו מקום ובא לכאן ומת אף

על פי שאין מכירין אותו אם הוא אותו שיצא כבר ממקומו או הוא שיצא מקרוב תלינן יותר באותו יב"ש שיצא מקרוב מת כאן ולא תלינן שאותו יב"ש שיצא כבר ממקומו חזר למקומו וחזר ויצא ממקומו ובא לכאן ומת ואותו יב"ש שיצא ממקומו מקרוב אזיל לעלמא והוא חי וכו' לפיכך תלינן להקל ואמרינן דאותו יב"ש שיצא ממקומו מקרוב הוא שבא לכאן ומת ותנשא אשתו לכתחיל' וכו' עכ"ל) אבל אם נמצא ההרוג במקום דשכיחי שיירו' והוחזקו שני יוסף ב"ש בעיר א' דאיכא תרתי לריעותא אף דהא' הלך בודאי למקום זה חיישינן דילמא השני ג"כ הלך למקום זה מאחר דשכיחי שיירות ומה שפי' בב"ח בקונטרס אחרון (אקושיא שהקשה הב"ח דלמאי דכתב הרא"ש בפרק האשה שלום בפלוגתא דאביי ורבא שהבאתי לעיל בתחל' הסעיף גבי יצחק ריש גלותא דמיירי בדשכיח שיירתא ולא הוחזקו עכ"ל הרא"ש ומשמע ודאי בהוחזקו ולא שכיח שיירתא אף לרבא חיישינן לתרי יצחק ר"ג וכמ"ש הרא"ש בפ' כל הגט בתחיל' סי' ג' דיותר יש לחוש שאותו המצוי בעיר עובר דרך שם אפילו במקום שאין השיירות מצויו' ממה שנחוש שבא אחר מעיר אחרת ועבר דרך שם ואפילו במקום שהשיירות מצויו' וא"כ למה כ' הטור דרב אלפס והרא"ם מתירין אף בהוחזקו ולא שכיחי שיירתא ואינה אסורה עד דאיכא תרתי לריעות' וע"ז כתב הב"ח ומיישב הקושיא דמוכח מדברי הרא"ש בפרק כל הגט בסוף סי' ג' במסקנא דבעיגון בעינן תרוייהו לריעותא הוחזק ושכיחי שיירת' ובהוחזק לחוד משיאין אשתו של אחד וע"פ פירושו לחלק בין קרוב לרחוק עיין שם והנה המעיין בדברי הרא"ש לשם יראה שאין הפשט כן ממה שמוכיח הב"ח ממה שכתב הרא"ש רבא סבר לה כרבה דל"ח עד דאיכא תרתי לריעותא הוחזקו ושכיחי שיירתא היינו לרבה בגיטין (כתב כן דס"ל כך) אבל לא לרבא דהא כבר כתב הרא"ש לפני זה בסמוך (פלוגתא דאביי ורבא הנ"ל) דע"כ מיירי בלא הוחזקו ושכיחי שיירת' (דרבא ס"ל לא חיישינן ואביי ס"ל דחיישינן אבל בהוחזקו ולא שכיחי שיירתא אעפ"י דליכא תרתי לריעותא חיישינן כמ"ש לעיל בשם הרא"ש מה שכתב בפ' כל הגט בתחלת סעיף ג'):

לט **ואפילו אם הוכחשו בבדיקו**'. כלומר פשיטא שאין צריך לחקרן אלא אפילו אם חקרן והוכחשו בבדיקות מאחר שאין הכחשה מן החקירות שהזמה תלוי בהם עדותם כשיר' וכבר כתבתי בסעיף קטן י"ט מזה:

מ **או פלוני במקום פלוני**. בטור (ס"ק ך"ג) הגירסא פב"פ ממקום פלוני וכן הוא במהרי"ק ונתן טעם משום אין מכירין אותו ואיכא ריעותא צריך שם אביו ושם עירו אבל בהרמב"ם (פי"ג מה' גירושין דין כ"ג) הגריסא כמ"ש כאן וצ"ל כמ"ש למעלה (ס"ק ל"ח) בדאיכא הוכחה שעל מקום זה אומר דאז סגי בשמו ושם אביו:

מא **ופרצוף פניו קיימים**. הם הלחיים עצמם ואין משגיחין לא על העיני' ולא על הפה ב"י בשם הרמ"ה (תחלת סי' קכ"ד):

מב **דחיישי' לשאלה**. סתם וכתב אפילו ארנקי ושאר כלים דאמרינן ביבמות (דף ק"ך ע"ב דלא מושלי אינשי אפ"ה חיישינן הכא דעכ"פ לא הוי סימן מובהק גמור ולאו דוקא לשאלה דה"ה למכירה או לאבידה חיישינן הכי ועיין בפסקי מהרא"י סי' קס"א משמע קצת דלא חיישינן לשאלה באותן כלים הנזכרים בגמר' (דהיינו ארנקי וכיס וטבעת ואוכף):

מג **ואפילו ק' סימנים שאינם מובהקים**. בפסקי מהרא"י סי' קס"א מביא דעה אחת דמצרפין סימני כליו לשאר אומדנו' וכן משמע בתשובת מהרי"ק סי' קפ"ד דכמה סימנים ביחד מצטרפין אעפ"י שכל א' לבדו לא הוי סי' בהצטרף כולם יחד הוי סי' מובהק דא"א שיזדמנו כל הסמנים יחדיו באיש א':

מד **אבל שינים גדולים וכו'**. לא הוי סי' בפסקי מהרא"י כתב זה על שהעידו ששני שיניים באמצע השורה של לחי העליון היו גדולים מהנהו שבשני צידיהם וע"ז השיב דבדקינן בהרבה בני אדם ומצינו דרובם הם כך וכו', משמע הא אלו היו שנים האחרים גדולים מה שאין נמצא כן לרוב העולם הוי סי' מובהק:

מה **ה"ה בכותי מל"ת**. בא"ז מביא דעת ר' שמחה ור' נתן דס"ל דאין מל"ת נאמן רק כשאומר שמת או נהרג משום דלא צריך ט"ע אבל מצאתי פלו' הרוג עם סימנים היכ' דאיכ' למיחש דילמא אחר הוא וצריך ט"ע וכל ט"ע צריך עיון וט"ע זה דמל"ת שאין דעתו להעיד אלא שאומר ממיל' לא סמכינן עליה דבשלמ' (ישראל שמתכוין להעיד איכא למימר נתן בו ט"ע בכוונה וכו') הובאו דבריהם בת"ה סי' רצ"ט ובתשובת מהר"ם פדווא' סי' ך' וסי' ל"ו עיין עליהם, ועיין בקונטרס העגונות סי' ך"ו:

מו **וחלקו עליו האחרונים**. מדלא סתם להדיא דלא כר"ת משמע קצת דלא נדחו דבריו לגמרי ומצרפין דעת ר"ת לשאר אומדנות והוכחות:

מז **אבל אחר ג' אין מעידין עליו**. (מצאתי כתוב במקום אחר כתב א"א מ"ו המחבר ז"ל וז"ל עוד יש ריעותא שמא הוא לאחר ג' ימים ואף שלפי עדותו הוא תוך ג' ימים מה בכך הא כל החששות הם דלאחר ג' חיישינן שמא נשתנה צורת המת וסבור שהוא המת ואינו אלא אחר וא"כ נ"ד נמי מה שראה לעת ערב שנהרג אחיו הוא בדדמי סבר שמת ובאמת אינו מת ועדיין הוא חי בעולם, ואותו שקבר ביום ג' לא היה אחיו רק איש אחר שנהרג לפני ג' ימים ונשתני' צורתו לאחיו וכבר מבואר דבר זה בתשובת הריב"ש ובתשובת ראב"ח והא דמעידין תוך ג' היינו שיודעין בודאי שזה הנקבר לא עברו ג' ימים

ממיתתו וכבר טעה בזה הרב בעל משאת בנימין עכ"ל, ודין דתוך ג' ימים הואיל ואתא לידי הרב המחבר א"א מ"ו ז"ל אעתיק פה תשובה בדין זה ואם שהתחלת התשובה היא בדין עד מפי עד ומהראוי להיות מקומה לעיל בסעיף ג' אך באשר עיקר תשובה ההיא בנוי' ומיוסדת בדין מצאו תוך ג' ימים העתקתיה פה, במותב תלתא וכו' וזה לשונו כמר יחזקאל בר יונה איז היא בק"ק מיסטעצקי גיוועזן פר ג' שנים ער איז צו ריק גיקומין אז ער איז גוועזט גנגין גיוואר צו ווערין פון זיין זון יונה אז מען האט גזאגט דאז ער איז נהרג גווארין האב איך אום גפרעגט אויף זיינם זון יונה האט ער משיב גוועזין זייא גאט גיקלאגט דאז ער איז בעו"ה נהרג גווארן אונ גילוב צו גאט דז איך האב גוואר גווארין דז ער איז בק"ק לוקאב צו קבורה קומין אונ מאן האט מיר גוויזין זיין קבר וויא ער ליגט אונ קעפ"נק של יונה בני האט מאן מיר געבין האב איך מוזין פר קופין אוף צערונג איך האב קיין זון מיין נייערט יונה הנ"ל איז איין זון גוועזן אונ דר איז בעו"ה נהרג גווארן אזו האב איך אלז גהערט מפי כמר יחזקאל אביו של כמר יונה הי"ד הנ"ל עכ"ל, מוביל כתבי זה הביא לידי גביות ב"ד הנ"ל ומענה בפיו שהיה עוד גביות ב"ד בידו של העגונה הנ"ל ונאבד ממנו בדרך והנה לכאורה נראה שעדות אביו של בעל העגונה מספיק להתיר כלתו מאיסור העיגון דהא העיד שנקבר בנו בק"ק לוקאב והראו לו קברו ואף שחמותה אינה נאמנת חמיה נאמן כדאית' בירושלמי שזכרים הדומין לאלו ה' נשים נאמנים והועתק בהגהות אלפסי (הובא לעיל בס"ק י') אך יש לפקפק ולחוש מה שנסתפק רב א' בתשובת הרב ב"י בדף ק"א ע"ב אם יצא קול בתחלה שפלוני נהרג במקום פלוני ואח"כ באו אחרים ואמרו בפני הרבה אנשים שפלוני נהרג יש לחוש שמחמת קול הראשון אמרו כן דלאו כ"ע דיני גמירי דכשמתפשט קול פשוט במדינה שפלוני נהרג אם ישאל א' לחבירו על פלוני ישיב לו שנהרג ויסמוך על קול פשוט ששמע ואף שלא ידע בודאי שנהרג ואף שהרב ב"י נחלק עליו בתשובה וכתב דיש לחלק בין קול של טביעה לקול של הריגה וכ' אל הרב הנ"ל דלדבריו לא שבקת חיי שיועיל שום עדות הא סיים בדבריו מכל מקום אם אפשר לשאול לעדות הראשונים איך ידעו שנהרג שלמה כרו"ב נראה דנכון הדבר כדי שלא יצא מתחת ידי ב"ד דבר שאינו מתוקן וכו' והנה קרוב לודאי אם נשאל לאביו הנ"ל, מי שהראה לקבר בנו לא הגיד לו שהיה אצל ההריגה רק ע"פ גביות ב"ד שנגבה בעסק הנ"ל הגיד לו והעיד ואם גוף הגבאת ב"ד לא היה מועיל לדינא א"כ בנ"ד ג"כ לא יועיל וכבר הכה הרב המובהק ראב"ח על קדקד המקילין בעד מפי עד יותר מן העד הראשון, וגם הר"י בן לב אף שצידד להקל לא מלאו לבו להתיר למעשה רק בדאית' תרתי לטיבות' והנה גוף הב"ד לא ראיתי ואף שכבר יצא הדבר מפי האחרונים

להקל בספק ג' ימים כמו שהעיד הרב ר' אהרן בן ששון והרב מהר"י בן לב אבל כשהדבר נוטה שהוא לאחר ג' ימים כמו ששמעתי בנ"ד ובכ"ש בודאי לאחר ג' ימים עדיין לא יצא הדבר להקל נגד משנה שלימה שאין מעידין עליו אלא תוך ג' ואף שהרבה מהפוסקים מקילין והרב ר' עזריאל עשה מעשה כשיטת ר"ת וכן פסק מהר"ם וכתב ב"י בתשובה דכדאי המקילין לסמוך אפילו שלא בשעת הדחק ומכ"ש בשעת הדחק מ"מ הלא נודע כי הרמב"ם והסמ"ג והרשב"א והריטב"א והרא"ה והרמב"ן והריב"ש חולקין על זה ובפרט כי הריב"ש הוכיח בטוב טעם דלא כר"ת ולדידהו אשה זו בחזקת א"א קיימא ומי יקיל ראשו להתיר אשה זו שהיא א"א לדעת הרמב"ם והרשב"א ושאר גדולי פוסקים והכלל מי שרוצה להקל בודאי ימצא פוסקים שיהיו לעזרו אך אם נלך בדרך הפוסקים שפסקו שכל מחלוקת בדיני עגונה היא ספק א"א ודמי לשני כיתי עדים המכחישים זה את זה שהבא עליה באשם תלוי קאי ע"כ צ"ע גדול להקל ואף שהרב בעל משאת בנימין העיד בשם הרב המזרחי להקל בדיני עיגון (הוא בדברי המחבר לעיל ס"ק ל"א) כבודו במקומו מונח לא עיין יפה בדבריו כי לא נמצא שם כך וא"כ אשה זו בחזקת א"א קיימא ואף שנמצא בדברי האחרונים חכמי הדור שלפנינו הרבה קולות בדיני עיגון אין ראוי להעמיד יסוד על דבריהם וכבודם במקומם מונח כי מוכח במקומו' הרבה שלא דקדקו בדבריהם ע"כ אין בידי להתיר עד שישלחו לידי גוף הב"ד הראשון ואז אכתוב דעתי וה' יאיר עיני בתורת משה בן לא"א מוהר"ר יצחק יהודה המכונה לימא ז"ל, והנה אחר זה נגבה עוד עדות בענין זה והעיד א' שביום ו' הביא פריץ א' לעיר בגדים והכירו כולם שהוא של יונה מראזנ' י"א וביום ג' שאחר יום ו' מצאו ההרוג יונה הנ"ל עכ"ל:

לך שכתב א"א מ"ו המחבר על עדות הנ"ל). באשר עדיין ידי משה כבידים כי אינני בקו הבריאה עדיין ה' ישלח לי רפואה שלמה ע"כ אבא בקצרה אשר כתב בגביית ב"ד שביום ו' הביא פריץ א' בגדים והכירו כולם שהם של כמר יונה מראזנ"ייא וביום ג' הביאו ההרוג והכירוהו שהוא יונה מראזנ"ייא בעל הבגדים הנה ודאי הדין בזה שההרוג הזה לא יצא מכלל ספק ג' וכמו שכתב הנ"י לדברי התוספות (פרק האשה בתרא דף קנ"ב ע"ב) היכא שיצא קול איש פלוני מת ולאחר ג' ימים מצאוהו מת והכירוהו לפי פרצוף פניו או בסימנים ט"ע שיכולים להעיד עליו ונשאת אשתו על פיהם ממ"נ אם הקול היה אמת אין אנו צריכין עדות אחרת ואם לא הקול אמת הרי אינו לאחר ג' וא"כ ה"ה בנ"ד וממ"נ או שנהרג ביום ו' או שנגזל ביום ו' ונהרג אחר שבת וא"כ לא יצא זה מכלל ספק תוך ג' ואך ממה שיש להסתפק כי מאחר שהעדים לא הזכירו רק שמו ולא ידעו שהוא בעלה של האשה הזאת העגונה וא"כ צריך חקירה אם לא נחסר עוד א'

ששמו יונה מאחר שלא הזכירו שם אביו וא"כ חקירה זו קשה ומי יודע אולי זה שלשה שנה הלך נער א' מראזנ"ייא שמו יונה וזה הוא שנהרג ונקבר בלוקאב ובעלה של זאת העגונה עדיין קיים והרב ב"י בתשובה אחת שכתב ג"כ להתיר אשה אחת ע"י חיפוש שיחפשו בסופיא"ה אם לא נחסר א' רק בעלה של זו כתב בזה הלשון ומיהו בדיקה זו קשה דמאימת מתחילין דילמ' מזמן רב יצא יהודי א' מסופיא"ה וזה נהרג ואעפ"י שהגידו קצת סי' בזה הסי' הזה לאו מובהק הוא דטובא אינשי הוי הכא ונראה דיש לשאול כל איש ואשה מהקהל אם זוכרים מיום היותם בסופי"אה אם נאבד משם יהודי שיש בו הסי' הזה הבלתי מובהק ואם יאמרו שלא נאבד או נאבד א' ולא היה בו סי' בלתי מובהק זה שאומרים הרצחנים, א"כ ודאי הנאבד הוא בעלה של זה שיש בו הסי' הזה הבלתי מובהק וצריך לבדיקה זו מומחה וירא שמים ויודע לחקור ויהיה מתון שלא ילך חשכים עכ"ל הרב הב"י בתשובותיו וא"כ בנ"ד נמי בדיקה זו קשה מי יודע כמה נערים הלכו מראזנ"ייא זה זמן רב אשר שמם יונה הן אמת אלו נוכל לברר שבעל' של זה הלך ללוקאב ובידו סחורה הנקרא בלשון רוסי"א באגט"י נענז"י ולא חזר לביתו היה אפשר לצדד היתר כמו שצידד שם הרב בתשובה שצ"ל ששני אנשים נחסרו מראזנ"ייא ושניהם שמם יונה ושניהם הלכו ללוקאב ולשניהם היה קעפנ"ק בלשון אשכנז סחורה באג"ט נענ"זי ועל זה היה ראוי לסמוך קצת ואף שהרב ב"י גמגם שם קצת והביא ראיה מההיא דמהרי"ק סי' קפ"ד ע"כ אתם מבפנים לחקור ולדרוש אם יש לחוש ליונה אחר ואתם ראיתם גוף הב"ד וההעתקות תוכלו לצרף הרבה סימנים בלתי מובהקים כעין ההיא דמהרי"ק ואם יהיה נראה לכם שאין לחוש ליונה אחר תוכלו להתיר עגונה זאת וה' עמכם בדבר המשפט דברי הכותב בידים רפות משה וכו':

מח **אלא אחר זמן מרובה**. לא נתן שיעור לזמן מרובה וצ"ל דלעולם כל זמן שאין מתקלקלת צורתו ונרקב עד שא"א להכירו מעידין עליו דכך טבע המים שצומתין מראה הפנים לזמן מרובה עד שמתחיל להירקב ולפול ואז א"א להכירו וע"כ לא נתן זמן ושיעור לזמן מרובה ועיין בב"ח שכתב דלזמן מרובה היינו כל זמן שאין רואין בו שינוי בגופו ובצורתו:

מט **מיד כשהעלוהו מן המים**. לאו דוקא מיד ה"ה בתוך שעה ראשונה אבל נשתהה קצת בתוך שעה שניה אין מעידין עליו כך דקדקו המ"מ והר"ן מלשון הרמב"ם (בפ"ג מה' גירושין דין כ"ב) וע"כ אמרו בגמ' דחזיוהו בשעתיה ולא אמרו לאלתר ועיין בתשובות הריב"ש סי' ש"פ מ"ש מזה:

נ **וכן אם היה בו מכה**. מסתימת ל' זה משמע אפילו היה מכה באיזו מקום שיהיה מן הגוף חיישינן דילמא נתפח ונשתנ' צורת הפרצוף וא"א להכירו ומ"מ משמע דוקא שהיה בו מכה בחייו ולא נתרפאת המכה דאז אמרינן מיא מרזי מכה אבל אם כבר נתרפא' המכה בחייו או נעשה בו מכה לאחר מיתה שאכלוהו דגים וכיוצא בזה לא שייך לומר מיא מרזי מכה:

נא **אזלינן לחומרא**. אף על גב דבספק ג' ימים איכא פלוגת' כמו שנתבאר בסעיף שאחר זה כאן דאין שיעורו אלא שעה אחת אזלינן לחומרא שיותר מצוי ששהה יותר משעה אחת כן כתב הר"ן סי' ע"א והובא בב"י:

נב **מותרת לדברי הכל**. כבר כתבו האחרונים שזה קאי על סברא הראשונה דוקא ועיין בקונטרס העגונות סי' קע"ז, (ובמקום אחר מ"כ כתב א"א מ"ו המחבר ז"ל וז"ל עיין בש"ע שם כתב לד"ה אמרינן היתר זה וליתא וט"ס הוא וצ"ל לדעה הראשונה והיא דעת התוס' אך לדעת המחמירין חיישינן שמא הקול אינו אמת ועדיין חי הוא וזה הנמצא נהרג לפני כמה ימים ואחר הוא עכ"ל):

נג **ע"י ט"ע של גופו וצורתו**. מדברי המרד' משמע דס"ל דבט"ע דצורתו לחוד סגי כל שאין חבלה בפניו:

נד **ואינו מחוור בעיני האחרונים**. כאן לא כתב שחלקו עליו כמ"ש למעלה סעיף כ"ה דמשמע שלא נחלקו עליו להדיא רק שלא היו מחוורים בעיניהם אבל הריב"ש סי' שע"ח כתב בתחלה דאפילו ר"ת לא אמר אלא בג' ימים וכו' אבל בהא דמיא דקאי על ההוא גברא דטבע בדגל' דגופו שלם היה דהא קאמר אסקוהו אגישרא ולא על פניו וחוטמו לבד אמרו כן וכו' אלמא אפי' בגופו שלם דומיא דההיא אמרינן מתפח תפח ומיהו גם דברי ר"ת ז"ל נדחין וכו' לימא שאני התם שהיה גופו שלם אלא ודאי ליתא וכן השיג עליו הרשב"א ז"ל הרי אתה רואה שדחו דברי ר"ת בגודא רבא:

נה **ויש מחלקין דכל מי שהיה אצלו כשנטבע**. דברי הג"ה זאת לא נתפרשו ובטור כתב שהרואה הטביעה אינו נאמן לומר הכרתיו בט"ע אפי' מיד אם לא שמכירו ע"י סימנין ומי שלא ראה הטביעה אם המת שלם נאמן להעיד עליו בט"ע בלא סימנים ואפילו לא ראה מיד ואם אינו שלם רק פרצוף עם חוטם לא סמכינן אט"ע בלא סימנים כלומר אפילו מיד והא דאמרינן לעיל אם שהה אחר שהושלך מן המים אין מעידין צ"ל ג"כ באינו שלם או בראה הטביעה והנה המעיין בדברי בעל המאור יראה שס"ל דבלא ראה הטביעה מהני אם ראה מיד ובראה הטביעה לא מהני אפילו ראה מיד משום דאמר בדדמי ועיין בדברי הריב"ל חלק א' שאלה א' ודברי הרב ר' בצלאל סי' כ"א ובדברי הריב"ש סי' שע"ח

מה שכתבו מזה ואכתוב מזה בדף מיוחד באריכות אי"ה:
(והואיל ואתא לידן דיני טביעה הצגתי פה תשובה מא"א מ"ו המחבר בדינים אלו ע"פ מעשה שבא לידו ויתבאר לך מתוכו קצת מחלוקת הגאונים מהר"י ב"ל ומהר"ר בצלאל הנ"ל):
מעשה בא לידי ביהודי א' שמו פנחס מק"ק ארלא היה אצלי יום ה' ז"ך אדר ראשון בעסק משפט שהיה לו ולקח ממנו כתב חתום בח"י בעסק משפט אשר היה לו ביום ו' כ"ח אדר יצא קול איך נטבע כמר פנחס הנ"ל בנהר גדול ההולך שני פרסאות מן העיר וקול זה נתפשט מכח זה כי היהודי הנ"ל כאשר יצא ממני יום ה' הנ"ל בא אל כפר א' סמוך לנהר הנ"ל וביקש מאנשי כפר שיעבירוהו המים על המעבורות שקורין פרו"ם ורצה ליתן להם דמים מועטים והמה לא נתפייסו בסך שקצב להם ואמר להם אבטח על המזל ואלך דרך המים הנקרשים כי באותו יום היו המים במקצת מקומות נקרשים ובמקצת מקומות פתוחים בכן הלך מאתם לא נודע מה היה לו אם הלך דרך המים הנקרשים או לא הלך וביום ה' הנ"ל הלך יהודי א' על המעבורות וראה מרחוק מאד איש א' נטבע בתוך המים והיה פשוט בדעתו שהוא כותי כי היה רחוק בעיניו שיהודי יסכן עצמו עבור דבר מועט והנה ביום ו' בהשכמ' באו כותים מק"ק ארלא ועברו המים דרך המעברות ושאלו להם הכותים המתעסקים בהעברת המעבורות פגעתם את היהודי פנחס מארלא ואמרו לא ראינו אותו ואמרו הכותי' בודאי זה הוא שנטבע אתמול וספרו להם דברים הנ"ל כי לא רצה ליתן רק דמים מועטים וסיכן נפשו ואמר שילך דרך המים ובודאי הוא נטבע ומכח זה באו הכותים מארלא אלינו והוציאו קול שפנחס מארלא נטבע אחר זה קודם חשיכה נתפשט הקול ששקר הוא ולא נטבע הוא רק כותי א' וקודם ליל ו' סמוך לשבת הלך כותי א' מאנשי הכפר הסמוך לנהר והוציא את האיש הנטבע מן המים וחפש באמתחתו אולי ימצא מעות אצלו וראו אותו מרחוק שאר כותים ובאו ג"כ אליו והביאו האיש הנטבע אל הכפר והכירו שהוא יהודי והודיעו הדבר ליהודים הדרים בתוך התחום שמצאו יהודי א' שנטבע בנהר ולא הלכו מיד כי היה כמו ב' שעות בלילה ובבוקר ביום השבת הלכו אל הכפר והכירו אותו בט"ע שהוא כמר פנחס מק"ק ארלא והביאו אותו אלינו במוצאי שבת וביום א' בהשכמה הלכו כמה אנשים לראותו ואמרו כלם שהם מכירים אותו בט"ע שהוא כמר פנחס מק"ק ארלא גם הגידו בו סימנים דהיינו שהיה בו פצע בצוארו ורושם הפצע עדיין היה ניכר גם בידו הגידו בו סי' שהיה בו ג"כ פצע א' וכן היה עוד מצאו בו' סי' שומא א' על בטנו גם הכירו הפסקים והכתבים שלקח ממני היו באמתחתו וכל בגדיו עליו הכירו והיה נקרש מאוד יבש היה כעץ ממש ולא היה אפשר לקוברו מחמת שידיו

היו בולטות למעלה עד שתוך שלשה ימים שהיה מונח בבית החורף נתפשטו אבריו ונקבר פה וקודם הקבורה לא היה ניכר הרושם שהיה לו בידו כי נתפשט העור והרושם שבצואר היה ניכר קצת לא כאשר היה בתחילה ואחר הקבורה באה אשתו והגידה בו סימנים הנ"ל שהיה לו פצע בצואר וביד גם שומא בבטנו גם הכירו כל בגדיו והנה האשה הזאת עומדת לפנינו בוכה במר נפשה להגיד לה דבר המשפט רוצה להתאבל על בעלה ולבכות עליו במספד מר וכאשר יעברו ימי אבלה טב לה לשבת טן דו ובאשר החלל נמצא בגבולי אכתוב הנראה לע"ד ודבר זה יפתח בקטנים ויסתיים בגדולים, ראשון לציון פשט לשון הגמר' בשילהי יבמות וה"מ דכי אסקוהו חזיה בשעת' אבל אשתהי מיתפח תפח, אין ללשון זה הכרע אם כשנשתהה חוץ למים גרע טפי משהה ג' ימים ביבשה ואפילו לר"ת דמיקל ביבשה לאחר ג' ימים כמבואר בתוספות מודה הוא דהיכ' דהיה במים ולא חזיוהו בשעתיה דאז בודאי מתפח תפח ואין מועיל שום ט"ע אפילו בכל גופו שלם, או נימא דחומרא זו לבד מחמרינן במים אף שלא נשתהה במים ג' ימים כל דלא חזיהו בשעתיה היינו כאלו הוא ביבשה לאחר ג' ימים וכמו שכתבו הרמב"ן והרשב"א אבל מ"מ לא גרע טפי מאלו נשתהה ביבש' כמה ימים ואפ"ה התיר ר"ת, והתוספות כתבו בפשיטות דהיכא שאינו נחבל בפנים שיוכלו להכירו אפילו לאחר כמה ימים וא"כ ה"ה בנ"ד אף שנשתהה חוץ למים לילה אחת מ"מ נסמוך על ט"ע שהכירו אותו מאחר שכל גופו שלם ולא נחבל בפניו כלל, והנה התוספות כתבו בפ' האשה שלום (יבמות דף קט"ו ע"ב) בד"ה מהני סימנים על הא דמסקינן התם דבעי ט"ע וסימנים ותימא היאך משיאין נשי בני אדם שטבעו ע"י ט"ע בלא שום הכרת סימנים וכו' וי"ל וכו' אבל אם צורת פניו שלימה שריא אפילו אחר כמה ימים מפשט לשון זה משמע דאפילו נשתהה ביבשה כמה ימים אחר שפלטוהו המים קודם שראוהו שרי כמו מצאו הרוג ביבשה ויש לדחות דכוונת התוספות דאפילו נשתהה זמן מרובה במים מועיל ט"ע כשראו אותו מיד וא"צ סימנים רק בנפח' צורת הפנים ולא אייריי התוספות רק בראו אותו לאלתר והרא"ש כתב ויראה הא דבעינן ואסקינהו קמן וחזינהו לאלתר וכו' פשט לשונו מורה דמי שלא ראה הטביעה אין צריך שיראהו לאלתר, וכבר ראיתי שני גדולי עולם נחלקו בתשובותיהם בפירוש דברי הרא"ש הלא המה הרב מוהר"ר יוסף בן לב ח"א סי' א' והרב מהר"י בצלאל סי' ר"א והעולה מדברי מוהר"י ב"ל שהרא"ש אינו מסכים לחילוק השני שכתב לחלק בין הגוף שלם לאינו שלם והוא לקוח מתוך דברי התוספות אלא עיקר הסכמת הרא"ש הוא לחלק בין אותם שראו הטביעה לאותם שלא ראו הטביעה ועולם בעינן לאלתר דוקא רק דבראה הטביעה לא סגי בט"ע לחודיה וצריך סימנים בהדי ט"ע

ובלא ראה הטביעה סגי בט"ע לחודיה ועכ"פ לאלתר דוקא ועדיין אפשר לומר דשני עדים המכירים בט"ע א"צ ראיה לאלתר דע"כ לא אמרינן דבעינן ראייה לאלתר היינו בעד א' ואף על גב דעד שלא ראה הטביע' אינו אומר בדדמי היינו לענין זה דסגי בט"ע לחודיה אבל מ"מ איכ' למיחש דילמ' אומר קצת בדדמי אבל שני עדים המכירים בט"ע א"א כלל בדדמי וא"צ שיראוהו לאלתר אבל אין חילוק זה מוכרח דאפשר לומר דע"א שלא ראה הטביעה הוי כשני עדים ובתרוויהו בעינן לאלתר דא"א להכירו לאחר זמן אף על גב דא"א בדדמי ואין החסרון מצד העדים רק מצד המת שנשתנה וא"א להכירו אבל בדברי הטור מפורש להדיא דהיכא דהוא שלם ולא ראה הטביעה לא בעינן סימנים ולא לאלתר אפילו בע"א:

והרב מוהר"ר בצלאל פירש ג"כ דברי הרא"ש להקל דעיקר כוונתו לחלק הא דבעינן לאלתר היינו לאותם שראו הטביעה אבל לאותם שלא ראו אין צריך שיעיד בפי' לאלתר וסתמו כפירושו ואחר זה כתב הרא"ש אפילו אם בודאי לא ראו לאלתר אם לא ראו הטביעה ומצאו שלם אין צריך לא סימנים ולא ראייה לאלתר, הן אמת שיש להקשות על דברי הרב מוהר"ר בצלאל ולפרש דברי הרא"ש בפי' אחר ולחומר' וליישב מה שהקשה על הרב מוהרר"י ז"ל אך איני תוקע עצמי לדבר זה מאחר שהטור כתב להדיא להקל במצאו שלם ואין צריך לאלתר מסתמ' גם כוונת הרא"ש כך הוא ובתר רישא גופא אזיל הן אמת שגם דברי הטור אינם מוכרחים לפרש להקל דאפשר לומר דהא דלא מצריך הטור לאלתר היינו בידוע לנו שנטבע האיש הנאבד במים שאין להם סוף אבל מצאו איש נטבע במים צריך שיראו אותו לאלתר וכבר נזכר חילוק זה בדברי האחרונים בדרישה של מהרו"ך ובב"ח אך באמת אין חילוק זה מתקבל על הדעת דסוף סוף מכירין אותו בט"ע ומה לי שיודעים שנפל למים או לא הט"ע לא נשתנה בשביל זה וגם לא נזכר חילוק זה בגמ' ובשום פוסק וכבר כתב מהרי"ק שאין מדרכו של הטור לפרש דין מה שלא נזכר בשום פוסק אם לא שיכתוב שיראה לי ע"כ נראה פשוט לדעת הטור הבנוי על דעת הרא"ש כל שמכירין אותו בט"ע וגופו שלם מעידין עליו ולא בעי לאלתר וכל זה הוא ע"פ דעת התוס' ור"ת שכל שהוא שלם מכירין אותו אפילו לאחר כמה ימים וכ"כ מהר"י קלון בתשובה סי' קכ"א מאחר דבתראי מסכימים לדעת ר"ת כדאי הם לסמוך עליהם אפילו שלא בשעת הדחק גם הרב מהרר"י ב"ל בח"א סי' ו' כתב מיהו כי דייקינן שפיר אשכח דרוב מן הפוסקים נטו אחר סברת ר"ת ה"ה מהר"ם והרא"ש ובעל הטורים ואדם וחוה וזולתם גם הרב מוהר"ר אליה מזרחי בסי' ל"ט פסק כדרי ר"ת בשם רב יהודאי גאון דבט"ע גמור שישנו ראשו ורובו שלם מעידין עליו אפילו לזמן מרובה כל שהוא

ניכר בחייו ומעידין עליו גם הרב ב"י אף שבש"ע כתב על דברי ר"ת שאינו מחוור בעיני האחרונים מ"מ בתשובותיו פסק למעשה כדברי ר"ת גם הרב מהור"ר יוסף כהן שהיה מורה הוראה בק"ק קראקא הביא בספרו שארית יוסף ג"כ דברי ר"ת להלכה למעשה, אך ראיתי חבל נביאים מתנבאים בסגנון אחר כי הריב"ש כתב בתשובה שהרשב"א השיג על ר"ת והביא ראיה מהגמר' דא"כ מנ"ל לפשוט דר"י ב"ב לקולא פליג (יבמות דף קס"א ע"א) דילמ' ההוא מעשה היה בכל גופו שלם ויש לדחות ראיה זו דהא אכתי קשה דילמ' היה בהם סי' מובהק דלכ"ע מהני אפילו לאחר ג' ימים אלא צ"ל שהמעשה היה ידוע להם שהנטבעים היה באופן זה דפליגי ת"ק ור"י ב"ב עוד כתב שם הריב"ש להדיא דאף ר"ת המיקל מודה במים כל שלא ראו אותו לאלתר דלא מהני שום ט"ע, וגם מהרר"י ב"ל כתב בתשובה א' דהרשב"א והר"ן והריטב"א סברי דבכל גווני צריך חזיוהו בשעתיה וכן פסק הר"ן בתשובותיו הלכה למעשה לאיסור אפילו בספק אשתהי גם הרב ראב"ח נוטה בתשובותיו להחמיר דלא כר"ת גם ראיתי בעל משאת בנימין סי' מ"ו לא רצה לסמוך על דברי הרא"ש בענין אם נשתהה שעה אחת אחרי עליתו מן המים והרב בעל דברי ריבו' מסתפק בזה ועושה מזה ספק ספיק' והנה מי ירום ראשו להקל מאחר ששלימים וכן רבים נוטים להחמיר הן אמת ראיתי כי הרב בעל משאת בנימין פסק בשם הרב המזרחי דכל דאיכ' פלוגת' בדיני עגונה הולכים להקל והביא ראיה ממסכת עדיות וכו' (הנה כל הדברים הנזכרים כאן המה מוזכרים אות באות כבר בדברי המחבר סעיף קטן ל"א בכן לא רציתי לכפול הדברים ולהשחית דיו ונייר חנם והרוצה לעיין יעיין בסמוך בסעיף הנ"ל) ולדעתי הדבר פשוט דכשם דגבי שני עדים אומרי' מת ושנים אומרים לא מת אזלינן לחומרא דאוקי אשה בחזקת אשת איש ומה לי עדים ומה לי דיינים וא"כ אשה זו בחזקת איסור עומדת ומי יתירה מספק, אך יש עדיין מקום להתיר אשה זו מאחר שהיו בו שלשה סימנים בגופו שני רשומים של פצע והשומא אף על גב דשומא לאו סי' מובהק הוא וכן רושם שהוא צלקת פסק הר"ן דלאו סי' מקרי אף על פי שמהרמ"א ומהרא"י כתבו דרושם הוי סי' אפשר דכוונת' רושם טבעי לא רושם של מכה דהוא צלקת וכבר כתב הרב בעל משאת בנימין מזה אך נראה דחבור ענינים אלו הוי סי' מובהק דרחוק דג' דברים אלו יחד ימצאו באיש א' ובפרט בצירוף המלבושי' דאין לך חשש גדול מזה דמאחר דיצא מאתנו בבגדים אלו ביום ה' ובכתבים שבידו ונמצא ביום ו' סמוך לחשיכה בבגדים ובכתבים אלו ואיך אפשר שנזדמן יהודי אחד ממקו' אחר ולקח כל בגדיו עם כתביו בו ביום ונטבע ותוך מעל"ע נשתנה פניו ממש דומה לבעל המלבושים ואתרמי שהיה לאיש הנטבע ג"כ רושם בצווארו ובידו ושומא בבטנו ודאי לפי המושכל אין לך

סי' מובהק גדול מזה ובפרט בעת הקור הגדול דרחוק מן השכל לו' דאתפח תפח בזמן זה שנמצא יבש כעץ ובדוחק גדול שנתפשט אבריו בג"י בבית החורף וכן הקיל בעל מ"ב בסימן הקור בסי' ק"ד כל זה נר' להלכ' אך למעשה יש להסתפק הרבה דמ"ש בעל מ"ב בשם המזרחי סי' ע"ח דחבור סימנים הוי סי' מובהק לא מצאתי זה בתשובה אדרבה בסי' ע"ד כתב וא"ת לא מן השם הוא זה וכו' משמע מדבריו שאין סומכין על חיבור סימנים יחד ופשוט בעיני שהוא ט"ס בספר מ"ב מ"ש בשם הרב המזרחי בסי' ע"ח וצ"ל סי' ל"ח ששם כתב המזרחי הנה א"כ יותר ראוי שיקראו חסרון הגודל של רגלו הימנית וחסרון השער של ראשו כמין טבעת וכו' וכ"ש חבור שני סימנים יחד וכו' כי חיבור שני סימנים א"א שימצאו חבורם בעצמו לזולתו מן האישי' אבל באמת אין כאן מקום ללמוד מדברי הרב שחבור סימנים מועיל כסי' מובהק דהתם מיירי בסימני' שכל א' לעצמו הוא סי' מובהק לדעת הרב רק שדרך כ"ש כתב שמה שמועיל נפרד כ"ש שיצדק מחובר אכל מה שלא נק' סי' מובהק לבדו ומה שלא יצדק נפרד אולי לא יצדק ג"כ מחובר וא"כ מאחר שנתבטל עדות שהעיד הרב בעל מ"ב בשם הרב המזרחי קשה בעיני להקל מסברא וכן מצאתי שהרב מוהרר"י ב"ל בח"א בסי' ח' נסתפק בזה וסיים שם שאין להקל אף על פי שמצד שיקול הדעת יש להקל ומ"מ לא מצינו רמז לדבר בשום אחד מהמחברים וכי מפני שאנו מדמין נעשה מעשה וכו', וא"כ קשה מאד בעיני להקל בלא ראיה ברורה ואף שמצינו שהרא"ש בתשובה צירף הרבה דברי' יחד בההיא דאשר בן סיני אף דקצת מהם לא הוי סימנים כלל וכן עשה מהרר"י קלון בההיא דוד בר שלמה מרוסיא מ"מ יש לחלק דהת' הזכיר העד שם המת וגם שם אביו בנדון דמהרי"ק רק שלא הזכיר שם המקו' עוד יש לברר בנ"ד כי בפניו היו קצת בהרות מחמת הטביעה כעין חבורות אם זה נקרא מכה או דוקא כעין פצע ממה שנפצע בבשר אבל חבורה שהעור שלם רק מתחת נתקבץ הדם ונשתנה מראה העור לירוק שקורין ברוין או בלויא לא שייך לו' בזה מיא מרזי מכה שלא היה מכה כלל רק שהמי' גרמו שינוי זה בעור ולדעתי א"א לשום נטבע שלא ישתנה עור הפני' קצת מחמת המיתה הפתאומי' שנאספו הדמי' יחד עכ"ד:

נו **שמא לא היו רעבי'**. אבל א"א שמא נעשה לו נס כדניאל דאין מזכירין מעשה ניסים וע"כ בסמוך בכבשן אש מעידין עליו ואין אומרים שמא נעשה לו נס כמו שנעשה לחמ"ו ודלא כירושלמי (הביאו התוס' יבמות דף קכ"א ע"ב בד"ה אין מזכירין מעשה ניסים כתבו נפל לגוב אריות אין מעידין עליו שמא נעשה לו נס כדניאל נפל לכבשן אש אין מעידין עליו חוששין שמא נעשה לו נס כחמ"ו) בב"ח כתב דגמרא דידן מיירי באופן שלא שייך נס ובשנפל למקום עמוק ולא ידעתי איך לא שייך נס בכ"מ:

נז **לתוך כבשן האש**. כתב המ"מ בשם הרשב"א דוקא כבשן אש שהוא עמוק שלא יכול לעלות ממנו הא לתוך מדורה אין מעידין עליו שמא יצא משם לשעה א"נ אף לתוך מדורה והוא ששהה עליו כדי שישרוף עכ"ל (פי"ג מה' גירושין דין י"ז) וצ"ל כן גם ביורה רותחת דבסמוך:

נח **ראוהו צלוב**. היינו צלוב ממש משום דאפשר שיחתך החבל ויחיה ולא ידעתי למה הקיל הב"ח ומפ' צלוב בידיו:

נט **אף ע"פ שדקרוהו או ירה בו חצים**. במשנה תנן [דף ק"ך ע"א] אין מעידין על המגוייד (פרש"י לשון גודו אילנא מנותח ומלא פצעים וחבורות חרב) ובגמר' משמע דאפילו במקום שעושה טריפה כגון מן הארכובה ולמעלה לא תנשא אם לא במים (דגמר' פריך על הא דמתני' מדתני אין מעידין על המגוייד למימרא דמגוייד חיי ורמינהו אדם אינו מטמא עד שתצא נפשו ואפילו הוא מגוייד טמא לא מטמא הא מיחיי לא חיי אמר אביי לא קשיא הא רשב"א והא רבנן דתניא מעידין על המגוייד רשב"א אומר אין מעידין על המגוייד מפני שיכול לכוות ולחיות וא"כ מתני' אתיא כרשב"א ופריך מי מצית לאוקמי מתני' כרשב"א הא קתני סיפא דמתני' מעשה בעסיא באחד ששלשלוהו לים ולא עלת' בידו אלא רגלו ואמרו חכמים מן הארכובה ולמעלה תנשא (דמאחר שהוא טריפ' וא"א דחיי') מן הארכובה ולמט' לא תנשא (ופרש"י קתני מיה' מן הארכוב' ולמעל' תנש' אלמ' מגוייד לא חיי ומשני שאני מיא דמרזו מכה ולעול' אימ' לך לרשב"א דמוקמינן מתני' כוותיה אפילו מן הארכובה ולמעלה לא תנשא דמגוייד חיי ושאני הכא דהיה במים) ולפי הירושלמי (הביאו הב"י סק"א) דאזלינן לחומרא בסתם מגוייד דחוששין שמא בחרב מלובנת נכוה (דפרש"י שמתוך המכוה מתרפ') א"כ אפילו דקרו בו חץ בקרום של מוח או בשאר מקומות שנעשה טריפ' אפ"ה אין מעידין דשמא בחץ מלובנת ירו בו ואפשר שיחיה לעולם ובב"ח כ' שאף לרשב"א מת הוא תוך י"ב חודש ואין מעידין דקאמר היינו תוך י"ב חודש והמעיין בתוספות (בדף הנ"ל בד"ה למימרא דמגוייד חיי) יראה דאין דבריו ברורים דהתוס' כתבו והקשו וא"ת בלא מילתא דרשב"א תקשי ליה רישא לסיפא (דברישא דמתני' תני' אין מעידין על המגויד ובסיפא תניא מן הארכובה ולמעלה תנשא אלמא מגוייד חיי ותירצו) דבלא רשב"א הייתי מפרש הרישא דאין מעידין לאלתר (וסיפא היינו לאחר י"ב חודש) אבל לרשב"א דאמר בפי' שיכול לכוות ולחיות ע"כ מקשה רישא לסיפא דרישא משמע אין מעידין לעולם מפני שיכול לחיות וסיפא משמע דתנשא לאחר י"ב חודש וע"כ מחלק בין מים ליבשה וא"כ לפי המסקנא לרשב"א אסורה להנשא לעולם כשהוא מגוייד ביבשה ולת"ק כשהיה מגוייד בסכין מלובנת ג"כ מודה לרשב"א:

ס **הואיל וראוהו נטבע בבגדים אלו**. בנדון דידן שנפל לים בבגדי' והוציאו רגל א' מלובש בבגדים שנפל ודאי לא שייך לומר חיישינן לשאלה דאיך פשט בגדיו בתוך המים והשאילן לאיש אחר תחת המים ודאי לחשש רחוק כזה אין חוששין אך מי שנטבע בבגדים ואחר כמה ימים הכירו מת א' נפלט על שפת הים מלובש בבגדי' אלו בזה יש להסתפק באולי הנטבע יצא מן המים במקום רחוק ושם פשט בגדיו ומכרן או השאילן לאחר וזה הוא הנמצא כאן מת על שפת הים או נימא בשלמ' בעלמ' חיישינן לשאלה אבל כאן רחוק הוא ששני בני אדם נטבעו בבגדי' אלו וכי אתרמי שהשאילן לאיש א' וגם הוא נטבע בבגדי' אלו ופלטתו הים:

סא **או שנטבע בים הגדול ומת**. דקדק לומר ומת כלומר ששהה עליו כדי שתצא נפשו ואז אין חשש אלא דילמא גלי אשפילוהו ויצא במקום רחוק או דף נזדמן לו ובחשש רחוק כזה אמרינן דאם נשאת לא תצא אבל אם לא ראו רק הנפילה לים בלבד אמרינן אולי יצא מיד ואף אם נשאת תצא (ועיין במ"מ ובכ"מ פי"ג מה' גירושין דין י"ט) וכן הוא בהג"ה בסמוך בסעיף שאחר זה:

סב **אם אמר קברתיו**. כלו' שראוהו מיד בשעה שעלה מן הים באופן שנאמן אף שראה הטביעה:

סג **אבל אם נשאת בעבריינות תצא**. לכאורה משמע דה"ה בכל מקום שאנו פוסקים אם נשאת לא תצא כגון בכל מה שנשאר בגמרא בתיקו לא אמרינן לא תצא אלא שנשאת בטעות לא במרד אבל המעיין בגוף התשובה יראה כי יש לחלק:

סד **מנדין אותו**. דוקא במזיד אבל אם טעה כגון רב שילא (יבמות דף קכ"א ע"א) לא בר נידון הוא דהא קרי שמואל עליה דרב לא יאונה לצדיק כל און:

סה **גובה כתובתה**. נראה דדוקא כשיש שני עדים על זה שנפל למים שאל"ס ושהה כדי שתצא נפשו דבממון לא סמכינן על עד א':

סו **והיוצא ליהרג אין מעידין**. הנה בגמר' בגיטין (דכ"ח ע"ב) חילקו בין יוצא ליהרג בדיני כותי או בדיני ישראל ואיכא תרי לישנא לל"ק בב"ד של א"ה אין נותנים עליו חומרי חיים דכוודאי מת חשיב ולל"ב בב"ד של ישראל כמת חשוב ונראה פשוט דאין הכוונה דמשיאין את אשתו דאיך יהיה יוצא ליהרג עדיף מנפל לגוב אריות וממגוייד וצלוב ומשל"ס אלא ודאי לא קאי רבי יוסף (דמחלק חילוק הנ"ל) התם אלא לענין גט ותרומה דקאי ביה התם אבל להשיא את אשתו לעולם אין משיאין דאפילו ראוהו מגוייד וצלוב מכ"ש יוצא ליהרג וע"כ הרא"ש ביבמות לא הביא רק המשנה כצורתו' ולא הביא הא דרב יוסף וכן נמשך אחריו הטור לקמן בסי' קמ"א (ס"ק ע"ד) כתב דין זה שהיוצא

ליהרג בדיני כותים אחר פס"ד חשיב כמת ואף אם נתן הגט לידה לא הוי ספק מגורשת לענין זה אם נודע אח"כ שנהרג לא אמרינן שמא חי היה בשעת נתינת הגט אבל כל זמן שלא נודע שנהרג אין משיאין אשתו שמא חי הוא ובחנם כתב הב"י שרבינו חשש לדעת הרשב"א ולהרא"ש משיאין אשתו ביוצא ליהרג מב"ד של א"ה שהרואה יראה שלענין להשיא את אשתו לא אמרה רב יוסף מעולם (וכן מצאתי על הגליון של הטור כת"י הרב הגדול בדורו מהר"ר יעקב אב"ד דק"ק לובלין) ואני תמה על הב"ח שדימה כבשה כרכום ויוצא ליהרג למים שאל"ס ובגמ' לא דימה רק לספינה שאבדה בים ובכולן אם נשאת תצא וכן מבואר בהדיא בתשובת הרמב"ן ובתשובת הריב"ש והוא ז"ל עשה מחלוקת ביניהם בחנם:

סז **מיהו משום לזות שפתי' לא תנשא**. מלשון הרא"ש משמע דאין בזה איסור רק דעצה טובה היא שלא תנשא ומיהו הרמב"ם השמיט עצה זו וכתב בכ"מ הטעם דלא איתמר בגמ' הכי אלא לאוקימתא דאביי אבל לאוקימת' דרבא לא צריכא למימר הכי:

סח **והיא אומרת ברי לי שמת**. רש"י פי' בכתובות דכ"ב ע"ב אעפ"י שאינה יודעת בודאי שמת מ"מ יכול' לומר ברי לי שאין לבי נוקפי שברי לי אלו היה קיים היה בא ואין אשם תלוי אלא למי שלבו נוקפו אבל הר"ן כתב בפ"ב דכתובות שאין פרש"י מחוור ומיירי שאומרת שראיתיו שמת:

סט **אף על פי שנשאת תצא**. לדברי הכל כלו' אעפ"י שנשאת בהיתר ע"פ ע"א אם אח"כ באו שנים מוציאין אותה מבעלה ולא אמרינן דע"א שנשאת על פיו הוי כשנים דלגבי תרי ממש לא הוי כשנים ואפי' נשאת לו תצא:

ע **ודוקא שהיא שותקת**. כלו' אם נשאת בהיתר ע"פ אשה אחת או פסול א' ואח"כ באו שתי נשים או פסולים דמוציאים אותה לכ"ע היינו בהיא שותקת אבל אם גם היא אומרת מת ואשה אחת מסייע' לה ואומרת מת ונשאת ואח"כ באו שתי נשים ואומרות לא מת אז אם נשאת לא תצא דשנים הראשונים נאמנים לעולם כל זמן שהם פסולי עדות ואין שתי נשים מוציאין אותה מחזקת א"א מאחר שנשאת בהיתר כ"כ רש"י פ' האשה רבה (יבמות דף פ"ח ע"ב):

עא **אבל הבעל שנשאה אינו נאמן על עצמו**. ואף על גב דהיא נאמנת על עצמה היינו משום חומר שהחמרת עליה בסופה אבל הבעל אינו נאמן אבל קשה הא אמרינן בסמוך אחר זה דאם עד כשר אומר מת ושתי נשים אומרות לא מת ונשאת לעד המעיד לה לא תצא א"כ לא חשבינן אותו לנוגע בעדות ואפילו לדברי הר"ן שהיא אומרת ברי שראיתיו שמת (הובא לעיל ס"ק ס"ח) הא שתי נשים מכחישו' אותה וא"כ הא דאמרינן לא תצא

היינו מפני עדות בעלה שהוא עד כשר ואיך כתב הר"ב שהבעל שנשאה אינו נאמן ובנ"י ראיתי שכ' ומיהו הבעל אינו נאמן להעיד על עצמו ולומר אני הוא וקאי על זה שבא ואומר אני בעלה הראשון (בריש ד' תל"ג ע"א):

עב **ואח"כ באו הפסולים לא תצא מהתיר' הראשון**. זה הוא דעת הטור ע"פ דעת רש"י ולדעת המ"מ גם הרמב"ם ס"ל הכי אבל הרמב"ן והרשב"א ונ"י מפרשי' דעת הרמב"ם דאע"פ שהתירוהו ע"פ ע"א אם באו שתי נשים לבסוף ה"ל כשתי/ כתות /עדים המכחישו' זא"ז ותצא אם לא בשנשאה לעד המעיד לה והיא אומר' ברי':

עג **ואם נשאת לא' מעידיה**. זה הוא דעת הרמב"ם וכבר כתב למעלה דאין דעתו מסכמ' ושיש חולקין וס"ל דתצא והם הרמב"ן והרא"ש בתשובותיו ולא מהני כשנשאת לא' מעידיה אלא בב' נגד ב' ולא בא' נגד א' ומכ"ש בשתי נשים כנגד ע"א:

עד **דינן כשאר פסולי עדות**. כלו' אם כותי א' מסל"ת שהוא חי ואחר מסל"ת שהוא מת לא תנשא ואם נשאת תצא ודלא כרד"ך שכתב דמל"ת נאמן להקל ולא להחמיר וכבר נדחית דעה זאת במרדכי ולעיל בשבויה סי' ז' בהג"ה סעיף ב' פסק ככת המקילין וכאן בא"א פסק להחמיר ועיין לעיל סי' ז' ס"ק ה':

עה **וי"א שאם אשה אחרת או היא שאמרה מת**. הנה הרמב"ן והרשב"א מודים להרמב"ם בהיא עצמה [שאמרה מת] תצא מהתירה ע"פ עד א' כשר המכחישה רק משמעות הנ"י בתחלת דבריו הוא דאין חילוק בין אשה אחרת לאשה עצמה ופשיטא דהלכה אין סומכין על דברי נ"י לקולא נגד הרמב"ן והרשב"א והרמב"ם שכולם הסכימו בהיא עצמה שתצא מהתירה (עיין כל זה בב"י ס"ק ל"ח):

עו **אבל אם באו תחלה שתי נשים**. המ"מ כתב דין זה (פי"ב מה"ג דין כ') אף לדעת הרמב"ן ורשב"א דס"ל בדע' הרמב"ם שכתב (שם בדין כ' עד כשר אמר מת ונשים רבות אומרות לא מת הרי זה כמחצה על מחצה) פירושו של כמחצה על מחצה, היינו כשתי כיתי עדים המכחישים זא"ז ואף על פי שהותרה ע"פ עד הכשר תצא מהיתירה ע"פ שתי נשים וע"ז כתב המ"מ (שם בדין כ"א) דאפשר דהם יודו בבאו שתי נשים תחלה והותר' דאין עד כשר מוציאה מהיתירה דאפשר שתי נשים עדיפים קצת מעד כשר אף לל"ב אבל לפי דעת רש"י והטור דאפי' בעד כשר הבא תחלה לא תצא מהיתירה ע"פ שתי נשים (וכן פי' המ"מ שם דעת הרמב"ם ופירוש של כמחצה על מחצה היינו דכיון דפלגא ופלגא נינהו הוי ליה קמא כתרי ואין דבריו של א' במקום שנים) מכ"ש איפכא וא"כ מאחר שכבר סתם בהג"ה לעיל בסעיף שלפני זה כרש"י והטור בבא עד כשר תחלה א"כ לא הוצרך לכתוב דין זה ויש ליישב קצת:

עז **י"א שלא תצא**. לא ראיתי בזה מחלוקת רק הר"ן כתב (הביאו הב"י ס"ק ל"ח) להשואל שטעה בדמיונו לומר דוקא התירוה ב"ד אבל לא התירוה ב"ד אפילו נשאת קודם שבא השני הוי כאלו באו בבת אחת והר"ן השיב בפשיטות דכל היכא שנשאת אף שלא התירה ב"ד כיון שנעשה מעשה ע"פ ראשון הרי הוא כשנים ודברי השני הבא אח"כ הרי הוא כא' וגם מ"ש בתשובת הרמב"ן (הביאו ג"כ ב"י ס"ק ל"ח) וכל שלא עמדה בפני ב"ד אין בדברי העד כלום היינו מאחר שלא נעשה מעשה ע"פ העד אם בא העד השני הוי כבת אחת אבל אם נשאת ע"פ העד אין לך מעשה גדול מזה וכדברי הר"ן ואין בזה חולק אף שכתב בלשון י"א:

עח **והב"ד צריכים להיות ג' וכשרים**. וכבר הארכתי בתשובה שאף שהרב כתב בד"מ שהוציא דין זה מתשובת הרשב"א סי' תשמ"ט ותש"ן הנה המעיין שם אין ראיה משם וכבר הארכתי בזה להביא ראיה דסגי בחכם א' ככל הוראות דעלמא ומיד שהורה חכם א' להתיר לא תצא מהיתרא רק לענין קבלת עדות שלא יאמרו מבודין היינו צריך ג' לקבלת עדות:

וכדי שתעמוד על בוריו של הדין הנ"ל, הצגתי פה התשובה הנ"ל:

מ"ש בש"ע סל"ט שהנשאת ע"פ ע"א לא תנשא אלא ברשות ב"ד והגיה מהרמ"א והב"ד צריכים להיות ג' וכשרים ולא קרובים זל"ז ולא לעדים ולא נדפס בצדו מאין הוציא הרב הג"ה זו ובספר ד"מ העתיק תשובת הרשב"א בסי' תשמ"ט ותש"ן ונראה שע"פ תשובות אלו הגיה הגה זו והנה דברי הרשב"א בתשו' סתומים וקצרים שסתם וכתב שהב"ד צריכים להיות רחוקים זה מזה ומן העדים ומן האשה עכ"ל ולא פי' אם קאי על ב"ד המתירין העגונה או על הב"ד המקבלין העדות וכמו שמיירי בסי' תשמ"ט בענין קבלת עדות או לא קאי כלל על דיני עיגון רק מיירי בדיני קדושין או שאר דיני נשים והנה באמת תשובה זו תמוה מאד שאם קאי על ב"ד מתירי עגונה וקאי אאשה הנשאת ע"פ ע"א שצריכה רשות ב"ד ועדים דקאמר היינו עדים דעלמ' וא"כ היו צריכים הב"ד להתוועד יחד דוקא ביום ולא בלילה ודוק' הם בישיבה והיא בעמידה וכל דיני ב"ד המבוארים בדיני ממונות יהיו הכל נוהגים בהיתר עגונה זו מה שלא נזכר בשום פוסק ומחבר ועוד למה בעדות הקילו אפי' מפי שפחה מפי כותי מל"ת מפי קטן ובב"ד יחמירו כ"כ דוקא ג' ולא קרובים ולמה בכל דיני איסור והיתר אדם רואה טרפה לעצמו ובכל דיני נדה שהוא איסור כרת נשאלין לחכם בין קרוב ורחוק ולמה ישתנה דין העגונה להחמיר יותר מכל האסורין שבתורה והנה מצאתי תשובה זו בתשו' הרמב"ן סי' קי"ג שם נכללו שני תשובות הקצרות אשר נדפסו בתשובת הרשב"א הנ"ל ושם כתוב והב"ד צריכים להיות

רחוקים זה מזה ומן העדות ומן האשה ומן האיש ולא מיירי בדין עגונה כלל וקרוב לשמוע שבדין עיגון אף מקבלי עדות אין קפידא אם העד קרוב להם כמו שגוף העד אין קפידא אם הוא קרוב או עבד או שפחה ואף על גב דיש לחלק דבשלמ' עדות הוכרחו לתקן להאמין אף לקרוב דלפעמים אין שם עדות אחר אבל דיינים יכולים לקבל הבלתי קרובים מ"מ אין נראה חילוק זה דלא מצינו שהחכמים החמירו גבי עיגון שאם יש קרוב ורחוק שהיו אצל המעשה שלא יקבלו עדות הקרוב אלא עדות הרחוק וה"ה נמי גבי ב"ד יש לחוש לעיגון אם יחזרו אחר ב"ד כשר גם לא הבנתי קבלה זו מה טיבה אם העד הראשון הוא שפחה ועבד וקטן וכותי מסל"ת וא"כ מה צריך לקבל עדות השני בב"ד יותר מן הראשון שהעיד דרך שיחה בעלמ' ולמה יהיה יפה כח הבן מכח האב, ועוד הטעם שצריכה ג' לקבלת עדות ולא ב"ד שנים דלא מיקרי ב"ד רק הוא כעד מפי עד ובעגונה אף עד מפי עד מהני ועוד דידוע מה שנחלקו הרשב"א והר"ן בטעם שאין העדים יכולים להיות קרובי' לדיינים (הובא באורך פ"ב דכתובות בהר"ן דף קפ"א ע"א) ולפי טעם הר"ן (דיליף לה כשם שהעדים לא יהיו קרובים זל"ז כך העד עם הדיין אינם רשאים להיות קרובים ע"ש באורך) פשיט' דמותר בעיגון דאפילו עדים גופייהו קרובים נינהו גם הדיינים קרובים כ' הרא"ש בפ' זה בורר אמרה תורה הרוג ע"פ עדים הרוג ע"פ דיינים מה עדים אין קרובים זה לזה אף דיינים וכו' וא"כ גבי עיגון לא שייך זה ובתוס' פרק החובל כתבו בפשיטות בשם ר"י מאורליינש דלא פסלינן עדים קרובים לדיינים ע"כ נראה בעיני פשוט מאחר שלא נמצא דין זה בטור וברמב"ם וכל המחברים השמיטו דין זה ולא נמצ' דין זה רק בתשובת הרמב"ם ותשובת הריב"ש בשם תוספות (הביאה הב"י ס"ק מ"ב) נראה שאין הפי' שהאשה תושיב ב"ד כשר ותשאל את פיהם ודוק' ג' ובלתי קרובים רק דאמרי' דעד אחד האמינו אותו משום דהיא דייקא ומינסבה ע"כ צריכה לדקדק ותשאל לחכמים וכן משמע מלשון תשובת הרמב"ן וגם לישנא דגמרא דייק (דבמתניתין תנא דף פ"ז ע"א ניסת שלא ברשות מותרת לחזור לו (ופרש"י ניסת שלא ברשות ב"ד שבאו שנים ואמרו מת בעליך וניסת מעצמה שהרי לא היתה צריכה להיתר בית דין מותרת לחזור לו דאנוסה היא) וקאמר עלה בגמרא מדקתני סיפא נשאת שלא ברשות מותרת לחזור לו שלא ברשות בית דין אלא בעדים מכלל דרישא ברשות בית דין ובעד א' וכו') מדקתני הגמרא ברשות ב"ד ולא תני בהוראת ב"ד והתנא במשנה לא נקט רשות בית דין כלל רק בסיפא קתני שלא ברשות ומפרש בגמרא שלא ברשות ב"ד ומינה נשמע דרישא מיירי ברשות ב"ד וכל היכא דאיכא רשות כל דהו סגי בהכי דאם היה צריך ב"ד ממש לא ה"ל להתנא להשמיט דין זה וללמדו מכח דיוקא דסיפא וכמה פעמים מצינו

בגמרא רשות ב"ד ואין הפי' שישבו ג' כשרים במקום המיוחד לב"ד ובגמרא פ' הכונס (בבא קמא דף ס"ב) ר' יהודא אמר בנר חנוכה פטור מפני שהיא ברשות ואמרי' עלה בגמרא מאי לאו משום רשות ב"ד והתם הפי' שב"ד חכמי ישראל נתנו רשות לכל איש להדליק נר חנוכה מבחוץ וכן עוד שם כל אלו שאמרו פותחין כו' אף ע"פ שברשות כו' ג"כ הפי' כן (וכן משמע מדברי התו') בריש האשה רבה (יבמות דף פ"ז ע"ב) בד"ה מכלל דרישא וצריכה לשאול לב"ד להתירה וכו' ש"מ דסבירא להו להתוס' דדי לה בשאלת ב"ד ואין לשון זה מורה שצריכה היתר ושתעמוד לפני ב"ד של ג' רק שאלה בעלמא ואף על גב דהתו' כתבו זה למאי דס"ד דע"א מהימן מדאורייתא אבל לפי המסקנא אפשר דצריכה היתר ב"ד מ"מ אין לזה הכרח מאחר שלא נזכר במשנה למה נאמר דהס"ד והמסקנא חלוקים דנוכל לומר לפי המסקנא פשיטא דצריכה שאלת חכם רק לפי הס"ד היה קשה להו להתוס' מאחר דע"א נאמן מדאורייתא למה ליה רשות ב"ד, והשיבו מ"מ צריכה שאלת חכם מאחר שבכמה דברים אין ע"א נאמן תדע דלאו כללא הוא וב"ד דקאמר לאו על ב"ד פרטי של ג' או של שנים דהא קתני סיפא דמתני' הנ"ל ניסת ע"פ ב"ד תצא ופטורה מן הקרבן וב"ד זה היינו ב"ד הגדול דהא ב"ד דעלמא אינם פוטרין האשה מן הקרבן וכמבואר בגמרא בהוריות ובהרמב"ם פי"ב מהל' שגגות והוראו' ב"ד הגדול אין צריכה שתעמוד לפניהם וכוללת קרובים ורחוקים ש"מ ב"ד דקתני במשנה לאו בחדא מחת' מחתינהו ולאו כללא הוא ופעמים נקרא ב"ד שנים או ג' היכא דקאי על ב"ד פרטי כדאמרינן בעלמא ואי כתב בי דינא לא צריך ודלמא כשמואל ס"ל וכו' ולפעמים כל חכמי ישראל בשם ב"ד יכונה כהא דאמרינן ביבמות דף כ"ד ע"ב וב"ד בעדים הוא דמפקי ואין הכונה שצריך לאסור האשה על בעלה דוקא ב"ד דגם חכם א' יכול להורות איסור ככל דיני איסור והיתר ודיני נדה אלא הכוונה על כלל בתי דינים שבישראל ויש קצת מקום עיון בדברי הרמב"ם שהבאתי לעיל שהוא פסק יחיד שעשה כהוראת ב"ד חייב ואין פטורים עד שיעשו רוב הקהל על פיהם וא"כ למה פסק שב"ד שהורו לאשה שתנשא האשה והבעל האחרון חייבים קרבן שאין זה הוראה אלא טעות הא בלאו הכי חייבים דהוו יחידים ויש ליישב דאפשר דלענין צירוף קאמר כמו שפסק פי"ג מהל' שגגות דין כ', נחזור לענין הנה הרב מהרמ"א שפסק שהב"ד צריכים להיות ג' וכשרים דבריו תמוהין מאין הוציא דין זה מה שלא נזכר במשנה ובגמרא בשום פוסק ואם על תשו' הרשב"א סמך הנה המעיין באמת יראה דהרשב"א לא מיירי בדיני עיגון כלל וכבר כתבתי שבתשובת הרמב"ן סימן קי"ג שם תמצא כי דברי הרשב"א אמורי' בסתם קבלת עדות לאסור אשה על בעלה או מדיני קדושין וגטין ועגונה מאן דכר שמיה

ואיך יעלה על הדעת ששנים לא יקבלו עדות של עגונה ולמה יגרע עדות זה ממצאו כתב בשטר שמת פלוני דרשאין הב"ד להתיר העגונה וא"כ ה"ה בא' או שנים קבלו עדות דהוי כעד מפי עד הכותב עדותו בשטר ומביא לפני ב"ד ועוד משמע מדברי הג"ה מרדכי סוף יבמו' דקרוב יכול להתיר אשה וכן משמע בפסקי מהרא"י סי' קל"ט דחכם אחד מהר"ר טעביל התיר אשה ופסק מהרא"י הנ"ל דלא תצא אף שלא היה נראה בעיני מהרא"י ההיתר וידוע דבזמן הזה אין לנו יחיד מומחה גם כבודו במקומו מונח של מהרר"ט הנ"ל לאו מומחה היה כנראה מן ההשגו' שהשיג עליו מהרא"י אלא ש"מ דכל חכם המורה ובא יכול להורות בדין זה כמו בכל האסורים שבתורה וכן מצינו בכמה תשובות גדולי עולם שהתירו עגונות ע"פ עד א' או ע"פ פסולי עדות דהוי כע"א רק במקום דאיכא תיוהא התנו עד שיסכימו עמהם עוד א' או שנים ויש מי שכ' דאף בדיני ממונות א"צ הב"ד להתוועד יחד רק כל א' יכתוב דעתו בכתב הנה בגמ' מוכח בכמה מקומות שהדיינים צריכים לקבוע מקום כדאיתא גבי אודיתא כנפינהו ויתבי וכו' פרק זה בורר בסנה' ובעינן ועמדו שני האנשים לפני ה' וכן הוא בתשו' הרמב"ן להדיא ואף הרא"ש שהקיל גבי קיום שטרות היינו בתחלה לקבל כל אחד בפני עצמו אבל לבסוף צריכין להתוועד יחד ואין ב"ד בלא התוועדו' והנה יש מי שרוצה להביא ראיה מהג"ה אשר"י בפ' ז"ב הביאו הב"י סי' י"ג וז"ל ומוקמי בגמרא דאותו שליש לכ"ע דעת הדיינים בעינן כי פליגי בדעת הבעלי דינים דר"מ סבר דדעת בעלי דינים נמי בעינן ורבנן סבירי דלא בעינן דעת בעלי דינים והלכה כחכמים ומכאן יש ללמוד היכא דבררו את שני הדיינים וטענו לפניהם שאין בעלי דינים יכולים לומר לדיינים אל תשאלו לפלוני ופלוני את דיני אלא בפני פלוני ופלוני דהא הלכה כחכמים דלא בעינן דעת בעלי דינים ובש"ע בהגה סי' י"ג סעיף ו' העמיד דין זה אהא דכותבים ושולחים לב"ד הגדול וכו' וע"ז כתב בהג"ה ויכולים לשלוח למי שירצו וכו' משמע דאירי ע"י כתב וגם לשון הג"א עצמו דנקט לשאול משמע כן מכל הלין משמע דא"צ להתוועד יחד ויכולין לחוות דעתם ע"י כתב אין מזה ראיה דהתם מיירי שקבלו עליהם בזב"לא וזבל"א ע"כ שואלים לשלישי וכן משמע הלשון היכא שבררו שני הדיינים אבל אם קבלו לדון לפני ג' אין ב"ד אלא במותב תלתא כחדא כמ"ש הרמב"ן בפשיטות וכדמשמע הלשון דגמ' כנפינהו איהו וכו' עוד מצאתי בתשוב' הב"י בדין שהיה מחולק עם הרב המבי"ט בדין ספינה שנהפכה וכל החכמים הסכימו לאיסור רק המבי"ט וחד דעימיה וכתב המבי"ט מאחר שהוא התיר לא תצא מהיתירה אף על פי שהוא היה יחיד בהיתר זה כמבואר בתשובותיהם ע"כ נראה שאין להרב מהרמ"א סמך במ"ש שצריך שיהיו ג' ואף אם נא' מה מזיק שנחמיר להצריך ג' הנה באמת יש

בזה היזק גדול דאם בא ע"א והתירה חכם א' א"כ לא תצא מהיתרה אף אם בא אחר כך עד לאיסור אבל אם נתקן להחמיר עד שיסכימו ג' א"כ הוי כבאו שני עדים בבת אחת אחד אוסר ואחד מתיר ותשאר האשה בחזקת א"א כך דעתי נוטה להלכה וגם למעשה אם יסכימו בעלי תריסין אמת שעכ"פ גם בדין עיגון יש תועלת אם נתקבל העדות בפני שלשה כדי שלא יחזרו העדים בהם ויאמרו מבודין היינו כמו שפסק בתשוב' הר"ן ותשו' הראב"ח וע"כ נוהגין לקבל עדות במותב תלתא אבל לענין היתר עיגון א"צ לקבלת עדות כלל וכמ"ש:

הנה התשובה הנ"ל השיב א"א מ"ו הרב המחבר ז"ל להרב הגדול מו"ה יעקב שור שהיה אב"ד בק"ק בריסק דליטא ודעת הרב הנ"ל לפי התשובה שיסד עליה לקיים וליישב הדין של הרב מהרמ"א שהב"ד צריכים להיות ג' כשרים, והא לך בקיצור מה שכתב א"א מ"ו הרב המחבר להרב הגדול מהר"ר העשל ז"ל ג"כ מענין זה וזה לשונו:

כל הנ"ל השבתי על התשובה שהשיב הרב מוהרר"י שור והנה ראיתי גם מעכ"ת השיג עליו בפנים אחרים אף שיש לפקפק על קצת דברים שהשיב מעכ"ת עליו לא רציתי להאירך בפרטי הדברים אך בעיקר הדין שדעת מעלתך נוטה להקל מטעם דקי"ל כרב אחא דמדאורייתא בחד סגי הנה ידוע למעלתך מ"ש בכ"מ ובתשוב' הרשב"א דאדרבא יותר ראוי לפסוק כרבא דאזיל בשטת ר' אבהו לא כר' אחא דאזיל בשטת שמואל ועוד דאף דהרמב"ם דפסק כרב אחא מודה שא' לא מיקרי ב"ד כמבואר בפ"ב ובפ"ה וכאן אמרו בגמרא שצריכה שתנשא ברשות ב"ד ועוד מאחר דקי"ל דלעולם צריך ג' בדיני ממונות ואף בדיעבד וקבלת עדות דהוי התחלת דין בעי ג' והיכן נרמז זה דבעיגון בחד סגי ולדברי מעלתך דמדאורייתא בחד סגי לדין ולקבל' עדות (הני עכברי רשיעי נשכו וחסרו שורה שלמה מן ולקבל' עדות עד ע"כ קשה וכו') ע"כ קשה בעיני להקל באם שהיתה האשה צריכה היתר ב"ד לסמוך אחכם א' ובזמן הזה ליכא יחיד מומחה אבל לפי מ"ש ניחא דלאו לדיני ממונות מדמינן ליה רק לשאר איסורין כמ"ש הנה קצרתי כאשר ראיתי גם מעלתך לא כתב דעתו רק דרך העברה כמ"ש שאין כלי תשמישו בידו ולא יתבייש מעלתך בדבר כי אין ראוי מן הדבר בלא גמרא ושלום ממנו משה וכו':

עט **אם שנים מעידים ששמעו מפי אחד.** כלומר כל א' מהם שמע מפי אחד (כן הוא להדיא בתשוב' הר"ן בעל דעה זו הובא בב"י ס"ק מ"ב) קמ"ל דכשם דבגוף עדות אזלינן בתר רוב דעות ה"ה בעד מפי עד שנים שהם עד מפי עד מכחישין את עד מפי עד אחר ודוקא שהשני' באים מכח שנים אבל מאה ששמעו מאחד כחד חשיבי וכן הוא מבואר בתשו' הר"ן באות' תשוב' ונרא' דה"ה עד א' המעיד מפי רבים וע"א המעיד מפי יחיד

שקולי' הם מאחר דאין הרבי' לפנינו דאל"כ ליתני רבותא אחד מפי שנים ולא שנים מפי שנים:

פ **ואם נשאת תצא מפני שהוא ספק**. כלומר אף על פי שנשא' בהיתר ע"פ שנים הראשונים תצא מהיתירה ע"פ עדות האחרונים דלא אמרינן לא תצא מהיתירה אלא בפסולים אבל כל שהאחרונים ב' עדים כשרים ודאי מוציאין אותה דתרי ותרי ספיקא הוא, ואשה בחזקת א"א קיימא והבא עליה באשם תלוי קאי:

פא **ונותנים לה עיקר כתובתה**. זה דעת הרמב"ם בפ' י"ז מהלכות אישות גבי האומר' לבעלה גרשתני שחייב ליתן לה כתובה ולא תוספות וכתב המ"מ הטעם בשם הרמב"ן דעיקר כתובה גובה מפני מדרש כתובה לכשתנשאי לאחר תטלי מה שכתוב ליכי אבל אין מדרש כתובה בתוס' ובאותו פרק דין ל"א גבי מיתה סתם משביעין אותה ונותנים לה כתובתה ומשמע דסמך על מ"ש לפני זה דאין הפרש בין גירושין למיתה דתרווייהו מפני מדרש כתובה נוטל כתובתה ואין מדרש כתובה בתוספות:

פב **ואפי' אשה שהיא שוטה נאמנ**'. גמרא ערוכה היא לדבריך פקחת תנשא שוטה לא תנשא אלא אחת זו ואח' זו תנשא יבמות דף קט"ז:

פג **ומשביעין אותה**. הטור בסי' ק' ס"ק י"ג כתב בשם הרמב"ן שצריכה לישבע שמת וכבר תמה בכ"מ ובב"ח עליו ואין זה רק שבועת אלמנה כדין הבא ליפרע מנכסי יתומים ועיין לקמן סי' ק' כתבתי דע"י גלגול אפשר צריכה לישבע שמת וכשהגיע זמנה לגבות:

פד **ואין דעתה לינשא**. מלשון זה משמע אם נשאת כבר שלא ברשות ב"ד נותנין לה כתובה דהא אזיל לה חשדא:

פה **י"א דאפי' יש לה עד שמת לא מהני**. בב"י ס"ק מ"ג העתיק דברים אלו וכתב עליהם דל"נ וע"כ השמיטן כאן ובאמת קשה מנ"ל להריטב"א להמציא חומרא זו בלא ראיה דהא מצינו דע"א עדיף מיניה לפעמים ועכ"פ מלשון הריטב"א משמע דלא החמיר אלא בהביאה היא העד לב"ד דאז יש לחוש שהיא שכרה אותו בשביל הכתובה אבל כל שהעד בא לבדו לב"ד למה לא נאמין לו לא ידעתי למה העתיק הרב בהג"ה בלשון אחר כל שיש לה עד ולא כתב כל שהביאה העד לב"ד כלשון הריטב"א:

פו **באה ואמרה מת בעלי**. לפני זה כתב בסעיף מ"ג דבר הפשוט בגמ' יבמות דף קי"ז ע"א באמרה מת בעלי ולא הזכירה כתובה דנותנין לה כתובה וכאן הוסיף רבותא דאף דהזכירה כתובה לבסוף מאחר שהתחילה בהיתר נשואין אמרינן זה הוא עיקר בעיניה ומה שאומרת תנו לי כתובה משום דכל מילי דאית ליה לאינש קאמר להו לב"ד והוא בעי' דאפשיט' בגמר' שם דרך את"ל ע"כ אף לענין ממון נותנין לה כתובתה:

פז **אבל אם באה ואמרה תנו לי כתובתי והתירוני לינש**'. דבר זה נשאר בתיקו בגמר' שם ודעת הרמב"ם בפרק ט"ז מה"א שהוא בעי' בדבר דרבנן ולקולא ומתירים אותה לינשא אך לענין ממון הוא כשאר תיקו ואם תפסה אין מוציאין מידה:

פח **וי"א דבין בזו ובין בזו כו**'. הוא דעת הרא"ש דלא גריס את"ל ונשארו שני הבעיות בתיקו ומשמע דה"ל ספיקא דאוריית' ולעניין ממון ידוע דעת הרא"ש דבכל תיקו לא מהני תפיסה כמבואר במסכ' ב"ק, ומדעת הרי"ף משמע דעה שלישית דהוא גריס את"ל וא"כ בעי' ראשונה נפשט' לקולא והשניה נשארה בתיקו לחומרא וכמו שפסק הרא"ש ורבינו וזה פשוט לדעת הרא"ש כל שאסורה לינשא ודאי אין נוטלת כתובתה דהא מספר כתובתה נלמד לכשתנשאי תטלי אלא אפי' עברה ונשא' אפ"ה הואיל ועלתה האבעיא בתיקו לא מהני תפיסה לדעתו:

פט **וצרתה אסורה**. במשנה שם דף קי"ח אמרו שצרתה מותרת עדיין בתרומה אם היא אשת כהן ועיין בתוספות שם בד"ה בת ישראל לכהן אם מיירי אף בתרומה דאוריית' אף על פי דממ"נ חד מינייהו עבדא אסורה דאוריית':

צ **שמא משנאתה בצרתה רוצה היא שיאסרו שתיהן**. בירושלמי מקשה ומעתה על עצמה לא תהא נאמנ' ותירצו מתוך שהיא יודע' שלא עשו דבריה רושם אצל חברתה אף היא אומרת שמת/ אמת /והקשו מעתה אפי' על צרתה תהא נאמנ' ותירצו א"כ חזרו לקלקול הראשון חשודה היא לקלקל עצמה כדי לקלקל חברתה (הביאו המ"מ סוף פי"ב מה"ג) וסיים שם בלשונו וכתבתי לפי שהוא נותן טעם לדין הנזכר כאן:

צא **כך אינה יכולה להעיד לה לאוסרה**. ומכל שכן שאר נשים שאין נאמנו' להתיר' שאין נאמנו' לאוסרה אלא צרה איצטריכא ליה לאפוקי מדרבי מאיר דס"ל דנאמנ' לאסור דמוכח מלתא דקושט' אמרה שהרי אוסר' עצמה כך הוא בפסקי מהרא"י סי' ר"ך ורכ"א:

צב **הואיל ושתיהן אומרו' שאינו קיים הרי אלו ינשאו**. בסעיף ט' פסק כן בשני עדים וכבר כתבתי שם לשון ריא"ז וע"ש:

צג **כגון שאמרה גרשתני בפני פלוני ופלוני**. ודוק' קטטה כזו שגדלה השנאה להפקיע עצמה מבעל' בשקר וא"כ חיישינן אולי גם עתה תשקר ותאמר שמת בעלה אף על פי שלא מת אבל אם נתקוטטה עם בעלה ואומרת לו גרשתני אין זה קטטה דכולהו אומרו' הכי בשעת כעסן ולא נחשד' בשביל זה לומר בדדמי ומכ"ש לשקר:

צד **או שהמיר בעלה והניחה עגונה**. שם בהגהו' אלפסי דף ת"נ ע"ב חולק על דע' זאת ובאמת פשט הגמר' והפוסקים משמע דלא אמרינן דאינה נאמנ' אלא בחזינן בה ריעות' שאמרה גרשני בפני עדים ואשתכח שיקרא דאז הוחזקה לשקר אבל בשביל בעלה

שהמיר לא הוחזקה לעבור על איסור א"א והר"ן בתשובותיו סי' ג' (הביאו הב"י סי' זה ס"ק ט"ז וגם הובא בדברי המחבר ס"ק ל"ב) על מומר שמת בשעת הדבר וכ' שם שאין היתר לאשה מחמת שהיה שעת הדבר גם לא היה מסיח ל"ת ולפי דע' הנ"ל דכל מומר הוי כקטטה ה"ל להר"ן להשיב בפשיטו' דעד אחד בקטטה אינו נאמן אף שלא בשע' הדבר ועיין בתשובת הרב המזרחי סי' נ"א:

צה **והעיד לה שמת בעלה.** הרב המזרחי בתשובה סי' כ' כתב כי יש מי שפירש דברי הרמב"ם דמיירי כשאמרה היא מתחלה מת בעלי ואח"כ בא העד המסייע לה דחיישינן שמא שכרה אותו אבל אם בא העד לבדו נאמן הוא ואין זה מוכרח לסמוך על פירוש זה להקל בלא ראיה ופשט לשון הפוסקים אינו מורה על זה כלל ועיין בב"ח:

צו **שמא היא שכרה אותו.** וממיל' דאפי' אמר קברתיו אינו נאמן כמו שהיא עצמה אינה נאמנת:

צז **ובאה ואמרה מת בעלי במלחמה.** זה הוא לשון הרמב"ם בפי"ג מה"ג דין ב' ומשמע דוק' אמר' מת במלחמ' אבל אמרה סתם מת אמרינן מת על מטתו קאמרה ומיהו איכא למידק מסוף דברי הרמב"ם איפכ' שסיים אבל אם אמרה מת על מטתו נאמנ' משמע הא מת סתם אמרינן מת במלחמ' קאמר' וכן כתב רש"י להדיא בגמ' (יבמות דף קט"ו ריש ע"א) דכשהוחזק' מלחמה בעולם ואומרת מת סתם היינו מת במלחמה עד דאמרה מת על מטתו וכן הוא בספר מלחמות ה' ובב"ח כ' שהרמב"ם חולק על רש"י ואינו מוכרח ולמעשה אין נפקות' גדול דהא בודאי כשאמר' מת צריך לשאול סיבת המיתה כמבואר לעיל סעיף ה':

צח **אפי' אומרת קברתיו.** עיין בתשוב' הרב המזרחי סי' ך' והועתקה בכ"מ בתחלת פרק י"ג מה"ג גם בתשוב' מהר"י ב"ל ח"ב סי' ט"ז י"ז והועתק' ג"כ בכ"מ ושם נתבאר טעם לדברי הרמב"ם בדין זה והד' טענו' שטענו עליו ומה שהשיבו בעדו:

צט **נאמנ' לד"ה.** ואפ"ה כשאומר' מת במלחמה אינה נאמנ' במיגו דמת על מטתו כמו שכתבו התוס' (יבמות דף קי"ד ע"ב בד"ה מי אמרינן מה לי לשקר) דא"א מיגו מנהרג למת על מטתו:

ק **שמת או נהרג רחוק מן המלחמה וכו' לקנות שלל.** הרב העתיק דברי המרדכי והרכיב שני דינים יחד עיין שם ודוק ויש להסתפק אם מודה הרמב"ם לדין זה דהא מסתמא קברה אותו רחוק מן המלחמה ואפ"ה לא מהני קברתיו לדעתו:

קא **וי"א דאפי' נשאת תצא.** (ביבמות דף ק"ד ע"ב בסופו דין זה הוא איבעיא דלא אפשיטא וכתב עליה הרא"ש דעבדינן לחומרא) ולעיל בסעיף מ"ח גבי ע"א בקטטה

דהו' ג"כ בעיא דלא נפשטה לא הביא דעת הרא"ש ומסתמא דעת הרא"ש ג"כ דמאח' דלא נפשט' הבעיא עבדינן לחומרא וכן בהנהו בעיא דתנו לי כתובתי, והתירוני להנשא שהביא לעיל בסעי' מ"ד וכן בסעיף שאחר זה גבי ע"א במלחמה והרא"ש בפ' האשה שלום העתיק בתחלה בעי' זו בהחזיקה היא מלחמה בעולם וכתב ולא אפשיטא ועבדינן לחומרא ואח"כ בסעיף ו' גבי בעיא דע"א במלחמה בלא קברתיו כ' ג"כ ולא איפשוט בעיין ואח"כ בסעיף ו' כתב אבעיא להו ע"א בקטטה מהו ולא אפשטא ולא כתב כאן דעבדינן לחומרא משום דסמך אדלעיל וכן אח"כ בסעיף ז' העתיק הנהו תרי בעיי דתנו לי כתובתי והתירוני לינשא תיקו ומסתמ' סמך ג"כ אדלעיל דכל דלא אפשיט' עבדינן לחומרא וכן משמע שם בקיצור פסקי הרא"ש דחד דינא אית לכולהו אבל כאן בש"ע נמשך אחר הטור שלא כתב מחלוקת הרא"ש רק בדין דכתובה כתב בסוף סעיף מ"ד בשם הרא"ש אין מתירין ולא ביאר דבריו אם פירושו לכתחלה או אפילו דיעבד וכן בדין דקטטה לא הביא דעת הרא"ש כלל וצ"ע למעשה ועוד אכתוב מזה בסעיף שאחר זה:

קב **ואם לא אמר קברתיו לא תנש**'. כבר כתבתי בסעיף שלפני זה דהיא בעיא דלא אפשיט' בגמ' וע"כ פסק הרמב"ם כדרכו בכל הבעיות דאם נשאת לא תצא אבל לדעת הרא"ש אפשר לו' דתצא כמ"ש בסעיף שלפני זה וראיתי בתשובת בן לב ח"ב סי' ט"ז כתב שמצא בספר העיטור תשוב' להרי"ף בע"א במלחמה בלא קברתיו אי אנסב' לא מפקינן לה ועיין שם מ"ש בשם הריב"ש שכתב דהרי"ף ס"ל דתצא והועתקה תשובה זאת בספר כ"מ פי"ג מה"ג:

קג **וי"א אפילו בע"א אפילו אמר מת או נהרג וכו**'. המעיין בגוף המרדכי יראה דמשמעות הענין הוא דמחלק בין אם ראה ההריגה ואמר נהרג בפני דאז איכ' למימר שאומר בדדמי דמחו ליה ברומח' וכו' אבל אם לא ראה ההריגה רק שראה בשעת מלחמה הרוג א' ואמר הכרתי שהוא פלוני מאחר שאינו אומר שנהרג בפני רק ראיתיו הרוג אחר כך כלו' אחר שנהרג הכרתיו ולא ראיתי ההריגה לא שייך כאן לו' בדדמי כמו שלא שייך בשע' שלום האומר מצאתי הרוג וכמו האומר בשעת מלחמה מת על מטתו דלא שייך כאן לו' בדדמי אבל לשון הרב כאן בהג"ה שכתב אפילו אמר מת או נהרג משמע אף שאמר מת במלחמה או נהרג במלחמה בפני ואחר כך ראיתיו עוד והכרתיו היטב בט"ע וראיתי שמת דמועיל ראיה זו והכרה זו כאלו אמר קברתיו ודבריו לדעתי אינם ברורים דאל"כ למה הזכירו בגמ' קברתיו והפוסקי' הזכירו הזזה ממקום למקום דהוי כעין קברתיו הא אפילו בהכרתיו סגי ומכל שכן קברתיו והזזה יש בכלל קברתיו הכרתיו אבל אין בכלל הכרתיו קברתיו והריב"ש כתב בתשובתיו סי' שע"ח דאין הכרתיו מועיל כמו קברתיו

וכן כתב הר"ן בתשוב' סי' ג' כל שאמר דברים ברורים שאין לספק בהם וכו' כגון דאמ' אני נגעתי בו לאחר שמת או שניתיו ממקום למקום וכו' אבל מ"מ צריך דקדוק גדול בעדות זה כדי שלא יהא בו שום צד דאיכ' למימר בדדמי עכ"ל וא"כ משמע להדי' דאין הכרתיו מועיל להוציא מחשש בדדמי דוקא נגיעה והזזה ועיין בתשו' ראב"ח סי' ע"ה ובקונטרס העגונות לקמן סי' רפ"ט וסי' נ"ד:

קד **ויש מקילין בזה**. הנה הרב הביא דעת המקילין דהכותי המל"ת לא בעי קברתיו דלא שייך בדדמי במל"ת ולא הביא מה שהמקילין מחמירין דסיים המרדכי בדבריהם אך בזה גמגמו ונסתפקו היכ' שהכותי סח שראוהו צף היאך נתן ט"ע בכונה הרי להדי' דהמקילים לא הקילו אלא כשהכותי ראה ההריגה אבל מצאתי פלוני הרוג עם סימנים אינו נאמן ובת"ה סי' רל"ט הביא דבריהם באריכות (הובא לעיל בס"ק מ"ה) ונסתפק בפי' דבריהם אם אפי' בט"ע על ידי סימנים מובהקים אינו נאמן דהכותי אינו מדקדק אם הם מובהקים או דוק' בט"ע ע"י סימנים שאינם מובהקים ובתשובת מהר"ם פאדו' סי' ך' וסי' ל"ו הכריע לקול' דבסימנים שאינם מובהקים קאמר מ"מ בט"ע גרידי' פשיט' דאינו נאמן והרב השמיט זה ובאמת גוף דעת המקילין דכותי עדיף מע"א רוב הפוסקים לא הסכימו לזה לחלק בין ע"א לכותי מל"ת וכן הביא בת"ה סי' רל"ט תשובת מורים דאשה וע"א עדיף מכותי מל"ת, וע"כ אין לסמוך למעשה על המקילין האלו להתיר בכותי במלחמה בלא קברתיו:

קה **שילוח נחשים ועקרבים**. דוק' כשהיו משולחים ברוב בני אדם אבל אם נשך אחד מהם ובאתה אשתו ואמרה ע"י נשיכת נחש מת בעלי נאמנת כך כתב ר' ירוחם ופשוט הוא (הביאו ב"י ס"ק נ"א):

קו **ולכן דינם כמלחמה וכו'**. או שתאמר קברתיו כלו' למאן דס"ל קברתיו מהני ולהרמב"ם באשה עצמה אף קברתיו לא מהני וסמך הרב על מה שנתבאר למעלה דין אשה וע"א במלחמה סעיף מ"ח ולשון המגיד ואם אמרה באלו מת וקברתיו הרי הוא כאלו אומרת מת במלחמה וכפי השיטות הנזכרו' למעל' ואף שפשוט הוא ראיתי קצת טועים שהרב הכריע כאן דלא כהרמב"ם ע"כ הוכרחתי לכתוב זה:

קז **מת וקברתיו נאמנת**. אפילו להרמב"ם דפסק לעיל דאשה במלחמה אינה נאמנת אפילו בקברתיו ברעבון מודה דנאמנת אף על גב דרעבון גריעא ממלחמה לענין מת על מטתו וכבר נתנו טעם לדברי הרמב"ם בזה עיין בתשובת הרב המזרחי מ"ש בזה:

קח **אמרה נפלו עלינו כותי' או לסטים**. והדין הזה הואיל ואתי לידי א"ו מ"ו הרב המחבר אעתיק פה התשוב' מה שכתב בזה:

בפנינו ב"ד ח"מ באתה האשה מרת (ברריגדל) בת המנוח הר"ר יודא ר' זנווילש מבריסק והגידה מהריגת בעלה בזה הלשון דאז דיא ריקים זיין קומן אין פעלד איבר מיר אין איבר מיין מאן הר"ר (דוד) בן מהר"ר שעפטל מלובלין אוו האבין אונז אב גיצוגן אוו האבן איין נידר גווארפין איין ווייסה סערמי"גה האט מיין מאן די סערמיגה אן גיטאן אוו די ריקים זיין פון אונז אוועק גנגן נאך דעם זיין ווידר אנדרי ריקים קומן איבער אונז אוו האבן מיין מאן אב גיהקט איין הלבן אויער אוו זיין אוועק גנגן ווידר אזו האב איך מיין מאן גגעבן אין פרטשילא הט זיך דען קאפף צו גיבונדן אוו האט גירעט צו מיר לאמיר אין דער שטאט אריין גיין אין גאנג האבן אונז ווידר ריקים בגעגינט אוו האבן מיין מאן תיכף איין האק גגעבן אין האלז מיט איין העקיל איז ער תיכף אן דער ערד גיפאלין אוו הט גשריגין או וויי אזו האבין די ריקים גירעט בלשון רוסי' ד"א בי"א יא"הא אזו הט ער אים ווידר איין האק גגעבן אין הלז אוו הט דס העקל אפ גווישט אן דר סערמג"ה ווס מיין מאן הט אן גיהט אזו הב איך זייער אן גיהובן צו ווינין האבן זי מיר אויך איין האק גגעבן אין קאפ אזו בין איך איין נידר גיפלין אוף דער ערד מיט מיין קינד אוו בין כמעט איין שעה גלעגין אויף דער ערד, דר נאך בין איך אויף גישטנין הב גיזעהין ווי די ריקים זיינן איין וועק גיגנגין אוו הב גיזעהין ווי מיין מאן איז גילעגין בעו"ה טוט הט זיך ניט גרירט אזו הב איך אים דס פרטשילא פון קאפ איין ראב גינומן הט זיך כלל ניט גרירט אזו בין איך פון אים איין וועק גיגנגין כל הנ"ל הוגבה וכו' פלוני ופלוני ופלוני עד עכ"ל הב"ד:

הנה בת גיסי הנ"ל לכאורה מותרת להנש' דהיינו ממש נפלו עליו כותים הוא מת ואני נצלתי נאמנת כדרב אידי דאשה כלי זיינ' עלי' (יבמות דף קט"ו ע"א) וכמו שפרש"י כדרב אידי כלו' הכא כיון דמלחמה קטנה היא דאיהי הוה בהדי' לא אמרינן בדמי אלא נטרה וחזי' ליה דמית דאש' לא מסתפי' מליסטין אך יש לפקפק דלמ' התם מיירי בזמן שאין מלחמ' בעול' אבל בזמן שיש מלחמה בעולם דלא מהימנת האשה לו' מת וקברתיו לדעת הרמב"ם אף על פי דבקברתיו לא שייך בדמי אלא חיישינן דילמ' משקרת וכמו שכתבו המפרשים המגיד והרמ"א וריב"ל מאחר שהי' סבורה שמת אז בודה מלבה קברתיו כדי לאמת דבריה א"כ ה"נ י"ל דלמ' משקרת ועולם אינה נאמנת בזמן המלחמה אלא באומרת מת על מטתו דכולי האי לא משקרה דיראה שמא תתבדה שיבואו עדים ויעידו שמת במלחמה אבל כל שאינה אומרת מת על מטתו אלא אמר' נפלו עליו כותים רחוק מן המלחמה אז אינה נאמנת דסתמ' אמרו בגמר' דכל שיש מלחמה בעולם אינה נאמנת עד דאמר' מת על מטתו ועוד מאן נימ' לן דלא בעי קברתיו או הזזה בנ"ד ומה שלקח'

הפרטשיל' מראשו מאן לימ' לן דזה הוא כמו הזזה וראיתי מהר"י ב"ל בתשוב' כתב דרך אפשר דבמלחמה קטנה לא בעינן קברתיו וא"כ לא החליט הדבר והריב"ש כתב בתשובה סי' שע"ח שאע"פ שמעיד שראו מת על שפת הים אולי לא מת אלא שבלבלוהו המים וסבר שמת וא"כ ה"ה בנ"ד אף שאמרה שלא היה נודד אבר אולי עשה עצמו כמת כדרך הנהרגים מפני אימת הלסטים ואף שראיתי בדברי הרב המזרחי שחולק על הריב"ש וכתב בסי' ל"ז כשמצ' מת על שפת הים אין שייך בדדמי מ"מ מי יכריע בין הרים גדולים ואשה זו בחזקת א"א קיימ' גם אפשר ליישב שהמזרחי מיירי דלא ידעינן דטבע אבל כל היכ' דאיכ' למיחש לבלבול המים או לעושה עצמו מת כדרך הנהרגים כמה פעמי' שמשליכין אותן בחזקת מת והם לא מתים והיינו דאמרינן זימנין דמחו להו ברומח' וסברי מת וזימנין דעבדי להו סמתר' (יבמות דף קי"ד ע"ב) ואם כן ה"נ אף שהיה בעיניה מת מ"מ מאן לימ' לן דלא אמרה בדדמי ואם כן היתר' רופף מאד, אך באשר ראיתי הריסטר שהוב' מלובלין שבאו לקבורה תושבי לובלין ואורחי' וראיתי בתוך תושבי לובלין נמנה גם הוא עמהם ר' דוד בן ר' שעפטל וא"כ אין לך עדות ברורה מזה לא יהא מצאו בכתב ישראל שפלוני נקבר דסגי בהכי ואין לפקפק גם על היתר זה חדא דהא מצאנו בריסטר שני אנשים שהם חיים לפנינו וא"כ אין לבנות יסוד על זה שכתבו גם מסתמ' באו לקבורה עד אחר ג"י עד שוב הרודפים וא"כ הא ק"ל דאין מעידין אלא עד ג"י נראה דהקושי' השניה היא תירוץ לראשונה והוא דהא כבר נמנו וגמרו האחרונים שכל ספק ג' ימים הוא לקול' כאשר העיד הרב מוהר"י ב"ל וכן נעשה מעשה כמה פעמים שכל ספק ג"י הוא לקול' וא"כ נאמר מה שטעו במקצת האנשים הוא משום שמקצת הרוגים היו לאחר ג"י ובהם טעו אבל האחרים הם ספק ג' ימים ותולין להקל אף שהקבורה היתה זמן מרוב' אחר הריגה י"ל דלא מתו מיד רק היו מתמצים משך כמה ימים שלא יצאה נשמתם וא"כ דמי' ממש למה שכתבו הפוסקים לדעת התוספות שמקילים בספק ג"י ויצא קול קודם ג' ימים מתירין ממה נפשך (הוב' לעיל באורך בס"ק מ"ו בתשובה השני' שכתב המחבר על יונה הנהרג והוא מדברי נ"י פרק האשה בתר' דף תנ"ב עיין שם) א"כ ה"נ נימ' אם האשה אומרת אמת הרי מת מיד ואם אומרת בדדמי א"כ נימא שמא לא מת עד סמוך לג"י שנקבר וכבר פסקו האחרונים להקל בספק ג' ימים וקצת פוסקים פסקו להקל אפילו בודאי לאחר ג"י כל שגופו שלם ולא נחבל בפנים וכמו שכתב הרב מהרי"ק ונמשך אחריו הרב ב"י בתשובה ע"כ נראה פשוט שיש לסמוך על הכתב שהובא מלובלין שבעלה היה בתוך הנקברים מאחר שלא הוחזק בתושבי לובלין איש אחר ששמו ר' דוד בן ר' שעפטל רק בעלה ז"ל ועוד היה ראוי להאריך ולברר אף

שהעדים טעו פעם אחת לא מכח זה לא יהיו נאמנים על איש אחר לעולם אך אין צורך כי במ"ש די ליישב עדותם כי באותם שטעו היה לאחר ג' ימים והאחרים נשארו בספק ג' ונשותיהן מותרת ע"כ נראה להלכה ולמעשה אם יסכימו עמי בעלי תריסין משה וכו':

קט **היה דבר בעולם וכו נאמנת.** זה הוא נוסח המ"מ בדברי הרמב"ם לפסוק לקולא כל"ב (כלומר דבגמר' ביבמות דף קי"ד ע"ב איתא דבר אמרי לה הרי הוא כמלחמה ואמרי לה אינו כמלחמה ופסק הרמב"ם כל"ב דאינו כמלחמ' ונאמנת) אבל הר"ן גרס גם בדברי הרמב"ם אינה נאמנת וכן משמע מדברי הרא"ש והטור שלא הזכירו דעת הרמב"ם בזה משמע דגרסת' היתה כמו דעת הר"ן ולחומר':

קי **אפילו לא נבעלה.** כלומר שנכנסה לחופה ועדיין לא נבעלה וה"ה אם נתיחדה אחר הקדושין כמו שאכתוב לקמן סעיף נ"ח ס"ק קכ"ב:

קיא **אפילו החזירה הראשון.** כלו' אף אם עבר והחזירה הראשון אחר גירושי שני אין לה כתובה ומשמע דה"ה אם החזירה השני אחר גירושי הראשון ג"כ אין לה כתובה משני דאיסור שניהם שוה דכשם שאסורה לבעל כך אסור' לבועל:

קיב **אבל מה שאכל אחר שבא ראשון צריך להחזיר.** דהא נכרי בעלמא הוא אבל הראשון אוכל והולך פירות עד שעת גירושין דהא אשתו היא:

קיג **ואינו חייב ליתן הבלאות.** כלו' א"צ לשלם פחת הבלאות של נכסי צאן ברזל דבאשה דעלמ' ק"ל אם פחתו פחתו לו אבל כאן פחתו לה:

קיד **כתובה או פירות צריכה להחזיר.** ואפילו נטלה שלא בעדים דלא מהני לה מיגו דמאי דקא תפס' חספ' בעלמא הוא לשון נ"י:

קטו **קודם שבא הראשון אינה צריכה להחזיר.** ואפי' נטלה בעדים כיון דנטלה בהיתר דבאותו שעה אשתו היתה:

קטז **ושניהם אינם מטמאים לה.** אם הם כהנים אפילו בעלה הראשון דאין כהן מטמא לאשתו פסולה והיא פסולה לו דהא אשת כהן שנאנסה אסורה לבעלה ואין להקשות הא מת מצוה היא דהא בעלה יורשה וא"כ קרי ולא ענו ליה כדאמרינן בעלמ' בקטנה (יבמות דף פ"ט ע"ב) עיין בנ"י פ' האשה רבה ביבמות דף תל"ג ע"א ע"ב דבירושה דאוריית' אין הקרובים מקפידין ומטפלין הם והעם בקבורתם וע"כ אלמנה לכ"ג יורשה ואינה מטמאה לה:

קיז **חולצין ולא מייבמין.** אחיו של ראשון חולץ מדאוריית' דהא אשת אחיו היא וזקוקה לו מן התורה ולא מייבם מדרבנן דרבנן קנסוה ולאחיו של שני אינה זקוקה כלל מן התורה אך צריכה חליצה גם מאחיו של שני הואיל וצריכה גט משני נראית כאשתו ולא

מייבם השני ג"כ משום קנסא וזה שאמרו בירושלמי והובא בתוספות בסוטה פרק כשם כשם שאסורה לאחיו של בעל כך אסורה לאחיו של בועל ובאמת לא אשכחן בשום דוכתי דאסורה לאחיו של בועל דהא אינה צריכה גט מן הבועל ולמה תאסר היא בקרוביו ויש לפרש הירושלמי כגון שנשאת לבועל ע"פ ע"א כמו מתניתין דהכא ודין צרתה של אשה זו עיין לקמן בסי' קע"ג סעיף י"א בהג"ה:

קיח **אם הוליד עד שלא גירשה הראשון**. כלומר אם נתעברה קודם שגירשה ראשון:

קיט **אין הולד מהשני אלא ממזר מדרבנן**. סתם כאן כלשון הטור דאם בא עליה השני אחר שנתאלמנה או נתגרשה מן הראשון הוי ממזר מדרבנן ובסעיף שאחר זה כתב מחלוקת בזה וכבר כתבתי לעיל סי' ד' סעיף ט"ז ס"ק י"ז דהתוספות כתבו בהדיא כדעת הטור בפ' האשה רבה בתחלת הפרק בד"ה הולד ממזר מזה ומזה גם משמעות לשון התו' דלא כהרמב"ם דס"ל דמראשון לא הוי ממזר אלא כשבא עליה קודם גירושי שני ומשמעות לשון התוספות דמראשון לעולם הוי ממזר ובתשו' ר"ל ב"ח סי' מ"ב לא רצה לפרש כן דברי התוספות ואין דבריו מוכרחי' רק דמפרש דברי התוס' כדעת הרמב"ם לענין הראשון ולענין השני כתב דרוב הפוסקים הם דלא כר"י וגם פוסק שם הלכה למעשה באשה מזידה דלא הוי ממזר הולד מבועל אחר גירושי בעל ואינה דומה לנשאת בטעות לשני דשייך קנס אבל במזנה ברצון לא שייך קנס לעשות בניה ממזרים מבועל אחר שגירשה הבעל:

קכ **ואם בא עליה הראשון קודם שגירש השני**. כבר כתבתי שזה דעת הרמב"ם ומשמעות לשון התוספות אינו כן ואפשר לומר דמראשון לעולם הוי ממזר מדרבנן מטעם קנס וגרע ממחזיר גרושתו:

קכא **וי"א שהוא ממזר מדרבנן**. בסעיף שלפני זה סתם בפשיטות דהולד ממזר מדרבנן משני כדעת התוספות והטור ואין לומר דכאן היתה אנוסה וע"כ י"א דאינו ממזר כלל דהא בגמר' מיירי לאחר שמועה הולידה משני:

קכב **אלא נתקדשה לבד**. הא נתיחדה אחר הקידושין הן עידי יחוד הן עידי ביאה והוי כנשאת מכ"ש אם נתקדשה לשם פלגש דלא מחסר' מסירה לחופה ועיין בתשו' הרשב"א שהביא בב"י (ס"ק נ"ד) מדין זה:

סימן יח

קדושין תופסין בחייבי לאוין. כלומר לעיל סי' ט"ו נתבאר דאין קדושין תופסין בעריות דאורייתא שהם חייבי כריתות כתב כאן דבחייבי לאוין ועשה קדושין תופסין דאינם

בכלל עריות ודין יבמה לשוק יתבאר לקמן סי' קנ"ט דקדושין תופסין בה מספק דלא כרב:

סימן יט

א **דנין ע"פ חזקה זו.** הרמב"ם פ"א מהא"ב דין כ' סיים בלשונו ראיה לדין זה מה שדנה תורה במקלל אביו ומכה אביו שיומת ומנין לנו ראיה ברורה שזה אביו אלא בחזקה כך שאר קרובים בחזקה וכתב המ"מ שראיה זו מפורשת בירושלמי:

ב **ומלקין וחונקין וסוקלין וכו'.** נראה דה"ה דנאסרת על הכהן משום זונה וכ"ש הוא מדיני נפשות:

ג **אם הוחזקו בעיר ל' יום.** דין זה הועתק מדברי הרמב"ם הנ"ל ולא נתבאר במ"מ מקור דין זה וראיתי בהגהות אלפסי כתב בזה הלשון וכמה הוא החזקה שלשים יום כמו שמבואר בתלמוד א"י וכיוצא בזה אמרו במי שמחזיק שמו בעיר ל' יום כמו שבארנו בפ' כל הגט עוד כתב שם וחזקה היא ע"פ המנהג אין עונשין אותה ע"פ עצמה ומלשון זה משמע דחזקה דשאר בשר בעי נמי שלשים יום ואיש ואשה שבאו ממד"ה והוא אמר אחותי היא והיא גם היא אמרה אחי הוא ותוך שלשים יום בא עליה אין לוקין ע"פ עצמם כל זמן שלא הוחזקו ל' יום וכן משמע פשט לשון הגמרא איש ואשה תינוק ותינוקת שהגדילו תוך הבית (קדושין דף פ' ע"א) משמע דוקא שגדלו זמן רב גם הראיה שהביא הרמב"ם ממכה ומקלל אביו (הובא לעיל ס"ק א') הוחזקו בחזקה זו י"ג שנים אבל בב"ח לא כ"כ והביא ראיה מלבישת בגדי נדה דהוי חזקה ליומא ואין זו ראיה דהתם א"א לומר שלשים יום דאין דרך ללבוש בגדי נדה יותר מימים אחדים ויפה כתב בהגה' אלפסי שהבאתי דהחזקה לפי המנהג אבל חזקה דשאר בשר אינה פחות' משלשים יום ודין מי שהוחזק שמו בעיר ל' יום מבואר בח"מ סי' מ"ט ובגמרא בבא בתרא דף ח':

ד **הורגין עליה.** אבל לאסרה על בעלה לא בעי כולי האי דמיד שהודו שהוא אישה והיא אשתו שוינהו נפשה חתיכה דאיסורא אם זנתה בעדים לאסרה על בעלה זה:

סימן כ

א **הרי זה לוקה.** זה הוא דעת הרמב"ם בפ' כ"א מהא"ב וכבר ביאר המ"מ שמלקות זה אינו רק בעריות אבל לא בחייבי לאוין אבל הרמב"ן נחלק על הרמב"ם בזה ודעתו שאין חיוב מלקות רק בהעראה ממש ושאר קריבות מדרבנן ובספר זוהר הרקיע (שחיבר

הרשב"ץ על תרי"ג מצות) במצות ל"ת מצוה י' הסכים עם הרמב"ן והביא ראיה מה שאמרו בגמ' בסוטה דרך אברים פריצותא היא ופריצות מי אסר רחמנא:

ב **וחשוד על העריות**. כלומר שעליו אמרו בגמ' דפסול לעדות אשה כדאי' בח"מ סי' ל"ד ולקמן סי' מ"ב:

ג **והאשה נאסרת על בעלה**. למאן דס"ל דעידי כעור כעידי טומאה כמו שנתבאר לעיל סי' י"א גם בפחות מזה נאסרת רק מילתא דפסיק' נקט וראיתי בב"ח שכ' דכל שהבועל אנוס ואינו חייב מיתה אעפ"י דלאו שפיר עבד דהא חייב למסור עצמו למיתה מ"מ פטור מדיני אדם (והוא דעת ר"י בפ' הבע"י בתוספות בד"ה אין אונס לערוה דף נ"ד) והואיל והוא פטור אין האשה נאסר' על ידו ולא הבנתי דבריו אם היא אנוסה ודאי מותרת לבעלה ישראל ואפשר לפרש דבריו דאם אנסוה כותי' ורצו להרגה עד שתביא את האיש עליה בידים דלדברי הרמב"ם דחייב' מיתה נאסרת על בעלה ולדברי ר"י הנ"ל דאינה חייבת מיתה אינה אסורה על בעלה ומ"מ צ"ע בדברי הרמב"ם בפ"ך מה' סנהדרין דין ב' שפסק כדברי ר"י ואח"ז כתב שבערוה חייב (וז"ל שם כל מי שעשה דבר שחייבין עליה מיתת ב"ד באונס אין ב"ד ממיתין אותו ואף על פי שהיא מצוה שיהרג ואל יעבור אף על פי שקלל השם והוא אנוס אינו נהרג שנאמר ולנערה לא תעשה דבר זו אזהרה לב"ד שלא יענשו את האנוס עכ"ל בדין ב' ואח"ז כתב בדין ג' איש שאנסוהו עד שבא על הערוה חייב מיתת ב"ד שאין קישוי אלא לדעת וכו' עכ"ל) ועיין בכ"מ מ"ש שם (שמקשה ג"כ דברי הרמב"ם הנ"ל אהדדי וז"ל איש שאנסוהו וכו' כגון שאנסוהו לתקוע עצמו בערוה וכיון שכן הרי הוא עושה מעשה וקשה לי שאעפ"י שהוא עושה מעשה כיון שהוא אנוס דין הוא שיפטר וכמ"ש רבינו בסמוך שאעפ"י שהי' מצוה שיהרג וכו' והיינו אפילו עושה מעשה בידים ואפשר לומר דבשלמ' עושה מעשה בידים הוא דבר שיכול לעשות באונס ושלא ברצונו אבל קישוי כל שאינו מרוצה בדבר א"א לו להקשות וכיון שנתקשה ודאי מרוצה הוא ולפיכך חייב והיינו דאמר רבא אין אונס לערוה וכו' עכ"ל) ולדעתי אין מחלוקת בין ר"י והרמב"ם כי הרמב"ם מיירי שלא אנסוהו לבעול בקישוי ועכ"פ אף לדברי הכ"מ הנ"ל האשה לעולם אינה חייבת מיתה באונס וא"כ לעולם אינה אסורה על בעלה אליב' דכ"ע:

סימן כא

א **ולא יעבור בפתח אשה זונה**. ואם חשוד על אשה פרטית שהי' ערוה לו מתרין בו שלא יעבור על פתח ביתה ואם יעבור ילקו אותו כדאמרינן בגמר' (יבמות דף נ"ב ע"א) בההוא

דחליף אפתח' דבי חמו' דמידם הות דיימא חמותיה מיניה וכ"כ ב"י בשם ר' ירוחם סי' זה ס"ק ו':

ב **א' פנויה וא' א"א**. פנויה בעולה קאמר אבל בתולה אמרי' דיוצאה בהינום' וראשה פרועה וכן הוא בב"ח ועיין במרדכי:

ג **ולא עוד אלא שראוי לעשות כן**. והא דאמר (בבבא בתרא דף קס"ח ע"א) האי צורב' מדרבנן דאזיל לקדושי אתתא לידבר ע"ה בהדיא דילמ' מיחלפ' ליה תירץ המ"מ בפכ"א מהא"ב משום דת"ח אף שרואה אותה בפעם א' אינו בקי בצורת נשים ויש לחוש שמא יחליפוה אבל ע"ה יכירה בפעם אחת:

ד **אעפ"י שיש לו הנאה בראייתה**. וע"כ התירו לאשה להתקשט בימי נדתה שלא תתגנה על בעלה:

ה **מותר לרחוץ מכותי' שפחות וכן נוהגים**. ובב"ח העיד שמצא במרדכי ישן כתוב אם יכול ליזהר מהרהור והנמנע מתברך עכ"ל ע"כ שומר נפשו ירחק מזה:

ו **רק כוונתו לש"ש מותר**. בב"ח כתב בשם מהרש"ל כגון לרקד עם הכלה כדי לחבבה על בעלה או משום כבוד אביה ות"ח ראוי להחמיר עכ"ל וסיים בב"ח ובמלכותינו נהגו הגדולים שבדור להקל בכלה והיכא דנהוג נהוג והיכ' דלא נהוג איסורא איכא:

ז **אין שואלים בשלום אשה כלל**. כלומר אפילו שלא לשלוח לה שלום רק לשאול על שלומה גם זה אסור רק לבעלה מותר לשאול מה שלום הגברת והטעם פשוט כי באולי האחר יגיד לה שפלוני שאל על שלומך ויבאו לידי חיבה אבל לשלוח אפילו ע"י בעלה אסור והכי איתא בהדיא בב"מ פ' השוכר דף פ"ז (דע"י אחר אסור לשאול בשלומה) דקאמר ע"י בעלה שאני משמע בהדיא מה שמותר על ידי בעלה אסור ע"י אחר ובב"ח השוה אחרים לבעלה והוא נגד הגמר' הנ"ל דאמרה בפי' ע"י בעלה שאני ועיין בב"ח מ"ש דבתחלת האיגרת יכול לשאול בשלום זוגתו אך לבסוף אסור לכתוב ותאמר שלום לזוגתך:

ח **כגון אחותו הגדולה**. והא דאמרינן בפ"ק דשבת דף י"ג דעולא מנשק לאחותו אבי ידייהו צדיק גמור היה ויודע בעצמו שלא יבא לידי הרהור:

ט **בין גדולה בין קטנה**. הא דמחבקים ומנשקים אח לאחותו הקטנה בת שלש שנים אין זה לחיבת אישות רק לחיבת קורבה והכל לש"ש ובקדושין דף פ"א ע"ב מתייחד אדם עם אחותו ודר עם אמו ועם בתו אפילו בקביעו' ועיין לקמן סי' כ"ב סק"א:

י **חוץ מהאב לבתו**. וה"ה לבת בתו כדאמרינן בגמ' שם הכל לש"ש וה"ה לאחותו הקטנה וכמ"ש:

יא **ולישן עמהם בקירוב בשר**. אפשר דה"ה אח גדול מותר לישן עם אחותו הקטנה בת ג' שנים רק מילת' דפסיקא נקט דאין כל אח גדול מאחותו משא"כ באב ואם וכבר כתבתי דאף דבמשנה (קדושין דף פ' ע"ב) אמרו מתייחד עם אמו ועם בתו אמר רב אסי שם בגמ' (דף פ"א ע"ב) דמתייחד עם אחותו שלא בקביעות:

יב **הגדילו ונעשה הבן גדול**. לא פי' שני הגדלות רק סתם וכתב עד שיהיו שדים נכונו ושער צמח דלאו בגדלות שנים תליא מילת' באש' כשמגיעים לסימנים אלו אף קודם שני הגדלו' מסתמ' הגיעו לכלל שיודעים להכלם ואף קודם י"א שנה וי"ב שנה וע"כ לא הכניס עצמו לחלוף הגרסאות שבגמר' (הובא בב"י סי' זה ס"ק ח') ומסתמ' זה הרבה קודם שני הגדלו' הגיעו לכלל בושה ובב"ח השיג על פסק זה וכתב ודלא כב"י דמיקל ופסק בש"ע דלא לאסור עד שיגיע לגדלות ולפי מ"ש אין כאן קולא:

סימן כב

א **חוץ מהאם עם בנה והאב עם בתו**. כבר כתבתי בסי' שלפני זה בס"ק ט' דבגמ' בקדושין אמר רב אסי דעם אלו התירו אפילו דירה בקביעו' ועם אחותו התירו יחוד ארעי וכתב הרא"ש דהלכה כרב אסי ומ"מ המחמיר תבא עליו ברכה וכן פסק בקיצור פסקי הרא"ש:

ב **מכין את שניהם מכות מרדות**. בטור כתב מלקין אותו אבל היא לא נפסלה אם נתייחדה עם הפוסל בביאתו עכ"ל והיינו מה דאמרינן בקדושין דפ"א ע"א אין אוסרין על היחוד לפי פי' התוס' שם בד"ה מלקין אותו והביאו הב"י כאן:

ג **ומכריזין עליהם**. בטור לא כתב כרוז זה ובקדושין שם מפרש רש"י דקאי על א"א שמכריזין לטובתה שלא זינתה והמלקות שלוקין אותה אינו רק בשביל שנתייחדה והנה כל לשון הסעיף הזה של הרב הב"י הוא מועתק ממש מלשון הרמב"ם פכ"ב מהא"ב דין ג' וממשמעו' סידור לשונו משמע שהיה מפרש דלא כרש"י והכרוז קאי רק על פנויה וג"כ לטובתה:

ד **ואפילו ע"א אינו נאמן**. לאו דוק' על היחוד אינו נאמן דאפי' על ביאה ממש ועל כל אסורין שבתורה ע"א אינו נאמן בהכחשה:

ה **אין לוקין שלא להוציא לעז**. ואין לומר יכריזו שלא הלקו משום זנות רק משום יחוד איכ' דשמע בהא שהלקו ולא ישמע בהכרזה הכי איתא בקדושין שם:

ו **אין מוסרין תינוק ישראל**. הרמב"ם פכ"ב מהא"ב דין ה' נתן טעם מפני שכולן חשודין כלו' שחשודין על משכב זכר והכותי' מוזהרין על הזכר דכתיב ודבק באשתו ולא בזכר ובי"ד סי' קנ"ג כתב הרב מהרמ"א הטעם דמשכי ליה למינות והוא ג"כ לשון רש"י בפ"ק

דע"ז ואף על גב דאפי' גדול אסור להתייחד עם כותי משום ש"ד צ"ל דאפילו במקום דליכ' חשד ש"ד מ"מ תינוק אסור מפני תרי טעמי מינות ומשכב זכר:

ז **לא תתיחד אשה אחת אפילו עם אנשים הרבה**. הטעם דבגמ' בקדושין דף פ"א ע"א מסיק כל שאינן כשרים כגון רב חנינא בר פפי וחביריו אפי' י' כשרים אסורה להתייחד עמהם ועיין בר"ן והא דנקט אשה אחת יש להסתפק אם דוקא אשה אחת אבל שתי נשים עם שני אנשים רבים מיקרי ושרי או אחת לאו דוק' וה"ה שתים ולא מיקרי רבים בפחות משלשה נשים ושלשה אנשים ועיין בב"ח:

ח **ויש מתירין איש א' עם נשים הרבה וכו'**. כלו' עם שלשה נשים דמתני' (בקדושין דף פ' ע"ב לא אסרה רק להתייחד עם שתי נשים והתוס' שם דף פ"ב ע"א בד"ה לא יתייחד עם נשים) הקשו על רש"י מהא דאמרי' אנשים מבפנים ונשים בחוץ חוששין משום יחוד משמע דאפילו בהרבה נשים שייך יחוד וצריך לומר לדעת רש"י דמיירי במי שעסקו עם הנשים, ובב"ח חילק בין אם בתחלה מתייחד עם הרבה נשים דשרי ובין אם יכנס בהחבא בין הנשים ולא ידעו בו דאז אסור:

ט **נשים הרבה עם אנשים הרבה וכו'**. המ"מ פכ"ב מהא"ב דין ח' כתב שדין זה יוצא מהא דאמרינן גבי חתן הוא ישן בין האנשים והיא ישנה בין הנשים משמע דשני אנשים לבד החתן ושתי נשים לבד הכלה ומשמע דבבית א' קאמר ובאמת כי ראיה זאת חלושה היא דהא איכ' לפרש דהאנשים והנשים לאו נשים דעלמ' רק נשי האנשים ועוד החתן והכלה הם איש ואשתו והם שמירה לאחרים ואף דיש לחלק בין הכלה לאשה אחרת מ"מ מנ"ל לחלק וללמוד מזה קולא ועוד הא הרא"ש מפרש דהוא ישן בין האנשים או היא ישינה בין הנשים כמבואר בי"ד סי' קצ"ב עוד יש לדקדק לדברי הפוסקים דס"ל דסתם אנשים כשרים הם ואפי' אשה אחת עם שני אנשים שרי ובפרוצים אפי' עשרה אסור (כדבסמוך בהג' לפני זה) אם נשים הרבה שרי עם הרבה פרוצים או נימ' כיון דפרוצים הם אסור אפי' עם הרבה נשים וכן הסברי' נותנת וא"כ אין נפקות' לדין זה רק לדעת הרמב"ם:

י **ופירשה אשה אחת לבין האנשים**. לדעת רש"י אסור אף בלא פירשה דחיישינן שמא תכנס ולא ירגישו:

יא **אפילו איש שעסקו ומלאכתו עם הנשים**. לשון הרמב"ם שם ונמשך אחר דעת ר"ח דבעסקו עם הנשים היה ראוי להתיר טפי אבל דעת רש"י כבר נתבאר לפני זה דאף דאיש א' עם ג' נשים שרי בעסקו עם הנשים אסור לפי שלבן גס בו וכולן מחפות עליו:

יב **אשה שבעלה בעיר אין חוששין**. עיין ברש"י בקדושין דף פ"א ע"א ובתו' בד"ה בעלה בעיר אין וכו' מה שנחלקו אם אפי' לכתחלה שרי או דוקא בדיעבד ועיין בב"ח:

יג **בית שפתחו פתוח לר"ח.** נראה דה"נ בגס בה ובקינא לה אסור וכן הוא בת"ה סי' רמ"ד:

יד **תינוק' קטנה שיודעת טעם ביאה.** בב"ח כ' בשם מהרש"ל דביחוד דרך לא מהני קטנה דשמא תלך למקום צנוע ותזנה:

טו **תינוק' שהיא פחות' מבת ג'.** אבל למעלה מג' אף שאין מוסרת עצמה לביא' יש לחוש לאונס ולפתוי וכ"כ הטור בתחלת הסימן ובלבד שתהא מבת ג' ולמעלה ובחנם עשה הב"ח מחלוקת בין הטור והרמב"ם עיין עליו:

טז **מפני שהוא ספק.** ואפ"ה מתייחד עם האנשים דאין איסור יחוד רק באשה ודאית ולא נחשדו ישראל על ספק זכר כמו שלא נחשדו על ודאי זכר ועיין בב"ח:

יז **שאין אפוטרופוס לעריות.** אפילו לדעת רש"י שאיש א' עם נשים הרבה מותר להתיחד כל שאין עסקו עם הנשים אפי' הכי הכא דהוא שומר בקביעות אפי' עומד מבחוץ אסור ולא דמי יחוד בעלמא לזה שהוא אפוטרופוס וממונה עליהם וגרע זה מעסקו עם הנשים:

יח **לא ימנה אדם אפוטרופוס על ביתו.** בגמ' אמרו פ' הרואה שאלמלא לא מינה פוטיפר ליוסף בתוך ביתו לא בא לאותו מעשה:

יט **אפילו אינו מתיחד עמה.** בגמרא בע"ז אמרו לא תשרי בר בי רב באושפיזא וכתב הראב"ד דמשמעו' הל' שלא יתאכסן עמה בביתה אבל המ"מ הביא ראיה שמותר להתאכסן דרך ארעי כל זמן שאין שם יחוד ואין אסור רק דירת קבע בחצירה אפילו שלא בביתה ממש:

כ **אפילו קטנים.** דלדעת הרמב"ם בסוף הלכות עבדים דוקא בראוי' לביאה מבן ט' ומעלה ודעת הטור בי"ד סי' רס"ז אפילו בפחותים מבן ט' שמא תגדלם עד שיהיו ראוים לביאה ועיין שם בי"ד בב"י:

כא **וכן אשה לא תלמד קטנים.** מדלא קאמר וכן אלמנה משמע דבכל אשה מיירי כל שאין בעלה בעיר חוששין לה שמא תתיחד אבל גבי איש שאין האיסור משום יחוד רק שלא יתגרה בנשים ע"כ איסורו דוקא כשאין לו אשה אבל יש לו אשה אף שאשתו במקום אחר פת בסלו מיקרי ואין יצרו מתגבר עליו ומיהו מדסיים א"צ שתהא אשתו עמו שרויה בבית הספר משמע דבעיר מיהו בעי שתהא אשתו מזומנת לו ועיין בב"ח:

סימן כג

א **אסור להוציא ש"ז לבטלה.** עיין בספר חסידים סי' קע"ו שכ' שאם א' מתירא שלא יכשל בא"א או באשתו נדה ח"ו טוב לו להוציא זרע לבטלה משיכשל ח"ו באיסור א"א או בנדה רק יתענה מ' יום בימי הקיץ או ישב בקרח בימי החורף:

ב **ולא ישא קטנה.** נראה דמכ"ש עקרה וזקנה ולרבותא נקט קטנה אף שתהא ראויה לילד אחר שתגדל ועיין בתשובת הריב"ש סי' ט"ו ועיין בב"ח:

ג **בנדוי הוא יושב.** והרמב"ן כ' שהב"ד מצווין לנדותו ובב"י הובאו דבריו:

ד **אבל מותר לשמש עם קטנה.** כלו' אם עבר ונשאה וכן אם יש לו אשה אחרת גדולה לקיים פ"ו וכמו שכ' הריב"ש סי' ט"ו גבי זקנה:

ה **עוד אסרו בגמ' לרחוץ עם אביו וחמיו ובעל אחותו.** כצ"ל וכן הוא בגירסת הרי"ף והרא"ש וכן פי' רש"י והר"ן וכן הוא באגודה אבל בגמ' שלנו גריס גם בעל אמו וכן הוא במרדכי ועיין שם עוד אית' שם בגמרא תלמיד לא ירחץ עם רבו ואם רבו צריך לו מותר:

סימן כד

ובדורות הללו שרבו הפריצים. בב"ח כ' דהרב כתב זה לפי מדינתו שהיו פרוצים בעבירה זו, אבל במדינתינו א"צ להתרחק מדינא רק ממדת חסידות ומ"מ נראה דוקא יחוד בעלמא אבל לשכב יחד ומכ"ש שני רווקים יחדיו בכל מקום צריך להתרחק ולמחות ביד העושים כן:

סימן כה

א **ומדברי עגבים.** הם דברי חשק מלשון הכתוב מאסו בך עוגבים (ירמיהו ד':ל') ותעגב על מאהביה (יחזקאל כ"ג:ה') ועיין מ"ש הרד"ק ביחזקאל כ"ג והרמב"ם סיים בלשונו שאלו גורמים גדולים והם מעלות של עריות:

ב **אפי' אם מוציא זרע.** עיין בב"י שכתב ודבר קשה הוא להתיר להכשל בהוצאת זרע לבטלה אפילו באקראי ושומר נפשו ירחק מזה ומכיוצא בו:

ג **בפני שום מין אדם.** כלומר אפילו בפני עבדים אף על פי שהם עם דומין לחמור כדאית' בגמ':

ד **והיה הנר דלוק לא ישמש כלל.** אם אין לו כלי לכפות על הנר:

ה **אלא לחשוכי בנים.** בא"ח סימן ר"מ נתבאר ה"ה שאר צרות שהם כרעבון ושם ובסי' תקע"ד נתבאר דבליל טבילה מותר לכל אדם:

ו **עד שיבא לביתו**. בסי' ר"מ הנ"ל נתבאר שאם יחדו לו ולאשתו בית מותר ובלבד שלא ישן בטליתו של ב"ה:

ז **והיא שנואה לו**. בטור חשיב כאן בני ט' מדות באריכו' וכן חשב אותם בא"ח סימן רמ"א בש"ע וכאן לא מנה רק קצתן ואם תדקדק תראה שכולם נתבארו מקצתן בסי' זה ומקצתן במקומן כגון בני נדה הוא איסור דאורייי' וכן בני נידוי נתבאר במקומו וכן אם א' מהם אבל וכן בני אנוסה כבר נתבאר שצריך לרצותה וכן בני שאר מדות:

סימן כו

א **דרך זנות שלא לשם קדושין אינו כלום**. בטור כתב שלוקה משום לא תהיה קדשה והוא מדברי הרמב"ם תחל' הלכות אישות אבל הראב"ד השיג עליו וכ' א"כ למה המפת' משלם קנס והלא לוקה אלא ודאי אין קדשה אלא המופקר' לכל אדם אבל המיחדת עצמה לאיש אין בה מלקות והמ"מ כ' שאפשר לומ' שבעילת פנויה היא בעשה וכו' עכ"ל ואף לדברי הראב"ד אסור' ביא' פנויה מיהא מדרבנן דהא אפילו יחוד פנויה גזרו בב"ד של דוד ואפילו ההסתכלות בה אסור מדברי קבל' הרי הכתוב אומר ברית כרתי לעיני ומה אתבונן על בתולה ועיין בריב"ש סי' תכ"ה ובת"ה סי' ר"ט כ' ומן התורה אין אסור לזנות עם פנויה:

ב **וי"א שאסור ולוקין על זה משום לא תהי' קדשה**. מדברי הרא"ש והטור לא משמע שיהיה אסור בפלגש רק פגם משפחה והעדר כבוד ואלו היה בה לאו דלא תהיה קדשה היה מוטל על ב"ד לכוף על זה ומה לי איסור נדה שהיא בכרת מה לי איסור קדשה הא והא דאורייי' גם מדברי הרמב"ם אינו משמע שיהיה מלקות בפלגש המיוחד' לאיש א' דהא כתב כל הבועל אשה לשם זנות בלא קדושין לוקה משמע במיוחד' לו לשם אישות אף בלא קדושין אין בה לאו לכל הפחות ובהלכות מלכים לא כתב רק אבל ההדיוט אסור בפלגש ולא כתב שלוק' עלי':

ג **וכן מומר שנשא מומרת**. המעיין בגוף התשובות ובפרט בדברי ת"ה דתלינן טעם הואיל ויצא מן הכלל בכל עבירות שבתורה דשם מיירי במומר לרצונו דודאי עושה בעילתו ב"ז ובהפקיר' ניחא ליה אך אנוסי הזמן אם נודע עליהם שהיו שומרים מצות בצנעה ונשא אנוס אנוסה לשם אישות אף שנשאה בחזקת הכותי' יש להתיישב היטב בפרט לדעת ת"ה אם לא נאמר דודאי לא עשה בעילתו ב"ז דהא נתיחדו בפני הרבה אנוסים לשם נשואין וכל הטעמים שכתב בת"ה לא שייך הכא ובפרט אם היו נזהרים בנידה ובמקוה

טהרה שהוא א' מן הטעמים שכתב הריב"ש ע"כ למעשה אין להקל באיסור א"א חלילה ועיין בתשובת הרד"ך בית ך"ד:

סימן כז

א **ובלבד שהיא תבין שהוא לשון קדושין**. ואם אומר' שלא הבינה אין מקודשת כלל ואם אמר לה לשון שכל הנשים יודעות באותו לשון כגון הרי את מקודשת שהוא לשון הנהוג לומר בכל קדושין וכל אשה חכמת לב יודעת שזה לשון קדושין והיא אומרת שלא הבינה אינה נאמנת ומ"מ לחומרא נאמנת לענין זה אם קדשה שני דצריכה גט גם משני דהא שויתה נפשה פנויה לגבי ראשון לפי דבריה אבל לשונות שאין הכל מכירין בהן נאמנת לומר לא הבנתי וכן משמעות כל הפוסקים אבל ר' ירוחם כ' דהוי ג"כ ספק קדושין ולמעשה צ"ע אם יש לחוש לדבריו:

ב (**אמר לה הרי את אשתי הרי את זקוקתי וכו' אמר לה הרי את מיועדת לי הרי את מיוחדת לי עזרתי וכו**'. ל' הגמרא קדושין דף ו' ע"א ת"ר הרי את אשתי הרי את ארוסתי וכו' מקודשת אבעיא להו מיוחדת לי מהו מיועדת לי עזרתי נגדתי עצורתי צלעתי סגורתי תחתי תפושתי לקוחתי מהו פשוט מהא דתניא האומר לקוחתי הרי זו מקודשת משום שנאמר כי יקח איש אשה ובעיא להו חרופתי מהו וכו' ותו פריך במאי עסקינן (פרש"י בהנך לישני דקא מבעי' לן אי הוי קדושין או לא) אלימא כשאין מדבר עמה על עסקי קדושי' מנא ידעה מאי קאמר לה שתרצ' להתקדש לו אלא במדבר עמה על עסקי קדושין אף ע"ג דלא אמר לה נמי לעולם דמדבר עמה על עסקי קדושין ואי דיהיב לה ושתק ה"נ דמקודשת הב"ע דיהיב לה ואמר לה בהני לישנא דלעיל והכי קמבעיא ליה הני לישנא לקדושי קאמר להו או דלמ' למלאכה קאמר להו פרש"י אם לשון קידושין הן נתקדשה ואם לשון לבא לעשות מלאכתו הם הרי גילה בדעתו שאינו חפץ לקדשה עכשיו):

ג **אם הבינה דבריו**. כבר כתבתי לפני זה אם אומר' שלא הבינה דנאמנ' רק שדעת ר' ירוחם צ"ע:

ד **אבל באיש אינו נאמן לומר**. מלשון הרא"ש מקור דין זה משמע דוקא על הני לישני דבריר' לן שהן לשון קידושין אינו נאמן לומר שלא כיון לקדושין אבל לישני דמספקא לן נאמן לפרש דבריו שלא כיון רק למלאכה וכשם שהיא נאמנת לומר על לשונות ודאית שלא הבינ' דבריו כך נאמן הוא לפרש הספיקות:

ה **הרי את נשואתי**. (הרב הוציא דין זה מתשוב' הרשב"א הביאו הב"י סי' זה ריש ס"ק ג' וסיים הרשב"א בטעמא שאלו אומר הרי את נשואתי לא שמענו שתהא מקודשת דלא

תקרא נשואה עד שתבעל או עד שתכנס לחופה עכ"ל) ומשמע מדברי הרב בהגה דאפילו אם היה מדבר עמה על עסקי קדושיה אפ"ה אינו כלום אבל בגמרא בקדושין דף ו' ע"א משמע דאלו הני לישני הרי את מיועדת ומיוחדת וכו' לא הוי משמע למלאכה פשיט' דהוי מהני דהא אפי' לא אמר כלום מהני דאל"כ למה אמר דהני לישני משמע למלאכ' ולכך לא מהני ולמה לא אמר צלעתי תחתי סגורתי טפי משמע ל' נשואין ויחוד מל' קדושין ולכן לא מהני אפילו לא הוי ל' מלאכה אלא ש"מ כל שמדברים בעסק קדושין וצרכי זיווג ואח"כ אמר הרי את נשואתי פשיטא דמהני לא יהא לא אמר כלום ובכלל נשואין קדושין ולא מבעיא ליה אלא בהני לישנא דמלאכה נמי משמע וא"כ גילה אדעתו שחזר מדבריו עכשיו ואינו חפץ לקדשה והרשב"א בתשובה הנ"ל לא מיירי אלא באינו מדבר על עסקי קדושין וע"ז קאמר דאין לשון נשואתי כמו הרי את אשתי ומאחר דאלו נתן לה בשתיקה לא מהני גם ל' זה שאינו מורה על קדושין לא מהני היכא דאינו מדבר עמה בתחילה על עסקי קידושין ועיין בב"ח:

ו **אין חוששין למלות אלו**. משום דלא ידעה מאי קאמר ואם אומר' דידעה ולשם קדושין קבלה יתבאר בסמוך:

ז **כאלו אמר לה מיועדת לי או מיוחדת לי**. כלומר דלשון שאמר בשביל אהבה וחבה הוי כאלו אמר ע"מ שתהיה אהבה וחבה ביניינו ותהיה אהבתי ולא גרע האי לשנא ממיוחד' לי ממיועד' לי וא"כ אהובתי נמי איכא לספוקי ואם היה דעת שניהם לקידושין צריכה גט:

ח **מ"מ אם היא אומרת שקבלה לשם קדושין וכו'**. מלשון זה משמע דהוא אינו נאמן לומר שלא כוון לשם קדושין וכמו שחלק הב"י לדעת הרא"ש סי' זה ס"ק ג' ומיהו מלשון הר"ן דכ' אין ה"נ דהוה מצי לאוקמי בידעה מאי קאמר לה וכו' משמע דהוא טוען דלשם קידושין נתן לה והיא הבינה כוונתו אבל כל שאומר שמעולם לא כוון לקדושין ודאי נאמן:

ט **ואפילו נתן לה בשתיקה**. מפשט הלשון משמע דהוי ודאי קדושין ועדיף נתן לה בשתיקה מדיבור הני לישנא דמבעי לה בגמרא ומ"מ דין זה צ"ע איך יעלה על הדעת דנתן בשתיקה הוו ודאי קדושין והיכא דנתן הוא ואמרה היא הוו ספק קדושין וכי בשביל אמירת' גרע וגם הרב מהר"ם בתשובה אינו בא להכריח רק להצריכה גט לא שיהיו קדושין ודאין ועוד דאפילו ספק קדושין לא הוו כל שלא דיבר כלום לא הוא ולא היא דא"כ למה אמר נתן הוא ואמרה היא ספיקא הוי הא אפילו נתן הוא ושתקה היא ספיקא הוי ובשביל אמירתה לא גרע אף על פי שיש ליישב בדוחק אינו נראה כלל והמעיין בתשובת מהר"ם יראה ששם היה המעשה שדברו בתחלה מעסקי הקדושין רק דמיירי

שהם לבדם יודעים שנתרצו ולא העדים ואמר לה בשעת נתינה לשם אהבה וחבה ושניהם כוונו לשם קדושין וע"ז כ' אפילו לא דיבר עמה כלל דהרשות בידם לפרש הלשון אל כוונתם כמו שאמר פת סתם וגמר בלבו להוציא פת חטים דאזלינן בתר מחשבתו ועיין בב"ח אבל אם נתן בשתיק' ולא אמר כלום אינו עולה על הדעת דדברי' שבלב לא הוו דברים ואפילו לא אמר לי (כדבסמוך סעיף ד') הוויין ידים שאין מוכיחות ולא הוי קדושין מכ"ש אם לא אמר כלום:

י **צריך לחזור וליטול הכסף**. לפי דברי הרב שפסק לפני זה דנתן בשתיקה מהני צריך לפרש דהכא מיירי שהוא נתן לשם קדושין בשתיקה והיא לא נתכוונה בשעת קבלה רק לשם מתנה אעפ"י שאמר לה אח"כ הרי את מקודשת צריך לחזור ולטול דצריכה היא לידע בשעת קבלת הכסף שנותן לה לשם קדושין ולא לשם סבלונות ומתנה אבל אם היא קבלה לשם פקדון ודאי די בזה שיאמר הרי את מקודשת לי בפקדון שיש בידך כמבואר בסי' שאחר זה וכבר כתבתי אף אם כיונו שניהם לשם קידושין כל שלא דברו תחלה מעסקי קדושין אין בכוונתם כלום וע"כ צריך לחזור וליטלו הימנה:

יא **אינה מקודשת וכן עיקר**. משמע אף ששניהם מודים שהבינו שהוא מקדש אותה לעצמו אפ"ה מקרי ידים שאין מוכיחות דלאו בכוונה תליא מילתא אלא צריך שיאמר לשון טוב שמורה שהוא קונה אותה לעצמו וכבר כתבתי לפני זה דמכאן משמע דכל שנתן לה בשתיקה אף שכוונו שניהם לשם קדושין הוי ידים שאין מוכיחות דהא אפי' בחסרון לי אינה מקודשת:

יב **אבל יש מחמירין ואומרים דהוי קדושין**. מלשון זה משמע אף דדברי המקילין עיקר להלכה אך למעש' יש לחוש גם לדברי המחמירין ולהצריכה גט אבל בד"מ כתב דלא כיש מחמירין משמע דגם למעשה פסק כדעת המקילין ובב"ח פסק לחומרא למעשה עיין עליו:

יג **וחוששין לקדושין**. עיין ב"י שכתב הטעם דאינה מקודשת גמורה וחילוק בין נ"ד לנזיר עובר לפניו ועיין בנדרים דף ו' ע"ב בהא דבעי אי יש יד לקדושין:

יד **בתורת קדושין הוי כאומר לי**. מפשט לשון זה משמע דהוי קדושין גמורין אבל המעיין בריב"ש בגוף התשובה סי' רס"ו יראה דלא הוי רק ספק קדושין:

טו **לשון המוכיח להבא**. בב"י כתב והובא בד"מ ג"כ בשם הרב דוראן במי שאמר קח טבעת זו קדושין על בתך שאינו כלום שאינו מוכיח בדברים אלו שהאשה הוא מקדש כלו' שמא מקדשה לאחר והוי כאלו/ לא /אומר לי ולפי זה מאן דמחמיר בחסרון לי מחמיר ג"כ הכא ויש לחלק ולמעשה צ"ע:

טז **הן קדושין לחוד לא אמר כלום**. בב"י מביא גוף התשובה ומדמה לה לביטול גט ואני תמה דשם משמע דבטל הוא משמע להבא כמו לעבר ואין הפרש בין הוא להן ואף שיש לחלק בין לשון בטל שהוא פעולה ובין ל' קדושין שהוא שם מ"מ מאחר דאמרי' בגמרא דלשון קדושין הם דאסר לה אכ"ע כהקדש וא"כ כשם דבהקדש אין חילוק בין אם אמר ככר זה הקדש כדאיתא בגמרא והובא בהרא"ש ותוספות או יהיה הקדש כך בקדושין אין חילוק בין אם אמר תכשיטין אלו קדושין יהיו לך או קדושין הן לך ממני ולא גרע לשון זה מאם אמר אני נותן לך בשביל חיבה ואהבה דפסק מהר"מ דיש לחוש לקדושין וכמו שנתבאר לעיל סעיף ג':

יז **הרי את חמי**. בהגהת אלפסי מפרש הטעם כי יקח איש אשה אמרה תורה שתהא הקיחה לאשה ולא לאביה ומעשה בא לידינו וכן הורונו עכ"ל ומפשט לשון הג"ה זו משמע ומבואר שם שאפי' הוא מדבר עם אביה על עסקי קדושיה לא מהני דדמי לאמר הריני אישך הריני בעלך וגרע מנתן בשתיקה ולע"ד אינו נראה כלל דשאני אם אמר הריני אישך דעבר על מצות התורה דהבעל הוא הקונה ולא הנקנה אך באם אמר הרי את חמי אמר דרך רמז שיקנה בתו מנ"ל לבדות דרשות מלב אשר לא נזכרו בגמרא וקרא צווח את בתי נתתי לאיש הזה וא"כ הוא המוכר והחתן הקונה ממנו ודרשינן נמי (בקדושין דף ד') יש כסף לאדון אחר והוא האב ולמה יגרע לשון זה דהא באמת בלקיח' בתו הוא חמיו משא"כ הריני אישך זה הוא שקר ועוק' הקדושין דאין הוא נמכר לה רק היא נמכרת לו ע"כ צ"ע גדול למעש' אפי' לא דיבר עמו על עסקי קדושיה מכ"ש בדיבר עמו תחל' על עסקי קדושיה דפשוט בעיני דאינו מזיק הדיבור ומידי ספק קדושין לא יצאתה:

יח **נתנה היא לו וכו'**. ובאדם חשוב אם נתנה ואמרה עיין מ"ש בסמוך:

יט **ואם לאו הוי ספק קידושין**. בגמרא (דף ה' ע"ב) אמרו ספיקא הוי וחיישינן מדרבנן:

כ **ואם ענה הבעל הן בשעת נתינה**. בב"ח כתב דוקא במדבר עמה תחלה על עסקי קידושי' אבל באינו מדבר הוי ספק קדושין אף על גב דאמר הן דיש הן שהוא כלאו:

כא **מי נקרא אדם שאינו חשוב**. מלשון זה משמע דסתם בן אדם הוא חשוב וצריכה גט מספק אלא בידוע ע"פ חקירת חכם שזה הוא אדם שאינו חשוב והרשב"א בתשובה כתב שהברייתא מיירי בסתם בני אדם שאינם חשובים:

כב **ויש מחמירין אפי' לא אמרה תחלה**. גם הטור כ"כ ונראה דה"ה אם הוא לא אמר כלום רק היא אמרה ונתנה והוא אדם חשוב וקיבל בשתיקה הוי כנתן הוא ואמרה היא דספיקא הוי וחיישי' מדרבנן ועיין במ"מ ה"ה מה"א ועיין בב"ח כתב דלמעשה צריך להתיישב באולי יש לחוש לדעת ה"ג דפסק לחומר' אף באדם שאינו חשוב בנתנה היא

ואמר הוא ועיין בתשובת הרשב"א סי' תרי"ג ומשמעות דבריו שבה"ג מחמיר באדם חשוב או בדיבר עמה על עסקי קדושין ולדינא אף בדיבר עמה והוא אדם חשוב כל שנתנה בסת' ולא אמרה ואתקדש לך אף שדיבר הוא לא מהני דאין כל אשה דעתה לאדם חשוב רק דעתה לקבל ממנו ולא ליתן לו ועיין שם:

כג **שיעור הכסף שמקדשין בו**. היינו לענין קידושי וודאי אבל לענין קדושי ספק נתבאר לקמן סי' ל"א סי' ג':

כד **עיין בי"ד סי' רצ"ד**. ועי' גם בח"מ סי' פ"ח מ"ש בסמ"ע דצ"ע למעשה בזמן שלנו שהפירות ביוקר אם חשוב ש"פ לקדש בו אשה כלומר ולא יהיו רק קדושי ספק:

סימן כח

א **ונודע שקנה אותו**. זה הוא לשון הרמב"ם בפ"ה מה"א ולפי פשוטו משמעות לשונו דסתם גזילה לא הוי יאוש ע"כ כתב ונודע שקנה אותו כלומר שיש עדים שנתיאשו הבעלים מן הגזילה והגזלן קנה הגזילה ביאוש אבל אם בשעת קדושין עדיין לא נודע אם נתיאשו אף שאח"כ נודע שכבר היה יאוש קודם הקידושין הוי כיאוש שלא מדעת ובב"ח הקש' דכאן משמע דסתם גזילה לא הוי יאוש כדאמרינן בקדושין דף נ"ב לית דחש להא דר"ש דאמר סתם גזילה הוי יאוש בעלים ובפ' הגוזל בתר' דף קי"ד אמר רב אשי דישראל דדייני במי יימר (פרש"י דאמרי' לנגזל מי יימר כדקאמרת הבא עדים שנגנבו ממך) סתמ' הוי יאוש ובאמת המעיין שם בגמר' קשה קושיא זו במקומה דאחר מימרא דרב אשי הנ"ל הביא הגמרא המשנ' בפלוגת' דרבנן ור"ש דמ"ס גזלן גרע מגנב ובגזלן לא מייאשו ובגנב מייאשו מרייהו ומ"ס גנב גרע מגזלן בגנב לא מייאשו ובגזלן מייאשו מרייהו ולדברי שניהם בחד מינייהו לא הוי יאוש וסתמ' דמילת' מיירי בישראל ולדברי רב אשי בין גנב בין גזלן סתמא הוי יאוש בישראל דדייני במי יימר והטור סי' שס"ח בח"ה הביא שני דיעות דעה האחד ס"ל הא דמחלקין בין גנב לגזלן דבגזלן לא הוי יאוש ובגנב הוי יאוש היינו בישראל אבל בכותי דדייני בגיות' (פרש"י בגאוה ובזרוע) אפילו בגנב לא הוי יאוש ודעה השני' שהוא דעת הרא"ש הוא איפכי דבישראל דדייני במי יימר אפילו לסטים הוי יאוש ומחלוקת רבנן ור"ש בגנב וגזלן הוא בכותי ובגנב וגזלן כותי ק"ל כרבנן דגזלן לא הוי יאוש ובגנב הוי יאוש והדעה הראשונה הוא דעת בעל המאור וע"כ ברישא דמתני' שם דף קי"ד נטלו מוכסין את חמורו ונתנו לו חמור אחר הרי אלו שלו מפני שבעלים מתיאשין דמסתמ' הוי יאוש דמיירי בישראל ואף על גב דתני ברישׁ' מוכסין שהוא גזלן (ולפי דעה זו שהוא בעל המאור ס"ל דאף בגזלן ישראל לא הוי

יאוש כדלעיל) הא פריקו ליה בגמרא בכמה גווני ובסיפ' דמתניתין הנ"ל תני המציל מן הליסטים אם נתייאשו הבעלים הרי שלו משמע הא סתמ' לא וע"ז אמר רב אשי לא שנו אלא בליסטין כותים אבל בליסטין ישראל לא הוי יאוש דדייני במי יימר וסוגי' דשמעתין מוכח דמוכסין היינו גזלן וליסטין הוא גנב ואוקימת' מתניתין כרבי דאמר גנב הרי הוא כגזלן דר"ש ולא ק"ל כוותיה (ופרש"י דהא גנב כגזלן דקא' ר' כגזלן לר"ש קא' דקני ולא כגזלן דרבנן ולא קני עכ"ל בעל המאור) ודע' השניה כתב הטור שהוא דעת הרא"ש ובאמת צ"ע מנ"ל להטור שהרא"ש חולק על הרז"ה בעל המאור ופשט המשנה מחלוקת רבנן ור"ש בגנב וגזלן מיירי בישראל גם הא דאמרינן לית דחש להא דר"ש גבי קדושין כנ"ל משמע דמחלוקת רבנן ור"ש בישראל הוא ומ"ש בב"ח בטח"ה סי' שס"ח דמשמע כך מדברי הרא"ש בהגוזל בתר' דס"ל להרא"ש דלעולא שם בגמרא מיירי סיפא דמתניתין המציל מן הליסטין היינו גזלן ולפי זה מוכח ג"כ דרבנן ור"ש מיירי בגזלן וגנב כותי ע"ש באורך דאל"כ דמתניתין המציל מן הליסטין הוא גנב לעול' וכמו שהוא סוגיא דשמעתין דמוכסין היינו גזלן וליסטין היינו גנב ה"ל לפרש לרבה דפליגי עם עולא ס"ל דליסטין היינו גזלן ולעולא היינו גנב וכו' ואין לדברים אלו טעם דלמה לו להרא"ש לפרש מה שהוא פשוט בסוגיא דמוכסין היינו גזלן וליסטים היינו גנב רק דלרבי צריך ולדחוק כמו שנדחק בגמר' דליסטין דסיפא ג"כ היינו גזל כמו מוכסין ותרי גווני גזלן וכיון דק"ל כעולא אין צריך לדחוק ומתניתי' כפשט' וליסטין היינו גנב וכבר ראיתי בספר יש"ש להרב מהרש"ל השיג ג"כ על דברי הטור עיין עליו שהאריך בפ' הגוזל בתרא סי' ך"ז ומסקנת דבריו כדעת בעל המאור דסתם גזילה לא הוי יאוש אפי' לחומר' ואם קידש האשה אינה מקודשת וכפשט הגמרא כאן לית דחש להא דר"ש ובגניבה יש חילוק בין ישראל לכותי דבגנב כותי לא הוי יאוש משום דדייני בגיותא ולפ"ז מה שכלל כאן גנב וגזלן בחדא מחתא קשה דהכא בישראל עסקינן דסתם גנב הוי יאוש ואם כן למה כתב ואם לאו אינה מקודשת ואתרוייהו וצ"ל דואם לאו דקאמר היינו בודאי לא נתייאשו ומסתם ייאוש לא מיירי ודברי הרמב"ם בפ"ו מהלכות גזילה וכן בש"ע סי' שס"ח בח"ה משמע דמחלק בין גזלן כותי לגזלן ישראל וזה נוטה לדעת הטור וצריכים עיון ועיין בדברי הרמב"ם פכ"ד מהלכות כלים שחילק בין גנב לגזלן ומסתמ' איירי בישראל ומשמע דגזלן לא הוי יאוש והוא סותר דבריו שבהלכות גזילה דפסק דסתם גזלן ישראל הוי יאוש:

ב **הרי זו מקודשת**. אף ע"ג דיאוש כדי לא קני הכא שהוא ביד אשה הרי כאן יאוש ושינוי רשות כשהוא בידה וכיון דקנאתו היא אף הוא קונה אותה לשון המ"מ פ"ה מה"א:

ג **קדשה בגזל או גניבת הכותי**. פשט הלשון משמע דגזל הכותי אף דלא נתייאש הכותי אפ"ה הוי מקודשת דהא אין האשה צריכה להחזיר לכותי רק מפני קדוש השם ולא מדינא ובאמת דברים הללו צ"ע דהא משמע בגמר' בכמה דוכתי דגזל וגניבת הכותים אסור מן התורה רק דכפל א"צ לשלם בכותי מדכתיב רעהו ואם כן מנ"ל לחלק בין גזל כותי לגזל ישראל דילמ' מדינא צריכה להחזיר לכותי כל שהגזילה שלו בעין ולא נתייאש הכותי ולא מצינו בגמר' רמז וחילוק בדין זה בין כותי לישראל ובד"מ העתיק דין זה מתשובת מהרי"ו סי' קל"ח ושם מיירי באחד שמכר משכון של כותי לחבירו וחבירו קידש בו אשה וזה היא אפשר דרבנן דהמשכון בהיתר' אתי לידיה ומכירת המשכון הוי כהפקעת הלואתו אבל גזילה ממש דהוי כעין גזל החנות לא מצינו שיהיה הפרש בין כותי לישראל ושם בתשובה מיירי אם זה הוי גזל דרבנן ואינה מקודשת או עדיף מגזל דרבנן ומקודשת דוק' בתשובה שם דמגזלן דאורייי' לא מיירי התם ואף אם היה בשום פוסק דגזל הכותי הוי דרבנן מ"מ אנן לא ק"ל הכי כמו שפסק בח"מ סי' שנ"ט והמעיין בתשובת מהרי"ו הנ"ל יראה דאף בגזל מדרבנן לא הוי קידושין ודאית ע"כ נראה פשוט למעשה דלא הוי קידושין גמורים ואם קדשה אחר צריכה גט משניהם:

ד **אחר יאוש לבד מקודשת מדרבנן**. כבר כתבתי ס"ק ב' בשם המ"מ דאף דיאוש כדי לא קנה מ"מ הוי שינוי רשות ביד האשה ולכאורה דברי ר' ירוחם אלו חלוקים על דברי המ"מ ואפשר לומר דרבי ירוחם מיירי דקדשה בגזל דידה אחר יאוש דליכ' שינוי רשות וכמ"ש הטור בשם הרמ"ה ועיין בב"ח:

ה **אם לא קדם ביניהם שידוכים ונטלה ושתקה וכו'**. דין זה מיירי דומיא דרישא בלא יאוש אבל אם נתיאשה כבר והוא קנה הגזילה בשינוי מעשה כדין וכהלכה לא גרע מגזל דעלמא דמקדשין בו לאחר יאוש ואף על פי שחייב הגזלן להחזיר דמים לנגזל מ"מ לא עדיף זה מחוב דעלמא דמ"מ החפץ שלו רק שדמים הוא חייב לה והיה אפשר לו' אם גזל ממנה דמים ועשאן כספים דקנה אותן בשנוי וחזר ועשאן דמים וקדש אותה בלא שדוכים ובלא אמרה הן אינה מקודשת דהא הוא חייב לה דמים אלו ויש לדחות דאין זה גזל דידה ואין זה אלא חוב בעלמ' כדבסמוך:

ו **אף על פי שלא היו שוים בנתינת הנדוניא**. כלו' שהיא נתרצית להתקדש לו רק שהיא לא רצתה ליתן לו נידוני' כרצונו ואם כן עתה שנותן לה קדושין מסתמ' היא מסכים לדבריה שתתן לו נדוניא כמו שהיא חפיצה:

ז **אבל אם אחר שבא לידה וכו'**. לא נתבאר אם אחר שבא לידה להדי' בתורת השבה או אפילו השבה בסתם ופרעון בסתם אמרינן מסתמא לשם השבה ופרעון ניתן ואף אם

יאמר אחר כך התקדשי לי בו והיא אמרה הן לא מהני מאחר שלא אמר לה בשעת נתינה התקדשי לי:

ח **ואינה נאמנת לומר שבתחלה קבלה לשם קדושין**. קאי אירישא דמילתא דקדשה בגזל דידה בלא שדוכים וקבלה בשתיקה אינה נאמנת לומר שקבלה אותם לשם קדושין והסכימ' לדבריו דשמו חכמים דעתה של אשה דלא ניחא לה לאקדושי בגזל דידה אלא בדשדיך או דאמרה הן בהדי' וכמבואר בהר"ן אבל בסיפא שנתן לה בשתיקה איך תאמר שקבלה לשם קדושין אם הוא לא אמר כלום בשעת נתינה ואפש' דט"ס הוא וצריך להיות הג"ה זו בריש':

ט **ואינה יכולה לומר לפרעון קבלתיו**. עיין בתשובת הרשב"א סי' אלף רכ"ז מ"ש בדין זה דמוכח כן מהגמ':

י **י"א דהוי מקודשת אפילו לא שידך**. במ"מ כתב דין זה דרך אפשר וסיים שדין זה צריך תלמוד ומהתימא על הרב שכ"כ בפשיטות:

יא **שתלוה לו מעות**. בגוף התשובה קאי המעשה באומר לה הלויני דינר על משכון זה ודמי קצת לאמר בתחלה כנסי סלע זו שאני חייב ליכי אלא שחילק שם בתשובה ביניהם אבל אם אמר הלויני על המשכון סתם ואחר כך נתן לה משכון לשם קדושין אפשר דאין כאן ספק דאפשר דיתן לה משכון אחר לבטחון הלואה ולא ידעתי למה שינה ודילג תיבת זה:

יב **אפי' לתוך חיקה שתיקה כהאי גוונא לאו כלום**. לכאורה משמע דדין זה קאי דוקא היכא דבתחלה אמר לה כנסי פקדון זה ואח"כ זרק לתוך חיקה אבל מדברי הרמ"ה משמע דקאי אכל הזורק קדושין לתוך חיקה בלא שידוכין ובלא גילוי דעתה שהיא רוצה בקידושין דאינה מקודשת ובב"ח מפרש דברי הרמ"ה דר"ל דאחר שזרק לתוך חיקה נערה חיקה עד שנפלו הקדושין מתוך חיקה ואזלה לעלמא וכוונתו הוא דאם לא נערה חיקה הוי שתיקה בשעת מתן מעות (ומהני כמבואר בקדושין דף י"ב ע"ב) ואי לא ניחא לה תשדינהו ע"כ מפרש דבריו דלאחר כן השליכה אותה מחיקה ועיין בתשובת הריב"ש סי' ק"ע מ"ש מדין זה ומשמעות לשונו בתחלת דבריו שכתב והיא פושטת ידה ולוקחה הטבעת וכו' משמע מלשון זה שכל שאינה פושטת יד רק שזרק לתוך חיקה כיון דלא עבדה מעשה דמוכח דניחא לה אין זה קדושין ונראה מ"מ הוי ספק קדושין באשר עובד' דהריב"ש הוי בהשליכה מיד ע"כ פסק דלא הוי קדושין כלל אבל/ לא /השליכה מיד אפשר לומר דהוי ספק קדושין דלאו כ"ע דינא גמירי והיא נתיראה להשליך ע"כ לאפוק' צריכה גט מספק ועיין במ"ש לקמן בריש סי' ל' ועיין מ"ש סי' מ"ב:

יג **אשה שחטפה מעות מאיש אחד**. כאן פסק בפשיטות דלאו כלום הוא והמעיין בגוף התשובה סיים בסוף דבריו דחששה רחוקה היא מאד לחוש לקדושין ומ"מ לא באתי להקל כ"כ לומר שתהא מותרת בלא גט כי לכל הפחות עלינו להחמיר מחמת קלא עכ"ל ובאמת הדעת נותנת לדמות גזל לפקדון ואין כאן חשש קדושין:

יד **וא"ל התקדשי לי בפקדון או בשאל' שבידך**. כלומר והיא אמרה הן:

טו **ודוקא שאינה יודעת סכום הפקדון**. בב"ח הביא דברי הריטב"א דאף דיודעת סכום הפקדון אם אמר לה סתם התקדשי לי בפקדון שיש לי בידך משמעו במה שיש מהפקדון בידך בין רב בין מעט וכו' ומיהו אם א"ל בכל מה שהפקדתי אצלך אם נמצא חסר ממנו ש"פ אינה מקודשת עכ"ל וכ' בב"ח דלמעשה יש להחמיר כסברתו והיא ספק מקודשת:

טז **אבל יודעת סכום הפקדון**. בב"ח כתב דבשאלה היא חייבת באחריות השאלה כל שנשתייר פרוטה מן השאלה הוי ליה מקדש במלוה ופרוט' וע"כ אף דיודעת סכום השאלה מקודשת:

יז **ואפילו החזיר לה השטר**. מבואר בטור בשם הרמ"ה הטעם כיון דלא אדכריה בעידן קידושין לקדושי ביה אלא קדשה סתם כמקדש במלוה לחודיה דמי אבל אם אמר וכו' דעתו לחלק בין הזכיר השטר דמקודשת כמבואר בסמוך סעיף ח' ובין לא הזכיר השטר:

יח **ויש מחמירין בזה**. דעת המחמירין אף שלא הזכיר שטר רק אמר התקדשי לי במלוה והחזיר לה השטר אפ"ה שמין הנייר ואם אינה ש"פ אפ"ה הוי קדושי ספק דחיישינן שמא שוה פרוטה במדי וכדבסמוך סעיף ח':

יט **וי"א שאינה מקודשת**. זה הוא דעת הרמב"ם ור"ח ומבואר במ"מ הטעם דלא עדיף הנאת מלוה ממלוה עצמה וכיון שבשעת קדושין אינו נותן לה דבר לא עדיף הרווחת זמן ממלוה גופה:

כ **אבל מכותי אינה מקודשת**. הטעם דישראל מכותי אינו קונה משכון דלא שייך ביה קרא דלך תהיה צדקה דמיניה יליף דב"ח קונה משכון:

כא **ואם מכרו מלוה לאחר וקדש בו**. (פי' והאחר קידש בו, כן מבואר להדיא בתשובת מהרי"ו סי' קל"ה והובא ג"כ ל' התשובה הנ"ל בדברי א"א מ"ו המחבר ס"ק ג' וגם כאן מובן כן מתוך לשונו במ"ש אח"ז ואף אם המלוה בעצמו וכו' וק"ל) המעיין בגוף התשובה יראה דקצת טעמים שכתב שם ואפשר כל הטעמים שייכי ג"כ אף אם המלוה בעצמו מקדש בו אשה דאין זה דומה לגזל ממש רק דומה להפקעת הלואתו ואף דאסור משום חילול השם דילמא אסור הוי כמו אבק ריבית ושאר דברים שאסרו חכמים ואפ"ה אם קדש אשה בדבר איסור מקודשת ועוד דאפשר להשמיט מן הכותי בשם הערמה

שיאמר שנאבד המשכון דאז הוי היתר בידו ואפשר דאין כאן אפילו חלול השם וא"כ דברי הראבי"ה שבמרדכי שהביא הרב לפני זה ודברי מהרי"ו המה חלוקי' זה על זה וקשה על הרב שזיכה שטרא לבי תרי:

כב **וי"א שאינה מקודשת**. אף על גב דבח"ה בסי' ס"ו סעיף כ"ט פסק דבמעמד ג' אינו יכול למחול הכא משום חומרא דקדושין יש לחוש לדעת האומר דאף במעמד ג' יכול למחול ולא סמכא דעת האשה וע"כ אינה מקודשת וכבר נתבאר בב"י דעת ר' ירוחם אף מאן דס"ל דמקודשת אינו רק קידושי דרבנן דמדאורייתא מעמד ג' לא קני:

כג **אפילו היא מלוה בשטר**. אין הל' מדוקדק דוקא במלוה בשטר מקודשת מספק אבל במלוה ע"פ אין כאן קדושין כלל:

כד **והקנה לה השטר בכתיבה ומסירה**. ה"ה במסירה בלא כתיבה ג"כ אפשר לומר דמקודשת מספק שמא הנייר ש"פ במדי (כמבואר לקמן סי' ל"א סעיף ג') ואף דהנייר של לוה הוא ואי מחיל המלו' ע"כ של האש' צריכה להחזי' הנייר ללוה וכמו שכתב הר"ן (הובא בהגהת ש"ע בח"ה סי' ס"ו סעיף כ"ג) הלא יש חולקים וס"ל דאין הלוקח צריך להחזיר השטר ללוה וכמבואר בסי' ס"ו סעיף כ"ג:

כה **אינה מקודשת אלא מספק**. משום דלא סמכה דעתה דילמא מחיל ליה ללו' ומיהו ספק קדושין הוי משום הנייר ובטור כתב דאם הנייר ש"פ מקודשת ודאי ודעת המחבר דאף הנייר ש"פ אפ"ה אינם רק קידושי ספק דלא הית' הכוונה רק על גוף החוב לא על הנייר שהוא של הלו' והנה מוכח מדברי המחבר דבחלוק' הראשונה דעתו לסתו' דמקודש' ודאי ולא כתב דעת הי"א רק להודיע שיש חולקי' דאל"כ דגם בחלוק' הראשונ' הוי קדושי ספק מאי אבל דקאמ' הל"ל וכן (ואני העתקתי בסי"א ס"ק י"א בשם תשובות מ"ע דבכל מקום שהביא הרב המחבר בראשונה בסתם ואח"כ מביא דעה אחרת בשם י"א דעתו לסתום כדעה הראשונה):

כו **ועשה אינה מקודשת**. משום דישנו לשכירות מתחלה ועד סוף וה"ל מלוה ואף אם הוא אומן קבלן אין אומן קונה בשבח כלי:

כז **וקדשה בשכרו**. כלומר ע"פ הדעות שנתבאר לעיל בסעיף י"א דלדע' הראשונה צריך להחזיר לה הכלי ולדעה השניה אף שלא החזיר לה הכלי שהוא המשכון מאחר שהוא רוצה להחזיר לה בחנם זה הוא דעת ר' ירוחם דמאי דאמרו בגמר' אומן קונה בשבח כלי או אין קונה היינו בשכבר החזיר לה הכלי ואומר לה אח"כ תהא מקודשת בשכר שיש לי אצלך אבל אם מחזיר לה החפץ לכ"ע מקודשת מתורת משכון אבל הר"ן כתב דשאני משכון דקני ליה מדר' יצחק אבל לגבי אומן לא חשיב משכון הכלי שעושה והוכיח זה

מכמה מקומות עיין בדף תרמ"ב ע"ב בקדושין ולא חשיב משכון דידיה עד דליתבעיה מיניה ותפיס לי' אאגריה ובב"ח כתב שהריטב"א כתב בשם הרמב"ן דאפי' קבעי מיניה ותפיס ליה אאגריה לא דמי למלוגא דשטרי דאין דין אומן כמלוה על משכון ומהתימ' על מור"מ איך פסק כר' ירוחם נגד דעת הרמב"ן והריטב"א והר"ן ולפחו' היה לו לפסוק דהוה ספק קדושין:

בב"ח כ' בשם תוס' רי"ד שאף שאמר בתחילה רצונך להתקדש לי בכלי שאעשה לך או בנופך שאוסיף לך ואמרה הן אינה מקודשת עד שיאמר לה בשעת נתינה וכן בגט ואף שבב"ח כתב זה פשוט לע"ד צריך ראיה גדולה:

כח **ה"ל כמלוה ביד אחרים**. כלומר ותלוי בדין שנתבאר לעיל סעיף י"ג אם מעמד שלשתן מהני במלוה דאחרים ובלא מעמד שלשתן פשיטא דלא מהני:

כט **וכל כיוצא בזה**. היינו בקידש על תנאי ובעל ואפי' הטעתו בתנאי וכן קטן שקידש והגדיל ובעל ומיהו קשה דלקמן סי' ל"א ס"ט פסק בפחות מש"פ צריכה גט שודאי בעל לשם קדושין וכאן משמע דאינה צריכה גט רק מספק ולקמן אכתוב בשם הר"ן דכולם אינם רק קדושי ספק לבד בקדושי קטן וקטנה עיין שם:

ל **כדי שלא להתבייש**. בב"ח כתב דדעת הפוסקים היכא דאיכ' גילוי דעת דניחא ליה תלינן דניחא לי' למפרע וחוששין לקדושין היכא דליכא למתלי דמשום כסופא קאמר הכי כגון דמחל בפירוש ולמעשה אין שם קדושין ודאי אלא ספק קדושין בין נתאכלו בין לא נתאכלו אלו דברי הרב ואין דבריו מבוררין היכא דאין הקדושין בעין ביד האשה והוא מגלה דעתו דניחא ליה למפרע דלע"ד אין כאן קדושין כלל דמה מהני גילוי דעת היכא דכבר נתאכלו הקדושין והרב בעצמו כתב דבגמרא לא מצינו חילוק בגזל או בגניבה דלא מפליג בגמרא אי ניחא ליה למפרע דתהיה מקודשת בגזל וגניבה, אבל אם הקדושין בעין ביד האשה והוא מוחל בפי' דליכא למימר משו' כסופא עושה אפשר לומר דמקודשת להבא ולמעשה צ"ע:

לא **שאין זה נוטל לעצמו מה שירצה**. ואם אחר כך בא השותף ונתרצה למעשיו ועדיין לא נתאכלו הקידושין או אפילו נתאכלו יש לדון בזה למעשה אם נאמר אגלאי מילת' למפרע שבשלו קידש:

לב **רק בכלי**. אם לא שפירש ואמר תתקדש לי בחלק שיש לי בסחורה זאת:

לג **שרוצה לקדש בו אשה מקודשת**. באשר"י מבואר הטעם וכן הוא בטור דאנן סהדי שגמר בלבו ליתנו לו באותו ענין שיועיל לענין קדושין שתהא האשה מקודשת ואם לא יועיל בלשון שאלה שיהיה בלשון מתנה ולכל הפחות תהיה המתנה ע"מ להחזיר ותהא

מקודשת ויקנהו מהאשה ויחזירנו או יחזיר דמיו ולפי טעם השני אם לא החזיר דמיו הוי גזל למפרע רק לפי טעם הראשון אפשר דמקודש' דאם לא יועילו לשון קדושין הי' דעתו ליתן למתנה גמורה ולמעשה צ"ע אי הוי קידושי ודאי או קידושי ספק אם לא החזיר המעות:

לד **ואם לאו הרי זו ספק מקודשת**. לדעת הרא"ש והטור גם בזה היא מקודשת ודאי ע"פ התנאים המבוארים שם (דהיינו אף שלא ידע המשאיל שרוצה לקדש בו אשה אם השאילו לזמן ידוע ונתן לו רשות להשאילו לאחר וכשקידש בו האשה הודיעה שהוא שאול עד זמן פלוני ושמין אם יש בהנאת אותו קישוט ש"פ מקודשת) רק דדעת בעל העיטור הביאו הטור שם דאיכא מאן דמדמה לה למתנה ע"מ להחזיר דאינה מקודשת משום דדמיא לחליפין כמבואר בריש סי' שאחר זה ולפי זה גם במתנה ע"מ להחזיר אף אם אומר לה בהנאה זו שאת נהנית בתוך הזמן גם בזה לא הוי רק ספק קידושין ובריש ס' שאחר זה העתיק דברי ר' ירוחם דפסק בזה דהוי קידושין ומשמעות דבריו דהוי ודאי קידושין וא"כ ג"כ בשאלה הוו ודאי קידושין כדעת הרא"ש ודו"ק:

לה **שאל כלי מאשה שיש לה בעל**. כלו' אעפ"י שהודיעה שרוצה לקדש בו אשה מ"מ לא הוי רק ספק קידושין הואיל ובלא ידיעה בעלה עשתה ועכשיו נוהגין להקל קצת בזה כשאין להחתן טבעת שואלין מאשה אחרת העומדת שם בשעת החופה אף בלא רשות בעלה משום דמסתמא אין הבעל מקפיד ליתן במתנה ע"מ להחזיר וגם הרשב"א לא החליט הדבר שלא יהיו קידושין גמורין דהא כתב הרי היא מקודשת ולכל הפחות ספק מקודשת:

לו **והלך המקבל וכו'**. כבר כתבתי לעיל ס"ק ל"ג דאם לא קיים זה תנאו ולא החזיר דמיו לנותן קידש בגזל למפרע וכן הוא בטור בהדי' וזה לשונו ס"ק ך' מקודשת רק שיחזיר המתנה למי שנתנו לו או דמיה:

לז **שאין לו עיקר בדאוריית'**. כגון חולין שנשחטו בעזרה למ"ד לאו דאוריית' וכן חמץ דרבנן כגון חטי קורדנייתא בשעה ששית שהוא דרבנן אבל מדברי המ"מ פ"ה מה"א משמע דדעת הרמב"ם דאפילו חמץ דרבנן ושעות דרבנן מקרי יש לו עיקר בדאוריית' ואינה מקודשת ולא דמי לחולין בעזרה דאין לו כלל עיקר בדאורייתא וא"כ היה ראוי לפסוק למעשה דאף בזה הוי רק ספק קידושין וכן הוא ל' הרא"ש אבל בשעה ששית דאיסור חמץ דרבנן וגם חטי קרדנייתא דרבנן חוששין לקידושין משמע דאינם רק ספק קידושין:

לח **ואם בחמץ דאורייתא ושעות דרבנן וכו'**. מה שפסק בחמץ דאורייתא ושעות דרבנן שהוא ספק קידושין הוא לחוש לדעת הרמב"ן כמ"ש הר"ן בשמו (הביאו הב"י סי' זה ס"ק כ"ב דמתחילת שש אפילו בחמץ דאורייתא חוששין לקידושין דכיון דלבתר אסורא מבדיל בדילי אינשי מחמץ ובשש הכל עסוקין לשורפו לא משמע להו לאינשי דמיתסר בהנאה ואי אמרת דבשש אין חוששין לקדושין אתו למימר הכי בד' ובה' ואתי למשרי א"א עכ"ל) אבל מה שפסק בחמץ דרבנן ושעות דאורייתא שהוא ממש מימרא דרב גידל דפסק בהדיא דאין חוששין לקידושין לא ידעתי למה פסק דחוששין לקדושין ואם סמך על דברי בעל המאור דליתא לדרב גידל דק"ל כר"ש דחמץ לפני זמנו אינו אסור בהנא' א"כ גם חמץ דאוריית' בשעות דאורייתא ה"ל ספק קדושין:

לט **כגון חמץ דאורייתא בשעות דאורייתא**. כבר כתבתי לפני זה דמאן דפסק דלא כרב גידל וס"ל דרב גידל ס"ל כר"י ואנן ס"ל כר"ש דחמץ לפני זמנו אינו עובר עליו וא"כ אין כאן שעות דאורייתא ועד הלילה חוששין לקדושין ובטור א"ח סי' תמ"ג כתב בשם בעל העיטור ובעל המאור להקל אחר חצות עד הלילה ואף שבב"י כתב שם דהגס לבו בהוראה להורות קולא על סמך דעת בעל המאור ראוי לנזיפה מ"מ אפשר להחמיר כמותם לענין קדושין ונאמר דנחוש לקדושין עד הלילה, ובב"ח כתב דאפשר לומר אף דהמקדש בחמץ בפסח חוששין לקדושין מטעם דק"ל כר' יהוד' דאין ביעור חמץ אלא בשריפה וכל הנשרפין אפרן מותר ושמא שוה האפר פרוטה במדי ורב גידל לא ס"ל כר' יהודה עיין עליו דכ"כ דאין בו ספק (ויצא לו דין זה מהתוספות פרק כל שעה (פסחים דף כ"ט) בד"ה אין פודין דכתבו דהא דאין מקדשין באיסורי הנאה היינו דוקא היכא דלית בה ש"פ לאחר שישרפנו ויעשה אפר דהא קי"ל דכל הנשרפין אפרן מותר וכיון דחזי לשרפם לאפר דבר הגורם לממון כממון דמי עכ"ל התוספות וכ' הב"ח עוד שם איבר' לפי מ"ש התו' בקידושין דף נ"ו ע"ב בד"ה המקדש בערלה אינה מקודשת וא"ת אמאי אינה מקודשת הא שרי ליהנות ממנו שלא כדרך הנאתן ותירצו דמיירי דליכא ש"פ אלא כדרך הנאתו א"נ י"ל דמיירי שפיר דאיכא ש"פ אף שלא כדרך הנאתו מ"מ כיון שהאשה סבירה שיש לה ליהנות דרך הנאתן ואינו כן לא סמכה דעתה והוי מקח טעות עכ"ל התוספות וא"כ הכא נמי אף על גב שיכולה ליהנות בהאי אפר הוי נמי מקח טעות ואינה מקודשת אבל לפי תירוץ הראשון משמע דאין חילוק ולפיכך נראה לפע"ד דאפילו בחמץ דאורייתא ושעות דאורייתא אין לפטרה בלא גט מספק עכ"ל הב"ח) והנה אף דבא"ח סי' תמ"ה פסק בש"ע כחכמים דחמץ מן הנקברים ואפרן אסור היינו לחומרא אבל לענין קידושין אפשר לומר דאולי הלכה כר' יהודא ואפרן מותר והוא ש"פ במדי וא"כ הוי

ספק מקודשת אבל אם האשה סבורה שמקדשה בגוף החמץ כגון שאינה יודעת שזה חמץ בודאי אינה מקודשת ובזה מיירי ג"כ רב גידל דהוא אינו מקדשה באפר רק בגוף החמץ ותירוצי התוספות שהביא הב"ח אינם חולקין יחד (ור"ל דאף לפי תירוץ הראשון סברי ג"כ הסברא השנייה שבתירץ השני רק קושטא דמילתא נקטי דמיירי דליכא ש"פ אלא כדרך הנאתן) וכבר נתבאר לעיל שכל שהיא סבורה להתקדש בהרבה ואינו אלא מעט דאינה מקודשת אלא בהרבה כמבואר לעיל סעיף ו' אבל כל שהיא יודעת שזה חמץ ואסור בהנאה אפשר לומר דדעתה אאפר ומקודשת לר' יהודה:

מ **או מכל מה שיתנו לה שלא בפני פלוני ופלוני**. דוקא דאמרה בזה הלשון כל מה שאקבל שלא בפני פלוני ופלוני יהיה כקונם או כהקדש אבל אם אמרה יהיה הקדש בלא כף הדמיון נסתפק הרשב"א בתשו' אי הקדש ממש קאמר ואינו חל דאיש כי יקדיש ביתו קודש כתיב מה ביתו ברשותו או דילמא דיד מיהא הוי וכוונתם דמה שיתנו לה יהא אסור כהקדש וה"ל ספיק' בדאוריי' וצריכה גט:

מא **אבל אם קדשה בשטר הוי קידושין**. המעיין בגוף התשו' בסי' תר"ג יראה אף דבתחלת דבריו כ' דנ"ל דמקודשת דמדמה לה לגט מ"מ בסוף דבריו מסיק ע"פ הירושלמי דאף בגט יש לחלק בין איסור הנאה מד"ת לאיסור הנאה מדרבנן ואף דאפשר דגמ' דידן פליגי אירושל' בגט מ"מ בקידושין לא אשכחן דפליגי ולפי הסבר' ה"ה אפשר לומר דאפילו באיסורי הנאה דרבנן אינה מקודשת כמו המקדש בחיטי קורדניית' לאחר חצות ואף דבירושל' אסקו דבשטר על אסורי הנאה דרבנן מקודשת מ"מ באיסור הנאה ד"ת אינה מקודשת אפילו שטר ודבר הנאסר ע"י קונם הוא כדבר האסור בהנאה מד"ת דהא אפילו על דבר האסור מדרבנן חל איסור קונם מכ"ש שעל דבר המותר חל איסור קונם ונקר' אסור בהנאה ד"ת ואינה מקודשת זה הוא כלל דברי הרשב"א בתשו' וא"כ תימה על מור"ם איך העתיק סתם דברי הרשב"א דאם קדשה בשטר הוי קדושין עוד אכתוב מזה לקמן סי' ל"ב ששם כתב מחלוקת אם כתבו על איסורי הנאה וע' בתשו' הרשב"א סי' אלף רכ"ו ובסי' ת"ד ויתבאר לקמן סי' ל"ב:

מב **חוץ מאלילים שאם מכרה וכו' אינה מקודשת**. (פי' לפי שאלילים תופס דמיו) ואף על גב דגם שביעית תופס דמיו הא קיי"ל דאפילו בפירות שביעית עצמן מקודשת כדאי' בקידושין דף נ"ב ע"א ודיני הקדש מבואר שם בגמרא ועיין ברמב"ם פ"ה מה"א:

מג **בכור בזמן הזה אם קדשו בו בעלים הוי ספק מקודשת**. סתם בעלים של בכור הוא הכהן וכמו שכתב רש"י בב"ק דף י"ב ומקדשין בו הכהנים את האשה דממונן הוא דבעליו של בכור היינו כהן דמשנולד הבכור שלו הוא ובאמת משנה שלימה היא במסכת

מעשר שני פ' א' משנה ב' ומייתי לה בב"ק דבכור תם חי ובעל מום אפי' שחוט מוכרין אותו ומקדשין בו אשה ומוקי לה רב נחמן בזמן הזה וכן פסק להדיא בש"ע מטי"ד סי' ש"ו סעיף ו' וכאן שפסק ספק מקודשת הוא ע"פ הרא"ש שכ' בפ"ק דב"ק דמאחר דבפ' שור שנגח את הפרה (בבא קמא דף נ"ב) פליגי אמוראי בשור ושור פסולי המוקדשין שהוא בכור בעל מום שנגחו יחד דפטור הבכור בעל מום דלאו רעהו הוא וא"כ משמע דאין מקדשין בו אשה וע"כ הניח הדבר בצ"ע וסיים וכהן שקידש את האשה בבכור חי לא הוי מקודשת עכ"ל ולפ"ז אין מוכרין אותו וכ"ש הוא מקידושי אשה א"כ הפסקים בא"ע ובי"ד סתרי אהדדי וקושיא זו קשה ג"כ על הרא"ש דבב"ק הניח הדבר בצ"ע בכהן שקידש את האשה בבכור חי ובפרק כל פסוקי המוקדשין העתיק המשנ' דמעשר שני ומימרא דרב נחמן ופסק כן להלכה דנמכר תם חי ובעל מום חי ושחוט ומ"מ אף לדברי הרא"ש דב"ק לא נסתפק אליבא דרבנן רק בחי הואיל ואסור בגיזה ועבודה אבל בבעל מום שחוט פשיטא דהוה ממון בעלים לכל דבר דהא מאכילו אפילו לכותי ולכלבים ומכ"ש דמקדשין בו אשה, אחר שכתבתי זה ראיתי בספר יש"ש בסי' ל"ד כתב ג"כ כדברי שדברי הרא"ש סתרי אהדדי ודעתו שהרא"ש חזר בו בבכורות עיין עליו וכתב ג"כ כמו שכתבתי דאחר שחיטה פשיטא שמקדשין בו דהא אפי' לכותי מאכילין:

סימן כט

א **ע"מ שתחזירהו לי אינה מקודשת**. מפשט ל' זה משמע שאינה מקודשת כלל ואינה צריכה גט וכן הוא סתימת ל' הפוסקים ואף שי"ל דמן התורה הוי קדושין חכמים עקרו לגמרי הקדושין דכל המקדש אדעתא דרבנן מקדש אבל בהגהות אלפסי כתב לשון ריא"ז גזירה שמא יאמרו אשה נקנית בחליפין ונראה בעיני שאם פשטה ידה וקבלה קדושין מאחר צריכה גט משניהם שקדושי הראשון קדושי תורה הם אלא שחכמים בטלו' משום גזיר' כב"ה עכ"ל:

ב **כדי לקדשה בה תוך ל'**. לאו דוקא דה"ה אם נתנה סתם ע"מ להחזיר עד ל' יום וכן הוא בתשובת הרא"ש וסיים שם הרי זו מקודשת ומוחזר:

ג **ואמר לה בהנאה זו שאת נהני**'. כבר כתבתי בסי' שלפני זה בס"ק ל"ד דלדעת בעל העיטור לא הוי קדושין וע"כ פסק דלא הוי אלא ספק קידושין וא"כ כאן שהעתיק דברי ר' ירוחם סותר ההיא דלעיל:

ד **ואמר לה הרי את מקודשת לי**. בב"ח כ' דוקא דאמר לה תוך כדי דיבור לנתינה אבל לאחר כדי דבור ה"ל שתיקה דלאחר מתן מעות ואינה מקודשת ואין דבריו ברורים דלא

אמרו שתיקה לאחר מתן מעות לאו כלום אלא דוקא כשתחילת הנתינה היה בתורת פקדון וא"ל הפקדון שבידך כבר הרי את מקודשת בו והיא שתקה ודאי לאו כלום הוא אבל נ"ד דהיא אמרה תן מנה לפלוני שבמקום פלוני ואתקדש אני לך והוא קיים שליחות' אם לאחר זמן בא אליה ואמר לה הרי את מקודשת במנה זו שנתתי על פיך הודעה זו הוי כמתן מעות דבאותה שעה היא נהנית שנתקיים דיבורה ואף אם נודע לה קודם שהודיעה מ"מ היא מקודשת דלא גרע מעסוקין באותו ענין (כמבואר בסמוך בהג"ה):

ה **אבל אם הרויח זמן מלוה על פיה**. רשב"א בתשובה סי' אלף רכ"ה נתן טעם לדין זה שהרי אין הערב נתחייב בכענין זה שהרי שנינו בפ' גט פשוט הרי שהיה חונק וכו' שלא על אמונתו הלוהו והנה באמת אף שאין משיבין את הארי מ"מ תורה היא כי אין הראיה דומה לנ"ד דבגמרא מיירי אם ערב בעד כל הקרן שלא בשעת מתן מעות אז אמרינן שלא על אמונתו הלוהו אבל אם אמר הרחב זמן לפלוני על פי ואני אתן לך הריוח וע"פ הרויח לפלוני למה לא יתחייב הערב במה שנעשה על פיו ובתשוב' הרשב"א באותו תשובה נשאל ג"כ אם היא מקודש' בהרוחת זמן בהלואה שיש לו עליה ומשמעו' התשובה גם בזה פסק דאינה מקודשת וכבר נתבאר בסי' כ"ח ס"י דיש מחלוק' בזה ויש לחוש לב' הסברו' ועוד מה בכך שאין הערב מתחייב סוף סוף היא נהני' שנעשה ציוויה שפלוני נהנה על ידה ש"פ ומה לי תן פרוט' לפלוני או הרויח זמן לפלוני והנה אם היא אמרה הלוה לי מנה ואתן לך פרוטה אגר נטר אינה מתחייבת בפרוטה דהוי ריבית קצוצה ואפ"ה מתקדש' הואיל ונהנית א"כ ה"נ נהני' שהרחיבו זמן לפלוני על פיה ואולי הרשב"א בתשובה מיירי שערב גם בעד הקרן:

ו **בהנאת מתנה זו שקבלתי כרצונך**. אף על גב דלאו אדם חשוב הוא ונתבאר לעיל סי' כ"ז סעיף ט' דדוקא אם המקבל הוא אדם חשוב היא מקודש' שהנאה יש לה בהיותו נהנה ממנה ובהנא' זו הקנתה עצמה לו (מ"מ מקודש' מאחר דלא חסרה ממון דהא האחר נתן משלו להמקבל בשביל' ולעיל מיירי שחסרה ממון דהיא נתנה משלה להמקבל) וכמו שכתב המ"מ:

ז **ונתן לה משכון עד שיתן הדינר**. עיין בר"ן והובא בב"י מ"ש בשם הראב"ד והרמב"ן ולמעשה חוששין לדעת שניה' היכא דאמר לה קני משכון בשעבוד מנה והתקדשי לי בו והוי ספק מקודש':

ח **וכ"ש אם נתן לה שטר על הדינר**. הרב העתיק זה מדברי המ"מ שכ"כ בשם הרשב"א והרמב"ן ולדעתי נראה שדין זה אינו מוסכם דהרמב"ן לטעמיה אזיל שכתב הר"ן בשמו דאף דאמר לה קני משכון בשעבוד מנה דנהי דקניא ליה משכון להההוא שעבודא אינה

מקודש' דכל כסף קדושין דאגיד גבי בעל לאו קידושין הם ע"כ ס"ל להרמב"ן ג"כ אם נתן לה שטר על הדינר דאינה מקודש' מטעם דעדיין אגיד אצל בעל אבל הראב"ד ס"ל היכא שנתן לה משכון וא"ל קני במשכון זה שעבוד מנה והתקדשי לי דמקודש' ה"ה נמי היכא דנתחייב לה מנה בקנין וא"ל התקדשי לי בו דמקודש' דלא גרע מחוב דמחיים דמקודש' אי לאו משום חשש דלא סמכה דעתה משום דיראה דילמא מחיל ליה (כמבואר בסי' שלפני זה סעיף י"ג) וגבי חוב דידי' לא שייך זה וכמ"ש הר"ן בשם הרמב"ן ע"כ נראה בנתן לה שטר על הדינר הוי ספק קידושין ועוד חוששין שמא הנייר ש"פ כמבואר לעיל סימן כ"ח סעיף ח':

ט **ותזכה בו בגוף המשכון**. עיין בתוספו' בקידושין דף ח' ד"ה מנה אין כאן שכתבו בשם ר"ת/ ר"ח /דאם אמר אדם לחבירו אתן לך מנה במתנה והניח לו משכון עליה ואמר אל תחזיר לי המשכון עד שאתן לך המנה דאז ודאי יכול לעכב המשכון עד שיתן לו המנה ונראה דגם בקדושין כן וא"צ שיאמר תזכה בגוף המשכון:

י **ונתן לה אפילו דינר א**'. זה הוא לשון הרמב"ם פ"ו מה"א ומדכתב אפילו משמע דכ"ש אם נתן לה צ"ט ולא אמרינן מנה חסר דינר כסיפא לה למתבעי' והיא דעת הרמב"ן והרא"ש שהביא הרב בהג"ה בסמוך ודלא כהרשב"א החולק וכן דקדק המ"מ ומדברי הרמב"ם:

יא **והוא ישלים לה השאר**. כלו' ואם לא ישלים אינה מקודשת כמו שאמר ע"מ ומיהו לקמן בסי' ל"ח סעיף ג' כתב דיש חולקין דגם בע"מ צריך תנאי כפול:

יב **ויש חולקין**. כבר כתבתי טעמו דס"ל כת"ק (בקדושין דף ח') דמחלק בין מנה חסר דינר דכסיפא לה למתבעי' ובין ההיא דר' אליעזר דחסר צ"ט דלא כסיפ' למתבעיה:

יג **בק' דינרים אלו**. כך היא סוגית הגמ' (בקדושין דף ח' ע"א) אמר ר' אלעזר התקדשי לי במנה ונתן לה דינר הרי זו מקודש' וישלים המותר ומקשה אדר' אלעזר מההיא ברייתא התקדשי לי במנה והיה מונה והולך ורצה א' מהן לחזור אפילו בדינר האחרון הרשות בידו הכא במאי עסקינן דאמר במנה זו דדעתה אכולה ופריך מדסיפ' במנה זו דקתני התקדשי לי במנה זו ונמצ' מנה חסר דינר אינה מקודשת מכלל דריש' במנה סתם ומשני ריש' וסיפא במנה זו ופירושי קמפרש רצה א' מהן לחזור אפי' בדינר האחרון הרשות בידו כיצד דאמר לה במנה זו רב אשי אמר לעולם ריש' במנ' סתם ומונה והולך שאני כיון דחזיתיה מונה והולך דעתה אכול' עכ"ל הגמ' והנה דברי הרב בכאן הועתקו מלשון הרמב"ם פ"ז מה"א דין י"ז ומשמעו' לשונו דאף אם לא היה מונה והולך רק אמר סתם התקדשי לי במנה זו ונתן לה בבת אחת ואחר כך נמצ' חסר דינר ג"כ אינה מקודשת

והיינו סיפא דבריית' והריש' והסיפ' במנה זו מיירי וכדמסיק בגמ' ודלא כאוקימת' דרב אשי וכמ"ש המ"מ דנתבאר מדברי הרמב"ם שאין הלכה כאוקימת' דרב אשי והטעם כו' ע"ש והיינו התוספת' שהעתיק הרי"ף אבל במונה והולך במנה סתם לא הוי כמנה זה ודלא כרב אשי נמצ' לדעת הרי"ף והרמב"ם העיקר תלוי באומר מנה זה ומונה והולך דנקט משום דבעי למתני דשניהם יכולים לחזור בדינר האחרון (אבל הרא"ש והטור פסקו כאוקימת' דרב אשי ואפילו במנה סתם ומונה והולך וכדבסמוך בהג"ה) ואם כן הא דכתב הרב בהג"ה די"א דבחד' סגי כגון שאומר מאה דינרין אלו דמשמע לפי דעה הראשונה בעי תרווייהו וכן הוא בד"מ בהדי' וזה אינו מדוקדק:

יד **דינר החסר יהא עלי במלוה ונתרצת**'. דין זה פשוט אם נתרצת' ואמרה ודאי מקודשת דסבר' וקבלה להתקדש בצ"ט דינר שנתן לה במזומן ובתנאי שישלים לה הדינר מלוה ודמי להא דאמרינן המקדש במלוה ופרוטה דעתה אפרוטה דמקודשת (כמבואר בסי' שלפני זה בסעיף י"ד) אבל אם הי' שתקת כשאמר דינר החסר יהא עלי במלוה בזה אפשר לומר דהיא לא נתרצית דכסיפ' לה למתבעיה וחזר הדין למה שנתבאר למעלה בסעיף שלפני זה דיש חולקין ובאמר התקדשי לי במנה ונתן לה צ"ט ובטור לא כתב ונתרצית אפשר משום דס"ל כדעת הרא"ש דפסק כמ"ד דלא כסיפ' למתבעיה ואם כן קשה על הרב הב"י מאחר דסתם כבר כדעת הרמב"ם (כמו שנתבאר לעיל בס"ק י') שהוא כדעת הרא"ש דאין חילוק בין צ"ט דינר לדינר א' למה כתב כאן ונתרצית:

טו **ויכולים לחזור בהן**. מלשון זה משמע דאף דהיא מרוצה להתקדש בחסר דינר יכול הוא לחזור ולומר במנה זו אמרתי ומנה אין כאן ואין היא יכולה לומר הרי הוא כאלו התקבלתי הכל ומ"מ הדבר צריך תלמוד:

טז **עד שיאמר לה אח"כ התקדשי בזה ושתקה**. י"ל אם שתיקה מהני דהא מאחר דאין הקדושין נגמרים עד דינר האחרון אם כן כל מאי דאת' לידה אינו רק פקדון ושתיקה דלאחר מתן מעות לאו כלום הוא דבמאי גילת' דעתה שהיא מרוצה לקדושין אלו וכמו שנתבאר לעיל סימן ך"ח סעיף ד' וה' ובטור כתב בשם הרמ"ה דהוי ספק קדושין:

יז **וישלים לה ר**'. כלו' ואם לא קיים תנאו אינו מקודשת וכמו שנתבאר לעיל בסעיף שלפני זה:

יח **לפיכך אם לא היה בשמן ש"פ כו**'. ה"ה בחלוקה שלפני זה אם לא היה בכלי בלא היין ש"פ אלא דסתמא דמילתא סתם כלי הוא ש"פ והא דמפליגינן בין מים ויין לשמן היינו באומר כוס זה סתם אבל באומר לה התקדשי לי בכוס זה של יין או של מים ודאי במה שבתוכו קאמר כמבואר לקמן סי' ל"ח סעי' כ"ד:

יט **אם אמרה הן ונתן לה אם שתקה לא מהני**. ולא אמרינן דשתיקה מהני רק באמר לה פעם שנית בשעת נתינה הרי את מקודשת וקבלה בשתיקה אבל אם שאל אותה אם אתן לך תהיה מקודשת והיא שתק' וקבלה אין זה כהודאה דהא הוא לא אמר רק דרך שאלה והיא שתקה וסמכה על דבריה הראשונים שאמרה תן לי בלא קדושין וכן הוא בד"מ ובב"ח ודלא כב"י:

כ **ואם קבלה בשתיקה וכו' אינה מקודשת**. הר"ן כתב בזה דאיכא מאן דס"ל דמקודש' ודעת הר"ן משמע דס"ל דהוי ספק מקודשת כל שלא אמרה בלשונות האמורים בגמרא:

כא **ואמרה לו בלשון שחוק תן**. כך הגירסא בס"י ודין זה הועתק מדברי הר"ן ולא ידעתי מה זה שכתב הרב בלשון שחוק הא סתמ' אסיקנא בגמרא כל שאמרה ליה הבא מיהבא לאו כלום הוא וכן הבא בלחוד אינה מקודשת רק שנסתפק הר"ן אי דוקא כשהתחילה היא ואמרה הב שלא לשם קידושין או אפילו בהתחילה הוא מאחר שאמר דרך שאלה אם איתא דנתרצי' ה"ל לאהדורי אין מקדישנ' לך וע"כ הניח הר"ן הדבר בספק ולא הוזכר בדברי הר"ן שהשיב' בלשון שחוק ולא ידעתי לשון שחוק זה מה טיבו אדרבה משמעות לשון זה אל תשחק עמי בדבר אחר רק תן:

כב **ואם אמר לה בשעה שנתנו לה וכו'**. גם הרב מהרמ"א כתב זה לפני זה בהג"ה בסעיף י' ולא ידעתי מאחר שהמחבר בעצמו כתבו למה כתבו מהרמ"א דרך הג"ה:

סימן ל

א **אלא כיון שרצתה לזרוק לה קדושיה**. מפשט הלשון משמע שצריכה להתרצות על הזריקה וכ"כ בב"ח דאם אמרה האשה תן לי הקדושין בידי אם שינה וזרק לה הקידושין אינם קדושין כלל ואם אמרה סתם קדשני וזרק לה הוי קידושי ספק דספק אם היא מקפדת על הזריקה או אינה מקפדת אבל לעיל בסי' כ"ח הובא דברי הרמ"ה בטור ס"ק ד' בזה הלשון וכן פסק בסמוך סעיף ו' דהא דתנן זרק לה קידושין קרוב לה מקודשת ה"מ היכא דארצאי מעיקרא לאקדושיה ליה משמע דא"צ ריצוי רק על הקידושין ולא על הזריקה וגם בתלמוד לא נמצא קפידא זו ועוד לדבריו אף אם נתרצה בזריקה וזרק לתוך חציר' נימא דנתרצית לתוך ידה דוקא ולא לתוך חציר' ועיין ב"י הביא בשם הגהות מרדכי דסוף גיטין דאף אם נתן הטבעת בידה בע"כ הוי קידושין מאחר שלא זרקה וכן פסק מהמר"א לקמן ריש סי' מ"ב דהיא מקודשת גמורה ועיין מ"ש שם:

ב **או לתוך חצירה או לתוך שדה שלה**. בטור כתב לתוך חצירה המשתמרת לדעתה מקודשת אפי' אינה עומדת אצלו והב"י הקשה דאם נדמה קידושין למתנה כבר פסק

הרא"ש במתנה כרב פפא דס"ל דשמירת הנותן חשובה כשמירת המקבל וא"כ א"צ שיהא משתמר לדעתה דזכין לאדם שלא בפניו ובב"ח תירץ דקידושין גריעי ממתנה עיין עליו ולא ידעתי הא אפילו במכר פסק הרא"ש דדעת המוכר סגי (כמבואר בטו' ח"מ בב"י ובש"ע בהג"ה ריש סי' ר') והנה הרב המחבר סתם דבריו כלשון הרמב"ם והרמב"ם סמך על מ"ש בהלכות זכיה דבעי חצר המשתמר' או עומד בצד שדהו והנה יש לדקדק על דברי הרב המחבר מאחר שסתם בח"מ סי' הנ"ל שצריך שיהיו המטלטלין ברשות הלוקח המשתמר לדעתו וא"כ ה"ה הכא גבי קדושין דדמי למכירה לא הוי קדושין ודאין עד שיהיה משומרין לדעת' ושמירת המוכר והנותן לא חשיב כשמירת' והרב מהרמ"א שהכריע בח"מ (כמ"ש לעיל) כדעת הרא"ש דשמירת המוכר או הנותן סגי אפשר מודה הכא משום חומרא דקידושין דלא הוו ודאי קדושין רק ספק:

ג **היתה עומדת ברשות של שניהם**. דין זה הועתק מלשון הרמב"ם פ"ד מה"א ועיין במ"מ מהיכ' יליף לה ודעת התו' והרא"ש אינו כן וכמו שמבואר בסמוך סעיף י"א:

ד **או בצידי ר"ה**. אבל בר"ה לא תקינו ארבע אמות אפי' היכא דדעת אחרת מקנה ועיין בב"ח דלדעת הרמב"ם ושאר פוסקים בדעת אחרת מקנה אפילו בר"ה תקנו ד"א ובפ"ד מהלכות זכיה כתב הרמב"ם במתנה דלא תקנו ד' אמות בר"ה אעפ"י דדעת אחרת מקנה ובאמת שהרמב"ם לא כת' בקידושין דין ד' אמות דליקני בר"ה רק שכתב דקרוב לה מקודשת מטעם דיכולה לשומרה ועיין בדברי הרמב"ם הלכות גירושין פ"ה ומ"ש המפרשים שם ויתבאר אי"ה לקמן סי' קל"ט:

ה **וזרקם לתוך ד' אמותיה**. קנין ד' אמות הם תקנת חכמים כדאיתא בגמרא וא"כ לא הוי אלא קדושי דרבנן לפי דעת ר' ירוחם שהביא ב"י לעיל בסי' ך"ח גבי מעמד שלשתן אבל דעת הר"ן בפ' הזורק דהם קידושין ד"ת דהפקר ב"ד הפקר וכמו שתקנו גבי היא יכולה לשמור אפילו ק' אמה הרי זו מגורשת (גיטין דף ע"ח ע"ב):

ו **כיון שקדם הוא לתוכה זכה בהם**. ואם שניהם באו כאחד לתוך ד' אמות דק"ל במציאה דקנוי שניהם בגט הוי כחצר של שניהם והוי קדושי ספק ועיין בח"ה סי' רס"ח הובא שם בטור דע' הראב"ד שלא תקנו ד' אמות אלא בעומד אבל לא במהלך ואף שהרא"ש נחלק עליו אפשר משום חומר' דקידושין יש לחוש לדברי הראב"ד ולא הוי רק ספק קידושין במהלכת ולפי מ"ש לפני זה כל ד' אמות אינם רק קדושי דרבנן לדעת ר' ירוחם:

ז **קרוב לה הרי זו מקודשת**. אף על גב דלא מצינו בשום מקום שיהא הקניה תלויה בשמירה מ"מ מפני תקנ' עגונות אמרו כן בגיטין ומשום לתא דגיטין תקנו כן בקידושין וע' בר"ן שהאריך שם וכ' דאפשר לומר מאחר שחזרו בגמר' גבי גיטין דלא תיעבד בה

עובדא עד דמטי גיטה לידה ה"ה אפשר גבי קדושין ואפשר לומר דלענין קידושין התקנה במקומה עומדת ומקודשת מדאורייתא דהפקר ב"ד הפקר ודלא כר' ירוחם דכתב דאינו רק קדושי דרבנן בקנין דרבנן וע' בדברי הר"ן שהאריך שם:

ח **או שהיו ספק קרוב לה**. משמע מלשון זה אם היו העדים מסופקים למי קרוב יותר זה מקרי ספק אבל במרדכי כתב בשם מהר"מ דוקא בשתי כתי עדים המחולקים אבל כת אחת המסופקת אין כאן בית מיחוש דאוקי אשה אחזקת פנויה דמעיקרא ואם כת א' נחלקה ע"א אומר קרוב לה וא' אומר קרוב לו הוי ספיק' דרבנן משום דאיכ' חד סהדא דאמר קרוב לה גזרו בה רבנן והוי קידושי דרבנן:

ט **או שניהם אינם יכולין לשמור**. כלומר אין יכולין לשמרו כל אחד לבדו רק שניהם יחד אבל אם אין יכולין לשמרו כלל פשיט' דאינה מגורשת כלל לשון התו' פ' הזורק (גיטין דף ע"ח:)

י **כיון דלא ארצאי מעיקר**". משמע דאם נתרצי' מעיקר' על הקדושין אף על פי שלא נתרצית על הזריקה וכמ"ש בתחילת סי' זה וכמבואר לקמן סימן מ"ב:

יא **ואצ"ל אם זרקתו בפניו**. (בקידושין דף ח' ע"ב ת"ר התקדשי לי במנה נטלתו וזרקתו לים או לאור או לכל דבר האבד אינה מקודשת ופריך הא שדתינהו קמיה הוו קידושין הא קאמרה ליה שקול לא בעינ' ומשני ל"מ קאמר ל"מ שדתינהו קמיה דלא הוו קדושין אבל זרקתו לים אימא כיון דמחייב' בהו לשלומי גמרה וקדשה נפשה ולפי שהוא שלה זרקתו והא דקא עבדי הכי סבר' איבדקיה להאי גברא אי רתחנ' הוא אי לא והוו קידושין קמ"ל עכ"ה) והנה מ"ש הרב כאן ואצ"ל אם זרקתו בפניו דפשוט לו יותר דאינה מקודשת כשזרקתו לפניו משזרקתו לים והיא כמסקנת הגמ' לא מבעי' שדתינהו קמיה וכו' ובטור כתב להיפך וזורקתו לאור או לכל דבר האבוד או אפילו שלא לדבר האבוד אלא זרקתו לפניו והוא דרך לא זו אף זו נמשך אחר סברת המקשן שיותר פשוט כשזורקתו לים דא"מ משזרקתו לפניו ומשמע דוק' זרקתו בפניו אבל זרקתו לפניה קרוב לה או לתוך ד' אמותיה הוו קידושין וע' בב"ח:

יב **שיקבלום לי מקודשת אפילו לא חזר כו**'. נראה דמ"מ מיירי כשנתן להם אמר תזכו בקדושין אלו לפלונית אבל אם נתן להם בסתם מנא ידעו שיזכו לה וא"כ לא קנתה היא הקדושין:

יג **וי"א דוק' ביחדה לו סלע**. דברי הרמ"ה אף שכ' אותם בשם י"א הם מוסכמים ואין חולק עליהם דזה דבר פשוט דאם היא אמרה תן על הסלע דרך דחיה מה מועיל שהוא נתן על סלע שלה הא אפילו לתוך חיקה לא מהני:

יד **והרא"ש והתוס' מפרשים דכל זה מיירי**. המעיין ברא"ש יראה פשוט דלא מוקי לה הרא"ש בזרק לתוך חיקה בהניח על סלע שלה דמה לי חיקה ומה לי חצירה או סלע שלה רק דהתוס' והרא"ש כתבו זה משום דס"ל דבסלע של שניהם אינו קונה מטעם חצר דבחצר של שניהם לא הוה מקודש' ע"כ הוכרחו לפרש דלאו משום חצר מיירי והיכא דאמרה הנח על סלע אינה מקודשת אפילו נתן לתוך חיקה אבל בהנח על סלע שלי מקודשת אף בלא חיקה דמה לי חצירה או סלע שלה או חיקה וזה לדעתי ברור ובב"ח עשה מחלוק' בין הרמ"ה והתוספ' בחנם ודעת הרמב"ם דלא כדברי התוספו' וס"ל דחצר של שניהם אף דלא קנה לענין מקח מ"מ לענין קידושין הוי ספק קידושין ויליף לה מההיא דסלע של שניהם וס"ל כרש"י וכן פסק לעיל סעיף ג' דחצר של שניהם הוי קידושי ספק:

טו **וגם זה מיירי שנתנו אחר כך**. כלומר אפילו נתנו בתוך חיקה:

טז **אם היה הכלב שלה**. כלומר אעפ"י שלא בא לידה דמאחר שיש לה הנאה שהכלב שלה אכל הוה כאלו בא לידה:

יז **וגם זה מיירי**. כלומר השני חלוקו' דהיינו כלב דעלמא ורץ אחריה לנשכה מיירי אפילו נתנה בתוך חיקה לא הוי קידושין בכלב דעלמא והוי ספק קידושין ברץ אחריה לנשכה וה"ה דהוי ספק קידושין ברץ אחריה גרידא כמבואר בדברי הר"ן:

יח **ויש להחמיר בדבר**. כלומר דלא הוו ודאי קדושין אלא ספק קידושין (ודלא כמו שס"ל לקצת מפרשים שכיון שהוציא ממון על פיה ליתנם לכלב מקודשת מדין ערב) דלא מקודשת מדין ערב אלא בתן מנה לפלוני ואתקדש לך דאז הוי כערב לפי שבזכותו של זה נתחייב זה אבל במוציא ממון לאבוד כגון זרוק מנה לים ואתחייב לך או ואתקדש לך לא מהני:

סימן לא

א **מקודשת**. כלומר למפרע משעת נתינה חלו הקידושין:

ב **צריך שומא**. דלא סמכה אדעתה ואם לא שמו קודם הקידושין ושמו אח"כ לדעת רש"י אינה מקודשת כלל ולדעת הרמב"ם אינה מקודשת למפרע בשעת נתינה אבל מקודשת לאחר שומא:

ג **אפילו קדשה באבן סתם**. הוא דעת הר"ן בשם ר"ת דלעולם היא טועה אף דאמר לה בכל דהו טועה הי' בדעתה וסוברת שהאבן שוה סך גדול:

ד **אעפ"י שאין דרך לקדש בכך חיישינן לקידושין**. היינו דדברים שבלב לאו תנאי גמור ואף שהיא סומכת בדעתה שהאבן שוה כך וכך או הטבעת הוא בודאי של זהב כל שלא פירש בשעת הקידושין אפשר לומר דסברה וקבלה:

ה **אפ"ה יש להחמיר**. לענין מעשה היינו משום דאולי יש לחלק בין אם המקדש אומר התקדשי לי בדינר זהב ונמצא נחושת או אם העדים אמרו לפניה שהיא של זהב דאולי דוקא אדיבוריה דידיה סמכא ומאחר שהוא לא הזכיר בדבריו של זהב יש לחוש למעשה דאולי כוונתו היה בטבעת כמות שהוא בין זהב בין נחושת והיא סברה וקבלה ועיין בגוף התשובה דשייכים להלכות אישות סימן ך':

ו **ומ"מ נוהגין תחת החופה לשאול לעדים**. אף על גב דלענין אונאה מבואר בח"מ סימן רנ"ז סעיף כ"ב אם אומר המוכר חפץ זה אינו שוה אלא זוז ע"מ שאין לך עלי אונאה אפ"ה יש אונאה שיאמר הלוקח מאחר שראיתי שחפץ זה שוה יותר מזוז ידעתי שלא אמר המוכר רק להשביח דעתו שאני הכא גבי קידושין דבל"ה פסק דהמקדש בטבעת של זהב ונמצא של נחושת מקודשת אף על גב דלגבי אונאה פשיטא דהוי אונאה אלא ודאי משום חומרא דקידושין וגם מאחר שהיא אינה נותנת דמים והאשה מתקדשת בפרוטה אמרינן דילמא כוונת שניהם היה אף שלא שוה רק פרוטה שתהיה מקודשת ומ"מ לרוחא דמילתא שואלין לעדים כדי שתדע דלהכי שואלין אף אם ימצא אח"כ של נחושת מ"מ ש"פ והוא מקדש אותה רק בש"פ וא"כ פשיטא דסברה וקבלה:

ז **ואין מקפידות במה מקדש אותן**. וא"כ אף שנמצא הטבעת של נחושת אין כאן קידושי טעות דהוי כאלו אמרה תתן לי מה שתרצה רק שיהיה ש"פ וע"כ אינה רואה מה נותן לה ואין חילוק בין מקדשה בשל נחושת ממש או בשל זהב ונמצא נחושת:

ח **שמא דבר זה ש"פ במקום אחר**. וה"ה אם יש עדים שיודעים שדבר זה ש"פ בודאי בשאר מקומות אפ"ה, אינו רק ספק קידושין אף על גב דאית לה אורחא להתם דאין להקדש אלא מקומו ושעתו כך הוא דעת ר"י והרא"ש דלא כהרמב"ם ומיהו יש להסתפק דלמא דוקא בלית לה אורחא למדי אבל באית לה אורחא להתם ושם שוה פרוטה בודאי הוי כאלו אמר לה מאחר שאת הולכת שם התקדשי לי שם בזה ולפחות תהיה מקודשת ד"ת כשתגיע לשם וגם גבי מטבע שנפסלה אמרינן לך והוציאן במישן כד אית ליה אורחא למישן:

ט **וי"א שאם קידש בתבשיל או בירק**. הנה המחבר העתיק בתחילה לשון הרמב"ם שהטעם דהוו קידושי ספק שמא ש"פ במקום אחר וא"כ לא היה לו לכתוב בשם י"א דין זה של תבשיל או ירק דהא הרמב"ם בעל לשון ראשון חילק בין דבר המתקיים

לדבר שאינו מתקיים ע"כ היה לו לכתוב בתחילת דעת ר"י שכתב שאין חילוק בין דבר המתקיים ובין דבר הבלתי מתקיים ולעולם הוי ספק קדושין והטעם הוא מדרבנן מפני גזירה דשמא יש כאן א' מאנשי מדי ואם יראה שאין חוששין כאן אף במקומו לא יחוש וא"כ אין חילוק בין דבר המתקיים וכו' וע"ז היה לו לכתוב וי"א שאם קידש בתבשיל וכו':

י **ואם קדשה אחר קידושין גמורים**. ואם גם האחר קדשה בפחות מש"פ אז א' מגרש וא' נושא בין ראשון בין שני כמבואר לקמן סימן מ"ו סעיף ו':

יא **הולד כשר**. זה הוא דעת הרמ"ה וכ' הב"י דאזיל בשיטת ר"י דס"ל דאין הקדש אלא מקומו ושעתו וקדושי הראשון אינו כלום וחומרא בעלמא שהצריכו גט מראשון מפני גזירה דשמא יש כאן א' מאנשי מדי וכו' כדלעיל בס"ק ט' וע"כ הולד כשר אבל לדעת הרמב"ם אם ש"פ במדי הוי הולד ממזר גמור ואם הוא ספק הוי ספק ממזר ויש לדקדק על דברי הרמ"ה הא מפשט לשון הגמרא משמע דאין הולד כשר (דאיתא התם דף י"ב ע"ב בעובדא דההוא גברא דקדיש באבנא כוחלא לאשה אחת ובא אחר וקידשה בפרוטה וקיתיב רב חסדא וקא משער להההוא אבנא כוחלא אי אית בה השתא ש"פ אין קידושי שני כלום ואי לית בה ש"פ אין קידושי ראשון כלום ובסוף קאמר אשתייר מההוא משפחה בסורא ופרשו רבנן מיניהו ולאו משום דס"ל כשמואל אלא דס"ל כאביי ורבא ופרש"י מההוא משפחה שנשאת לאחר וילדה לו ולאו משום דס"ל דשמואל למיחש שמא ש"פ במדי וא"כ הוי קידושי דאבנא כוחלא קידושין אלא משום דס"ל כאביי ורבא כיון דאיכא סהדי דבההוא יומא הוי ש"פ וכו' משמע דאי הוו ס"ל כשמואל הוי ניחא דמפרשי רבנן מיניהו ולדברי הרמ"ה שמואל לא קאמר רק לחוש לענין גט מראשון ולהוציאה משני אבל הולד כשר ואפשר דרבנן בגמ' מחמרי אנפשייהו אף דהולד כשר מ"מ פגום הוא קצת:

בטור הביא דברי הרמ"א אי קדיש במידי דלא ידעינן אי הוה ש"פ בעידן קידושין או לא אזלינן בתר השתא ואי אית בה ש"פ השתא הוו קידושין ודאי ולא חיישינן שמא באותו הפעם היה פחות מש"פ כדי לחוש לקידושי שני והוא גמרא ערוכה שם ולא ידעתי למה נשמט כאן וכן הדין להיפך אם עתה אינו ש"פ מסתמא גם בפעם הראשון לא היה ש"פ ואינם רק קידושי ספק דלעולם אין לנו לחוש שמא עכשיו נשתנה ממה שהיה בשעת קידושין ודין זה כשיצא קול שיש עדים במד"ה שיודעין כמה היה שוה אי חוששין לקול (כמוזכר בגמרא שם) אין בו נפקותא לדידן דהא אף בלא קול ק"ל כשמואל וע' בב"ח מ"מ ליישב דברי הרמ"ה למאי דקי"ל כשמואל:

יב **שאין קידושין אלא בתמרה אחרונה**. כלומר אם אכלה כולם ואם אכלה רק מקצתם אזי הנשארות מצטרפות לש"פ וכן הוא בטור ובד"מ הביא רבי' ירוחם בשם הרמ"ה לחלק בין היכא דאפסיק בין חדא לחברתה שיעור דאיכא למיחש לאמלוכי אפילו תוך כדי דבור אם יש ש"פ בקמייתא מקודשת ע' שם ולדידן דק"ל כשמואל אין נפקותא בזה דבלאו הכי מקודשת מספק אף שאין בכולם ש"פ:

יג **ויש מי שחולק בזה**. כלומר אף דנגמר הדיבור כיון דלא נגמרו הקידושין עד אחר מסירת האחרונה כיון שחלקו זו מזו כ"א שאכלה ה"ל מלוה וע' בב"ח:

יד **שתי בנותיך לשני בני**. מיירי בקטנות דאי בגדולו' והוא שלוחם לא עדיף ממשלח ופשיטא דבעינן פרוטה לכל א' וגם מיירי שבירר דבריו הגדולה לגדול והקטנה לקטן דאל"כ הוי קידושין שלא נמסרו לביאה (לשון התוספות פ"ק דקידושין דף ז' ע"א בד"ה שתי בנותיך לשתי בני):

טו **אבל אם אמר חצייך מקודשת וכו'**. אפילו אמר לאחר שעה גם חצייך השני מקודשת לי לא אמר כלום ולא מבעיא ליה לעיל אלא באומר בפעם אחת התקדשי לי חצייך בפרוטה וחצייך השני ג"כ בפרוטה אבל כל שאמר בשני זמנים פשיטא דפסקא למילתא ואינה מקודשת כלל וכן הוא בתוספת:

טז **קדשה בכסף פחות מש"פ**. כלומר במטבע של כסף אבל בשוה כסף חיישינן שמא ש"פ במדי:

יז **אין חוששין**. כלומר אפילו באתרא דמקדשי והדר מסבלי דק"ל חוששין לסבלונו' הכא אין חוששין דהני סבלונו' ע"ד קידושי קמאי נשלחו:

יח **צריכה גט**. שבודאי בעל לשם קידושין מל' זה משמע דהוי קידושין גמורים ואם קדשה אחר אינה צריכה גט מהשני אבל הר"ן והמ"מ כתבו שי"א דלא הוי רק ספק ואם בא אחר וקדשה צריכה גט משניהם וסיימו בדבריהם דראוי לחוש ולהחמיר ובכ"מ מפרש גם דברי הרמב"ם דאינם אלא קידושי ספק (פ"ז מה"א):

יט **וה"ה קטן שקידש ונתגדל אצלה**. הר"ן בפרק המדיר דף תק"ה ע"ב כתב דקטן שקידש ונתגדל קידושין גמורים הם ומדמה לה לקטנה שלא מיאנה והגדילה ובעל משהגדילה דודאי בעל לשם קידושין דק"ל כרב וכמבואר לקמן סימן קכ"ה וא"כ למה שכתבתי בס"ק שלפני זה דהר"ן גופיה כתב בפחות מש"פ דצריכה גט משני ואם כן לא יצדק מ"ש הרב וה"ה לקטן שקידש דלאו בחדא מחתא מחתינהו:

כ **אבל במקום דאיכא למטעי וכו'**. שם בתשו' מיימון סימן י"ט קאי אדם שיש לו בנים מאשתו ולבסוף נודע שטבעת קידושין/ לא /היה ש"פ ע"ז פסק דצריך לחזור ולקדש ואם

בא עליה לאחר שנתברר דליכא ש"פ רק דליכא עידי יחוד מסתפק שם אם נאמר דסתם איש ואשה הדרים יחד הוי כעידי יחוד ועיין שם:

סימן לב

א **או על החרס**. חרס הוא דבר שיכול להזדייף ולקמן סי' קכ"ד מבואר בתנאי שיתנו לה בעידי מסירה וקידושין וגיטין דין א' להם דאיתקש הויה ליציאה וסמך כאן על דיני גט המבוארים לקמן סי' הנ"ל:

ב **ונותנו לה בפני עדים**. לקמן סי' קל"ג גבי גט כתב דאם חתמו על הגט עידי חתימה ומסרו בינה לבינו כשר וי"א פסול ופלוגת' זו שייך הכא ג"כ בקידושין:

ג **שלא לדעתה הרי זו ספק**. בלא הכי הוי ספק מקודשת מחמת הנייר כמ"ש בסעיף שאחר זה שמא ש"פ ונ"ל אף שהתנה עמה בפי' שאינו מקדשה בממון רק בשטר כשר אפ"ה הוי ספק קידושין ואם אמרה לשלוחה אמור לפלוני שיכתוב השטר לדעתי לא מהני לרמב"ן עיין סי' ל"ו:

ד **אף על פי שהשטר פסול**. כלו' אפי' בכתבו שלא לשמה ונתנו לה בתורת שטר שהוא פסול מ"מ שמין הנייר ולא אמרו פסול אלא באומר בפי' שאין מקדשה בתורת כסף אף שיהיה הנייר שוה הרבה:

ה **בתך מקודשת לי**. אם אין לו רק בת אחת ואם יש לו שנים צריך לפרש איזו מהן הוא מקדש ואם כתב הרי את מקודשת ג"כ הוי קידושין ועיין לקמן סי' ל"ז:

ו **או על איסורי הנאה**. המ"מ בפ"ג מה"א דין ג' לא הזכיר דין איסורי הנאה רק דין דמחובר כתב דפסול כמו גיטין ואדרבה מדבריו משמע שהוא כשר על איסורי הנאה דהא פסול מחובר בקדושין יליף לה מגט ובגט הנכתב על איסור הנאה כשר כדאית' לקמן סי' קכ"ד אבל הרשב"א בתשו' סי' תר"ג מסיק ע"פ הירושלמי דבאיסורי הנאה מן התורה אינה מקודשת ובאיסור הנאה דרבנן מקודש' (הובא לעיל סי' כ"ח ס"ק מ"א ועיין בס"ק שאח"ז):

ז **ויש מכשירין**. במחובר כתב הרשב"א בתחלה בסי' ת"ר דשטר קדושין כשר במחובר וכתב שם דאין כן דעת רש"י אבל בסי' אלף תכ"ו חזר בו ופסק דהמקדש בקרקע בתורת כסף מקודש' אבל המקדש בשטר במחובר לקרקע אינה מקודשת כדאית' בהדיא בגמ' מילת' דאיתא בקידושין לא קתני (גיטין ד"י ע"א פי' דלפני זה ד"ט ע"א קתני בג"ד שוה גיטי נשים לשחרורי עבדים ופריך ותו ליכ' והאיכ' מחובר דפסול בתרווייהו ומשני כי קתני מלתא דליתא בקידושין מילתא דאיתא בקידושין לא קתני (ופרש"י כגון מחובר

איתא נמי בשטרי קדושין איתקוש הוייה ליציאה) אלמא בהדיא שטר אירוסין ליתא במחובר וכ"כ הרשב"א בחידושיו וכ"כ הר"ן ריש קידושין וא"כ בחנם כתב הרב דיש מכשירין וסמך על מ"ש הרשב"א בסי' ת"ר גם שטר שנכתב על איסורי הנאה מן התורה לא מצאתי מי שחולק על הרשב"א בתשובה בסי' תר"ג שהבאתי בסעיף שלפני זה והתימא על מור"ם שלא הזכיר חילוק זה שחולק הרשב"א בין איסור הנאה ד"ת ובין איסור הנאה מדרבנן:

ח **ואין עליו עד מקודשת מספק**. היינו למאן דס"ל דגט בלא עידי מסירה סגי בעידי חתימה גם כאן כתב ידו כמאה עידי חתימה דמי אבל למאן דבעי עידי מסירה דוקא ובעידי חתימה לחודייהו אינו גט כלל (שני הדעות האלו הובאו לקמן בסי' קל"ג סעיף א') ומותרת לחזור לבעלה כהן גם בקדושין אין כאן קידושין כלל וא"צ גט:

ט **ע"מ שהנייר שלי**. בגמ' (בגיטין דף ך' ע"ב) אמרו הרי זה גיטך והנייר שלי אינה מגורשת דלא נתן לה כלום נמצ' אותיות הגט פורחות באויר ע"מ שתחזיר לי את הנייר נתינה על מנת להחזיר שמה מתנה וכן הוא לקמן סימן קמ"ג סעיף י"א ולפי זה גבי קדושין דלא מהני ע"מ להחזיר כמבואר לעיל ריש סימן כ"ט א"כ גם כן לא מהני בקידושין אפילו אומר ע"מ שתחזיר לי הנייר וא"כ קשה ה"ל למנקט רבותא ואפשר לחלק בין כסף לשטר דדוק' גבי כסף כתבו לעיל דלא מהני בקדושין משום דדמי' לחליפין אבל בשטר מהני נתינה ע"מ להחזיר וע"כ כתב כאן ע"מ שהנייר שלי א"מ הא ע"מ שתחזיר לי הנייר מקודשת כמו גבי גט וקצת יש לדקדק למה לא חלקו בגמרא בע"מ גופה בין אם אמר ע"מ שהנייר שלי או ע"מ שתחזור לי הנייר:

סימן לג

א **אמר לה בפני ב' עדים הרי את מקודשת**. ה"ה אם היו מדברי' יחד על עסקי קדושין כמבואר לעיל סימן כ"ז גבי קידושי כסף דאפילו נתן בשתיקה הוי קידושין:

ב **ונתייחד עמה בפני עדים**. כבר כתבתי סוף סימן ל"א דבתשובת מיימון מסתפק בסתם איש ואשה הדרים יחד אי הוי כעידי יחוד אף דאין כאן עידי יחוד ממש:

ג **אבל כנסה לביתו ובא עליה**. דכל שהביאה לביתו וכנסה ובעלה הרי הקדושין והנשואין באים כא' ל' הר"ן פ' המדיר גבי הא דאמרינן קדשה על תנאי וכנסה סתם:

ד **או שקדשה כבר ובא עליה**. ואף על גב דקי"ל הבא על ארוסתו בבית חמיו לוקה י"ל אם בא שלא לשם נשואין אלא דרך זנות אינו קונה ולוקה אבל אם בא עליה לשם נשואין

קונה ואינו לוקה סבר' הוא דכיון דחופה לא קניא אלא מפני שהוא צורך ביאה כ"ש ביאה עצמה שקונה ל' הר"ן פ"ק דקידושין:

ה **חוששין שמא כיון לשם קדושין**. לעיל בסימן כ"ז כתב גם בקידושי כסף כל שכוונתו לשם קדושין אף שנתן לה בשתיקה הוי קדושין וצ"ל דכאן מיירי אף שהוא אומר שלא כוון לשם קידושין אינו נאמן נגד החזקה דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות וע"ל סימן כ"ז מ"ש, רבינו ירוחם כתב דביאת שוגג לא קני באשה הביא הב"י ס"ס זה ועיין ביבמות דף נ"ה נ"ו ועיין בתוספות בד"ה לדברים האמורים ריש דף נ"ו:

סימן לד

א **והתיר לנו הנשואות ע"י חופה**. רבינו תם הגיה הנשואות לנו וכן נוהגים המדקדקים וכן הוא בב"ח ע"פ קבלת רבותיו:

ב **ע"י חופה וקידושין**. בספר העיטור כתב שעיקר הנוסח' בקדושין רק שהדייקנים קוראים הבי"ת רפה מפני שהיא סמוכה לאות ה' והסופרים טעו וכתבו וקדושין בוי"ו:

ג **ואחר שיגמור הברכה יקדש**. כלו' לכתחילה הוא עיקר המצו' לברך עובר לעשייתן לאפוקי קצת פוסקים דס"ל דלכתחלה מברכין אחר שקידש וע"ז כתב הרא"ש בתשובה שטועים הם אבל אם שכח ולא בירך קודם אירוסין יש לברך אחר שקידש ובפרט לפי המנהג שלנו שאחר מברך ולא החתן ועיין בהג"ה מיימון סוף פ"ג מה"א:

ד **אפילו קידש אשה מזמן ארוך**. כלומר ולא בירך אז בשעת הקידושין:

ה **י"א דחוזרין ומברכין תחת החופה**. היינו במקום דכ"ע מקדשין תחת החופה והיא רוצה ג"כ לקדש פעם שנית מפני הרואים וע"כ צריך לברך ג"כ בלא שם מפני הרואים אף ע"פ שכבר יצא ידי ברכה בשעת קדושין הראשונים:

ו **בלא הזכרת שם**. משמע אבל מלכות מזכירין ובדוכתי אחריתי אמרינן טוב לברך בלא שם ומלכות:

ז **צריכים עשרה לכתחלה**. כלומר מלבד שני עידי קדושין צריך עוד שמונה אנשים אף קרובים להיות אצל הברכה:

סימן לה

א **מצוה שיקדשנה בעצמו**. ודוקא במצוה אמרינן הכי אבל בברכת המצוה נתבאר בסימן שלפני זה אף לכתחלה אחר מברך:

ב **והיא מודה שקבלתו**. זה הוא דעת הרמב"ם והנמשכים אחריו אבל יש פוסקים החולקים וסוברים אף שהיא מודה אינה אלא קדושי ספק כיון שאין נאמנים אלא מצד

הודאתה ה"ל כמקדש שלא בעדים גם הרשב"א נסתפק בדבר ע"כ ראוי להחמיר אפילו בהיא מודה דאינם אלא קידושי ספק וכן פסק בב"ח דהכי נקטינן ודלא כמו שפסק כאן דהוי קידושי ודאי ואם מתחלה פטר העדי' משבועה לא הוי נוגעים וכמו שנתבאר בח"ה סימן קכ"א ואם כן הוי קידושי וודאי:

ג **הרי זו ספק מקודשת**. לכאורה הדין תמוה למה יהיו העדים נאמנים להצריכ' גט מספק ואין לך נוגעין בעדותן יותר מזה מאחר שהיא טוענת שלא באו המעו' לידה וצריכין הם אז להחזיר המעות או לישבע היסת ומה בכך שמן התורה הם פטורים משבועה מאחר שהם מוכרחים בזמן הזה לישבע גם התורה פסלה עדות כזו שהם צריכים לישבע וי"ל דמ"מ אם יבא אליה ויאמר שהאמת כדברי העדים שנתנו לה המעות בתורת קידושין הוי מקודשת ודאי רק שהחסרון הוא מצידינו שאנו מסופקים האמת עם מי וע"כ פוסקין להם שבועה א"כ מידי ספק קידושין לא נפקי ואפשר לומר דעד דיש לו הנא' בדבר אינו פסול רק מדרבנן ואפשר עוד לומר דהכא אין כאן נגיעה גמורה דאם יאמרו לא קבלנו הכסף קדושין מהמקדש או החזרנו לו צריכים לישבע נגדו ועתה צריכים לישבע נגד' וממ"נ צריכים לישבע ואין כאן נוגע רק דאנו אומרי' כל עד הנשבע אינו עד וזה אינו רק מדרבנן, ואם אין רק שליח א' ועד א' מבלעדי השליח מעיד ומסייעו שעשה שליחותו ונתן המעות ליד האש' לכאורה משמע דהוי קידושי ודאי מאחר שהשליח יש לו עד המסייעו א"כ לאו נוגע בעדות הוא ודמיא להא דאם מתחלה פטר העדים משבועה דאז לא היו נוגעים ה"נ הכא העד המסייעו שהלך עמו הוי כאלו פטר אותו מתחלה מכל מקום נ' דזה דוק' לדעת הרמב"ם וההולכים בשיטתו דכל שהאשה מודה שקבלה הקידושין ואין כאן עסק שבועה הוי כקדושין בשטר ומקודשת ודאי אבל לדעת הר"ן וההולכים בשיטתו דאף שהאשה מודה אין כאן קידושי ודאי כיון שצריכים אנו להודאתם א"כ ה"נ כיון דאם העד המסייע היה מכחיש השליח והיה אומר כדברי האשה לא היה כאן עדות כלל דהא השליח היה צריך להחזיר המעות או לישבע ש"ד וא"כ אין כאן רק עד אחד בלבד שהוא העד המסייע ואין כאן קידושין בשני עדים ועוד ע"פ שנים עדים כתיב ולא שיהיה א' מועיל יותר מחבירו וכאן העד המסייע מועיל גם לעד השני ודמיא להא דאמרינן נפיק נכי ריבעא דממונא אפומא דחד:

ד **ולא מקרי הודה וכו'**. מפשט הלשון משמע שיודה דוקא דרך הודאה גמורה כלומר שיאמר בפני עדים אמת הדבר או הוו עלי עדים שאני עשיתי פלוני שליח לקדש לי אשה אבל אם אמר דרך שיחה בעלמא יכול אח"כ לכפו' בשליח ואין האשה מקודשת אך לא ידעתי בשלמא גבי ממון יכול לטעון עשיתי זה שלא להשביע עצמי או אם תובעו

יכול לומר משטה אני בך אך בדבר ערוה לא שייכי טענו' אלו ואפשר לומר דגם כאן שייך אמתלא עד"מ א' אומר לו דעתי לקדש אשה והוא משיב לו כבר שלחתי שליח לקדשה יכול אח"כ לחזור מדבריו וליתן אמתלא שלא אמר זה רק שלא יקדמנו אחר וכיוצא בזה ע"כ כתב שצריך שיאמר דבריו דרך הודאה והמעיין בגוף תשובת ריב"ש יראה דשם קאי על שליח לקבלה וכתב שם וכבר כתבתי דלא סגי בהודא' המשלח אלא בעי עדים על השליחות כ"ש שבזה העדו' אפילו הודאה מן המשלח ליכא שאין כאן הודאה אלא כמספר דברים כיון דלא אמר אתם עידי ובהודאה בפני עדים בעינן אתם עידי וכו' עכ"ל ואין נראה להצריך כאן בשליחות להולכה לומר אתם עדים רק שלא יאמר הדברים כמשחק או לשום אמתלא וכמ"ש:

ה **אבל בשליחות האשה וכו'**. הטעם שנלמד משליחו' קבלת הגט שאמרו שצריך שני עדים בשעת מינוי השליח:

ו **וי"א שגם בשליחו' האיש צריך עדים**. זה לשון הר"ן, מה בין שליח קבלה שלה לשליח הולכה שלו ומה ענין קידושין לגיטין דבגט כיון דקא נפיק גיטא מתותיה ידיה בדין הוא שיהא נאמן דהא הימניה בעל אבל בשליחות קידושין למה יהא נאמן כיון שאין הוכחה:

ז **בשליחו' האשה בלא עדים יש להחמיר**. זה לשון הרא"ש נוכל לחלק בין גט שבא להתיר לקדושין שבאים לאסור ונשוה שליחות האיש והאשה בקידושין וגם הר"ן כתב אין הנדון דומה לראיה כלל דבגט שהיא מוציאה עצמה מרשות הבעל א"א בלא עדים אבל בקידושין שהיא אוסרת עצמה אם הודאת הבעל מספיק לשליחו' למה לא תספיק הודאת האשה לשליחות קבלת קדושיה ומחוורתא דמילתא וכו' ועיין שם:

ח **ואם לא היו העדים אצל הקדושין**. נראה דטעות הוא וכצ"ל ואם לא היו עידי הקידושין בפנינו או שר"ל אם אין כאן עדים שיעידו שהקדושין היו כדת וכראוי רק שהם בעצמם אומרים שנתקדש' להמשלח ע"י השליח בפני עדים שהלכו למד"ה ולא היו עדים אחרים אצל הקידושין שיעידו על זה:

ט **ובא אחר וקידשה צריכה גט**. משמע אף שבתחלה אמרה האשה בפנינו שהיא א"א גמורה שקדשה השליח להמשלח ואח"כ קידשה אחר אפ"ה צריכה גט אף על גב דאשה דעלמ' שבאה עם בעלה בחזקה שהיא אשתו וקדשה אחר מסתמ' א"צ גט שאני הכא שהאשה בעצמה אינה יודע' בבירור שהמשלח שלחו לזה השליח וגם המשלח אינו יודע בבירו' שהשליח עשה שליחותו רק מכח חזקה וחזקה זו אינה חזקה רק לחומר' ולא לקולא לפוטרה בלא גט:

י **והמשלח כופר שעשאו שליח י"א דהוי ספק**. נראה דזה פשוט דאין כח ביד השליח לאסור קרובי האשה על המשלח מאחר שהוא כופר בשליחו' וקרא כתיב לא יקום ע"א באיש וכל ע"א בהכחשה לאו כלום הוא וכ"ה בסימן מ"ב רק לגבי האשה דאינה יכולה להכחישו דאולי האמת כדברי השליח הוי ספק מקודשת וצריכה גט מספק ואסורה בקרוביו ועוד אכתוב מזה לקמן:

יא **וכן נראה עיקר**. ובד"מ סיים ואפילו אב שקבל קידושי בתו ואומר ששויתיה שליח והם כופרים אינה מקודשת ודברים אלו מתשובת מהר"י מינץ ומכח תשובה זו הכריע כדעת ראב"י והמעיין שם יראה דשם מיירי בכפירת השליח ואינו ענין לפלוגת' זו דר' יעבץ וראבי"ה והכרע' זו שהכריע לקול' צ"ע:

יב **והלך השדכן וקידשה לו וכו' מקודשת**. מלשון זה משמע דמקודשת ודאי וצ"ל דהיו עדים בשעה שגילה דעתו לשדכן דכבר נתבאר דאפילו בממנה שליח בהדי' צריך עדים לדעת קצת פוסקים ומיהו המדקדק בל' הרא"ש לא משמע דס"ל דהוי קידושין וודאין דהא על מאי דאמרינן בגמ' בקידושין דף מ"ה ע"א בעובד' דבי תרי דשתו דאמר חד לחבריה מיקדש' לי ברת' לברי בכסא דחמר' אמר רבינ' למ"ד חיישינן שמא נתרצה האב דהיינו הבת שנתקדשה שלא לדעת אביה שמא נתרצה הבן לא אמרינן שקידש לו האב שלא מדעתו ופריך ודלמ' שליח שוויה הבן לאב כלומר ומכח זה יש לחוש לקידושין ומשני לא חציף אינש לשווייה לאבוהו שליח וע"ז כתב הרא"ש היה נראה לדקדק משמועה זו שאם גילה דעתו הבן לאב שהוא חפץ בה וכו' שהיא מקודשת לו מל' היה נראה לדקדק דקאמר משמע דלא בריר' ליה כולי האי דהוי קידושין ודאין:

יג **הרי זו מקודשת דמחמת כיסופא דאב**. כבר תמה בב"ח וגם מהרש"ל תמה למה נאמר דהוי קידושין ודאי ולא קידושי ספק דאיכ' למימר דלא מחמת כיסופ' שתק אלא שלא נתרצה או שנסתפק בדבר:

יד **והכותי לפי שאינו בן ברית והעבד לפי שאינו בתורת קידושין**. כצ"ל וכן הוא בטור ובמיימוני:

טו **וי"א דשליח ראשון יכול לעשות שליח שני**. כלומר דקידושין שוה לגט בדבר זה וכמו שמבואר לקמן בסימן קמ"א ששליח להולכה יכול לעשות שליח אחר אם נאנס ולדעת קצת אף בלא אונס וא"כ ה"ה בקידושין דהא ילפינן בגמ' דהשליח עושה שליח ואמרינן אשכחן בגירושין בקדושין מנ"ל אמרינן דכתיב ויצאה והיתה ודקא כעין גירושין שיש הגט ביד השליח שזה לא נקרא מילי וה"ה בקידושין שיש ביד השליח שטר או כסף אבל אם לא מסר ביד השליח שום דבר רק אמר לו קח כסף וקדש לי אשה זה נקר' מילי

ואינו רשאי ליקח כסף וליתן ביד אחר מאחר שלא מסר לידו הכסף דדוקא קבלת הגט או הקידושין נקרא מעשה:

טז **וי"א דבכל ענין אין שליח ראשון וכו'**. זה דעת הקדוש מרדו"ש שהביא המרדכי בשמו בר"פ האיש מקדש שדעתו לחלק בין קידושין לגירושין דכל היכא דהמעשה נגמר מיד כגון בגירושין דהשליח יכול לגרשה בע"כ אבל בקידושין אף שמוסר לו קידושין אין המעשה נגמר דאולי לא תאבה האשה ועיין בב"ח מ"ש על דברי הקדוש ובסימן שאח"ז ובסעיף ה' הביא ג"כ דעה זו:

יז **השולח כתב ע"י כותי**. למאן דס"ל דבשליחות האיש צריך עדים מיירי שע"פ ב' עדים מינה את השליח ואפשר שגם העדים חותמים את הכתב:

יח **וי"א דגבי קדושין לכ"ע הוי מקודשת מדאורייתא**. מלשון זה משמע דלדיעה הראשונה אינה מקודשת מדאורייתא והמעיין לקמן בטור סימן קמ"א סעיף ל"ז יראה דלגבי גט מאן דמחמיר אינו אלא לכתחלה וכבר העיד הרא"ש הובא שם בסימן וסעיף הנ"ל שנוהגין כן ע"פ ר"ת באשכנז וצרפת אף לכתחלה ובחנם כתב הרב פלוגת' בדין זה גבי קידושין:

יט **קדש לי אשה במקום פלוני**. כלו' אף שהזכיר לו אשה פלונית אפ"ה איכ' קפיד' במקום משום דהאי אתרא רחמו ליה ולא יאמרו עליו דברי גנאי כדאית' בגמר' קידושין דף כ':

כ **והבינה יפה קודם קבלת הקדושין**. כלו' ולא תימא אף שכוונת האשה והשליח היה להתקדש לשליח הוי דברים שבלב מאחר שבתחלת השליחות בא בשם המשלח והיא נתרצתה ג"כ למשלח א"כ אף שחזרו במחשבתם אינה חזרה ומ"ש לי היינו לעשו' שליחות לקדשך למי ששלחני ואינה מקודשת לשליח עד שיאמר בהדי' לי ולא לו קמ"ל דתיבת לי בצירוף הכוונה הוי חזרה ומקודשת לשליח אבל אם אמר תיבת לי בלא כונה אין כאן בית מיחוש ואפשר דא"צ לקדשה פעם שנית למשלח כי תיבת לי בדיעבד קאי גם על המשלח מאחר שהכוונה היה על המשלח נאמן לפרש דבריו כך:

כא **ויש מי שמחמיר**. ראיתי שנדפס בגליון המרדכי שמחלק בין שני התשובות דמאן דמחמיר מיירי שלא החזיק שליחותו בב"ד לומר להם שהוא שליח פלוני דאפשר לומר שחזר מן השליחות ונעשה רמאי אבל אם החזיק שליחותו בב"ד ומעשיו מוכיחין שטעה בלשון עיין בגוף התשוב':

כב **אם לא רצתה האשה**. בטור מסיים ומיהו צריך להודיע אם יכול וכן הוא בגמר':

כג **שחזקה שליח עושה שליחותו**. אף שאין חזקה גמורה דהא אין ביד השליח לקדש לו אשה דאולי לא תאבה מ"מ לחומרא מיהא הוי חזקה כדאית' בגמרא:

כד **שהן ערוה עמה**. והן שבעה נשים הנאסרות לאדם ע"י אשתו כנודע (כמבואר לעיל סי' ט"ו סעי' ט"ו):

כה **ועמדו ונשאו**. ודוק' עמדו ונשאו דאיסור' ודאי לא עבדו אבל באומרות בעלמ' לא מהמנינן להו שלא נתקדשו והטעם כתבו התו' והר"ן משום קנסא דלא היה לו להכניס עצמו בספק איסור ובחשש תקלה והיה לו לצוות לקדש לו אשה פרטית (ועיין לקמן ס"ק כ"ז):

כו **וה"ה אם צוה לקדש לו אשה פלונית**. דין זה פשוט דודאי אמרי' כאן חזקה לחומר' וכ"ש הוי מדין ראשון שאם אנו אוסרים לו כל הנשים שבעולם מכ"ש שאוסרים לו קרובי האשה שצוה לקדשה ומיהו כאן מודים התו' והר"ן לדברי הרמב"ם דבאמיר' בעלמ' כשבאה האשה ואמרה לא נתקדשתי מותר בקרובותיה דלא שייך כאן למקנסיה דהא לא צוה לקדש רק אשה פרטית וכ"כ הריב"ש להדיא:

כז **ויש חולקין בזה**. הרב בד"מ כתב שהחולקים הם (התו' בגיטין דף ס"ד ע"א בד"ה אסור בכל הנשים שבעולם) שכתבו טעם האיסור משום קנס משמע הא ייחד אשה לשליח אין לאסור ולא דק בדברי התו' דהתוס' כתבו שקנסא בעלמ' הוא דקנסינן ליה שצוה לקדש סתם ולא חשש על עצמו שלא יבא לידי תקלה אבל מן הדין מותר בכל הנשים ואין לאסור עליו כל הנשים שזה בודאי חומרא גדולה היא שהשליח לא קידש רק אשה אחת ואלו נאסר עליו כל הנשים דבר זה הוא קנס דלא אזלינן בתר רובא וגם החזקה אינה חזקה גמורה לומר שהחזקה שהשליח עשה שליחותו דאין ביד השליח לקדשה שמא לא תתרצה האשה וממיל' לא היה ראוי לאסור כל הנשים עליו אם לא מטעם קנס אבל כשצוה לקדש אשה פלונית ואנו אסורין עליו קרובי אותה אשה מן הדין הוא ולא מטעם קנס דאין כאן חומר' גדולה ובודאי אמרינן חזקה שליח עושה שליחותו אף שאין בידו לקדש לו אשה ואפילו לקולא היה בדעת המקשה לומר גבי גט דחזקה שליח עשה שליחותו וגירש את אשתו כדאית' בגמר' שם מכ"ש לחומר' והוא ברור ופשוט בעיני:

כח **לא הוחזק השליח בעדים**. למאן דס"ל דשליחות האיש א"צ עדים מפרש לה כפשוטו שלא עשאו בעדים והוא דעת הרמב"ם ולמאן דס"ל אף שליחות האיש צריך עדים מפרש שלא היה מפורסם השליחות במקום האשה והוא דעת הראב"ד בהשגה עיין עליו:

כט **והוא אומר לא קדשתיך**. אף שהמשלח אינו טוען ברי מ"מ השליח שהוא כמותו אומר שחזר בו וביטל שליחותו ומאחר שלא הוחזק בעדים יש כח זה ביד השליח להתיר למשלח קרובות האשה ובסמוך יתבאר שהרא"ש חולק על זה:

ל **חזקה לשני**. דהשני כאן וטוען ברי והראשון אינו לפנינו ולא הוחזקה שליחותו ע"כ אמרי' כל שאינה יודעת חזקה לשני:

לא **חזקה לראשון**. כלו' שהראשון אסור בקרובותיה אף על פי שהשליח עומד וצווח לעצמי קדשתיה אין כח ביד השליח להתיר קרובי האשה למשלח מאחר שהוחזק בעדים ומ"מ גם השני אסור בקרובתיה דלגבי עצמו נאמן דהא אומר קדשתיך ועיין במה שאכתוב בסמוך בשם הג"ה מרדכי:

לב **שניהם נותנין גט**. דשקולים הם זה טוען ברי ושליחות הראשון הוחזק:

לג **ויש חולקין וכו' אינה מקודשת לראשון**. דברי הרב לכאורה תמוהין דלענין מאי אינה מקודשת לראשון אם הכוונה דהראשון מותר בקרובותיה הא אפילו בלא הוחזק פסק אח"ז דהמשלח אסור בקרובותיה ע"פ דברי האשה ואם הכוונה דאף השני אסור בקרובותיה הא כבר כתב זה הרב לפני זה דגם השני אסור בקרובותיה מאחר שאמר קדשתיך וראיתי בדברי תשובת מהר"מ הובאה בהג"ה מרדכי בקידושין גם בתשובת מיימון סי' ג' דמאי דאמרינן חזקה לראשון היינו שהשני מותר בה אם חזר מדבריו ואמר כסבור הייתי שקדשתי לעצמי ועכשיו נזכרתי שקדשתי לשולחי מותר בקרובותיה אף על גב דשוינהו מעיקר' חתיכה דאסור' כי הדר ביה שרי דמשום חזקה שליח עשה שליחותו מקילין עכ"ל הרי להדי' דפי' חזקה לראשון משמע שמקודשת לראשון לבדו והשני מותר בקרובותיה וע"פ פי' דמיירי שהשני חזר בו והראב"ד פי' דחזקה לראשון אף לראשון קאמר וא"כ לענין הדין שניהם שוים וזה הוא אפשר כוונת הרא"ש ג"כ הובא בטור ס"ס זה שהקשה היאך נתקדשה לראשון כלו' דמלשון חזקה לראשון משמע דאנן סהדי דודאי לראשון נתקדשה מטעם חזקה הא השני צוח ועומד לעצמי קדשתי א"כ יהיה גם הוא אסור בקרובותיה אבל לפי מה שפסק כבר הרב דאינה מקודשת לראשון לבדו דגם השני אסור בקרובותיה וא"כ מאי הוסיף היש חולקין דקאמר ואפשר לומר דכוונת הרא"ש שהבאתי לעיל להשיג על הירושלמי (שממנו נובעים דינים האלו וכמו שהעתיק הטור) שאין ראוי לחלק בין הוחזק ללא הוחזק כלל דמה לי שעשאו שליח בעדים אם השליח עומד וצווח לא עשיתי שליחותך וא"כ כמו שהדין ברישא כך יהא הדין בסיפא ואם הדין ברישא אמת שהמשלח מותר בקרובותיה ע"פ דברי השליח כך יהא בסיפא ובאמת ברישא נמי הדין תמוה למה יהא המשלח מותר בקרובותיה וכו'

והיה מהראוי שבין ברישא ובין בסיפא יהיה הדין שוה להחמיר עליו ע"פ דברי האשה ולא להקל אך עכ"פ אין לבבא דסיפא שום עילוי על בבא דרישא ושניהם שוים לחומר' וכן הוא כוונת הרב בהג"ה זו ולפי"ז באמרה איני יודע צריכה גט משניהם בלא הוחזק כמו בהוחזק לדעת הרא"ש:

לד **יש לסמוך אסברא ראשונה**. כלו' היכא שהוחזק בעדים אז אמרי' חזקה שליח עושה שליחותו ונאמן השליח לחזור בו ולומר שטעה כסבור הייתי לעצמי קדשתיה ועכשיו נזכרתי שקדשתיה למשלח והשליח מותר בקרובותיה ומקודשת קידושי ודאי לראשון ואף על גב דשוינהו מעיקר' חתיכה דאיסורא אבל בלא הוחזק השליח בעדים לא מועיל חזרה:

לה **המשלח אסור בקרובותיה ע"פ השליח**. אף אם לא הוחזק השליח בעדים:

סימן לו

א **יכולה לעשות שליח לקבל קידושיה**. כבר נתבאר בסי' שלפני זה סעיף ג' דצריך לעשותו בעדים ואם נעשה בלא עדים אפ"ה יש להחמיר ולהצריכה גט:

ב **ומצוה שתתקדש ע"י עצמה**. אף שאין האשה מצווה על פ"ו מ"מ היא עושה מצוה שמסייעת לאיש שיקיים המצוה על ידה:

ג **ואפילו שתק**. כלו' ואפי' השליח שתק ולא השיב הן כמו דגבי אשה מהני אם שתק' בשעת מתן מעות:

ד **אם היו עסוקין באותו ענין**. מילת' באפי נפש' היא וברמב"ם גריס ואם בוי"ו:

ה **אלא מדעת השליח**. נר' דכ"ש אם כתב מדעת האשה דעדיף מדעת השליח רק דלא תימ' כשמתקדש' ע"י שליח לא בעי דעת כלל דהא אפי' במתקדש' ע"י עצמה פליגי בגמ' אי בעינן מדעת' קמ"ל דדין השליח כדין האשה ואם כתבו שלא מדע' שניהם הוי ספק מקודש' כמו שנתבאר לעיל בסי' ל"ב:

ו **שאינו כותבו אלא מדעת**'. הטעם עיין בר"ן ובמ"מ הביאם הב"י סי' ל"ב ס"ק א':

ז **דשליח דקדושין אינו יכול למנות**. קאי אכל שלוחים בין שליח לקבלה בין שליח להולכה ואיכא לפלוגי בין מסר בידו טבעת או דברים ומדסתם ש"מ דקאי אכל שלוחים כדעת הקדוש לעיל ס"ק ט"ז:

ח **וקבל' בסתם**. מכאן משמע דאין שליח לקבלה צריך שיאמר הן דאפי' קיבל בשתיקה סגי וכמ"ש למעלה:

ט **ולפיכך קבל' הקדושין היא**. כלו' דלא תימ' מאחר שקבלה הקדושין ולא החזירה לו ש"מ שהיא הסכימה להתקדש לו ע"כ אמר מאחר שהוא שואל אותה מה שבלבה גם

היא נמלכת בעצמה כדת מה לעשו' ולא הסכימה מיד ע"כ הוו ספק קידושין ודוקא שנתן ביד' שתי פרוטו' דאז איכא לספוקי דא"ל אתחזאי כלו' ואם לא תרצי תתן ב' פרוטות להאשה המשלחת אותך ואם תרצי תתן לה אחת ותחזיק לך אחת אבל אם שתי נשים עומד' זו אצל זו ונתן להאח' פרוט' וא"ל הרי את מקודשת לי ולשניה נתן לה ג"כ פרוט' וא"ל ואת הוו קידושין גמורין דמסתמ' ואת נמי קאמר לה כך כתבו המפרשים והובא בד"מ ולא ידעתי למה הושמט כאן:

י **שאין האב יכול לעשות שליח**. כלו' שלכתחלה אין נכון שיהיה האב שליח לקבלה לבתו הגדולה שמא יטעו הרואים שהי' מקודשת אף בלא שליחו' כמו שהאב מקדש בתו נערה וקטנה אבל בשליח להולכ' שהאב יוליך הקידושין לבתו בזה אין חשש איסור וע"כ כ' רבינו הטור דין זה בסי' זה דמיירי בשליחו' קבלה וגם הראיה שמביא הרא"ש מן העיטור (הועתק בטור ס"ס זה) מיירי ג"כ שיכול לקבל קידושין עבור בתו אבל בתשו' הרא"ש כ' בזה הלשון אם האב יכול לעשו' שליח לקדש בתו בשליחו' המקדש משמע דבשליח להולכ' מיירי הרשב"א ועיין שם בתשו' משמע ג"כ דבשליח לקבל' מיירי ומיהו ע"פ הדין בין שליח להולכ' בין שליח לקבלה יכול להיות לבתו ולאמו ולשאר קרובו' וכמ"ש המפרשים והוב' בב"י:

יא **שצריכה גט מספק**. דקדק בלשונו ולא אמר מקודש' מספק דודאי אין כאן קידושין כלל כמו שיתבאר בסי' שאחר זה ואם נשאת לאחר לא תצא אלא רק דלכתחלה צריכ' גט מצד החומר':

סימן לז

א **וכן הוא זכאי במציאת' וכו'**. ואם נתנו לה מתנ' יש להסתפק אם דומה לכסף קידושין או דוקא קידושין לאביה משום דאי בעי מסר לה למנוול אבל כל שזיכו לה אחרים מתנה אין לאביה כלום ולא דמי למציא' מידי דהוי אאשה שג"כ במתנ' הקרן לעצמה רק שהבעל אוכל פירות כמ"ש הרא"ש פ"ק דקדושין בשם הירושלמי ואף על פי שמציאת האשה לבעלה:

ב **דאין קדושין תופסין בנפל**. והא דאמרי' בירושלמי דבת יום אחד מתקדש' היינו בידוע שכלו לו חדשיו או בשהה שלשים יום אחר הקידושין דאגלאי מילתא למפרע דלאו נפל הוא ונראה דאף בנפל ספק קידושין הוי ואם קידש אחותו ואח"כ קידש בת אחותו שניהם צריכין גט מספק ועיין לקמן סוף סי' מ' דגם בהוכר העובר מקודשת לדעת הרמב"ם:

ג **וקידש' עצמה בערב**. לרבות' קתני אף שהיא עתה ודאי א"א אפ"ה לא חיישינן לקידושי אב ולומר השת' בגרה וממיל' חלו קידושי אב אלא לעולם תלינן להקל ולומר שהית' בוגרת גם בבוקר וקידושי האב לא חלו כך כתבו התו' בד"ה קדשה אביך בדרך:

ד **דאפי' אינה מכחישתו**. אפשר לומר אף דהיא מודה ואומרת בבירור שלא היתה בוגרת בשעה שקדשה אביה אמרי' לאו כל כמינ' דאסר' נפש' אבעלה מיהו אפשר לפרש דאינה מכחישתו היינו שגם היא אינה טוענת ברי:

ה **אבל באינה מכחישתו צריכ' גט משניהם**. (בקידושין דף ע"ט ע"א פליגי רב ושמואל בקידשה אביה בדרך והיא קידש' עצמה בעיר והרי היא בוגרת שבדקנוה לדעת אם יצא' מרשות אביה להיות קידושיה קידושין ומצאנוה בוגרת בו ביום רב אמר הרי היא בוגרת לפנינו וקידושיה קידושין ולא של אביה ושמואל אמר חיישינן לקידושי שניהם שמא כשקדשה האב נערה היתה וקדמו קידושיו עכ"ה) והנה אפשר לומר דלאו דוק' משניהם דה"ה קידש' אביה לבדה ג"כ צריכ' גט דכל שאינה מכחישתו מודה רב דחיישינן ולא מוקמינן לה אחזקת פנויה והתו' שכתבו שם בד"ה קידש' בדרך דמודה שמואל בקידש' אביה לבד דאינה מקודשת דאמרי' העמד אשה אחזקת פנויה כמה שהיתה קודם קידושה והרי היא בוגרת לפנינו ואין קידושי האב קידושין עכ"ל התו' מיירי במכחישתו מכ"ש אם היא מודה בבירור דודאי נאמנ' לאסור עצמה אם לא קידש' עצמה אחר קידושי אב:

ו **ונמצאו לה סימנים הוי ספק וצריכ' גט משניהם**. גם כאן משניהם הוא לאו דוקא דה"ה אם קדשה אביה לבדו או היא נתקדש' לבדה לעולם הוי ספק קידושין ואין מועיל טענת ברי שלה לנגד אחרים עד שיעידו עדים שהיתה עדיין נערה אחר הקידושין או שהיתה בוגרת קודם הקידושין ומ"ש ונמצאו לה סימנים היינו סימני בוגרת ומאחר שהו' בתוך הששה חדשים יש להסתפק אם היו סימני בוגרת בשעת הקידושין או נימא השתא היא דבגרה ע"כ הוי ספק ואם נתקדש' לאחר ו' ע"י אביה ונמצאו לה אחר הקידושין זמן רב סימני בוגרת ודאי גם בשעת קידושין היתה בוגרת ואין חוששין לקידושי אביה אף שהבדיקה היתה זמן רב אחר קידושי אביה מאחר שהקידושין היו לאחר ו' ואפשר לאחר ו' אף שאין לה סימני בוגרת סמכינן אדשמואל דאמר אין בין נערות לבוגרת ובודאי בוגרת היא אף שאין לה סימני בוגרת ולא נאמרו סימני בוגרת אלא לעשות אותה בוגרת תוך ו' וע' בהשגת הראב"ד פ"א מה"א וכל זה לדעת המפרשים דסימני נערות לחוד וסימני בוגרת לחוד ואם הביאה סימני בוגרת תוך ששה הוי בוגרת אבל הרמב"ם לא הזכיר שום סי' בבוגרת ומשמע לדעתו אינה בוגרת לעולם קודם ו' חדשים ומ"ש היתה

הבת ספק בוגרת היינו ספק אם עברו ו' חדשים אחר הנערות או לא ומ"ש בגמ' אלימא בתוך י' וכו' השתא היא דבוגרת אינו מחוור לדעת הרמב"ם וכמ"ש המ"מ וסימני בוגרת מבוארין בגמר' בנידה דף מ"ז בברייתא פליגי תנאי בסימן בוגרת ורש"י פי' דאף שם במשנה פליגי בסי' בגרות והתו' דחו דבריו ופסקו שם בגמ' כדברי כולן להחמיר וכתב הרי"ף שאם הביאה א' מכל הסימנים הללו וקדשה עצמה בחיי אביה קידושיה קידושין וצריכה גט ואין אביה מפר נדריה ואם קדשה אביה שלא לדעתה צריכה גט ומן התימה שלא הוזכר דין זה כאן ולא נמנו כאן סימני בוגרת כלל:

מדברי הרשב"ץ בתשו' שהביא הב"י משמע כשראו לה סימני נערות ג' או ד' חדשים אחר י"ב שנים אמרינן מסתמ' היו בה השערות משעה שנעשית גדולה בת י"ב שנה וכשימלאו לה ו' חדשים אחר י"ב שנה הרי היא בוגרות ודאית ואין לאביה רשות בה אף על פי שלא עבר רק ב' חדשים אחר ראיית השערות אמרינן מסתמ' היו בה השערות מיד תחלת ו' חדשים אחר י"ב וע' בח"ה סי' ל"ה פסק ג"כ כזה לענין עדות:

ז **כך יכול לקדשה ע"י שלוחו.** נראה דמ"מ איכא בו יותר משלוחו דהא הוא מצוה דרמי עליו וכמו שנתבאר למעלה סימן ל"ה ובב"ח לא כ"כ ולא ידעתי הפרש בין מצוה זו לשאר מצות:

ח **או ע"י עצמה.** לדברי המפרשי' הטעם דהוי כאלו אמר לה כל מי שיתן לך מנה מעלה אני עליו כאלו נתנו לי והתקדשי בו ולפ"ז ה"ה לקטנה דעלמא נמי דלא גרעה מכלב אבל הרא"ש כתב אף על גב דאין שליחות לקטן לטובתה ולזכותה נעשית שליח עיין עליו ולפ"ז דוקא ע"י עצמה ולא ע"י קטנה דעלמא וע' בדברי הרא"ש שכתב שאינו דומה לערב ויש חילוק בין קדושי כסף לקידושי שטר ובין דיבר עם המקדש או לא דיבר עמו וע' בר"ן פ"ק דקידושין:

ט **וצריך לו' לה.** כבר נתבאר לעיל דבדיעבד אף בלא עדים יש להחמיר וע' בפסקי מהרא"י סימן מ"ט וסימן ל"ג:

י **דהרי י"א דאסור לקדש בתו.** אבל כשהיא עצמה מקבלת אין מחויב האב למחות אם היא חפיצה וקצת קשה מהא דאמרינן סוף קדושין רב אחא בר אבא איקלע לבי רב חסדא מתניה שקליה לבת ברתיה אותביה בכנפיה א"ל לא סבר לה מר דמקדשא אין אדוני יודע שהיא מקודשת ויש לו להתרחק מא"א אמר ליה עברת לך אדרב דאמר רב יהודה אמר רב וכו' אסור לאדם שיקדש את בתו כשהיא קטנה עכ"ה ולמה לא דן אותו לזכות שהיא בעצמה קבלה הקידושין ואפשר דהיתה קטנה כ"כ שלא היה לה דעת לזה:

יא **אומר לה הרי את**. היינו כשאין האב אצל הקידושין דאיך יאמר לה בתך אבל כשהאב אצל הקידושין יאמר לו בתך מקודשת לכתחלה ומיהו אם אומר הרי את אין קפיד' וכן הוא בת"ה סימן רי"ג וע' בריב"ש סימן תע"ט שכתב ומיהו לישנ' דהרי בתך לכ"ע מהני אף ע"י עצמה וכ"ש בנדון זה וכו' משמע אף כשאין האב אצל הקדושין יאמר לה הרי בתך ומיהו נראה דכוונת הריב"ש שיאמר לאב הרי בתך מקודשת לי בכסף שאתן לה ונותן לה הכסף מדעת אביה אבל שיאמר לבת הרי בתך מקודשת אין זה ל' כלל:

יב **ואם שינה בדברים וכו' מקודשת**. מפשט הל' משמע דמקודשת ודאי וע"ש:

יג **הואיל והכינ' להכניסה**. מ"מ כתב שם דודאי שפיר טפי לעשות כהלכתו להדי' אכן י"ל דאין קפיד' כולי האי וכו' ע"ש:

יד **מצוה שלא יקדש בתו כשהיא קטנ'**. כלומר אף על גב דבגמרא אמרו אסור לקדש בתו אפשר באומר לה צאי וקבלי קידושיך ליכ' איסור' ומ"מ מצוה להמתין עד שתגדיל:

טו **וצריכה גט משניהם**. ואם רצו א' נותן גט וא' כונס כדלעיל סימן ל"ו סעיף ז':

טז **אי שוי שליח אחרינ'**. ע' בב"ח דדין זה שייך ג"כ גבי בעל ואשה דשוו שליח אחרינ' וכתב עוד דאם של בתרא קדמו א"צ גט אלא מבתרא ממ"נ אי של בתר' בטליה לקמא הרי קדושין של קמא אינן קידושין ואי לא בטל' לקמא אלא לא סמך דעתיה קסבר קמא לא משכח אבל אי משכח לא בטליה הרי כיון דשל בתרא קדמו הרי קמא לא משכח ושל בתרא קדושין ושל קמא לא הוי קדושין נ"ל עכ"ל ואין דבריו מוכרחים דאפשר דלא בטיל לקמא אלא סבר אולי לא משכח כלל אבל אי משכח אף לבסוף לא בטליה לקמא:

יז **ואפילו שדכה אביה תחלה**. הקשה בב"ח הא כיון דשדכה גילה דעתו שהיה חפץ לקדשה לו ובהא מבואר בסמוך דהוי קדושין ומכח קושיא זו הגיה ואפילו שדכה באביה והיינו כפרש"י שהמקדש שלח לאביה לקדשה לו ע"ש ואין צורך דאף דנתרצ' בשדוכין לא נתרצה בקידושין של עכשיו דאולי לא נתרצה עד שיתן כסף הקידושין לידו דוקא באשה התורה זכתה לו ואין רצונו שתקבל היא הקדושין בלא רשותו עד שיגלה דעתו דניחא ליה בקבלתה:

יח **בפי' אחר הקדושין**. זה הוא דעת הרמב"ם והרי"ף לקצת מפרשים אבל הר"ן מסתפק בדעת הרי"ף דאפש' לומר דאף דנתרצה בשעת הקדושין ג"כ אינה מקודשת וע' במהרי"ק שחילק דאם נתקדשה בפניו ושתק ואחר כך נתרצה דהוי קדושין:

יט **אפי' נתאכלו המעות קודם שמיעה**. אף על גב דאין הקדושין בעין ועל מה יחולו מ"מ בההיא הנאה שנעשה רצונו מתקדשת ודומה להנאת מחילת מלוה כך הוא דעת הרמ"ה

בעל סברא זו וע' בתשו' מהרי"ק שורש ל"ב דף כ"ג שמיישב גם כן דעת הרמ"ה ומביא כמה ראיות לדבריו דמצינו כיוצא בזה שהקדושין חלין אף לאחר שנתאכלו ע"ש:

כ **ולא מיחה מיד הוי כאלו נתרצה**. זה הוא דעת המרדכי שם בהג"ה בשם ריב"ש ע"ש שמחמיר אפילו היכא דאנן סהדי שיתרצה האב אף על גב דעדיין לא בא האב מודה רבינ' דצריכא גט ומיאון ולקמן סעיף י"ד הביא הרב דבריו והעתקתי שם לשונו:

כא **גדלו הקדושין עמה**. ע' בתק' מהרי"ק שורש ל"ב שהאריך בדין זה ובדין יתומה שגדלו קידושין בהד' אי מקודשת מדאוריית' או מדרבנן ולא ראיתי בדברי הרשב"א בתשוב' חולק על זה רק שכ' מלתא דפסיק' אם בעל בודאי חשבינן לה מקודשת מדאוריית' ובלא בעל לא מיירי:

כב **למי שגילה האב דעתו**. ע' לעיל סי' ל"ה סעיף ד' וה' וכלומר אף על פי שחזר האב מגלוי דעת ושדכה עם אחר אפ"ה יש לחוש היכא דאיכא למימר דהחזרה לא היתה ברצון וכמו שאכתוב אחר זה:

כג **חיישינן שמא נתרצה**. בטור מסיים בדברי הרמ"ה והוו קדושין כל זמן שלא שדכה עם אחר וטרח לחזור לשדכה לשני וב"י כתב ע"ז אינו נוח לי וע"כ השמיט דברים אלו כאן ובאמת הוא גמרא ערוכה בקדושין (דף מ"ה ע"ב) בההוא דאמר לתת בתו לקרובו והיא אמרה לתת לקרובה ונתרצה הוא לקרובה ועשו סעודה לחיבת חיתון וזימנו את קרוביהם אדאכלי ושתו אתא קרובו [דהיינו אותו שהיה בדעת האב ליתן לו את בתו] באיגרא וקדש' בסת' ועדיין לא קיבל האב קדושין מקרוב של אשתו אמר אביי שאירית ישראל לא יעשו עולה ולא חיישינן בהא שמא נתרצה האב לקידושי של קרובו דבודאי לא הדר מדבורי' שכבר נתרצה לקרובה רבא אמר חזקה אין אדם טורח בסעודה ומפסיד' דודאי לא נתרצה לקידושי קרובו דכיון דטרח האי אבי הבת לעשות סעודה אינה מפסידה מאי ביניהו איכ' בינייהו דלא טרח דאז אפשר לחוש לקידושין של קרובו דאמרינן אולי חזר בו האב ומאחר דגילה דעתו לקדשה לקרובו חוששין לקידושין אבל היכ' דטרח בסעודה ושידכה לשני אז בודאי חזר בו מרצונו הראשון ואינה מקודשת לשני/ לראשון /והן הן דברי הרמ"ה ממש ולא כמ"ש הב"ח דראש דברי הרמ"ה נלמדי' ממקום אחר מהנהו בי תרי דשתו חמרא וכו':

כד **אינו יורשה ואינו מטמא לה**. וה"ה דאין לה כתובה דמן הנשואין מיניה ואינו חייב בקבורתה כ"כ הב"ח בשם הריטב"א:

כה **דה"ה אם מת האב**. עיין שם שרבינו תם תמה על דבריהם והאריך להוכיח דאין האחים יכולין למחות ואין אדם מוריש זכות בתו לבניו ולגבייהו לא אמרי' אוקי ממונא בחזקת מריה:

כו **והשיאוה אחיה ואמה**. כלומר קידשה והשיאוה הוו קידושין וצריכה מיאון דכשם דתקנו רבנן קידושין ביתומה ה"ה בהלך אביה למד"ה:

כז **ומ"מ אין לאוסרה עליו**. אבל יש מחמירין לאסור מטעם אחר דילמ' יקבל אביה קידושין במד"ה וא"כ הוי א"א וכתב הר"ן דראוי להחמיר:

כח **צריכה גט מתרוייהו**. לא ידעתי למה צריכה גט מהראשון הא אפילו לסבר' ראשונה אינה מקודשת רק למיאון ואפילו למאן דחייש שמא נתרצה האב היינו באינו כאן אבל אם בא ומיחה וקידשה לאחר ודאי דקמא לא הוו קידושין רק למיאון לדעת ה"ג בעל סברא ראשונה:

כט **ויש להחמיר כסבר' הראשונה**. כלו' דאם נתקדש' דצריכה מיאון וכבר כתבתי דיש להחמיר ג"כ כסבר' האחרונ' דלכתחלה אין לקדשה דאולי יקבל אביה קידושין במד"ה וכמו שכתב הר"ן:

ל **והוי ספק מקודשת**. כלו' וצריכה גט ולא סגי לה במיאון וזה לשונו שם במרדכי ועתה לפי דרכינו יועילו קידושין אלו שלא תצא ממנו אלא בגט ומיאון או שיבא אביה בימי קטנות וימחה מיד שישמע וכו':

לא **דאם צוה להשיאן ולהגדילן**. אעפ"י שהזכיר בציוויו לגדלן ולהשיאן אין הכונ' להשיאן אחר שיגדלו דוקא אלא שני דברים הן לגדלן לחוד ולהשיאן לחוד עיין שם בגוף התשובה:

לב **כמו שנתבאר לעיל סי' ל"ה**. כבר כתב הרב בעצמו לעיל שם דגם בשליחות האשה בלא עדים יש להחמיר וחוששין לקדושין רק דאם היו עדים הוו קידושין גמורין:

לג **אין במעשיה כלום**. ויכול למחות אף שלא מיחה אין כאן קידושין מאחר שעברה על דבריו והוי קפידא דומיא דאומר לשליח קדש לי אשה במקום פלוני והלך וקדשה במקום אחר דהוי קפידא (וכמו שנתבאר לעיל סי' ל"ו סעיף ג'):

לד **ושאר הבוגרו' אינם בכלל**. כלומר אפילו נתנו לו רשות לקבל כסף הקידושין ושיהיה שלו וכנ"ל:

לה **ואחר זמן קבל ממנו**. מלשון זה משמע דוקא לאחר זמן הא אם תכף אחר השידוכין קיבל הקדושין מסתמ' לזו ששידך קידש וכן פסק במרדכי בשם ראבי"ה דכשם שעסוקין באותו ענין מהני אף שנתן בשתיקה דקי"ל כר' יוסי ה"ה ה"נ מהני ודמסתמא לאותו

ששידך לה קידש אך אחר זה משמע אפילו היו עסוקים בה מדברין מעסק קידושי פלונית ואח"כ נתן קידושין סתם לא מהני לאפוקי לאחריני מידי ספק וכמו שפסק המרדכי בשם מהר"ם:

לו **ופי' בתך פלונית אינו מועיל**. נראה דמיירי שמפרש שכוונתו היה לפלונית אבל לא טעה בלשונו אבל אם היה בדעתו לומר בפי' פלונית רק שטעה בלשונו אמרינן לעיל סי' ל"ה סעיף ט' דאם השליח טעה ואומר לי הקדש בטעו' לא הוה הקדש ונאמן השליח לומר שטעה ולמה לא יהיה המשדך נאמן לומר שטעה:

לז **וכולן ברשות שלו לקדשן**. כלומר לאפוקי בוגרת דאינה בכלל הספק אפילו שוותיה שליח ומיהו אם עשתה שליח לקבל קדושין מפלוני נתבאר לעיל סעיף ט"ו דגם היא בכלל וא"כ אם היא הגדולה שבגדולות היא לבדה מקודשת כמו אם היו כולן בוגרת ונתנו לו רשות וע' בב"ח:

לח **ולא הכירו**. לכאורה משמע דוקא שאמר בהדיא שאינו מכירו אבל ל' הב"י בשם התו' שאם היה החתן עומד לפניו ואמר קדשתי בתי ושתק ואחר שעה אמר לאיש הזה אינו נאמן דכיון דלא אמר מיד תוך כדי דבור משמע ודאי שאינו מכיר חתנו ולפיכך לא פי' מיד עכ"ל מיירי דבאו שנים אבל אם זה שעומד לפניו לבדו אומר אני הוא מה בכך הוא א"נ דהא בא' נאמן לומר אני הוא אף שאין האב מכירו:

לט **שניהם נותנין גט**. ואם קדם א' מהם וכנס מוציאין מידו המ"מ בשם הירו' ונראה אפילו הא' נתן אח"כ גט מוציאין מזה דהא כנסה באיסור ואסורה לבועל ונ' דגם להשני אסורה מספק דכשם שאסורה לבועל כך אסורה לבעל:

מ **אינו נאמן לאוסרה עליו**. אבל אם הביא שני עדים שהוא קדשה אף ע"פ שהאב מכחיש את העדים אין נאמנות של אב מועיל נגד עדים ואסורה לבועל ולבעל כ"כ ר' ירוחם ופשוט הוא:

מא **אבל לא לכונסה**. כלומר אפי' אחר שנתן לה גט והיא מותרת לכל אדם אפ"ה אסורה לזה דיש לחוש לקנוניא המ"מ:

מב **ואם יש ע"א**. אפשר דע"א לא מהני בדין המוזכר למעלה סעיף כ"ב כשבאו שנים וכ"א אומר אני קדשתיה דאף דיש לא' עד המסייע לו אינו נאמן בדבר שבערוה וכאן ע"א נאמן משום דאין שום אדם מכחישו תדע דכאן אם כנסה אין מוציאין מידו ולעיל ס"ק ל"ח כתבתי בשם הירושלמי אף אם כנס מוציאין מידו:

מג **אינו נאמן לומר לאחר זמן גרשתיה**. לכאורה משמע דלאו דוקא גרשתיה אינו נאמן לפוסלה לכהונה דה"ה באומר קידושי תנאי היו או פסולי עדות היו עידי הקדושין

וכיוצא בדברים אלו ג"כ אינו נאמן להחזיקה בפנויה כל שהוחזקה א"א על פיו ואינו נאמן להתירה לעלמא רק כמשמעות פשט הכתוב בתי נתתי לאיש הזה לאיש אסרה הזה התירה (פרש"י לאיש אסרה על הכל שאין אנו יודעין למי וכי אמר הזה התירה לזה) ועוד יתבאר בסמוך:

מד **קדשתיה וגרשתיה כשהיתה קטנה**. נראה דמכ"ש אם אמר קדשתיה בלבד כשהיתה קטנה דאין נאמן לאוסרה על כל העולם מאחר שעכשיו היא גדולה:

מה **ול"נ דוקא תוך כ"ד נאמן**. וכבר כתבתי בסמוך סעיף כ"ה דלאו דוקא לומר גרשתיה אינו נאמן לאחר כ"ד להחזיקה בגרוש' לאוסר' לכהן דה"ה כל דבר המבטל הקדושין ומחזיקה בפנויה אינו נאמן לאחר כ"ד אבל בב"ח בקונטרס אחרון חילק ביניהם דדוקא לענין גירוש לא הימניה רחמנ' אבל בכל מה שיאמר בקדושי ביתו נאמן אף לאחר כ"ד ובאמת לא ידעתי אם אין לאב נאמנות בגירושין למה נאמן אף תוך כדי דבור ואם הטעם מכח מיגו דאי בעי שתק והוה אסורה על כל העולם מיגו זה שייך נמי אף לאחר כ"ד:

סימן לח

א **ואם לאו אינה מקודשת**. ואף על פי שמחמת אונס לא קיים תנאו. אפ"ה אינה מקודשת דאונסה כמאן דלא עבד וכר' יוחנן בירו' (הביאו הר"ן בקידושין פרק האומר דף תרמ"ח ע"ב והטעם מבואר שם בהר"ן לחלק בין גירושין לקדושין דאונס שייך כשאדם מחייב את עצמו דבר א' ואם אירעו אונס יכול לומר אדעת' דהכי לא נתחייבתי אבל כאן הא תלי בדעת חבירו ואם אירע אונס לא' ע"ד משל לאיש תאמר האשה מה לי לאונסך אני לא נתחייבתי להיות אשתך רק ע"ד שיקוים התנאי וכל זמן שלא נתקיים התנאי אף שמחמת אונס לא נתקיים אינה מתרצה בקדושין וכן להיפך אם לא קיימה האשה תנאי שלה מחמת אונס:

ב **הוי תנאי כאלו הזכיר הן קודם ללאו**. דין זה הוא גמרא ערוכה בגיטין דף ע"ה אתקין שמואל בגיטא דש"מ אם לא מתי לא יהא גט אם מתי יהא גט ואם לא מתי לא יהא גט ולא היה צריך לכתוב דין זה בשם הר"ן ובאמת המעיין בר"ן (פרק מי שאחזו דף תק"ץ ע"ב) יראה מלשונו כי יש להוציא דין אחר מדבריו כי הוא כתב שם בזה הלשון ונ"ל דמאי דבעינן הן קודם ללאו היינו שלא יהא מסיים דבריו בהן דבגמר דבריו אדם מתפיס ונמצא מעשה קיים ותנאי בטל הלכך אף על גב דמקדימין לאו להן כי היכא דלא לקדים פורענותא לנפשיה כיון שגומר דבריו בלאו סגי עכ"ל נמצא אתה למד מדבריו כי אם

הקדים לאו להן ואח"כ הן ללאו ואחר כך לאו להן אינה מקודשת מאחר דסיים דבריו בהן ואין קפידא על שמתחיל דבריו בלאו רק שלא יסיים בהן:

ג **רק אמר סתם שמתנה כתנאי בני גד ובני ראובן**. ראיתי בהג"ה במיימון לא החליט הדבר רק כתב בזה הל' אמר ר"י כי שמא אם אדם אומר סתם שיהא תנאי זה כתנאי בגו"ר יכול להיות שמועיל בלא כפילת תנאי מלשון זה משמע שהיה מסתפק בדבר ועכ"פ צ"ל תנאי קודם למעשה דאם אמר הרי את מקודשת אם תתן לי מאתי' זוז כתנאי בגו"ר לא מהני דהא חזינן שלא התנה כתנאי בגו"ר שהם הקדימו התנאי למעשה רק לכפול דבריו אפשר דא"צ כשאומר כתנאי בגו"ר:

ד **ולא היכא דאתי מנייהו קולא**. כלומר דאף דאין כאן כל הד' דברים הוי ספק קידושין וספק גירושין ואם קדשה אחר צריכה גט משניהם וע' בדברי הרא"ש פ' יש נוחלין בסעי' מ"ח:

ה **אם הכל הוא בדבר א'**. בטור כתב אם הדינר שאני מקדשך בו שלי תהיה מקודשת ואם לאו לא תהיה מקודשת זה נקרא תנאי ומעשה בדבר א' כי התנאי סותר המעשה דאין הקדושין חלין רק אחר שיתקיים התנאי ואז הקדושין שלו ולא נתן לה כלום הא אם אמר ע"מ שתחזיר לי הדינר תהיה מקודשת וק"ל ע"מ הוי כמעכשיו ומכ"ש אם אמר בפי' מעכשיו תהיה מקודשת אם תחזיר לי הקדושין אז לא נקרא תנאי ומעשה בדבר א' וכן כתב התו' בגיטין דף ע"ה ובב"ב דף קל"ז ומיהו בקדושין בלאו הכי מתנה ע"מ להחזיר לא הוי נתינה כמבואר ריש סי' כ"ט ועמ"ש שם ומיהו בקדושי שטר משמע בסוף סי' ל"ב דאם אמר ע"מ שתחזיר לי הנייר דהוי מקודשת וכן בגיטין מבואר לקמן סי' קמ"ג דע"מ שתתן לי הנייר הוי תנאי ולא מקרי תנאי ומעשה בדבר א' מטעם שכתבתי דע"מ הוי כמעכשיו ואין תנאי זה סותר המעשה ומ"מ צריך לפרש מה שפסק כאן בקידושין דיש לחוש לחומר' אם התנאי ומעשה הוי בדבר אחד היינו בקידושי שטר אבל בקידושי כסף כבר פסק לעיל דאפילו ע"מ לא מהני מטעם דדומה לחליפין וגם צריך לדקדק דבגט אם אמר הרי זה גיטך והנייר שלי אינו גט כלל א"כ ה"ה אם אמר בגט וקידושי שטר אם תחזיר לי הנייר תהיה מקודשת או מגורשת דלאו מידי יהיב לה ולמה פסק כאן דלחומר' מקרי תנאי וכי עדיף ל' תנאי מאלו אמר סתם בלא שום תנאי בתורה דלא מהני כלל:

ו **התנה עמה שתאכל חזיר**. ואין כאן מתנה על מ"ש בתורה דלא תאכל ולא תתקדש:

ז **אבל התנה עמה שתבעל לאסור לה**. אבל אם תבעל למותר לה אף שיש כאן קצת איסור זנות פנויה מ"מ אין זה דבר שא"א שהרבה פרוצים תמצ' לעבור על איסור פנויה, ועכ"פ צריך שיאמר בזה הל' אם תבעלי לפלוני אז תהיה מקודשת לי אבל אם אמר בל' ע"מ

שהוא כמעכשיו א"כ למפרע תהיה א"א וע' לקמן סי' קמ"ג סעיף י"ח וא"כ הוא ג"כ דבר שא"א שאין בידה שפלוני יעבור על א"א ומיהו אפשר לה לעבור שלא תגיד לו שבביאה זו תהיה מקודשת למפרע ולפ"ז גם לאבא אפשר שתבעל לו אם אינו יודע שבביאה זו נעשית כלתו למפרע ואין הפרש בין שתבעל לאבא או לפלוני בקידושין והרמב"ם (פ"ז מה"א דין י"א) דקדק בלשונו וכתב שתבעל לאביה ולאחיה או לבנה ועיין בב"ח בקונטרס אחרון שכתב ע"מ שתבעל לפלוני אפשר לקיים התנאי לאחר מיתת הבעל:

ח **דכל מאי דתקון רבנן**. דל' זה משמע דאיסור דרבנן בדבר שאינו ממון הוי כשל תורה ואסור להתנות אבל בהגהת מרדכי כתב בדבר תקנה דרבנן אפילו בממון תנאו בטל דחכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה:

ט **רצה האב מקודשת**. כלומר שאמר הן דע"מ שירצה פירושו שנדע שהוא רוצה וצריך שיגלה רצונו וזה הוא דעת הרמב"ם דע"מ שירצה כאלו אמר ע"מ שיאמר הן וכמו שיתבאר בסמוך סעיף י':

י **לא רצה או ששתק או שמת**. ולא בחדא מחת' מחתינהו דבמת האב בטלי הקידושין מיד דא"א שיאמר עוד הן אבל בלא רצה שאמר לא או שתק אינם יוצאים מידי ספק קידושין כל זמן שהאב חי דאולי יאמר האב הן אחר שאמר בתחלה לא או שתק כמ"ש בסמוך ס"י:

יא **לא מיחה או שמת**. גם כאן לאו בחד' מחת' נינהו דבמת מקודשת ודאי ובלא מיחה כל ימי חיי האב הוא בספק שמא ימחה ואפילו נתרצה פעם אחד אם אח"כ מוחה נתבטלו הקידושין כמ"ש בסעיף שאחר זה ועל כן השיגו הראב"ד במ"ש מת הבן ואח"כ שמע האב דאילו שמע קודם שמת הבן מלמדין אותו בכך ומדברי המ"מ נתיישב זה דע"מ שלא ימחה דקאמר הרמב"ם כולל ג"כ ע"מ שישתוק ובשתיקה מיד נתקיים התנאי ע"כ כתב שמע אחר שמת וכמו שאכתוב בסעיף י"א:

יב **מלמדין את האב שיאמר איני רוצה**. אבל בסעיף שלפני זה בע"מ שירצה אם מת הבן אינו מועיל ללמד האב דאף דלא יאמר הן כשמת בנו מ"מ יש לחוש דאיך תנשא לשוק דאולי יאמר לאחר זמן הן כדי לקלקלה ע"כ אין לה תקנה בלא חליצה כל זמן חיי האב וה"ה דמתייבמת ממ"נ וכ"כ הטור בשם הרמ"א ועיין בב"ח על דברי הרמ"ה דהקשה איך חולצת הא אתי מינה חורב':

יג **שדינו כאומר ע"מ שישתוק**. הוא דעת הרא"ש והטור ודין על מנת שישתוק יתבאר בסמוך בסעיף שאחר זה:

יד **כל שחזר ואמר הן**. דכל תנאי התלוי בקום ועשה ולא קבע לו זמן הוא לעולם ואפילו אמר בתחלה לא ואף הטור מודה דמהני הן אחר לא אף על גב דפליג בלא אחר הן בתנאי דלא ימחה כל אימת דמתקיים תנאו חלו קדושין למפרע וכן בע"מ שישתוק אף על פי שתנאי זה עניינו שב ואל תעשה כיון שהוציאוהו בלשון מעשה דאמר על מנת שישתוק דינו כתנאי שהוא בקום ועשה דכיון שנתקיים התנאי פעם אחד די ומיהו בזה יש הפרש בין תנאי הן לתנאי שתיקה דתנאי הן לעולם משמע כל זמן שיאמר הן אבל תנאי שתיקה שישתוק בשעת שמיעה משמע שלא ימחה דא"א לפרש על מנת שישתוק פעם אחת כל ימיו וכי לעולם לא ישתוק:

טו **מיהו אם לא היה בביתו**. דברים אלו הוציא הרב מתשובת הריב"ש ושם מיירי מאב דשומע מקידושי בתו במקום אחר וע"ז אמרו בגמר' עד שיבא אביה וימחה שאין צריך למחות ולגלות דעתו שלא במקומו אבל נ"ד הוא תנאי ע"מ שישתוק ולא אמר ע"מ שישתוק בפני כי מיד כששמע ושתק נתקיים התנאי ואין הבן ברשות האב שנאמר דמה היה לו למחות שלא בפניו אטו אם יאמר ע"מ כשישמע פ' הדר במקום פ' וישתוק וכי נאמר שעלה ע"ד שפלוני הדר במקום אחר יבא כאן ויאמר לא יפה עשית ודאי כוונתו היה ע"מ שישתוק שם שיגידו לו ולא יאמר בפני הבריות לא יפה עשה פלוני שקידש את פלונית:

טז **ואם מיחה בשעת שמיעה**. כבר כתב הטעם דכל האומר ע"מ שישתוק כאלו קבע זמן לשתיקתו ואמר בהדי' ע"מ שישתוק מיד כשישמע ואם לא ישתוק אלא ימחה מיד נתבטלו הקידושין ושוב לא יועיל ריצוי כי כבר עבר זמן:

יז **מת האב עד שלא שמע**. ואם מת הבן מבקשין האב שימחה מיד כשישמע ולא ישתוק:

יח **על מנת שלא ימחה כל זמן שמיחה**. דהא תנאי זה הוא בשב ואל תעשה וכל זמן שנעשה המעשה נתבטל הענין וה"ז כאומר לאשה ה"ז גיטך על מנת שלא תשתי יין שהכוונה שלא תשתה יין לעולם:

יט **מלמדין את האב שימחה אף אם כבר אמר הן**. ולדעת הטור דלא מהני מחאה אחר אמירת הן אם אמר הן ואח"ז מיחה חולצת או מתייבמת ממ"נ אבל בלא חליצה לא מפטרה דילמ' קי"ל כהטור דאין מועיל מחאה אחר הן וכאן כפל ושינה שכתב מת הבן סתם ולעיל בסעיף ט' כתב ג"כ דין זה מת הבן ואח"כ שמע האב משום דלעיל העתיק ל' הרמב"ם והרמב"ם כשכתב על מנת שלא ימחה כוונתו ג"כ אם אמר על מנת שישתוק וכמו שכתב המ"מ ובע"מ שישתוק אם שתק בשעת שמיעה לא יועיל שוב מחאה ע"כ כתב מת הבן ואח"כ שמע האב אבל כאן מיירי בע"מ שלא ימחה לחוד ע"כ כתב מת הבן

סתם כלומר אפי' מת הבן אחר ששמע האב ג"כ מועיל מחאת האב אף על פי שנתרצה כבר פעם אחד וכמו שנתבאר הדין בעל מנת שלא ימחה:

כ **או שאדבר עליך לשלטון**. ואם היא אומרת לדברים הללו ולמלאכה זו לא הייתי חפיצה מדברי התוס' שהביא הרא"ש והטור דגרסינן התם אם דבר עליה לשלטון כדרך המדברים דמשמע שדברים ידועים הם מה שיש לו לדבר עליה ואם שינה ודיבר דברים אחרים אינה מקודשת אבל אם אינם דברים ידועים אינה יכולה לומר לא הייתי צריכה לדברים אלו דהא מכל מקום קיים הוא תנאו ולא ידעתי מה שכתב הב"י אפשר דיכולה היא שתאמר לדברים הללו לא הייתי חפיצה ומה לו ולה מה שהיא חפיצה הא הוא התנה סתם שידבר לשלטון ואם אמר לה על מנת שיש לי דבר פלוני התאמר לו לדבר זה איני צריכה וסברתי שיש לך דבר הצריך לי ואפשר לומר דמשמעות דבריו היה בשעת התנאי שיעשה לה טובה לעשות לה מלאכה ולדבר עליה לשלטון כשהי' תברר שלא עשה לה טובה א"כ לא קיים תנאו ומ"מ פשט דברי הרא"ש אינם לחלוק על דברי התוס' הביאם הטור ס"ק י"א דפירשו שכיון שדיבר עליה לשלטון ועשה עמה כפועל מקודשת ואינה יכולה לומר למלאכה זו לא הייתי חפץ ולדברים הללו לא חפצתי רק לפרש פי' אחר שמיירי שדברים ידועים הם אבל אם אינם דברים ידועים גם הרא"ש מסכים לדעת התוס':

כא **אם יש עדים שעשה עמה כפועל**. ואם היא מודה שעשה הודאתה כעדים דמי ואם היא מכחישתו בודאי אינו נאמן לגבי דידה ואם היא אומרת איני יודע על זה פסק כאן דהוי מקודשת מספק ובסוף הסי' כתב הרב בהג"ה די"א דלעולם נאמן כל שאין כנגדו מכחישו:

כב **אם ידוע בעדים שיש לו מנה**. היינו כשאין אנו רואין מנה בידו אבל אם אנו רואין מנה בידו אנן סהדי דיש לו דכל שבידו חזקה שהם שלו וכ"כ הר"ן ועמ"ש הב"י בשם הרמ"ה באומר יש לי מנה במקום פלוני ושניהם מודים שלא היה לו ונראה דה"ה הכא לא מהני שניהם מודים שאין לו:

כג **שיש לו מנה ביד פלוני**. ואם אותו פלוני מודה לפנינו נראה דהודאתו הוה כעדים ומיהו י"ל דאין האשה סומכת רק על עדים אבל על הודאתו יש לחוש לקנוני':

כד **עד שיראנה מנה שלו**. אפילו יש עדים שיכול להראות לה לא הוי קדושין דלא ניח' לה לסמוך אסהדי עד שתראה בעצמה כפי תנאו וכמ"ש הטור בשם הרמ"ה:

כה **מאחר שעדיין לא חלקו**. לשון הר"ן אינו כן וזה לשונו דכיון שלא הגיע זמן העסק ורווח' לקרנ' משתעבד לא חשיבי כשלו משמע שאם הגיע זמן החלוקה אף שעדיין לא חלקו הרי הריוח שלו מאחר שבידו לחלוק וליטול חלק ריוח שלו:

כו **והיא משועבדת לב"ח**. ל' ר' ירוחם בשם הרמ"ה כיון דלא אקני ליה מעכשיו מקודשת ודאי משמע הא אם אקני ליה מעכשיו אינה מקודשת ודאי:

כז **והרויח אח"כ**. ר' ירוחם כתב בשם הרא"ש דחולק וצריך שיהיה לו בשעת קידושין אפילו באומר סתם ע"מ שאראך דאל"כ מה גבול יש לו לעולם יאמר עדיין יש לי זמן להראותך ועיין בב"ח ואם אמר ע"מ שאראך מנה שיש לי גם הרמ"ה מודה דלא הוי קידושין אא"כ הראה לה ממעות שיש לו בשעת קידושין וזה כוונת הרב כאן באומר לה ע"מ שיש לי כלומר שאראך מנה שיש לי כ"ע מודו:

כח **בתר הכי למיהוי ספק קידושין**. ל' הרמ"ה הוא זה לחלק בין האומר ע"מ שיש לי ר' זוז בין אומר ע"מ שאתן לך או אראה לך ר' זוז דבע"מ שיש לי אם אין ידוע בעדים שיש לו מקודשת מספק דאולי יש לו אבל בע"מ שאתן או שאראה אם נתן או שהראה בעדים מקודשת ואם אין כאן עדים אין כאן קידושין ספק לחוש דילמא יראה לה בצינעא דצריך לקיים תנאו בעדים וכבר כתבתי סי' זה ס"ק כ' בעשה עמך כפועל דאם היא מודה הוי כעדים ואם היא מכחשת אותו לאו כל כמיני' לומר שקיים תנאו לאסר' ובאומרת איני יודע הוי ספק ותנאי זה דאעשה עמך כפועל ג"כ מחוסר מעשה ואפ"ה חיישינן דילמא קיים תנאו בלא עדים וא"כ קשה על הרב איך העתיק כאן דברי הרמ"ה שסותר ההיא דלעיל ואפשר לפרש דברי הטור באופן אחר והוא כי מאחר שהרמ"ה סובר דאם אשכח מציאה או נתן לה מתנה מהני א"כ לעולם לא תצא מספק קידושין דכל פעם שתתבע אותו הראיני לי ישיב לה הלא לא אמרתי שיש לי רק שאראה לך ואולי אמצא עוד מציאה או מתנה וכעין שהקשה הרא"ש דמה גבול יש לו וע"ז כ' ומיהו לא חיישינן דילמא אחזי לה בתר הכי למיהוי ספק קידושין לעולם אלא מיד שתאמר הראה לי ואינו מראה לה בטל תנאו ומיהו קשה דהא לקמן סעיף ל"ו בע"מ שאתן אם אומר שעדיין רוצה לקיים תנאו אפ"ה בעל נפש לא ישאנה וא"כ ה"ה בע"מ שאראה לך ג"כ יש לחוש לספק קדושין דאולי יראה לה:

כט **כמו בע"מ שאראך מנה**. וכלומר לדעת הרמ"ה אף שלא היו לו בשעת קידושין אם יביא לה ממה שמצא אח"כ מהני וממיל' אם אמר ע"מ שאביא לך מנה שיש לי כ"ע מודו שצריך שיביא לה ממה שהיה לו בשעת הקידושין וכמ"ש הרב לפני זה:

ל **מקודשת ויראנה**. ואינו יוצא במה שיביא עדים שיש לו וכמו שנתבאר לעיל סעיף י"ח בשם הרמ"ה דלא ניחא לה לסמוך אסהדי עד שתראה בעצמה:

לא **או שלקח באריסות**. אפי' באריסות בתי אבות דמ"מ אינו שלו ואי מפסיד נמי יכול בעל הקרקע לסלוקיה הר"ן:

לב **שאינו מעלה מס**. נראה דמיירי דיש כמה שדות שאין מעלין מהן מס ע"כ אם קרקע שלו משונה משל אחרים שנותן מקרקע שלו חלק ממאה עד"מ מס צריך שיהי' לו בית כור ועוד חלק ממאה לצורך המס אבל אם כל אנשי המקום נותנין מס משדות שלהם א"כ כשאמר ע"מ שיש לי בית כור עפר כדרך העולם משמע:

לג **עמוקים עשרה**. ושיעור רחבן לא נתפרש ועיין בר"ן וכן אם אינם עמוקי' י' ורחבן י' טפחים או ד' אמות עיין שם ושיעור סלעים כמו במכר ועיין שם:

לד **כגון שהיה מכוסה**. שאלו ראת' אותו וקבלתו סברה וקבלה וכתב הרשב"א סי' אלף קפ"ו בא' שנתן לאשה כוס וא"ל הרי את מקודשת לי בטבעת זו אם היו פניה מכוסות שורת הדין אינה מוקדש' דטעות הוא אבל אם ראתה הרי ידעה שאין זה טבעת וסברה וקבלה לשם קידושין והאריך בזה וסיים ומ"מ נכון לחזור ולקדש וכו' שאין אתנו ראיה מוכרחת שהי' מקודשת ודאית עכ"ל ואם אמר לה התקדשי לי בדינר של כסף ונמצ' זהב או במנ' ונמצא מאתים עיין בב"ח:

לה **ל"ש אמרה לשליח לקבלו בתנאי**. כלו' אף על גב דאיכא למימר דמראה מקום היא לו אף אם לא יתן אלא כסף קבל' ומכ"ש של זהב וכדעת ר"ש בגמרא קמ"ל דקפידא ואיכא דניחא לה בכספא מבדהבא:

לו **אמרה בפני' בשעת הקידושין**. כלומר שהשיב' לו אף אם לא יהיה כך כמו שאמרת אני מרוצה והוא שתק ולא השיב לה לא כי אלא דוקא על תנאי כך אני מקדש נמצא הסכים לדבריה:

לז **וכן אם היא הטעתו**. אינן קידושין אלא א"כ אמר וכו' כצ"ל:

לח **אבל אם כנסה סתם**. כלומר אם קדשה סתם בלא שום תנאי ואמר סבור הייתי וכו' וכן אם היא אמרה סבורה הייתי וכו' וכן הוא ברמב"ם סוף פ"ח:

לט **בדקדוק יפה**. נראה דמכ"ש שצריך לתרגם את התורה בתרגומו של אונקלוס:

מ **צ"ל יודע המשנה**. לא נתפרש אם צריך כל המשניות מהש"ס או די במשנה אחת או ג' משניות כדעת הטור בע"מ שאני יודע לקרות:

מא **מדרשי התלמוד**. כלומר הדרשות שדורש בתלמוד מפסוקי התורה והיינו נמי ספרי וספרא הנקראים בגמרא מדרש תורה וגם פה לא נתפרש אם צריך לידע כולן או מקצתן:

מב **ותוספת' של ר' חייא**. וה"ה תוספתא של ר' אושעיא:

מג **דבר התלוי בסברא בכל מקום**. נראה דהכ' ג"כ בא' מן המקומו' סגי כמו בע"מ שאני תלמיד ואפשר דמי שיודע להשיב דבר התלוי בסבר' במקום א' יודע להשיב בכל המקומות:

מד **הרהר תשובה בלבו**. אעפ"י שאנו רואין הגזילה עדיין בידו ולא מקרי בעל תשובה עד שישליך השרץ מידו מ"מ כיון שהסכים בדעתו להשיב נקרא ג"כ צדיק ומידי ספק קידושין לא נפקי:

מה **והרי היא מקודש**'. מפשט לשון זה משמע דהוי מקודש' גמור' מדאוריית' אבל רשב"ם פי' בגמרא דף ק"ל מקודשת ואינה מקודשת וחומרא דרבנן הי' משום לעז להצריכה גט וכן משמע לקמן סי' מ"ט שכתב אין חזרתו כלום וצריכה גט משמע לחומר' צריכ' גט אבל קידושין גמורין לא הוי אבל הר"ן בתשובה השיג עליו עיין שם והעתיק הב"י דברי הר"ן סוף סימן קל"ד:

מו **בינו לבינה**. הראב"ד ס"ל דצריך לבטל התנאי בעדים והרשב"א סובר דאין מחילת התנאי מועיל אלא בדבר שבממון כגון בע"מ שתתן לי ר' זוז שיכול לומר הריני כאלו התקבלתי אבל בע"מ שאין עליך נדרים והיו עליה נדרים נתבטלו הקידושין מיד ואיך תועיל מחילה ובתו' בד"ה לא תימא בכתובו' דף ע"ג הקשו קושיא זו ועיין בב"י מ"ש בשם הר"ן ליישב דברי הרמב"ם בזה ומ"מ כתב הר"ן אם אמרה שבשעת התנאי בלבה היה להתקדש אף שלא יתקיים התנאי מאחר דדברי' שבלב אינם דברים באם לא נתקיים התנאי אינה יכולה למחול שלא היה תנאי זה להנאתה שלא היתה מקפדת אלא תנאי גרידא היה עוד כתב הר"ן אם הקפיד פעם א' נתבטלו הקידושין מיד ואינו מועיל מחילה אח"כ:

מז **שלא בפני עדים**. בב"ח כתב שאם יש ביניהם הכחשה שהאיש אומר שנמחל התנאי והיא אומרת לא נמחל או איפכא שורת הדין דאינו בטל כל שאין עדים על הבטול ולמעשה הוי ספק מקודשת ולא ידעתי אם הוא טוען ברי לא קדשתיך או לא קדשתני למה לא יהיה הדין דהוא מותר בקרובותיה והיא אסורה בקרוביו דכל שהא' מכחיש חבירו המע"ה:

מח **ובעל סתם או כנס סתם**. עיין בקונטרס אחרון אם בעל קודם כניסה והנה פשט הלשון בכאן דלא זו אף זו קתני ל"מ כנס ובעל דאין עושה בעילתו בעילת זנות ובודאי בעל לשם קידושין אלא אפי' כנס ועדיין לא בעל דיש חולקין בזה אמרי' דאחולי אחלי' לתנאי' וכדר' אלעזר דפליג על אביי (בפ' המדיר דף ע"ג ע"א פליגי בטעמא דרב דאמר

אי קידשה על תנאי וכנסה סתם דצריכה הימנו גט אי בעי לפוטרה אביי סבר טעמא דרב משום דאין אדם עושה בב"ז ובעל לשם קידושין ור' אלעזר סבר טעמא דרב משום דאחולי אחלי' לתנאו) ומשמע דאף דאין כאן עידי יחוד חלו קידושי האחרונים אבל הרא"ש בפ' המדיר לא כ"כ וכן הטור סי' ל"ט:

מט **צריכה גט משניהם**. שאף שבעל יש לחוש שמא על סמך תנאו בעל והוא סבר שיתקיים התנאי ולא תהיה ביאתו בזנות וכ"כ המ"מ וכ"כ הרא"ש וכ"כ רבינו בסי' שאח"ז ומשמע שאם קודם שבעל נתיחד עמה בפי' על תנאי הראשון אינה צריכה גט ועיין בשלטי הגבורים ועי' הגהת אשר"י פ' המדיר:

נ **בעל נפש וכו' לקלקלה על השני**. הב"י כ' דדמי לע"מ שיאמר אבא הן ולעולם הוי ספק עד שימות ובב"ח חילק ביניהם ולדעתו אינו רק לעז בעלמא:

נא **לכופו כל י"ב חודש**. לקמן מבואר דגם לאיש נותנין זמן י"ב חודש אם נושא בתולה:

נב **בחיי המקדש**. משמע אבל לאחר מיתתו אינה יכולה לומר הנני מוחלת למפרע והריני כאלו התקבלתי כדי שתוציא כתובה אם כתב לה או כדי שתתיב' ועיין בטור מ"ש בשם הר"מ הנרבוני במקדש על תנאי ובעל חייב ליתן לה כתובה ממ"נ אם מחלה הרי נשואיה גמורין ואם לא מחלה באותה שעה הרי עדיין יכולה למחול וכשתמחול איגלא מילתא דנשואין גמורין הוי וכתובה יש לה ולכאורה משמע דאף אם מת אחר הכניסה יכולה לומר מחלתי בשעת הכניסה ואם לא מחלתי אז אני מוחל עכשיו ומיהו יש לפרש באומרת כן בעודה תחתיו:

נג **דמסתמא בשעת כניסת' לחופ'**. אף על גב דלענין קידושין איכא פלוגת' בכנס' סתם ועכ"פ אינה רק ספק מקודשת מ"מ לענין כתובה אמרינן מסתמא אחליה ליה כדי שתהיה אשתו גמורה:

נד **ואפילו נתאכלו המעות**. דין זה אינו תלוי בהרחבת תנאי הראשון ואפי' בלא תנאי כלל אם אמר לאשה הרי את מקודש' לי לאחר שלשי' ונתאכלו המעות בתוך שלשי' אפ"ה מקודש' לאחר שלשי' וכדאית' לקמן סי' מ':

נה **יכול לבטלו**. כבר כתבתי בסעיף ל"ה שהרשב"א חולק על זה מאחר שהיו עליה נדרים או מומין א"כ נתבטלו הקידושין מיד ומה תועיל מחילה והתוס' והר"ן תירצו קושיא זו:

נו **אינה מקודשת אם לא יתן**. ואם כנסה תוך זמן התנאי כתב הר"ן בשם הירושלמי דבא מעשה לפני ר' אבהו ופסק דמסתמ' בשעת כניסה בטלו התנאי כדי שלא תהא בב"ז ומ"מ נעשו הדמים מלוה עליו ואם נאמן לומר פרעתי ע"ש:

נז **אם חולקין אם נתקיים התנאי**. ל"ד חולקים אלא הא' אומר איני יודע אם נתקיים התנאי אבל כל שטוען ברי שלא נתקיים התנאי הוי כאומר לא קידשתני וכבר כתבתי בסעי' ל"ה דעת הב"ח:

נח **אלא צריך עדים**. מלשון הר"ן משמע דאם אין עדים אינ' מקודשת כלל דמדמה לה לאומר מנה הלויתיך והלה אומר איני יודע דהמע"ה ולעיל סעיף י"ב פסק דאם אין עדים מקודשת מספק והם דברי הרא"ש פ' האומר, בד"מ העתיק פה סוף תשובת הרשב"א סימן תתקי"ט וסי' תתקע"ז ללמוד מהם דיני תנאי לקידושין גם הב"י העתיק תשובה אחת לעיל בסי' זה כענין שנכתב אם תמאן האשה שפירש מיאון אחר התראה דוק ועיין שם:

סימן לט

א **וה"ה לנדרים שבינו לבינה**. לאו כל נדרים שבינו לבינה המבוארי' בי"ד סי' רל"ד הוי קפיד' כמו דאין כל עינוי נפש הוי קפיד' אלא דברים גדולים כגון נטולה אני מן היהודים וכיוצ' בזה שדרך רוב בני אדם להקפיד בהם וכ"כ הר"ן ועיין מ"ש בסמוך בשם הד"מ:

ב **שחוששין שמא תלך אצל חכם**. היש מי שאומר הוא בירושלמי לחד מ"ד (הביאו הר"ן בפ' המדיר דף תק"ו ע"א וז"ל ונמצ' עליה נדרים אינה מקודשת אית תנא תני מותרת לינשא בלא גט ואית תנא תני אסורה לינשא בלא גט שלא תלך אצל חכם ותתיר את נדרה וקדושין חלין למפרע ונמצא בניה באין לידי ממזרות לפום כן אסורה לינשא בלא גט) וכבר פסקו הפוסקים הרשב"א והר"ן כמ"ד אין חוששין דלא חיישינן שמא תתקלקל עצמה וכן פסק לקמן סי' קמ"ג דכל תנאי שהוא בידה והוא בשב ואל תעשה לא חיישינן שמא תעבור עליו וא"כ איך פסק כאן דצריכה גט שמא תקלקל עצמה ובאמת הייתי יכול לפרש דלאו בדידה עסקינן אלא לפני זה כתב דהיכ' דהתנה ע"מ שאין עליה נדרים או כל נדר דאינה מקודשת וממיל' מותר בקרובותיה ע"כ כתב דבירושלמי הסכימו שני מ"ד שאם תלך אצל חכם יועיל ההיתר ע"כ אסור בקרובותיה אבל מה שהגי' מהרמ"א ולכן אסורה להנשא בלא גט זה ודאי קשה דלמה נחוש שהיא תקלקל עצמה ולא כ' הר"ן שיש לחוש לדברי האוסר כירושלמי אלא שיש היתר לנדרי' אף לאחר שנודע לבעל וטוב הי' להגיה היש מי שאומר בסעיף ב' אחר זה שכתב בד"א שהתירה חכם קודם וכו' אבל אם נודעו וכו' והוא דעת התוספות וע"ז הי' ראוי להביא דעת הירושלמי שמועיל ההיתר אף אחר שנודע ואם הלכה אצל חכם מקודשת אבל אם נשאת אין חוששין שמא תלך שבודאי לא תקלקל עצמה וכמ"ש:

ג **שאם היא אשה חשובה**. למאי דפסקינן ספק מקודשת א"כ הי' ראוי לפסוק ודאי מקודשת דליכא למימר לא ניחא לי דאיתסר בקרובותיה דהא עכ"פ צריכה גט מספק וצ"ל דלאו כ"ע דינא גמירי ומאן דלא ידע הדין אין מקדשה קידושין ודאין דהוא סבר דלא תצטרך גט ולא פלוג בין גמיר ללא גמיר ע"כ בכולהו אינם קידושין ודאין:

ד **כל המומין הפוסלין בכהנים פוסלין**. עיין בדברי הרמב"ם:

ה **ריח רע וזיעה**. בטור לא גריס ריח רע והמחבר נמשך אחר דברי הרמב"ם ובמשתנת במיטה או אם היא מצורעת כתב הב"י דפשיט' דהוי מום ובד"מ כתב על הב"י במום דמשתנת ואעפ"י שפשוט למר לדידי מבעיא טוב' והאריך בדבר ולבסוף כתב ומיהו נראה דמום גדול הוא מה שלא תשכב עמו במטה דלא יהא אלא בנדר שבינו לבינה וכו' ומיהו אפשר דנדר דבינו לבינה אינם מבטלין הקידושין אלא בדבר שמשועבדת לו כגון שנדרה נטולה אני מן היהודים וצ"ע עכ"ל ד"מ:

ו **ואם תמיד אינה נראית אינו מום**. דוק' בשומא קטנה זאת שאין בה שער קאמר דאינה מום כשאינה נראית אבל בשומא גדול' כאיסר או יש בה שער אפי' אינה נראית הוי מום וכן צלקת הוי מום אף במקום שאינו נראה דומי' דמום שבדדיה הוי ג"כ מום שאינו נראה אבל הרמב"ם כתב דשומא לא הוי מום רק בעור הפני':

ז **שאין הבנות הולכות למרחץ**. כלו' ומכ"ש בלא מרחץ אינן הולכות כלל בחוץ ומיירי שקידשה ע"י שליח ולא ראה אותה בשעת נתינת הקידושין ע"כ אף מום שבגלוי מבטל הקידושין ועיין במרדכי כתב דבאירוסין יכול להיות שאין מכיר אף במום שבגלוי וגם בדיק' מרחץ אין שייך קודם אירוסין וכל המשנ' מיירי בנשואין עיין שם ובב"ח:

ח **דנכפה וריח הפה**. אין נרא' דגם זיעה אין לה בדיק' במרחץ וגם קול עבה אפשר לה להזהר בשע' קטנ' כל זמן היותה במרחץ כמו ריח הפה, ועיין בטור כתב כאן אם האש' טוענת משנתארס' נולדו בה מומין עליה להבי' ראי' וכו' ונרא' דדינים אלו דוק' לענין כתוב' אבל לענין קידושין אם קדשה ע"מ שאין בה מומין ונמצאו בה מומין והיא טוענת ברי שהית' שלימ' בשע' הקידושין רק שנולדו בה מומין אחר הקידושין אף דלענין להוצי' ממנו ממון הכתוב' אינה נאמנת אבל לענין גט צריכ' גט דאולי האמת כדבריה ואין מבטלין הקידושין אלא בנתברר שהיו בה מומין קודם שנתארס' והטעתו:

ט **מקודשת מספק**. נראה דמיירי מיד כשרוא' המום מקפיד ואינו חפץ בה אבל אם שותק כשנודע לו המום ולא התנה בתחיל' אף דצוח לבסוף הוי קידושי ודאי:

י **וריפא אותה**. כלו' אף שריפא אותה קודם שנודע לבעל דכה"ג גבי נדרים מקודשת אפ"ה גבי מומין אינה מקודשת שנמאסת בעיניו כשזוכר שהיו בה מומין ומיהו אם

בשעת הקידושין כבר נתרפאו המומין שהיו בה קודם קידושין נרא' דמקודשת דהא לא התנה ע"מ שלא יהיו בך מומין מעולם ואינו מקפיד רק שלא יהי' בה עתה מום אף שתרפא מן המום מ"מ נמאסת בעיניו:

יא **והלך אצל רופא**. לכאור' משמע דמיירי שהלך קודם שנודע לאשה דמיד שנודע לה נתבטלו הקידושין וכמו שנתבאר לעיל סעיף ב' ומיהו י"ל שאין האשה מקפדת רק על מום שאין לו רפוא' ואינו דומה לאיש שיכול להקפיד על דבר מועט ומיד כשנודע לו יאמר אי אפשר באשה נדרנית ואינו רוצה שתלך אצל חכם:

יב **ע"מ שלא יהיו בה**. כבר כתב בב"ח שנוסח' משובשת נזדמנ' להב"י והנוסח' הנכונ' בטור שלא יהא בך מומי' ומ"מ אף שלא הוזכר בטור דין זה יש להסתפק דאולי הואיל ושינה בלשונו ואמר ע"מ שלא יהיו ולא אמר ע"מ שאין בך דאולי כוונתו אף שיש בה מומין עתה אינו מקפיד רק שלא יהיו בך לעתי' בשעת נשואין ומכ"ש אם מפרש כוונתו כך ולפחות יהיו קידושי ספק מאחר שהלשון סובל פי' זה ועיין בקונטרס אחרון:

סימן מ

א **שנתאכלו המעות**. לא דמי לאומר לחבירו משוך פרה זו ולא תקנה אלא לאחר ל' דלא קנה (כמבואר בח"ה סי' קצ"ז סעי' ז') דשאני משיכה דלאחר ל' אין במשיכה ממש ובמה יקנה אבל הכא אם היא תחזור צריכה להחזיר המעות הוי כאלו נתן לה מעות בסוף ל' ומיהו אם הוא חוזר אינה חייבת להחזיר לו וכ"כ הר"ן:

ב **ואם חזר בו וכו' או חזרה היא**. כעין לא זו אף זו הוא דבחזר בו הוא מיד נתבטלו הקידושין ואינו מחוסר מעשה דאין צריכה להחזיר לו המעות אבל בחזרה היא מחוסר מעשה דהא צריכה להחזיר המעות אפ"ה בטלו הקידושין והמעות עליה חוב:

ג **דאם קדשה בשטר**. כלו' שאומר לה בהדיא שמקדשה בתורת שטר:

ד **אלא נקרע או נאבד**. וה"ה דאיתי' בעין אלא שאינו ברשותה וכ"כ הר"ן:

ה **מקודשת לעולם**. דין זה כתב הר"ן בשם הירושלמי ושם נאמר דבקדושי שטר אינה מקודשת דקדושי שטר מגירושין יליף להו ועיין לקמן סי' קל"ז פסק גבי גט ספק מגורשת וה"ה הכא גבי קידושי שטר הוי ספק קידושין:

ו **אבל אם מת השני**. בירושלמי אמרו שאם מת השני והניח אח מאחר שזקוק' ליבום לא חלו הקידושין של ראשון וכתב הרמב"ן שהירושלמי סובר שאין קידושין תופסין ביבמה אבל לדידן דק"ל דיבמה שנתקדשה צריכה גט אף כאן אין הזיקה מונעת לחול קידושי הראשון:

ז **ולכן צריכה גט מן הראשון**. לשון זה משמע דאינ' ודאי מקודשת לראשון והוא דעת הר"ן (הביאו הב"י סי' זה סוף ס"ק א') שכתב שראוי לחוש לדברי הירושלמי (שסובר דאם מת השני תוך ל' דחלו קידושי של הראשון אף על גב דהרשב"א והרא"ש סברי דלא כהירושלמי דסברי דכיון דקבלה הקידושין מהשני פקעי הקידושין מן הראשון ושוב לא חלין אף על פי כן סיים הר"ן דראוי לחוש לדברי הירושלמי ולהצריכה גט עכ"ל) וא"כ בחנם כתב הרב דיש חולקין הוא דעת הרשב"א והרא"ש דהא הר"ן לא החמיר לחוש לדברי הירושלמי ולהצריכה גט אלא מפני דעת החולקין וכך היה לו לכתוב חזרו קידושי ראשון ומקודשת ודאי לראשון (והוא דעת הרמב"ן והרמב"ם כפי שפי' המ"מ וכהירושלמי) ויש חולקין ואומרים דאינה מקודשת כלל לראשון שכבר חזרה בה והוא דעת הרשב"א והרא"ש וראוי להחמיר להצריכה גט כדעת הר"ן:

ח **מספק לשניהם**. דמספק' ליה לרב דס"ל הכי בקידושין ד' נ"ט ע"ב אי תנאה אי חזרה הוא (ופרש"י מספק' ליה האי לאחר שלשים יום אי תנא' הוי אם לא אחזור בי תוך ל' יום יהיו קידושין מעכשיו אי חזרה הוי ממאי דאמר מעכשיו וקאמר איני אומר מעכשיו אלא התקדשי לי לאחר ל' הילכך לעולם היא בספק דאי הוי תנאה קידושי ראשון חיילי קידושי שני לא חיילי ואי חזרה הוי קידושי שני חיילי קידושי ראשון לא חיילי) ועיין בב"ח אם א' מגרש וא' כונס מי נקר' ראשון דק"ל בעלמ' לא יגרש שני וישא ראשון:

ט **מפני שהיא ספק מקודשת מכולן**. וחיישינן דלמ' לא' תנאה ולא' חזרה וחיישינן נמי לדרב יוחנן דס"ל דאפילו מאה תופסין וכדאסבר רב משרשיא לרב אסי טעמיה דרבי יוחנן כי שרגא דליבני דכל חד וחד רווח' שבק לחבריה ופרש"י והר"ן מדקאמר ר"י לשון תופסין משמע דס"ל שיש בה צד קידושין לכולן דכיון דלא נגמרו קידושי שום א' מהם כל חד שבק רווח' להיות נתפסין בה קדושי שני כמו שסידר לבנים ונותן הלבנה מקצתה על לבנה זו ומקצתה על חברתה כדי שישאר ריוח לסידור לבנה אחרת וה"נ כל חד שבק רווח' ולפיכך קדושי כולן נתפסין בה אליב' דר"י עכ"ל ואפי' אם הראשון אמר מעכשיו ולאחר ל' ובא השני ואמר מעכשיו ולאחר מ' אפ"ה הוי ספק קידושין אף לרב דנקטינן לכולהו חומר' וכמ"ש המ"מ ומ"ש הר"ן דלרב מעכשיו ולאחר מ' לא מהני שכבר חלו קידושי ראשון בין דהוי תנאה בין דהוי חזרה היינו לאביי אליב' דרב דמפרש דהאי לשנ' משמע או תנאה או חזרה אבל אם נאמר דהאי לישנ' משמע תנאה וחזרה וא"כ לראשון הוי חזרה ולשני תנא' ואף שאמר לאחר מ' חלו קידושי שני ועיין בר"ן לענין יבום אם קדשו אותה שני אחים זה אחר זה מ"ש בשם הירושלמי ועיין בכ"מ מה שפי' על דברי הרמב"ם שפסק כר' יוחנן ודוק' שכלה זמנו של שני בתוך זמנו של ראשון ודבריו צ"ע

דמאחר דמספק' לן שמא האי לישנ' משמע תנאה ומשמע חזרה א"כ אף שהרחיב השני הזמן לאחר זמן הראשון אפ"ה יש לחוש לקידושיו דילמ' בראשון חזרה ובשני תנאה:

י **לאחר שימות בעלך**. כתב בב"ח אם א' קדשה לאחר ל' ובא השני וקדשה תוך ל' וא"ל לאחר שימות בעלך הרי זו מקודשת מאחר שבידו לקדשה עכשיו תוך ל' ואפי' אם הראשון קדשה מעכשיו ולאחר ל' ג"כ בידו של שני לקדשה ספק קידושין וע"כ אם קדשה לאחר שימות הראשון הוי ספק קדושין:

יא **לאחר שיחלוץ ליך**. ה"ה אם קדשה מיד הוי ג"כ ספק קידושין דק"ל כשמואל לקמן סי' קנ"ט דיבמה שנתקדש' צריכ' גט מספק אלא קמ"ל אפילו לאחר שיחלוץ אינם רק קידושי ספק ולא ודאי:

יב **ובאחת לאחר שאגרשך**. וכתב הרשב"א בתשובה דיכולין לחזור בהם כדין האומר הרי את מקודשת לאחר ל' ולא עוד אפילו במעכשיו סברא לומר כן שהרי א"א לחול מעכשיו מחמת קדושי הראשוני':

יג **אבל אם נתן פרוטה לא"א**. כבר כתב דין זה בסעיף ה' לאחר שימות בעלך וה"ה לאחר שיגרשך בעלך:

יד **והוכר העובר הבת מקודשת**. משמע דהוי קידושין גמורין ואף על גב דק"ל המזכה לעובר לא קנה וכן פסק הרמב"ם פ' כ"ב מהל' מכירה שאני קידושין דהאב בעולם והוא זכה בכסף הקידושין מיהו קשה במה שפסק בח"מ סימן ר"ט סעיף ד' מה שתלד פרתי או שפחתי אפילו היתה הפרה או השפחה מעוברת לא קנה כלום ומ"ש הכא דבהוכר העובר מקודשת אף על גב דיש לחלק דדעתו של אדם קרובה אצל בתו ואצל אשתו לפיכך יכול לקבל קידושי בתו ולהקנותה אף על גב שלא בא לעולם משא"כ בפרה ושפחה מ"מ הלא דברי הרמב"ם נלמדים מסוגיא דגמר' פרק האומר דף ס"ב (הביאו הב"י סימן זה) דס"ל דכולהו מודו דשחת דבי כבשא דבר שבא לעולם הוא ומהני בתרומה (פרש"י שחת דמי כבשא שדה בית הבעל שדייה במי גשמים) ואשתו מעוברת כשהוכר עוברה מקודש' ולפי זה מזכה לעובר כשהוכר' עוברה דקנה וכמ"ש הר"ן בהדיא הביאו הב"י סי' זה וא"כ קשה דברי הש"ע אהדדי דכאן הביא דברי הרמב"ם דהוכר עוברה בא לעולם מיקרי ובח"מ סימן ר"ו/ ר"י /פסק סתם דהמזכה לעובר לא קנה והיה לו להביא דעת הרמב"ם דאם הוכר עוברה מיקרי בא לעולם והמוכר עובר שפחתו כשהוכר עוברה קנה הלוקח:

סימן מא

א **בשביל כולן לדעתן**. עיין לעיל סימן ל"ז סעיף ח' שם נתבאר דאף דלא נתרצית בפירוש להיות שליח שלהן רק הן בקשו אותה והיא שתק' ואח"כ כשנתן המקדש לידה הקידושין בשביל כולן שתקה ג"כ וקבלה סתם ואפ"ה נעשית שליח לחברותיה אעפ"י דנעשית להן צרה:

ב **ב' נשים כא'**. הטעם כדרבה בגמר' קידושין דף ל' ע"ב דכל שאינו בזה אחר זה אף בבת אחת אינו ואלו קידש אחות אשתו או בת אשתו אינה מקודשת אף כשקידש שתי אחיות או אשה ובתה כאחת אינן מקודשות:

ג **א' מבנותיך מקודשת לי**. עיין לעיל בסימן ל"ז מסעיף ט"ו ואילך כמה חילוקי דינים בזה:

ד **וי"א שאף נכריות אינן מקודשות**. אף על גב דק"ל קני את וחמור קנה מחצה (כמבואר בטור ח"ה ובש"ע סימן ר"י סעיף ג') יש לחלק בין האומר בתרי לישני את וחמור ובין האומר כולכם דכולל כולם בחד לישנא ולפ"ז אם אומר אחיות ונכריות מקודשת לי נכריות מקודשת ודאי אבל הר"ן כתב חילוק אחר בין את וחמור להכא דבשלמ' התם אין סברא לומר שמפני שזה אין לו יד לקנות שלא יקנה מי שיש לו יד אבל דרך הלוקח לקנות רע ויפה ביחד וכונתו לזכות בכולן ואם לא קנה אחיות גם נכריות אינם מקודשות אעפ"י שפרט אותן בפני עצמן:

ה **ואם אומר כולכם מקודשו' לי**. גם כאן אם אמר שפחה וכולכם מקודשות לי תלוי בשני טעמים הנ"ל אם מקודשת ודאי או ספק:

סימן מב

א **אבל האיש שאנסוהו**. מפשט לשון המ"מ משמע (פ"ד מה"א) דמדינא אין חילוק בין האיש קונה באונס להאשה נקנית באונס וכשם דק"ל תלוה וזבין זביניה זבינא ה"ה תלוה וזבן וכ"ש הוא דיותר ברצון אדם קונה משמוכר ולא כתבו הפוסקים רק תלוה ויהיב מאחר שאינו מקבל שום דבר דאז מסתמא אינו גומר ומקנה ואין חילוק בין מוכר חפץ בדמים באונס או מוכר חפץ זה בחפץ אחר אעפ"י שהוא נקרא ג"כ לוקח וסתמא אמרו פשרה הרי הוא כמכר אם נתפרשו באונס שזה יתן לזה סך מעות וזה יתן לזה חפץ פלוני הוי כמכר אעפ"י שאחר נקרא לוקח אלא ודאי משמע דאין חילוק בין מוכר ללוקח ולא נחלקו כאן באיש שקידש אלא שהרמב"ם סובר דאיש הקונה לא עשו תקנה להפקיע קידושין ולפסוק כמר בר רב אשי דאמר תלוה וקידש לא הוי קידושין מאחר

דהוא עשה שלא כהוגן לפיכך עשו חכמים שלא כהוגן ואפקעינהו רבנן לקידושי מיניה ועשו המעות מתנה וכל המקדש אדעתא דרבנן מקדש אלא אוקמי' אדיניה ככל הלוקח באונס והחולקים סוברים דגם כאן עשו תקנה אבל מדינא כ"ע מודו דאין חילוק בין האיש הקונה באונס להאשה ניקני' באונס ע"כ אני תמה מ"ש הרב בהג"ה בח"מ סי' ר"ה סוף הסי' אבל אנסוהו לקנות אינו קנין והוא מדברי בעל העיטור והדברי' תמוהים דכאן משמע דאין חילוק בין קונה למקנה:

ב **והיא לא זרקה הקידושין הוי מקודשת**. מפשט הלשון משמע דמקודשת ודאי אבל א"א לומ' כן דה"ל שתיקה דלאחר מתן מעות כמבואר לעיל בסי' כ"ח סעיף ד' וסעיף ה' מכ"ש הכא דתחלת' באונס היה וכן משמע לשון התשובה מאחר שלא זרקה צריכה גט משמע דלחומרא בעלמ' צריכה גט אך קשה דלעיל סימן ל' פסק בסעיף ו' דזריקה לתוך חיקה אף על פי ששתק' כל שלא נתרצית בתחלה לא הוי קידושין וכן פסק בסי' כ"ח סעיף ד' בהג"ה המה לקוחים מדברי הרמ"ה ועיין בב"ח לעיל סי' ך"ח מפרש דברי הרמ"ה לאחר שזרק לתוך חיקה ניערה בגדיה ופי' כן כדי שלא תקשה מדברי הג"ה שבכאן על דברי הרמ"ה דלעיל ויותר נראה לפרש דברי הרמ"ה כפשטן והוא חולק על דברי הג"ה מרדכי וכן הוא משמעו' דברי הרב המחבר הב"י שהעתיק לעיל סי' ל' סעיף ו' דברי הרמ"ה בסתם אף ע"פ שלא ניערה בגדיה אינם קידושין כל שלא גילתה דעתה שנתרצית בקידושין וכן הוא משמעות לשון הריב"ש סי' ק"ע כיון דלא עבדה מעשה דמוכח דניחא לה אין זה קידושין והא דלא מחאי בפי' משום דלא איכפת לה ולית הילכתא כרב הונא (קידושין דף י"ב ע"ב) דאמר אי לא ניחא לה תשדינהו אלא כרב אחי דסבר אטו כולהו נשי דיני גמירי סברא אי שדינא להו ומתבדי מחייבנא באחריות וא"כ בהג"ה מרדכי ס"ל כרב הונא לחומרא מדלא השליכה צריכה גט וא"כ הרב שהעתיק לעיל דברי הרמ"ה בסי' כ"ח סעיף ד' וכאן העתיק דברי הג"ה מרדכי זיכה שטרא לבי תרי:

ג **וכאשר מתחיל ליתן לה**. נראה דה"ה אם נתן לה כל המעות בפעם אחת וא"ל הרי את מקודשת והיא זרקה המעות מיד ג"כ אינה מקודשת וכמו שפסק לעיל סי' ל' סעיף ו' נטלתו וזרקתו לים או בפניו שזה מוכיח שאינה חפיצה בקדושין ולא דמי היכא דאמרה תחלה קדשני ונתן לה קידושין אז אין מועיל זריקה אחר שקבלה מאחר שגילתה דעתה בתחלה שרצונ' בקידושין וכמו שנתבאר לפני זה:

ד **אבל אם א' מכחיש העד אין לחוש**. ל' זה יש לפרש שאין לחוש כלל אפי' לאותו שאין מכחיש והיינו כשהמכחיש אינו אומר להד"מ רק אומר משטה הייתי ולא נתכוונתי לקידושין ומאמינים לו במיגו דאי בעי הי' מכחיש העד וא"כ כיון שהא' לא כוון

לקידושין א"כ אף השני אין צריך לקיים הקידושין אבל אם א' טען להד"מ והשני טוען שקידש בע"א למה לא יהיה הוא אסור בקרובותיה למאן דחייש לקידושי ע"א ועוד אפי' במשטה יש לדון דילמ' דכשם בשני עדים טענת השטאה לאו כלום הוא דדברים שבלב אינם דברים ה"ה ע"א ומה בכך שיש לה מיגו אטו אנן אין מאמינים לה אלא הטעם דדברים שבלב אינם דברים ואף שאנו יודעים שכוונתם להשטות אפ"ה חוששי' לדברים שבפה ולא לדברים שבלב והרב בב"ח חילק בין ע"א לב' עידים בטענות השטאה וכתב דנאמן לומר טענת השטאה בע"א ושכך פסק הלכה למעשה ואין דבריו מוכרחים להקל לכתחלה ועיין בתשובת מהר"ם פדוו' סי' ל"ב שם חוכך להחמיר אם הכחשת בעל דבר מהני ובסי' ל"ז חזר בו עיין שם ובד"מ:

ה **והוא לבד ראה**. ומלשון זה משמע דוק' כהאי גוונ' שהוא אינו אומר שכולם ראו רק שאומר שהיו עוד עדים והוא אינו יודע אם גם הם ראו דמה בכך אם היו אצל המעש' אם רק הוא לבדו ראה אבל אם הוא אומר שהקדושין היו כדין בפניו ובפני פלוני ושניהם הוזמנו לעדים וחבירו מכחישו ואמר שלא נגמרו הקידושין והוי כא' אומר נתקדשה קרוב לה וא' אומר לא נתקדשה דקרוב לו הי' דחוששין לכתחיל' לדברי האומר נתקדשה כמבואר לקמן סי' מ"ז סעי' ג' ומיהו יש לחלק דוק' בהיו הרבה עדים אצל הקידושין והלכו כולם ונשארו שנים דאז חוששין לדברי האומר קרוב לה אבל בלא היו רק שנים וע"א צריך לעדו' חבירו והלה מכחישו לא מהני וכמו שחילק בזה בת"ה סי' רי"ב ומסיק לבסוף דלעולם מוקמינן לה בחזקת פנוי' אלא דוק' היכ' דאתרע החזקה ע"ש ומשמע היכ' דאתרע חזקת פנויה דהיינו ששניהם מודים שנתאספו יחד לקדש וא' אומר נתקדשה בפני שנינו וא' אומר לא נתקדש' הרי זו לא תנשא לכתחיל' וכל זה שאין א' מהן מודה לדברי העד אבל הא' מודה לדברי העד שהיו שנים אצל הקדושין שוי נפשיה חתיכ' דאסור' לא יהא בלא עד א' אם א' אומר שהיו קידושין בפני שנים לגבי נפשיה נאמן:

ו **והא' מהם קרוב**. ולא נפסל השני בצירופו לקרוב (כמבואר בח"ה סי' ל"ו) דמיירי שלא נצטרף בשע' ראיה לדעת הרא"ש דבעי תרתי (כוון בשעת ראיה כדי להעיד ובא לב"ד והעי') או לדעת הרי"ף שנאמן לומר שלא הכיר בקורבתו ומשום חומר' דקידושין חיישינן לכתחל' ועיין בח"מ סי' ל"ו ועיין בתשובת מהר"ם פאד"וה סי' ל"ז מ"ש מזה:

ז **יכולה לומר יודעת הייתי**. נרא' אף שהם אומרי' שכוונו לשם קידושין לא מהני מאחר שלא ראו את העדים וכמו שאכתוב בסמוך:

ח **שוב אינה נאמנ' לומר לשחוק כוונתי**. יש לדקדק למה במשטה אני בך ק"ל בח"מ סי' פ"א סעי' א' דאף דאמר להד"מ אנן טענינן ליה טענת השטאה ומילי דכדי לא דכירי

אינשי ואפשר דמשום חומר' דקידושין מחמירין ומ"ש והוי קידושין היינו לחומר' שלא לפוטרה בלא גט ומיהו קשה דשם בתשובת מהר"ם פאדו' ע"פ המעש' שהי' מיירי באחד מעיד שראה הקידושין וגם היא ראתה אותו וא' מעיד שראה הקידושין והיא לא ראתה אותו אז אמרינן מאחר שהכחיש' אותו ע"כ לא כוונה לצחק ונשאר עכ"פ קידושין בע"א אבל אם שני עדים לא ראו אותה אף שהיא הוחזקה כפרנית במה שאמרה לא קבלתי מ"מ אין כאן קידושין אפי' לדברי העדי' וכמו שכתב הרשב"א הביאו הב"י סי' זה דכל שהם לא ראו אותה אין כאן קידושין ומשמעו' ל' הרשב"א אף שהם אומרים שכוונו לשם קידושין אינו כלום דהכל יודעין שאין קידושין בלא עדים כלום ואף אם שמעו מפיה שמקבלת לשם קידושין אנן סהדי דלא קבלה לקידושין רק שאומרת כן ולבה בל עמה ואינה נאמנת לומר שכוונת' היית' לקידושין דהא העדים צריכים לידע אמתת הקדושין וכאן יודעים העדים שהיא אינה רואה אותם וא"כ אף אם היא טוענ' שכוונ' לשם קידושין לאו כלום הוא וא"כ דברי מהר"ם פאדווה תמוהין והראיה שהבי' מהר"ם מפ' שבועת הדיינין ההוא דאמר לחברי' הב לי מאה זוזי דאוזפתי' א"ל להד"מ אזל אייתי דאוזפיה ופרעיה אמר רבא כל האומר לא לויתי כאלו אומר לא פרעתי דמי וידוע דהלכת' כרבא ה"נ כיון דאמרה להד"ם א"כ הודתה שלא שחקה בו ואף אם תטעון מעת' ששחק' בו אינה נאמנת עכ"ל אין ראיה לנ"ד דכאן אף שאנו יודעין שלא כוונה לשחק אפ"ה לא מהני כל שלא ראתה העדי' ובתשובת ריב"ש סי' רס"ו מוכח בהדי' דלא כוותי' דהא גם שם כפרה האש' למעיין שם ואפ"ה כתב לבטל הקידושין מאחר שהעדים לא ראו אותה:

ט **נאמנת במיגו**. משמע שאם היא מודה ששמעה וקבלה לשם קידושין מהני אף שהחור צר וא"א לראות אותה וגם היא לא ראתה העדי' מ"מ אם היא טוענת שידעה שהיו שם עדים ושמעה קול העדי' קודם שנתנו לה הקידושין וגם העדים ראו אותה לפני הקידושין ובשעת הקידושין שמעו קול שמיעה כראיה לענין זה דהא עידי יחוד הוי כעידי ביאה אף שלא ראו הביאה ממש:

י **כל זמן שאין השטר מקוי**'. משמע דאם השטר מקוים או שיכול להתקיים הרי היא מקודשת אבל הרשב"א בתשוב' סי' אלף ר"ט ר"י כתב שאין סומכין על השטר אם כתבו וחתמו שלא מדעת המתקדשת אין זה שטר ומפי כתבם ולא מפיהם הוא ואינו אלא כפנקס בעלמ' ומ"מ מדבריו משמע שאם היה כתוב בשטר ואמרה לנו האשה כתבו וחתמו ותנו ליד פלוני המקדש להיות בידו לראיה שקדשני הוי שטר גמור אבל בהגהות מרדכי דגטין משמע דאף דכתבו בידיעת האש' אינו כלום דשטר זה לא ניתן ליכתב ורחמנ' אמר מפיה' ולא מפי כתבם דבשלמ' שטר חוב הוא יסוד נביאי' מפי הגבור'

דכתיב כתוב בספר וחתום והעד עדים עשה הכתוב חתימת השטר בעדי' כהעדה בפיהם וגם שטר קידושין אי מנח ליה גבי דידיה ודידה לא מיקרי מפי כתבם ודוק' בשטר קידושין שהאשה נקנית בו וניתן לכתוב דמקשינן הויה ליציאה אבל שטר ראיה על קידושי כסף לא ניתן לכתוב ורחמנ' אמר מפיה' ולא מפי כתבם עכ"ד:

יא **ודלא כיש מי שמחמיר**. מה שהחמיר הרב מהרי"ק שם דאפי' העדי' עומדי' לפנינו ואומרי' לא חתמנו מעולם היכ' דהשטר הובא לב"ד וקראוהו ב"ד הרי הוחזק בב"ד לא משגחינן בהו הנה בודאי דין זה הוא נגד המושכל והרשב"א בתשוב' סי' אלף ר"י לא חילק בזה וכתב בפשיטות דהלכה רוח' בישראל כל שאין כתב ידם יוצא ממקום אחר נאמנים לפסול השטר אף שמשמע שהמעשה הי' שם שטען בפני ב"ד והוציא השטר בב"ד אבל כשאין העדים לפנינו ולא נתקיים השטר והאש' טוענת מזוייף בזה אפשר לומר דמדאוריית' לא בעי קיום וכן משמע בתשובת הרשב"א שחשש שמא ימותו העדים ומשמע אף שהיא טוענת מזוייף לא היתה נאמנת מן התורה כל זמן שאין העדים לפנינו ואמרו שלא חתמו מעולם אבל בהגהות מרדכי כתב וזה לשונו אבל היכ' דאיכ' הכחשה קמן אפי' מדאוריית' בעי' קיום גמור וכו' וראיה מדתיקן זמן בגיטין וכו' דאע"ג דגם האשה מודה לדבריו ואין שם הכחשה וכו' טענינן מזוייף וצריך קיום וכו' עיין שם ועיין עוד בתשובת הרשב"א שהעתיק הב"י דאפי' מוציא זה שטר חתום בעדים ונתקיים השטר ע"פ עדים דעלמ' מחזיקין אותו במזוייף כיון שבאו אותם שנים ואמרו שלהם אמר לזייף אותו הוי כשטר' ריע דלא מגבינן ביה ואפי' לכתחל' שרינן לה דהכא בחזקת היתר לעלמ' היא ועוד כיון שעכשיו קודם שיוצא השטר מתירין אותה דלא חיישינן לעדים בצד אסתן וכיון שהתירוה לא תצא מהתירה הראשון ועוד דכל שלא באו עידי השטר ממש נאמנת לומר מזוייף מיגו דאי בעי אמרה גרשתני ואף על גב דמיגו במקום עדים לא אמרינן היינו דוק' אי אתי עדים גופייהו דחתימי בשטר אבל הכא אימר מזוייף הוא עיין עליו ועיין בתשובת הרב מהריב"ל חלק ד' סי' ב':

יב **המקדש בפסולי עדות דאוריית'**. הרמב"ם כתב פי"ג מה' עדות דקרובי' מן האב הן מן התורה אבל הקרובים מן האם או מדרך אישות פסולי' מדבריהם אבל הרמב"ן והרשב"א ס"ל דכל הנלמדי' מן המדרש הן הן מ"ה בין קרובי אב בין קרובי אם וכ"כ המ"מ בשמם והר"ר יהודא בן הרא"ש כתב ג"כ שרבים חולקים על הרמב"ם וס"ל דקורבת אישות מן התורה ועיין בדברי הרמב"ם מפ"ט מה' עדות ואילך שם ביאר פסולי עדות של תורה ושל דבריהם ועיין בב"י מה שמצא כתוב בא' שקידש בעדים פסולי' דהיינו שהעידו עליהם

שעברו על שבועתן להבא ונתקבל פסולם שלא בפניהם ורצה א' להתיר האשה וחלקו עליו וגזרו עליו נידוי שיחזיר מהוראתו מכמה טעמים עיין שם כי נ"מ לדינא:

יג **כופין אותו ליתן גט**. הרמב"ם כתב כופין אותה ליקח גט והוא פשוט שהיא אסורה להנשא בלא גט מאחר ששני עדים הכשרים מן התורה מעידים שנתקדשה אך לכוף אותו לא ידעתי במה נתחייב לכוף אם הוא מוכן פעם שנית וכבר קידשה קדושי תורה:

יד **החשוד על העריות וכו'**. הנה הפרש גדול יש בין בא על הערוה ממש לחשוד בעלמ' שמתייחד עם העריות דבחשוד בעלמ' נראה שאינו רק פסול מדרבנן דאינו לאו מפורש בתורה רק שהוא חשוד לאותו דבר אבל אם בא על הערוה ממש ויש עדים בדבר למאן דפסק כרב ששת (סנהדרין פז"ב דף כ"ו) הוא פסול מדאוריית' ומיהו לדעת קצת פוסקים הפוסקים כרב נחמן שם אף בבא על הערוה ממש מאחר שיצרו תוקפו כשר לעדות רק בעדות אשה נקרא חשוד מדרבנן:

טו **בין לענין קידושין**. מלשון זה משמע דוק' לעדות קידושין או גירושין פסול אבל להעיד לאשה שמת בעלה כשר להעיד דלא גרע מעבד ושפחה אבל רש"י פי' לאפוקי לומר מת בעלה:

טז **כגון לפני אנוסים**. כלו' שתחלתן היה באונס וסופו ברצון שאפשר להם למלט ועובדים ע"ז ברצון:

יז **י"א חיישינן לקידושין וכו' ויש מקילין**. המעיין בגוף התשובה יראה דלא פליגי אהדדי והרב מהר"מ פאדווה אלו היה נחלק על הרב מהרר"י מינץ היה מביא דבריו אך הכל לפי הענין והמעיין בגוף התשובה של מהר"ם פאדוו' מיירי במומר שלא נראה בו סימני טהרה והוכיח סופו על תחלתו שחזר לסורו א"כ לגבי מומר כזה לא אמרינן ביה שמא הרהר תשובה בלבו אבל מי שחזר אח"כ בתשוב' אמרינן הוכיח סופו על תחלתו דלבו הי' תמיד לשמים והמחמיר והמקיל שניהם לדבר א' נתכוונו ועיין שם בתשובת מהרמ"פ מביא בשם תשובת רש"י כגרסת ספרים דידן דההחשוד מהימן לעיולי:

יח **אבל בקידושי דרבנן**. בגוף התשוב' מבוא' דמיירי במי שקידש בת קטנ' שלא בפני אביה בפני עדים פסולי' מדרבנן שאין כאן חשש קידושי תורה כל זמן שלא נתרצה האב בפירוש ע"כ אין חוששין לקידושין אפילו בפסולי עדות דרבנן:

סימן מג

א **אינו כלום דלא תיקנו וכו'**. כלו' ואינה צריכה גט ממנו ולא שייך בה יבום וחליצה והרב בב"ח כ' לעיל בסי' א' דאב המשיא אשה לבנו קטן בן י"ב שנה הוו קידושין דרבנן ולא ידעתי שום רמז ראיה לדבר חדש זה והבא לחדש דין כזה עליו להביא ראיה ברורה:

ב **ואסור להשיאו אשה בעודו קטן**. כבר נתבאר לעיל בסי' א' מחלוקת הפוסקים מה הוא סמוך לפרקן:

ג **אם קיימה משהגדיל כתובת' קיימת**. כלו' כשנתייחד עמה לאחר שהגדיל דאין אדם עושה בב"ז:

ד **לא כתב לה כתובה כשהוא קטן**. מסתימת לשון הרמב"ם והטור לא משמע הכי שהרמב"ם סתם וכתב יש לה עיקר כתובה משמע דלא מיירי בכתב לה כתובה בעודו קטן רק סתם בתנאי ב"ד יש לה כתובה מאתים שע"מ כן קיימה שיהיה היום כתחילת נשואים הא ודאי קודם שנתייחד עמה משהגדיל יכול לומר לה אני רוצה לקיימך לתנאי שלא אתן לך רק מנה וכאלו נושא אני אותך היום אך אחר הבעילה סתם צריך ליתן לה כמו כל הבתולות וכן מוכח מלשון הטור לקמן סי' ס"ז שכתב בזה הלשון אבל מה שהוסיף וכו' ואפי' העיקר אינו גובה מכח שטר כתובה אלא מתנאי ב"ד וכו', הרואה יראה שכוונת הטור אף שלא כתב לה כתובה מכח תנאי ב"ד גובה מאתים וכתיבת הכתובה אינה מעלה ומוריד כלל ע"כ לדעתי דין זה שכתב בהגהות אלפסי דבשלא כתב לה כתובה אין לה רק מנה צ"ע:

סימן מד

א **והיא מותרת לבעלה החרש**. ולא חיישינן שמא יאמרו גירש החרש ונשא הפקח ועכשיו מחזיר החרש גרושתו דלא גזרינן גזירה זו בנשואי חרש שהם רק מדרבנן וכמו שכתב המ"מ:

ב **ודוקא שוטה גמור אבל אם דעתו צלולה וכו'**. המעיין בר' ירוחם יראה שפסק בדעתו צלולה דהוי קדושין וכן הוא בגמרא להדיא בפ' חרש דף קי"ג אליבא דר"א אי דעת' צילתה אעפ"י דקלישתא מעשיו קיימין וקידושיו קדושין וע"כ נראה שיש ט"ס בהג"ה זו וצריך להגיה כמ"ש בר' ירוחם וכמו שהעתיק ב"י (וז"ל מי שדעתו צלולה ומבין ומשיג הדברים על בוריין אף על פי שדלה וקלושה קידושיו קידושין גמורין וכן גירושין ואם דעתו משובש' שאינו משיג שום דבר על בוריו ה"ז בחזקת שוטה ואין קידושיו קידושין גמורים ואם עתים צלולה ועתים משובשת ולא ידעינן העת שהוא עומד בדעתו הרי זה

ספק) ומיהו גם בדברי רבי' ירוחם יש לדקדק במ"ש ואם דעתו משובשת וכו' ה"ז בחזקת שוט' ואין קידושיו קידושין גמורין דלשון בחזקת שוטה משמע דהוי שוטה גמור ואין לו קדושין כלל אך/ אף /מד"ס ומדסיים קידושין גמורין משמע דגמורין לא הוי אבל מידי ספק לא נפקי:

ג **ומתיישבין בדבר זה**. כלו' שחוקרין הרבה אם היה שכור ממש כשכרותו של לוט דלפעמים נראה שהוא כך ואינו כן אחר החקירה:

ד **וי"א שאיילונית ודאית אינה מקודשת**. כלו' בלא הכיר בה הוי קידושי טעות וגרע משאר מומין דקי"ל בכנס' סתם דבעיא גט משום דאין אדם מוחל על מום גדול כזה כך כ' הרא"ש בריש יבמות:

ה **או שקידשתם איש**. הראב"ד השיג למה הם צריכים גט הלא אינם ראוי' להנשא עתה דהא הם ספק זכר ואם יקרע הטומטום וימצא נקבה אם כן צריכה גט ודאי ולא בספק ועיין במ"מ:

ו **שאין קדושין תופסין בהם**. לעיל סי' ט"ו נתבאר דאחות ארוסתו תופסין קידושין מדרבנן שמא יאמרו תנאי היה בארוסין וכדת נשא אחותה וה"ה ארוסת אחיו וכדעת רבי עקיבא בגמרא ביבמות דף צ"ד וכמו שפסקו הרי"ף והרא"ש כרבי עקיבא:

ז **ואין ראוי לעשות כן**. הטעם כתב במ"מ שכיון שאין ראויה לביאה ולא לחופה אין ראוי לקדש' וי"א שמא יגע בבשרה ועיין לקמן סי' ס' שאף לחופה כשר הדבר שלא תכנס עד שתטהר ואם כונס' מודיעים לחתן תחילה שהיא נדה:

ח **או מאיסורי לאוין**. פשט משמעות הלשון אם אחד קידש שניה או איסור לאו אין תופסין בה עוד קידושין וכבר כתבתי לעיל בסי' ט"ו מה שנסתפק הרב מהרמ"א בדין זה בד"מ:

ט **חוץ מיבמה שנתקדשה לזר**. עיין לקמן סי' קנ"ט:

י **ואפי' זרעו שהוליד משהמיר וכו' קידושיו קדושין**. אין לפרש דלא כתב קדושין גמורין דמסתמא אשת המומר פרוצה היא ואפי' בישראל אם היא פרוצה ביותר חוששין לבניה שמא אינם של בעלה וגם כאן חוששין שמא לאו זרעו הוא דמ"מ ולדה כמוה אף אם בא עליה גוי או עבד וכמ"ש אח"ז בהג"ה ומ"מ יש קצת לדקדק למה כתב דין זה אפי' זרעו שהוליד דאין הזרע ישראל מצידו רק מכח האם:

יא **כותי שקידש**. כלו' אף שעשאו' בזמן הזה כעכו"ם גמורים מ"מ מחמת חומרא דקידושין חוששין לקידושין:

יב **מי שחציו עבד**. בגמרא מוכח דאם אין קדושיו קדושין גם זרעו אינו יורשו ע"ש:

יג **המקדש מי שחצי' שפחה וכו' צריכה גט**. לא נתבאר אם צריכה גט מספק או מקודשת קידושי תורה ועכ"פ הבא עליה אינו רק באשם ואינה כשאר א"א שהוא בחנק רק מאן דס"ל מקודשת צריכה גט וקודם גט הבא עליה באשם ומאן דס"ל אינה מקודשת אינה רק מיוחד' בעלמא וכל זמן שהיא מיוחדת לו הבא עליה באשם כדכתיב לא יומתו כי לא חופשה וגו' וכשיוצא' ממנו אף בלא גט שוב הבא עליה אינו חייב אשם ועכ"פ אם קדשה שני אינה מקודשת לו ממ"נ וע' במ"מ שכ' שי"ג בדברי הרמב"ם בא אחר וקדשה ואח"כ נשתחררה וכו' וגירס' זו צ"ע ונראה אף למאן דס"ל מקודשת אם מת בעלה ולו גם שאר נשים אין אחיו מיבם את זו לפטור את שאר נשים דהא שאר נשים חייבים עליה' מיתה וזו אינה רק באשם ואיך תפטור היא צרותי' ובב"ח לא כ"כ:

יד **נשתחררה ואח"כ קדשה אחר**. ה"ה אם לא קדשה אחר ג"כ ספק אם גמרו קידושי ראשון והבא עליה במיתה או פקעו לגמרי והרי היא פנויה:

טו **או מגרש ראשון ונושא שני**. ברא"ש ובטור כתבו א' מגרש וא' נושא משמע דאם ירצה השני לגרש נושא ראשון ולא חיישינן שמא יאמרו שהראשון מחזיר גרושתו שיאמרו דגמרו קידושי ראשון וקידושי השני לא חלו ועוד אף אם גירש ראשון אפשר דאין בו איסור ד"ת להחזירה לאחר שנשאת מאחר דלא היתה א"א גמורה אצל הראשון דהא אינם חייבים עליה רק אשם וכעין שנתבאר לעיל סי' זה גבי אשת חרש:

טז **או חולץ או מייבם**. ואין כאן אשת שני מתים דממ"נ אינ' מקודשת רק לא' מהם כדאיתא בגיטין דף ס"ג ע"א וע"ב עיין שם:

סימן מה

א **אעפ"י שלא שלח הסבלונו' בעדי'**. לכאו' משמע שאין כאן עדים רק שהם מודים ששלח לה סבלונות ויש לדקדק אם הם מודים בסבלונות ואינם מודים בקידושי' למה לא נאמ' הפה שאסר הוא הפה שהתי' ונ"ל דהוי כמגו במקום עדים ואין לומר דמיירי שלא היו עדי' בשעת נתינ' ובשעת שלוח היה עדים (הג"ה וכן משמע קצת מדלא קאמר וי"א אעפ"י שלא ראו עדים) דזה אפי' לדע' רש"י חוששין כמבוא' בסמוך בסעיף זה ועיין בת"ה סי' ר"ז כי מאחר שמנהג לקדש קודם סבלונות לפי' ר"ת הטוען תמורת המנהג אפי' במיגו אינו נאמן:

ב **ויש לחוש לשני הפירושי' להחמיר**. בפי' ר"ח יש שני חומרות שא"צ עדים בסבלונו' וגם חוששין למיעוט שמא נתקדש' כבר וחומר' דרש"י אף שיש עדי' שלא קדשה כבר כמ"ש לפני זה ולפי מ"ש גם לרש"י א"צ רק עדי' בשליח לא בנתינת הסבלונות:

ג **אם פי' בהדיא ששולח לשם סבלונות.** ואם אומר משום אהבה וחבה או כיוצא בו חוששין לקידושין ועיין שם במהרי"ק:

ד **שהחתן שלח להכלה.** כלומר ואין ל' חתן וכלה מורה על קידושין דגם משודך ומשודכת נקראים חתן וכלה בל' העולם:

ה **י"א דכל סבלונות ששלח מיד אחר השידוכין יום או יומים.** המעיין בגוף התשובה יראה דאין למדין מכלל זה רק שהוא כתב כן בנדון שלו מטעמים שכתב בסי' ק"ע וקע"א ובמקום דלא שייכי הני טעמי' אין לדין זה מקום לדעת רש"י:

ו **ואפי' שלח לה אח"כ ג"כ.** דין זה לא הוציא מתשובת מהרי"ק דאדרבה המעיין בגוף התשובה דף רמ"ה תחלת ע"ד יראה בהדיא להפך שכתב בסי' קע"א וזה לשונו בארתי דעתי שלא החלטתי להתיר רק אותן סבלונו' הנעשו' אחר הקנין וכו' וסיים בדבריו בסוף העמוד הנ"ל אם יזדמן דרך מקרה שהחתן ישלח סבלונות לכלה לאחר זמן בלא עת וזמן קבוע וכו' שבזה יש להחמי' יותר ויות' כאשר גליתי לחבירי עיין שם בגוף התשובה ודין זה שכתב הרב העתיק אותו מדברי הרשב"א סי' אלף ק"פ ולמעשה יש להחמיר כמו שכתב מהרי"ק:

ז **וכל חשש' דסבלונות וכו'.** מל' זה משמע אפי' לגיר' רש"י דאין חוששין לסבלונות רק באתרי דרובא מקדשי והדר מסבלי אפ"ה אם נשאת לא תצא אבל המעיין בגוף התשובה דף קמ"ז ע"א יראה שהוציא דין זה מדברי התוספו' דמדמין האי דחוששין למיעוט לגיר' ר"ח להא דחוששין למיעו' דנמלטין גבי מים שאין להם סוף וע"כ פסק דבשניהם לא תצא אף דמיעוט נמלטין כו' לא שכיח לגמרי ומיעו' דמקדשי והדר מסבלי שכיח קצת מ"מ יש כאן חזקת פנוי' אבל כל היכא דאיכא רובא דמקדשי והדר מסבלי ואפי' מחצה על מחצה אפי' אם נשאת תצא ולא אזלינן בספיקא להקל:

ח **דאם לא שלח לה הסבלונות בעדים.** כלומר וגם לא נתן השליח הסבלונות בפני ב' עדים וגם דין זה לא קאי רק היכא דהמיעוט מקדשי והדר מסבלי אבל במקום דרובא מקדשי והדר מסבלי אז חוששין לע"א בסבלונות כמו גבי קידושין עיין בגוף התשובה:

ט **ויש מחמירין אם שלח בעדים אף על גב וכו'.** הטעם דבשע' חיילות קדושין לא בעי עדים דהא אמרי' בגמ' עידי יחוד הן עידי ביאה אף על גב דהביאה היא הקדושין והעדי' אינם רואין הביאה הואיל ורואים היחוד שמתוך היחוד יבואו לידי ביאה חשוב עדות ה"ה שליח סבלונות דבודאי עשו השלוחי' שליחותן ונתנו לה כאשר צוה המשלח ועיין שם בת"ה מבי' דעת הר"י והר"א ממיץ דלא בעי כלל עדים אפי' בשלוח הסבלונו' היכא דמנהג פשוט הוא לשלוח סבלונו' ושלח לה סבלונו' אנן סהדי דשלח לשם קידושין

ועדיף סבלונות מקידושין ממש דק"ל המקדש בלא עדים אין חוששין לקידושין משום דליכא למימר אנן סהדי אבל בסבלונות דאנן סהדי דודאי שלח לשם קידושין הוי כמו המקדש בעדים:

י **רק אחר מקבל להם אין חוששין להם**. המעיין בגוף התשובה סי' ק"ע דף ק"מ ע"א יראה דלא כתב זה רק לסניף לדבריו הראשוני' שכתב דאין לחוש למיעוט שמא מקדשי והדר מסבלי גם במקו' דלא שייך לומר דמחמת כסופא אינה מקבלת כמו שכתב שם הרב ועיין בת"ה כתב בשם א"ז דסבלונות י"ל אפי' קבלה אשה אחרת דדילמ' שליח שויתה כיון שכבר קבלה קנין על הקנס וכ"ש אם קבל אביה דיש לחוש לפרש"י עוד כתב דלפר"ח אפי' קבלה הסבלונו' קטנ' אחת שאינ' ראוי' להיות שליח דמ"מ יש לחוש שכבר נתקדש' והא דלא קבל' הסבלונו' בעצמ' מחמת כסופא עשתה עיין שם:

יא **ודלא כיש מי שהחמיר**. המחמיר הזה הוא הגאון מהר"ר שכנא ז"ל ומבוא' בתשוב' שלו דהתם היה המעש' שהחתן טען ברי שלשם קידושין נתן וגם הרב בעצמו פסק בסמוך דדוקא דהחתן אינו אומר דלשם קידושין שלח אז אין חוששין לסבלונו' וא"כ בנדון דהגאון מהר"ש הנ"ל ראוי להחמיר ועוד כי הגאון מהר"ש הבי' ראיה שמדינו' שלנו הם אתרא דלפרקים מקדשי והדר מסבלי וכתב שמעש' אירע בימיו בפוזנ"א והצריכ' הרב מריה דאתרא מוהר"ר מענדל פרנק גט עיין בתשוב' שהאריך:

יב **שעשה איסור וכו' ששלח בשבת או שיש חרם וכו' שמא הם קידושין**. וכלומר ואין לחוש לדעת רש"י אבל לדעת ר"ח משמע דחיישינן שמא קדשה כבר אבל המעיין בגוף התשובה יראה דגם לדע' ר"ח אין לחוש דאם איתא דקידש' בעשר' קלא אית ליה אבל בחלוקה הראשונה דשלח סבלונות בשבת יש לחוש דשמא קדשה קודם שבת לדעת ר"ח:

יג **רק אבי החתן שלח**. נראה אם אבי החתן נתן הסבלונות לשליח במעמד החתן והחתן שתק או שאמר הוליך זה לכלה בשם החתן ודאי זיכה לו הסבלונות וכבר נתבאר לעיל סי' ל"ה סעיף ד' בא' שגילה דעתו לשדכן שחפץ באשה פלונית והלך השדכן וקדש' וכן נתבאר לעיל בסימן ל"ה סעיף ה' אם הרצה האב לפני הבן ושתק הבן אמרינן דשתק הבן מחמת כסופ' וקידושי האב הוו ספק קידושין א"כ פשוט באתרא דרוב' מקדשי והדר מסבלי דיש לחוש לקידושי האב ואפילו למיעוט אפשר יש לחוש לגי' ר"ח והריב"ש לא כתב רק דק"ל כרבינא (קדושין דף מ"ה ע"א בעובד' דבי תרי דשתו חמר' הועתק לעיל בדברי המחבר סימן ל"ה ס"ק י"ב) דלא חיישינן דלמ' שליח שויא או ארצוי קמיה אבל אם באמת ארצויי קמי' ודאי חוששין לסבלונו':

יד **לא חיישינן כולי האי**. כלו' די לנו אם נחמיר בקול בקידושין גמורין או בודאי שליחות וסבלונות אבל לצרף שתי חששות ולחוש לקלא דסבלונות כולי האי לא חיישינן:

טו **האידנא נהגו וכו'**. הטעם משום דכולהו מסבלי והדר מקדשי והוא מנהג קבוע ביניהם והטוען תמורת המנהג אינו נאמן:

טז **נידון כמחצה על מחצה**. נראה דמיירי ששאר עיירות הסמוכות לה חלוקו' במנהגיה' וע"כ עיר חדשה נידון כמחצה ע"מ אבל עיר חדשה במלכות א"י או בשאר ארצות אשר אין חוששין לסבלונות למה תשתנה העיר החדשה מכלל המדינה:

יז **דיש להחמיר**. אפי' במקום דכ"ע מסבלי הטעם משום שמהר"ם כ' מי יכניס עצמו לידע מנהג המקומות דאולי יש מיעוט דמקדשי והדר מסבלי ועיין בתשובת מהרי"ק מ"ש על דברי מהר"מ:

סימן מו

א **שנתקדשה היום לפלוני בעיר זו**. התחיל כאן בדבר דברים א' נתקדשה לעבר ולא תתקדש, ב' היום ולא אתמול, ג' לפלוני ולא סתם, ד' בעיר זו ולא בעיר אחרת ובסיפ' נקט רק ההפך מהחלוקה ראשונה אבל אם שמעו וכו' תתקדש היום וכו' דהיינו להבא והרב בהג"ה הוסיף ב' דברי' סת' עיר אחרת ודבר הרביעי דהיינו אתמול ולא היום לא הוזכר ואפשר כיון דהנרות דולקות ומטות מוצעות ודאי נתקדשה היום דאין עושין שמחת אירוסין על קידושין של אתמול:

ב **ואומרות נתקדש' פלונית**. לא הוצרך שהנשים יאמרו לפלו' בעיר הזאת רק שהנשים יאמרו סתם נתקדש' פלונית והקול יוצא מתוך דבריהם שנתקדשה לפלו' בעיר הזאת והיום פשיט' שא"צ שיאמרו דהא ביום האירוסין עושין השמחה:

ג **וכן אם אמרו נתקדשה סתם**. לפי מה שפרשתי לא קאי זה על הנשים היוצאות ממקו' שנרות דולקו' רק קאי על המוציאים הקול כשאמרו פלוני' נתקדשה סתם אין זה קול ברור וכן אם יוצא הקול שנתקדשה בעיר אחרת אין זה קול אבל הנשים אינם מזכירות לא העיר ולא פלוני וכן הוא בב"ח:

ד **ראינו כמו שמחת האירוסין**. משמע להדי' דבלא שמחת אירוסין אף שבאו שנים ששמעו מפי שנים שהלכו להם למד"ה אין זה קול ולא משמע כן מדברי שאר הפוסקים ועיין בב"ח מ"ש בשם הרב מהר"ל מפראג:

ה **ששמע מפלוני שנתקדשה פלונית**. ולא נתבאר אם גם בקול זה צריך שיצא הקול שנתקדש' לפלוני ובעיר הזאת או דילמא מאחר שהקול גמר לשנים שהלכו להם כשם

דלא בעי היום כמ"ש הר"ן סוף גיטין ריש דף תר"ד ע"ב ה"ה דלא בעי גם כן לפלוני בעיר הזאת:

ו **כששמעו תרי מתרי**. אף על פי דאין כאן שנים ששמעו מפני שנים ביחד רק עד אחד אומר אני שמעתי מראובן ועד א' אומר אני שמעתי משמעון:

ז **לחזור ולדקדק אחר הקול**. היינו כל זמן שלא נשאת וכמ"ש הר"ן וכמו שפסק בסמוך סעיף ח':

ח **או אם יש להסתפק אם יש בקידושין ש"פ**. משמע אבל אם יצא הקול פלוני זרק לה קדושין לא אמרי' דגם זה מסתמא מקרי אמתל' אלא אמרינן מסתמ' היה קרוב לה עד שיצא אמתלא אחר כך כמו שיתבאר בסעיף שאח"ז ואין זה ראוי להסתפק מאליו כמו קדושי ש"פ וקידושי קטן:

ט **אם נראין הדברים לב"ד שהוא כן**. כגון שבתחלה יצא הקול שקדשה בזריקה ואז יצא אמתל' שהיה קרוב לו אם נרא' לב"ד לסמוך על אמתל' זו לא הוחזקה מקודשת אבל אם יצא הקול סתם פלוני קידש פלונית משמע בסתם קדושין שלא בזריקה ואם אח"כ יצא אמתלא שהיה בזריקה וקרוב לו אז אין לסמוך על אמתל' זו מאחר שלא יצא קול אמתל' מיד:

י **וי"א דבזמן הזה אין מבטלין קלא**. כלו' אף שבזמן הגמ' היו מקומות שמבטלין הקול בזמן הזה חוששין להחמיר דאולי אנחנו מאותן מקומות שאין מבטלין קול אבל הד"מ כתב דמיחש לקול חשש' דרבנן ובשל סופרים הלך אחר המיקל וכן פסק הרא"ש בפסקיו ובתשובה והבי' ראיות לזה ועיין בב"ח מ"ש שהרמב"ם והרמ"ה פליגי בסברות הפוכות:

יא **אין חוששין לקול שכן דרך לקרוא לסבלונות קדושין**. דברי הרב סתומין אם מיירי שיצא קול גמור שפלונית נתקדשה והוחזקה בב"ד כדרך שנתבאר תחלת סי' זה א"כ למה אין חוששין לקול מה בכך שכן דרך שקורין לסבלונות קידושין לא יהא שהקול הוא שקר גמור למ"ד לא מבטלינן קלא צריכה גט מכח הקול ואם לא יצא קול גמור רק שיצא הקול שפלוני שלח סבלונות וסברו העולם שסבלונות הם קדושין הא כבר נתבאר בסי' שלפני זה סוף סעיף א' והוא בפסקי מהרא"י סי' רכ"ו דאין חוששין לקל' דסבלונות אף שיש ליישב דמיירי שיצא קול אמתל' אחר זמן ששלח לה סבלונות והוא שיבר לקול הקדושין וכמ"ש לפני זה שאם נראה לב"ד שהוא כן סומכין על האמתל' אף שיצא לאחר זמן רק זה דוחק דאין זה במשמעות הלשון והמעיין בגוף תשובת הרא"ש יראה שאין שום ראיה מתשובה זו לדין זה דשם מיירי שיצ' קול על משודכת אחת שהיא ארוסה וכתב הרב שדרך העולם לקרוא למשודכ' ארוס' ואין זה קול ברור להצריכה גט

וכ"כ בסי' שלפני זה סעיף א' בהג"ה ששם חתן וכלה יצדק על משודך ומשודכת כמו על ארוס וארוסה אבל אם יצא קול ברור שפלונית נתקדשה לפלוני והלכו העדים למד"ה אף שאח"כ נתברר שלא היו קדושין רק סבלונות למ"ד לא מבטלינן קלא צריכה גט אם לא שנתפשט גם כן קול האמתל' שהיו סבלונות ולא קדושין וכמ"ש:

יב **וקדשה בפנינו**. כלומר שלא בפני הראשון דאם קבלה קדושין בפני הראשון היא נאמנ' מדרב המנונא (גיטין דף פ"ט ע"ב) דאמר רב המנונ' האשה שאמרה לבעל' גרשתני נאמנת חזקה אין אשה מעיזה פניה בפני בעלה וע"ל סי' י"ז סעיף ב' בהג"ה די"א דאף בפניו אינה נאמנת רק לחומר':

יג **לא יכנוס ראשון שמא יאמרו וכו'**. ואם כנס ראשון משמע לכאורה שא"צ להוציא רק לכתחלה לא יכנוס משום שמא יאמרו ומיהו אפשר דאף בדיעב' צריך להוצי' משום שמא יאמרו וע' לעיל בסי' ל"א כתב הרמ"ה בקידש בפחות מש"פ אף דמוציאין משני מ"מ אין הולד ממזר:

יד **ה"ז אסורה עליו עולמית**. וגם על הראשון אסורה לכ"ע אף בדיעבד דבועל ובעל דין אחד להם וכן נתבאר לעיל סי' ל"א סעיף ד':

טו **שנתקדשה לפלוני וגירשה**. ואם יצא קול שנתקדשה לפלוני וגירשה ע"ת ע' בר"ן מ"ש בשם הרמב"ן והראב"ד אם קול זה דגירשה ע"ת הוי שובר לקול דקידושין:

טז **לומר שנתקדשה לאחר תחלה**. וה"ה אשה היושבת תחת בעלה כהן ויצא עליה קול שהיא זונה או גרושה אין חוששין לה להוציא' מבעל' הכהן וה"ה אם נתארסה לישראל אינה צריכה גט כדי שלא תתגנה על בעלה היושבת תחתיו עיין בב"ח:

יז **מיהו אם היא מודה אח"כ**. מפשט הלשון משמע אף שלא הוחזק הקול בתחלה בב"ד וגם אפשר עתה כשב"ד רוצי' לבדוק לא מצאו בקול ממש אפ"ה כיון שהיא מודה שנתקדש' כבר שויתה לנפשה חתיכ' דאיסור' בצירוף הקול הראשון ואף שהקול לא היה קול גמור וכ"כ בב"ח מאחר דאיכ' קצת קול מעיקרא דנתקדשה מאחר שויתה לנפשה חתיכה דאיסור' אבל המעיין בגוף התשובה לא מיירי שם שהיה שום קול קודם הקידושין רק שאותו יעקב הוציא קול אחר קידושי המקדש ר' משה שקידשה כבר וכמ"ש הרא"ש שם וז"ל ועוד אפילו היה קול גמור קלא דבתר נשואין לא חיישינן כדאית' בפ' בתרא דגיטין וכו' וכן בנדון זה מאחר שכבר קדשה ר' משה תו לא חיישינן לקלא דנפיק בתר הכי ואפילו קול אחר נשואין לא היה שם כמו שכתב הרא"ש שם לפני זה וז"ל ואין חשש איסור בשביל קול שהוציא חדא שאין זה קול אלא כדקאמר תלמוד' וכו' אבל אם אמר קידשתי פלונית והיא אומרת לא קדשתני אין זה קול עכ"ל וכן אין

נראה דהיתה כוונת הרא"ש לעשות אותה חתיכה דאיסור' מדינ' ואסור להאכילה דבר האסור לה (במ"ש וז"ל דאפילו אם היתה מודה בפי' שקבלה קדושין ממנו לאו כל כמינה לאסור עצמה על אותו שקדש' כבר ולא היה בה שום איסור אם היה בא עליה אלא דהוה אמרי' דשויתה לעצמה חתיכה דאיסור' שהרי אומרת שהיא א"א ולא ספינן לה איסור' ויוציאנה בגט בלא כתובה עכ"ל) דאם כן כוונתו הכי הל"ל הי' לאסור אותה מדינ' ולא היה שם איסור אם בא עליה מצד הבעל אך היא אסורה לו עכ"פ מצידה ולא ספינן לה איסור וצריך להוציאה בגט בלא כתובה ע"כ נראה דכוונת הרב דמדינ' אף שהיתה מודה בהודאה גמורה אין בה שום איסור אם בא עליה אלא דהוה אמרינן ליה דרך עצה מאחר שלדבריה היא חתיכה דאיסור' אף שאין מחויב להאמין לה מ"מ למה לך אשה כזאת וטוב להוציאה בגט בלא כתובה אבל מאחר שאין כאן הודאה גמורה אפילו חתיכה דאיסור' לפי דבריה אין כאן מאחר דהיא מתרצת דבריה למה עשתה זאת (רצה לו' ששם בתשובה מבואר שכתבה גט של שקר על שם יעקב הנזכר שהוציא קול שקידשה כבר בכדי שאם יבא יעקב הנזכר ויביא עדים שקרים שקדשה תראה גם היא הגט שגרש' בו וא"ל בשביל כתיבת הגט הזה לא הוי כאלו הודית שקבלה הקידושין ממנו רק שראתה שהיה מחזר אחר עדים שקרים וחשב מחשבה לא טובה וחשבה גם היא מחשבה לא טובה לבטל מחשבתו שלא תתבייש אם יבואו עדי' שקרי') ונראה שיש להוכיח שכוונת הרא"ש כמ"ש ולא כמו שהבינו הבית יוסף והד"מ והב"ח דהא הרא"ש בפסקיו ביבמות פ' שני סעיף קטן ח' ובכתובות בפר' אף על פי הסכים לדעת ר"י שכתב בתוספות בדברי המתחיל אמר רבי הואיל וכו' דף כ"ז ע"ב ודף כ"ח ע"א דהנהו עובדי דשילהי נדרים דף צ"א ע"א וע"ב שהובאו שם מיירי באומרת לבעלה טמאה אני לך ואפילו הכי אמרינן התם איתת' שרי' מטעם שכתב שם ר"י והרא"ש ולפי שראו חכמים קלקול הדורות שנתנו הנשים עיניהם באחר ורוב האומרות כך משקרות לכך נר' להם להתירן עכ"ל א"כ אין לך דבר מכוער מזה שחד מעובדא דשילהי נדרים היה שאשה והנואף היו נחבאים ביחד ופרץ הנואף הגדר שהיו נחבאי' בתוכו ועקר והיא הודית שנטמא' אפ"ה אמרי' דאיתת' שריא ואף שנתן טעם שם בגמ' אם איתי' דעבד איסור' היה מתחבא הנואף בבית שלא ירגיש בו בעל האש' מ"מ מידי קול לא נפקא מכ"ש ביצא מקצת קול בעלמא למה תהיה אסורה על בעלה ועיין בפסקי מהרא"י סי' רכ"ב והובאו דבריו לקמן בסי' קט"ו סעיף ו' דהיכא דאיכא רגלים לדבר נאמנת באומרת טמאה אני לך היינו דוקא רגלים כהנהו עובדא דנדרים כי שם כתב זה ע"פ דעת הרשב"א דמפרש דאיתתא שריא לבועל ולא כדעת ר"י אבל דעת הרא"ש כדעת ר"י וא"כ ע"כ מ"ש כאן הרא"ש בתשובה בשוייה

נפשה חתיכה דאסורא היינו למצוה ולעצה טובה אך לא לאוסרה וכן פסק לקמן סי' קט"ו סעיף ו' גבי טמאה אני לך שאם היה מאמין לדבריה חייב להוציאה:
בטור מביא תשובת הרא"ש אף שמכח קול הברה אינה צריכה גט אם אירע שנתן לה גט מחמת קול הברה ונתארסה לאחר ומת אסורה לחזור לראשון דהעולם יסברו שהגט הראשון היה כדין ויאמר שמחזיר גרושתו אחר שנתארסה לאחר וכ"ת יכריזו שלא היתה צריכה גט איכא דשמע בגט ולא שמע בהכרזה וכבר פסק הרב לעיל בסי' י' סעיף א' תשובה זו בקצרה ועיין מה שאכתוב ע"ז בסי' מ"ח סעיף ו':
עיין בב"י בסי' מ"ב שם הביא תשובת הרשב"א מי שהוציא קול קדושין כופין אותו לברר דבריו או ליתן גט ע"ש:

סימן מז

א **ב' אומרים נתקדשה וב' אומרים לא נתקדשה.** לא אמרינן אוקי תרי לבהדי תרי ואוקי אתתא בחזקת פנויה דמ"מ תרי ותרי ספקא דרבנן והל"ל תצא מדרבנן כ"כ התוספות:

ב **ע"א אומר נתקדשה וע"א אומר לא נתקדשה.** וה"ה אם היא לבדה מכחשת העד האומר נתקדשה ג"כ נאמנת דע"א בהכחשה לאו כלום הוא וכאן מיירי אפי' בהי' שותקת כגון שא' אומר אביה קבל קידושין וא' אומר לא קבל קידושין אוקי עד לגבי עד ואשה בחזקת פנויה ותנשא לכתחילה ודעת הרמב"ם פ"ט מה"א דין ל"א דכשהעד מסייע לה גרע טפי משאין עמה עד ע"ש בדבריו ובדברי המ"מ ומה שפסק כאן וחילק בין העד אומר שמעולם לא היה בה ספק קדושין שתנשא לכתחילה ובין אם העד אומר קרוב לו שלא תנשא לכתחילה זה הוא דעת התוספות והובא בטור אבל הראב"ד והרמב"ן והרשב"א כתבו גם אם העד אומר לא היו כלל קדושין גם כן לא תנשא לכתחילה מאחר שהיא אינה יודעת כלום גם הרא"ש סתם הדברים ולא הביא דעת התו' ומהתימא שלא הביא כאן דעתם בפרט להחמיר לכתחלה:

ג **עד שיבוא ארוסה.** כלומר שיבוא אחד ויאמר אני הוא שקדשתי' כבר והיא תודה לדבריו שזה הוא ואפשר אף שלא תודה רק שתעמוד בדברי' האחרונים ותאמר פנויה אני והוא אומר אני הארוס שלך ג"כ מותרת לו ופשוט הוא אם בתחילה הזכירה למי נתקדשה ואח"כ חזרה ואמרה פנויה אני שהיא אסורה לכל עד שיבוא אותו פלוני או עד שימות:

ד **שוב אינה נאמנ' לו' פנויה אני.** מפשט הלשון משמע בין תוך כדי דיבור בין לאחר כדי דיבור באמתלא וכ"כ הר"ן בשם הרא"ה לא מהמנינן לה בשום מיגו אלא אם כן הודה

בדבר ולא ידעתי למה לא תהיה נאמנת תוך כדי דבור דהא קי"ל בכל התורה תוך כ"ד כדבור דמי וגם לאחר כ"ד אם נותנת אמתלא ומכחשת אותו בפניו למה אינ' נאמנ' במיגו דגרשתני כדין אשה שמקבלת קידושין מאחר בפני בעלה:

סימן מח

א **האומר לאשה קדשתיך**. בטור כתב קדשתיך בפני פלוני ופלוני משמע אם אמר סתם קדשתיך יכול לפרש דבריו שלא בעדים וכ"כ הרא"ש בתשובה על פלגש של ראובן שאמרה קדשני ראובן אין בדבור' כלום עד שתאמר קדשני ראובן בפני שני עדים ויש להסתפק באולי דוקא בפלגש הנ"ל פסק כן אבל איש ומכ"ש ת"ח היודע שאין קידושין בלא עדים אם אמר סתם קדשתיך מסתמ' כדין קידושין קאמר ואינו נאמן לומר אח"כ שהי' בלא עדים:

ב **מבקשין ממנו שיכתוב לה גט**. לא כתב כאן בדין הכתובה כלום משום דפסק לקמן סי' נ"ד דארוסה אין לה כתובה ועיין בטור ובב"י מ"ש בדין הכתובה:

ג **אין האשה נאסרת בקרוביו מחמת הגט**. ע"ש במרדכי פ' האומר דף תרס"ב ע"א שדעת רבי אליעזר מבי"הם המוזכר שם שהגט אוסר' לכהן וממילא דאסורה ג"כ בקרוביו כדין האומר לא קדשתיך שמבקשין ממנו ליתן גט ונאסר בקרובותיה וגדולים אחרים נחלקו עליו שם ומחלקין בין גט הצריך לגט שאינו צריך רק לרווח' דמילת' ע"ש וצ"ע להרא"ש פסק הביאו לעיל הטור והב"י בסי' מ"ו ס"ק ט' דאף דהגט היה לרווח' דמילת' מילת' דפשיט' היא שהיא אסורה לית דין צריך בשש כי היודע שנתגרשה מה יודע שהגירושין לא היו אלא לרוחא דמילת' וכ"ת יכריזו שלא היתה צריכה גט איכא דשמע בגיטא ולא שמע בהכרז' א"כ משמע לדידי' בנ"ד ג"כ נאסרה בקרוביו דהא גם שם בנדון דהרא"ש מבואר בתשו' סוף כלל ל"ה דהאשה אמר' לא קדשתני ואפ"ה הצריכה גט וכבר פסק כן הרב בהג"ה לעיל סי' י' סעיף א' וכאן פסק כהמרדכי וא"כ זיכה הרב שטרא לבי תרי:

ד **וזה אסור באשתו**. עיין לקמן סי' קע"ח סעיף ט' דבזמן הזה שיש חרם ר"ג שלא לגרש אשה בע"כ אינו נאמן שמאמין לדברי אשתו שאומרת שזינתה וה"ה בנ"ד וכ"כ בב"ח בשם מהרש"ל:

סימן מט

א **וכתב לה כתובה**. ומיירי דלא הוזכר שם הארוסה בכתובה או כששמותיהן שוות ועיין בב"י:

ב **אין חזרתו כלום וצריכה גט**. כבר כתבתי לעיל בסי' ל"ח סעיף ל"ד שדעת רשב"ם דחומרא מדרבנן בעלמ' משום לעז והר"ן השיג עליו וכתב שאין כן דעת הראשונים והרמב"ם והעתיק הב"י דבריו לקמן סוף סי' קל"ד ועיין בנדרים דף פ"ז בדברי הרא"ש שם ובדברי הר"ן מ"ש שם ועיין בתשובת הריב"ש סי' רס"ז הא דאמרי' בפ' י"נ תוך כדי דבור כדבור חוץ מע"א וקידושין לא בעד המעיד על קידושין אלא במקדש עצמו שקדש האשה וחזר בו תוך כ"ד וכו' אבל בעד המעיד בכלן חוזר בו תוך כ"ד וזה דבר שלא נסתפק בו אדם מעולם עכ"ל ובזה מיושב מה שנתבאר לעיל סימן מ"ז סעיף ד' אמרה נתקדשתי וחזרה ואמר' פנויה אני תוך כ"ד נאמנת דהתם הגדתה הוי כעדות וכשם שהעדים חוזרים תוך כ"ד כך היא חוזרת ועיין בב"ח בקונטרס אחרון מה שהאריך בזה ללא צורך:

סימן נ

א **או שגירשה**. בטור וברמב"ם ליתא בבא זו שגירשה דהיינו חזרה וכאן שכתב חזרה וגירשה צריך לפרש כגון שגירשה מצד החיוב שנאסרה לו דה"א דליקנסו אותה שתחזיר גם כסף הקידושין:

ב **הרי הם מתנה גמורה**. אעפ"י דאומדן דעתו הוא שלא נתן לה אלא ע"מ לכונסה והיה ראוי אפי' במת הוא שתחזור לו הקידושין ומכ"ש בחזרה היא אפ"ה פסק אמימר בגמר' פ' מי שמת (בבא בתרא דף קמ"ה) דלא הדרי קידושין כדי שלא יאמרו קידושי טעות היו ולכך חזרו ונמצא קידושין תופסין באחותה:

ג **וכן אם היתה ממאנת**. דתנן הממאנת באיש הוא מותר בקרובותיה והיא מותרת בקרוביו ומוטב שיאמרו קידושין תופסין באחותה אבל קטנה יוצאה בגט כיון דאסור בקרובותיה איתא להאי טעמא שכ' הרשב"א בחידושיו בשם הרמב"ן הביאו הב"י סי' זה ס"ק א':

ד **וכן אם היו קידושי ספק**. יש לדקדק דהא כל קידושי ספק צריכה גט מספק וא"כ אכתי יאמרו קידושין תופסין באחותה ואף על גב דאמרו בגמר' בפ' המדיר (כתובות דף ע"ו ע"ב) גבי נמצאו בה מומין ועודה בבית אביה האב צריך להביא ראיה שאחר ארוסין נולדו המומין ומוקי' לה רב נחמן בר יצחק לקידושין אם צריך להחזיר הקידושין אם לאו ואם לא מייתי האב ראיה צריך להחזיר כסף הקידושין אף שהוא טוען ברי שאחר הקידושין נולדו וא"כ הוי ספק קידושין וצריכה גט עכ"פ ואפ"ה מחזיר הקידושין ומכאן מייתי ראיה בהג"ה מרדכי יש לדחות הראיה דהתם לא קאי במסקנ' תירוץ זה דהא רמי בר יחזקאל מסיק שם לא תציתו וכו' ורב נחמן בר יצחק הנ"ל אפשר דלא ס"ל כאמימר

(דפ' מי שמת (בבא בתרא דף קמ"ה) דסבר דלא הדרי קידושין כדי שלא יאמרו קידושי טעות היו ולכך חזרו ונמצאו קידושין תופסין באחותו והובא לעיל ס"ק ב') אבל למאי דקי"ל כאמימר א"כ כל קידושי ספק יש לחוש לשמא יאמרו ולא גרע קידושי דאורייתא מספק מן הקטנה היוצא' בגט דלא הוי רק קידושי דרבנן ואפ"ה אין הקדושין חוזרין מטעם שמא יאמרו וע"כ לא כתב הרמב"ן רק קידושי טעות ולא קידושי ספק:

ה **אבל מן הנשואין הקדושין חוזרין**. פשט הלשון משמע לכאורה דקאי בהדרה היא דוקא ומורדת בו דאז אמרי' צריכה להחזיר כסף קידושין דאדעת' דתמרוד בו לא נתן לה ואין לחוש שמא יאמרו נשואי טעות היו דבקדושין אמרי' הכי ולא בנשואין כדאית' בגמר' בכמה דוכתי ביבמו' אבל במת הוא ומכ"ש בהדר הוא פשיט' שאין הקידושין חוזרין דהא אפילו כתובה בעי למיתב לה ומכ"ש שא"צ להחזיר לו כסף הקידושין ומהי תיתי תחזיר ליורשים או לו מה שנתן לה במתנה וקידש אותה בה וכי האב הזכאי בקדושי בתו צריך להחזיר כשימות חתנו או מגרש בתו אבל המעיין במה שפסק הרב מהרי"ל בתשובה סי' ס"ד דבנשואה קידושין הדרי יראה דהתם קאי במתה היא הבעל יורש אשתו מדינ' רק מחמת תקנה שמתה בשנה שניה צריך להחזיר חצי הנדן והבעל רוצה שיחזרו לו הסבלונות ולא יחלוקו וע"ז פסק הרב דודאי מוהר הדרי ואפי' קידושין הדרי כלומר דה"א דאיסור יש בהחזרת הקדושין משום שמא יאמרו ע"כ כתב הרב דקידושין ומוהר דין א' להם בנשואה והדר הכל ולא תקנו רק החזרת חצי הנדן מה שהכניסה לו או נ"מ מה שירשו אבל מה שנתן ושלח לה בזה לא תקנו הקהלות אף דיש לפקפק קצת דקידושין דקנתה האשה מיד בארוסין הוי כדידה ממש וכנ"מ שלה וצריך להחזיר מיה' מחציתן כמו בנדן על זה כתב שקבל מפי מורו ז"ל דמן הנשואין ליכא שמא יאמרו אבל שדעת הרב יהיה שכל אלמנה וגרושה תחזיר הקידושין זה דבר שאין לו שחר בלי טעם ואני תמה על הרב מהר"מ מלובלין שפסק בתשובה סי' י"ט דכוונת הרב מהרי"ל אף במת הוא אזי טבעת הקידושין חוזר ונישום בכתובה והעיד שכן מנהג קצת קהילות והוא דבר תמוה בעיני דלמה יהיה הטבע' קדושין גרוע מכל המתנות שנותן הבעל להאשה שאין שמין כמבואר לקמן סי' צ"ט ולא פסק הריב"ש שהמתנות שנותן החתן לכלה שלא קנתה אותו אלא משום דכוונת רוב החתנים הוא לא למתנה ממש רק להתנאות בהם וכמו שהאריך הריב"ש שם אבל הטבעת קידושין שהוא קונה אותה בטבעת זה איך יעלה על הדעת שלא יהיה שלה לגמרי ועדיף הטבעת קדושין מן המתנות שנותנין אחרים להכלה שמבואר ג"כ בסי' צ"ט דהם שלה ע"כ נראה אפילו בנתגרשה מכ"ש נתאלמנה שהקידושין שלה דמתנה גמורה הם והרב מהרי"ל לא כתב רק היכא

דמתה היא תוך שנה או שנתים שלא יחלוקו הסבלונות והקידושין והרב מהרמ"א קיצר דבריו במקום שיש לטעות ואפשר שסמך מאחר שכתב לפני זה אין הקידושין חוזרין לעולם וכו' מתנה גמורה שאין להם חזרה א"כ ליכא למטעי דלאחר הנשואין חוזרין במת או גירשה דא"כ אין זה מתנה גמורה וכמ"ש הר"ן ועיין בתשובת מהרי"ו סי' י' בדין המורדת כתב בהדיא שא"צ להחזיר טבעת קידושין מפני שלא יאמרו וכו':

ו **מפני שהכל יודעים וכו' ואין זה טועה וכו'**. ע"כ כתב המ"מ מ"ש הרמב"ם אם היו קידושי טעו' חוזרין הקידושין היינו בדבר שהוא טועה וסבר שיהיו קידושין והוא דבר כדי לטעותו כגון שהלך בעלה למד"ה והגידו לה שמת בעלה ונתקדשה לאחר ואח"כ בא בעלה שאז א"צ גט מהשני וצריכה להחזיר הקידושין לו שבטעות קידשה ואחותה מותרת לו וכל כיוצא בזה:

ז **וכן מעות**. כלו' שהוציאה מעות בדברים שאינם של קיימא:

ח **דוקא כשאכל שם החתן**. בטור מבואר דין האכילה אם דוקא שאכל הוא ולא שלוחו או אם דוקא שוה דינר ושאר דינים עיין שם:

ט **אפי' מה שהוא בעין אינו חוזר**. בטור משמע אם שלח דברים שעשויין לבלות בבית אביה צריך שתשמש בהם ואם לא נשתמשה משמע דחוזרין אף שאכל:

י **שהרי גרמה לו לאבד ממון**. מדמה זה לדיני דגרמי וגם גרמא בנזקין אם הוא דבר השכיח ורגיל חייב לשלם משום קנס ועיין בדברי המ"מ מ"ש בזה ועיין בב"ח ועיין בתשובת מהרי"ק סוף שורש י':

יא **חוזר הכל**. משמע אף דבר מאכל וכלים מועטים שבלו צריכה לשלם ואף שחזר בו הוא וקשה אם המניעה מצידו והיא בלתה ברשותו למה תשלם ואפשר דקאי על דעת הטור דס"ל כשאכל אפילו מה שבעין אינו חוזר זה הדין לא שייך בארוסה ולא במשודכת אך קשה דיש חולקין בזה:

יב **דכי היכא דהדרי סבלונו**'. וה"ה במה שבלה בבגדים אפילו חזר הוא פוחת שליש כמו בחזרה היא כ"כ הרשב"א:

יג **אבל אחר אירוסין נסתחפ' שדהו**. שם בשורש ק"א מבי' ראיה לד"ז דאשכחן גבי מומין דכי נולדו בה בשנתארסה חייב לתת לה כתובה אם כ' לה למ"ד ארוסה א"ל כתובה מתנאי ב"ד ול"מ למימר אדעת' דהכי לא כתבתי לה וכן הוא בתשובת הרא"ש כלל ל"ד סימן א':

יד **הרשות בידו למחות בשטר**. ואז פטור גם מגוף השידוך מאחר שהקנין היה ע"מ לכתוב השטרו' והרי חזר בו קודם כתיבת השטר:

טו **דהפוסק פטור מן הקנס דזה מקרי אונס**. לכאורה נראה דהיינו דוקא אם חייב עצמו ליתן לו הכלה והנדן ואם לא יקיים יתן קנס כדרך שכותבין עתה אף שאין כאן אסמכת' הן שמצד הבושה ראוי ליתן קנס או שהיה כאן ת"כ ושאר חזוקים שאין כאן אסמכת' מ"מ מצד האונס יכול לפטור עצמו אבל אם חייב עצמו כדרך שנתבאר לפני זה בסמוך שחייב עצמו ליתן להחתן בלי שום תנאי מנה והחתן נתחייב אם יתן לו הכל' והנדן יהא החוב מחול ואם הכלה אינה רוצה אף שהאב אנוס בזה מ"מ במה פטור מחיובו וכמ"ש אחר זה אם נתחייב עצמו בשטר לא מהני אונס וכל זמן שאינו מקיים התנאי אין החוב מחול לו ומיהו י"ל דמ"מ אומדנא דמוכח שלא נתחייב רק ע"ד שהיה סבור שבתו לא תסרב ועיין בגוף התשובה דמשמע דמטעם אומדנא פטרו ומ"מ צריך להתיישב אם זה מקרי אומדנא דמוכח לומר דהוי כאלו התנה בפי' ומעשים בכל יום שמניחין ש"ח על כך ואין מועיל לומר שהיא אינה רוצה:

טז **ובלבד שלא יהא ערמה בדבר**. ראיתי בתשובה שחיבר הרמ"ע בסי' פ"א בזה הלשון לו יונח היותה מלומדת שתמאן אין זאת אפילו גרמא בנזקין וכו' והנה משמעות דבריו שם אם האב מעכב בפועל ולא הבת חייב בקנס אבל אם האב נותן עצות מרחוק עד שהיא שומטת כר פטור האב ודבריו צ"ע ואין זה אונס כל שנעשה הדבר מרצונו ועיין בתשובת הרמב"ן סי' רע"ב כתב אני אומר דרך כלל שאונס כשמו ואין הרצון אונס ואלו מסבב זה אונסין לעצמו וכו' אין זה אונס אלא רצון וכו' ע"ש:

יז **כגון שמת הפוסק**. ה"ה אם חי והעני כמו שפוסק בי"ד סי' רל"ב סעיף ט"ז:

יח **אין יורשים צריכים לקיים**. דין זה הוציא מתשובת מהרי"ו סי' ק"ד וסי' קמ"ב וכתב שם הטעם דאף דבכתב התנאים קבלו בק"ס לקיים כל המבואר שם האי קנין לא קאי אאותו בן רק קאי אאותו שכנגדו ששידך בתו לבנו והאב פסק לבנו סך מסויים ואם לא יתן הסך יתן קנס לצד שכנגדו ועל זה קבל בק"ס אבל הבן לא זכה בשום זכייה ועיין בח"ה סי' רפ"ו:

יט **ופטורי' מן הקנס**. גם המשודך פטור מן הקנס וכן פסק שם מהרי"ו בסי' ק"ה:

כ **חייבים יורשים לשלם**. היינו כפי סך הקנס וכן פסק מהרי"ו בסי' קמ"ב דאם נתן האב ש"ח על הקנס הוי כמו הלואה ולא מהני טענות אונס בהלואה ואף אם מת האב חייבים היורשים לשלם כפי סך הש"ח עיין שם:

כא **אם אינו רוצה פטור מן הקנס**. משמע דזה שאינו רוצה לילך פטור מן הקנס וגם השני הרוצה לילך ג"כ פטור מן הקנס מאחר שהוא רוצה לקיים תנאו במקום אחר וזה נגד המושכל והמעיין בגוף התשובה יראה שהשני חייב אם לא שהיה אנוס לילך ומשמע

עוד אף אם לא היו דרים במקום א' והחתן רוצה שהכלה תבא אליו אפ"ה החתן חייב בקנס שסתמן של משדכי בנותיהן דעתם שינשאו במקומן ואפילו היה הבעל ממקום אחר אלא א"כ התנו בפי':

כב **ועיין בח"ה סי' י"ב**. שם כתב בסעיף ט' שנים שקבלו פשרני' בקנין וקנס ואחר הפשרה אמר א' אשלם הקנס ולא אקיים הפשר אין בדבריו כלום והוא מועתק מתשובת הרשב"א ונתן שם הטעם שהרי הוא מחוייב לקיים הפשרה מכח הקנין ומשמע דוק' שכתב או אמר בלשון הזה אני מקבל עלי זה בקנין וקנס שהקנס לא כתב רק לחיזוק אבל אם כתב דבר זה אני מקבל עלי בקנין ובאם שלא אקיים אתן קנס א"כ להדיא התנה שהקנס הוא השובר של הקנין ואם יתן קנס הוא פטור מן הקנין ועיין בב"ח בח"מ ס"ס ר"ז פסק אם נשתעבד לקיים המקח בת"כ ובקנס מאחר דלר"ת יש היתר לת"כ בדיעבד א"כ עיקר המקח הוא מכח הקנס ויד בעל השטר על התחתונה מאחר דלא פי' הקנס לא יפטור השבועה כמו שכותבין בתנאי' הקנס לא יפטור החרם:

כג **צריך שיאמר אם אחזור בי**. הטעם דכל שאינו מחוייב מצד הדין הכסף אין המשכון משועבד דק"ל מנה אין כאן משכון אין כאן וכן האומר ליתן מתנה לחבירו ונותן לו משכון ג"כ אמרי' מנה אין כאן מצד החיוב אם כן משכון אין כאן ועיין בח"מ סי' ר"ז סעיף י"ז ודין זה מיירי אליבא דהרמב"ם דשייך אסמכתא אף בשידוכין ולדברי י"א דבשדוכין אין כאן אסמכתא מיירי כאן דלא היה קנין כלל וע"כ אין כאן חיוב מן הדין וכמו שנתבאר בח"מ סי' ר"ז ועיין בב"ח מ"ש כאן בשם מהרש"ל:

סימן נא

א **ואמרה לו וכמה אתה נותן לי או כותב לי**. נראה דלי לאו דוקא ה"ה אם פסקה על בתה כמה אתה נותן מזונות לבתי ג"כ קנתה הבת דהא בגמרא בכתובות דף ק"א ע"א ע"ב מוקי ההיא דהנושא את האשה ופסקה עמו לזון את בתה בשטרי פסיקתא (ופרש"י החתן והכלה פוסקין תנאי' ביניה' בפני עדי' וכו' וכדרב גידל דס"ל אף על גב דלא היה קנין ביניה' כדאקמר כמה אתה נותן לבנך כך וכך וכמה אתה נותן לבתך כך וכך עמדו וקדשו קנו הן הן הדברי' הנקני' באמירה) ולאו דוקא בתה דה"ה שאר קרובי שלה וכן אם הוא התנה עמה שתעשה פירות לבניו או לקרוביו:

ב **ואין חילוק בזה בין נשואין ראשוני' לשניים**. נראה דמוכח כן מן הגמרא דהא ההיא דהנושא שהבאתי בסמוך לפני זה יש לה בת מבעלה הראשון והיא פוסקת עמו שיזון את בתה ומחוייב הוא לקיים מה שפסק לה אעפ"י שנשואין שניים הוא לה ויש לדחות דלא

הקפידו בירושלמי לחלק בין נשואין ראשוני' לשני' (הביאו הטור סק"ב והרב המחבר בסמוך אח"ז) רק על המחייב עצמו ולא על המקבל וההוא דהנושא מיירי ג"כ שהוא בחור והוא לו נישואין ראשוני' ע"כ קנתה הבת ע"כ לא החליט הריב"ש דין זה רק כתב דאפשר לומר כן ושכן נראה מדברי הרמב"ם:

ג **אינו נקנה באמירה**. משמע אבל אם קנו מן האב מחוייב לקיים הבן מה שנתחייב האב ולא ידעתי איך יכול האב לחייב את בנו והמרדכי כתב אין פיסוק הקדושין שלו לא מעלה ולא מוריד כמו על אדם אחר ובאחר ודאי לא מהני אפי' קנין:

ד **שפסקו מצויי' ברשות**'. ודוקא שנתן לה בלשון מתנה דלא יהא אמירה בשעת קידושין גדולה מקנין שלא בשעת קידושין וכשם דקנין לא מהני למה שאינו ברשותו כך אמירה לא מהני אבל אם חייב עצמו או שיעבד לה כל נכסיו לסך מסויי' דבהאי גוונא מהני קנין אף שאינו בידו ה"ה בשעת קידושין מהני אמירה וכן פסק הריב"ש בסי' שמ"ה:

ה **לפיכך אפי' נכתבו אינם כשטר**. כלו' אם כתבו בשטר בפנינו עדי' אמר פלוני לפלוני כמה אתה נותן וכו' כלו' מאחר שכתבו דברי' כהווייתן ולא עלה על דעתם להשתעבד באמירה שלהם משום הנאה אתחתני אהדדי אלא אצל בני חורין ולא אצל משועבדי' כ"כ המ"מ פ"ו מהל' זכיה ומשמע להדיא אם כתוב בשטר אמרו לנו פלוני ופלוני כתבו וחתמו בשטר ותנו ליד כל א' פשיטא דהוי כשטר גמור דלא גרע פסיקא זו משאר שטרות הנכתבי' בידיעת המתחייבים ומיהו אם הפסק' על דבר בעין יכולין לטעון פרעתי וכמו שהאריך הריב"ש בסי' שמ"ה:

ו **ובנשואין הראשוני**'. לשון הרמב"ם שדעתו של אדם קרובה אצל בנו ומרוב שמחתו בנשואין הראשוני' גמר ומקנה ליה באמירה ומשמע שהאב הפוסק לבנו בחור אף שהכלה היא אלמנה מ"מ קנה הבן במה שפסק לו האב וכן להיפוך אם פוסק לבתו הבתולה אף שהחתן אלמן קנתה הבת וא"צ שיהיה לשניה' נשואין ראשוני' ואין קפידא רק על הזוכה וכמ"ש לעיל ס"ק ב' בההיא דפוסק לזון בת אשתו:

ז **וי"א דבעינן דעמדו וקדשו מיד**. הריב"ש כתב אפשר דה"ה בשעת נשואין אעפ"י שקדש כבר וכו' ורב גידל נקט וקדשו לרבותא וכו' ע"ש ועיין לקמן סי' ס"ח סעיף ח' כתב דיש חולקין:

ח **דהתנו כן ביחד**. לאו דוקא ביחד ה"ה אם התנה א' כגון ההיא דהנושא דהוא התנה עמו דרך תנאי שיזון את בתה אף שהוא לא התנה עמה אבל אם הוא אומר מעצמו אני איזון בתך כך וכך שני' יכול לחזור דהוי פטומי מילי וע' בריב"ש:

ט **או אשה שפסקה לבתה**. כלו' שפסקה ליתן לבתה לא קנתה הבת מה שפסקה לה אמה בלא קנין אבל האם שפסקה עם בעלה ע"מ שתזון את בתה קנתה הבת דהת' הבעל מחייב בעצמו מחמת חיבת האם דמה לי פוסק לה או לבתה או לאחר על פיה וכבר כתבתי זה למעלה:

י **הדברי' הנקנין באמירה**. כלו' אעפ"י שנתבאר בסי' שלפני זה סעיף ו' בהג"ה שאם מת הפוסק אין היורשי' צריכי' לקיים היינו שלא היה שום חיוב על הפוסק רק מצד הקנס וכיון שמת פטורי' מן הקנס אבל בסי' זה דמיירי שפסק בשעת קידושין דאז קנתה הבת מיד בשעת פסיקה ודאי מחוייבי' היורשי' לקיים והחתן מוציא מהם מבני חרי ואם היה שם קנין בשעת הפסיקא הוי כשטר ומוצי' ממשעבדי:

יא **וי"א דאין מנכין לבת מירושתה**. דין זה לכאורה הוא פשוט דלמה ינכו לה מירושתה והיא כבר זכתה מחיי' והחתן מוציא הנדן מכח הפסיקא שהיתה בשעת קידושין והבת באה מכח ירושת' כמו שאר הבנות והטעם שכתב הרב דין זה בשם י"א כי מהרי"ו פסק בתשובה סי' ק"ד על מי שעשה פסיקא שלא בשעת קידושין ואח"כ מת האב וכתב דלא זכה הבן ליקח בראש כל אשר קצב לו אביו דמאיזה טעם יזכה דאין כאן מתנת ש"מ ולא מצוה מחמת מיתה וכו' ואי משום אומדנא וכו' דוק לאידך גיסא דדילמא כל מה שקצב לו היינו דוקא בחייו אבל לאחר מותו כיון דנפלו נכסי קמיה בני' ולהאי בן אית ליה נמי חלק בהדייהו לא ניחא ליה לאב להעביר נחלה משאר בני' עכ"ל והנה סברא זו אפשר ג"כ לאמר אף בנ"ד שעשה פסיקא בשעת קידושין זוכה מיד מ"מ איכא למימר היינו דוקא בחייו ע"כ כתב דין זה בלשון י"א כלומר שאינו פשוט כ"כ וכך כתב הד"מ על דברי מהרי"ו דמשמע קצת מדבריו דאם היה שם קנין אין מנכין לו מחלק ירושתו אלא נוטל תחלה מה שפסק מן האמצע עד כאן לשונו ועיין בח"ה סימן רפ"ו סעיף ג' בהג"ה לכאורה שם פסק להיפך שאם מת האב קודם שנכנס הבן לחופה לא זכה הבן וכן פסק שם הסמ"ע בשם מהרי"ו גם גבי בת דלא זכתה ויש ליישב דכאן פסק ע"פ תשובת הריב"ש דמיירי דהקנין היה שיתן לבתו ובח"ה מיירי ע"פ תשובת מהרי"ו שהקנין היה שיתן קנס לצד שכנגדו ע"כ לא זכו הבן או הבת כי לא הקנה להם ולמעשה צ"ע קנין שלנו אם הוא להזוג או להצד שכנגדו:

יב **עיין בח"ה סי' רמ"ה**. ועיין בסמ"ע שם מ"ש בזה ולדעתי דברי הרב מהרמ"א שם ודברי הסמ"ע מגומגמים דבמהרי"ו משמע דקנין אתן מהני רק דלא זכתה מיד וע"כ אם היה הקנין לבן או לבת מהני אף דהוא קנין אתן ואין להאריך כאן:

יג **משום דהוי כנדר**. עיין בתשובת מהרי"ל סי' ס"ד על מי שכתב להלביש בתו לפי כבודו דצריך לקיים נדרו כי הזוג עניים היו בשעת השידוכין ואף שאבי החתן ג"כ נתחייב להלביש את בנו מ"מ לא נתלו זה בזה עיין עוד שם:

יד **אבל אם רוצה להשליש המעות**. כלו' אם אינו מאמין לו שמא יתן לו הנדן והוא לא יכנוס אזי נותן הנדן ביד שליש אחר החופה ואז נותן השליש ליד החתן:

טו **והוא מרגיל קטטה עם הבת**. בח"ה סי' ע"ג סעיף ח' בהג"ה כתב ויש לחוש שירגיל יותר אם יתן לו א"צ ליתן לו והוא מדברי מהרי"ק ע"ש שכתב מילתא בטעמא:

סימן נב

א **אני לא פסקתי על עצמי**. אעפ"י שפסק האב במעמד בתו אפ"ה יכולה היא לומר אני לא פסקתי וכדאית' בירושלמי וכמו שכתבו התו' והמרדכי הביאו ב"י:

ב **אבל אם פסקה היא על עצמה**. כלומר אפילו במעמד אביה דומי' דרישא ולא כדברי הטור:

ג **ולא הגיע ידה**. משמע קצת אף שהיתה משגת בשעת פסיקא ואח"כ לא הגיע ידה אינה יכולה לומר בשעה שפסקתי היה ידי משגת עכשיו מה לי לעשות:

ד **אבל אם ידה משגת צריכה ליתן**. הרב העתיק דין זה מן הגהות אלפסי ומן תשוב' מיימוני והנה דברי הגהות אלפסי יש לפרש דקאי על אדמון דבריית' בפסק' היא לעצמה וכך פי' הרב בב"ח אבל בתשובת מיימון סי' כ"ח כתב וכן מוכח מדברי אדמון עצמו מדקאמר מה אני יכול לעשות כלו' וכי יש לי לישב עגונה אבל הכא וכו' ולא תתעגן וכו' עיין שם מה שהאריך בדין כיוצא בזה ובב"ח כתב שצ"ע דין זה למעשה גם בד"מ גמגם בזה עיין שם:

ה **ודאי לא יוכל לבגוד באשתו משום שאין נותנין לו**. ה"ה בפסקה היא עצמה וכבר כנסה אסור לבגוד באשתו אם אין לה מה ליתן ופשוט הוא וכ"כ בב"ח:

סימן נג

א **האב שפסק ע"י בתו**. כלו' שפסק לחתנו לנדן כשישא בתו משא"כ כשפסק לבתו ממש אז הדין כמבואר בסעיף שאחר זה:

ב **או לבנו**. נראה דה"ה אם מת בנו ונפלה אשת בנו ליבום לפני בנו השני ג"כ יכול לומר להראשון רציתי ליתן ולא להשני אף אם הוא ת"ח:

ג **לענין שאם נתייבמה**. אבל אם אינה זקוקה ליבום ורוצה להנשא לאיש אחר ותאמר מה לך חתן זה או חתן אחר אין בדבריה ממש אם לא שנתן בידה מעות סתם קודם

שנתקדשה לאיש ואמר לה הילך מעות לנדן סתם ואז אף אם מת הארוס הראשון תוכל להתארס למי שתרצה מאחר שנתן לה המעות סתם וכמבואר בסעיף שאחר זה:

ד **אין האב יכול לחזור בו**. ומ"מ אם מתה אין בנה יורשה שהרי לא נתן לה אלא ע"מ שתנשא וכן הוא בב"ח:

ה **עיין בי"ד סי' רנ"ג**. גם בח"ה סי' רנ"ג סעיף ט"ז נתבאר דין זה:

ו **וכנסה ואח"כ מתה הבת**. לקמן בסי' נ"ו מבואר מיד שמסרוה שלוחי האב לשלוחי הבעל ומתה בדרך קודם שתכנס לחופה אף על פי שהנדוני' עדיין בבית אביה בעלה יורשה לדעת רש"י וההולכים בשיטתו:

ז **ור"ת פי' דלא זכה בהן הבעל**. כלומר מדין התלמוד אין הבעל יורש אשתו וכל זמן שלא גבה הנדן מן האב ואפילו מתה אשתו כמה שנים אחר הנשואין ואפילו יש לה בנים ממנו משום דאמדינן לדעתו של אב שלא הקנה לו אלא ע"מ שתהנה בתו מן הנדוניא:

ח **אפילו באו ליד שליש מכח שניהם**. בת"ה לא כתב מכח שניהם רק שם מעתיק תשובת מיימוני סי' ל"ה בשם ר"י דכיון דלא בא ליד בעל אלא ביד נאמן ע"מ שיתן לו אחר שנה וכו' ושתא קמייתא ה"ל בחזקת אב כי עדיין לא היה לבעל שום צד זכייה ותפישת יד בהן ועוד העתיק שם דברי המרדכי היכא דהנדוני' ביד השליש יחלוקו וכתב שם במאי פליגי ומשמע להדיא דע"כ לא קאמר בתשובת ר"י דהיכא דהנדן ביד נאמן דלא זכה בהן הבעל אלא היכא שהאב נתן לנאמן מרשותו ולא היה להחתן שום זכי' בהן ועיין בתשובת מהרי"ל סי' ס"ד כ"כ להדיא דכל היכא דהשליש הוברר לטובת הזוג אז חשוב כגבוי ואף אם הנאמן אין רשאי ליתן להזוג בלא ידיעת הצדדי' ע"ש שהאריך בזה:

ט **וי"א דאם באו ליד השליש זכה בהם**. כבר כתבתי דבת"ה העתיק דברי המרדכי אם הנדוני' ביד השליש יחלוקו וכ"כ בתשובת מהרי"ל סי' ס"ד כתב רבינו ברוך במרדכי דהיכא דהנדוני' ביד שליש דיחלוקו ובת"ה מפרש הטעם דיחלוקו משום דלא ברירה אי חשב גבה הבעל במה דאפיק האב מידו ליד שליש ואסח דעתיה מיניה או לא וא"כ לפי זה החציה ודאי מהדרינן לאב אף לדעת המרדכי והחציה השני נחלקו תשובת ר"י והמרדכי ומאחר דאין מוחזקים שניהם יחלוקו ויטול הבעל רביע והאב ג' רביעית:

י **וכן אם העמיד לו ערבות**. אף על גב דק"ל דאין הערב משתעבד אלא במקום שיכול לתבוע הלוה בעצמו וכאן לא יכול לתבוע האב ולמה ישתעבד הערב י"ל דכל זמן חיי הבת היה יכול לתבוע האב ועוד נתינת הערב הוי כאלו הוציא האב הנדן מרשותו ונתנה ליד הערב שיזכה להזוג ובהא מודה ר"ת וכמ"ש לפני זה בשם תשובת מהרי"ל ע"ש בהגהות מרדכי ד' תקס"ח ע"ב כת' בזה הלשון בנדון זה שכבר זכה בו חתנו והקנה לו

נדונייתו ע"י משכונות מונחין ביד נאמן וכו' והאב נשא ונתן בנדוניית חתנו מכח שניהם לפי שהאמינוהו עליהם להרויח לתועלת חתנו לפי שנתרצו שניהם אבי החתן ואבי הכלה שיהא חמיו טורח בממון הלז עד שיגדלו הנערים ליכא מאן דפליג שכבר זכה בו חתנו וכו' ולפי זה למאן דס"ל אפילו בא ליד שליש מכח שניהם לא מהני ה"ה העמיד לו ערב לא מהני אבל כבר כתבתי ס"ק י"ג שלא נמצא מי שכ"כ:

יא **ויש לו בנים ממנה לא זכה בהן הבעל**. נראה ה"ה אם מת הבעל לא זכו הבנים במה שלא זכה מורישן:

יב **אבל אם תפס החתן**. עיין בת"ה סי' שכ"א כתב דתפיסה לא מהני אם לא בתפס קודם שמתה הבת עיין שם שהאריך בזה ואין כאן מקום להאריך בזה בענין תפיסה בספיקא דדינא:

יג **וכל זה שלא בא פעם אחת ליד החתן**. כבר כתב זה למעלה כל זמן שלא בא פעם אחת ליד החתן:

יד **ואין חילוק בכל זה בין פוסק לבתו או לבנו**. כלו' כשם שפוסק לבתו והנדן בבית אביה לא ירש בעלה לדעת ר"ת (כמו שנתבאר לפני זה בהגה זו) כן פוסק לבנו והנדן עדיין בבית אביו לא תגבה האשה כתובה מנכסים אלו שהם ביד האב והנה לדינא דגמרא נראה פשוט שמיד כשכנס הבן זכה בנדן שלו ואם מת האשה גובה כתובתה והבנים ירשו וליכא כאן עגמת נפש ואומדנא כמו גבי בת אף על גב דאמרי' בגמר' (בכתובות פ' נערה שנתפתת' דף מ"ז ע"ב) אפילו לראב"ע דאזיל בתר אומדנא (דפסק בריש אף על פי אם מת מן האירוסין בתולה גובה מאתים ואלמנה מנה אבל לא התוס' שהוסיף לה דאמדינן דעתו שלא כ' לה התוס' אלא ע"מ לכונסה) ה"מ מדידי' לדידה מה שהחתן פוסק לכלה בכתובתה שלא כתב לה אלא ע"מ לכונסה אבל מדידה לדידיה דהיינו מה שפסק לה אביה לא אזיל בתר אומדנא ובעלה יורשה א"כ משמע מכ"ש דלרבנן דבפרק נערה שנתפתתה דפליגי וכו' דאזלינן בתר אומדנ' אפילו מדידה לדידיה ואין הבעל יורשה א"כ מכל שכן מדידיה לדידה ואין האשה גובה כתובתה נראה דלא דמי האומדנות להדדי דודאי אמרי' שלא כ' לה ע"מ לכונסה ואילו ידע הבעל שלא יכנוס לא היה מוסיף אבל האב הכותב לבנו מיד כשכנס הבן את אשתו מקני לו והחתן מקנה לה הכתובה בחיבת לילה הראשונה על כן נראה דמדין הגמרא ודאי זוכה האשה במה שכותב לו אביו כמו כל ב"ח ועיין בהג"ה מרדכי דקידושין ד' תרס"ד ע"א רק מן התקנה שתקנו להחזיר תוך שנה ראשונה תקנה זו נתקנה גם על האיש לקצת פוסקים ועיין בתשובת מהרי"ל סי' פ' כתב דאין הדבר ברור אם תקנו להפקיע כתובה בשנה ראשונה מן הנדן ועוד אכתוב

מזה ועל כן אני תמה על הרב שכתב שאין חילוק בין פוסק לבתו או לבנו על דברי ר"ת שהם מיירי מדינא ולא מן התקנה:

טו **או האיש תוך שנה ראשונה**. כבר כתבתי דבתשובת מהרי"ל סי' פ' נסתפק אם התקנה היתה גם על האיש שמת תוך שנה אם האשה גובה כתובתה מן הנדן שנתן לו אביו ומסיק שם דלא ברירי ליה התקנה וכל זמן שלא יברר לא עבדינן עובדא לאפוקי כתובה ובהג"ה מרדכי בשם ר' עזריאל מסיק דלא תיקנו בהן ומבי' תשוב' ר' עזריאל בתשובת מהרי"ל הנ"ל וכתב ג"כ שבמרדכי ובתשובת מיימון כתבו על כל איש ואשה וכו' משמע שהתקנה נתקנה ג"כ על האיש כמו על האשה:

טז **לאב או ליורשי המת**. כלו' אם האב קיים הוא קודם לכל יוצאי יריכו ואם אין האב קיים נותנין לשאר יורשין קרוב קרוב קודם לאפוקי ממי שסובר דלאב מחזירין משום עגמת נפש אבל לא לשאר יורשין גם יש מחלקין בין האב הנותן לבתו ובין שאר משיאין קרובותיהם וכן יש מחלקים אם מחזירין לנותן הנדוניא או ליורשי המת ויתבאר זה לקמן סי' קי"ח אי"ה:

יז **וכן המנהג פשוט במדינות אלו**. לפי זה אף אם לא נכתב בתנאים מה שנהגו לכתוב בתנאים מחמת עידור וקטט יעמד כתקנת שו"ם הוי כאלו נכתב מאחר שכך המנהג פשוט שקבלו עליהם תקנת שו"ם ואף ביתומה הנשאת המנהג כך פשוט:

יח **לאחר מותה רק לצרכי קבורתה**. במרדכי מסיים ועוד זמן ב"ד ל' יום משמע דיכול עוד ליזון מן הנדן משך שלשים יום ולא להחזיר מיד ולא ידעתי למה הושמט כאן ובד"מ העתיקו:

יט **דאם החתן רוצה למכור תוך שנתים**. כלו' אפי' אם האשה מתרצה במכירה מ"מ היורשים יכולים למחות שמא תמות היא ותחזיר הנדן להן:

סימן נד

א **מעות לפרנסתה**. ליקח בהן קרקע אבל אם הניח קרקע לבתו ומת והיא אומרת מה שירצה בעלי יעשה אין רשות ביד הבעל למכור הקרקע דהא גם היא אין לה רשות למכור קרקע שירשה מאביה עד שתהיה בת עשרים ועיין בר"ן:

ב **יעשה שליש מה שהושלש בידו**. ויקח קרקע ואם היא אח"כ רוצה למכור הקרקע וליתן המעות לבעלה הרשות בידה דהא קרקע זו לא ירשה מאביה ועי' בר"ן:

ג **שהושלש מתחילה לכך**. כלו' אבל אם לא הושלש מתחילה לכך בזה לא אמרי' מצוה לקיים דברי המת ולא קנתה הבת כלל כמבואר בח"ה סי' רנ"ב:

סימן נה

א **ואפילו ביחוד אסורים**. ה"ה משודכת ג"כ אסורה ביחוד דכל שאסורה בביאה אסורה ביחוד והוא מכלל הגזירה שגזרו על יחוד פנויה כמבואר לעיל סי' כ"ב:

ב **מברכין ז' ברכות**. פן יתייחדו אף על גב דבסעי' שאחר זה כתב שאין ברכת חתנים עושה נשואין מ"מ ארוס וארוסתו השותין יחד בבית הוי כחצר של שניהם ויחוד דידהו הוי נשואין ומותרת לו אחר הברכ' וכך היו עושין ביהודה ואין איסור אלא חתן הדר בבית אחר ובא אל ארוסתו בבית אביה א"נ דיכול לבא עליה בבית חמיו לשם נשואין וכמו שאכתוב בסמוך בשם הרי"ף והר"ן:

ג **ביאה שניה בבית אביה**. דק"ל ביאה אירוסין עושה:

ד **ויתייחד עמה ויפרישנה לו**. אבל אם הביאה לפי שעה לביתו ובא עליה שלא לשם נשואין ושילחה אח"כ לבית אביה אין זה נשואין:

ה **לשם נשואין אחר שקידשה**. לשון הרי"ף בפרק הע"י כגון דבא עליה בתר דקדיש לה ועדיין לא נכנס עמה לחופה ועיין בר"ן פ"ק דקידושין שהקשה כיון דביאה איסור היא דבא על ארוסתו בבית חמיו לוקה אינו בדין שתקנה וכו' י"ל דאה"נ דאם בא שלא לשם נשואין אלא לשם זנות דאינו קונה ולוקה אבל בא עליה לשם נשואין קונה ואין לוקה דכיון דחופה שהיא צורך ביאה קנה מכל שכן ביאה בלא חופה ע"ש שהאריך עוד בזה:

ו **דחופה אינו יחוד**. נראה דכ"ע מודו בדין זה דהא הר"ן הביא ראיה לדין זה מן הגמרא דאמרינן אלמנה מן הנשואין אין לה אלא מנה אף על פי שעדים מעידים עליה שלא נסתר' ולא נבעל' וא"כ להדי' נקראת נשואה אף על פי שלא נתיחדה וכתב הר"ן דיליף לה מדכתיב ואם בית אישה נדרה דמשמע דכ"ז שהיא בבית אשה היא ברשותו:

ז **שפורסין סודר על ראשם**. הב"י הביא דעה זו בסי' ס"א בשם א"ח בשם העיטור וכתב דלאו מילתא היא מדגרסינן בסוכה ירושלמי עד שיכנס לחופ' ש"מ מקו' מיוחד כעין כילה שיושבים שניהם עם השושבינין היא חופה וכו' ע"ש:

ח **דחופת בתולה משיצאת בהינומ'**. בגמ' דידן לא נתבאר חילוק בין בתולה לאלמנ' לענין חופה אבל בירושלמי אמרו הלין דכנסין ארמלין בע"ש צריך למכנסה מבע"י דהיינו יחוד משמע אבל הכונס בתולה בע"ש א"צ להתיחד מבע"י כי משעה שיצתה בהנומא נקרא חופה אבל אלמנה שאין יוצאת בהינומא צריכה לה להתייחד עמו מבע"י כדי שלא יהא קונה קנין בשבת והרב הגדול מוהר"ר אליעזר אשכנזי האריך בתשובה אחת על אלמנה שלא נתיחדה מבע"י אם מותר לו לבא עליה בשבת ודעתו להתיר ובספר משאת בנימין סי' ל' האריך בזה ונחלק על הרב הנ"ל ומ"מ נראה אלמנה שיש לה נשואין בליל

ה' והיתה נדה ונתייחד' עם החתן ע"י שני שומרים נראה דמותרת לטבול למחר ביום השבת מאחר שנכנסה לביתו ביום ה' קנה אות' וכמ"ש לעיל בשם הר"ן דמיד שבאה לביתו קנה אותה ולא אמרו בירושל' אלא הלין דכנסין ארמלין בע"ש ועדיין לא הית' בביתו קודם שבת ע"כ צריך לייחד מבע"י ומיהו לדעת הרמב"ם דס"ל דחופ' של נדה אינו קונה כלל כמבואר לקמן סי' ס' אפשר דה"ה יחוד וכניסה לבית הבעל ג"כ לא מהני כל זמן שאינו ראוי לביאה ועוד אכתוב מזה לקמן סי' ס':

ט **והמנהג פשוט עכשיו לקרוא חופה וכו'**. עיין בב"ח שאנו נוהגין כדברי כולם ובבוקר כשמכסין ראש הכלה זה הינומ' ונקרא חופה לדעת התו' עיין עליו מ"ש בזה ומ"מ נראה פשוט כל זמן שלא נתקדשה אין חופה קונה קודם הקידושין רק כשנתקדשה נקראת למפרע נשואה לדעת התוספת ולדעת שאר הפוסקים לא נגמרו הנשואין עד שמתייחדין יחד אחר החופה ואוכלין שם במקום צנוע:

י **עיין לקמן סימן ס"א סעיף י"ד כצ"ל**. ושם נתבאר דאפי' הולכין לבית אחר גם שם נקרא חופה:

יא **עדיין ארוסה היא**. ונמצא שלא יפה עשו שבירכו ברכת חתנים ולא נתיחדו מיד אחר כך דהא דמברכין ברכת חתנים בשעת קדושין בבית ארוסה היינו דוק' ביהודא שמתייחד עמה ועיין במ"מ פ"י מה"א:

יב **ה"ז נשואה גמורה**. דכלל הוא דברכות אינם מעכבות:

יג **וצריך לכתוב כתובה קודם כניסה לחופה**. עיין במ"מ פ"י מה"א שהרמב"ן הקשה על זה ועיין לקמן סי' ס':

יד **וזו אינה בוגרת**. עיין לקמן סי' קי"ב סעיף ד' מ"ש בזה:

טו **אינו מטמא לה**. אף על גב דמקרי קנין כספו מן התורה מ"מ לענין טומאה כתיב כי אם לשארו וארוסה לאו שארו מיקרי:

טז **אינה חייבת ליטמא לו**. דמצוה הוא לטמא למתים האמורים בפרשה וארוס' אינה מצווה לטמא לארוס שלה אבל איסור' ליכא בה דהא ק"ל בני אהרן ולא בנות אהרן ועיין בדברי הרמב"ם פ"ב מהלכות אבל ומה שכתבו עליו הראב"ד והרמב"ן:

יז **במקום שלא זכה בנדוניא**. כלומר שהנדן בבית אביה לדעת ר"ת או היכא שצריך להחזיר הנדן תוך שנה ראשונ' מצד תקנת שו"ם ובשנה שניה נראה דהקבורה מוטלת על שניה' מאחר שאביה ובעלה חולקין הנדן:

יח **גובה עיקר כתובתה מבני חורין**. הרא"ש בפ' אעפ"י ס"ק ה' השיג על הרמב"ם בדין זה עיין שם שכתב דלמה לא תהא כתוב' מנה או מאתים כשאר מלוה בשטר לגבות

ממשעבדי נהי דתוספת לא כתב לה אלא ע"מ לכנסה מ"מ שטר גמור הוי לענין מנה מאתים:

יט **אבל נוהגין כסברא ראשונה**. כלומר שאין לארוסה כתובה אם לא כשכתב לה וכת' הריב"ש שאם כתב למשודכ' וחזרו בהן קודם אירוסין אפי' מנה ומאתים אין לה שלא כתב לה אלא ע"מ לקדשה ולכונסה ע"ש בסי' צ"ז:

סימן נו

א **והרי היא נערה**. אבל אם עדיין היא קטנה יתבאר בסמוך סעיף ד' דבין היא ובין אביה יכול לעכב:

ב **נותנין לה י"ב חודש מיום התביע**'. ואם עשתה ו' חדשים לפני הראשון ומת ונתארסה לאחר נותנין לה י"ב חודש גם לשני ואין משלימין לה על ששה חדשים הראשונים שעשת' בפני הארוס הראשון כ"כ הטור ס"ק א', והטעם כ' הרא"ש בשם הירושלמי יכולה למימר חיבתו עלי יותר מן הראשון כלומר דעתי להתקשט לפני השני יותר מלפני הראשון וע"כ הימים הראשונים יפלו אפי' עשתה י"ב חדשים לפני הראשון:

ג **כמו שנותנין לה**. פשט הלשון משמע דאין משגיחין בו אלא בה אם הוא בחור ונושא בעולה אין לו אלא ל' יום ואם הוא אלמון ונושא בתולה יש לו י"ב חודש וכן פי' המ"מ אבל בירושלמי משמע שגם לו נותנין זמן לפי מה שהוא לבחור י"ב חודש ולאלמן ל' יום:

ד **או שפירסה נידה**. אין חילוק בין שעת וסתה לשלא בשעת וסתה ולא מצי אמרה נסתחפ' שדיהו דהא אפי' בחלה הוא וחלת' היא הוי אונס ולא נזכר בגמרא בכתובות דף ב' ע"א חילוק זה אלא באת"ל חלה הוא או היא מעלה לה מזונות ועוד אכתוב מזה לקמן בסי' ס' ס"ק א' ועיין שם:

ה **בין היא בין אביה יכולין לעכב**. כתובות דף כ"ז ע"ב מקשה בשלמ' היא אמרה לא יכילנא בבעל אלא אביה מאי נפקא ליה מיניה סבר למחר ממרדא ואתיא נפלה עילואי ופרש"י ואצטרך לתקן לה תכשיטים אחרים הביאו הב"י:

ו **ואם רצה לכנוס**. נראה דגרסי' ואם רצו לכנוס לומר שנתרצו היא ואביה:

ז **ואין ראוי לעשות כן**. כבר נתבאר לעיל סי' ל"ז סעיף ח' דאפי' בקדושין מצוה שלא יקדש בתו כשהיא קטנה עד שתגדיל ותאמר בפלו' אני רוצה:

ח **אין הקרובים יכולי' למחות**. דלא יכלו למימר דילמא מרדא בבעלה ונפלה עלן עיין בגוף התשוב' שהאריך בזה:

ט **והוא ממהר ליכנס כדי ליורשה.** אעפ"י שתוך שנה ראשונה צריך להחזיר הכל מ"מ היה מצפה שמא תמות לאחר שנה ראשונה או מיירי במקום/ שאין /תקנת שו"ם:

סימן נז

א **ויש חולקין אם הנדוניא לא הגיע לידו.** ועיין לעיל ס"ס נ"ב ולקמן סימן קי"ח כצ"ל:

ב **לשם נישואין.** כל זה הסעיף הוא לשון הרמב"ם פ' כ"ב מה"א וכתב המ"מ וה"ה אם נכנס לחצר שלו אפי' בסתם ולא הזכירו הרמב"ם דנתבאר הוא בדבריו במ"ש שהואיל ונעשית ברשו' בעלה דירשנה ע"ש וא"כ אין מחלוקת בין הרמב"ם ובין האחרוני' שהעתיק הרב בהג"ה זו שאח"ז ודו"ק:

סימן נח

א **שפוסקין לאשת עני שבישראל.** לקמן בסימן ע"ג מבואר הכסות שמחוייב הבעל ליתן לאשתו ומ"מ לא נתבאר כאן אם צריך ליתן האב לבתו כסות לי"ב חודש או די לה כשיתן כסות לפי שעה שיספיק לה לימות החמה או לימות הגשמים אבל במשנה בכתובות דף ס"ז מבואר שצריך ליתן לה כסות לשנה דהא תנן המשיא בתו סתם לא יפחות לה מנ' זוז ובפ' אעפ"י דף ס"ד במשנה תנן וכלים של חמשים זוז משנה לשנה:

ב **ראוי ליתן לה כפי עשרו.** אבל אין כופין אותו ומ"ש בטור צריך שיתן לפי כבודו ג"כ ראוי קאמר אבל אין ב"ד כופין אבל כופין אותו להשיאה לאיש וליתן לה פרנסה בצמצום אבל סך הנדן אין כופין ובדעתו תולה ועיין בהג"ה מרדכי דקידושין ובב"ח לא כ"כ עיין עליו:

סימן נט

א **המשיא בנו גדול בבית.** לשון רמב"ם פ"ו מה' זכיה המשיא בנו גדול לבתול' בבית וגמרא ערוכה היא פ' מי שמת ולא ידעתי למה הושמט כאן תיבת לבתול' ופשוט בעיני שט"ס יש כאן וצ"ל לבתול' בבית ולא הי' לו להרב מהרמ"א לכתוב דין זה בשם י"א מאחר שגמרא ערוכה היא רק דה"ל להגיה בתוך דברי המחבר תיבת לבתול' כנ"ל:

ב **ולא שייר האב בזה הבית.** הרמב"ם סיים בזה הלשון ודברים אלו כהלכ' שאין לו טעם הם ונגעו חכמים בדבר הזה מאומדן הדעת שמרוב שמחתו ואהבתו גמר והקנהו הבית:

סימן סא

א **אבל אם היתה נדה ואח"כ כנסה לחופה**. כ"כ הרא"ש דאי פירסה נדה אח"כ כבר קנאה בתחילת חופה דסוף חופה היא תחל' ביאה נמצא דחופה קונה בתחילתה אבל במרדכי משמע דאף דהיתה טהור' כשנכנס' לחופה אם פירסה נדה בתוך חופתה פסקה לה חיבת ביאה והדבר תמוה אם כבר קנאה בתחילת חופה איך יופקע הקנין כשפירסה נדה ואפשר דסבירא ליה דסוף חופה קונה ותחילת ביאה הוא אחר סוף חופה והקנין נגמר בסוף ז' ימי המשתה או בתחלת ביאה, כתב המרדכי צ"ל שפירס' נדה בשעת וסתה אבל שלא בשעת וסתה מצית אמרה ליה נסתחפה שדהו כדמוכח פ"ק דכתובות ודבריו אינם מובנים חדא דהא בגמרא מבעיא ליה כיון דאיכא נשי דקא משנין וסתייהו כשעת וסתה דמי ועוד דלא מבעיא ליה אלא באת"ל חלה הוא וחלתה היא מעלה לה מזונות דנסתחפה שדהו פירסה נדה מהו וכו' אבל למסקנא דמסיק רב אשי כל אונסא לא אוכלה אפילו בחלה הוא א"כ מכל שכן פירסה נדה שלא בשעת וסתה וכן פסקו כל הפוסקים לעיל גבי מזונות וא"כ ה"ה הכא דהא אפילו נתגרשה מן האירוסין בע"כ אפ"ה אינו נותן לה התוספת כמבואר לעיל סי' נ"ד סעיף ו' שלא כתב לה אלא ע"מ לכונס' לחופה דחזיא לביאה ואם יארע לה אונס דלא תהיה ראויה לביאה מה לו לאונס' סוף סוף לא כתב לה ע"ד רק כשיכנוס עמה לחופה הראויה לביאה וראיתי בב"ח כתב על דברי המרדכי תלמוד ערוך הוא והנך רואה שהשלחן ערוך ואין לנו פת לאכול וי"ל דהמרדכי מפרש דפירסה נדה אח"כ וכמ"ש בס"ק שלפני זה ויכולה לומר מאחר דהיה כבר חיבת חופה הראויה לביאה לא הפסדתי מאחר די"ל מזלך גרם:

ב **אלא לכל הדברים עדיין היא כארוסה**. משמע דאינו יורשה ואינו זוכה במציאתה ובמעשה ידיה ובפירות שהן הד' דברים שהבעל זוכה באשתו כמבואר לקמן סי' ס"ט אף על גב דנתבאר לעיל סי' נ"ה סעיף ג' מיד כשהגיע הזמן נתחייב הבעל במזונותיה וממיל' דזוכה מיד במעשה ידיה ובמציאתה (דהם נגד המזונות כמבואר לקמן סימן ס"ט) וכן בסי' נ"ו מיד שנמסרה לשלוחי הבעל אף שמתה בדרך קודם החופה בעלה יורשה מ"מ י"ל לדעת הרמב"ם דכל זה דוק' שראוי לחופה ולביאה אבל אם היא נדה אף שנמסרה לשלוחי הבעל לא עדיף מסירתה לשלוחים מחופה גופה ובהגיע הזמן מבואר לעיל סי' נ"ה סעיף ג' דכשפירסה נדה אינו מעלה לה מזונות ובאמת דברי הרמב"ם תמוהי' דהא בכתובות דף נ"ו ע"א הכי תני' בעי רבין נכנסה לחופה ולא נבעל' מהו חיבת חופה קונה או חיבת ביאה קונה בעי רב אשי נכנסה לחופה ופירסה נדה מהו את"ל חיבת חופה קונה חופה דחזיא לביאה אבל חופה דלא חזי' לביא' לא או דילמ' ל"ש תיקו עכ"ל

הגמר' וכתב הב"י על זה וכבר נודע דרך הגאונים והרמב"ם ז"ל דכי בעי בעי' באת"ל הוי כאלו נפשט' ההיא בעיא קמיית' חיבת חופה קונה והנה באמת הבעי' דרבין לא קאי אירושה דהא כשמסרה האב לשלוחי הבעל עדיין לא נבעלה ואפ"ה בעלה יורשה וא"כ למה נאמר דבעי' השניה של רב אשי קאי אכל מילי (אף לענין ירושה דהא באמת השני האבעיות האלו דרך את"ל מבעי' להו ובחדא מחת' מחתינהו וא"ל דכשמסרה האב לשלוחי הבעל עדיפ' משנכנסה לחופה ולא נבעלה ועל כן הבעל יורשה זה אינו דהא בדף מ"ח ע"ב פשיט' ליה להש"ס דכשנכנס' לחופ' ולא נבעלה יותר ראויה למקרי נשואה משנמסרה לשלוחי הבעל דקאמר התם מסר האב לשלוחי הבעל וזינתה הרי זו בחנק כאשת איש ולא בסקיל' כארוסה מה"מ דאמר קרא לזנות בית אביה פרט לשמסר האב לשלוחי הבעל דלא הוי בבית אביה והוי כנשואה ופריך ואימ' שנכנסה לחופה ולא נבעל' הוא דקא ממעט מלזנות בית אביה דכיון שנכנסה לחופה אף על פי שלא נבעלה דה"א דהוי כבתולה קמ"ל מלזנות בית אביה דנשואה הוי אבל כשנמסרה לשלוחי האב שאף לחופה לא נכנסה לא מיעטה הכתוב ואכתי ביה אביה קרינן בה והויא כבתולה אם כן הרי להדי' דאדרב' יותר פשוט להש"ס למקרי נשואה נכנסה לחופה ולא נבעלה משנמסרה לשלוחי הבעל ואם כן מה כשנמסרה לשלוחי הבעל דעדיין לא נבעלה ולא נכנסה לחופה הבעל יורשה כמבואר לעיל סי' נ"ו מכל שכן בנכנסה לחופה ולא נבעלה דהבעל יורש אותה ודוק) וראיתי בתשובת הרא"ש כלל נ"ד סימן ב' הובא בסמוך בהג"ה באשה שחלתה חולת מות ונכנסה לחופה פסק דאין הבעל יורשה מידי דהוי אנכנסה לחופה ופירסה נידה משמע דמפרש גם כן כדברי הרמב"ם ומסרה האב לשלוחי הבעל מפרש גם כן בראויה לביאה אבל בפסקיו חזר בו הרב ופסק פרק אף על פי דחופת נדה הוי חופה לשאר דברים ולא מבעי ליה רק לענין תוספת כתובה וגם בתשוב' כלל ל"ז סימן א' פסק מיד שנתיחדה בביתו אף שבושה מלטבול ואינ' ראוי' לביא' אפ"ה יורשה ובד"מ פסק כדברי האחרונים דחופת נידה הוי חופה דלא כהרמב"ם, וא"כ נראה למעש' אלמנה שנכנס' לחופ' קודם שבת מאחר שזכה מיד בירושת' ובמעש' ידיה ומציאת' מותרת ליטבול בשבת דהא כבר קנה אות' לכל דבר כשנכנס' לרשותו ואף שהיא קונה קנין תופסת כתוב' שכ' לה אין האיסור מצדה רק מצדו וכבר נתעורר על זה הרב בעל משאת בנימין בסימן צ"א ובפרט לדברי ר"י שמודיעין לו שאינן' טהורה (כמבואר בסמוך סעי' ב' בהג"ה) אז חופ' קונ' לכל דבר וא"כ אין כאן שום איסור בביאת שבת:

ג **ולמ"ד דחופת נידה הוי חופה**. אפי' למ"ד חופת נדה לא הוי חופה יש מקום להקל בכתיבת כתוב' וכמ"ש הר"ן בריש כתובות (הביא הב"י סימן ס"ו ס"ק א' ע"ש):

ד **אשה חולנית חולת מות.** הרא"ש בתשוב' פסק כן מתרי טעמי הטעם הא' דהוי דומיא דחופת נדה ולפי מה שפסקו האחרונים דחופת נדה הוי חופ' א"כ ה"ה חופת חולה ועדיפא מנדה דהא אפילו חולה ראויה להעראה משא"כ נדה וע"כ אסור למשש דפק לאשתו נידה (כמבואר בי"ד סי' קצ"ה סעיף י"ז) ואף שיש לחלק דנידה דעתו לבא עליה לכשתטהר אך זו היא מסוכנת היא מ"מ הא ק"ל רוב חולי' לחיים ועוד מאחר דקיי"ל (ביבמות דף כ"ז ע"ב) דיש חופה לפסולות דהיינו אלמנ' לכ"ג שהכניס' לחופה ולא נבעלה ולא קידשה כבר אף על פי כן בכניסתה לחופה פסלה מתרומה דבי נשא ואף על גב דלעולם לא תהיה ראוי לביאה א"כ ה"ה מסוכנת והטעם האחר שכתב הרא"ש מטעם אומדנא (דמיירי שם שראובן הניח קרקע לבתו ולכשתמות קודם הנשואין יהיה להקדש וחלת' חולת מות וכדי להפקיע הקרקע מיד הקדש הלכו קרוביה והכניסו' עם המטה תחת החופה כדי שירשה בעלה) וע"ז כתב דאזלינן בתר דעת ראובן שרצ' לעשות טובה לנשמתו ליתנו להקדש ולא שירשו יורשיו משמע הא בלא הקדש ירש אותה בעלה וא"כ קשה על הרב שפסק כאן דחופת חולה מסוכן לא הוי חופה ובד"מ הכריע כדעת האחרונים דחופת נידה הוי חופה ועיין בב"ח ס"ס נ"ו מחלק בין חולי דמיירי בה המרדכי הביאו לעיל בהג"ה סי' נ"ה סעיף ד' דהבעל יורשה לחולנית דמיירי ביה הרא"ש דאין הבעל יורשה ולא אסיק אדעתיה דגם ההיא דאיירי ביה הרא"ש יורש אותה למאי דק"ל יש חופה לנידה לענין ירושה (וכמו שכתב לעיל בס"ק ב' דחזר בו הרא"ש בפסקיו דחופת נידה הוי חופה:

ה **ומברך אחר כמה ימים.** כבר נתבאר זה סי' נ"ה סעיף ג':

ו **וסגי לה בברכות הראשונות.** עיין בהגהות מרדכי דקידושין בתשובת הרב משנ"ץ המתחיל תחלת הוראה זו לקלקולא וכו' ועיין אח"ז מ"ש בשם רש"י ועיין בפסקי מהרא"י סי' ק"מ:

ז **ועכשיו המנהג שלא לדקדק.** בהגהות מיימון כתב שעכשיו שאנו מתירין להכניס נדות רק שיודיעו להחתן שהיא נדה מטעם שאנו מעט במקום א' ויש לחוש שמא יקדמנו אחר ברחמים:

ח **טוב להודיע תחלה.** ואז כשכונסה לחופה ודאי היא קנויה לו מיד לכל דבר אף לתוספו' כתובה דעושה חופה כדי לבעול כשתהיה טהורה:

סימן סב

א **מברך על השכר**. ואם אין שכר מצוי יברך בלא כוס כך משמע מדברי הרמב"ם פ"י מה"א וכתב המ"מ שפשוט הוא שאין כוס מעכב אבל הרא"ש והטור כתבו בשם רבינו ניסים דלא סגי בלא כוס ולא ידעתי טעמו דהא בגמ' בכתובות בחדא מחת' מחתינהו לברכת אירוסין וברכת נשואין ולא הזכיר כוס בשום א' מהם:

ב **עם כל אחת שמח' הראויה לה**. לפי שאין מערבין שמחה בשמחה שנ' מלא שבוע זאת ונתנה לך גם את זאת לשון הרמב"ם:

ג **אין מברכין ברכת חתנים אלא בעשרה**. ועיר שאין בה עשרה וא"א להביאם שם ממקום אחר אסור לעשות שם נשואין אלא צריך החתן והכלה לילך למקום שיש שם עשרה ולהכניסם שם לחופה ואם אין במדינה עשרה וא"א לו לילך למדינה אחרת רק בטורח גדול אז הוי כדיעבד וברכות אין מעכבות ויכניסנה לחופה בלא ברכה וחוזר ומברך אפילו אחר כמה ימים כמו שנתבאר למעלה סי' נ"ד וע' בפסקי מהרא"י סי' ק"מ:

ד **אלא ברכת אשר ברא אינו צריך י**'. דלא בעי עשרה אלא כשמברכין כל ברכת הזוג דומי' דבועז ועיין בר"ן שכתב דברכת אשר ברא לבדה לא מקרי ברכת חתנים וע"כ לא בעי י' וע' שם מ"ש בשם הרמב"ן וע' ברמב"ם פ"ב מהלכות ברכות:

ה **לא עבדים ולא קטנים**. נר' דגם לשלשה אין מצרפין עבד וקטן:

ו **ביום ראשון בלבד**. כתב הרא"ש יומא קמא י"מ סעודה קמיית' וכ"כ בטור וכלומר אם אכלו ביום ראשון הרבה פעמים אין מברכין ז' ברכות אלא בסעודה ראשונה ומיהו בבתולה ודאי אם לא אכלו עד הלילה ודאי מברכין ז' ברכות דלא גרע מפנים חדשות כיון דאכתי לא אכלו בני החופה וכ"כ הרא"ש והטור אבל באלמון שנשא אלמנה ביום ולא אכלו עד הליל' יש להסתפק אם יש לברך שבעה ברכות בלילה די"ל הא דקאמרי בגמ' לאלמנ' יום א' היינו יום ראשון דוק' אפילו אכלו כמה פעמים ומיד כשיצ' יום ראשון שוב אין מברכין אפי' אשר ברא לבד ויום א' יש חילוק בין סעודה ראשונה לשניה או יום אחד היינו סעודה ראשונה שאוכלין יחד אפילו לאחר יום ראשון וה"ה אם אכלו ביום ראשון ב' או ג' פעמים אין מברכין רק סעודה ראשונה ועיין בתשובה וסוגיית של הרב מוהר"ר מנחם עזריה סי' מ' שהאריך בזה והביא גם כן מ"ש בספר אגודה מזה:

ז **מתחילין מיד לאחר שבע ברכות**. לאפוקי שלא נאמר שיתחילו ז' ימי משתה מאכילה ראשונה ע"ש כלל כ"ו וע' מ"ש הב"י בשם רבינו ירוחם אם נשתהה זמן מרובה בדרך דמשמע דלא כתשו' הרא"ש ולפי פי' הב"י אפשר דגומר ז' ימי המשתה קאמר:

ח **אם אוכל עם בני ביתו אין מברכין**. הר"ן בשם הרמב"ן לא כתב זה רק על שהשמח' במעונו והר"ן הקשה עליו וזה לשונו שאילו כפי פירושו אפי' אשר ברא לא יברך אא"כ סועד עמו אחר וא"א דסתמ' אמרו ז' לברכה אבל ודאי מודינ' דלאחר ז' אם לא סעד שם אחר אין מברך שהשמחה במעונו וכו' ע"ש נמצ' לפי המנהג שאין מברכין אשר ברא כשסועד עם בני ביתו מכל שכן שהשמח' במעונו שאין מברכין:

ט **והוא שיהיו י' והחתן מן המנין**. כבר כתב זה בסעיף ד' ול' הרמב"ם שהעתיק גרם לו לכותבו פעם שנית ואפי' בשביל הא' שלא שמע עדיין הז' ברכות מברכין בשבילו וכן הוא בב"ח ופשוט הוא:

י **וי"א שאפי' היו בשעת החופה**. כך כתב הרא"ש בפסקיו:

יא **אף ע"פ שאין אוכלין שם**. רק שעומד שם בשעת הברכה ומ"מ נראה שצריך שיהיו בני החופה שמחים על ביאתו שם ואף שלא הרבו בשבילם מ"מ ראוי להרבות בשבילם וכמו שאכתוב אחר זה:

יב **לילה ויום**. דהיום נמשך אחר הליל' וכל היום נקר' עדיין פנים חדשות אבל מדברי הרא"ש לא משמע כן שכתב יומא קמא י"א סעודה קמיית' משמע מיד בו ביום בסעודה שנייה לא מקרי פני' חדשו' ולכל סעודה צריך פנים חדשות:

יג **בני אדם שמרבים בשבילם**. קצת פוסקי' כתבו שדרך להרבות בשבילו משמע הואיל וראוי להרבות לכבודו אף שלא הרבו מ"מ איכ' שמחה יתירה וכמ"ש לפני זה אף על פי שאין אוכלין שם:

יד **דאפי' לאשר ברא לחוד בעי ב' כוסות**. בב"ח כתב וכך ראוי לנהוג:

טו **אומרים אותה על שני כוסות**. וכלומר מברכין על כל כוס בפה"ג אבל ברכה אחרונה על הגפן מברך פעם אחד על שני הכוסות אחר כוס אחרון:

טז **וה"מ כשדעתו לחזור אחר כך לחופתו**. כלומר בתוך ז' ימי המשתה דעתו לחזור:

יז **וא"א שהשמחה במעונו אלא בז' ימי המשתה**. כבר כתבתי דוק' שסועדי' עמו אחרים:

סימן סג

א **מותר לבעול בתולה בשבת**. בא"ח סי' ר"פ כתב ואין בו משום חובל ולא משום צער לה:

ב **אפי' היא קטנה**. בפ"ק דכתובו' כתב הרא"ש בטעם שהחמירו חומר' יתירה זו משום שמא נתערב דם נדה בתוך דם בתולים אבל בפ' תינוקת לא כ"כ ע"ש:

ג **גומר כדרכו**. לאפוקי מדעת הראב"ד שכתב ממתין עד שימות עיין בי"ד בב"י סי' קצ"ג שהשיגו על הראב"ד הרשב"א והרא"ש:

ד **ואפילו בדקה ולא מצאה דם טמאה**. ודוק' שגמר ביאתו אבל אם לא עשה רק הראה ופירש ולא ראתה דם יש מקילים כמבואר בי"ד סימן קצ"ג:

ה **ולא תתחיל למנות עד יום ה' כצ"ל**. וכן הוא בי"ד סי' קצ"ג:

ו **אסור לו לישן על מטתה**. בי"ד סי' קצ"ה סעיף ה' פסק דאפילו לישב על מטתה המיוחד לה אפי' שלא בפניה אסור ונקט כאן לישן לרבותא דסיפא דבכלה אפי' לישן מותר:

ז **שאחר שמצא בתולים מברך**. ולא שייך כאן עובר לעשייתו דמנא ידע דשמר' חוק בטהר' ומהרש"ל כתב דלא נהיגי לברך ברכה זו אפשר שטעמו דלא הוזכר' ברכה זו בתלמוד וגם הרי"ף והרמב"ם לא הזכירו ברכה זו ש"מ דלא ס"ל כה"ג לברך ברכה זו:

ח **דאין מברכין אות' בלא כוס**. פסק זה תמוה דלמה תהיה ברכ' בתולים עדיפא מברכת אירוסין דא"צ כוס וכבר כתבתי בתחל' סי' ס"ח דלדברי הרמב"ם אין כוס מעכב אף בברכת נשואין וכ"ש בברכת בתולים וראיתי מי שכתב דהרב רבינו ירוחם שממנו הוציא הרב הגה זו טעה בהבנת דברי הרא"ש שהביא דברי הר"ן אחר שכ' דין ברכת בתולים והוא סבר מ"ש הרא"ש בשם הר"ן קאי אשלפניו ובאמת לא קאי רק אשלפני פניו הוא ברכת חתנים וכן הוא ברמזים ובטור סי' ס"ד:

סימן סד

א **צריך לשמוח עמה ז' ימים**. בסימן ס"א סעיף ז' נתבאר דין ברכה שהיא כל ז' ימי המשתה בין בבחור שנשא אלמנה בין באלמון שנשא בתולה כי הברכה נתקנה על שמחת לבו של אדם ובחור שלא נשא עדיין אית ליה שמחה טפי אפילו נשא אלמנה ומכ"ש אלמן שנושא בתולה שמח טפי ע"כ ז' לברכה אבל שמחת אכילה ושתיה וביטול מלאכה ומשא ומתן הכל משום תקנתא דידה כי שקדו חכמים על תקנת בנות ישראל ובבתולה תקנו ז' לשמח' ובבעולה ג' לשמחה כי הבתול' צריכה פיתוי ושמחה יותר מאלמנה ע"כ אפילו בחור שנשא אלמנה די לה בשמחה ג' ימים אעפ"י שמברך כל ז' ברכת חתני':

ב **וחתן אסור בעשיי' מלאכה**. נראה דהגיה הרב דין זה אעפ"י שכבר כתב זה שלא יעשה מלאכה משום דמלשון הרב המחבר משמע דמשום לתא דידה תקנו כן ואם היא רוצה למחול על תקנתה הרשות בידה וכמ"ש בסמוך בשם ר' ירוחם וכדאמרינן בעלמא כל האומר אי אפשי בתקנ' חכמי' שומעין לו ע"כ כתב דאף דיכולה למחול על שמחתה דהיינו לאכול ולשתות ולשמוח עמה אבל במלאכה ולצאת יחידי לשוק אף שהיא

מוחלת מ"מ הוא אסור בזה ומטעם שהוא דומה למלך כך היה נראה ליישב כוונת הרב בהג"ה זו אבל אין זה מוכרח:

ג **הנושא את הבעולה.** הא דלא נקט את האלמנ' דהא סתם אלמנה מן הנשואין היא בחזקת בעולה משום דטעם שהאלמנה אין צריכה שמחה כ"כ מאחר שהיא כבר בעולה א"צ פיתוי ע"כ נקט אלמנ' בלשון בעולה:

ד **וי"א דבחור שנשא בעולה וכו'.** הטעם כתב הר"ן דלא נפישי ימי ברכה מימי שמחה דאינו בדין שיהא משכים למלאכתו ומברכים לו ברכת חתנים (כמבואר לעיל סימן ס"א סעיף ו' דמברכין כל ז' ימי המשתה בבחור שנשא אלמנה) אלא ודאי ז' נמי אית ליה לשמח' וכן נהגו עכ"ל:

ה **והוא שיטרח בסעודת נשואין.** בגמ' אמרו שקדו חכמים על תקנת בנות ישראל שיהא טורח בסעודה ג' ימים וכו' משמע אם הכלה וקרוביה מוחלין על טורח זה אין להקפיד וכן המנהג עתה שלא להקפיד בטורח ג' ימים דוקא:

ו **אלא על ידי יחוד של ביאה.** כלומר יחוד הראוי לביאה אף שלא בא עליה וכבר כתבתי מזה סימן ל"ד וסימן ס' ובב"ח כתב שצריך דוקא לבא עליה ביום ו' ואין הדברי' ברורים וכבר כתבתי דאף בנמסר' לשלוחי הבעל הוי כאשתו ועיין בתשוב' משאות בנימן סימן צ"א:

ז **אין נושאים נשים בחה"מ.** דין זה נתבאר בא"ח סימן תקמ"ו ושם נתבאר דארוסין מותר וערב הרגל מותר לישא אף על פי שז' ימי המשתה נמשכים בימי הרגל דלא אסרו רק יום הראשון של הנשואין משום דעיקר שמחה חד יומא ואין מערבין שמחה בשמחה ועוד טעמי' אחרי' הנזכרים בגמרא:

סימן סה

א **אפילו אינה נאה.** לא שאם יש לה מום יאמר שאין לה מום דזה שקר גמור רק יאמר סתם שהיא נאה וחוט של חסד משוך עליה לאפוקי מדעת ב"ש וכמו שכתבו התוספו':

ב **ומבטלין ת"ת להכנס' כלה.** אפילו מי שתורתו אומנתו מחויב לבטל לא שהוא רשות בלבד כך כתב הרא"ש ואפשר לומר דוקא כשרואה שנכנסין לחופה צריך לכבדם אבל אם יודע שיש חופה בעיר א"צ לבטל מלימודו ולילך שם:

סימן סו

א **אסור להתייחד עם הכלה.** בב"ח כתב שהרמב"ם דקדק בלשונו ולא כתב שיש איסור בדבר רק שכתב וצריך לכתוב כתובה קודם כניסת' לחופה ואח"כ יהיה מותר באשתו

משמע שלכתחלה צריך לעשות כך שלא יבוא לידי איסור אבל איסור ממש לא שמענו ביחוד:

ב **ויש מקילין ומתירין להתייחד**. א' מן הטעמים שכתב הר"ן שהיא לא תשמע לו מפני שהיא יודע' שהיא קלה בעיניו להוציאה ע"כ טוב להודיע לה זה אם מתייחד עמה בלא כתובה:

ג **והבעל נותן שכר הסופר**. מפני שהוא טובה שלו שע"י הכתובה מותר לו לבא עליה ובגמרא אמרו אפי' הבעל ת"ח:

ד **לייחד לה כתובה במעות**. כלומר בין שיתן לה המעות לידה שתצניע בבית אביה או בבית חמיה כדאיתא בגמרא שתקנו' שמעון בן שטח שיהא כותב לה כל נכסי אחראין לכתובתך כדי שלא יאמר לה בכעסו טלי כתובתך וצאי:

ה **או שיעידו עליו עדים ויקנו מידו**. דכיון דסתם קנין לכתיבה עומד תלך אצל עדים ויכתבו לה כתובה דהא לא צריך לאמלוכי ביה כך הוא פשט דברי הרמב"ם לפי הנוסח' שלנו כמו שהבין הב"י והמ"מ דהא כתב בהדיא אחד הכותב הכתוב' בשטר ואחד שהעידו עליו עדים וקנו מידו הרי דבחד' מחת' מחתינהו ומה שדקדק הרב בב"ח מדסיים הרמב"ם עד שיהא לו פנאי לכתוב ולא כתב לכתוב או לקנות ש"מ דקנין לא מהני רק בשעת הדחק אין דקדוק זה כדאי להוציא דברי הרמב"ם מפשטן דמאחר דסתם קנין לכתיבה עומד ותכלית הקנין הוא הכתיב' שיהא בידה לראיה ויכולה לעשות זה שלא בידיעתו ורצונו ע"כ כתב שיהיה לו פנאי לכתוב שהוא הנמשך מן הקנין ובסמ"ג מפרש דברי הרמב"ם במקום שאין כותבין ע"כ סגי בעידי קנין אבל במקום שכותבין אף דקנו מידו לא סמכה דעתה כי לא עליה מוטל הטורח וליתן שכר הסופר גם שמא ימות בעלה פתאו' ויטענו היורשים פרענו הכתוב' וקרעונוה:

ו **רק בשעת הדחק**. משמע מיהא דבשעת הדחק סומכין על עידי קנין לפי שעה וכדעת הטור ומהרי"ק והמרדכי בשם הסמ"ג אבל בב"ח כתוב דאפילו בשעת הדחק אין לסמוך על עידי קנין אלא בהתפסת מטלטלין וכן כשנמצא הכתובה פסולה בעינן התפס' מטלטלין וכך ראיתי מרבותי והכי נהוג עכ"ל ואני אומר ודאי המחמיר תע"ב אבל כשאין להחתן מטלטלין להתפיס לפי שעה יכול לסמוך על הטור ומהרי"ק והמרדכי בשם הסמ"ג ובאיסור קל כזה אין ראוי להחמיר ולבטל מצות עונה ופ"ו ובפרט בזמן הזה שאין מגרשין בע"כ (וא"כ ליכא טעמא שיהי' קל בעיניו להוציא'):

ז **והתנה שהוא יהא פטור ממנ'**. נרא' דאף אם יש להערב קבלן פיצוי מן הבעל נמצא דלא תהא קלה בעיניו להוציא' דהא מיד כשיוציא' תתבע האשה את הקבלן והקבלן

יתבע אותו שיפצה אותו והי' ראוי לדמות זה למכרה כתובתה לאחר שיתבאר בסמוך סעיף ה' מ"מ יש לחלק דהכא גרע טפי דהא מעולם לא היה לה שעבוד על בעלה דומה לזה כתבו הפוסקים ובתוכ' הרא"ש פ' החובל ס"ק ט' אם יכתוב הכתובה בשם הקונה הוי כמשה' אשתו בלא כתובה אף שאינה קלה בעיניו להוציאה:

ח **עיין בח"מ סי' ס' אם יכול לשעבד עצמו בכתובה וכו'**. לא נתבאר שם דין כתובה ועיין בדברי הרא"ש ר"פ אעפ"י מה שהקשה איך יכול לחייב עצמו בכתובה מה שאינו חייב עתה רק לאחר זמן וגם אין לו נכסים עתה:

ט **ויש מקומות שמקילין בזה**. הטעם נתבאר שם דלא מחזי כשיקרא הואיל ועסוקין באותו ענין:

י **או ששכח לכתבה**. כלומר אפילו בחול אם שכח לכתב' ונזכר לאחר שנתייחד עמה בלילה וקשה לשלוח אחר סופר ועדים בלילה:

יא **כנגד כתובתה**. כלומר כפי סך כתובתה מדאורייתא כאשר יתבאר בסמוך סעיף ו' והר"ן הקשה הא אסור למיכנס אלמנה בשבת כדי שלא יהא נראה כקונה קנין בשבת וא"כ איך צוה להתפיס' מטלטלין בשבת הא הוי כקונה קנין בשבת ויש לחלק בין נשואין דהוי מילי דפרהסיא להתפסת מטלטלין דלא הוי בפרהסיא א"נ מבע"י מיירי והיה שהות ביום לה להתפיסה מטלטלין ולא לכתוב לה כתובה עכ"ל הר"ן:

יב **ויקבל עליו אחריות אם יאבדו**. משמע דאף דהאשה רוצה לקבל המטלטלין על האחריות שלה לא שרי כי היכא דבכל אשה קי"ל אם התפיסה צררי ונאבדו נאבדו לו כדאיתא ר"פ אעפ"י ומיהו יש לחלק בין התפסה זו שהיא רק לשעה להתפס' צררי דעלמא דהתם יש לחוש שמא יאמר טלי כתובתך וצאי אם יהיו על אחריות שלה אבל בהתפס' זו שהיא רק לשעה לא חיישינן אפילו באחריות שלה ע"כ השמיטו הפוסקים דבר זה ולא נמצא רק בסמ"ג לבד וגם הסמ"ג אפשר דמיירי אם היא אינה רוצה לקבל אחריו' אביד' וזול אבל אם היא מרוצ' לכך אין בזה קפידא בהתפסה זו שהיא רק לשעה אחר שכתבתי זה ראיתי בדברי התוספות בכתובות בדף נ"ו ע"ב בד"ה אין עושין כתובות אשה מטלטלין מפני תיקון העולם פרש"י שמא יפחתו דמיהן או יאבדו והא דאמרינן בפ"ק א"ר אמי שרי למבעל בתולה בשבת אמרו ליה רבנן והא לא כתיבא כתובת' אמר להו אתפסוה מטלטלין מיירי שקבל עליו אחריות אם יאבדו או יזולו וע"ש בדבור שאח"ז:

יג **ודוקא שכתבה לו התקבלתי**. הוסיף הרב מהרמ"א תיבת ודוקא ע"פ המרדכי שכ' בפ' החובל על הא דאמרי' כל לגבי בעל ודאי מחלה ודוקא ע"י שכותבה התקבלתי אבל

במחילה בעלמא לא הוי מחילה כשכבר נשואה ואף על גב דבשט"ח פסק המרדכי בסנהדרין דמהני מחילה ואפילו תפס שטרא ומביא ראיה ברורה ומהא דאמרי' המוכר ש"ח לחבירו וחזר ומוחלו מחיל אפשר לחלק דבכתובה באשה היושבת תחת בעלה כל זמן שאינה כותבת לו התקבלתי יכולה לומר משחקת הייתי בך ודברי הבאי אמרתי ולאחר מות בעלה משמע מדברי המרדכי שם דאף בכתובה מהני מחילה גרידא דמייתי ראיה התם מאשה ששהתה כ"ה שנה ולא תבעה כתובתה ע"ש ומ"מ צריך לדקדק מנ"ל למרדכי האי דינא לחלק בכתובה באשה היושבת תחת בעלה דלא מועיל מחילה עד דכותב לו התקבלתי ובגמרא בכתובות דף נ"ו ע"א ר' יהודה אומר אם רוצה כותב לבתולה שטר של מאתים והיא כותבת קבלתי ממך מנה וכו' וקאמר בגמרא טעמא דכתבה ליה אבל על פה דהוי תנאה בעלמא לא הוי תנאה דמתנה על מה שכתוב בתורה הוא ואח"ז בדף הנ"ל ע"ב מייתי פלוגתא דר' יוסי דס"ל רשאי ופרש"י ואפילו ע"פ נמי תנאו קיים ועיין בדף נ"ז ע"א אי פלוגתא דר' יהודה ור' יוסי בתחלה או בסוף והרמב"ם פי"ו מה"א פסק המוחלת כתובתה אינה צריכה קנין ולא עדים כשאר המוחלין שאינן צריכין קנין ולא עדים אלא בדברים בלבד ועיין לקמן סי' ק"ה ובב"ח רצה ליישב ואין דבריו ברורים:

יד **צריך לכתוב אחרת בעיקר הכתובה**. קאי על מוחלת דמה שמחלה יותר על כתובה דאורייתא מחילתה קיימת אבל כדי כתובה דאורייתא צריך לכתוב אחר' אם אין מגרשה מיד אבל בנאבדה כתובתה ודאי צריך לכתוב לה כתובה גדולה כמקדם ואם מגרש' צריך ג"כ לשלם לה כל מה שכ' לה בתחילה דבאבדה כתובתה לא נמחל בזה החוב שהיה לה עליו:

טו **אעפ"י שי"ל שמא ימצאו אח"כ**. גם בח"מ סוף סי' מ"א פסק כן בשטר חוב שהיו בעיר שכבשה כרכום שהם בחזקת אבודין וכותבין שטר אחר ואפילו הלוה עומד ומוחה אין משגיחין בו:

טז **צריכים כתובות אחרות**. כלומר ואם הוא מודה כמה היה סך כתובה ראשונה צריך לכתוב מחדש כתובה אחרת כפי סך הראשון ולא יכול לטעון שמא תמצא כתובה הראשונה ויהיו לך שני כתובות שסתם מצור וכרכום הכל בחזקת אבוד ועיין בתשובת מהרי"ק סי' קי"ז:

יז **דבמקום שאין מגרשין רק מרצון האשה**. כגון המאנס את הבתולה דכתיב לא יוכל לשלחה כל ימיו דא"צ לכתוב כתובה וכמבואר לקמן סי' קע"ז סעיף ג':

יח **היה אפשר להקל**. בקל יש לחלק בין דבר שאסור מן התורה לגרש למה שהוא רק מתקנת ר' גרשון מאור הגולה:

יט **אם מכרה כתובתה לבעלה**. עיין בח"מ סי' תכ"ד באשה שחבלה בבעלה ואין הכתובה מרובה מן החבלה מוכרה הכתובה לבעלה דהא אף אם לא תמכור לו לא ישלם לה כתובה כשמוציאה כיון שחייבת לו בעד החבלה:

כ **אבל אם מכרה כתובתה לאחר**. כבר כתבתי לעיל בסי' זה ס"ק ז' דעכ"פ אסור לכתוב הכתובה בשם הקונה דכל שאין הכתוב' כתיב' בשמה הוי כמשהה אשתו בלא כתובה:

כא **ושל זו וזו כסף מדינה**. לשון הרמב"ם פ"י מה"א דין ח' ולא תקנו אותם מן הכסף הטהור אלא מכסף מדינה שהיא ז' חלקים נחושת וא' כסף נמצא שמאתים זוז אינם רק כ"ה זוז מכסף טהור וכל זוז הוא דרה"ם וחצי משקל כל זוז הוא צ"ו שעורות נמצא שיעור כתובה כסף טהור משקל כ"ה פעמים צ"ו שעורות שהוא ב' אלפים וארבע מאות שעורות:

כב **עיין בי"ד סי' רצ"ד וסי' ש"ה**. לפי החשבון שכתב בי"ד סי' ש"ה דה' סלעים של פדיון הבן עולים לשני זהו' פו' נמצא דדינר הוא המטבע שנקרא דרייא"ר וה' סלעים הוא ך' דינר שהם ך' דרייא"ר שהם שני זהו' נמצא כתובה שהוא כ"ה דינר הוא שני זהו' וחצי זהב שהם א' שוק ליטוויש:

כג **ויש מי שמשער כתובת בתולה עשרה זהו'**. לפי חשבון זה יהיה פדיון הבן שמונה זהובים דהא הכתובה היא כ"ה דינר ועולה עשרה זהובים וא"כ פדיון הבן שהוא ה' סלעים שהם כ' דינר יהי' ח' זהובים ודינר יהי' לפ"ז יב"ג פולניש והתימ' על הרב מהרמ"א למה לא הביא דיעה זו בי"ד סימן ש"ה שכתב פדיון הבן הוא ב' זהובים פולניש וה"ל לכתוב שי"א שהוא ח' זהובים והנה עיינתי בתשובת מהרי"ל סי' פ' ובאגוד' כתבו מה שנוהגים לעשות תנאי לפחות מן הכתוב' משום דר"ת פי' דזקוק כסף הוא מנה ושני זקוקים כסף הוא מאתים נמצא כשכותבין לבתול' י' זהובים ולאלמנ' ה' זהובים הרי לא פחתו עכ"ל כי בזמנם זקוק כסף שוה חמש' זהובים ושני זקוקים שוים עשר' זהו' וידוע שר"ת ס"ל דכתובת בתול' דאורייתא א"כ גדול וחצי בזמן ר"ת הי' דינר של כסף ומאה דינר הוא חמש' זהובים (ועיין בפסקי מהרא"י סימן נ"ד) א"כ לפי זה יהי' בפדיון הבן די בחמישית זקוק ושוה זהב אחד וע"כ לא הביא דעתו בי"ד סימן ש"ה כי הוא קולא גדול' בזמן הזה שגדול וחצי הוא נחושת אבל ראיתי בדברי הריב"ש סימן ס"ו וסימן כ"ג כי כל דינר הוא ג' ארגינ"ן נמצא בכ"ה דינר כתובת בתול' הוא ע"ה ארגינ"ן וט"ז ארגינ"ן הם אוקיא אחת נמצא ס"ד ארגינן הם ד' אוקיות נשאר עוד י"א ארגינ"ן הם חצי אוקיא וג' ארגינ"ן ס"ה ד' אוקיו"ת וחצי אוקי"א וג' ארגינ"ן ובהג"ה מרדכי כתב כי משקל המעה י"ו שעורות נמצא הדינר שש מעה הוא צ"ו שעורות ומשקל הסלע שהוא

ד' דינר שפ"ו שעורות ושקלנו דוק"ט חדש ממטבע וינציאה הוא מ"ח שעורות שהוא ג' מעות א"כ כתובת הבתול' שהוא מאתים דינר צורי וכל דינר הוא ב' דוק"ט מטבע הנ"ל נמצא כתובת אשה ת' דוק"ט של כסף ממטבע ווינציא' הנ"ל והנ' לכאור' חשבון זה עול' ג"כ יותר מחשבון של הרב מהרמ"א בי"ד סי' ש"ה אך דרך כלל אין לדקדק באשר אין כל המשקולת שוים ואין כל המטבעות כסף צרוף רק דרך כלל למאן דס"ל כתוב' מדרבנן ואינ' רק כ"ה דינרים כסף צרוף שהם משקל ב' אלפים ת' שעורות ומאחר שכתבו האחרונים שפדיון הבן צריך כ' דינר כסף צרוף שהם משקל אלף תתק"ך שעורות וכבר שקלו הם ועולה למשקל ה' לו"ט ובזמנם הי' שוה ב' זהו' רייני"ש וקצת כתבו שהוא ה' לו"ט וקווינט או ה' לו"ט ורביעית לויט רק שכתבו שהלו"ט שבמדינ' זו הם קטנים ע"כ אין לסמוך על הלו"ט ועל המטבעות רק לפדיון הבן כסף צרוף השוקל אלף תתק"ך שעורות ולכתובת האש' יתן משקל ב' אלפים ת' שעורות ועיין בספר מעדני מלך במסכת בכורות דף רס"ט ע"א מ"ש בזה וכלל דבריו שצריך לפדיון הבן ה' לוט כסף נקי למשקל פראג והוא יותר משלש' ריניש טאליר כי כל ר"ט הוא א' לוט וחצי לוט וא' פשוט וחצי פשוט ותשיעית מחצי פשוט וכל לוט הוא ד' קווינט וכל קויינ"ט הוא ד' פשיטים וע"ש שהאריך בזה:

כד **משערים בזוזי דאורייתא**'. דעת ר"ת הוא דכתוב' דאורייתא וע"כ צריך ליתן לה מאתים דינר צורי והוא עד"מ אם כ' דינר של פדיון הבן עולים לער ה' לוט נמצא מאתים דינר עולים לחמשים לוט כסף צרוף דהיינו עשרים זהובים ריינוש בזמנם ודעת הרא"ש אף שכתוב' דרבנן מכל מקום צריך ליתן כסף צורי מאתים דינר ודעת הרמב"ן להיפך אף שכתוב' דאורייתא מכל מקום הסך אינם דאורייתא רק התור' אמרה יתנו לה מוהר ולא נתנה קצבה ומאחר שאין הכסף קצוב בתור' הנה הוא כסף מדינ' דהיינו כ"ה דינר כסף צורי שעולים למאתים כסף מדינ':

כה **והוא שמנה פעמים יותר**. לכאור' יש מקום לטעות מאחר שכתב למעל' כתובת בתול' עשרה זהו' כשהיא דרבנן נמצא כתוב' דאוריית' שמונים זהובים אבל כבר כתבתי כי חשבון עשרה זהו' או שכתב על פי דעת ר"ת ששני זקוקים כסף הוא מאתיים דאורייתא והי' שוה בזמנם עשרה זהו' ויוצא בזה ולמאן דס"ל כתובה מדרבנן וא"כ יוצא בכ"ה דינר כסף שהוא ב' זהובים וחצי ריניש וא"כ כשכותב לה עשר' זהובים פשיט' דאין כאן בעילת זנות דהא נותן לה על חד ארבע אבל שיהי' עשר' זהובים סך כתוב' דרבנן שהם כ"ה דינר כסף דממילא הי' צריך לפדיון הבן שמנה זהובים זה לא עלה על הדעת כלל:

כו **והמנהג לכתוב לבתול' וכו'**. נרא' אף דלהלכ' ק"ל כמ"ד כתוב' דרבנן דהא רוב הפוסקים ס"ל הכי ובפרט שהבעל מוחזק וכמו שפסק הב"י מ"מ מאחר שהמנהג לכתוב לבתול' מדאוריית' הכוונ' היא כמ"ש הרא"ש שיתן לה מאתים דינר כסף צורי וכל תנאי שבממון קיים:

כז **יש דברים שדינו בהם כעיקר הכתוב'**. בריש אף ע"פ חשיב כמה דברים שהתוספות דינו ככתובה למוכר' ולמוחלת ולמורדת ולפוגמת וכו' ומונה והולך י"ד דברים ע"ש:

כח **ויש דברים שהוא חלוק בהם**. בסי' ס"ח סעי' ט' בטענות בתולים אף שהוא נאמן על הכתוב' אבל תוספ' יש לה ועיין לקמן סי' קי"ז:

כט **כולל הכל ביחד אם ירצה**. כלומר שכותב ויהיבנ' ליכי מוהר בתוליכי סך פלוני אף על גב דאיכ' למיחש לכיסופה שלזו כותבין מוהר מועט ולזו כותבין מוהר מרובה:

ל **ויש חולקין וס"ל דצריך לכתוב הכתוב' וכו'**. זה הוא דעת המרדכי וטעמו שהקשה דבמשנ' משמע דוקא כהנים ומשפחות מיוחסות כותבין ת' זוז ולקמן תנן בכל אדם אם רצה להוסיף מוסיף ואפי' מאה מנה ותי' דבכל אדם צריך לכתוב מנה מאתים לחוד ותוספות לחוד אבל הכא כותבין ת' זוז דחזא ליכי אבל התוספות כתבו שהפרש זה יש ביניהם שכותבין דחזא ליכי וגם אם לא כתב לה כתוב' גובה בתנאי ב"ד ת':

לא **אין עיקר כתוב' בכלל**. מלשון זה משמע אף שלא נזכר עיקר בכתוב' כלל רק כתב לה הנדוניא דהנעלת ליה והתו' שהוסיף לה אזי מתנאי ב"ד צריך ליתן לה הכתוב' ומכ"ש בכתוב' שלנו שכותב בתחל' ויהיבנא ליכי מוהר בתוליכי כסף זוזי מאתן דחזי ליכי מדאורייתא ואח"כ כותב מאה זקוקי' נדוניא ומאה זקוקים תוספות נמצא צריך ליתן לה מאתים זקוקים כסף ומאתים דינר כסף וכן לבסוף בכתובה מזכיר שלשתן יחד ואחריות שטר כתובת' דא ונדוניא דין ותוספתא דא נמצא דג' דברים הם וכן פסק מהרש"ל בישו"ש נמצא דכל בתול' צריך ליתן לה מאתים זקוקים שהוא ת' או ת"ק זהובים לפי חילוק המדינות ועוד צריך ליתן לה ר' דינר שהוא כ' זהובים ריינ"וש לפי חשבון שכתב מהרמ"א בי"ד שכ' דינר הוא ב' זהובים ריינו"ש וכבר כתבתי ששם כתבו שעולה לערך ה' לו"ט ויותר א"כ צריך ליתן לה חמשים לו"ט כסף צרוף ויותר לבד הכתוב' וראיתי אח"כ בקונטרס אחרון לא כ"כ ואין דבריו ברורים:

לב **מוהר בתוליכי כסף זוזי אלף**. זה הוא דלא כדעת היש חולקין דלעיל שצריך לכתוב בפני עצמו העיקר ולדעת היש חולקין מיירי במשפח' שכולן כותבין כך:

לג **שא"צ קנין בשעת נשואין**. דין זה כתב התו' בשם רב האי גאון כ"כ הריב"ש סי' שמ"ה ע"ש וכן משמע מדברי הר"ן ריש אף על פי שחולק על הירושלמי דאמירה לא מהני אחר נשואין משמע דקודם נשואין מהני:

לד **ויש חולקין**. לא מצאתי מי שחולק על זה ובב"ח סי' נ"א כתב שמדברי המרדכי משמע שחולק ע"ז ויש לדחות:

לה **דאז אין לה לדעת קצת פוסקים**. זה הוא לשון הטור לחלק בין אם כתבה לו אחר כך התקבלתי דמהני ובין התנה עמה בשעת נשואין דתנאו בטל ועי' לקמן סי' ס"ט כתב הטור דמחילה לא מהני והרמב"ם פי"ב מה"א כתב להדיא אף דכתבה לו התקבלתי לא מהני אבל יש פוסקים דאפילו תנאי מהני אף על גב דהוי בעילת זנות ועיין בר"ן ובמ"מ:

לו **ואפי' כתב לה דחזו ליכי**. וסד"א דלא תגבה דהא לא חזי לה מדינא רק כשאר נשים ובלשון תו' לא כתב קמ"ל מאחר שנהגו כך הוי לדידהו כמו תקנה ואף על גב דבגמרא אמרו זה במשפחות מיוחסות לאו דוקא אורחא דמילתא הוא דבשאר משפחות אין שומעין להם:

לז **הן בגדים ומקבלן עליו**. כלומר ששמין לו הבגדים בנדן והוא מקבלן בסך מסוים וזה הוא נדוניא ונכסי צאן ברזל אבל בגדי הכלה שאין שמין לו הם נקראים נכסי מלוג כמבואר לקמן סי' ע"ז:

לח **וכמו שיתבאר לקמן**. עיין לקמן סי' ק' סעי' ב':

לט **כנכסי צאן ברזל**. נראה להגיה והן נכסי צאן ברזל וכמ"ש לקמן סי' פ"ה סעי' ב' נכסי צאן ברזל הם הנדוניא דהנעלת ליה:

מ **אם ירצה להניח לה ברשותה**. כלו' שיניח אותם ברשות' כדין נכסי מלוג שיאכל פירות ויהיה הכל באחריו' שלה השבח וההפסד כ"כ הריב"ש סי' ק"ן:

מא **כותבין מתרכתא**. בכתבי מהרא"י סי' צ"ו שם כתב נראה קצת אפילו היא גרושה מן הראשון ומן השני אלמנה אין כותבין רק מתרכתא מפני תקנת הכהנים וארמלתא למאי אתיא וכן אם היתה שבויה ומכ"ש בעולה צריך לכתוב בשביל כהנים ואם היה מחזיר גרושתו ראיתי בספר ים של שלמה שיכתוב מתרכת' הדרי לגבאי וכתב הטעם בשם ראבי"ה שלא תגבה שתי כתובות שע"ד כתובה ראשונה החזירה:

מב **אעפ"י שמראה התנאים שביניהם**. עיין בכתבי מהרא"י סי' פ"ט שם כתב שבכתב התנאים לא היה קנין ומשמע קצת דאם היה קנין היתה גובה בכתב התנאים עיין בח"ה סי' רמ"ה פסק בשם מהרי"ו דקנין אתן לא מהני והכותב לאשתו בשעת השידוכין לעשות לה כתובה אפילו בקנין לא מהני דהוי קנין אתן ומ"ש הרב מהרא"י בסי' הנ"ל שהאמת

כן שהכתובה נכתבת ונחתמת בקנין ובציווי הבעל והא לא מהני מידי וכו' (ר"ל מאחר שהמעשה שהיה שלא היה בכתובה רק ע"א כשר והשני פסול ע"ש וכמו שהעתיק הרב פה בהג"ה) והא דקנין לא בעי עדים היינו בקנין מן המזכה להזוכה אבל קנין כה"ג וכו' דברים אלו תמוהים מה חילוק יש בין שאר קנין לקנין זה שנעשה ביום הנשואין שהוא משעבד נכסיו לכתובה גדולה וכבר כתב הרב ב"י סימן זה שדבריו מגומגמים:

מג **המנהג פשוט בכל המדינה**. עכשיו הוקבע המנהג להוסיף שליש ועיין בב"ח:

מד **הרשות בידו**. ה"ה אם היא רוצה להתנות להוסיף על המנהג ג"כ הרשות בידה רק משום סיפא נקט שלא יפחות לה משיעור כתובה שתקנו חכמים כדי שלא תהא בעילת זנות:

מה **ואם ירצה מוסיף לה**. כלומר כותב לה תוספות כתובה בפני עצמה בשטר אחר ואם ירצה לפחות היא נותנת לו שובר עד שיעור כתובתה כפי תקנת חכמים:

מו **הולכין אחר מנהג מקומו**. לפי זה עתה שמדינת ליטא ופולין חלוקין במנהג שבליטא נותנין לבתולה ת"ק זהובים ובפולין ת' זהובים אין הולכין אחר מקום הנשואין רק אחר מקום הדירה שאם היה תנאי ביניהם שאחר זמן מוגבל תלך למדינתו אזי נותן לה כתובה כפי מנהג מדינתו ואין חילוק בין אם התנאי שתלך מיד אחר ז' ימי המשתה עמו או שתלך אחר ב' או ג' שנים מיהו נראה אם מת שם קודם שהוליכה למדינתו שנותן לה כפי מנהג המקום שנושאה שם וצ"ע למעשה:

מז **במקום שאין רגילין לחתום**. אבל יש מקומות שנוהגין שפסולין חותמין לכבוד ושני עדים חותמין בראש שיטה וע"פ מקיימים הכתוב' ובאותן מקומות יכולין לחתום אף על פי שאין יודעים לקרות דלא גרע משאר פסולין כל זמן ששני עדים כשרים חותמין בתחילה:

מח **ולכן ע"ה שבא לגרש**. כלומר מאחר שמי שאינו יודע לקרות פסול מקרי א"כ בודאי לא חתמו עד שקראו תחלה בפני החתן והגידו לו מה שכ' ובמקום שרגילין לחתום פסולין מ"מ חזקה על העדים הראשונים שבהם מתקיי' העדות שעשו כהוגן ועיין בח"מ סי' מ"ה סעי' ה':

סימן סז

א **או נחלצה מן האירוסין**. לרבותא נקט חלוצה דאע"ג דשומרת יבם לא מחסרה מסירה לחופה דהא אי בעי מייבם אותה בע"כ ואפ"ה לאו בחזקת בעולה היא כ"כ התוספות:

ב **או נחלצה מן הנשואין**. כדי נסב חלוצה דמיד שנתאלמנה אין לה אלא מנה אף קודם שנחלצה ומשום נחלצה לא יפה כחה משאר אלמנה ועיין בר"ן:

ג **אפי' יש לה עדים**. הטעם כתבו התוספות שאינו סומך על דברי העדים וסברי דלשבחה אומר כן והרמב"ם כתב אעפ"י שהיא בתולה הואיל וחזקת הנשואו' שתבעל לא תקנו לה אלא מאה והרי היא כבעולה לכל דבר והא דמשמע בגמ' (בכתובות דף י"ב ע"א) כשלא בעל לאלתר אחר קידושין ולא נמצא לה בתולים יש לה טענת בתולים היינו שראוי לבא לב"ד ולחקור שמא תחתיו זינתה אבל להפסיד' אותה מנה אינו יכול כי אנן סהדי שבחזקת בעולה כנסה וכאלו היה לה תנאי עמו אף שלא תמצאני בתולה תתן לי מנה ועיין בדברי הרב המ"מ ובב"ח:

ד **הגיורת**. עיין בב"ח מ"ש על זה:

ה **ונמצאת בעולה אפי' מנה אין לה**. בד"מ כתב וכ"ש שאין לה תוספ' וכן הוא בהגהות אלפסי ודבריה' תמוהים בעיני מה כ"ש הוא בגמרא בכתובות דף ק' ע"ב תני הממאנת והשני' והאיילונית אין להם כתובה וקאמר עלה בגמרא דף ק"א ע"א אמר שמואל לא שנו אלא מנה מאתים אבל תוספות יש להן תניא נמי הכי נשים שאמרו אין להן כתובה כגון הממאנת וכו' אין להם מנה מאתים אבל תוספות יש להן נשים שאמרו חכמים יוצאות שלא בכתובה כגון עוברת על דת וחברותיה אין להם תוספות וכ"ש מנה מאתים הרי להדיא להיפך שמנה ומאתים הוא כ"ש מתוספות אבל זה מצינו שמנה ומאתים אין לה ותוס' יש לה בלא הכיר בה (כדלקמן סימן קט"ז סעיף א') וא"כ מנ"ל לפסוק בכנסה בחזקת בתולה ונמצא' בעולה דאין לה תוספות דהא רב ששת בכתובות דף י"א ע"ב בעי למימר דאם כנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה דמקח טעות לא לגמרי משמע ויש לה כתובה מנה נהי דרבא פליג עליה שם וס"ל דמקח טעות לגמרי משמע מ"מ למה תגרע מאלמנה לכ"ג בלא הכיר בה הוי ג"כ מקח טעות ואין לה כתובה ואפ"ה יש לה תוספות ומ"מ לקמן בסימן ס"ח סעיף א' והוא מועתק מדברי הרמב"ם משמע כשיש ראיה או שהיא מודה שהטעתו אין לה אפי' תוספות וא"כ צריך לחלק בין הטעתו דהכא ללא הכיר בה דסי' קי"ז גבי חייבי לאוין ועיין לקמן סימן ס"ח ס"ק י"ג כתבתי טוב טעם וראיה לזה:

ו **וכן איילונית אם הכיר בה**. ואם לא הכיר בה אין לה מנה מאתים אבל תוספות יש לה ועיין לקמן סימן קט"ז סעיף ג':

ז **השוטה לא תקנו לה נשואין**. משום שאין אדם דר עם נחש בכפיפה לא קיימא תקנתא דרבנן:

ח **ואם כנס החרש' וכו' יש לה כתובה**. כתב המ"מ היינו ברוצה לקיימ' דוקא אבל אין מכריחין לקיימה ובשוטה ונשתפ' מאחר שלא תקנו לה נשואין אם רוצה לקיימה צריך לקדשה ולכתוב לה כתובה ועיין בטור ובב"ח:

ט **וכתב לה מנה**. לאו דוקא מנה אפי' כתב לה מאה מנה וכן הוא בגמרא וברמב"ם וטור:

י **שהשיאו אביו**. אבל ב"ד אין משיאין הקטן דלא תקנו רבנן נשואין לקטן הואיל וסופו לבא לידי נשואין ולא ידעתי מ"ש הרב בהג"ה אפי' השיאוהו ב"ד דאטו בב"ד טועין מיירי:

יא **עיקר כתובה ר' לבתולה**. אעפ"י כבעל לאחר שהגדיל כבר היא בעולה מ"מ מאחר שלא התנה עמה בשעה שהגדיל קודם שבא עליה שלא יתן לה אלא מנה ע"מ כן קיימה שיהא עכשיו כתחלת נשואיה דהא בתולה היתה כשבא עליה בתחלה:

יב **שנמכרו בקטנותן**. כלומר ע"י האפטרופוס אבל מה שמכר משהגדיל טורף אפי' ממשעבדי דמאחר שיש לה מתנאי ב"ד א"כ קלא אית ליה וטורפת ממשעבדי כאלו היה כתובת' בידה ולא ידעתי למה נדחק בב"ח ורוצה להגיע בטור בש"ע ע"ש:

יג **אלא מנה**. לדעת הרמב"ם כלומר אבל מדברי התו' והרא"ש משמע דגר וקטן דינם שוה (הביאם הב"י סימן זה) ול"נ דלא פליגי דהתו' והרא"ש מיירי בעכו"ם שכתב לאשתו כתובה מאתים וכמו שכ' רש"י ונתגיירו יחדיו וקיימה ע"מ כן קיימה שתהי' כתחל' נשואין והא הוא כתב לה מאתים אבל הרמב"ם מיירי בקיימה סתם ולא כתב לה כתובה ונכרית אז אין לה אלא מנה דכל נכרי' בחזקת בעול':

סימן סח

א **יש לה טענת בתולים**. כלומר ואם לא היה לה בתולים הוי מקח טעות ואין לה כלום כמו שיתבאר בסמוך סעיף ה':

ב **ואירע הדבר שלא העמידו עדים**. דחיישינן שמא בגרם שלו הערים שלא יעמידו עדים כדי שיטעון טענת בתולים אבל במקום שאין מעמידין עדים אין כאן ריעותא ונאמן הוא לטעון טענת בתולים מכח חזקה אין אדם טורח בסעודה ומפסידה:

ג **בודקין אותה ע"פ חביות של יין**. הרמב"ם בפי"א מה"א סתם וכתב בודקין אותה ולא פירש במה כתב המ"מ דלאו דוקא בדיקה זו הנזכרת בגמרא דה"ה לאחרת עכ"ל ולי נראה דס"ל לרמב"ם דאין היין שלנו חזק כ"כ בזמן הזה שיהא בעול' ריחה נודף ומ"מ למעשה נראה דאין אנו בקיאין בשום בדיקה כמו שנתבאר בי"ד סימן כ"ז ואף לדעת הטור שכ' בדיקה זו של חביות יין נראה דלא פליג על הרמ"ה דס"ל שיבדוק תחלה

בשפחה בחביות יין כנ"ל אף שכתב הטור הרמ"ה כתב לאו לאפלוגי אתי אלא לפרושי כי אם ר' גמליאל בגמרא בכתובות דף ע"ב לא סמך על קבלתו שבודקין בחביות יין ובדק בתחיל' בשפחה אנן יתמי דיתמי לא כ"ש ודלא כב"ח:

ד **או מתייחד עמה בפני עדים כו'**. נראה דמיירי באשת ישראל ולא קבל בה אביה קידושין פחות מבת ג' דאז אינה נאסרת עליו לפי דבריו אבל היכא דנאסרת עליו לפי דבריו אסור לו לחזור ולבעול מאחר שהוא טוען ברי שבא עליה ולא מצא לה בתולי' ובב"ח לא כ"כ ואין דבריו ברורים:

ה **אם היתה ממשפחת דורקטי**. נראה אף דלא טענה אנן טענינן דלאו דינא גמירי נשי לידע לטעון טענה זו ובודאי כגון זה פתח פיך לאלם הוא ומה מזיק שיבדוק אחר זכותה ובגמרא אורחא דמילתא נקט ומעשה שהיה (שטענה כך) ודלא כב"ח:

ו **אם מצאה דם**. אף על גב דמדינא עד שתחיה המכה תולין בדם בתולים וא"כ מאי ראיה הוא הדם שלא נבעלה מקודם די"ל דכל זמן שיש דם עדיין אין פתוח לגמרי ופרצה דחוקה קרי לה בגמרא וע"כ כל זמן שיש דם אינו יכול לטעון פ"פ דודאי טועה או הטה:

ז **אבל בחור לא**. ואדרבה מלקין אותו ואפילו לדעת הרמב"ם שאינו מחלק בין בחור לנשוי וס"ל דאף בחור מהימן מ"מ ראוי להלקותו כאשר עשה ר"נ (כתובו' דף י') דהא הוא חשוד על הזנות מאחר שבקי בפ"פ:

ח **אם הוא כהן הרי היא אסורה**. נראה בזמן הזה שמקדשין בשעת חופה ומיד תוך ז' ימי המשתה בועל בעילת מצוה ואין הכלה מתיחד' עם שום אדם ותמיד יש עמה שושבינין ונשים ובתולות קטנות וגדולות אינו מצוי שתזנה בתוך זה הזמן גם החתן בעצמו יכול להעיד על זה ומסתמא כשלא נמצא לה בתולים ודאי זינתה קודם הקידושין כשהיתה פנויה ותולין במצוי ואז י"ל דלא נאסרה על בעלה כהן:

ט **אשת ישראל מותרת לו**. אבל הכתובה יכול להפסידה ואף באשת ישראל דליכא כאן אלא חדא ספיקא שמא תחתיו נאנסה אבל אם נבעלה מקודם לכן הרי כנסה בחזקת בתולה ואין לה כלום אם לא כשטוענת ברי נאנסתי תחתיך שאז אינה מפסדת כתובתה כמבואר בסמוך סעיף ט':

י **וי"א הא דנאסרה באשת ישראל**. נראה דה"ה באשת כהן אם מתרצת עצמה ואומרת שקודם אירוסין נבעלה והוא רוצה לקיימה וליתן לה מנה ג"כ אינה נאסרת אף על גב דליכא אלא חדא ספיקא מאחר שהיא טוענת ברי אף על גב דבשעת אירוסין אירסה בחזקת בתולה וכ"כ המ"מ פי"ח מהא"ב:

יא **עדיין קטנה אינה נאסרת**. דפיתוי קטנה אונס הוא ואין להקשות א"כ אף כשהיא גדולה לפנינו וקבלה קידושין פחות מבת ג' אכתי איכא תרי ספיקא שמא באונס ואת"ל ברצון שמא קודם שנעשית גדולה עיין במ"מ פ"ג מהל' א"ב:

יב **אבל התוספות יש לה**. דלא נתנו לו חכמים נאמנו' רק על מה שתקנו כתובה אבל תוספת מתנה בעלמא הוא ואינו נאמן להפסידה רק בראיה ועיין לקמן סימן קט"ז שם ג"כ נתבאר לכמה דברים דיש לה תוספו' ואין לה כתובה:

יג **אלא אם כן נודע בראייה ברורה**. משמע דפשוט כשיש ראיה ברורה שהית' בעולה או שהודה לו מפסדת גם התוס' אף על גב דלקמן סימן קט"ז גבי חייבי לאוין שלא הכיר בה דאין לה כתובה אבל מ"מ תוספות יש לה שאני הכא דק"ל כראב"ע (ריש אף על פי דף נ"ד ע"ב) דס"ל אפילו כתב לה מאה מנה אינו גובה מן האירוסין רק מאתים דאנן סהדי שלא כתב לה התוספ' רק ע"מ חיבת חופה וא"כ כשנודע שהיא בעולה אין לה חיבת חופה דחופה לא שייך בבעולה וכמבואר לעיל סימן ס"ד אם כן ק"ו הוא ומה כשמת מן האירוסין דגוב' מאתים ואפ"ה התוס' אינה גובה מאחר דלא כנסה לחופה זו שמפסדת הכתובה מחמת שהיא בעולה מכ"ש שמפסדת התוספ' מאחר שהיא בעולה ולא שייך בה חיבת חופה אבל בחייבי לאוין אף שלא הוכר בה מ"מ חיבת חופה יש לה אף שהיתה באיסור:

יד **לפיכך יש לו להשביע**'. כלומר מאחר שמפסדת גם התוספות אם היתה מודה שהיתה בעולה א"כ אם אינה מודה צריכה לישבע קודם שתגב' התוספות כדין הטוען על השטר אשתבע לי דלא פרעתיך מאחר שהיא מכחשת אותו ואינ' טוענת אח"כ נאנסתי והיה ראוי דגם הוא צריך לישבע היסת על הכתובה מאחר שהיא טוענת ברי שבתולה היתה וכן הוא בהגהות אלפסי ומיהו דהואיל החזקה שאין אדם טורח בסעודה מסייע' לו אין צריך לישבע אפילו היסת וכ"כ הרמב"ם סתם שאין לה להשביעו ועיין במ"מ שכתב דמ"ש הרמב"ם דהיא נשבעה בנק"ח צ"ע דאין זה דומה לטענת פרעון דשטר עומד לפרעון:

טו **אם רוצה לקיימה אח"כ**. נראה דמיירי דגם היא מרוצה לזה אבל אם היא צועקת שבתולה היתה והוא רוצה לקיימה בע"כ וליתן לה מנה ודאי כיון שאינו מפסיד הסעודה א"כ כל אדם יאמר כן ומה הועילו חכמים בתקנת' ועוד לדבריה שהיא בתולה א"כ אסורה לשהות עמו כשהוא פוחת לה ממאתי' (כמבואר לעיל סימן ס"ח סעיף ט') ע"כ נראה דמיירי שהיא מתרצית והוי כאלו מודה לדבריו שבעולה היתה וע' בכתובות בדברי התו' דף י' ע"א ד"ה חזקה אין אדם טורח וכו' וכן הוא בהג"ה אלפסי ומשמע דכל זמן

שהיא עומדת בדבריה שהיא בתולה אין לה למעט מכתובתה ר' אלא צריך לגרשה ואח"כ אם יתרצו נושאה מחדש:

טז **אם נסתרה מיד**. כלומר אחר היחוד צריך לטעון וע' בטור שמחלק בין אם הב"ד מצוי לו מיד:

סימן סט

א **אפילו לא נכתבו**. לשון הרמב"ם והטור כל אלו הדברים אפילו לא נכתבו בכתובה או אפי' לא כתבו כתובה כלל אלא נשא סתם זכתה האשה בכל עשרה דברים והוא בארבעה:

ב **אלו הן העשרה דברים**. אף על פי שמונה והולך י' דברים אינם כולם באשה אחת שאם מת הוא בחייה אין כאן קבורה דהא יורשיה קוברים אותה וגם אין כאן כתובת בנין דכרין ואם מתה היא בחייו אין כאן חיוב כתובה וגם אין שייך שתהיה ניזונת מנכסיו ויושבת בביתו כל זמן אלמנותה אלא ודאי לצדדין קתני:

ג **מזונתה וכסותה ועונתה**. לדעת הרמב"ם כל השלשה הן מן התורה וע' במ"מ שחילק בין מזונות לכסות והרא"ש פ' שני דייני גזירות כתב דמזונות הן מדרבנן ודעת הר"ן בפ' נערה (ד' תק"ה ע"ב בסופו) דאף כסות מדרבנן וכדעת הרמב"ן כו' קרא לעונה הוא דאתא ע"ש:

ד **איני ניזונית ואיני עושה שומעין לה**. וכתב המ"מ בשם המפרשים שלא אמרו אלא שיכולה להפקיע עצמה ממלאכה שמרוחת בה כטווה בצמר ושאינה לצורך הבית אבל טוחנת ואופה ומבשלת ועושה כל צרכי הבית כמו אם היתה ניזונת וכ"כ הרב הרמ"א בהגה לקמן סי' פ' סעי' ט"ו:

ה **ואינה יכולה לחזור בה**. הטעם כתב הר"ן (ד' תצ"ג הביאו הב"י ס"ס פ') בשם הרמ"ה שאינו בדין שיהא הרשות בידה לשנות הדבר בכל פעם כמו שתרצה שא"כ כשלא תמצא מלאכה תרצה להיות ניזונית וכשתמצא תאמר איני ניזונת ולקתה מדת הדין אלא ודאי מיד כשאמרה אי אפשי בתקנת חכמים הפסידה וששוב אין לה מזונות וה"ה דאין לה כסות דכסות בכלל מזונות:

ו **ויש חולקין**. טעם היש חולקין מאחר דק"ל דמזוני עיקר ואם כן דין הוא שתהא ידה על העליונה דהא יש חוק קצוב בכל שבוע כמה היא עושה משקל ה' סלעים א"כ בכל שבוע שתרצה הברירה בידה לומר שבוע זו אני אעשה לעצמי ולשבוע האחרת תאמר תתן לי מזונות ואני מוכנת לעשות החוק הקצוב עלי וע' בדברי הרא"ש פרק נערה ס"ק י'

שאם אמרה איני ניזונת היום ואיני עושה למחר היא ניזונת ועושה וכו' וע"ש שמסתפק שם אם היא יכולה להפקיע לגמרי מעשה ידיה ולומר איני ניזונת לעולם:

ז **אבל יוכל לומר צאי מעשה ידיך במזונותיך**. לשון הר"ן ד' תק"ב נהי דבאומר מהני כי לא אמר משעבד לה ולא כל הימנו לומר איני נותן מזונות ושהיא בעצמה תעכב מעשה ידיה ודכוותה גבי אשה אף על פי שהי' יכולה לומר אינה ניזונת וכו' אינה יכולה לומר איני עושה בלבד ושהוא בעצמו יעכב מזונות דהא תנן וכו':

ח **כדי שלא תתערב בין הכותים**. הר"ן ד' תפ"ה כתב עוד טעם שגם לו יש תועלת בפדיון כדי שיהא לו אשה לשמשו:

ט **אלא קובר ויורש**. ג"כ הטעם דאין התקנה לטובת אחד מהם שיאמר אי אפשי בתקנת חכמים אלא לטובת שניהם נתקנה ואין אחד יכול למנוע טובת השני:

י **עונתה**. מפני שמתנה על מה שכתוב בתורה בדבר שאינו של ממון:

יא **ועיקר כתובתה**. אף על גב דרוב הפוסקים הסכימו דכתובה דרבנן מ"מ חכמים עשו חיזוק לדבריהם כל הפוחת משיעור כתובה הוי בעילת זנות וכבר כתבתי בסי' ס"ה דיש חולקין וס"ל דתנאי מהני וע' במ"מ ובר"ן:

יב **במתנה עמה אחר שנשאה**. הטעם דכשם אם אומר איני רוצה לירש את אבא דודאי לא אמר כלום ואפי' קנו מידו לפי שאין אדם יכול להסתלק ממה שהוא ראוי לירש מעכשיו אבל בעודה ארוסה שאינו ראוי לירש עדיין ואגידה ביה קצת מועיל סילוק אבל קודם אירוסין אין לה שייכות עמו:

סימן ע

א **אם אין כולם רגילים בגדולות**. כלומר שאף בני משפחתה אין נוהגים בגדולות אלא העשירים שבהם אבל מי שיש לו עושר כמו בעלה אינו נוהג בגדולות וא"כ אף שאביה היה עשיר גדול בגדולות מ"מ הלא ידעה שבעלה אינו כך עשיר וסברה וקבלה להיות עמו כמו שהוא נוהג לפי ערכו ולא שייך לומר אינה יורדת עמו דאין זו ירידה כיון שגם בני משפחתה שיש להם עושר כמו בעלה מתנהגים כמו בעלה ולא מיקרי ירידה אלא אם בעלה אינו מתנהג לפי ממון שיש לו:

ב **אבל בשאינו אוכלת עמו**. דין זה כתב הטור אליבא דהרמב"ם דס"ל דיכול הבעל לומר לה לא תאכל עמי רק בליל שבת אף שהיא אינה מרוצה לזה וכמבואר בסעי' שאחר זה אבל לפי דעת הירושלמי וכמו שהכריע הרב מהרמ"א בהג"ה דאין ביד הבעל להכריחה

שתאכל לבדה אא"כ קבלה עליו א"כ אין צורך לדין זה צריך לומר דהרב הגיה דין זה ע"פ הנוהגין כהרמב"ם:

ג **וכמה מזונות פוסקים לאשה**. מפשט הל' משמע ומסידור בעל המחבר דקאי אסעי' שקודם לו באשה האוכלת לעצמה אבל אם אוכלת עמו והוא עני ואין לו שום לפתן רק פת חריבה היינו דקאמר ברישא אוכלת ושותה ממה שהוא אוכל ושותה אבל מסידור לשון הרמב"ם לא משמע כן אלא מיירי באוכלת עמו דאף שהוא אוכל פת חריבה יכבד אשתו יותר מגופו וצריך ליתן לה ליפתן ושמן ושאר דברים ע"ש:

ד **ומעט יין לשתות**. ע' בר"ן שתמה על הרי"ף למה השמיט הא דאמרו בגמ' רגילה לשתות ב' כוסות בפני בעלה פוסקין לה שלא בפני בעלה כוס אחד ואם רגילה בפני בעלה בכוס א' אז שלא בפני בעלה אין נותנין לה כל עיקר כי היין מרגיל לתאוה וע"כ כ' הרמב"ם נותנין לה מעט יין ומזה משמע קצת דגם הרמב"ם מיירי באשה האוכלת בפני עצמה:

ה **ואם היתה מניקה כו'**. כלומר נותנין לה מעט יין בכל מקום שהיין יפה לחלב אבל יותר מכוס אחד אין נותנין דהא אמרינן בכתובות (דס"ה ע"א) ששני כוסות הם ניוול לאשה:

ו **ג' סעודות בשר**. ברמב"ם גרס ובשר וע' בב"ח:

ז **מעה כסף לצרכה**. כלומר לשאר צרכיה הקטנים כגון לכיבוד ולמרחץ בשביל מעה כסף זו נותנת לו מותר מעשה ידיה ויכולה אשה לומר איני נוטל מעה כסף ואיני נותנת מותר אבל הבעל לא יכול לומר כן וכן פסק לקמן סימן פ':

ח **עץ לבשל מאכלה**. ה"ה כלי אכילה כגון קדירה וקערה ושאר דברים וכמ"ש לקמן סימן ע"ג:

ט **אפי' לחם שהיא צריכה**. משמע אבל אם יכול ליתן לה לחם אף שאין יכול ליתן לה ליפתן ושמן ושאר דברים מ"מ אין כופין להוציא בשבילם:

י **כופין אותו להוציא**. והא דאמרינן בגמרא האומר איני זן ואיני מפרנס יוציא דמשמע דמיירי ביש לו ולא נקט רבותא דאפי' אין לו יוציא י"ל דנקט יש לו לאפוקי מדשמואל דס"ל ביש לו דכופין לזון ולא להוציא:

יא **אלא חד יומא**. כלומר ולא אמרינן דישאיר לעצמו מזון ל' יום כמו גבי ב"ח:

יב **דחייב להשכיר עצמו כפועל**. נראה דמאחר דמספר כתובה נלמד שכ' ואנא אפלח ואוקיר א"כ אף שיש לו ליתן לה מזונות בצמצום חייב להשכיר עצמו ליתן לה מזונות לפי כבודה דהא כתב אנא אפלח ואוקיר:

יג **הרשות ביד האשה**. אין הלשון מדוקדק דאין הבריה ביד האשה וזה לשון הרשב"א אם יספיקו הפירות לשניהם תזון אשתו עמו מן הפירות ואם לא יספיקו צריכין ב"ד לכוף הבעל למכור למזון או יגבה לה ב"ד מזונות מאותן קרקעות אף על פי שאין מספיקין לכדי כתובה:

יד **ואח"כ נשתטית**. אבל הית' שוט' בשעת נשואין לא תקנו לה נישואין לשוטה אבל אם אח"כ נשתטית חייב לזונה ולרפאותה ואינו פטור אלא במגרש וזו שנשתטית אינו רשאי לגרשה ואעפ"י שאינה בת מלאכה חייב לזונה:

טו **שכתב להיפך**. אין כאן סתירה דקמן כ' שאינו חייב לרפאותה היינו ברוצה ליתן לה כתוב' וכמ"ש המ"מ שם פ"ג מה"ג וכאן מיירי באין רוצה ליתן לה כתובה ועיין לקמן סי' ע"ט:

טז **מי שהלך למד"ה**. אבל נודע ודאי שיצא למקום קרוב ע"ד לחזור לאלתר ואח"כ נשתקע שם פוסקין אפי' תוך ג' חדשים ב"י בשם הריטב"א:

יז **אפילו החמיצו ב"ד את הדין**. דמה לה בכך שהחמיצו דמיום התביע' גילתה דעתה שאין לה מזונו':

יח **אפי' אין כתובתה בידה**. כלו' אף על פי שיש לחוש שמא מחלה כתובתה לבעל' וכל המוחל' כתובה לבעלה איבד' כל תנאי כתובה כמבואר לקמן סי' צ"ג סעי' ט' שאף בחייו הפסיד' מזונו' לדעת הרמב"ם אבל שאר פוסקים חולקים עליו:

יט **אין נותנין לה במה שתתקשט**. כלומר אעפ"י שכסות ומזון דין אחד להם וכשם שפוסקין לה מזונו' כך פוסקין לה כסות אבל תכשיטין אין פוסקין וכתב הרמב"ם הטעם שהרי אין לה בעל שתתקשט לו ולכשיבא הבעל תתקשט אבל חרש ושוטה פוסקין לאשתו אפילו תכשיט כי אינה מחיוב' להיות לעולם בלא תכשיט:

כ **ואין מחשבין עמה על מעשה ידיה**. זה היא לשון הרמב"ם וכתב הר"ן שדעתו שאם בא הבעל ולא מצא שום דבר ממעשה ידיה הפסיד והר"ן תמה על דבריו עיין עליו וכ"כ הרא"ש כשב"ד פוסקין לה מזונו' מדקדקין תחלה אם יספיק לה מעשה ידיה ומה שיחסר לה פוסקין לה וכנגד מעשה ידיה אין פוסקין לה ולקמן סעיף י' בהג"ה הביא הרב דברי הטור בשם הרא"ש וכאן לא הגיה כלום:

כא **אלא מכרה לעצמה למזונו' וכו'**. דעת הרמב"ם שא"א ואלמנה שוים ולקמן סי' צ"ג סעי' כ"ה מבואר אם מכרה בשויה בינה לבין עצמה בדיעבד מהני אעפ"י שלכתחלה צריך ג' אנשים בקיאים בשומא ויש חולקים וס"ל דאפי' בדיעבד מכרה בטל והוא דעת הרמב"ן וכ"כ בעיטור בשם ר"ח וא"כ מ"ש כאן מכרה לעצמה היינו לכל מר כדאי' ליה:

כב **עד שיבא בעלה ויטעון**. זה הוא פי' תשבע לבסוף לדעת הרמב"ם (ר"ל שבמשנה בכתובו' דף ק"ה ע"א אמרו מי שהלך למדינת הים ואשתו תובע' מזונו' חנן אומר תשבע בסוף ולא בתחלה) דהיינו או בביאת בעלה או לאחר מיתת בעלה בשעת גביית כתוב' ומיהו לא נתבאר בדברי הרמב"ם מה הוא הטענה שיטעון בעלה די"ל דוק' אם טוען הנחתי לך צררי או אמרתי לך צאי מעשה ידיך במזונותיך והיה מספיק או קבלת עליך טענה זו יכול לטעון אבל אם טוען אמת לא הנחתי לך צררי ולא דברתי עמך צאי מעשה ידיך רק את היה ראוי לך לעשות מלאכה ותשבע לי שלא היה מזדמן לך מלאכה או נאמר מאחר שאין זה אלא גרם בעלמא דק"ל מזוני עיקר אף שלכתחלה אין לו ליתן לה מזונות עד שתקיים תקנת חכמים ותעשה מה שמוטל עליה לעשות מ"מ לא עשתה ומכרה מנכסיו על צורך מזונותיה הפסיד הבעל ואין מוציאין מידה מה שמכרה ואכלה וכן הוא פשט לשון הר"ן שאם לא מצא שום דבר ממעשה ידיה הפסיד וכ"פ בעל התרומות בשם הרמב"ן לותה ואכלה ולא עשתה אף על גב דספקה מוציאין ממנו עב"י שהביא סי' זה ס"ק ט"ז אבל מדברי הרא"ש משמע שטענתו טענה וע' בסמוך סעיף י' בהגה וע' בתשו' הרשב"א שהעתיק הב"י בסי' נ"ה:

כג **אין מוציאין רק לששה חדשים**. ומ"מ אין נותנין לידה כל הממון רק מעכבין הממון ביד הנפקד או ביד אחר ומפרנסין וזנין אותה מן המעות ועיין לקמן סי' צ"ג סעיף ל' כמה מוכרין למזונות קרקע או מטלטלין:

כד **מנכסים שהם ביד אחרים**. מפשט הלשון משמע דקאי על מה דסמוך שאם יש לבעל פקדון ביד אחר וכלים בביתו אין מוציאין מן הנפקד כל זמן שיש בני חורין בביתו ומיהו הרשב"א בתשו' שהביא בב"י סי' זה לא כ"כ אלא בא' שהחזיק בקרקע הבעל והיא רצתה להוצי' הקרקע מידו ומשמעות הלשון שהמחזיק היה לו טענה על הקרקע וע"ז השיב הרשב"א כל זמן שיש נכסים בני חורין לא תגבה ותוצי' מן המחזיק אבל מי שיש לו מעות מופקדים ביד אחר ויש לו ג"כ מטלטלין בביתו נראה דמעות הפקדון הם בני חורין כמו המטלטלין שבבית מאחר שאין לנפקד שום טענה על הפקדון וכל היכא דאיתנהו ברשות דמריה איתנהו:

כה **סוף זמן שאלתו**. דכל משך זמן השאלה נקראו משועבדים לשואל ואין מוציאין למזון האשה מנכסים משועבדים:

כו **ולותה ואכלה חייב לשלם**. בטור כתב אם לותה בעדים משמע אבל שלא בעדים יכול הבעל לומר איני מאמין שלותה וכ"כ הרא"ש אם לותה בעדים וכ"כ במרדכי ועב"י שכ' בשם בעל התרומות אף על פי שלא אמרה בפני עדים בפי' אני לוה לצורך מזונות וגם

המלוה לא אמר למזונותיה אני מלוה לה כיון דבשעת תביעה הודאתה היא דלמזונותיה לותה והוא מודה דלא הניח לה מזונות ה"ז נפרע ממנו דהא לא תנן אלא לותה ואכלה כלומר ולא תנן לותה לצורך מזונות:

כז **מיהו אם מחלה האשה לבעלה**. פסק זה תמוה דמאחר דהבעל משועבד למלוה מדר' נתן וכמ"ש ואם אין האשה כאן תובע לבעל והוא מדברי הר"ן וכ"כ במרדכי בשם ראבי"ה דאין להמלוה דין ודברים עם הבעל מדר' נתן דלא אתברר אי הלכה כר' נתן משמע בהדיא דלדידן דאתברר דהלכה כרבי נתן מוציאין מן הבעל וכדעת הר"ן ואם כן מאחר דקי"ל כדר' נתן דאין הלוה יכול למחול למלוה שלו ולא להרויח לו זמן כמבואר בח"מ סי' פ"ו ס"ה וא"כ איך תוכל האשה למחול לבעלה מאחר שהבעל משועבד למלוה שלה ואף שנמצא כך במ' פרק יש נוחלין סי' תקצ"ו נראה דאפשר לפרש דברי המ' דלא קאי על ויש שדנין וכו' דסמוך ליה אלא חוזר על ראש דבריו שכתב שאין יכול לתבוע מן הבעל כל זמן שהיא אינה תובעת את בעלה אמנם יכול וכו' וע"ז כתב ואם מחלה לבעלה אז הפסיד המלוה ושוב אין יכולת בידה לתבוע אותו וכבר כ' המ' בכתובות דרפויי מרפי בידיה אי הל' כר"נ אבל לאותן שדנין כר' נתן ודאי דלא מועיל מחילה וכ"כ המ' בפ' שני דכתובות דף תקל"ח וראיתי בקיצור פסקי המ' השמיט דין זה דאם מחלה משמע שהי' מפרש דברי המ' כמו שפירשתי ואין לחלק בין חוב דעלמא לחוב דמזונות אשה שהוא מדרבנן ע"כ בקל יכולה למחול זה אינו חדא דהא הרמב"ם ושאר פוסקים פסקו דמזונות הוי דאורייי' (כמבואר לעיל סי' ס"ט סק"ג) ועוד דלמה כתב המ' דלא אתברר אי הל' כר"נ הא אף אי הל' בעלמא כר"נ איכא לפלוגי הכי אלא ודאי שאין חילוק בין חוב מזונות לחוב דעלמא ועוד היאך כ' המ' בפשיטות דמחילה מהני היה לו לחלק ולומר אף על גב דבעלמא מחילה ל"מ כמו שפי' בפ"ב דכתובות הכא שאני אלא ודאי כמו שפירשתי דברי המ' עיקר:

כח **ונפל לה ירושה ממקום אחר**. לאו דוקא רק מעשה שהיה כך היה ומכ"ש אם יש לה נכסים עתה בשעת הלואה דנפרע ממנה:

כט **ואין חלוק בין אביה לאחר**. משום דבירושלמי איכא פלוגתא וסבר ר' חגי דלא אמר חנן איבד מעותיו אלא אחר אבל אב גובה ואנן ק"ל כר"י דפליג עליה וסבר למזונות בין אב בין אחר אינו גובה לקבורה בין אב ובין אחר גובה וע' בדברי המ"מ פי"ד מה"א מ"ש בשם הרשב"א וע' במרדכי פ' ב' דכתובות מ"ש בשם מהר"מ:

ל **היו חייבים לבעל**. לאו דוקא חייבים ה"ה אם לקחו מנכסי הבעל ופרנסו אשתו ואף על גב שלא הודיעו לבעל תחלה דלא אמרו רק היכא דפרנס משלו אז אמרי' הניח מעותיו על קרן הצבי ועיין בהגהו' מרדכי:

לא **ופרנס בתו עם חתנו**. עיין בתרומת הדשן סי' שי"ז שכתב (דין זה על ראובן שפרנס חתנו ובתו על שלחנו שתי שנים יותר על קצבת הזמן שהגביל לתת להם המזונו' אחר החתונה ועתה בא ראובן ותבע מחתנו שיפרע לו המזונו' וכתב שהדין עם ראובן ודמיא לחצר דלא קיימא לאגר' דצריך הדר בו להעלו' שכר ואי גברא דעביד למיגר הוא הוי זה נהנה וזה חסר וכל שכן בנדון דידן דזה נהנה וזה חסר ממש הוא שהרי ראובן היה צריך הוצאות לשלחנו בשביל שמעון ואשתו וכו' ואין לחלק דודאי אומדנא דדעתא היא דודאי בחנם האכיל לחתנו ולבתו דאי הוי שקיל דמים הוי זילות' נראה דאין לחלק הכי מדעת הכרס ולא אומדנ' דמוכח הוא כלל דלית ליה שום זילותא אם אינו נותן את שלו בחנם וקצת ראיה דאין לחלק מהא דאיתא פרק שני דייני גזירו' מי שהלך למדינת הים ועמד א' ופרנס את אשתו הניח מעותיו על קרן הצבי וכתב במרדכי איכא מ"ד דקסבר דוקא אחר אבל אב שפרנס את בתו חייב הבעל לשלם וכו' מ"מ אית לן למימר נמי איפכא דלרבותא נקט אחר ולא מבעיא אב דמסתמא למחיל' יהיב לה ומיירי בעשיר דהוי זילותא שיטול דמים מפרנסת בתו אלא אף אחר נמי הניח מעותיו על קרן הצבי וכו' אלא ע"כ לא אמרי' כלל דמשום זילותא כי האי גוונא מוחל על חסרון כיס שלו אמנם מסיק התם מור"ם דל"ש אחר ל"ש אב לעולם הניח מעותיו על קרן הצבי ולפי זה בנדון דידן אף אם נתחייב החתן לפרוע דמי מזונו' שלו לא יתחייב לפרוע דמי מזונו' אשתו ואפשר יש לחלק לפי סברת ר"ת ור"ח דמוקי הא דפורע חובו דוקא במזונו' אשתו כדאית' בהרא"ש פרק שני דייני גזירו' ע"ש עכ"ל) דמשמע הא ע"פ דעת הפוסקים דהא דפורע חובו מיירי בכל חובות אין לחלק בין מזונו' אשתו למזונו' שלו וחייב לשלם גם מזונות אשתו וא"כ מאחר שכבר פסק הרב בח"מ סי' קכ"ח כדעת הרי"ף והרמב"ם ושאר פוסקים דההיא דפורע חובו מיירי בכל חובות למה העתק כאן דין זה של ת"ה הבנוי ע"פ דעת ר"ת ור"ח ובאמת קשה לי על דעת ת"ה למה כתב ואפשר יש לחלק לפי סברת ר"ת וכו' הא גם לכל הפוסקים יש לחלק וכמו שכתבו התו' בכתובו' דף ק"ז ע"ב ודף ק"ח ע"א בד"ה חנן אומר וכו' ושאר פוסקים לחלק בין עושה לו טובה כגון יורד לתוך שדה חבירו שלא ברשו' או נותן לו דירה דמחוייב לשלם לו מה שהנהו ובין מצילו מן החוב הדומ' למבריח ארי ואף על גב דמהנ' אותו לא מחייב מידי ועיין בר"ן ובמ"מ פי"ב מה"א דין י"ט מ"ש על דברי הרשב"א גם מסבר' יש לחלק בין המפרנס איש ואשתו בייחד ובין המפרנס אשתו

לבדה ע"כ למעשה צריך עיון דין זה ומ"מ לאו דוק' באב המפרנס בתו וחתנו ה"ה באחר המפרנס איש ואשתו ואפשר לפרש דברי ת"ה דה"ק ואפשר יש לחלק לפי סברת ר"ת ור"ח וכו' דודאי לפי דעת שאר פוסקים דס"ל דבכל פורע חוב איירי א"כ ה"ה הכא פטור ממזונו' אשתו דלא עדיף משאר חוב אבל לפי דעת ר"ת דס"ל דבשאר חובו' חייב לשלם רק במזונו' אשתו לבד פטור משום שאם לא הי' מפרנסה היתה מצמצמת הנה סברא זו שייכא דוקא כשמפרנס האשה לבדה אבל כשמפרנס שניהם יחד והבעל לא אמר לה שתתפרנס ממעשה ידיה ודאי כוונתו היה שתהיה כמוהו ואם הוא ישלם בעד מזונותיו ישלם גם בעדה ולפי פי' זה קשה על מהר"ף כ"ץ שפסק בח"מ סי' קכ"ח כדעת ר"ת (וממילא לפי פי' הנ"ל בדעת הת"ה מחוייב לשל' ג"כ עבור מזונו' אשתו כנ"ל) ובס"ס רמ"ו הועתק ג"כ דין זה של הת"ה דאין חייב לשלם בעד מזונו' אשתו ולא הגיה מהר"ף כ"ץ כלום על דין זה ושמא משום דלא כתב בת"ה דין זה רק דרך אפשר ס"ל לסמ"ע דלאו למעשה כ"כ ומ"מ מה שהכריע בסמ"ע בסי' קכ"ח כדעת ר"ת נגד דעת הרי"ף והרמב"ם והמ"מ והר"ן ושאר פוסקים ובפרט להוציא ממון הוא תמוה:

לב **מכרה נכסיה ופרנסה עצמה וכו'**. נראה דמיירי דהאש' היא בת מלאכ' ואם היתה מצמצמת היה מספיקין מעשה ידיה אבל בשני רעבון דלא ספקה מ"י דאמרי' בגמרא דאז אין לו לומר צאי מעשה ידיך במזונותיך מכ"ש כשאינה בת מלאכה כלל למה תפסיד נכסיה שמכרה מאחר שאין לו שום טענה עליה ואיך יאמר צאי מעש' ידיך במזונותיך והיא אינה בת מלאכה כלל או שאין מספיקין מעשה ידיה אפי' לחצי המזונו' שוב ראיתי בדברי הר"ן פרק אלמנה ניזונו' כתב בשם הרמב"ן אפילו מכרה נ"מ וכו' והר"ן כתב שדינו צ"ע ע"ש דף תקכ"ה ע"א ועיין לקמן ס"ק ל"ז:

לג **ושתקה אין לה מזונו**'. ששתיקת' היא קבלה אבל אם מחתה ואמרה איני רוצה ובאין מספיקין מעשה ידיה למזונותיה רשאי למחות דהא ק"ל מזוני עיקר וכמו שנתבאר בסי' שלפני זה סעי' ד':

לד **ומכרו ב"ד וכו' או שמכרה היא וכו'**. דלאו בחדא מחתא מחתינהו דב"ד המוכרים אפי' מטלטלין צריכה לישבע בסוף שבועת המשנה אבל אם היא מכרה אינה נשבעת שבועת המשנה אלא כשמכרה דוקא מקרקעי או מטלטלין הידועין שלא היתה יכולה לכפור בהם אבל מכרה מטלטלין שהיתה יכולה לכפור בהם אין עליה אלא היסת:

לה **ואמר הנחתי לה מזונו**'. ה"ה אם טען אמרתי לה צאי מעשה ידיך במזונותיך ושתקה:

לו **הרי זו נשבעת בנק"ח**. עיין בטור שכתב דעת רש"י והרא"ש ושכן הסכים הרי"ף שהבעל שטוען ברי נאמן בשבוע' להוציא מה שפסקו לה ב"ד:

לז **לא הנחת אלא לויתי מזה**. ה"ה אם טוענת מכרתי נכסיי ולא הייתי יכולה לעשו' מלאכה וכבר כתבתי לעיל ס"ק ל"ב שדע' הרמב"ן אם מכרה נכסי מלוג שלה הפסידה שדרכן של נשים לגלגל עם בעליהן ולסייען ושהר"ן הניח זה בצ"ע:

לח **שנתן לה על העתיד**. דמאחר דעדיין לא הגיע זמן המזונו' אין אדם נאמן לומר פרעתי תוך הזמן:

לט **טענתו טענה**. זה הוא דעת הרא"ש שאם הבעל טוען היה לך לעשו' אף על פי שאינה מספקת רק לדברים גדולים הי' לה לדחוק ולצמצם אבל המ"מ כתב שנרא' מדברי הרמב"ם שאפי' בלותה בלא ב"ד אין מחשבין עמה על מעשה ידיה אלא פורע הקפותיה וכן הסכים הרמב"ן ז"ל וכ"כ בעל התרומו' בשם הרמב"ן אם שתק ולותה ואכלה ולא עשתה אף על גב דספק' מוציאים ממנו וכ"כ הר"ן על דברי הרמב"ם בלותה ואכלה אם עשתה יטול ואם לא עשתה הפסיד והתימא על הרב מהרמ"א שכאן העתיק דברי הרא"ש כאלו אין חולק עליו והנך רואה שאין דבריו מוסכמים ולעיל כשהועתקו דברי הרמב"ם בסעי' ה' ח' לא הגי' כלום:

מ **צריכין שיספיקו מעשה ידיה**. גם זה דעת הרא"ש כשהב"ד פוסקין לה מזונו' מדקדקין על מעשה ידיה ואין פוסקין לה מזונו' רק מה שצריכה יתר על מ"י אבל לעיל בסעי' ה' העתיק דברי הרמב"ם שאין מחשבין עמה על מעשה ידיה וכתב הר"ן שכן הסכימו הרמב"ן והרשב"א ושכן דעת הרי"ף בתשובה ועיין בר"ן שהאריך בזה ושכתב שיש להם ראיה בגמרא ושיש לדחו' הראיה וסיים אף ע"פ שהדברים מראין כן אין לנו כח לחלוק על אבות העולם והתימה על הרב מהרמ"א שהעתיק כאן דברי הרא"ש כאלו אין חולק עליו:

מא **אין לה כלום**. כלו' שאינה יכולה לתבעו בעד מותר מעשה ידיה דכל כגון זה ויתרה לגבי בעלה רק שלכתחלה תקנת חכמים שנותן לה מעה כסף אבל הוא אינו יכול להוציא ממנה המותר שכל שאינו נותן לה מזונות זכתה היא במעשה ידיה ואפילו דרך שתיקה ועיין במ"מ וע' לקמן סי' פ' סעיף י"ח:

מב **אם באה מחמת טענה**. כלומר ובירורה שדבריה כנים שיש לחוש לטענתה:

מג **אלא כשהיא עמו**. ואפילו למאן דס"ל שהבעל יכול להשרות אשתו ע"י שליש מודה דהיא אינה יכולה להשרות אותו כן אף על פי שאינה מורדת מתשמיש כי בעת העונה רוצת לבא אליו כי היא משועבדת לעמוד תמיד לפניו ולשמש אותו ולאכול עמו על שולחנו וכשתלך ממנו אין לה מזונות אפי' לפי ברכת הבית:

מד **מנכה לה ממזונותיה**. היינו לכתחילה אבל אם לא עשתה מלאכה ולותה לצורך מזונותי' כבר כתבתי לעיל שדעת הרמב"ם והרבה פוסקים שמשלם מה שלותה ואינו מנכה לה מה שלא עשתה מלאכה:

מה **והוא דלא ספקה**. אבל מעשה ידיה מספיקין והוא הכריז שלא ילוה לה אדם הוי כאומר צאי מעשה ידיך במזונותיך דרשאי:

סימן עא

א **חייב אדם לזון**. ויורדין לנכסיו אם אין רוצה לזון אותם ברצונו לא נתבאר אם די שנותן להם במזונות כל דהו או שצריך לזון אותם כשם שהוא זן את אשתו והם עולים עמה וע' בר"ן שכ' שמדין מזונות אמן נגעו בהם היה משמע קצת שצריך לזון אותם במזונות שנותן לאמם אבל להרא"ש בדין הבא על הפנויה ס"ס זה שאע"פ שאינו חייב במזונות שלה חייב הוא במזונות בנו הנולד ממנה משמע קצת שאין הבן נגרר אחר אמו וע' בסי' ע"ג ס"ו גבי כסות ה"ה מזונות ועיין לקמן סי' קי"ד ס"ז ועיין בתשו' הרב מהר"ם מלובלין סי' ע"ט אם חיוב זה נוהג ג"כ לאחר מיתה טוענין הקטנים שקודם חלוקה יתנו להם מזונות עד שש ואחר כך יחלוקו הנכסים בשוה:

ב **אבל לא כופין להשיא בנותיו וכו'**. הל' מגומג' והכוונה דאין כופין על פרנסה כמו שכופין על צדקה אבל כופין שיתן לה בעל ואם ימצא מי שיקח אותה ערומה הרשות בידו ואם לא ימצא מי שיקח אותה בחנם יתן לה פרנסה בצמצום כדי שיקח אותה מי שיהיה אבל מצוה הוא ליתן נדן הראוי כדי לזוגם להגון לה וכבר כתבתי מזה לעיל בסי' נ"ז:

ג **אבל מבני שש ומעלה**. לא ביאר בדבריו אם דוקא במי שאינו אמוד ואף על גב דגם בפניו אין יורדין לנכסיו רק מכלימין ומכריזין עליו ה"א דשלא בפניו עדיף טפי דמסתמא אמרי' אם הי' כאן לא הוי גרע מעוף טמא וכל זמן שלא נשמע בפי' שאינו רוצה לזון מחזקינן ליה בחזקת רחמן קמ"ל דלא יורדין לנכסיו אבל באמוד יורדין לנכסיו בתורת צדקה אף שלא בפניו אבל הרמב"ם כתב להדיא פ' י"ב מה"א אף על פי שהוא אמוד משום דבגמ' בכתובות דף ק"ז ע"א אמרו מי שהלך למד"ה ב"ד יורדין לנכסיו וזנין לאשתו אבל לא בניו ובנותיו ולא דבר אחר מאי ד"א רב חסדא אמר תכשיט רב יוסף אמר צדקה ולכ"ע צדקה לא ובתכשיט פליגי וכבר כתב הרמב"ם דאין נותנין לה תכשיט וכ"ש צדקה:

ד **דודאי ניחא ליה בהכי**. התו' פ' נערה דף מ"ח בד"ה ולא שאני לך כתבו בשם ר"י דמיירי דקודם שהלך למד"ה היה ניזונים בניו ובנותיו משלו אפ"ה אין זנין אותם מנכסיו דאל"כ אף בנשתטה אין זנין בניו אם הוא לא היה מפרנסם וכן הוא בספר אגודה וכ"כ התו' דף ק"ז ע"א בשם ר' שמשון בד"ה מאי פסקה דמיירי דבניו היו סמוכין על שלחנו ואפ"ה אין זנין בניו הואיל ויצא לדעת ובמרדכי פרק נערה דף תקל"ט ע"ב כתב בתחלה מי שהלך למד"ה וכו' ב"ד זנין ומפרנסין לאשתו אבל לא לבניו פי' ר"י דההוא מוקמה לה בפ' בתרא בשלא היה משרה (ע"י אפטרופס) בניו ובנותיו מתחלה לזונם שאם היה משרה מתחלה בניו ובנותיו נותנין מנכסיו כיון דניחא ליה וכו' וי"מ דאדרבה דההיא מי שהלך למד"ה מתחלה היו סמוכים על שלחנו וכו' אפ"ה אין זנין והמעיין בתו' הנ"ל שהבאתי ובספר אגודה יראה שהוא ט"ס במרדכי ובתחלה צריך להיות י"מ כו' ולבסוף צ"ל פי' ר"י דאדרבה וכו' כמו שהוא בתו' וכמו שפי' ר' שמשון הנ"ל והרב העתיק בשם ר"י כפי אשר מצא בדברי המרדכי ולא שת לבו דדעת ר"י הוא להיפך במסקנא:

ה **אם אמוד זנין אותו בכל ענין**. זה הוא דעת הר"ן אך הרב לא החליט דעתו ועיין שם בדף תפ"ו ובדף תפ"ז ועיין בכ"מ סוף הלכות נחלות:

ו **אפילו הן יתרין על שש**. מדסתם וכתב ולא התנה והוא שיהיה אמוד משמע שדעתו לפסוק דלא כהרמב"ם רק כהטור והר"ן שהסכימו בנשתטה שזנין אותם אף בלא אמוד דמסתמא ניחא ליה שיזונו אותם דהא מי שאינו זן אותם מגונה ביותר ודוקא בהלך למד"ה אין זנין אותם מפני שהיה לו לצוות:

ז **אם הוא מודה שהולד ממנו**. אבל אם אינו מודה אף על פי שהיא טוענ' ברי והוא טוען שמא גם אחרים באו עליך הא ק"ל מנה לי בידך והלה אמר איני יודע פטור דחזק' דממונא עדיף ואעפ"י שהיא נאמנ' להכשיר הולד אינה נאמנת להוציא ממון עיין בתשובת ריב"ש סי' מ"א:

סימן עג

א **בימות הגשמים ובימות החמה**. במשנה תנן (כתובות דף ס"ד ע"ב) אינו נותן לה חדשים בימות החמה ושחקים בימות הגשמים ופרש"י חדשים קשים לה בימות החמה לפי שהן חמין ויפין לה בימות הגשמים ע"כ הקדי' בימות הגשמים לימות החמה לומר שיקנה לה תמיד בגד חדש תחילת ימות הגשמים ובטור מסיים והשחקים שהן מותר הבלאו' הן לה להתכסות בימי נדותה והיא גמרא ערוכה (שם דף ס"ה ע"ב) מותר בלאות לאשה ולא ידעתי למה הושמט כאן:

ב **לישב בזויות ביתה**. ואפ"ה נותן לה רדיד דהא צריכה לילך לבית האבל ובית המשתה:

ג **כל דברים הללו נותן לפי עשרו**. לשון הרמב"ם ואפי' היה ראוי לקנות לה כלי משי ורקמה וכלי זהב כופין אותו ונותן וכלומר אף ע"פ שהיה אביה עני מ"מ עולה עמו וחייב ליתן לה לפי עשרו:

ד **וע"ל סי' ע' סעיף ג'**. כלומר דלעיל כתב שר"ת חולק וס"ל דאין כופין להוציא כשאין לו גבי מזונות וה"ה כאן גבי כסות:

ה **עד בני שש חייב ליתן להם כסות**. נראה דה"ה ביותר משש אם לא רצה לכסות גוערין בו ומכריזין עליו דכסות ומזונות דין אחד להם דשניהם צרכי הגוף הם וכן אם הוא אמוד כופין אותו על הכסות כמו שכופין על המזון:

ו **כפי צרכן בלבד**. דדוקא גבי אשתו דרשינן מקרא דעולה עמו וחייב לכבדה יותר מגופו אבל בניו אם נותן להם כדי צרכן ההכרחי יוצא בזה:

ז **מי שמשכן כסות אשתו**. פי' שלוה דמים עליהם דאז יש בו משום תקנת השוק אבל אם כבר לוה דמים ואח"כ נתן לו בגדי אשתו למשכון אם המלוה מודה שלא ברשות אשתו עשה צריך להחזיר לה כדין גנב ופרע בחובו (כמבואר בח"ה סי' שנ"ו סעיף ו') ולקמן סי' צ' סעי' י"ד יתבארו דינים אלו והחילוק שיש בין כסות אשתו שעשה לה לכסות אשתו שהכניסה לו אביה:

סימן עד

א **הדירה שלא תתקשט**. הנה בטור בסי' ע"ב כתב דין המדיר אשתו מליהנות לו או שלא תטעום דינים דשייכי לענין מזונות אשר נתבארו בסי' ע' וכאן בסי' זה סידר דינים השייכים לענין כסות וכלים והליכת בית אביה דינים אשר נתבארו בסי' הקודם לזה וגם הרמב"ם סידר כל א' בפרק השייך לו עיין בפי"ב ובפי"ג מה"א ודין המדיר מתשמיש יתבאר בסי' ע"ז בדין עונה והמדיר ממלאכה לקמן סי' פ' בדין מעשה ידיה:

ב **ותלאו בתשמיש**. דבלאו הכי אם אומר לה הריני אוסר לך שלא תתקשט או שלא תעשה דבר פלוני ודאי אין בדבריו כלום שאין אדם יכול לאסור על חברו שום דבר וה"ה לאשתו וכן הוא בי"ד סוף סימן רנ"ה:

ג **שאמר קונם הנאת תשמישך עלי כו'**. אבל אם אמר קונם הנאת תשמישי עליך לא מתסרא דהא משועבד לה ועיין לקמן בסי' ע"ו סעיף י':

ד **שאומר קונם הנאת תשמישך עלי**. ואם לא תלאו בתשמיש אלא מדירה מליהנות לו שהוא הנאת מזונות אם תתקשטי אזי תתקשט ותאסור שלשים יום בהנאת מזונות כמבואר לעיל בטור סי' ע"ב ובי"ד סי' רל"ה סעי' ב':

ה **תתקשט מיד**. כלומר אם תרצה תתקשט וממילא תיאסר בתשמיש ויקיים ז' ימים כדין המדיר אשתו מתשמיש כמבואר לקמן סי' ע"ו סעי' ט' ואם לא יתיר נדרו תוך ז' יוציא ויתן כתובה ואם היא רוצה לקיים דבריו ושלא להתקשט הרשות בידה ולקמן סי' קנ"ד מבואר דכל היכא דאמרו יוציא סתם אין כופין בשוטים ועיין שם בסעיף כ"א:

ו **בעניות שנה א' יקיים**. בין שפירש שנה א' בין שהדירה סתם צריך להמתין שנה א' לשמואל כתובו' דף ע"א ע"ב דק"ל כוותיה והוא דתנן בכתובו' בריש פירקין דף ע' ע"א בעניות שלא נתן קצבה דהיינו בסתם יוציא מיד מיירי לשמואל בנדרה היא וקיים לה הוא דאי בהדירה הוא ימתין עד שימצא פתח לנדרו לשמואל תו' דף ע"א בד"ה בעניות שלא נתן קצבה:

ז **יותר מכן יתיר נדרו וכו'**. והא דלא אמרינן לאחר שנה תתקשט ותאסר בתשמיש להבא ויקיים ז' ימים אפשר לומר דלא ס"ל לבית הלל במשנה (בכתובו' דף ס"א ע"א) דמי שמדיר אשתו מתשמיש המיטה תמתין ז' ימים אלא כדי שלא להוציא מיד דאולי ימצא פתח לנדרו תוך ז' אבל זה שלא מצא פתח תוך שנה אין נותנין לו זמן יותר ועיין בתוספו' בר"פ המדיר (כתובות דף ע') ד"ה ה"נ כיון דמשועבד לה לא כ"כ דכתבו שם דלשמואל דאמר אפי' בסתם ימתין שמא ימצא פתח לנדרו לא הוה ליה למימר יתר מיכן יוציא ויתן כתובה אלא לאחר שלשים תהנה ותאסר לבית הלל שבת אחת עכ"ל ועיין בדברי הרמב"ם פי"ג מה"א דין י"ב ודין י"ג במדיר אשתו שלא תלך לבית אביה שיש לה זמן חודש אחד כשהן בעיר אחת או רגל אחד כשהן בעיר אחרת שאין נותנין לה זמן יותר לומר שאח"כ תהנה ותיאסר כמ"ש בדין י"ג המדיר אשתו שלא תלך לבית האבל או לבית המשתה או יתיר נדרו או יוציא ויתן כתובה וכמו שפי' המ"מ וז"ל ר"ל תוך זמן שלשים יום הידוע למעלה פי"ב שממתינין לבעל עכ"ל ויש לדחות דגם במדיר שלא תלך לבית אביה נותנין לה זמן כל החודש השני ומ"ש הרמב"ם בפרק הנ"ל בדין ח' המדיר את אשתו שלא תתקשט וכו' בעניות שנה אחת יקיים יתר על כן יתיר נדרו אפשר לומר דכוונתו שלאחר שנה נותנין לו עוד זמן שלשים יום להתרת הנדר וכמו שפי' המ"מ בדין שלא תלך לבית האבל דהרמב"ם לא מפרש דתלה בתשמיש רק בסתם הנאה מנכסיו שיש לזה זמן שלשים יום וכמו שנתבאר פי"ב וכן משמע בסמוך סעיף ד':

ח **נדרה היא שלא תתקשט**. לדעת הרמב"ם כל שנדרה היא הברירה בידו אם אומר לא איכפת לי במה שנדרה תשב תחתיו ואם אומר אי אפשר באשה נדרני' יוציא ויתן כתובה וכ"כ הטור בשמו לעיל בסי' ע"ב והר"ן נחלק עליו ועיין מזה בי"ד סי' רל"ה ואין להקשו' דהא בכל אשה הברירה ביד הבעל ואכתי לא ידענו שהאיש מוציא לרצונו י"ל דקמ"ל דאינה יוצאת בלא כתובה ואינו יכול לומר אי אפשי באשה נדרנית דהא בידו להפר וכ"כ הרמב"ם סוף פי"ב מה"א:

ט **אסר הבעל כלי שכניו**. בגמרא בכתובו' דף ע"ב ע"א אמרו המדיר את אשתו שלא תשאל ולא תשאיל וכו' וכן היא שנדרה שלא תשאל ושלא תשאיל וכו' תצא שלא בכתובה וכתבו התו' דאין לפרש כפשוטו דאין בידו להדירה שלא תשאל וכמ"ש לעיל ס"ק ב' ואם תלה בתשמיש אמאי יוציא מיד ימתין ז' ימים וליכא לפרש בנדרה היא וקיים לה דהא קתני סיפא וכן היא שנדר' ע"כ מוקי לה התו' דמיירי שאסר כלי שכיניו עליו וא"כ אסור לה לשאול כלים שלא תכשיל אותו וכ"ש באוסר כליו על שכניו אסור לה להשאיל והר"ן בשם הרשב"א מפרש דרישא איירי בנדרה היא ותלתה בתשמיש או מזונו' וקיים לה איהו וקרי לה מדיר דקיומו של נדרה בדידיה תליא וסיפא מיירי דנדרה היא סתם ואין אלו מנדרים שבידו להפר ע"כ תצא שלא בכתובה מפני שמשיאתו שם רע בשכיניו ונתבארו עתה כל דברי הסעי' הזה רק מ"ש ושמע וקיים לה נראה דלאו דוקא קיים לה ה"ה לא הפר לה דהא דאמרינן קיים לה היינו כדי לפרושי מה שאמרו המדיר דמשמע שהוא מדירה ע"כ פירשו דמיירי דקיים לה והוי כאלו הדיר הוא אבל לדינא אם שתק ולא היפר הוי כאלו קיים לה וכן הוא בגמ' וברמב"ם פי"ב וכן הוא בסמוך סעיף ד' וה':

י **והרי היא נאסר' מיד וכו'**. ואם הדירה מהנאתו ע"מ שלא תשאל כלים יוציא לאחר שלשים כדין איסור הנאה במזונו' וכ"כ המ"מ יתיר נדרו פי' שממתינין לו ל' יום:

יא **או שאסרה על עצמה כלי בעלה**. הרמב"ם סתם וכתב בלשון הגמרא וכן היא שנדר' שלא תשאל ולא תשאיל והטור שינה וכתב שאסרה על עצמה כלי בעלה דבלאו הכי אין זה לשון נדר אם נדרה שלא תשאל ולא תשאיל:

יב **שלא לארוג בגדים נאים לבניו**. במקום שדרכן לארוג לבנים לשון הרמב"ם כלו' שאין זה מצד החיוב עליה דא"כ היכא חל הדר או י"ל דתלתה בתשמיש או במזונו':

יג **וכיון ששמע ולא הפר יוצי' מיד**. כבר כתבתי ס"ק ח' דלדעת הרמב"ם אינו מחויב להוציא מאחר שנדרה הוא יכול לומר לא איכפת לי בנדרה ומי יכוף אותו להוציאה אלא קמ"ל דצריך ליתן כתובה מאחר שבידו להפר:

יד **ואם הוא אומר קונם תשמישך**. בב"ח תמה על הרב המחבר כשם שחילק בסיפ' בנדר הוא בין חדש ליותר מחדש כך היה לו לחלק בריש' בנדרה היא וכן הוא בטור ולי נ' שהרב נמשך אחר דברי הרמב"ם דס"ל דכל שנדרה היא אין כופין אותו להוצי' רק בדעתו הדבר תלוי כמו בכל נשים ועיקר החידוש דלא תימ' תצא בלא כתובה וכמ"ש למעלה ס"ק ה' ואם כן אין חילוק בריש' דלעולם צריך ליתן לה כתובה אפילו נדרה על זמן רב הואיל ובידו להפר:

טו **אם תלכי לבית אביך יותר מחודש**. ה"ה בסתם תמתין חודש א' לשמואל דק"ל כוותי':

טז **יקיים ז' ימים**. עמ"ש לעיל סעיף ז':

יז **הדיר' שלא תלך למרחץ**. כל זה לשון הרמב"ם פי"ג מה"א דין ט' ובב"ח הקשה על דברי הרמב"ם וז"ל ותימ' הא ודאי כיון שאין בידו להדירה שלא תלך למרחץ וכו' בע"כ צ"ל דתלאו בתשמיש ואם כן קשה אמאי קאמר יתר ע"כ יוצי' ויתן כתובה הל"ל יתר ע"כ תמתין שבת אחת ואח"כ יוצי' ויתן כתובה ומפני קושי' זו נדחק הרב ב"י ופי' האי יוצי' ויתן כתובה דאה"נ דלאחר ז' ימים קאמר דיוצי' ויתן כתובה כ"כ בספר ב"ה ובש"ע בסעיף ח' אלא דבסימן ז' העתיק לשון הרמב"ם ואין ספק שנסתפק בפי' דבריו ולכן כתב דבריו בלשון הרמב"ם בסתם בסעיף ז' ואחר כך מפרש דברי הרמב"ם לדעתו והמעיין בדברי הרמב"ם פי"ג מה"א והמ"מ ירא' שכונת הרמב"ם הוא כפשוטו והגירס' הנכונה יתר על זה יתיר את נדרו ופי' המ"מ שימתינו לו שלשים יום כנזכר פ' י"ב כי מה"מ מפרש כל הסוגי' במדיר מהנאתו ולא מתשמיש (וכמ"ש לעיל ס"ק ז') ונ' דכל הדינים הנזכרים בסי' זה היינו דברים שקשים לה ויש לה צער במניעתה כגון שלא תתקשט או שלא תשאיל כלים או שלא תלך לבית אביה ולבית האבל או שלא תלך למרחץ או שתלך יחף אבל אם הדירה לטובתה כגון הדירה בקונם אם לא תתקשט או אם לא תלך לבית האבל והמשתה וכיוצ' בזה ודאי דלא יוצי' ויתן כתובה דהא אינו רעה לה ואדרבה בזה מראה שאוהב אותה מ"מ נ' דאם אינה רוצה לקבל דבריו אינו יכול לכופה והנדר חל והוא אין לו דין מורד והיא אינה מורדת ולאחר ששה חדשים יוצי' ויתן כתובה כמו שיתבאר בסי' ע"ז סעיף י"א:

סימן עה

א **שחלוקים בלשונם**. אף על פי שמסתמ' יהודה וגליל ועבר הירדן היו מדברים בלשון הקודש אפשר היה שינוי בלשונם כדאמרינן בעירובין גלילאה דלא דייקו לישנ' וזה לשון הד"מ אם תאמר שלעזיי"א וריינו"ס ופרנקי"ן מקרי חילוק ארצות א"כ איך יתכן שא"י

שהיתה ת' פרסה על ת' פרס' לא היה בו רק ג' ארצות עכ"ל ולפ"ז לאו בשינוי לשון לחוד תלי' דמסתמ' שלעזיי"א וריינוס יש קצת שינוי לשון אלא בגודל המדינה תלוי וצ"ע למעש' בזמן הזה מה נקרא ארץ אחרת והריב"ש בסי' קע"ז כתב למלכות אחרת אין יכול לכוף אשתו אבל באותה מלכות עצמה מוציאין:

ב **ונשא אשה בארץ אחרת כופין אותה**. הר"מ מרוטנבורג בפי' לירושלמי (הביאו הב"י סי' זה) כתב כיון דהנשואין היו בגליל אין כופין אותה לילך אחריו ליהודה ובטור כתב בדברי הר"מ הנ"ל אם הוא מיהודה וקדשה בגליל אפילו לא נשאה בגליל אלא בעבר הירדן צריכ' לילך אחריו ליהודה דמשמע דמכ"ש אם נשאה בגליל ובד"מ הגיה בטור אפילו לא נשאה ביהודה נמצא דהר"מ הנ"ל חולק על הרמב"ם והרי"ף דס"ל דאם נשא אשה במדינה אחרת צריכה לילך אחריו ובב"ח נדחק ליישב לחלק בין אם רוצה מיד אחר הנשואין לילך למקומו או אם נתעכב שם במקומה אחר שנשאה והר"ן כתב כופין אותה לצאת כלומר אף על פי שעומד עכשיו בגליל ולמעשה א"צ להאריך כי ראוי לפסוק כפשט לשון הרי"ף והרמב"ם והר"ן והמ"מ וריב"ש:

ג **בלא כתובה ולא תוספות**. ונ"מ ונצ"ב אם נגנבו או נאבדו יתבאר בסעיף ד':

ד **אעפ"י שהתנה עמה וכו'**. לשון הר"ן ובגליל אין כופין אותה לצאת כלומר אף על פי שהוא מיהודה ויכול להוציא מכרך שבגליל לעיר שביהודא אם היה מושבו ביהודא בעיר לא כל הימנו שיאמר לה כיון שאני יכול להוציאך מכרך של גליל לעיר שביהוד' כ"ש שאני יכול לכופך להוציאך מכרך שבגליל לעיר שבגליל (אלא בעבר הירדן צריכ' לילך אחריו ליהודה דמשמע דמכל שכן אם נשאה בגליל) דלית' אלא למה שנתרצית בלבד נתרצית יש להסתפק אם יכול להוציאה בגליל למקום השוה או אם רוצה להניחה במקומה והיא אומרת על מנת כן נשאתיך שתוליכני למקומך וחן מקומך היה עלי הוי כאלו היה לי תנאי עמך שתוליכני למקומך או נאמר שהברירה בידו ומאי דאמרן שע"מ כן נשאה היינו שתהיה הברירה בידו לא שיהיה מוכרח להוציאה למקומו:

ה **ואינו יכול להוציאה ממדינה לכפר**. היינו כשהיו שניהם דרים במדינה אבל אם הוא דר במדינה ונשא אשה בכפר צריכה לילך אחריו לא יהא אלא ממדינה למדינה וכ"כ הר"ם:

ו **וי"א דאם היו שניהם מארץ אחת**. דעת ר"ת הוא הפך כל הפוסקים שהוא סובר דהמשנ' מיירי בכפיית האיש מתי תוכל לכופו שילך אחריה כי בכ"מ שאין לאיש היזק ידה על העליונה והוא מחויב לילך אחרי' במדינ' אחת מעיר לעיר אם לא בשני מדינות והנשואין היו בעירו אז א"צ לילך אחריה אפילו במקומות שוין או אפילו במדינה אחת

והנשואין היו בעירו ואין המקומות שוין אז אין יכולת ביד האשה לכופו להניח עירו מקום הנשואין מאחר שאין המקומות שוין:

ז **ונשאה בארץ אחרת.** ומכ"ש אם נשאה בארצה שאין יכולה להוציאה מארצה דלא כדעת הפוסקים דס"ל דאפילו הנשואין במקומה צריכה לילך אחריו לארצו:

ח **דרך מקרה ולא אתדר ליה.** כלו' אם היו הנשואין מתחלה בעירה על דעת לדור בעיר' אין יכול להוציא' ממקומה מעיר לכרך אבל אם אחר הנשואין דרך מקרה באה למקומה ודאי יכול להוציאה משם:

ט **למקום שירצה ויש חולקין.** הריב"ש כ' אין ספק שאין האיש יכול לכוף את אשתו ללכת עמו על הספר ולהוליכה מעיר לעיר מדחי אל דחי ובזה לא נסתפק אדם מעולם, ונ' דאף בעל ת"ה יודה לזה כי בעל ת"ה מיירי שמבקש מאשתו שתלך עמו למדינה אחרת לגור שם היינו שרוצה להוליך אותה למקום מיוחד במדינ' אחרת ולקבוע דירתו שם והריב"ש חולק גם על זה כנר' בסי' פ"א ובסי' פ"ח שאם היה בברש"ך מקום הנשואין לא היה יכול להוליכה למקום שהיו רוצים לקבוע שם דירה מקום תורה וחכמה אף שדחקה לו השעה שם בברש"ך כנזכר בשאלה סימן פ"א:

י **ויש לו שם אשה.** המעיין בב"י בתשובת הרשב"ץ ירא' דמ"ש דכיון שיש לו אשה בברש"ך כדי נסבה דהא בלאו הכי כל שיש לו נשואין במדינה אחרת צריכה לילך אחריו אפילו מנוה יפה לנוה הרעה ומעיר לכרך דהוי כאלו התנה עמה שתלך אחריו ותשובה זו שהשיב הרשב"ץ תמצא ג"כ דין זה ממש בתשובת הריב"ש סי' קע"ז והריב"ש פסק שהדין עם האשה וכן פסק הרב כהריב"ש בסמוך ולא ידעתי למה העתיק תשובת הרשב"ץ דהא כבר נפסק לעיל דכל אשה צריכ' לילך למדינת בעלה ואם הכוונה אפי' לר"ת החולק וסבר לה דהאיש צריך לילך אחריה מודה היכא דיש לו אשה במקום אחר קשה מנ"ל זה דהא הרשב"ץ כתב דין שלו אליבא דשאר פוסקים ולא אליבא דר"ת:

יא **מנוה יפה לנוה רע.** כבר כתבתי שזה דוקא כששניהם ממדינ' אחת ומעיר אחת אז אין יכול לשנות אותה למקום גרוע אבל הנושא אשה ממדינה אחרת דהוי כאלו התנה שתלך אחריו אפילו מכרך לעיר ואפילו מיפה לרע:

יב **ובכל מקום מוציאין ממקום שרובו כותים.** כלומר אפי' מנוה יפה לרע כי מקום שרוב' ישראל שוקל נגד הריעותו' האחרו' ובב"ח כתב דאף היא תוכל לכופו ואין דבריו ברורים:

יג **ואינו יכול להוציאה ממקום שהמושל וכו'**. מסדור לשון הרב משמע דקאי אדסמיך ליה דאפי' למקום שרובו ישראל א"י להוציאה במקום שהמושל רע שם אבל מלשון הג"ה מיימון משמע דמושל רע הוי כמו נוה רע ומקום שרובה ישראל עדיף מנוה רע וכמ"ש:

יד **אבל קודם נשואין לא יכולה להוציאה**. הריב"ש הביא ראיות לזה וכתב אח"כ וסברא הוא שהרי עדיין לא נתחייב בכתוב' ותנאי כתובה ואם חלתה בדרך אינו חייב לרפאות' ולא לפדות' אם נשבית ולא לקבר' אם מתה וכל הדרכים הם בחזקת סכנה:

טו **עם אמה לאו כלום הוא**. הריב"ש סיים אמנם אם התנה עם אמה מדעת היתום' מרצונה קודם הקידושין והיא הודה בזה הדין עמו ועיין בתשוב' הרשב"ץ שהביא הב"י שחולק בדין זה:

טז **לא"י כופין אותה לעלו'**. ברמב"ם ובטור לא גריס אותה דהא גם אותו כופין לעלו':

יז **ואין מוציאין מא"י לח"ל**. כדי נסבה דהא אפי' מעלין ומהי תיתי דמוציאין ובגמרא קאמר [דף ק"י ע"ב בכתובו'] ואין הכל מוציאין לאתויי עבד שברח מח"ל לא"י ועיין בתוספו' מ"ש על סיפא הכל מעלין לירושלים ואין מוציאין:

יח **תצא בלא כתובה**. לאו דוקא כאן בדין זה שאינה רוצה לעלו' לא"י אלא בכל מקום שיכול להוצי' והיא אינה רוצה לצאת תצא בלא כתובה וכמ"ש בס"א תצא בלא כתובה ובלא תוספ':

יט **אבל נ"מ שלה ונצ"ב וכו'**. מה שפסק דאם איתנהו נוטלתן הוא פשוט דאפי' זינתה לא הפסידה בלאותיה הקיימין (כתובו' דף ק"א ע"ב) וכן מה שפסק בנ"מ פטור מגניבה וחייב בשליחו' יד ניחא אבל מה שפסק בנצ"ב דאם הוא הפסידן א"צ לשלם ובנגנבו צריך לשלם זה הוא דבר תמוה והמעיין בתשובת מהר"ם במרדכי בסוף כתובות דף תקמ"ז ע"א יראה שדעתו לדמו' אשה זו שאינה רוצה לעלו' לא"י למורד' על בעלה ומורד' על בעלה דיינינן לה בדינא דמתיבתא כדכתב הרי"ף בפ' אעפ"י דמאי דכלה לגמרי ולא אזי לאשתמושי ביה כדמעיקר' וכ"ש מאי דאגנב או אתנס משלם לה בעל מדידיה כדתנן אם מתו מתו לו ובנ"מ אי אתאבדו לגמרי לא מפקינן מיניה דבעל כלו' וא"כ איך פסק כאן הפך המושכל ושלא כדין המורד' ולדעת מהר"ם בתשובה הא דפסקו בדינ' דמתיבתא דבנ"מ אי אבדו לגמרי לא מפקינן מיניה דבעל כלום היינו בלא שלח בהן יד שלא כדין אבל אם שלח בהן יד יותר סברא לשלם בנ"מ מבנצ"ב וכדאיתא בגמרא (כתובו' דף ע"א ע"א) נ"מ דבירושת קיימא אית לה וכ"כ התו' דף הנ"ל בד"ה אילימא אממאנת וכו':

כ **להתיישב בח"ל**. והוא לא גירשה עדיין ומת בח"ל תגבה ממנו כתובת' ותו' ואם מתה גם היא קודם שגבתה יורשיה גובין במקומה אבל אם גירשה מיד כשהלך לא"י אף שחזר

אח"כ לח"ל נראה דאין לה עליו כלום אחר גירושין וגם נראה אם רצה להוציאה מעיר לעיר והיא אינה רוצה לצאת שדינה גם כן שתצא בלא כתובה ואם קודם שגירשה חזר לעירו אפ"ה הפסידה הכתובה ואינה דומה להליכת א"י דהתם מאחר שהוא מאס בא"י קודם מותו ונתיישב בח"ל א"כ לא הפסידה כתובתה מאחר שלא גירשה עדיין אבל בהליכה ממקום למקום מידה שאינה עושה רצונו בזה הפסידה כתובתה ומה לה בכך שהוא אח"כ חוזר למקומו:

סימן עו

א **והטיילים עונתן בכל לילה**. הטור מפרש אדם בטל שאין לו מלאכה והוא בריא ומעונג ואין פורע מס ואינו הולך בדרך איש כזה אין עליו עול תורה שהוא אדם בטל ואינו מנדד שינה מעיניו וגם אין עליו עול מלכו' דלא חליף פירסתקא דמלכא אבביה והוא ברי ומעונג היינו מפנקי דמערבא איש כזה שאינו בעל מלאכה יש לו כח לקיים עונה בכל לילה והרמב"ם לא כתב תנאי זה שאינו פורע מס שהוא מפרש לא חליף פירסתקא דמלכא שאינו צריך לילך בשליחו' ובאנגריא של מלך וע"כ כתב ויושבין בבתיהם:

ב **מלאכתם בעיר פעמים בשבת**. ומ"מ יש להם רשות לצאת שלא ברשות שבת אחת ועיין בר"ן:

ג **ת"ח עונתן פעם אחת בשבת**. כתב הר"ן בכתובו' דף תצ"ה ע"ב תימה עונת ת"ח למה לא הוזכרה במשנה (פי' בין שאר המנויין במשנה בכתובו' דף ס"א ע"ב רק בגמר' דף ס"ב ע"ב פריך עונת ת"ח אימת) ונ"ל שאין לת"ח עונה קבועה והעונה משתנה להם כפי מה שהם צריכין לנדד שינה מעיניהם בענין לימודם ולטרוח בו והא דאמרו בגמר' שם שעונתן פעם אחת בשבת היינו כשאין מתחדש להם בלימודם דבר ולפי שזה דבר שאינו מצוי שלא יתחדש להם בלימודם דבר ע"כ לא נישנית עונתן במשנה עכ"ל:

ד **בליל טבילתה**. ועיין בא"ח סי' תקע"ד דאפי' בשני רעבון וה"ה בשאר צרות דאסור לשמש אפ"ה ליל טבילה מצוה:

ה **ובשעה שהוא יוצא לדרך**. עיין בי"ד סי' קפ"ד סעי' י':

ו **ולא יצא אלא ברשות**'. כבר כתבתי ס"ק ב' דהפועלים יוצאים שלא ברשות שבת אחת כדאית' במשנה שם דף ס"א ע"ב:

ז **אין לו להתאחר אלא חודש**. כלו' אעפ"י שברשותה כמה דבעי יכול להתעכב דהאשה יכולה למחול על עונתה מכל מקום אורחי' דמלת' שאין לו להתאחר אעפ"י שנותנת רשות לבה מצטער:

ח **כגון חמר שבקש להעשו' גמל**. לשון רש"י דף ס"ב ע"ב נישאת לו כשהוא חמר מהו ליעשות גמל שלא ברשו' משמע שאם בשעת נשואין לא היה לו אומנות מיוחדת יכול אח"כ לשנות ממלאכה למלאכה בלא רשות' מאחר שבשעת נשואין לא היה לו אומנו' מיוחדת:

ט **שנים ושלשה שנים**. בב"ח נסתפק אי שלשה ושנים דוקא ולא יותר או נימא דלאו דוקא דה"ה טפי ודע' מהרש"ל דוקא שלשה שנים ושתי שנים דנקט לאורחא דמלתא ולכל היותר שלש' שנים:

י **ואם נותנת לו רשות ת"ח יכול וכו'**. הראב"ד כתב ת"ח שתורתן אומנתן לא חשו לאורחא דמילתא משמע אבל כגון אנו צריכין לחוש לאורחא דמילתא ואף ברשות אין לעגנה יותר מן הראוי ואפי' לדברי חכמים דס"ל דאף שלא ברשות יוצא ב' או ג' שנים היינו לדינא או למי שתורתו אומנתו:

יא **ואין אשתו יכולה לעכב**. אף על גב דממעט עונתה דמאחר שהמנהג בעיר ליקח הרב' נשים מסתמא הוי כאלו התנה עמה שיקח עוד נשים ועליה דידה רמיא להתנות שלא יקח עוד וכמו שכתב בסעיף שאחר זה:

יב **והוא שיהי' יכול ליתן וכו'**. משמע קצת דאם אין האשה מעכבת אין הב"ד מוחין בידו דהרשות ביד הנשים למחול על חיוב שלהן זכר לדבר והחזיקו שבע נשים באיש אחד וגו' (ישעיהו ד':א') ועיין לעיל סי' א' ס"ק י"ג:

יג **לדור בחצר א'**. כדי שלא יתקנאו זו בזו וסמך לדבר באהל לאה ובאהל רחל ובאוהל שתי האמהו' וכתב הרמב"ן כי לכל אחת מהארבעה נשים היה אהל מיוחד בעבור שלא תדע האחרת בבואו אל רעותה גם אסור הוא מדין תורה כמו שהזכירו חכמים במסכת נדה:

יד **פועל שיש לו ב' נשים**. היינו פועל שמלאכתו בעיר שעונתו פעמים בשבת אזי יחלק אחת לזו ואחת לזו:

טו **שלא ישא אדם יותר על ד' נשים**. היינו המתנהג כת"ח או פועל שמלאכתו בעיר אחרת או חמר שכל אלו עונתן פעם אחת בשבת ולד' נשים יגיע כל אחת עונה בחודש שהוא סתם וסת לאשה כל ל' יום נמצא יגיע לפחות עונה אחת לאשה טרם יגיע וסת השני אבל טייל שמלאכתו בעיר יכולין לישא יותר מד' נשים:

טז **יקיים ז' ימים**. אפי' הוא טייל צריך להמתין אולי ימצא פתח לנדרו וגמרינן לה מנדה כדאיתא בגמרא:

יז **אפי' הוא מלח**. שאינו דומה מי שיש לו פת בסלו כך בלא נדר אשת המלח מצפה אולי יבא בכל עת:

יח **ימתין ששה חדשים עד שיבריא**. בהגהות אלפסי בשם רבי ישעיה אחרון שאם הוא מחמת חולי הראוי לרפואה צריכה להמתין עד שיתרפא:

יט **האשה שנדרה נדר של עינוי נפש וכו'**. הרב המחבר נמשך כאן אחר לשון הטור שמפרש המשנה הנישנת פרק המדיר (כתובות דף ע"א ע"ב) א"ל ע"מ שתאמרי לפלוני מה שאמרת לי או מה שאמרתי לך לא מיירי במדירה מהנאתו ע"מ שתאמרי לפלוני אלא מיירי בזה האופן שהיא נדרה נדר שיכול להפר והוא מפר לה ע"מ שתאמר לפלוני ולדעת המחבר והטור כ"ש אם לא הפר לה כלל גם כן יוציא ויתן כתובת' רק קמ"ל שאינו יכול לו' ותימא היא הדברים שהתנה עמה שתאמרי לפלוני או ותיעבד היא הדברים שאמר לה לעשות וכמו שהקשו בגמר' שם על ההיא מתניתין אמר לה ע"מ שתאמרי וכו' ותימא ותיעבד והנה דין זה לא יצדק לדברי הרמב"ם דלעולם בנדרה היא והוא קיים לה או לא הפר אין כופין אותו להוציא כפשט לשון הברייתא שם דף ע"א ע"א גבי אשה שנדרה בנזיר ושמע בעלה ולא הפר לה אם אמר אי אפשי באשה נדרנית יוצי' ויתן כתובה דמשמע דאם אמר איפשי באשה נדרנית אין כופין אותו ולא פליגי תנאי התם אלא לענין כתובה אבל כ"ע מודו דאם ירצה לקיים הרשות בידו וע"כ מפרש הרמב"ם מתני' כפשוטו במדירה מהנאתו אם לא תאמר לפלוני וכו' ואה"נ דימתין ל' יום אולי ימצא פתח לנדרו וכמ"ש המ"מ פי"ג מה"א גבי הדיר' שלא תשאיל שלא אמרו יוציא לאלתר ומכאן משמע דכל נדרי עינוי נפש ודברים שבינו לבינה אם לא הפר יוציא ויתן כתובה דאל"כ מאי מזיק לה שהפר לה ע"מ שתאמר לא יהא לא הפר לה כלל:

כ **האומר אי אפשי וכו'**. וכ"ש אם אינו נזקק וכו' מפשט לשון זה משמע דאם אינו נזקק כלל ואומר אי אפשי אלא בבגדים דין אחד להם ודין מורד אית ליה וכן היא דין מורד' אית לה לכל דבר דהא ילפי' לה משארה זה קירוב בשר שלא ינהיג בה מנהג פרסיים וכאלו לא קיים עונה כלל ולא ידעתי מ"ש הב"ח דלענין קריא' השם קורין אותה מורדת ולא שידונו בה דין התלמוד כמורדת כלל ולא ידעתי מי הכריחו לזה ופשוט בעיני כל שלא מתנהג עמה ע"פ הדין למעט מן העונות או בשאר דברים מורד מקרי וכן היא שאינה עושה לו רצונו מורדת מקרי מה לי כולה מה לי פלגא:

סימן עז

א **הריני זן ומפרנס וכו'**. זה הוא ל' הרמב"ם בפ' י"ד מה"א דין ט"ו וכ' המ"מ דכשם דמורדת באשה ק"ל דאינה אלא מתשמיש כרב הונא (כתובות דף ס"ג) אבל באומרת איני עושה מלאכה אין לה דין מורדת אלא כופין אותה בשוטים או מונע ממנה מזונות או מוכרין כתובתה בטובת הנאה כדי שישכיר עליה עבד או שפחה לשמשו כך איש המורד אינו אלא מתשמיש דסיפא דמתני' שם דתני המורד על אשתו וכו' דומיא דרישא דתני' המורדת על בעלה אבל מונע ממנה מזונות כופין אותו להוציא לרב או כופין אותו לזון לשמואל ואין כאן דין מורד להוסיף על הכתובה אבל הטור כתב שגם במורד ממזונות נקרא מורד כמו מורד מתשמיש ומוסיפין לה על כתובתה אם תרצה להמתין וכ"כ הרא"ש דאפי' לרב הונא דסבר דמורדת ממלאכה לא הוי מורדת אבל איש המורד מלזונה נקרא מורד וע' בב"ח שכ' שהרא"ש יחיד בדין זה נגד שאר פוסקים:

ב **משקל ל"ו שעורות של כסף**. כבר כתבתי בסי' ס"ה שלפי החשבון שכתבו האחרונים דינר כסף שהוא צ"ו שעורות הוא רביעית לוט ולפי חשבון זה ל"ב שעורות הוא שליש מרביעית לוט שהוא חלק י"ב מלוט וד' שעורות הנותרים הוא חלק ט' מזה:

ג **דאם רוצה לגרש מיד וכו'**. הנה לדינא דגמרא דבר זה פשוט דהבעל מגרש בע"כ ומהי תיתא דיעבור על לאו דלא יגרע ואדרבי' המשמש עם אשתו ודעתו לגרשה עובר משום אל תחרוש על רעך רעה וגו' כדאי' לקמן סי' קי"ט אך עתה אחר שתיקן ר"ג שלא לגרש אשה אלא מדעתה היה אפשר לומר להוסיף לה על כתובתה אם מונע ממנה עונת' מאחר שאין יכולת בידו לגרשה בע"כ וראיתי בב"ח שכ' שגם בזמן הזה אם רוצה לגרש אין מוסיפין לה על כתובת' ולא עוד אלא אף שממזונותיה פטור והביא ראיה מתשו' הרב המזרחי סי' ל' שפסק ג"כ שפטור ממזונותיה והביא ראיה לדבריו מריש כתובות דקתני התם הגיע זמן ולא נשאו אוכלת משלו וכו' ה"ד אי דמעכבן אינהו אמאי אוכל' משלו וכו' עכ"ל ולפ"ז תקנת ר"ג לא היתה רק שלא לגרשה בע"כ כדי לישא אחרת אבל למנוע ממנה שאר כסות ועונה בע"כ עד שתתרצ' ותתפייס לקבל גט הרשו' בידו ובאמת מלבד שיש לפקפק על עיקר דברי הרב המזרחי דראייתו אינו ראיה דאין לדמות סוף דינה לתחילת דינה וחלתה יוכיח דבתחלת נשואין חלתה אינו מעלה לה מזונות ואחר הנשואין צריך לזונה בימי חליה מ"מ נראה דאפשר לומר דאף הרב לא אמרה רק לענין מזונות דאפשר דיכול לומר איני זנך ואיני נוטל מעשה ידיך מאחר שאני מוכן לגרשך אך עונתה לא יגרע וע' בתשו' הרא"ש כלל מ"ב כ' וז"ל הגאון רב"ג ז"ל תיקן להשוות כח האשה לאיש כמו שהאיש אינו מוציא אלא לרצונו וכו' ובמה שהאיש כופין אותו

להוציא אף האשה כופין אותה לקבל גט ואם תמאן לקבל ימנע ממנה שאר כסות ועונה וכו' משמע להדי' במקום שאין כופין באיש אין כופין באשה וצריך לקיים לה שאר כסות ועונה וגם מוסיפין על הכתובה כמו באשה המורדת וכן משמע מתשו' מהרי"ק סי' ק"ז שכל עצמו לא כ' שם אלא מאחר שיש לה מום אף שמחל פעם אחד אין בידינו לכופו ולהיות עמה ולהוליד ממנה בני שנואה מאחר דאפשר לומ' דבכה"ג לא תיקן הגאון עליה שלא לגרשה בע"כ כיון שהוא בא מחמת טענה ונמאסת בעיניו מחמת מום וכמו שהאריך שם אבל בשאר נשים שבודאי תיקן הגאון עליה נראה שם שיש לכופו משום ביטול פ"ו וגם באשה שיש לה מום נראה שם שצריך ליתן לה שאר כסות דמאחר שמחל לה פ"א ונתחייב לה בכתובה למה לא יתחייב לה בתנאי כתובה ורק בעונה שהוא צער דגופה אפשר לו' דלא מחיל אינש לעולם אף שמחל פעם אחד, ע"כ נראה למעשה שאין לסמוך על הרב בב"ח וע' לקמן סי' ע"ט ס"ק ג' מ"ש בשם מהרש"ל וכל שאין לו טענה מבוררת למה מאוסה בעיניו דין מורד יש לו ומוסיפין לה על כתובתה ומחויב ליתן לה שאר וכסות מה שבידו לקיים וגם על דברי הרב מהרמ"א יש לתמו' דכתב דמשמע מדברי הרמב"ם אם רוצה לגרש אין לו דין מורד ומה לו לדקדק מדברי הרמב"ם הנה מי לא ידע זה שהאשה מתגרשת שלא לרצונה וכבר כ' מהרי"ק בסי' הנ"ל שהרמב"ם לא הזכיר תקנת ר"ג שלא נתפשטה בארצו ומה משמיענו בזה שהמגרש אשתו אינו נקרא מורד ואינו עובר בלאו:

ד **שמבקשת גט בלא כתובה**. כלו' ששואלת גט סתם ומכ"ש אם אמרה בהדיא שמוחלת הכתובה:

ה **אם רצה הבעל לגרשה**. ודלא כדעת רשב"ם והרמב"ם דבטענת מאיס עלי כופין אותו לגרש וע' במ"מ פי"ד מה"א דין ח' מ"ש על דברי הרמב"ם דאין נוהגין כמותו אף אם נשאה בגט של כפיה תצא ועיין בדברי האחרונים מזה:

ו **וכל מה שנתן לה מתנה מחזרת**. ואם צריכה להחזיר כסף הקידושין בחזרה אחר הנשואין עיין מ"ש לעיל סי' נ"ב סעי' ה' ובתשובת מהרי"ו סי' ך' בדין המורדת פסק להדיא דא"צ להחזיר טבעת קידושין מפני שלא יאמרו כו':

ז **דאף מנכסי צ"ב אינ' נוטלת אלא מה שתפסה**. עיין בתשובת הר"ן סי' כ"ב דבמעות נדוניא לא מהני תפיסה דאין מועיל רק בבלאות שהם שבח בית אביה:

ח **וי"א דאף נ"מ אינה נוטלת אלא מה שתפסה**. הנה הרשב"א כתב להדי' הביא' הרב הב"י דנ"מ דידה לא הפסידה וכ"כ המ"מ ונ"מ לא הפסידה כלל אלא נוטלת מה שהוא קיים וסיים בדבריו כך העל' דינים אלו הרשב"א וכן אחר זה במורדת ממש כ' ג"כ אף

שבנצ"ב לא מהני תפיסה אבל בנ"מ לא הפסידה כלום אלא אפילו מה שיש ביד הבעל מוציאין מידו וכן הוא דעת רבינו וא"כ לא ידעתי מי הם הי"א שכתב הרב שאף נ"מ אינה נוטלת בלא תפיסה וגם בב"ח ראיתי שכ' בשם הר"ן בתשובה דלדעת הרשב"א והרמב"ן והאחרוני' אף בנ"מ צריכה תפיסה והוא הפך מ"ש המ"מ בשם הרשב"א ולא ראיתי בתשו' הר"ן שיזכיר דין נ"מ גם בסוף הסי' בדיני מאיס עלי שכתב הרב בב"ח בקצר' בחלוק' ראשונה כתב ואף מנ"מ שלה אין לה כלום אלא מה שתפסה היא או אביה כדעת הרשב"א והרמב"ן והדברים הם תמוהים בעיני גם בתשובת מהרי"ו כתוב כל מה שהיא מוחזקת בנדונייתא ובכל מה שהכניסה עמה לחופה וכו' וכל תכשיטיה וכו' כל מה שחשבה הם נצ"ב ע"כ כתב שהיא מוחזקת אבל נ"מ אין צורך לשום תפיסה וכמ"ש בשם המ"מ דאפילו מה שהוא ביד הבעל מוציאין מידו:

ט **ולא חזרה נמלכין בה ותאבד כתובתה**. הר"ן פי' כלו' דלא סגי במה שהב"ד מתרין בה ע"י שלוחם אלא הב"ד בעצמם נמלכין בה קודם שיפסקו הדין להפסידה כתובתה ומשמע דאם חזרה בה לא הפסידה כלום וכתב הר"ן דף תצו ע"ב וכ"ת אתיא לאערומי דמרדה ג' שבתו' ובד' הדרה בה וכן לעולם ליתא דאפשר דכל שעברו עליה ד' שבתות של הכרזה בין הפעמים כולם הפסידה כתובתה ואחרים אומרים דבתוך ד' שבתו' פוחתין ז' ז' ומ"ה לא אתיא לאערומי אבל אינה מפסדת כתובת' בבת אחת אלא בד' שבתו' רצופים:

י **ואין נותנין לה גט עד י"ב חודש**. כתב המ"מ משהין אותה י"ב חודש ומבקשין ממנו שלא לגרשה תוך זה הזמן מפני שגנאי הוא לבנות ישראל שמתגרשו' מבעליהן מפני קטטה ושמא תוך זמן זה מרצין זה את זה ותשאר עם בעלה משמע דאם רוצה דוק' לגרש' מגרשה בלא כתובה רק שמבקשין אותו שלא לעשות ועיין בר"ן ודעת הרשב"א דלא הוזכרה שהייה בגמר' רק למאיס עלי ועיין בתשובה בב"י אבל במורדת ממש מיד לאחר ד' שבתו' והמלכה שניה הפסידה הכל ואם ירצה לגרשה מגרשה מיד ואין מבקשין אותו כלל אבל דעת הרא"ש והטור דכל י"ב חודש אם ירצה הבעל לגרש לא אבדה כתובתה אפילו במאיס עלי שמוחלת לו הכתובה לא הוי מחילתה מחילה כל י"ב חודש ומכ"ש במורד' ממש שאינה ראויה להתגרש מיד שודאי נותנין לה ג"כ זמן י"ב חודש אחר הכרז' ד' שבתו':

יא **ואפילו היא מעוברת**. כלו' שאינו חייב במזונותיה מפני העובר שבמעי' אבל לכשתלד אינה חייב' להניק הולד עיין בגוף התשוב':

יב **אבל נוטל פירות וכו' וחייב בפדיונה וקבורתה**. זה הוא דעת הרא"ש והטור דלא הפסידה כל י"ב חודש רק מזונו' לבד אבל כתובה אית לה וכמ"ש לפני זה ס"ק ט'

וא"כ אית לה ג"כ תנאי כתובה ופרקונה וגם חייב בקבורת' מאחר שאינו יכול לגרשה בלא כתובה ונדונייא אבל לדעת הרמב"ם כמו שפי' המ"מ והרשב"א שאין לה כתובה כלל כל י"ב חודש א"כ גם תנאי כתובה בטל אם כן אין לו פירות ואינו חייב בפרקונ' ובקבורת' מאחר שאין לה כתובה ומיהו אפשר מאחר שהוא יורשה חייב גם כן בקבורת' ובב"ח כתב מאחר דאמרי' בגמ' דקבורתה תחת כתובתה ומפור' בגמ' ברש"י ובתו' דף נ"ג דנדוניא שהיא נצ"ב הוא מיקרי כתובתה וא"כ מאחר שהפסידה הנדוניא רק מה שתפסה בלבד א"כ יאמר הבעל דאף דמכח ספיק' דדינא אין להוציא מה שתפסה מ"מ שמא מדינ' אבד' כל הנדוניא וא"כ אין אני חייב בקבורתה ולפי זה אינו יורש מה שתפסה מאחר שאינו רוצה לקברה:

יג **אין לבעל עליה כלום**. כלו' דאינו אוכל פירותיה אבל מ"מ יורשה וגם היא אינה רשאי לבזבז וליתן מתנה לשום אדם ולא למחול השטר חצי זכר כמבואר בתשובת מהרי"ו סי' ך' ובד"מ כתב שאין הבעל חייב בקבורתה אחר י"ב חודש אעפ"י שיורשה כבר כתבתי דלדעת הרמב"ם ושאר מפרשים גם תוך י"ב חודש הדין כך:

יד **אבל תוך י"ב חודש יכולה לחזור בה**. אין להקשו' א"כ אתיא לאערומי ותצער אותו עד סוף י"ב חודש ואח"כ תחזור בה וע"כ כתב הר"ן דאין יכולה לחזור די"ל דמאחר דמביישין אותה בהכרזת ד' שבתו' לא אתיא להערים:

טו **דבזמן הזה שאין נושאין ב' נשים**. כלו' דוקא בזמן התלמוד משהינן לה י"ב חודש כי אין לו היזק בזה שהרי יכול לישא אחרת אבל בזמן הזה איך תעגן אותו י"ב חודש אלא מגרשה אחר ד' שבתו' וכרבותינו דברייתא כתובו' דף ס"ג ע"ב דקתני רבותינו חזרו ונמנו שיהו מכריזין עליה ד' שבתות זו אחר זו וכו' ואפשר אף תוך ד' שבתו' אם רוצה ליתן לה כתובה ולגרש אין מונעין אותה מאחר שא"א לו בלא אשה אפילו עונה אחת ואם אינה רוצה לקבל גט מתירין לו לישא אשה אחרת:

טז **ויש חולקין שאין להתיר לו**. נראה דעל זה חולקין לישא אחרת וכמו שכתב מהרי"ק שאם נתיר לו במורד' אפילו תקדיח תבשילו יאמר שהיא מורדת כי יתן עיניו באשה אחרת אבל להשהות אותו בע"כ י"ב חודש בלא פ"ו על זה לא נמצא חולק ומכ"ש אם רוצה ליתן לה כתובה מחוייבת לקבל הגט אפילו לדעת הרא"ש דאיך תמנע ממנו עונה בע"כ ואיך כחה יפה מכחו והוא אין בידו למנוע עונה רק שבת א' ואם חלה רק ו' חדשים כמבואר לעיל סי' ע"ו ואיך תצער אותו י"ב חודש ולא ידעתי החילוק שכתב הרב בהג"ה זו אחר זה בין תוך י"ב חודש לאחר י"ב חודש ואפשר שדעתו מאחר שלא אבדה כתובתה לדעת הרא"ש והטור עד י"ב חודש כמ"ש לעיל ס"ק ט' ע"כ תאמר לו אין אני מעגן אותך

תתן לי כתובה ותגרש אותי אבל לאחר י"ב חודש שכבר אבדה כתובתה צריכה לקבל גט אבל אם רוצה ליתן כתובה צריכה לקבל מתי שירצה מיד לאחר עונה אחת ולדעת הפוסקים שכתבתי לעיל ס"ק ט' שאבדה כתובתה מיד אחר ד' שבתו' ג"כ דינא הכי שמחוייבת לקבל הגט אם הוא רוצה:

יז **וי"א דאפילו תוך י"ב חודש וכו'**. פשט הלשון משמע דאין כופין לגרש השניה שנשא ואף על גב דכ' לפני זה דלכתחלה אין מתירין לו לישא אחרת אם עבר ונשא מה שעשה עשה אבל המעיין בגוף התשובה יראה דאין ראיה לדין זה משם דהתם מיירי בארוסה שמרדה ונשא אחרת ושם לא עשה שום איסור במה שנשא אחרת וכמו שכ' הרב בהג"ה זו שלפני זה דבארוסה מתירין לו וכמו שכתב מהרי"ק בשורש ס"ג וע"כ כתב בשורש כ"ט (ועל נדון אחד ששמעון שדך בתו לראובן וראובן שלח סבלונו' להכלה ואחר כך חזר שמעון מלשדך את בתו לראובן וטען ראובן שלשם קדושין שלח הסבלונו' ולבסוף כאשר ראה ראובן שאין חפיצים בו נשא אשה אחרת ועתה מבקש שמעון גט מראובן וראובן אינו רוצה מחמת הזלזול שזלזלו בו וכתב הרב מהרי"ק להשואל על זה) ואשר רצית לדמות זה לנושא נשים באיסור דרבנן לע"ד אין נראה מאחר שלא נשא השניה כי אם מתוך מרד הראשונה דס"ל למהרי"ק בנדון ההוא דלא עשה שום איסור וא"כ אפשר לומר היכא דעשה איסור כגון תוך י"ב חודש אפשר דכופין להוציא השניה שנשא באיסור ובאמת המעיין בשורש ס"ג יראה דדעת הרב מהרי"ק דמותר לישא לכתחלה אחרת בכל מורד' רק שלא רצה להחליט הדבר משום פריצו' הדור וא"כ בודאי דין זה אמת שאם עבר ונשא אחרת מי יוציא אותה ממנו וגדולה מזו פסק בשורש כ"ט דיכול לעגן המורד' עולמי' מאחר שהיא נתנה אצבע בין שיניה ומורד' עליו אין כופין להוציאה עולמי' ע"ש שהאריך בטעמים ואפשר דהרב בהג"ה כיון גם לזה וסתמ' פסק דאין כופין לגרש שום אחת:

יח **קודם חליה או אח"כ ויש חולקין**. לא ידעתי למה נקט מחלוקת זה בחלתה הא גם בנדה נחלקו דבירושלמי מוקי לה כשמרד' עליו קודם שבאת לנדה (והובא במ"מ פי"ד מה"א דין י"א) ותלמודא דידן משמע דאפי' מרדה בימי נדותה דבלא מרדה פת בסלו מקרי וכתב המ"מ שם דהרשב"א פסק כהירושלמי והרמב"ם פסק כמשמעו' גמרא דידן וכן פסק הרא"ש והטור ס"ק ח' והמראה מקום נדפס כאן בטעו' דהר"ן והראבי"ה והגהו' אלפסי פסקו כהירושלמי והמראה מקום הנ"ל צ"ל מקומו אחר יש חולקין דסברי כהירושלמי (והמראה מקום של תשוב' מוהר"ם צריך להיו' לעיל דס"ל כתלמוד' דידן הובא דבריו במרדכי פרק אעפ"י דף תק"מ ע"ב) דמשמע מדבריו דאפי' בחליה הוי

מורדת מיהו המעיין שם יראה דמיירי דיכולה לטבול בחליה דאז ודאי מורדת היא ומ"מ משמע דלא היה מפרש כמו הירושלמי שמרדה קודם נדתה וקודם חליה ולא ידעתי למה לא הביא גדולי הפוסקים הרמב"ם והרא"ש והטור החולקים על הירושלמי והביא תשובת מוהר"ם שאינו מפורש בהדי' שחולק על הירושלמי:

יט **ואפי' היה בעלה מלח**. דין זה פשוט דבשלמ' גבי המדיר את אשתו מתשמיש שכתוב ג"כ דין זה לעיל בסי' ע"ו סעיף ט' איכא למימר דיכול לומר מה איכפת לך שהדרתיך הא בלא נדר אין עונתך רק לששה חדשים (ע"כ כתב ואפילו הוא מלח שעונתו לששה חדשים וכמ"ש הטעם למעלה בס"ק י"ז) אבל במורדת מי ימחה בידו לקרב עונתה וצריך לומר דמיירי שהולך עתה לים ואין דעתו לבא רק לששה חדשים והיא אומרת לכשתבא לא אשמש עמך אז מתחיל המרד מעתה כמו גבי נדה שאומרת לכשיגיע זמן טבילה לא אטבול דהשת' לאו בת תשמיש היא:

כ **ומרדה כדי לצערו**. לאו דוק' ה"ה באומרת מאיס עלי וע' בתשוב' הריב"ש סי' שס"א שם נתן טעם למה לא כ' הרמב"ם דין זה באומרת מאיס עלי:

כא **וי"א שגם יבמה וכו'**. זהו דעת הסוברים מצות יבום קודמת אבל הסוברים מצות חליצה קודמת אין כותבין אגרת מרד ויתבאר לקמן סי' קס"ה:

כב **תחזיר כל דבר שהוא של בעלה**. כבר כתבתי לעיל סי' זה ס"ק ז' וסי' נ' סעיף א' שאין צריכה להחזיר טבעת הקדושין כדי שלא יאמרו אין קדושין תופסין באחותה וכן הוא בתשובת מהרי"ו סי' כ':

כג **אם תפסה אין מוציאין מידה**. לכאורה משמע ה"ה אם תפסה מעות הנדוני' אף על פי שאין זה המעות שהכניסה לו כיון דאתו מחמתייהו דהנהו זוזי אבל מאחר שכתבתי לעיל ס"ק ז' שהר"ן כ' בהדי' דוק' בלאות למה נעשה מחלוק' ביניהם ולדע' הרשב"א דס"ל דההיא דאיתמר בגמר' (דף ס"ג ע"ב בכתובו') בכלתיה דרב זביד לחלק בין תפסה או לא היינו במאיס עלי אבל במורד' דבעינ' ליה לא מהני תפיסה בנכסי צאן ברזל ואם כן תימ' על הרב מהרמ"א שלא הזכיר כאן החלוקה השנייה בדעת הרשב"א במורדת דבעינא ליה דלא מהני תפיסה בנצ"ב כמו שהזכיר החלוקה הראשונה בדעת הרשב"א לעיל בסעיף ב' בהג"ה בדאמרה מאסתיהו דמהני תפיסה בנצ"ב ואף שאפשר לומר דדעת הרב דהדין עם המוחזק דהאשה תאמר קים לי כהרמב"ם דמהני תפיסה ולעיל אם לא תפסה האשה יכול הבעל לו' קים לי כהרשב"א מ"מ קשה למה פסק דקרקע של צ"ב הוא נוטלתן הא לדע' הרשב"א לא מהני תפיס' במטלטלין וה"ה קרקע והוא נוטל כל צ"ב וא"כ מנ"ל

דהקרקע בחזקתה דילמ' היא בחזק' הבעל דיכול לומר קים לי כהרשב"א ועוד אכתוב מזה בסמוך גבי דינ' דמתיבת':

כד **נ"מ שלה ברשותה הם**. כלו' גם כן מה שהוא בעין נוטלת אפילו הם מיד הבעל אבל מה שנאבד נאבד לה:

כה **וי"א דכל זה באינה נותנ' אמתל'**. לעיל קאי על סעיף ב' שכ' דין מאיס עלי כת' כאן דלעיל מיירי באומר' מאיס עלי בלא אמתל' מבורר' אבל בנותנת אמתל' מבורר' וניכרת לב"ד שכנים דבריה שראוי לה למאוס אז על זה תקנו הגאונים שלא לדון בדין התלמוד אלא הבעל צריך להחזיר לה כל הנדן שלה כדין אשה דעלמ' היוצאה בגט והא דלא כ' דין זה לעיל משום דסיים כאן אם רואין הב"ד ערמה בדבר ושבני אדם למדוה כן אז אפילו תפסה מוציאין מידה וזה כדע' הרשב"א במורדת דבעינא ליה דלדע' הרמב"ם אף אם יש ערמה בדבר מה בכך לא יהא שהיא מודה דרוצה לצער ולהנקם ממנו אפ"ה מהני תפיסה אבל מהר"מ פסק בתשובה בהדי' הוב' במרדכי סוף פרק אף על פי דף תק"מ ע"ב אם הדברים מוכיחין שאין כן אלא מחמת כעס שהיה לה עם בעלה יהבינן ליה כוליה לדידיה בין מה שהכניס הוא בין מה שהכניסה היא וכו' הרי להדיא דלא מהני תפיסה בנכסי צאן ברזל ומאחר שהבעל זכה בנדוני' מאן מרמי ליה מידיה וע"כ לא הביא הרב דעת הרשב"א לעיל באשר כאן פסק כדע' הרשב"א וכמ"ש בסמוך בלשונו אז אפי' מה שתפסה מנכסיה כלו' מה שתפסה מנכסי צ"ב מוציאין מידה והא דפסקו בגמר' דמהני תפיסה במאיס עלי היינו דלא ידעינן אם טוענת אמת שאז מהני תפיסה אבל בנודע הדבר שטוענ' שקר באומרת בעינ' ליה ומצערנ' ליה דלא מהני תפיסה לדעת הפוסקים דלא כהרמב"ם ואם כן הקושי' שהקשתי לעיל ס"ק כ"ג צ"ע למה פסק דקרקע צ"ב בחזקתה מאחר שפסק כאן כהרשב"א דהכל בחזקתו ולא מהני תפיסה דידה:

כו **ואין חילוק בין אם תפסה או לא וכו'**. כלו' דג' חלוקו' בדבר דהיכ' דידעינן בודאי שמאיס לה כגון שאנן סהדי שלמעשים אלו ראוי שתמאס בו שלדינ' דגמר' אין לה רק בלאות שתפסה אבל דינ' דמתיבת' הוא שצריך להחזיר לה כל הנדן שלה שהכניסה לו בין מעות בין תכשיטין וצריך לשלם מה שאין משמש למלאכתו הראשונה דאדעת' דהכי לא הכניסה לו רק לרווח' דמלת' יש להחרים דאולי איתת' בכל דהוא ניח' לה ואינה מואסת בו מדעתה רק מעצת קרוביה ואם אנן ידעינן בודאי שמשקר' רק שמוכח שהקרובים למדוה אז לא מהני תפיסה וצריכה להחזיר דאין כאן טענ' מאיס רק מורד' ממש וקי"ל כהרשב"א דלא מהני תפיסה רק במאיס ולא במורד' ואם נותנה אמתל' ואינה מבורר' כ"כ והדבר ספק אז צריכה לשבע כעין הדין הנזכר בתשו' מהרי"ו סי' כ' ואז

תלוי הדבר בתפיסה אפילו/ מעות /הנדן והיינו אפילו לדע' הר"ן שהבאתי לעיל ס"ק ז' דבנדן לא מהני תפיסה מ"מ היא אומר' שראוי לפסוק לה דינ' דמתיבת' דשייך אפילו במזומנים ומאחר שהיא מוחזקת זכתה במה שבידה:

כז **אין לה ליתן משלה לאחרים**. לשון הרב מהרי"ו גם מוטל עליה שלא לבזבז מאשר ישאר בידה שלא ליתן מתנה רק תטול פרנסתה מן הקרן והשבח וכו' גם משטר ירושת חצי חלק זכר וכל דבר גלוי ומפורסם שהוא בידה זכות הבעל ישאר בתוקפו וכו' ואין לה כח לקרעו ולא לבטלו ולא למחו' וכו' ע"ש:

כח **אפי' במקום שכופין אותו לגרש**. היינו במקומות שנוהגין על פי הפוסקים דסביר' להו דבמאיס עלי כופין לגרש כמ"ש לעיל ס"ק ה' אבל אם עשה שלא כהוגן וקדשה ברמאו' דפסק לפני זה בסמוך בשם תשוב' הרא"ש דכופין אותו לגרש נ' דאם מתה קודם שגירשה אין יורש אותה דלענין ממון ודאי אמרי' הוא עשה שלא כהוגן ואיך יהיה חוטא נשכר וע' בתשו' הרא"ש ומיהו ארוסה אין בעלה יורשה ונשואי רמאו' לא שכיח ואם כן בחנם העתיק הרב דין זה מאחר שאין אנו נוהגים לכוף לגרש במורד' וכמ"ש כל האחרונים ואפשר שיש עוד הרבה דרכים שמודה הרא"ש שכופין לגרש כמבואר לקמן סי' קנ"ד וא"כ נ"מ שם ע"כ כ' הרב אף דאין נ"מ במורד':

כט **אם אביה תפס מנדוני' וכו'**. מלשון זה משמע אפי' באה הנדוני' כבר ליד הבעל מהני תפיס' האב כמו דמהני תפיסה דידה ולא הוי כתופס לב"ח במקום שחב לאחרים דהוא חב לבעל בתפיסה זו משום דיד אביה כידה דמי אבל בגוף התשובה כ' וכיון שאביה מוחזק מן הנדן דהנעלה ליה שנתחייב לחתנו מהני כאלו היא עצמה תפסה לשון זה משמע שהאב עדיין לא נתן הנדן ונשאר חייב להחתן אבל תפיסה אפשר דלא מהני דהוי כתופס לב"ח דכיון דנשאת אין לאביה רשות בה וכן משמע בהגהו' מרדכי בתשו' מהר"ם דגם באב שייך תופש לב"ח רק מטעם אחר זוכה האב:

ל **אין להם דין צ"ב**. דמאחר דלא שמו הבגדים להחתן בנדן שלו אין להם רק דין נ"מ וע' לקמן סי' צ' סעיף י"ד וסי' פ"ה סעיף ב':

לא **מחרימין תחלה**. נ' דהרשות ביד ב"ד להשביע הנטען כפי ראות עיניהם וכמ"ש בסמוך לפני זה בהגה בדין מאיס עלי וע' בקונטרס אחרון שהקשה למה לא נאמין לה בדבר שהוא ידוע ואכתוב בזה לקמן אי"ה:

לב **ועושין פשרה כפי כח הדיין**. וסיים הרמב"ם אבל לבעול לפני עדים א"א שאסור לבעול לפני כל בריה משמע דאסור אפי' באופן שהם נראים ואינם רואים:

לג **ארוסה שאינה רוצה לינשׂ' וכו'**. כ"כ הטור לקמן סי' קנ"ד סעיף י"ח ונתן טעם שלא פסק לו אלא ע"מ שתנשׂ' לו והיא אינה ברשותו לכופו שתנשׂ' לו ומשמע שאינו חייב ליתן אבל אם כבר נתן אין יכול לתפוס בשביל בתו וכמ"ש למעלה סעיף קטן כ"ט:

/ דין מורדת /:

באשר ראיתי הרב בב"ח כתב בסוף הסי' בדין מאיס עלי בקוצר ששה סעיפים ולע"ד יש בג' סעיפים הראשונים ובסעיף ו' כמה דברים שאינם צודקים ע"כ אכתוב הנלע"ד והרואה יבחר:

אמר בן המחבר הנה כדי שתבין הדבר על בוריו ונכונו הצגתי לפניך את קיצור פסקי הרב הב"ח מדין מאיס של ששה סעיפים הנ"ל ורשמתי בתוך ששה סעיפים האלו באותיו' א' ב' בכל מקום ומקום אשר א"א מ"ו הרב המחבר ז"ל מורה באצבע בדברי השגתו בו' סעיפים של פסקי הרב הב"ח בכדי להקל על המעיין שימצא בלי טורח ויגיעה וה' יצילנו מכל שגיאה:

דין מאיס עלי בקצרה מהרב בעל הב"ח:

א, אם טוענ' מאיס עלי ואינה נותנת אמתל' וטעם לדברי' אבדה הכל אפילו לא תפס הבעל אלא הוא ביד שליש אלא דמה שתפסה היא בידה או (א) אביה תפס בשבילה מכל מה שהכניסה לא מפקינן מידה (ב) ומעו' נדוניא שתפסה אפי' אין הדינרין בעין אלא מאי דאתא מחמתייהו הוי נמי תפיסה ואף (ג) מנ"מ שלה אין לה כלום אלא מה שתפסה היא או אביה כדעת הרשב"א והרמב"ן אבל בתים וקרקעו' בחזקתה הוא כאלו תפסה מטלטלין בידה דמי וכל זה אפי' אין רואין שום ערמה בדבר אפ"ה הפסיד' את הכל כיון שאינה נותנת אמתלא לדבריה דייניגן לה בדין התלמוד וה"ה בנותנת אמתלא לדבריה ואין הדעת מקבלת כלל שמפני כך תהא ממאיסה בו א"נ אפילו נותנת אמתלא מקובלת אלא שאינה טוענת בבירור שיודעת היא בכך הוא האמת כגון שטוענת מאיס עלי מפני שאומרי' עליו שהוא רועה זונות או שאינו הולך בדרך ישרה ואין שם מי שיעיד בדבר זה אלא קול בעלמא הוי ליה כאלו לא נתנה אמתלא כלל לדבריה ודייניגן לה כהך דינא דאמרן:

ב, אם נותנת אמתלא לדבריה וטענה הנראה לחכמי המקום למה הוא מאיס עליה שברצון היתה נשאר' תחתיו לולא זה הדבר שטוענת ואומר' שמאיס עלה והיא (ד) טוענת בברי שכך הוא אעפ"י שאינה יכולה לברר כלל אפי' ע"י עד א' א"נ אינה טוענת בברי אלא ע"פ ע"א שמעיד כך וכך עליו בפני ב"ד והיא טוענת שמאמינה לדברי העד ומפני כך מאיס הוא עליה אז יש להשביעה או להחרים עליה כפי ראות עיני ב"ד לפי

טענותי' שאמת הוא דמאיס הוא עליה כמו שטענה כי יש לחוש פן קרוביה השיאוה ולמדוה לטעון מאיס עלי, או שמא יש לה כעס וקטטה עם הבעל שעל כן בגדה בבעל נעוריה וטוענת מאיס עלי מטעם כך וכך אף על פי שאינו מאיס עליה וכן אפי' איכא שני עדים המעידים על הבעל כך וכך או ידוע ומפורסם שהוא שוחק ושכור בכל יום ורועה זונות וכיוצא בזה שהדעת מקבלת שראוי הוא שיהיה מאיס עליה מטעם כך וכך אפ"ה יש להחרים שבאמת טוענת מאיס עלי כי יש לחוש פן קרוביה השיאוה וכו' דהרבה רקים ופוחזין שרויין נשותיהם עמהם בשלום ואינן מאוסים עליהם דאיתת' בכל דהוא ניחא לה ואז לאחר השבועה או החרם דיינינן לה בדינא דמתיבת' דנותנין לה כל מה שהכניסה לו ואפילו מה שתפס הוא מוציאין מידו כגון בגדיה ומלבושיה ותכשיטיה שהם בעין או מאי דאתי מחמתייהו ואפי' נפחתו דמיהם הרבה אין משלם הפחת ובלבד שיהיו ראויין להשתמש בהן מעין מלאכתן הראשונ' אבל אם אין ראויין כו' חייב לשלם כל דמיהן וכל שכן אם נגנבו או נאבדו דברשותי' קיימי וכל זה בנצ"ב אבל בנ"מ אם ישנן בעין או מאי דאתא מחמתייהו שקלא לה ואם כלו לגמרי לא מחייב בעל לשלומי (ה) ומעו' נדוניא אין להוציא מתחת יד הבעל כל עיקר:

ג, אם הב"ד רואין ערמה בדבר כגון שהתחילה להתקוטט עמו ע"ד מלבושיה ותכשיטיה ואחר כך בבואה לפני ב"ד טוענ' מאיס עלי ונותנת אמתלא המקובל' וטוענ' בברי א"נ כגון שהנשואין היו לפי שהיה עשיר ונתנת עיניה בממון וכשירד מנכסיו באה ואמרה מאיס עלי ונותנ' אמתלא המקובל' וטוענ' בברי א"נ כגון ראובן שהשיא בתו הבתולה לאלמן בא בשנים ולא היתה נוהגת עמו באהבה ובאחוה ואמרה בפני עדים שיותר היתה חפיצה בבחור ושלא טוב עשה אביה שהשיאה לאלמן ואח"כ כבואה לפני ב"ד טענה מאיס עלי וכו' בכל אלה וכיוצא באלה דאיכ' ערמה ויש לחוש שעיניה נתנה באחר או שהוא מתוך רוגז וכעס דיינינן (ו) לה בדין התלמוד כמפורש בסעיף הראשון:

ד, אם לאחר כמה שנים ויש לה בנים עמו באה לבית דין וטוענ' מאיס עלי מטעם אמתלא כך וכך המקובל' ונראה לחכמי העיר והבעל טוען שעיניה נתנה באחר והא ראייה שעד עתה היתה שרוייה עמו באהבה ובחבה אין בטענת הבעל ממש וכך הי' בתשובה בין תשובת מהר"ם שנדפסו בק"ק פראג בסי' תתקמ"ו וז"ל ואף על גב שיש לה בנים ממנו שתאמר עד עכשיו הייתי יכולה לקבל אבל עכשיו לא מצינא לקבל עכ"ל והלכך לאחר שתשבע או הטלת חרם דיינינן לה כדינא דמתיבת' כמפור' בסעי' ב':

ה, טענת מאיס עלי איננה אלא באומר' מאיס עלי מטעם כך וכך המקובל לעיני חכמי העיר ומבקשת שיגרשנה מיד בלא כתובה דאמרה לא הוא ולא כתובתו בעינא אי נמי

טוען' מאיס עלי יגרשני ואינה מזכרת כתובה אבל אמרה מאיס עלי יגרשני ויתן לי כתובה חיישינן דלמא עיניה נתנה באחר ודינה כדין מורד' דאמרה בעינא ליה ומצערנ' ליה:

ו, כתב בש"ע בסעיף ג' (ז) בדין מורדת דאמרה בעינא ליה ומצערנ' ליה המורד' הזאת וכו' עד אינו משלם לה כלום עכ"ל וכתב על זה בהגה"ה וי"א דכל זה באינה נותנת אמתלא וטעם לדבריה למה אומרת מאיס עלי וכו' עכ"ל נראה דס"ל דבאינה נותנת אמתלא וכו' דינה כדין מורדת דאמרה בעינא ליה ומצערנא ליה וכך הבין הרב בעל הגה"ה זו מתשובת מהר"ם שבמרדכי ס"פ אף על פי שכתב אבל כל היכא דאמרה מאיס עלי והדברים מוכיחין שאין כן וכו' יהבינן ליה כולה לדידיה וכו' כדין מורדת וכו' והבין דר"ל כדין מורדת דקאמרה בעינא ליה ומצערנא ליה וליתא אלא ר"ל כדין מורדת לדין התלמוד דאמרה מאיס עלי ולא בדינא דמתיבתא שעל דבר זה לא תקנו דייני דמתיבת' שום תקנה וכמו שמבואר בדברי מהר"ם שהביא הרא"ש וכתבו גם רבינו:

/ השגות חלקת מחוקק על פסקי הב"ח /(א) מ"ש בסעיף א' או אביה תפס בשבילה מכל מה שהכניסה לא מפקינן מידה כבר כתבתי לעיל ס"ק כ"ט שאף שהרב בהג"ה פסק כן אין הדבר מוכרח די"ל דהתם מיירי שאביה מוחזק דהיינו שהיה חייב הנדן עדיין לחתנו והמעיין בהגהות מרדכי בתשובת מהר"מ שם משמע דאב הוי כאחר ואין בידו לתפוס לבתו במקום שחב לחתנו רק מטעמים אחרים כתב שהדין עם האב:

(ב) מ"ש עוד בסעיף הנ"ל מעות נדוניא שתפסה אפילו וכו' הוי נמי תפיסה כבר כתבתי סעיף קטן ז' שהר"ן בתשובה סימן כ"ב כתב דתפיסה לא מהני רק בבלאות שהגוף שלה משום שבח בית אביה אבל ממון הנדן אין מועיל בו תפיס' מדין התלמוד אם לא מכח דינא דמתיבתא וכאן אין אמתל' לדבריו:

(ג) מ"ש עוד בסעיף הנ"ל ואף מנ"מ שלה אין לה כלום וכו' כדעת הרשב"א והרמב"ן כבר כתבתי ס"ק ח' שאדרבה דהרשב"א כתב להפך ואין צורך תפיסה לנ"מ אפי' במורד' דבעינ' ליה מכ"ש במאיס עלי:

(ד) מ"ש בסעיף ב' והיא טוענת בברי שכך הו' אף על פי שאינה יכול' לברר כלל וכו' ואז לאחר השבועה או החרם דיינין לה בדינ' דמתיבת' דנותנין לה כל מה שהכניס' לו ואפי' מה שתפס הו' מוציאין מידו וכו' קשה דאיך תוכל להוצי' ממנו במה שטוענ' ברי אם הו' טוען להפך ברי ששקר הו' ומאחר שאינה יכולה לברר דבריו איך נאמנין לה ומהר"מ בהגהו' מרדכי בדף תקמ"ח ע"ב כ' בזה הלשון אין בטענ' מורד' ממש עד שתתן אמתל' נראית וניכר' לטובי העיר וחכמיה וכו' משמע דלאו בדידה תלי' מילת' רק לחכמי העיר

הדבר מסור ולא לה דאל"כ כל אשה תוכל לומר מום שבסתר ותטעון ברי וכ"כ התוס' בכתובות פרק אף על פי (כתובות דף ס"ג ע"ב) בד"ה אבל אמר' מאיס עלי וכו' דאף לדין התלמוד לא מצי למטען מאיס עלי אלא היכ' דאיכ' רגלים לדבר משמע דלאו מפיה אנו חיים ואף שהרב בב"ח בחבורו בריש ס"ק י"ז רצה ליישב שהתוס' לא כתבו זה אלא לדעת י"מ שהביאו התוספ' שם בד"ה הנ"ל שכופין אותו להוציא' כשאמר' מאיס עלי ע"כ כתבו דאין כופין אלא בדאיכ' רגלים לדבר עכ"ל אבל בהג"ה מרדכי שהבאתי לעיל משמע שדעת התוס' כן לקושט' דדינ' אף לדידן דהא מהר"מ בהגהות מרדכי הנ"ל מבי' ראיה מדברי התוס' הנ"ל:

(ה) מ"ש עוד בסעיף הנ"ל ומעות נדוני' אין להוצי' מיד הבעל כל עיקר הנה פשט לשון הרי"ף משמע דדינ' דמתיבת' לשלם לה כל מה שהכניס' לו או להחזיר לה מה שמשמש למלאכתו הראשונ' (כמ"ש לעיל ס"ק כ"ו) וכן הו' בתשוב' הרא"ש כלל מ"ג סי' א' שקרן הנדוני' יחזירו לה ולא הריוח אם לא הריוח שעל' עד שעת הנשואין כמבואר בגוף התשובה וכ"כ בתשובת מהר"מ במרדכי בסוף כתובות דף תקמ"ז ע"ב דדינ' דמתיבת' הוא כאלו היה מוציאה מדעת' היה צריך לשלם לה נצ"ב כל מה שהכניס' לו השתא נמי תקינו רבנן סבוראי הכי במורדת וכ"כ בהג"ה מרדכי אם הנדוני' ביד אבי הבת וכו' דהא אפי' באו ליד בעל יש ליתן לה כ"ש וכו' והסיב' שנדחק הרב בב"ח בזה לחלק בין מעות לבגדים משום שהיה קשה לו תשובת מהר"ם במרדכי דף תקמ"ט ע"ב בסופו וז"ל סוף דבר נדוני' דהנעלת ליה אי תפסה ליה לא מפקינן מינה לרשות הבעל דמשמע אי לא תפסה לא יהבינן לה כבר נתבאר בד"מ דהתם מיירי שאין בידה לברר דבריה רק שהיה טוענת בברי ע"כ צריכה תפיסה וכן היה עובד' דתשו' מהרי"ו שלא יכלה לברר טענותיה ע"כ פסק הרב דמה שתפס' לא מפקינן מינה וע"כ כתב מהר"ם במרדכי נדוני' דהנעלת ליה לא מפקינן מינה לרשות הבעל כלומר אף שאין לה בירור גמור על אמתלא שלה מ"מ מאחר שהי' מוחזקת אין מוציאין מידה אבל אם יש לה בירור גמור מוציאין מיד הבעל הנדוני' וכל מה שהכניס' לו:

(ו)) מ"ש עוד בסעיף ג' אם הב"ד רואין ערמה בדבר וכו' דייינין לה בדין התלמוד כמפורש בסעיף א' קשה איך יהיה דין התלמוד אם הב"ד רואין שערמה יש ביד' ולעולם אין מאוס עליה רק שכוונתה לצער או שעיניה נתנה באחר ואיך יתנו חכמי התלמוד יד לפרוצות וכן כתב מהר"ם בתשובה שבמרדכי דף תק"מ ע"ב בסוף פרק אף על פי וז"ל אבל כל היכא דאמרה מאיס עלי הדברים מוכיחין שאינו כן אלא מחמת כעס שהיה לה עם בעלה או מחמת שאביה ואמה ירגילו' לקטט' ויאלפו' שתקר' לומר מאיס עלי ואינו כן יהבינן

ליה כולי לדידי' בין מה שהכניס הוא בין מה שהכניס היא ולית לה מזונות כדין מורדת וכו' הרי להדי' דכשם שמה שהכניס הוא לא מהני' לה תפיס' כן למה שהכניסה היא לא מהני תפיס' וכמו שכתוב מילת' בטעמ' שם (ועיין לעיל סעיף קטן כ"ה מה שכתוב גם כן מזה):

(ז) מ"ש עוד בסעיף ו' וז"ל כתב בשלחן ערוך בסעיף ג' בדין מורדת דאמר' בעינ' ליה ומצערנ' ליה המורדת הזאת וכו' עד כאן לשונו נראה דס"ל דבאינ' נותנת אמתל' וכו' דינ' כדין מורדת דאמר' בעינ' ליה ומצערנ' ליה וכו' וליתא וכו' עד כאן לשונו ובאמת יפה כיון הרב מהרמ"א שמ"ש מור"ם בתשובה הנ"ל שהעתקתי בסעיף שלפני זה ולית לה מזונות כדין מורדת היינו כדין מורדת דעלמ' דרוצ' לצער אותו לא כמו שאמר הרב בב"ח דפירושו כדין מורד' דמאיס עלי לדין התלמוד דמהני תפיס' אפי' במוכח שהקרובים אלפוה וחליל' שדין התלמוד יהי' כן:

סימן עח

א **ואפילו אם יאמר איני פודך וכו'**. כלו' אפי' אומר כן בתחלת הנשואין ולעיל סי' ס"ט סעיף ה' נתבאר שגם לה אין שומעים ונר' דאף אם שנים מסכימין לזה דב"ד מוחין בהם כדי שלא תטמע בין הכותים:

ב **אין מחייבין הבעל וכו'**. משמע הא אם רצה לפדות' אין מוחין בידו וא"כ היה לו לכתוב די"א דמחויב לפדותה בכל מה שיוכל אך באמת קשה למה כ' אין מחייבין הבעל הא לבעל דעה זו דפסק כרשב"ג כתובות דף נ"ב ע"ב אסור לפדותה מפני תיקון העולם יותר מכדי דמיה לרשב"ג דס"ל הכי שם ובפרט למה שפסק הרמב"ם כמ"ד בגיטין סוף השולח דס"ל דלא ליגרשו ולייתי טפי ע"כ אין פודין יותר מכדי דמיה וע' בי"ד סי' רנ"ב:

ג **ואפי' אין לו אלא כדי פדיונה**. בי"ד סי' רנ"ב מבואר דאף אם גם הוא שבוי אשתו קודמת לו אם לא במקום שרגילין במשכב זכור וע' בהגהות מרדכי דכתובות:

ד **ורצה לגרשה מגרשה**. יש לדקדק מאי אתא לאשמועינן וכי עד השת' לא ידעינן שהרשות ביד האיש לגרש אשתו ומהי תיתי שלא יתן לה כתוב' כשיגרשנ' ע"כ היה נ' דדעת הרמב"ם דאף שאין כופין אותו לפדותה פעם שנית מ"מ תוכל לו' לו או תפדני או תגרשני ותתן לי כתובתי ואחד משתים צריך לקיים לה אבל הב"י לא כ' כך וכ"כ הר' מהרמ"ה בהג"ה, ולי נר' כמו שכתבתי וכן ראיתי אחר כך בב"ח:

ה **יורדין לנכסיו ומוכרין בהכרזה**. ואף על גב דקי"ל כל רגע שמאחר לפדות השבויה כאלו שופך דמים כמבואר בי"ד סי' רנ"ב אפ"ה מוכרין בהכרזה דלא מיעטו בגמ' מן

הכרזה רק שלשה דברים כרגא מזוני וקבורה ומ"מ קשה למה יגרע מצוה רבה כזו מג' דברים הנ"ל:

ו **ונשבית אחר שהדירה**. אבל נשבית ולבסוף הדירה אתי לאערומי (להדירה כדי להפטר מן הפדיון כדאית' בגמר' כתובות דף נ"ב ע"א) ואפי' נדרה היא אחר שנשבית וקיים הוא לה כיון דקי"ל הוא נתן אצבע בין שיניה ג"כ שייך ערמה וכן הוא בב"ח:

ז **מחזירה לו לאשה וכו' ואם רצה אחר כך וכו'**. נראה דקמ"ל דלא תימ' הואיל ורוצה לגרשה א"צ לטפל בה רק שולח לה הגט וכתוב' למקו' שנשבית קמ"ל דצריך להחזיר' עכ"פ לביתו דלא גרע' אשת ישראל מאש' כהן דצריך להחזירה למדינתה:

ח **כדרך שנתבאר סי' ז'**. לעיל אמרי' בסי"א בהג"ה בנחבשה ע"י נפשות די"א דאסורה אפילו לבעלה ישראל וכן אמרו בגמ' כתובות דף נ"א ע"ב דגניבי לסטים אינם כשביות ומוקי לה בבן נצר [פרש"י לסטים היה ולכד עיירות ומלך עליהם ונעשה ראש ליסטים ובדידיה תנן שבויי מלכות אינן כשבויות ואסורו' לבעליהן דסברה מינסב קא נסיב לה ונבעלה ברצון] וכן אמרו שם גבי נשי דגנבא גנב שבקינהו גנבי ללכת לבעליהן ואינון אזלן מנפשייהו אל הגנבים ודאי אסורין ומאחר שאין יכול לקיים בה ואותבינך לי לאנתו אין חייב לפדותה ונ' דוק' אשת ישראל אבל אשת כהן שזינתה ברצון אחר שנשבית מאחר שכבר נאסרה עליו בשעת שביה ויכול לקיים בה תנאי כתובה ואהדרינך למדינתך חייב לפדותה:

ט **אסורה על בעלה מחייבי לאוין**. כלו' אפילו אלמנה לכ"ג גרושה לכהן הדיוט שיכול לקיים בה תנאי כתובה אהדרינך למדינתך אפ"ה אינו חייב לפדותה שאין איסור שביה גורם לה:

י **ומשלם לה הפירות שאכל**. בתו' בכתובות דף נ"ב ע"א בד"ה ממזרת ונתינה לישראל כתבו ואותן פירות עצמן לא ישלם הבעל אא"כ נשבית ע"ש וע' לקמן סי' קט"ז והחילוק שבין הכיר בה או לא הכיר בה ומה שנחלקו רש"י והתוס' בהכיר בה ודעת הרמב"ם כדעת רש"י:

יא **אין היורשים חייבים לפדותה**. שאין אני קורא בה ואותבינך לי לאנתו ונראה שאין היורשין צריכין להחזיר הפירות שאכל הבעל דמזל רע שלה הוא כשמת הבעל קודם שפדאה והוא כדין אכל אבל היורשים אין להם פירות מאחר שאין חייבים לפדותה וכן הוא בסי' צ"ה:

יב **ואפילו היתה זקוקה ליבם**. וכתב הרא"ש נכסים שנפלו לה כשהי' תחתיו דבעל אוכל יבם פירות לרבא וכו' ומיהו לא חייב בפרקונה כ"ז שלא כנסה דלא קרינן ביה ואותבינך לי לאנתו וע' לקמן סי' ק"ס:

סימן עט

א **רפואה שיש לה קצבה**. פרש"י שאינה חולה תדיר וה"ה אם היא חולנית תדיר והרופ' רוצה ליקח דבר קצוב ורוצה לרפא אותה כל זמן שתצטרך גם כן מקרי רפואה שיש לה קצבה:

ב **אם ראה הבעל שהחולי ארוך**. אפשר לו' דאורחא דמלתא נקט וה"ה בחולי שאינו ארוך וההיא דספרי אינו אלא אסמכת' מפני דרך ארץ וע' במ"מ ובכ"מ:

ג **או הריני מגרשך וכו'**. החילוק שבין פדיון לרפואה מבואר דבפדיון כבר נתחייב בשעת שביה והרפואה כל יומא זמניה הוא ע"כ מותר לגרש תוך ימי חליה וכבר כתב מהרש"ל הובא בב"ח דבזמן הזה שאין מגרשין בע"כ מחויב לרפאו' אותה ואינו מועיל מה שמוכן ליתן לה כתובה ולגרשה ועמ"ש לעיל סי' ע"ז על מ"ש בב"ח בשם הרב מהרר"א מזרחי דאף בזמן הזה אם רוצה לגרש וליתן לה כתובתה אין לה עליו כלום:

סימן פ

א **אלא לטוות הצמר בלבד**. שהפשתן מזיק את הפה והפשתים והטוי' היא המלאכה המיוחדת לנשים שנא' וכל אשה חכמת לב וגומר לשון הרמב"ם ואף על גב דאמרו בגמר' בכתובות דף ס"א ע"ב שאין כל פשתן מזיק רק כיתנ' רומאה תירץ הב"י דכיון דאין כיתנ' רומאה ידוע לנו כל כיתנ' מספק' לן בכיתנ' רומאה והוי קול' לאשה שלא לחייבה בשום כיתנ' ואפשר דס"ל להרמב"ם מדפסיק ותני בגמר' שם בצמר אין בפשתים לא משמע לכל מין פשתן אין כופין משום דיש פשתן שמזיק מאד ע"כ לא חילוק חכמי' ואמרו שאין כופין רק בצמר ולא בפשתן דמאן מפיס ודלא כדברי התוס' שם בד"ה וה"מ בכיתנ' רומאה ע"ש:

ב **ועשתה יותר מהראוי לה**. דעת המ"מ אפי' שעשתה בשעה שבני אדם ישנים מכ"ש עשתה הרבה מלאכות ביחד שלא ע"י הדחק וע' בטור הביא דעות בזה מחלוקת ר"ת ורב האי והרא"ש לא הכריע ותוכל האשה לו' קים לי כמ"ד לעצמה וכתב הרב בב"ח שכן נוהגים במדינות אלו שלא להוצי' מיד האשה שום העדפה שעל ידי הדחק:

ג **ודוק' שנותן לה מעה כסף**. לאו אדחק' עצמה קאי אלא אסתם מותר מעשי ידיה לא זכה הבעל במותר אלא בנותן לה מעה כסף:

ד **ויכולה אשה לו' וכו'**. כתב הר"ן ברור הוא שאם במעשה ידיה דשכיחי יכולה לומר איני ניזונת ואיני עושה כ"ש במות' דלא שכיח:

ה **היה לו ולה ממון הרבה וכו'**. כן הגירסא בהרמב"ם:

ו **בלא מלאכה שהבטלה מביאה לידי זימה**. ואינו מועיל במה שמשחקת בכלבים קטנים ובכיוצ' בזה (דאף דברי שחוק אלה תועיל שלא תבא לידי שעמום כל זמן שלא תשב בטל לגמרי והוא דעת רשב"ג במתני' דף נ"ט ע"ב מ"מ מביא לידי זימה והוא דעת ת"ק שם במתני' וזהו שאמרו שם דף ס"א ע"ב איכא בנייהו בין ת"ק ובין ר' שמעון ב"ג דמשחקת בכלבים קטני' דשעמום ליכא וזימה איכ' ועוד אכתוב מזה בסעיף שאח"ז ועיין בר"ן די"א דמאחר דהמלאכה אינה מצד החיוב רק שלא תשב בטל מלאכתה דידה הוא והרשב"א חולק ע"ש:

ז **המדיר את אשתו שלא תעשה מלאכה**. כבר כתבתי בסי' ע"ד סק"ב שאין ביד הבעל לאסור על אשתו ולומר לה לא תעשה זה ואם אמר כן אין בדבריו כלום אלא א"כ תלה בתשמיש או בדברים אחרים וכ' המ"מ לא נזכר בגמרא כמה יהיה זמן ההדרה ורחוק מן הדעת שאם הדיר' יום אחד או שנים שתבא לידי זימה:

ח **יוציא ויתן כתובה וכו'**. במשנה בכתובו' דף נ"ט ע"ב אמרו שהבטלה מביא לידי שעמום וא"כ לא יוציא אא"כ הדירה שתלך בטל לגמרי אפי' לטייל בכלבים קטנים וכתב הרי"ף וכבר איפסק' הילכת' כר' אליעזר דחייש לזימה כלו' ואינו מועיל במה שמשחקת בכלבים קטנים דוק' מלאכה ממש בעינן והרא"ש כ' שאין ראיה כ"כ דאיכא למימר במאי דפליגי רבי אליעזר ורשב"ג הלכה כרשב"ג ובקיצור פסקי הרא"ש פסק כרשב"ג ועי' לקמן בטור סי' פ"א מביא מחלוקת הרי"ף והרא"ש:

ט **וכן כל אשה רוחצ' וכו'**. לעיל סעיף ב' כתב שאפילו היה לו ולה ממון הרבה ושפחו' הרבה אפ"ה צריכה להתעסק קצת במלאכה שהבטל' מביאה לידי זימה וכתב כאן עוד ד' דברים צריכה כל אשה לעשות אפי' עשירה:

י **וי"א דמחוייבת להציע כל המטות**. לא מצאתי מי שכתב דעשירה צריכה להציע כל מטות דאינה מחוייבת רק להציע לו שהוא דבר חבה אבל בעניה יש אומרים שצריכה להציע כל המטות ולהטריח עצמה בהפוך כרים וכסתו' ורמב"ם בפרק כ"א מה"א דין ג' השמיט דין זה וכתב סתם כל אשה רוחצת וכו' ומצעת לו המטה משמע דמפרש להצעת המט' דמתני' גם כן הצעת מטתו וע"כ תמה עליו הר"ן בדף תצ"ה ע"א שהיה לו

להרבו' בעניים עכ"ל (כלו' שענייה מחוייבת להציע כל המטות) ולהפך בכרים וכסתות אבל בעשיר' שתהא צריכה להציע כל המטות הוא דבר תימה וכי זו היא ישיבת קתדרא שאמרו במשנה דף נ"ט ע"ב מי שהכניסה לו ארבע שפחו' יושבת בקתדרא וכ"כ הרב מהרמ"א בעצמו בהג"ה לקמן בסעי' ח' דאינה מצעת רק מטתו והי"א זה הי' ראוי להיות במקומו בסעי' ו' דחשיב שם ששה מלאכות שהעניות חייבו' לבעליהן:

יא **ועומדת ומשמשת בפני בעלה כגון וכו'**. כתב המגיד משנה בפכ"א מה"א דק"ו הוא מהצעת המט' ואף על גב דלכאור' גמרא ערוכה היא בכתובו' דף ס"א ע"ב דקתני אין כופה לא לעמוד לפני אביו ולפני בנו משמע דלפניו כופה אותה התם בעניה מיירי והמ"מ יליף לה דכל אשה צריכה לעשות שירות קטן לבעלה והוא ק"ו מהצעת מטתו מכ"ש להושיט לו כלי אחד:

יב **וי"א דוקא באינן סמוכין**. הר"ן כ' דין זה בעניה לטרוח עבורה וראייתו מדקאמר בגמ' דאם הכניסה לו שתי שפחו' אינה מבשלת ואינה מניקה וכו' הא שאר' עבדה כגון דברים קטנים ותימא ליה וכו' משום דאמר לה קמי ארחי ופרחי מאן טרח אורחים המשתהים שבת או חודש או עוברי דרכים דמשמע שהיא חייבת לטרוח לבשל ולאפו' וכיוצא לכל בני בית הסמוכין על בעלה אבל כאן בסעי' זה דמיירי בעשירה ולא חשוב רק מילי דחיבה מהי תיתי אם כן/ בן /בעלה יאמר לה הושיט לי כלי זה שתהיה היא מחוייבת לשמוע לו:

יג **מטחנת**. יושבת ברחים ומשמרת הקמח או מחמרת אחר הבהמה ואם היה דרכן לטחון ברחים של יד טוחנת וכבר כתבתי בס"ק שלפני זה דכל הסמוכים על שלחן בעל' צריכה לעשו' מלאכו' אלו:

יד **לפני בהמתו המיוחדת לו למרכבתו**. אבל לא לפני שאר בהמו' שלו ורש"י גריס בדף ס"א ע"ב לפני בקרו שאין להוט אחר רביע' אבל לא לפני בהמתו הם סוס וחמור שהם להוטים אחר רביעה לשון אחר נותנ' לפני בקרו נקבות בהמתו זכרים:

טו **אינה מחוייבת להניקו**. ולקמן סעיף י"ד מבואר שאם היא רוצה להניק בן אחר הבעל מעכב עליה:

טז **או נכסים שראוי לקנו' מהן שפח' אחת**. כלו' שהכניסה לו נדוניא רבה שיש כדאי למביאה נדוניא כזו לקנו' לה שפחה א':

יז **ה"ג ברמב"ם או שתהיה לה שפח' א' או שהיה לה ממון כדי לקנות וכו'**. וכן צ"ל כאן וכן הוא בסעי' שאח"ז גבי שתי שפחות:

יח **אינה מצעת המטות רק מטתו**. כבר כתבתי ס"ק י' דלדעת הרמב"ם אף בעניה אין מחוייבת להציע רק מטתו ולא שאר מטות והר"ן תמה עליו שהיה לו להרבות בעניים:

יט **וכל אשה תעשה זה**. כבר נתבאר זה בסעי' ה' בדברי המחבר דכל מילי דחיבה אין עושה אלא אשתו ולא ידעתי למה חזר הרב מהרמ"א וכתב דין זה וגם למה כתב בדין זה בלבד ולא בכל הד' דברים שנזכרו בסעיף ד':

כ **עליה להביא ראיה**. הרמב"ם מסיים בפרק כ"א מהלכו' אישות דין ט"ו ואין כאן מקום לשבועה וכתב המ"מ לפי שהיא אינה תובע' ממנו ממון שחייב לה שנאמר ישבע היסת ליפטר אלא שבאה לפטור משעבודה ואינה נפטר' אלא בראיה ובב"ח כתב שאינו מבין דבריו למה יפטר משבועת היסת ודעתו שכאן בש"ע השמיט בכיון סוף דברי הרמב"ם מפני שאין עולים כהלכה ואין דבריו ברורי' מכ"ש שאינם מוכרחים כי שבוע' היסת תקנה היא ואם היה כאן עסק שבועה בכל יום תשביע בעל' שתאמר היום נתעשר וקשה לחלוק על דברי הרמב"ם והמ"מ בלא ראיה וגם הראב"ד לא השיגו, עיין בסמוך ס"ק כ"ח:

כא **לאכול משלה אם יש לה**. ומ"מ נראה דהבעל צריך לשלם לה מה שהוציא מנכסי' על הולד:

כב **שצער גופה קודם**. ויש מי שאומר וכו' אם לולד ספק סכנה ולה אין סכנה רק צער מהי תיתי דמכח צער תסכן הולד ואם גם לה סכנה לא ידעתי מי שחולק ע"ז דחייה קודמין בודאי:

כג **וי"א דמניקה שניהם**. בב"ח כתב דאין הל' כהרא"ש דרבים חולקים עליו ואפשר שגם הרב מהרמ"א לא העתיק דברי הרא"ש לחייב אותה להניק שניהם דודאי תוכל לומר קים לי כהרי"ף ושאר פוסקים אלא דרך ארץ היא שכל אשה שיכולה להניק תניק שניהם וע"כ לא כ' שמחוייב' להניק שניהם שאין זה חיוב רק ראוי לעשו' לה כן אם יכולה לעשות לצאת ידי כל הפוסקים:

כד **עם בנה הבעל מעכב**. משמע אם מת בנה אין הבעל מעכב עליה להניק בן אחרת אבל בירושל' אמרו סתם (הביאו המ"מ בפכ"א מה"א) אין האיש כופה את אשתו להניק בנו של חבירו ולא האשה כופה את בעלה שתניק בנה של חברתה משמע דסיפ' דומיא דריש' אף שאין לה בן:

כה **ואפילו בנה מאיש אחר**. אף על גב דאסור לישא מינק' של חבירו ע' בב"י ובד"מ כ' דמשכחת לה אם רצתה להניק יותר מכ"ד חודש דמותר' להנש' וע' לעיל סי' י"ג:

כו **וכן ב"ד משמתין אותה**. אין הפירוש שמונע ממנה מזונו' וגם משמתין אותה דמאחר שאינו זנה הרי הרשות בידה לומר איני עושה (וע' מה שאכתוב בס"ק שאח"ז בשם

הרשב"א אם אינה משמשות לו מלאכו' קטנות) אלא מיירי אם אינו רוצה למנוע ממנה מזונו' כגון שהיא מניקה או מטעם אחר הרשו' בידו לנדות אותה אבל מ"מ לא נקראת מורד' לפחות מכתובתה ולקונסה בקנס השנוי במורד דק"ל מורד' מתשמיש ולא ממלאכה (וכמו שנתב' לעיל סק"א בסי' ע"ז):

כז **צריכה לעשו' צרכי הבית.** כבר כתבתי לעי' סי' ס"ט סק"ד שכ' המ"מ שלא אמרו שיכולה להפקיע עצמה אלא ממלאכה שהיא מרוחת כטוה בצמר ושאינה לצורך הבית אבל טוחנ' ואופה וכו' ועושה כל צרכי הבית כמו אם היתה ניזוני' וע' בתשוב' הרשב"א שהבי' הב"י בסי' ע"ז שאם אינה משמש' לו באותן מלאכות קטנו' השנויות במשנתינו והוא צריך לשכור מי שישמשנו בהם שוכר עליה כמ"ש אבל מזונותה לא תפסיד עכ"ל ולפני זה כ' הרשב"א מעכב מהמזונו' כנגד שכר מי שישמשנו באותן מלאכו' או שוכר עליה ממקום אחר הא יתר מכאן לא עכ"ל וע' בתו' בכתובו' דף ס"ג ע"א בד"ה רב הונ' וכו' כתבו דכי אמרה איני ניזוני' ואיני עושה פטורה מכל ז' מלאכו' השנויות במשנ' אבל מ"מ לא מפטר' מאותן מלאכו' קטנות השנויו' בגמ' מזיגת הכוס והצעת המטה והרחצ' פניו מידי דהוה איושב' בקתדר' שחייבת בהן וע"ש ומלשון הרב כאן שכ' צריכה לעשו' צרכי הבית משמע שדעתו כדעת המפרשים שהבי' המ"מ שחייבת בכל צרכי הבית וכן פסק לעיל סוף ס"ע ולא ידעתי למה השמיט דעת התוס' שהוא להקל על האשה דיכולה לומר קים לי כהתוס':

כח **מושיבין אשה ביניהם.** ולא תקנו שהיא תשבע היסת על טענתו דא"כ בכל עת ובכל שעה יהיה עסק שבועה ואין שלום בבית וע"כ האמינו לאשה היושבת ביניהם אף על גב דאשה פסולה לשאר עדיות (וע' לעיל סק"ך):

כט **בעת שעשתה מלאכותיה.** משמע קצת שאם שברה שלא בשעת מלאכה חייבת אבל ל' הירושל' שהביא המ"מ בפכ"א מה"א ה"ו סתם האשה ששברה כלים בתוך הבית פטורה משמע אפילו שלא בשעת מלאכה:

ל **אין מעשה ידיה שלו.** ראיה לדבר הפוסק לזון בת אשתו אין מעשה ידי הבת שלו כדאי' בגמ' ובתוספת' וע' בריב"ש סי' ת"פ:

לא **ולא אמרינן שמחלה מעשה ידיה.** כלומר לא אמרי' מאחר ששתקה ולא אמרה בפירוש איני ניזונת ואינה נוטלת מעה כסף ואני אעשה הכל לעצמי דה"א דויתרה לבעל המעה כסף והמזונו' רק רוצה לצמצם ולסגף עצמה וליתן הכל לבעל ולא תקח במעשה ידיה רק כדי חיותה אלא אדרבה אמרינן מסתמ' אדעת' דנפשה עבדה והכל לעצמה עד

שיתן לה הבעל מזונו' בעד מעשה ידיה ומעה כסף בעד המותר וכן הוא בר"ן ס"פ אף על פי בשם הרמב"ם/ הרמב"ן /:

לב **אין הבעל צריך לשלם דודאי מחלה.** ע' לעיל בסי' ע' סוף סעיף ח' כ' לא לותה רק מכרה נכסיה ופרנסה עצמה אין לה עליו כלום וכבר כתבתי שם ס"ק ל"ב שכ"כ הרמב"ן והר"ן הניח הדבר בצ"ע דף תקכ"ו בפרק אלמנה ניזונית וע' לעיל סי' הנ"ל סעיף ה' כתב גם כן בשם הריטב"א דאין פוסקין לה מזונות למפרע כל שלא לותה בעדים וע"ש סוף הסי' היכ' שבעלה הכריז שלא ילוה לה אדם:

לג **דכל מורדת טענה איתי לה.** ל' הרשב"א בתשובה זו עילה מצאה לצערו ותולה בפרעון מה שלותה כלומר ולמה תהיה ידה על העליונה תבא אליו בתחלה ואח"כ יפרע מה שלותה:

לד **אף על פי שאין כתובתה בידה.** ל' הרשב"א שהרי יושבת תחת בעלה וחזקה של זו שיש לה הכתובה ומזונו' עד שיטעון הבעל ברי שמכרה או מחלה לו כתובתה ולא עוד אפילו מכרה או מחלה כתובתה לבעלה יש לה מזונו' בחייו וכו' שאין מזונו' אלו מתנאי כתובה כו' עד שיבי' הבעל ראיה שמחלה לו המזונו' בפירוש:

לה **וצריך לישבע שמחלה לו.** כלומר מזונו' להבא אינו נאמן בלא ראיה אבל מזונו' שעברו נאמן לטעון וצריך לישבע היסת והיה נראה דבמזונו' להבא אף שהיא נאמנת מ"מ צריכה לישבע היסת אבל הרשב"א כתב בשם הרי"ף דהיא נאמנת בלא שבועה ואפשר לומר דכוונתו בלא שבועת המשנה קאמר והא דכ' כאן הרב מהרמ"א בשם הרשב"א דצריך לישבע שמחלה לו ואם לא טען לא טענינן ליה ולפני זה בסמוך בהג"ה זו כתב אין הבעל צריך לשלם דודאי מחלה אפשר לחלק דלעיל מיירי דבת מלאכה היא ולפעמים יש לה מותר אף שלפרקים חסר לה ודאי מחלה כדי שלא יבואו עמה לחשבון וכאן מיירי הרשב"א באשה שהיתה חולה ולאו בת מלאכה דצריך לשלם לה אפילו מזונות שעברו כל זמן שלא טען בפי' מחילה ומ"מ קשה דלא היה לו להרב לסתום אלא לפרש חילוק זה:

סימן פא

א **הרי זו עושה ואוכלת.** ואפילו בנותן לה מזונו' ומעה כסף אפ"ה אינו יכול להקדיש קודם שעשתה המלאכה דאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם וכ"כ הר"ן ואף על גב דאמרו בגמ' בכתובו' דף נ"ח ע"ב בפלוגת' דר"מ ור"י הסנדלר במקדיש מעשה ידי אשתו הרי היא עושה ואוכלת והמותר ר"מ ס"ל המותר הקדש ור"י הסנדלר ס"ל המותר חולין

ופריך אליב' דר"מ אימת קדוש רב ושמואל דאמרי תרווייהו מותר לאחר מיתה קדוש רב אדא בר אהבה אמר מותר מחיים קדוש והוי רב פפא במאי אילימ' במעשה לה מזונו' ומעלה לה מעה כסף מ"ט דמ"ד לאחר מיתה קדוש פי' גם מחיים יהא קדוש (וא"כ משמע דיכול להקדיש מעשה ידי אשתו) היינו לר"מ דס"ל אדם מקנה דשלב"ל וכן מ"ש התוס' שם בד"ה מאי לאו בניזוני' הכל אליב' דר"מ ותמה אני על הרב בב"ח שכ' דהכא נקטינן כדעת התו' ורש"י דבמעלה לה מזונו' קדשו מעשה ידיה ואיך לא ראה דהתו' ורש"י לא כתבו זו אליב' דהלכת' דהא אפי' אשה המקדשת מעשה ידיה קודם שעשאתן אינו חל וכמ"ש רש"י בדף נ"ט ע"א בד"ה דשלב"ל לא המלאכה בא' וכו' ואפשר שכוונת הרב כשאומר הבעל יקדשו ידיך אז חל ההקדש כשמעלה לה מזונו' וכדעת הרמב"ם:

ב **עושה ואוכלת**. ה"ה דגם היא יכול ליהנו' מן מעשה ידיה מאחר שאין ההקדש חל וה"ה במקדיש מעשה ידיו עושה ואוכל דג"כ אין ההקדש חל מטעם דשב"ל וכמ"ש התוס' בכתובו' דף נ"ט ע"א בד"ה א"צ להפר רק משום סיפ' נקט מעשי ידי אשתו דבאומר יקדשו ידיך אפי' מעשה ידי אשתו קדוש:

ג **הרי כל מעשה ידיה קודש**. היינו בנותן לה מזונות ומעה כסף דאז כל מעשה ידיה הם שלו ויכול להקדישן אבל באינו נותן לה או בהיא אומרת איני ניזוני' ואיני נוטל' מעה כסף אינו יכול להקדיש דבר שאינו שלו:

ד **דהרי היא יכולה לומר**. כלו' דאע"ג דאמרו בגמ' בכתובו' דף נ"ח ע"ב לא תימ' טעמ' דר"מ דאמר מותר הקדש משום דאדם מקדיש דשלב"ל אלא נעשה כאומר לה יקדשו ידיך היינו למאן דס"ל דיכול לכופה למעשה ידיה ואינה יכולה להשמט ממנו א"כ הידים הם שלו ויכול להקדישן אבל לדידן דק"ל דאין יכול לכופה ומתי שתרצה תוכל לומר איני ניזוני' א"כ אף בניזוני' אין הידים שלו ואין יכול להקדישן אפי' כי אמר בהדי' יקדשו ידיך ואף על גב דהר"ן בתשובה בסי' ל"ה כתב כדברי הרמב"ם מ"מ לאו להכי איתשל התם רק שמביא ראי' לקרקע נכסי מלוג אבל בפירושו להלכות כ' הר"ן שלא נתברר לו דברי הרמב"ם וגם משמעות הטור הוא דלא כהרמב"ם דגבי בעל לא כ' שיועיל ההקדש כלל רק גבי אשה:

ה **האשה שאמרה יקדשו ידי כו'**. ותהיה אסורה לחזור לו דעת הר"ן דתרווייהו בעינן דאם אמרה קונם שאני עושה לפיך לחוד פי' מה שאני עושה יהיה קונם לפיך יהיה עלי כהקדש מליהנו' לו מאחר דהמלאכה אינה בעולם שעדיין לא נעשית אינה יכולה להקדישה דהוי דשלב"ל וכן אם אמרה בל' הקדש יקדשו ידי לעושיהן מאחר דהשת' אינו חל גם לאחר גירושין אינו חל דהוי כאומר שדה זו לכשאקחנה תקדוש דלא קדשה משום

דאין בידה ה"נ דאין בידה לגרש עצמה ע"כ צ"ל דלא הקדישה הידים לאחר גירושין לכל העולם לקדושת הגוף שאין לו פדיון (כגון שיעבד שורו לבעל חוב וחזר והקדישו למזבח מפקיע שעבוד המלוה וגובו חובו ממקום אחר) והיה ראוי לחול מיד רק דאלמוה רבנן לשעבוד' דבעל בעודה תחתיו ולאחר גירושין חל הקונם אף שעדיין לא נתגרשה וע' בי"ד סי' רל"ד כתב שם הב"י דמיירי שאומרת בזה הלשון יקדשו ידי לעושיהן על פיך כלו' שידיה יהיו אסורים על פיו כהקדש אבל דעת הרמב"ם אינו כן דבקונם לחוד סגי לאסור דשלב"ל מאחר שאין לו פדיון וכן באומר' יקדשו ידי לעושיהן הוי קדושת הגוף שידיה נעשו הקדש וחל עליהן ההקדש לפחות לכשתתגרש ואז מעשה ידיה אסורות על כל העולם ונראה דלדעת הרמב"ם כשם אם אמר הבעל לאשה יקדשו ידיך לעושיהן דהוי הקדש ה"ה אם אמר קונם מעשה ידיך נמי חל אף קודם שעשתה המלאכה מאחר שמעלה לה מזונות דהא להרמב"ם בקונם לחוד נאסר דשלב"ל:

ו **צריך הוא להפר לה שמא יגרשנה.** ואף על פי שאין הנדר חל אלא לאחר גירושין אפ"ה יכול להפר וכמ"ש הר"ן ע' בתוס' ובר"ן למה נקט שמא יגרשנה הא בלא גירושין יכולה להפקיע עצמה מבעלה ע"י שתאמר איני ניזונית ואיני עושה וא"כ דמיא אשה לשדה לכשאפדנה דקדשה מיד ה"ה הכא יחול הקונם מיד וע"ש:

סימן פב

א **נדרה שלא להניק וכו'.** היינו בעניה שלא הכניסה לו שתי שפחות אבל בהכניסה לו שתי שפחות שפטורה להניק כמבואר לעיל סי' פ' סעיף ח' ודאי שהנדר חל ואסורה להניק ובעניה נמי יש חילוק אם נדרה שאסרה הנאת הנקה על עצמה שהיא נהנת בהנקה כדאמרי' בגמרא דף ס"א משום דרבוי החלב צער הוא לה אז הנדר חל וצריכה לשכור לו מנקת אבל אם אסרה הנאת יניקתה עליו אין הנדר חל דהא משעבד' ליה כ"כ בתוס' בד"ה כגון שנדר' וכו' דף נ"ט ע"ב וכן הוא בהג"ה ע"ש:

ב **שומעין לה.** מפני צער' דידה הוא שהחלב רב בדדיה:

ג **מפני שעולה עמו ואינה יורדת.** כבר נתבאר לעיל סי' פ' סעי' י' דבכל המלאכו' הדין כך ונקט הנקה משום שיש כאן צד דפעמים היא רוצה להניק והבעל אינו רוצה:

ד **עליה להביא ראיה.** כבר נתבאר לעיל סי' פ' סעיף ט' דאין כאן עסק שבועה בין איש לאשתו ועיין מ"ש שם:

ה **אפילו הוא סומא.** בגמ' ד"ס ע"א סומא מנא ידע בריח' ובטעמא ועיין ברא"ש ובטור שפסקו כר' יוחנן:

ו **אם אין לו כופה אותה**. לא ידעתי טעם לדין זה ובמה נתחייבה היא יותר משאר נשים ולמה לא יתנו לה ב"ד שכר הנקה כשם שעל הב"ד לפרנס הולד אחר שגמלתו:

ז **דברים שהקטן צריך להם**. שהרי הוא חייב במזונו' בניו עד שש שנים:

ח **אין מפרישין אותו ממנה**. ואף על פי שאביו חייב ללמדו תורה ולחנכו מיד שיודע לדבר מ"מ הא אפי' הוא אצל האם יכול לחנכו לפעמים לכשיבא אצלו כן הוא במ"מ:

ט **לא אתן לו מזונו**'. יש לדקדק דמשמע אם האם מוחלת לו המזונו' תוכל להחזיק בנה אצלה על כרחו וזה הוא נגד המושכל למה תוכל לכופו והיא אין לה שייכות לבן והוא מצוה עליו בכמה דברים בפרט ללמדו תורה ויש ליישב בדוחק כשהבן אינו רוצה להפרד מאמו יש לאב לומר אין עלי חיוב צדקה לפרנסו כל זמן שאין שומע לקולי להיות אצלי ללמדו תורה ושאר דברים:

י **יכולה לכוף שתהיה עמה**. המעיין בתשובה יראה שהרב לא החליט הדין למעשה רק שכ' שאין הדבר פשוט כ"כ שיהיה הדין עם האם דיש מקום לומר אם הב"ד רואה שטוב ליתומים להיות אצל בית אביה הרשות ביד הבית דין ולא אמרו בגמרא הבת אצל אמה אלא בשניהם שוים ועוד דאפשר לומר דאם אין הבת רוצה להיות אצל אמה הרשות בידה ודקדק כן מל' רש"י ולא אמרו בגמרא הבת אצל האם אלא בדלא איכפ' לה לבת אצל מי תהיה ולפ"ז מ"ש כאן הרב אין האם יכולה לכוף היינו את הבת אינה יכולה לכוף אם אינה רוצה להיות אצל האם אבל אם הבת שותקת ולא איכפת לה אף שלב"ד נראה שטוב לה אצל בית אביה מ"מ יש להתיישב בדבר למעשה אם לעקור מה שאמרו חכמים הבת אצל האם בשביל אומדנא של הב"ד:

יא **אין אם אמה יכולה לכוף**. נראה דהיינו כשהאב קיים אבל אם אין האב קיים נראה דאפשר לומר שיש לאם אמה עילוי על בית אביה לגדל הבנים עד בני שש וגם להיות הבת אצלה יותר מבבית אביה:

יב **או משלכת אותם לקהל**. כאן משמע שאין על האם שום חיוב לגדל את בניה אחר שגמלתן וכבר כתבתי שגם קודם שגמלתן אין עליה חיוב להניק בחנם ודלא כמ"ש לעיל בסעיף ה' בשם ר' ירוחם שאם אין לאב כופין אותה:

סימן פג

א **השבת והריפוי לבעלה**. מה שהשבת לבעלה כתב בטור הטעם כיון שמעשה ידיה שלו והרי היא מתבטלת ממעשה ידיה ולפ"ז אם היא אשה שאין עליה חיוב לעשות רק לישב בקתדר' ולעשות רק מעט מלאכה כדי שלא תבא לידי זימה כמבואר לעיל סי' פ'

וא"כ היה מן הראוי שלא יהיה כל השבת לבעלה ומיהו כבר כתבתי לעיל סי' פ' שדעת הרשב"א שאף שאינה מחוייבת לעשות אם עשתה מעשה ידיה לבעלה וא"כ בכל אשה השבת לבעל שיכול הבעל לומר הייתי מפייס את אשתי שתעשה מלאכה כל היום וכיצד שמין השבת במקום נזק נתבאר כאן בטור ובח"מ סי' ת"ך:

ב **והריפוי לבעלה**. אין הכוונה שהבעל ישתכר בריפוי שישכור לה רופא בסמא חריפא ויצער אותה דהא צער לא זכי ליה רחמנ' רק מאחר שהבעל מחויב לרפאותה כדרך שמרפ' כל חליה ע"כ נקט שהריפוי יוחזר לבעלה ומטפל ברפואתה וגם הרמב"ם דעתו כהרא"ש:

ג **והצער שלה**. לא נתבאר אם רק הקרן שלה ויקח בדמי הצער קרקע והוא אוכל פירות ככל נ"מ שלה או לגמרי הוא שלה ואין לו אפי' פירות וע' בר"ן שכתב דאפי' לת"ק דבשתה ופגמה שלה אפ"ה הוא אוכל פירות:

ד **ולא על חלקה**. דמאחר דאית ליה פירות בחלקה אינה יכולה להפקיע זכותו:

ה **אינו יכול לתבוע חלקה**. ע' בב"ח שכתב דאף על חלקו צריך הרשאה ואם היה ידועה חלקו וחלקה בשעת תביעה א"צ הרשאה אף על חלקה דמיגו דנחית אחלקו נחית אחלקה ואין דבריו מוכרחים וע' בתשו' הרא"ש כלל מ':

ו **חייב לשלם מיד כל הנזק**. ע' בר"ן מ"ש ע"ז כלל דבריו שע"פ הדין יש לו פירות בחלקה וחלקו אינו משלם כאלו חבל בה אחר והגאונים תקנו שלא יאכל פירות מחלקה אבל חלקו אינו משלם ודעת הרמב"ם שהגאונים קנסוהו לגמרי שלא יהא חוטא נשכר ליקח חלק ממה שחבל בה ובודאי אף דר"י בן בתירה ות"ק פליגי בריש מציאות האשה דף ס"ה ע"ב במתני' בזה מודה ריב"ב שהכל שלה דהא לא נצטער בצערה וכן הוא במ"מ בשם הרשב"א ולא ידעתי למה הכריע בב"ח נגד דברי הרמב"ם ודברי הרמב"ם ברורים בטעמם:

ז **שהמבייש בדברים פטור**. כבר נתבאר בח"מ סי' א' סעיף ו' שמנדין על ביוש דברים עד שיפייסנו לפי כבודו:

ח **אם חרפוהו בגלוי**. כלומר בפני רבים ואם בסתר כלומר בפני שני עדים כן כתב הרא"ש בתשובה כלל מ':

ט **המזיק את אשתו בתשמיש**. לדברי החולקים על הרמב"ם גם כאן אינו משלם רק שני חלקים שלה וכתב המ"מ שמכאן יש קצת ראיה לדעת הרמב"ם דהא בגמ' סתמו ולא חלקו אבל בנ"י כ' דלדידן דק"ל כריב"ב אינו משלם רק שני חלקים מן הנזק ואינו משלם הצער ע"ש:

סימן פד

א **מציאת האשה לבעלה.** בגמ' בכתובות דף ס"ד פליגי ת"ק ורבי עקיבא וסבר ר"ע דמציאתה לעצמה ואית' תו שם בגמ' דר"ע לטעמיה דסבר העדפת מ"י שע"י הדחק ג"כ לעצמה וכל מציאה שמגבהת בשעת מלאכה הוי כהעדפה ע"י הדחק וכבר פסק לעיל ריש סי' פ' דחקה ועשתה יותר מהראוי לה המותר לבעל וא"כ כל מציאתה ג"כ לבעל אבל לדעת ר"ח ורב האי דלפעמים העדפה לעצמה גם מציא' פעמים לעצמה וכן פסק בב"ח:

ב **לבעלה.** בגמ' אמרו הטעם משום איבה ובירוש' מפרש טעמים אחרים ע' בהגהות אשר"י ודעת הרמ"ה דכשם שהרשות ביד אשה לומר איני ניזונית ואיני עושה כך תוכל לומר איני ניזונית ואיני נותנית לך מציאה והרא"ש חולק עליו ע' בטור ובב"ח ואיני כדאי להכריע בין הרים גדולים ונראה דבאומרת ניזונית יפה כ' הרמ"ה ובאומר לה צאי מ"י יפה כתב הרא"ש ואפשר דלא פליגי ודו"ק:

סימן פה

א **אין שומעין לה.** כבר נתבאר לעיל סי' ס"ט סעיף ה' הטעם כדי שלא תתערב בין הכותי' וכתבתי שם בשם הר"ן עוד טעם אחר:

ב **נכסי צ"ב הם הנדוניא וכו'.** פרט כאן ג' דברים ששייך בהן מיתה או פחת וה"ה אם הכניסה לו קרקע ג"כ צ"ב מקרי ואינו רשאי למכרה משום שבח בית אביה כמו שיתבאר לקמן סימן צ' אבל אם הכניסה לו מעות או סחורות בנדן הרשות בידו להוציאן ולישא וליתן בהם והריוח וההפסד שלו וע"כ הוא מוסיף שליש בהם ע"פ דין התלמוד אבל כשמכנסת לו דברים שאין רשאי למוכרן הוא פוחת חומש ועיין במגיד משנה רפט"ז מה היא ההפרש בין נדוניא לכתובה עיין לעיל סימן ס"ה ועיין בתשובת הריב"ש סי' ק"נ:

ג **ונכסי מלוג כו'.** לשון מלוג כענין מליגת הראש שתולש השער ועוזב הראש כך כאן אוכל פירות ועוזב קרן:

ד **שאין לבעל בהם אלא אכילת פירות.** כלומר אבל בנכסי צ"ב אם הכניסה לו מעות וסחורות הרשות בידו להוציא גם הקרן אבל בנכסי מלוג נפלו לה כספים ילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות ועיין בריב"ש סימן ק"ן כתב כמה חילוקים שבין נכסי צ"ב לנ"מ:

ה **דין בגדי אשה.** כלומר אף עפ"י שכתב שהבגדים שהכניסה לו בנדן הם נכסי צ"ב היינו ששמו הבגדים כמה הם שוים וקיבל אחריותן אבל בבגדים שהכלה לובשת אין דרך לשומן לה בנדן רק הם נכסי מלוג שלה:

ו **השדה שהבעל שם לה וכו'**. כלומר שאינו רשאי למכור שדה זו שיחד לה בכתובה כמו שאינו רשאי למכור קרקע שהכניסה לו:

ז **והראשון עיקר**. כלומר אף עפ"י שנכתבו בכתובה מאחר שלא שמו אותם בדמים קצובים אין עליו קבלת אחריות ואם היא אומרת לשום אותן כדי שיהיו באחריותו והוא אינו רוצה כתב הריב"ש סימן ק"ן דאין מי שיכוף אותו לקבל אחריותן הרשות בידו להניח הנכסים ברשות' כדין נ"מ וכן פסק לעיל סימן ס"ה סעיף י"א וראיתי באגרת הרמב"ם דף ל"ג שתמה שם על דיין אח' וז"ל אתה דנת' בכל אשה שירצה בעלה ליתן לה נדונייתא ולא ישאר עליו אחריות' הדין עמו מיד תמהתי וכו' ובאמת לא ידעתי מה היא תמיה' ויפה כתב הריב"ש מי יכוף אותו לקבל אחריות ואפשר דהרמב"ם מיירי בשכבר קיבל עליו אחריות ונכנסו לרשותו דלא יוכל לחזור וגם זה צ"ע דמ"ש מכל חוב שיכול הלוה לפרוע תוך זמנו כמבואר בח"מ סימן ע"ד:

ח **ואם יש פירות בקרקע**. בסמ"ע סימן קכ"ב כתב דלאו דוקא שיש פירות בקרקע עכשיו אלא אפילו כבר נתלשו משם כיון שהשדה עומד לפירות לשנים הבאות ולדעת הרא"ש אפילו קרקע שאינו מגדל פירות כלל הואיל וראוי למכור וליקח בהן קרקע שעושה פירות וכן פסק בת"ה סימן שי"ב מכח הדין ומכח סברא ע"ש ודלא כמשמעות הריב"ש סימן תצ"ו:

ט **מתוך שיש לו לדון על הפירות וכו'**. עיין בר"ן סוף פ' השולח שהאריך בזה דמיירי דוקא דאיתא במתא ולא מחת' בו אבל ליתא במתא או איתא ומיחת' בו ואף שנתחייב ע"פ עדים הוה ליה כקיבל עדים שלא בפני ב"ד ואפילו לגבי פירות אם נתחייב בהודאת פיו לא תועיל הודאתו אפילו על מחצית הפירות שהרי אינו יכול למכור הפירות משום ריוח ביתא וע"ש מה שכתב אם ירד לדין בנכסי צ"ב ג"כ היא יכולה לבטל הדין בשנתחייב בהודאת פיו:

י **לעשות פשרה צריך הרשאה**. אפשר לומר אפילו על הפירות לבדן צריך הרשאה דאין כח בידו למחול הפירות משום ריוח ביתא וכמ"ש בשם הר"ן:

יא **על מעות מזומנים של אשתו**. המעיין בח"ה יראה דבמעות מזומני' כ"ע מודו אפילו לדעת רב האי דס"ל דצריך שיהיו פירות באותו קרקע מודה הוא במעות מזומנים אבל למעשה פסק שם דאפילו שאר דברים שצריכין למכור ליקח מהן קרקע שעושה פירות והאשה כאן ואינה רוצה להרשות את בעלה יכול בעלה לדון בלא הרשאה שאם לא יוציאו מיד המחזיק נמצא שחסר הוא את הפירות לעולם ע"ש שכתב שהדין והסברא נותנת כך רק במעות מזומנים א"צ לשאול את פיה דהוי כאלו יש פירות עתה בקרקע

ובדבר שצריך למכור שואלין אותה אם רוצה לילך עמו או ליתן לו הרשאה הוא טוב ואם לאו טוען אף שלא בהרשאה:

יב **עיין בח"ה סימן שמ"ו**. כלומר דשם כ' עוד דין אחר אשה ששאלה פרה לצורך נ"מ שלה ונשאל בעל הפרה לבעלה לא הוי שאלה בבעלים:

יג **ואח"כ נשאת ומתה**. כלומר הפרה מתה ועד יום מיתת הפרה היה הבעל משתמש בה כדין פרת נ"מ:

יד **אפילו פשע מפני שהוא כלוקח**. אף על גב דק"ל דלוקח בהמה לזמן קצוב הוי ש"ח וחייב בפשיעה כמו שספק בח"מ סימן שמ"ו ע' בסמ"ע שנדחק לפרש דמיירי שהאשה שאלה כל ימי חיותה דהפרה או כל ימי חיותה דהאשה דאז פטור הבעל משום דנקר' לוקח ולא משום שמירה בבעלים כיון דהבהמה אינה שלה אבל אם שאלה האשה רק לזמן מוגבל אז חייב הבעל בפשיעה כדין לוקח לזמן ודברים אלו ודאי אינם ברורים אך האמת יורה דרכו דהרמב"ם לא ס"ל דין זה דלוקח לזמן ולדעת ר"י דס"ל דלוקח לזמן חייב בפשיעה דהוי כשומר חנם א"כ בבעל אפשר פטור דהוי שמירה בבעלים ואף על גב דאין החפץ שלה מאחר דלוקח הוי הוי כשומר שלה וכבר הארכתי בביאורי להרא"ש בפרק השואל ובארתי כוונת הרב מהרמ"א בסי' שמ"ו ואין כאן מקום להאריך יותר מזה:

טו **או שניתנו לה במתנה**. כך כתבו הפוסקים וכן הוא בירוש' שאע"פ שמציאת האשה לבעלה אבל מה שנתנו לה אחרים מתנה היא לעצמה רק שהבעל אוכל פירות ואם התנה הנותן שלא יאכל הבעל פירות יתבאר בסמוך סעיף י"א:

טז **או שחבלו**. כבר נתבאר בסי' פ"ג דוק' חבלו בה אחרים אבל אם חבל בה בעלה אין לבעל אכילת פירות במה שמשלם לה:

יז **אם מכרה כתובתה ונדונייתה**. דין מכירה כתובה יתבאר בסי' ק"ה ודין נתנה מתנה לאחר קודם שנשאת יתבאר בסי' צ':

יח **ומיהו א"י למכור**. נראה בחלוקה הראשונה דבמכרה הכתובה בטובת הנאה כשם שאין לבעל באותן הדמים אכילת פירות ג"כ הרשות בידה ליתן הדמים למי שתרצה דסתמ' אמרו בגמ' טובת הנאה לאשה ואין לבעלה בהם כלום:

יט **אינה יכולה למכור**. אלא אם פירש לה שתוכל למכור וליתן לאחר ואפשר עוד שצריך שיכתוב לה בפירוש שאם תמכור שלא יהא מוציא מיד הלקוחות לאחר מותה הא לאו הכי אפשר לפרש דבריו שלא יוציא בחייה אבל לאחר מיתה יוציא וכן דעת גאון ואין דעתי נוחה בכך כ"כ המ"מ בשם הרשב"א פכ"ב מה"א:

כ **אבל אם נתן לה בעודה ארוסה**. אפי' אם פירש במתנה בין קודם נשואין בין אחר נשואין כ"כ הטור בשם הרמ"ה:

כא **ואם מן הנשואין נתאלמנה**. אבל אם נתאלמנה מן הארוסין לית לה שלא כתב אלא ע"מ לכונסה:

כב **גלוים וידועים לבעל קנתה**. ואינו יכול לטעון אף על פי שהיו גלוים לא הייתי יכול להוצי' מידה כי אמרה שלי הם ע"כ מכרתי לה קרקע כדי שאני אהיה מוחזק במעות דאין זה חזקה דמאחר שנתנה לו המעות בפני עדים ושטר מכירה בידה והיא מבררת המעות היו גלוים וידועים לו א"כ היא נקראת מוחזקת בקרקע:

כג **ואותן המעות שנראו יללקח וכו'**. אף על גב דגבי לוה מן האשה סתם כ' בסי' שאח"ז ריש סעיף ב' שאין לה עליו כלום משמע דאפי' במעות שאינם טמונים וגדולה מזה משמע בדברי הרמב"ם סוף פ"ב ממלוה שכל מעות שביד האשה הם בחזקת בעלה אלא אם הביאה ראיה שהם מנדונייתה וכתב המ"מ שם שכן דעת הרמב"ן והנה בפכ"ב מה"א כתב שאם נמצאו מעות או מטלטלין ביד האשה נאמנת לומר מתנה נתנו לי כמ"ש בסמוך סעי' י"ב וכן הוא בירוש' וא"כ עכצ"ל מ"ש פ"ב ממלוה שכל מעות שביד האש' הם בחזקת בעל' היינו כשהאש' הלואתן לבעלה ואז אינה נאמנת לומר שלי היו אבל כל זמן שהם בידה נאמנת לומ' שלי הם ואפי' אינם בידה רק נתנתן לבעל ע"ד שתקנה ממנו שדה ואפי' מעות טמונים לא אבדה זכותה אבל בהלואה אבדה אפי' במעות שאינם טמונים שלא היה לה להלוות לו אלא ליקח בהן קרקע כל זה הוא דעת הרמב"ם ע"פ פירושו של המ"מ:

כד **וי"א דאם טוען ברי שהמעות שלו**. היינו במעות טמונים עדיף ברי שלו אבל במעות שאינם טמונים ברי דידה עדיף ודעת המפרשים שהביא המ"מ הוא להשוות מכר להלואה ובשניהם במעות טמונים ברי דידיה עדיף ואם אינו טוען ברי או במעות שאינם טמונים אפי' טוען ברי היא נאמנת אבל לדעת הרמב"ם גבי מכר לא מהני ברי דידיה אפי' במעות טמונים וגבי הלואה א"צ לטענת ברי רק מסתמ' הם בחזקתו עד שתביא ראיה:

כה **עליה להבי' ראיה**. דכל זמן שלא ביררה דמעות גלוים היו כאלו לא נתקיים השטר דמי וקרקע בחזקת בעליה עומדת והשטר יש בו ריעות' והמוצי' מחבירו עליו הראיה:

כו **נתן לה אחד מתנה וכו'**. הרב המחבר העתיק לשון הרמב"ם בפ"ג מה' זכיה ומתנה דפסק כשמואל פרק בתר' דנדרים דף פ"ח ע"א דאפי' לא יחד דבר פרטי אלא אמר ע"מ שאין לבעליך רשות בהן ומה שתרצי עשי לא קנה יתהון בעל אבל בלשון א' לחודיה כגון שאמר ע"מ שאין לבעליך רשות בהן או מה שתרצי עשי קנה יתהון בעל אבל לרב

דפליג שם אדשמואל צריך דוק' שמיחד המתנה לדבר פרטי לאכילה או לשתיה וכיוצא והנה הרמב"ם כתב מתחלה דברי רב שנתן לה לדברי פרטי על מנת שתלבשי או על מנת שתשתי דזה פשיט' דמהני דהא גם לה לא נתן לה רק לדבר פרטי אלא אפי' נתן לה לכל דבר שאמר לה על מנת שתעשי מה שתרצי אם סיים בדבריו בלא רשות הבעל מאחר שאמר שתי לשונות מהני אבל יש שיטה אחרת דלשמואל בלשון אחד סגי דק"ל כרבנן התם בנדרים דלא אמרינן יד אשה כיד בעלה ואם אמר לה א' משתים מה שתרצי עשי א"נ ע"מ שאין לבעליך רשות בהן מהני ויש שיטה שלישית הפוסקים כרב והמה ר"ת והרא"ש ושאר פוסקים ולפי זה ל"מ אלא שנתן לה לדבר פרטי כלישנא דמתניתין שם בנדרים ע"מ שאין לבעליך רשות בהן אלא מה שאת נותנ' לפיך והריב"ש הכריע כדברי הפוסקים כשמואל ע"ש בסימן רט"ו ואני תמה על הכרעה זו נגד רבותינו בעלי התוספות והסכימו עמהם הרא"ש ומהר"ם וראבי"ה והראב"ד ובפרט אם הבעל מוחזק ועיין בי"ד סי' רכ"ב:

כז **והוא אומר ממעשה ידיך הם**. כלומר שמא מעשה ידיך הם ע"כ אין לו עליה רק חרם סתם אבל אם היה טוען ברי היתה צריכה לישבע היסת:

כח **עליה להביא ראיה**. שאין יכולת בידה להפקיע מבעלה לגמרי וכל ממון הנמצא ביד האשה הוא בחזקת בעלה לפירות וגם ליורשה לאחר מיתתה כדין נ"מ ועיין בכ"מ מ"ש בשם בעל התרומות דמשמעות דבריו שאין לה נאמנות על הפקעת ירושה ואכתוב עוד מזה בסמוך:

כט **וי"א וכו' נאמנת לומר שלי הם**. משפט הג"ה זו משמע דבמעות שאינם טמונים נאמנת להפקיע מבעלה לגמרי ולטעון שניתן לה המעות ע"מ שלא יהיה לבעלה רשות לא בפירו' ולא בירושה ואני לא ראיתי זה בדברי הרב רבי שמשון והרא"ש שהם לא כתבו רק שבמעות שאינם טמונים לא מהני תקיפת הבעל כמו שמהני במעות טמונים אבל מ"מ הם בחזקת נ"מ ואף שהמ"מ כתב שאין הכל מסכימין עם הרמב"ם והרמב"ן בזה והרשב"א הוא מהחולקים וס"ל דנאמנת האשה לומר שלי הם לגמרי ונתנו לה ע"מ שאין לבעלה רשות בהן וכן דעת הר"י והריטב"א כמו שכתב נ"י אבל מ"מ הביא הב"י בשם הרשב"א בתשובה שלא החליט הדבר למעשה וגם לא חילק בין טמונים לשאינם טמונים דאפשר אף בטמונים כל זמן שהם בידה תוכל לטעון ששלה הם על מנת שאין לבעלה רשות כלל ואין חילוק בין טמונים לשאינם טמונים אלא כשהבעל מוחזק בהם אבל כשהם ביד האשה אין מי שיחלק בין טמונים לשאינם טמונים:

ל **ודוקא בשאינה נושאת ונותנת**. ואפילו אינה נושאת אלא שהבעל מאמין לה ומפקיד מה שיש לו בידה גם כן כל מה שברשות' בחזקת הבעל הם וכך כתב הטור בסימן פ"ו על כן כתבו הפוסקים שסתם אשה מיקרי נושאת ונותנת דסתם נשים הבעל מאמין לה ומפקיד שלו בידה וכן פסק בשלחן ערוך בח"מ סימן ס"ב והראיה שצריכה להביא הוא שיש לה ממון מיוחד ואז נאמנ' לומר שמה שנמצא בידה הוא מאותו ממון המיוחד לה ועוד יתבאר דין נושאת ונותנת בתוך הבית בסי' שאח"ז:

לא **נאמנת בכל ענין**. כלומר אפילו נושאת ונותנת תוך הבית מאחר דיש לה מיגו ואם היו שטרות כתובות על שמה ומתה אף שהיתה נושאת טוענין ליורשי' אם היתה בחיי' היתה מביאה ראיה שהיה לה ממון מיוחד אבל אם מתה והניחה מטלטלין אין טוענין ליורשי' ועיין כל זה בח"מ סימן ס"ב ובסמ"ע שם ועין בריב"ש סימן קס"ט ועיין בתשובת מהר"ם ב"ב סימן רס"ח:

לב **ואם אמרה אתה נתת לי במתנה**. כלומר ואין לך פירות כמ"ש לעיל סעיף ז' שאין לבעל פירות במה שנותן לה מתנה אעפ"י שכבר נתבאר שעליה להביא ראיה כל שרוצה להפקיע הפירות מיד בעלה מ"מ הכא שאני מאחר שמעיזה בפניו נאמנת כ"כ המ"מ ולדעת בעל התרומות שהביא הכ"מ א"צ לתירוץ זה שגם הפירות נאמנת להפקיע מיד בעלה רק הירושה אינה נאמנת להפקיע לאחר מיתה:

לג **לוקחין דבר שפירותיו מרובין**. בגמרא מפרש ארעא ובתי ארעא וכו' והרמב"ם השמיט זה משום שאם יראה בעיני ב"ד ששכירות הבתים יותר טוב משדות הרשות בידם והכל תלוי בזה בדב' שפירותיו מרובין ובזמן הגמרא היה ארעא עדיף מבתי:

לד **לא ימכור מפני שהם שבח וכו'**. ואם היא רוצה למכור אינה יכולה לכופו דהא אפילו בעז לחלבה שאין לה רק חלב אוכל והולך עד שיכלה הקרן מכ"ש בעבדים זקנים משתמש בהן והולך אף עפ"י שלא ישאר לה הקרן:

לה **פירות המחוברים לקרקע וכו'**. רש"י כתב הואיל והקרקע קיימת לה ורש"י אזיל לטעמיה שפי' כן גבי עז לחלבה דבעי תמיד שיור גבי עז עורה וגבי תרנגולת נוצה אבל לפי' הרמב"ם אין לה רק פירות המחוברים לא גרע מעז לחלבה:

לו **אפי' הגיע זמן לקצר**. אף ע"ג דק"ל כל העומד ליקצור כקצור דמי שאני הכא דתקנת חכמים היה פירות הנלקטים בעודה תחתיו הרי הן שלו עיין בהרא"ש:

לז **ואפשר דטעו' נפל בספרי'**. לא ידעתי למה כתב דרך אפש' הא פשוט הוא שהוא ט"ס:

לח **עבדי נ"מ ובהמו' נ"מ וכו'**. אף על גב דק"ל יכול הרב לומר לעבדו עשה עמי ואיני זנך אפ"ה עבדי מלוג עדיפי מעבדי' שלו ועיין בי"ד סי' רס"ז סעי' כ':

לט **ולד שפחת מלוג לבעל**. ומכ"ש ולד ולד עד עולם. וכתב הרא"ש בשם בה"ג דאם מתה האם קודם ששחט הולד נעשה הולד קרן של האשה במקום האם ולא ידעתי למה הושמט דין זה כאן ודין הכפל שלא זיכו אותו לבעל אפילו כפל דולד שהוא שלו הושמט כאן משום דאין כפל נוהג עכשיו דאין דנין דיני קנסות ומ"מ יש נ"מ גם האידנ' אם תפסה זכתה ואין הבעל מוציא מידה:

מ **וליטול ולד השפחה**. אבל ולד הבהמה אין זה שבח בית אביה:

מא **ומקדים לו המעו' אין שומעין לו**. משום דהמעו' יאכל בשנה אחת ולא יהא רווח ביתא לשנים הבאות:

מב **ועושה סחורה במעו' ש"ד**. אבל אם נפלו לה כספים והוא רוצה לעשו' סחור' בהם ולא ליקח הקרקע אין שומעין לו דהקרן צריך להיות קיים לאש' כ"כ הרשב"א:

מג **או נ"מ שלה**. עיין בח"מ ואם גובה הב"ח מפירו' של נ"מ לכאור' אינו גובה דהא אפילו למכור לשנים מרובות אינו יכול משום ריוח ביתו מכ"ש לשלם לב"ח ועיין בתשובת המבי"ט ס"י:

מד **לשנים מרובות מכור**. משמע קצת דלכתחלה יכולה האשה למחות רק אם מכור בדיעבד מכור מטעם שכתב רב האי והובא בטור:

מה **שיהיו משמשין אותה בבית אשה אחרת**. הרב המחבר לטעמיה אזל שפי' בב"י דוק' לשמש אותו ולא אותה אבל מדברי הטור והמ"מ לא משמע הכי רק שמיירי שייחד שפחה אחת לשימושה של האשה האחרת לדברי הרמב"ם מותר אפי' בבית אחר רק באותו עיר ולדברי רש"י והרא"ש דוק' כשהכניסו צרתה לביתה ופשט הגמ' אינו מורה כפי' הב"י דלא מיירי רק בשימוש צרתה ואשמעינן דלא גרע צרתה מאורח ולא מיירי בשימוש דידיה והב"י כתב בשם הרשב"ץ כיון דאיכ' פלוגת' אין ביד הבעל לכוף לשמש צרתה בבית אחר אם לא במקום שנוהגים לדון כהרמב"ם אבל דברים שהבעל עצמו משמש כגון גלימ' דמכסי ביה יכול להשתמש באיזה מקום שירצה שזכות פירות שלו אין לו מקום מיוחד:

סימן פו

א **אין מקבלין פקדון מא"א**. דלכתחלה יש לחוש אולי גנבה מן בעלה ואם לא יקבל ממנה תחזיר לבעלה אבל אם קיבל יחזיר לאשה אפי' הבעל עומד וצווח שלי הוא אינו נאמן להוצי' מידה או מיד הנפקד כמו שנתבאר בסי' פ"ה סעיף י"ב:

ב **של פלוני הם נאמנת**. אפי' שאינה נאמנת בעיני הנפקד שאומרת אמת מ"מ יעשה כדבריה דמאחר שהיא בריאה ויכולה לילך לבית הנפקד וליקח הפקדון מידו ויתן לאותו פלוני נאמנת ג"כ לומר להנפקד תן לפלוני אבל במוטלת על ערש דוי שאין לה מיגו אז יש חילוק אם נאמנת בעיניו:

ג **לא יתנם לו עד שתבא האשה**. כלו' כשתבוא האשה יחזור לאשה ויהיה דין הבעל עמה ואם תמות יחזיר לבעל ואח"ז בסמוך כתב הרב מהרמ"א בהג"ה בשם המרדכי שאם החזיר לבעל פטור הנפקד ועוד אכתוב מזה בסמוך:

ד **וכן אם מתה וכו'**. כלו' אם מתה בלא צוואה יתן ליורשיה:

ה **ויש מי שאומר וכו'**. דמאחר שנתבאר בח"מ סי' ס"ב דכל אשה הנושאת ונותנת תוך הבית שנמצאו מטלטלין ברשותה עליה להביא ראיה שיש לה ממון מיוחד שתוכל לטעון מה שנמצ' בידו מן הממון המיוחד לי הוא וכל זמן שלא תביא ראיה הכל בחזקת בעלה הוא וא"כ מכ"ש אם הפקידה ביד אחרים שיכול הבעל לעכב שלא להחזיר לה רק לו:

ו **ומיהו כל זמן שהיא חיה יחזיר לאשה**. לשון זה תמוה דאם הבעל מעכב למה יחזיר לאשה דאם מה שבידה הוא בחזקת הבעל כ"ז שלא תביא ראיה כ"ש כשאינה בידה שמעכב להחזיר לה וכך היה לו לכתוב מיהו כ"ז שאין הבעל מעכב יחזיר לה דממקום שנטל יחזיר וכ"כ הריב"ש סי' נ' ומיהו דברי הריב"ש צ"ע שהוא מבי' ראיה מדברי הרמב"ם והרמב"ן דס"ל דאין האשה נאמנת לומר על דבר שבידה שאין לבעלה רשות בה ואפ"ה פסקו דממקום שנטל יחזיר אלא שאח"כ יכול הבעל לטעון שיש לו בהן אכילת פירות ודינו של הבעל עם האשה ואין זה ראיה לאשה הנושאת תוך הבית שהכל הוא של הבעל ולמה יחזיר לאשה ודאי כל זמן שאין הבעל מעכב אין לו להיות אפטרופ' של הבעל אבל לפי הראיה של הריב"ש משמע אפי' הבעל מעכב יחזיר לאשה וא"כ דינו של הריב"ש תמוה אם הבעל מעכב:

ז **פטור הנפקד**. אפי' אינה נושאת בדין זה נסתפק המרדכי אם בדיעבד חזרתו חזרה וסיים בדבריו ורפיא בידי ויותר נ"ל לפטור הנפקד מ"מ נ"ל דדין נ"מ יש להם אפי' היו מעות טמונים דלא גרע זה שהחזיר לבעלים ממה שקנתה האשה מבעלה במעות טמונים דפסק הרמב"ם שאותן המעות הוו נ"מ אפי' בטוען ברי ובאינם טמונים הכל מודים להרמב"ם וכמו שנתבאר בסימן שלפני זה סעיף ט':

ח **הבעל שלוה מן האשה**. כבר כתבתי בסי' שלפני זה ס"ק כ"ג דדעת הרמב"ם דמאחר דהנותן לבעלה ולא קנתה בהן קרקע יצאו מחזקתה ואבדה זכותה אפי' במעות שאינם טמונים ומשמע ודאי דלדעת הרמב"ם תקיפה לא מהני אפי' במעות טמונים דאפי'

בקנתה ממנו במעות טמונים שיכול לומר לגלויי זוזי בעינ' אפי' הכי לא יצאו מחזקת נ"מ ומכ"ש תקף בע"כ והי"א שכתב הרב אחר זה לחלק בין מעות טמונים לאינם טמונים אין זה פי' רק היא דעה אחרת שחולקת על הרמב"ם ומחלקת אף בהלוואה בין טמונים לשאינם טמונים:

ט **אפי' לאחר שגירשה**. לא ידעתי מאי אפי' דקודם שגירשה משלם לה הקרן ויקח בהן קרקע והוא אוכל פירות ולאחר שגירשה צריך לשלם לה לגמרי:

י **נאמנת לומר שלי או של פלוני**. ולפי זה מ"ש בשם המרדכי בסעיף שלפני זה שאם החזיר הנפקד לבעל פטור היינו במעות טמונים דמהני תקיפה אבל במעות שאינם טמונים דלא מהני תקיפה מידה נראה דה"ה דלא מהני מה שנתן לו הנפקד דלמה תאבד זכותה:

יא **שלי או של פלוני**. לאו בחדא מחתא מחתינהו דשלי היינו הקרן שלי ופירות שלו כדין נ"מ דכבר נתבאר בסי' שלפני זה סעיף י"ב דאין האשה נאמנת להפקיע הפירות מבעלה אף על פי שכתב שם שיש חולקים במעות שאינם טמונים וס"ל דנאמנת להפקיע לגמרי מבעלה כבר כתבתי דלמעשה לא החליטו הדבר אבל כשאומרת של פלוני הם הם שלו לגמרי:

יב **מיהו אם נושאת ונותנת בתוך הבית וכו'**. מ"ש כאן דאינה נאמנת בלוה ממנה או תקפה בנושאת ונותנת הוא פשוט דהא אפי' היה בידה מטלטלין אינה נאמנת לומר שלי הוא כמבואר בח"מ סי' ס"ב:

יג **עליה להביא ראיה**. דכל שטר שיש בו ריעותא על בעל השטר להביא ראיה וכבר כתבתי שלדעת הרמב"ם אף אם תביא ראיה שלא היו טמונים אפ"ה זכה הבעל בהם וכל דינים אלו לדעת הי"א המחלקי' בין טמוני' לשאינם טמונים:

יד **א"צ להחזיר**. לדעת ר' שמשון דס"ל דבמעו' טמונים מהני תקיפה מידה גם כאן אם יברר הבעל שמה שמכרה או משכנ' היו טמונים בידה הי' אפשר לומר כשם שיכול לתקוף מידה ה"ה דיכול להוצי' בדין מיד הקונה ויש לדחות דשאני היכא שהוא תקף הוא מוחזק אבל כאן הקונה כידה וכשם שאין להוציא מידה כך לא יוציא מיד הקונה אם לא שיתקוף מיד הקונה ויחזיר לו מעות משום תקנת השוק דודאי מהני דלא עדיף הקונה מן האשה בעצמה שיכול לתקוף ממנה במעות טמונים:

טו **וצריך להחזיר בלא דמים**. דהיא כגנב מפורסם ובידוע שזה הדבר שקונה גנוב שנתבאר בח"מ סי' שנ"ו שצריך להחזיר בלא דמים וע"ש וכבר כתבתי דכל אשה הנושאת ונותנת אפי' מה שבידה בחזקת בעלה מכ"ש מה שאינו בידה:

טז **מה שעשתה עשוי**. ויכול הלה לטעון שמא ברשותך עשתה וכמו שפסק לקמן סי' צ' בסעיף י"ד בשם תשובת הרשב"א סי' תתקל"ז:

סימן פז

א **אף על פי שהתנה עמה שאין לו פירות**. אפ"ה אין דרך אשה לדקדק עם בעלה אם אוכל פירותיה והרמב"ם בפי"ג מטוען כתב ואפי' התנה עמה כשהיא ארוסה שלא ירשנה ואח"כ אכל ובנה והרס וכך העתיק לשונו בש"ע בח"מ סי' קמ"ט ושם נתבאר דיש חולקין בחפירת בורות שקלקל גוף הקרקע ודין התנאי והסילוק מן הפירות והירושה בדיבור או בקנין באירוסין או לאחר שנשאת יתבאר לקמן בסי' צ"ב:

ב **לאשה חזקה בנכסי בעלה**. אף על פי שנשתמשה כחפצה כמה שנים ואף על פי שיחד לה שדה במזונותיה ואכלה שדות אחרות לשון הרמב"ם בפ' הנ"ל והועתק לשונו בח"מ בש"ע סי' הנ"ל:

ג **אבל בחזקת נזקין וכו'**. בח"מ סי' קמ"ט כתב הרב דין זה בשם י"א משום שאינו מוסכם דהא לדעת הרמב"ם אפי' חפר וקלקל הקרקע אין לאיש חזקה מכ"ש פתיחת החלונות פשיט' דיכולה האשה לומר לא מחלתי תשמיש זה לדורות רק עם בעלי לא דקדקתי לפי שעה וכ"כ הריטב"א בהדיא הביאו הב"י סי' קמ"ט:

ד **לא עלתה לו חזקה**. בטור כתב אפי' אם כתב לה אין לי דין ודברים בנכסיך כיון שמתה היא יורשה משמע להדי' הא אם סילק עצמו גם מירושת' יש חזקה בנכסי א"א דאין לה לסמוך על בעלה:

ה **החזיק בהם ג' שנים אחר מות בעלה**. אפי' אם התחיל להחזיק בהן בחיי בעלה וטען בפני מכרת לבעליך והוא מכרם לי הוי חזקה וכו' כ"כ הטו' ואם טוען אתה מכרת לי הקרקע בחיי בעליך יתבאר לקמן סי' צ':

סימן פח

א **נוטלת כל נכסיה בלא שבוע**'. כ"כ הרמב"ם פי"ח מהל' אישות וכ' המ"מ ביאור דבריו כשהנכסים הם בעין אבל ודאי אם נאבדו ובאה לגבות מן היתומים צריכה היא לישבע ואם מתה בלא שבועה ודאי אין יורשיה נוטלים כלום דלא עדיף מחוב דעלמא וכ"כ הריב"ש סי' קס"ט דאף דאין המטלטלין שהביאה בנדוניא בעין אלא אף אם נמכרו ולקחו אחרים בדמיהן כיון שאם לא מתה היתה נוטלת אותן בלא שבועה וע"ש וע' לקמן ריש סי' צ"ו:

ב **ואם אבדו לגמרי אינו משלם לה**. כבר נתבאר לעיל ר"ס פ"ה אפי' אם פשע הבעל בהם פטור דהוי פשיעה בבעלים:

ג **אינה נוטלתן אלא בשומא ראשונה**. כלומר והריוח הוא לה דמאחר דהמנהג הוא שאין הבעל משלם הפחת אף על גב דמדינא אם פחתו פחתו לו א"כ גם אם הותירו לא הותירו לו רק לה דלמה תלקה האשה בחסר ויתר ועיין בתשו' הריב"ש סי' צ"א וסי' ק':

ד **בד"א במקום שנהגו וכו'**. עיין בתשו' הרב ב"י ושם האריך להביא ראיות להוכיח זה:

ה **שומעין לה והוא שיהיו עושין מעין מלאכתן**. דעדיין שבח בית אביה קיים ונוטלת אותן כפי שומא של עכשיו לפי הדין והבעל משלם לה הפחת אם אין עושין מעין מלאכתן אין כאן שבח בית אביה ומשמע אף אם תמחול הפחת ורוצה ליקח אותן כמות שהן אפ"ה הדין עמו כך משמע מדברי הריב"ש עיין בסי' כ"א וסי' ק':

ו **וה"ה לולדות של שפחות ובהמות נ"מ**. כלו' אף על פי שבעודה תחתיו כל הולדות שלו מ"מ אם בשעת מיתה וגירושין יש ביד הבעל ולד השפחה שלה או ולד הבהמה שלה שלא מכרן הבעל אזי נותנת לו דמיהן ונוטלתן משום שבח בית אביה ומשמע כאן דאף בולד בהמה יש שבח בית אביה אבל פשט הגמ' כתובות דף ע"ט ע"ב דמודה חנניא שאם נתגרשה לא קאי אלא אולד שפחה וכ"כ הרמב"ם בהדיא נותנת דמים משום שבח בית אביה בפ' כ"ב וכ"כ המ"מ שם וכן הוא בריב"ש סי' כ"א וכן פסק לעיל סי' פ"ה סעיף ט"ז וכאן נמשך אחר לשון הטור ולא זכר מה שפסק בסי' פ"ה:

ז **יכול לסלקה בכליה והוא שיהיו עושין וכו'**. כלו' ושמין אותן בשוויין עכשיו והפחת משלם לה הבעל הכל במעות או בשאר מטלטלין אם אין לו מעות:

ח **הקדישו היורשים**. ומכ"ש אם הקדיש הוא בעצמו ודוקא קדושת הגוף אבל קדושת דמים אין מפקיע מידי שעבוד ועיין בח"מ סי' קי"ז:

ט **נטלתו עם פירותיו**. הקרקע שהכניס' לו בשומא פשיטא דשייך בה משום שבח בית אביה ואפי' הקרקע שיחד לה הבעל כנגד השום שהכניסה לו ועיין בריב"ש סי' כ"א אלא אפילו הפירות המחוברין לקרקע בשעת יציאה נוטלתן ולא נתבאר כאן אם נוטלת הפירות בחנם בלא שומא דלא תקנו לו שום זכיה בפירות מאחר שלא נלקטו תחתיו או ששמין לה הקרקע עם הפירות וקמ"ל דלא תימא הקרקע צריך להחזיר לה משום שבח אביה אבל הפירות הם שלו וא"צ ליתן לה הפירות אפילו בשומא והנה במשנה שם בדף ע"ט מחלוקת ר"ש ות"ק הוא בפירות של נ"מ ושם ודאי הפירות הם לגמרי שלה דלא תקנו לבעל פירות רק הנלקחים תחתיו וכמ"ש הרא"ש אבל בקרקע שהכניסה לו בשומא

ואם הוקרה הוקרה לו ולמה יחזיר לה בחנם מה שהוא שלו ולא ידעתי למה כתב דין זה בהכניסה לו קרקע דמשמע דמיירי בצ"ב ולא בנ"מ כפשט המשנה:

י **נ"מ של אשתו וגירשה**. ואם מת והיורשים תובעים ההוצאה יתבאר בסמוך סעיף י"א:

יא **בין שהוציא הרבה ואכל פירות מעט**. במרדכי כתב לאו דוקא הוציא הוצאות נפסדת ובלתי ניכרת אלא אפילו בנה פלטרין אקרקע מלוג של אשתו ודר בו זמן מועט וגירשה מה שבנה בנה ואינה צריכה לשלם לו הבנין כי לא חילקו רז"ל בין הוצאה ניכרת לבלתי ניכרת ומ"מ צריך שיאכל פירות של הוצאה זו אבל מה שאכל פירות ממקום אחר לא מהני ודוק:

יב **אלא חבילה אחת של זמורות**. כלומר אף על פי שלא אכל מפירות בעצמו רק האכיל לבהמתו חבילי זמורות שהן מאכל לפילין ומ"מ לדעת הרמב"ם נראה שצריך שיהיו שוים דינר דלאו אכילת כבוד הוא מה שהאכיל לבהמתו אבל דעת הרא"ש שרב יהודא פליג על הני תרי אמוראי וס"ל דבנהנה פרוטה סגי:

יג **ישבע בנק"ח כמה הוציא**. כדין כל היורד ברשות והא ידע והאי לא ידע משתבע האי דידע ויטול:

יד **והוציא עליהם הוצאו' להביאם**. אעפ"י שההוצאה לא היתה לתועלת הפירו' רק כדי להביא המעו' ממקום רחוק אפ"ה מה שהוציא הוציא מאחר שאכל פירות אח"כ מן הקרקע:

טו **כשיעור או פחות**. ברמב"ם לא גרסינן או פחות ואפשר דה"ק כשיעור שלא כדרך כבוד או פחות דרך כבוד:

טז **ויטול עד כדי השבח**. ומנכין לו מה שאכל מן הקרן:

יז **אבל במכחישתו לא**. אלא נשבע' היא ולא משלמת והיינו בדלא תפיס שלא בעדים דלית ליה מיגו:

יח **נפלו לה נכסי' במקום אחר**. דין זה הוא כפול ובסעיף שלפני זה העתיק ל' הרמב"ם וכאן העתיק ל' הטור להורו' איך תהיה השומא כמ"ש דהיינו ששמין וכו':

יט **בין אכל בין לא אכל ישבע כמה הוצי' ויטול**. לשון הרמב"ם אפילו אכל הרבה שמין לו כמה אכל ופוחת אותו ממה שראוי ליתן ההוצאה אחר שישבע ונוטלו וכו':

כ **ומיאנ' בו**. אבל אם יוצאה בגט דינה כשאר אשה כ"כ הטור בשם הרמ"ה:

כא **לא יטלו היתומים כלום**. דלבעל הוא דתיקון רבנן דלהימניה בשבוע' ולא ליורשים ונראה שאם היורשין מוחזקין שלא בעדים ויכולין לטעון ברי גם הם נאמנים בשבועה:

כב **ושמין להם וידם על התחתונה**. זה לשון הרמב"ם פ"י מהלכו' גזילה ודעתו דאין אריס של הבעל עדיף מהבעל עצמו וכשם דהבעל שהוציא ולא אכל אין נוטל הוצאה אלא שיעור שבח ולא כל הוצאה ואם השבח יתר על ההוצא' אין לו אלא הוצאה והיינו ידו על התחתונ' כן דין הארוס ומשמע שאם הארוס ג"כ נהנה מעט מן הפירו' לא יטול כלום כמו הבעל שאכל קמעא והוציא הרבה וגדול' מזה משמע מפרש"י שאם הבעל אכל קמעא אזי אין לאריס כלום דמצי האש' למטען מאחר שהבעל אריס אלו לא ירדת הי' הבעל בעצמו עובד ולא הי' נוטל כלום מאחר שאכל קמעא:

כג **נוטלין אריסותיהן בכל ענין**. כלו' שהבעל צריך לשלם לאריס כדין השוכר הפועל לעשו' בשלו והראה בשל חבירו דנותן לו שכרו משלם ודין הבעל עם האשה כמו שנתבאר בסי' זה:

סימן פט

א **כדרך כל המדינ**'. לומר שאם נהגו בני המדינ' שלא להספיד אינו מספיד וכן הוא בירושלמי לשון המ"מ:

ב **לא יפחות משני חלילין**. עיין בתוס' מה שהקשו למה לא קתני לא יפחות מדרך העולם:

ג **ומוכרין בלא הכרזה**. ויש מי שהוסיף שאף הלוה לצורך קבורה מוכרין בלא אכרזתא שלשים יום כדי שלא תנעול דלת בפני גומלי חסדים המלוים לדברים כאלו וכן ראוי בכיוצא בזה לעשות לשון המ"מ:

ד **יורשי כתובת' חייבין בקבורתה**. מלשון זה משמע אם היא ענייה ואין לה כלום להוריש אין חייבים בקבורתה רק נקברת מן הצדקה וע' בתוס' ר"פ אלמנה ניזונית ד"ה ואין חייבים בקבורתה משמע אפי' לא הניח אלא מטלטלין ואין הכתובה נגבית מהם לדינא דגמרא אפ"ה יורשיה הראוים לירש ממנה אלו היה לה כתובה חייבים בקבורתה וכ"כ הראב"ד בהשגות יורשי נדונית' ונ"מ שלה קוברין אותה ואף על פי שלא ירשו כלום ויש לדחות וכמו שאכתוב אחר זה מצאתי בתשו' מהרי"ל סי' ס"ד מי שפסק להכניסה ערומה מי לא חייב בקבורת' אלא לא פלוג רבנן בתקנת' וכו' ע"ש:

ה **ולא הודו לו**. זה לשון הראב"ד בהשגותיו דעתא קלישתא קא חזינא הכא וכי מפני שלא נשבעת קרא ליורשי הבעל יורשי כתובתה והלא הם אומרים שכבר נפרעה מכתובתה ונטלה צררי והורישה ליורשיה אלא ודאי יורשי נדונית' ונ"מ שלה קוברים אותה ואעפ"י שלא ירשו כלום עכ"ל ואפשר לפרש דבריו דה"ק דאף שלא תפסה צררי ולא ירשו כלום

מן הכתובה מ"מ הנדוני' ונ"מ שלה לזה לא צריכה שבועה וא"כ יורשיה יורשים הנדוני' ונ"מ עכ"פ וא"כ למה לא יקברו' וא"כ כל שהי' ענייה ולא היה לה נדוניא ונ"מ אינם חייבים לקוברה רק היא נקברת מן הצדקה אבל לא משמע כן בתשובת מהרי"ל סי' ס"ד (וכמ"ש בסעיף הקודם):

סימן צ

א **בין נ"מ בין נצ"ב**. אפילו אותן נכסים שלא היה לבעל בהן אכילת פירות כמבואר לעיל סי' פ"ה אפ"ה יורש אותן:

ב **ומת הזרע ואח"כ מת אביה**. אף על גב דאומדן דעתא הוא שאבי הבת לא היתה כוונתו על זרע קיימ' שימות בחייו רק כוונתו היה שיבא ממונו לבתו או לזרעה לא לבעלה בזמן שאין לבתו זרע ממנו מ"מ מאחר שהודה חייב להבת לא אמרינן אומדנ' בהודאה ע"כ נראה דטוב לכתוב אם תמות בתי בלא זרע קיימא אחר מיתתי ואז צריך שיהיה הזרע קיים אחרי מיתת האב וכן ראיתי נוהגין לכתוב עתה:

ג **הבעל יורש כח אותו השטר**. דדוק' באשתו אינו נוטל בראוי אבל את זרעו יורש אף שלא בא עדיין ליד זרעו מ"מ השטר היה של זרעו והוא יורש השטר:

ד **ופירות לאחר מיתה**. אף על פי שמתה בחיי מורישׁ' ולא זכתה בפירות מ"מ הבעל יורש הקרקע והפירות לאחר מיתת מורישי' דה"ל מוחזק מאחר שהיה גוף הקרקע שלה קודם מיתת מורישיה:

ה **שהרי ברשותו השביח**. כלו' בשלמ' כתובה אינה נגבית מן השבח שהשביחו הנכסים לאחר מיתת הבעל דברשות יורשים השביח דנכסי קמי יתמי נפלו וכן הדין גבי בכור אבל גבי בעל הכל ברשותו השביח:

ו **מלו' ביד אחרים כשנשאה**. כבר כתב בב"ח דתיבת כשנשאה הוא טעות ובפסקי הרא"ש ליתא ואין הפרש בין היה להם מלוה ביד אחרים כשנשאה או הלוה לאחרים לאחר שנשאה דסוף סוף הוי ראוי לגבי אשה מאחר שלא גבתה האשה קודם שמתה ודוק' מלוה אבל היה להם פקדונות ביד אחרים כל היכא דאיתנהו ברשותיה דמרי' איתנהו ולא הוי ראוי וכ"כ בב"ח ואם היה מלוה שיש עליה משכון, יתבאר בסמוך עוד פרטי דינים אלו:

ז **ואפילו היו משועבדים לכתובת אלמנה**. ה"ה לשאר בעלי חובות דהא ק"ל ב"ח מכאן ולהבא הוא גובה ועיין מ"ש בזה לקמן סי' ק' לחלק בין ראוי דירושת הבעל לראוי דכתובה וכמ"ש בתשובת מהרי"ל סי' ע"ד:

ח **וכן אם היה לה מלוה ביד אחרים כשנשאה**. במרדכי ר"פ י"נ כתב במלוה שיש עליה משכון הכל מודים דבכור נוטל פי שנים דבע"ח קונה משכון וכו' ועיין בח"מ סי' רע"ח סעיף ז' ונראה דכל הדינים שייכי נמי הכא דמלוה שיש עליה משכון יורש הבעל דכגבוי דמי אפילו משכון בשעת הלואה ואם היתה לאשה חוב ביד בעלה קודם שנשאה ואח"כ נשאה ומתה היה נראה דהוי מוחזק ממש ויורש החוב אעפ"י דגבי בכור אמרינן שם בסי' רע"ח היה לאב מלוה ביד בכור הרי זה ספק אם נוטל בה פי שנים הואיל וישנה תחת ידו או לא ליטול הואיל ומחמת אביו יורשה ועדיין לא באה ליד אביו לפיכך לא יטול ממנה חצי חלק בכורה שאני התם דכתיב בכל אשר ימצא לו לאב אבל הכא לא נקר' ראוי מאחר שהמעות ביד הבעל אבל בתשובת הרשב"א שהבי' ב"י פסק דיורש מחצה כמו בכור ועיין עוד שם מה שמחלק בין משכון של כותי למשכון של ישראל ובין אתר' דמסלקי במשכון של קרקע לאתר' דלא מסלקי ועיין עוד אם גנבו נ"מ של אשה ולא הוחזר עד לאחר מיתה הוה ראוי ואם גזלו קרקע אינה נגזלת וכן אם גנבו ספרים עיין בח"מ סי' הנ"ל ושכר פעולה שלא גבתה קודם מיתה מיקרי ראוי:

ט **אבל אם הלותה מנ"מ ומת' וכו'**. שהרי שלא כדין הלותה קרן של נ"מ שלה שהקרן ברשותו ולא עדיף ממכרה שהבעל מוציא מיד הלקוחות כ"כ הרא"ש ומשמע שאם היה בידה נ"מ שאין לבעל בהן אכילת פירות כמו שנתבאר לעיל סי' פ"ה שאז הרשות בידה להלות למי שירצה וא"כ שפיר מקרי ראוי לגבי בעל כמו מלוה שיש לה ביד אחרים קודם שנשאה מיהו יש לדחות דמאחר כשנשאה הוי כלוקח ואף שאין לו אכילות פירות מ"מ אם מתה יורשה ואין בידה להפקיע הירושה ולשווי' ראוי בע"כ של בעל וכל שאין רשות בידה למכור אין רשות בידה להלות כדי שיהיה ראוי ומ"ש הרשב"א שהנכסים שאין לבעל רשות בהן שהלותן אין הבעל יורשן אותן היינו בכתב לה דין ודברים אין לי בנכסיך שמותר למוכרן דה"ה דמותר להלות אותן ועיין בב"ח:

י **והיה בן לבת**. בח"מ סימן רמ"ח כתב הטור אבל אם אין זרע אין שאר יורשים כגון אחי אביה וכו' עומדים במקומה ליטול ובב"י הניח הדבר בצ"ע שם ועיין בסמ"ע שם ואין להאריך כאן במה שאינו שייך לדיני נשים:

יא **אפילו נתפקחה אחר שנשאת**. והיינו בלא נתייחד עמה אחר שנתפקחה אבל אם נתפקחה ונתייחד עמה אח"כ הרי היא כאשתו גמורה לכל דבר וכמו שנתבאר למעלה סי' מ"ג וסי' ס"ז:

יב **ודעתה נשאת וזיכתה לו ממונה**. הראב"ד השיג על זה וכתב מה שבידה זכתה לו מה שלאחר מיתה לא זכתה לו ואפשר שגם הרמב"ם מיירי דוקא כשכתבו לה ב"ד כתובה ועיין במ"מ לא משמע כן:

יג **אפילו שתק האב**. דהאי דשתק משום דמרתח רתח כן הוא בגמרא:

יד **מי שנתגרשה ספק גירושין וכו'**. ל' הטור אינו כן שכתב שאין הירושה נפקעת אלא בגירושין גמורים משמע שבספק גירושין אינה נפקעת ונראה דדין ספק גירושין כדין ספק מיתה בחייו כמו שיתבאר בסעיף שאח"ז בדין נפל הבית:

טו **ומקחו מקח טעות**. אף על גב דלענין קדושין צריכה גט מספק מ"מ לענין ממון הירושה אוקי ממון בחזקתה ואף שלא נתברר שהיה בה מום מ"מ הודאת הבעל כמא' עדים דמי:

טז **ועיין לעיל סי' ע"ז**. ע"ש סעיף ג' בהג"ה ועיין מ"ש שם דאם קדשה ונשאה ברמאות דאין חוטא נשכר ומיהו מילת' דלא שכיחי הוא נישואין ברמאות:

יז **ואינו נוהג עמה מנהג אישות**. לכאורה הוא סותר מ"ש לפני זה בנתן עיניו לגרשה דהא מסתמ' כשנותן עיניו לגרשה אינו נוהג עמה מנהג אישות כמבואר לקמן סי' קי"ט וכן ראיתי בד"מ שכ' וז"ל דזהו דוקא לסברת רשב"ם דס"ל דמשנתן עיניו לגרשה אינו יורשה וכ"כ הרי"ף והרא"ש דאעפ"י שיש כופין אותו לגרש כל זמן שלא גירש יורש אותה מיהו יש לדחות דשאני הכא שכופין לגרש לא פשע נגדה ורוצה לנהוג עמה מנהג אישות משא"כ במורד או מדיר דאינו נוהג מנהג אישות ולמיפק קאי לכן אינו יורשה וצ"ע עכ"ל ד"מ ומסתימת לשון הרי"ף שכתב כל מאן דכייפינן ליה לאפוקי וכו' וכללא הוא דמשמע בין במורד בין במדיר אף שכופין להוציא אם מתה קודם הגירושין הבעל יריית לה:

יח **נפל הבית וכו' יורשין עיקר הכתובה והתוספות**. ואף על פי שיחד לה נכסים לכתובה, שאם היתה בחיים לא היתה צריכה לישבע אפ"ה הכתובה והתוס' בחזקת יורשי הבעל כל זמן שלא מת הוא בודאי בחייה עיין בטור:

יט **חולקים נכסי צ"ב**. אף על פי דק"ל לקמן סי' צ"ו דאם אין נכסי צ"ב בעין אז דברים הבאים מכחן אינה נפרעת אלא בשבועה וכאן שמתה בלא שבוע' אם כן אין אדם מוריש שבועה לבניו כבר כתב הרא"ש בשם הרשב"א פ"ק דבתר' ס"ק ט' דאין דרך להתפיס צררי אלא סמוך למית' ובנפל הבית ומת פתאום לא חיישי' לצררי לכך לא צריכה שבועה ועיין בת"ה סי' ש"ל:

כ **שכתבה כל נכסיה לאחר**. לשון הטור בד"א שלא שיירה לעצמה כדי פרנסתה וכו' עיין בטור והמחבר השמיט זה וה"ט דהמחבר פסק כדעת הרי"ף והרמב"ם דס"ל דשיור כל שהוא הוי שיור גבי ש"מ וש"מ ומברח' דין א' להם כדאיתא בב"ב דף ק"נ וכמבואר בח"מ סי' ר"נ סעיף ד' בש"ע והטור נמשך אחר הרא"ש שפסק שם דבעי שיור כדי פרנסתו והבי' שם מור"ם דעתו ועיין שם בסמ"ע ועיין בתשובת הרא"ש כלל ע"ח סי' נ' שם כתב שלהרי"ף די בשיור כל שהוא והוא נחלק עליו וכן דעת ראבי"ה:

כא **בין קרוב בין רחוק**. כלו' דלא כמו שמחלק בגמרא ה"מ לאחריני אבל לברתא יהיבא אלא כרב נחמן דסבר אפי' במקום ברתה נפשה עדיפא לה ולעולם אמרינן דעתה דלהברחה כיונה ואם נתאלמנה או נתגרשה חוזרין הנכסים:

כב **שאם נתאלמנה וכו'**. ואפילו מתה אחר מות בעלה מיד קודם שחזרה בה תחזור ליורשי' כך פסק הרא"ש:

כג **אין הבעל אוכל פירותיהם ואם מתה אינו יורש**'. מה שאין הבעל אוכל פירות אף דלא קנה הלוקח אמרו בגמ' הטעם עשאום כנכסים שאין ידועים לבעל דגם כן אין הבעל אוכל פירות אף שהן ברשות האשה אבל אם מתה אין יורשה, הקשה הר"ן הא גם בנכסים שאין ידועים הבעל יורשה דהא אמרינן לא תמכור ואם איתא דאין לבעל בהן כלום למה לא תמכור אלא ודאי הבעל יורש הנכסים ובפרט למאן דס"ל ירושת הבעל דאורייתא ותי' הר"ן דאומדן דעת שלה הוא כאילו פירשה שאם היא תמות בחיי בעלה שיזכה בה מקבל המתנה אלא שלא רצתה לפרש כי היכא דלא תהוי לה איבה וגם הרא"ש כ' אמדינן דעתה דנתכונה להבריח וכו' וגם לא ירשנה אם תמות ושתוכל למכור פירות וכו' כל זמן שיושבת תחת בעלה וגם לא מכרתן ונתנן לא' נמצא דלדעת הרא"ש הרשות ביד' למכור הפירות אף בחיי בעלה ואין הלוקח יכול לעכב:

כד **לא קנה קנין גמור עד שתרצה**. ותאמר אין ואם הבעל ירצה לזכות תאמר אין ואם הלוקח ירצה להחזיק לא תאמר אין:

כה **ואם מתה אינו יורשה**. הר"ן תמה על הרמב"ם דמאחר דמתה ולא אמרה אין למה יפסיד הבעל ירושתו נהי דהוה כנכסים שאין ידועים לבעל שהוא סבר שתאמר אין תינח לענין אכילת פירות אבל לענין ירושה כשם שבנכסים שאין ידועים הבעל יורש כך יהיה הדין כאן ותי' דהרמב"ם לטעמיה דירושת הבעל דרבנן וכו' עיין עליו גם מ"ש בשם אחרים ופי פי' ר"ח והרא"ש לכשארצה היינו כל זמן שאשתוק תהיה המתנה קיימת ואם רצה לבטלה הרשות בידי נמצא אם מתה ולא ביטלה המתנה קיימת ביד הלוקח וע"כ בדין אין הבעל יורשה ועיין בהגהות אלפסי לשון ריא"ז:

כו **קנה לגמרי**. ומיהו היכא שהכל כותבין כן חזר הלשון לשופרי דשטרי וכל זמן שלא יעידו שאמרה להם בפי' לכתוב כן לא קנה המקבל ואם רואים שידעת שכתבה כן ולא מיחתה אף על פי שלא אמרה להם בפירוש אפש' לומר שתהא מתנתה קיימת לשון הרשב"א העתיקו הר"ן:

כז **אבל לא גוף הקרקע**. אין ללוקח תועלת בגוף הקרקע מאחר שהפירו' וכל תשמישי קרקע הכל לבעל ואם למחות ביד הבעל שלא לקלקל בקרקע ולחפור בורות שיחין מערות גם הרא"ש (דס"ל דמוציא אף גוף הקרקע וכמו שכתב בהג"ה אח"ז) יודה לזה דכל האש' יכולה למחות גם הלוקח יכול למחות ומכל מקום יש ללוקח תועלת בגוף הקרקע לענין פרוזבול:

כח **קיימים בעצמם**. אבל אם הוציא' המעות על דבר אחר יכול הבעל לומר מיד שהוציא' המעו' קמו עלה בהלוא' ואין אני מחוייב לשלם ההלוא' שחייבת ומטלטלין שהניח' אני יורש אות' ועיין מ"ש בסי' צ"א סעיף ד' בשם נ"י:

כט **מכרה קיים**. משמע למפרע חל המכיר' משע' ראשונ' אפילו לדעת הרא"ש שמוציא הגוף מיד הלקוחו' מ"מ אם נתאלמנ' איגלי מילתא למפרע שהמכיר' היתי' כדין:

ל **הלוקח יכול למחות**. אף אם לא מכר' היא בעצמ' יכול למחו' שלא יקלקל גוף הקרקע שאין לבעל רק פירות:

לא **או הקדיש' אות**'. המעין שם ירא' דאף דהקדיש' קדושת הגוף אפ"ה אלמוהו רבנן לשעבוד דבעל משום דידו עדיפא מידה אמנם ודאי אם נתאלמנ' חל ההקדש ע"ש:

לב **מחרים שלא מכרה**. היינו בטוען שמא ואם טוען ברי צריך הבעל לישבע היסת:

לג **ואם לעשירים יכול לחזור בו**. היינו במתנה מרובה ומתנה מועטת נקר' מחוסר אמנה וע' בח"מ סי' רמ"ט וסי' ר"ד:

לד **בד"א שאם מכרה משנשאה וכו**'. דברי המחבר כאן אינם מסודרים כראוי ולשון הרמב"ם בפרק כ"ב מה"א דין ח', כך הוא בד"א וכו' אבל אם נפלו לה נכסים וכו' ולא ידע בהן הבעל ומכרה אות' מכרה קיים וכן ארוסה שמכרה קודם הנשואין מכרה קיים עכ"ל, והטור כתב בזה הלשון נפלו לה קודם שנתארסה ונתארסה מוכרתן לכתחלה נפלו לה משנתארסה לא תמכור לכתחלה בעודה ארוסה ואם מכרה ונתנה קיים ואח"ז מתחיל ענין אחר בד"א בנכסים ידועים לבעל אבל בנכסים שאינם ידועים אפי' נפלה משניסת אם מכרה או נתנה קיים אלא שלכתחלה לא תמכור והנה ע"פ זה צריך לפרש דברי המחבר לכתחילה לא תמכור נכסים שנפלו לה משנתארסה כלו' אפילו נכסים שנפלו לה באירוסין ומכ"ש שנפלו לה לאחר נשואין ואם מכרה קיים אפי' באותן שנפלו לה

לאחר נישואין הואיל ולא ידע בהם קודם מכירה וכן ארוסה לכתחילה לא תמכור כלו' ל"מ לאחר נשואין לא תמכור מה שנפלו באירוסין אלא אפי' ארוסה לא תמכור לכתחלה מה שנפלו לה באירוסין אבל מה שנפלו קודם אירוסין מותר למכור לכתחלה בעודה ארוסה אפילו נכסים הידועים לבעל כמ"ש הטור:

לה **כשיודעו לו מיד נעשו נ"מ**. ל' הטור צריך שלא נודעו לבעל בין נפילה למכירה:

לו **וכן הפירות שימצאו בידה וכו'**. כלו' וימכרו הפירות ויקח בהן קרקע והוא אוכל הפירות:

לז **ידועים לבעל אינה נאמנת**. כלומר אינה נאמנת להפסיד מן הבעל פירות של הירושה:

לח **אינם ידועים נאמנת**. לשון הרשב"א אם הודאה זו היתה בב"ד קודם שידע בעלה מנפילת נכסים ק"ל כר"ש דאם מכרה ונתנה קיים והודאתה בב"ד כנתנה דמי וא"כ צריך לפרש מ"ש כאן אשה שאמרה על ירושה היינו שאמרה דרך הודאה בב"ד אבל חוץ לב"ד כל שיכולה לחזור מדברי' אין זה כמכרה ונתנה ואם נודעה לבעל קודם הנתינה וההודאה אינה נאמנת:

לט **בנצ"ב בין לבעלה בין לאחרים**. מבואר בגמ' פרק חזקת דכל הנכסים של בעל חוץ מנ"מ יכולה לו' נחת רוח עשיתי לבעלי כשמסכמת על מכירתו ומכ"ש כשמוכרת לבעל עצמו וכ"כ רשב"ם דף מ"ט והא דיכולה למכור נצ"ב לאחרים ואף ע"ג דאין הגוף שלה דהא מסרה אותם לבעלה מ"מ מאחר שגם הבעל אין יכול למוכרן משום שבח בית אביה וכשתתאלמן אינם יכולים לסלקה בשאר נכסים מועיל בה מכירה וע' בח"ה סי' תכ"ד דאשה שחבלה באחרים צריכה למכור נצ"ב לאחרים בטובת הנאה שאם תתאלמן יקח הלוקח ועוד אכתוב מזה בסמוך סעיף ט"ז במכירת נצ"ב לבעלה:

מ **לא עשתה כלום**. ואם מכרה האשה תחלה ואח"כ מכר גם האיש והסכים למעשיה המכר קיים וכמו שיתבאר בסמוך סעיף י"ז:

מא **דמ"מ כשתתאלמן וכו'**. כבר כתבתי שכן כתבו הפוסקים באשה שחבלה באחרים שצריכה למכור בטובת הנאה נצ"ב או נכסי מלוג שלה ולכשתתאלמן או תתגרש מכרה קיים:

מב **וכן בעל שמכר קרקע וכו'**. במכירת הבעל בנצ"ב נחלקו הפוסקים אם בטל מיד או נאמר דמאחר דהגוף שלו א"כ מכרו קיים עד שעת טירפ' וזה דעת רי"ף ור"י כמבואר בטור וע' בב"ח ונראה דע"כ לא פליגי הפוסקים אלא במכר הבעל גוף ופירות וכמ"ש המ"מ בשם הרשב"א פ' ל' מה' מכירה אבל אם הבעל מוכר הפירות מיד והגוף

לכשתמות אשתו נראה דהמקח קיים דומה למה שנתבאר האומר שדה זו שאירש מאבא וכו':

מג **בין נ"מ לא עשה כלום**. בנ"מ שאין הגוף שלו כ"ע מודו שאין מכירתו כלום וכתב המ"מ שאמרו בירושל' שאפי' מתה האשה בחיי בעלה המכר בטל לפי שבשעת מכירה לא היה לבעל בגוף הקרקע כלום, וכבר כתבתי דאם הבעל מכר הפירות מיד והגוף לכשתבא לידו אפשר דמהני בין בצ"ב בין בנ"מ:

מד **ואפי' אם מתה בחיי הבעל**. זה לא קאי לדעת היש מי שאומר שהוא דעת ר"ת דס"ל דהמקח בטל מיד דמהי תיתי שיחזור וינעור בשעת מיתתה (ל' חוזר וניעור והוא ל' הרשב"א בתשו' הביאו הב"י סי' זה ס"ק י"ב) אלא קאי לדעה הראשונה דאין המקח בטל מיד רק האשה יכולה לבטלו אם תרצה ואם שתקה ומתה הבעל יורש כחה ויכול לבטלו וזה דעת רש"י (הובאו שני הדעות בטור סי' זה):

מה **מה שעשה עשוי**. הטעם שהרי הוא יכול לבלותן לגמרי בתשמיש והם עומדים לבלות וליאבד ע"כ ממכרו ממכר משא"כ בקרקע וק"ק דטעם זה שייך גם בנ"מ לפי מה שנתבאר לעיל בסי' פ"ה סעיף י"ג:

מו **שברשותה עשה מה שעשה נאמן בשבועה**. מלשון זה משמע אף שהאשה טוענת ברי ומכחשת את הבעל מ"מ הוא נאמן בשבועה ואינה יכולה להוציא מן הלוקח ולפי זה אף אם הוא מודה לדברי האשה שלא ברשותה עשה היה ראוי ליתן ללוקח שמא ברשותה עשה, והמעיין בתשובת הרשב"א יראה דמיירי שם שהאשה תובעת את הבעל להוציא ממנו ממון ושיקנה לה אחרים ע"ז נאמן בשבועה לפטור עצמו ומיירי שם שאין הלוקח לפנינו או שהלוקח כותי אבל אם הלוקח לפנינו צריך הלוקח להחזיר לה מה שידוע שהוא שלה ואין הבעל נאמן לו' שברשותה עשה דוגמת מה שפסק לעיל ס"ס פ"ז באשה הנושאת ונותנת תוך הבית שהבעל מוציא מיד הלוקח בלא דמים כל זמן שלא יברר הלוקח שדרכ' תמיד למכור בלא ידיעתו כן הכא צריך הבעל לברר שברשותה עשה וכל זמן שלא יברר היא מוחזקת בנכסיה להוציא מיד הלוקח כ"ז שנכסיה הם בעין וכ"כ ב"י ס"ק י"ד מ"כ דין הר"ח וכו' אם לוה הבעל מתחל' עליהם וכו' דין הוא שיחזיר לה אם תשבע דשלא מדעתה לוה עליהם משמע אף שהבעל מכחישה לא מפיו אנו חיים:

מז **ואין לאשה כח למחו' בו שלא למכרן**. הל' מגומגם קצת דאין לאשה כח למחות בבעל' למכור נכסים שלו רק בהגיע זמן הגביה טורפ' ואפשר לה למחות שלא למוכרן לכותי ולמי שלא תוכל לטרוף ממנו:

מח **ואין הכותי יכול לפדותו**. בת"ה סיים שם אם החזיק הישראל כל כך בקרקע הכותי שהכניס בה פועלים לבנות ולנטוע או שהכניס דיורין בבתים איזה זמן אף על פי שביד הכותי לפדות מ"מ חשיב הקרקע כגבוי לישראל כל זמן שלא פדאה הכותי וכח שעבוד כתוב' האש' עליו וראיה מהא דשומא הדרא לעולם וכו' ומהתימ' על הרב מוהרמ"א שהשמיט זה:

מט **מטלטלין שנתן לה משלו**. משמע לכאורה דדין מטלטלין אלו שנתן לה הם כנכסי צ"ב ואם מכרן בדיעבד מכורין לדעת הרמב"ם וקשה דהא מה שנתן לה הם נ"מ ועדיפי מנ"מ דהא אין הבעל אוכל פירות ממה שנתן לה כמבואר לעיל סי' פ"ה סעיף ז' ולמה יהיה לו רשות למכור מה שנתן לה מתנה ולא דמי לנצ"ב שהם ברשותו לכל דבר רק משום שבח בית אביה אינו רשאי למכור לכתחילה ואם מכר בדיעבד אין לה היזק ממון דהא משלם לה לכשתאלמן רק מפסדת שבח בית אביה אבל למכור מה שנתן לה מתנה ואין לו בהם אפי' פירות למה יהיה לו רשות לימכר והרב כתב לפני זה דנ"מ לכ"ע אם מכרן או משכנן בטל ע"כ נראה לפרש שלא נתן לה במתנה גמורה מיד רק שהכניס לה שום משלו ליחד לה כנגד התוס' שהוסיף לה וכמ"ש (אח"ז בסעיף ט"ז) וכמ"ש התוס' בשם ר"ח שאחד מג' שדות המשועבדים לכתובתה כמבואר (אח"ז בסעיף ט"ז) הוא שהכניס לה שום משלו וע"כ דין מטלטלין אלו כדין נצ"ב שאינו רשאי למכרן לכתחלה אבל בדיעבד מכורין לדעת הרמב"ם שדין שום זה כדין נצ"ב אבל מה שנתן לה מטלטלין מתנה מיד פשיט' שדין נ"מ להם ואינו יכול למכור כלל ע"כ דקדק בלשונו שנתן לה משלו ולא כ' שנתן לה סתם:

נ **וה"ה למטלטלין שקנה לה וכו'**. נראה אף שכתב וה"ה אין דין מטלטלין שקנה לה שוה לדין נצ"ב דהא המקדיש את נכסיו אין לו בכסות אשתו ובניו ואם ההקדש אין חל ודאי דאין המכר חל דאין יכול למכור דבר שאינו שלו:

נא **ואין חילוק בין בגדי שבת וי"ט וכו'**. כתב כאן ע"פ דעת מהר"ם שהביא מהרי"ק בשורש י' שאין לחלק בין בגדי שבת לחול רק באחים שחלקו ולא בב"ח ובעל אבל הרמב"ם פ"א ממלוה כ' דבגדי שבת וי"ט גובה אותן ב"ח וכן סתם המחבר בח"מ בש"ע סי' צ"ז סעיף כ"ו ואין לחלק דכאן לכתחלה קאמר דאין יכול למכור אפי' בגדי שבת דזה אינו דאין לך ב"ח גדול מאם אין לו מה יאכל ולמה לא ימכור בשעת דוחקו וע' לקמן סי' צ"ט:

נב **ואם קרובים נתנו לה וכו'**. היינו בנתנו לה סתם ולא פירשו ע"מ שלא יהיה לבעל רשות בה באופן המועיל ע"פ הדין וכמו שנתבאר לעיל סי' פ"ה סעיף י"א:

נג **יכול הבעל למוכרם לפרנס עצמו**. זה לשון מהרי"ק בשורש י' הכא שאחרים נתנו לה ולא מצינו שנתרצה הבעל מעולם שיהיו שלה ללבוש ולהתקשט ודאי יכול הבעל לטעון ולומר איני חפץ שהיא תתקשט ביותר מהצריך לה והוא ימות ברעב או יחזיר על הפתחים וכו' ע"כ צריכים למכור המלבושים והתכשיטים אותם שאינם צריכה וינתנו המעות בריוח והוא יאכל הריוח מאותן המלבושים עכ"ל, וכן צריך לפרש כאן דברי המחבר אף על פי שסתם דבריו דיכול למוכרם דמשמע לגמרי לפרנס עצמו מן הקרן וזה אינו:

נד **שמכרה או נתנה לבעלה מנכסי צ"ב**. כבר כתב לעיל סעיף י"ג ג"כ דין זה ובאמת דין זה אינו מבואר בגמ' בהדיא וגם לשון מכירה או נתינה לא יצדק יפה בנצ"ב דהא כבר הוא ביד הבעל אם לא כשהבעל מוכר לאחרים והיא מסכמת למכירתו או שנותנה לו לאחר שתתגרש והנה בחלוקה הראשונה שייך לומר נחת רוח עשיתי אבל בחלוק' השנייי' מי מזקיקה ליתן לו מתנה לאחר שתתאלמן או תתגרש ועוד אכתוב מזה בסמוך שכן דעת הרא"ש בתשו':

נה **ה"ג בהרמב"ם או שדה שהכניסה לה שום משלו**. כלו' שכתב לה שדה נגד שום שהכניסה לו מנכסי נדוניית' ועיין בתוס' דף מ"ט מ"ש בשם ר"ח אבל לפי גירס' שלנו שדה שהכניסה לו שום משלה והיא גי' רשב"ם והיינו צ"ב דנקט ברישא ולמה חזר וכפלו:

נו **קבלה עלי' אחריות בפירוש**. גם זה לא נתבאר בגמ' כאן רק בגיטין גבי לקח מן האיש ואח"כ מן האשה מקחו בטל עד שתכתוב אחריות ולא כרב דאמר סתם שטר הוא אחריות אלא כשמואל שתקבל אחריות בפירוש דכולי האי לא עבדא בשביל נחת רוח:

נז **אבל אם מחלה לבעלה כל זכות וכו'**. המעיין בתשובת הרא"ש כלל ל"ח סי' ז' משמעות לשונו שאין מחלק בין מכירה למחיל' רק עיקר החילוק שלו הוא כשבעל מוכר קרקעותיו והיא מסכמת למעשיו תוכל לומר הוכרחתי לעשות לו נחת רוח מאחר שהוא דחוק למכירה אם לא הסכמתי הי' אומר עיניך נתת בגירושי' וכו' אבל מי מזקיקה למחול לו זכות שלה דאין כאן איבה אם לא תמחול לו והטעם זה שייך ג"כ גבי מתנ' ומכיר' דאין כאן איבה אם לא תמכור לו מה שכבר בידו אבל הראב"ד מחלק בין מכירה למחילה כמו שמבואר בהשגות ובמ"מ ומשמעות דבריו שגם במכיר' לבעלה נצ"ב שייך נחת רוח ובמחילה לא שייך נחת רוח ודעת הרמב"ן והרשב"א לחלק בין כתוב' ותוספות לנצ"ב דבכתובה ותוספות לא שייך איבה ע"כ מהני מכירה ומחילה אבל בנצ"ב שייך איבה ולא

מהני מכירה ומחילה נמצא דשלשה מחלוקת בדבר דעת הרא"ש ודעת הראב"ד ודעת הרמב"ן והרשב"א:

נח **ולא הסכימ' למעשיו**. רמב"ם פי"ז מה"א דין י"א גריס ולא הסכימ' למעשיו ונפסד המכר ותמהו עליו המ"מ והר"ן וכ"מ כתב דלאו דוקא נקט הרמב"ם ונפסד המכר עיין עליו וכן בטור השמיט תיבות אלו ובב"ח נדחק לקיים דברי הרמב"ם שהם דוקא ואין דבריו ברורים:

נט **דאם האשה קבלה המעות וכו'**. הטעם דהוי כתלוה וזבין אבל אם בחנם הסכימה הוי כתלוה ויהיב:

ס **קודם שקנאן הבעל**. דאף ע"פ שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם אדם מסתלק מדבר שלב"ל:

סא **וקנו ממנה בעדים**. פי"ז מה"א בדין י"ט כ' הרמב"ם דמוחלת כתובתה אינה צריכה קנין פסק בש"ע לקמן סי' ק"ה סעיף ה' (וא"כ קשה למה כתב כאן שקנה ממנה) ודוחק לחלק בין מחילת כתובה למחיל' צאן ברזל שנאבדו:

סב **שתעשה בבגדיה ותכשיטיה מה שתרצה וכו'**. משום דיכול לפ' כוונתו להשאיל או להפקיד ביד אחר כדי שלא יוכל הבעל ליקחם אבל לא למכר' וליתנם לאחר כי הבעל חייב בכסות אשתו ואם תמכור בגדים אלו יצטרך לעשות לה אחרים ועיין בטור:

סג **קודם לגבות**. אף על פי שראובן שיעבד לשמעון כל מה שעתיד לקנות והיא מתה בחיי הבעל וא"כ יזכה ראובן/ שמעון /מכח דאקני שלו מ"מ מאחר שהיא נשתעבדה ללוי בחייה ושעבוד דאקני לא חל אלא לאחר שיבואו הנכסי' לידו היינו אחר מיתת אשתו ולוי קנה השעבוד בחיי אשתו:

סימן צא

א **אשה שהכניסה ש"ח לבעלה**. לשון הכניסה משמע ששמה לו הש"ח בנדונייתא והוא קיבל עליו בתורת צ"ב אבל אם הש"ח נשאר לה בתורת נ"מ יכולה למחול מאחר שהקרן שלה אבל ראיתי בספר התרומות כתב בשם הרמב"ן דאם בנ"מ ידו כידה וקנה הבעל ואינה יכולה למחול וכן ספק בח"מ סי' ס"ו סעיף כ"ח:

ב **לומר פרוע הוא**. היינו ביש בו נאמנות דבשאר מוכרי' יכול לומר פרוע על שטר שיש בו נאמנות מיגו דאי בעי מחיל ליה כמבואר בח"מ סי' ס"ז סעיף כ"ד אבל באין בו נאמנות אם הלוה טוען פרוע צריכה היא לישבע כדאיתא בח"מ סי' הנ"ל סעיף ט"ז ואם אינה

רוצה לישבע לא יפרע הלוה ואין הבעל יכול להכריחה שתשבע לשקר מאחר שהיא מודה שהוא פרוע:

ג **מלוה ע"פ אינה יכולה למחול**. ואם הוא תוך זמנו שאין הלוה נאמן לטעון פרעתי גם היא אינה נאמנת לומר שפרע לה לחוב לבעלה:

ד **ומכרה ומתה יעמדו וכו'**. אבל כל ימי חייה הבעל אוכל פירות ואין ללוקח פירות ואין להקשות לדעת הרא"ש שהביא לעיל בהג"ה סי' צ' סעיף ט' דאף בחייה מוציא הבעל גוף הקרקע מיד הלוקח וא"כ היה אפשר לומר דאחריך יקנה ולא הלוקח דהלוקח לא קנה בחיי האשה דשאני הכא דמאחר דהנותן סילק את הבעל ואמר אחריך ליקני בעל לא ליקני וא"כ לא הוי בעל כלוקח ראשון והלוקח קנה הגוף אפי' לדעת הרא"ש רק דהבעל אוכל פירות בחיי' ואח"כ זכה הלוקח והוא קוד' לאחריך ועיין בב"ח מ"ש כאן דלדעת הרא"ש אפשר לו' דאם הוציא הבעל מן הלוקח תעמוד בידו אף על גב דאית ליה פסידא ללוקח ולע"ד הדברים ברורים כמ"ש:

ה **ונשאת ומתה**. בש"ע בטור ח"ה סי' ק"ג סעיף ד' העתיק המחבר לשון הרמב"ם שמו קרקע לאשה ונשאת או ששמו ממנה ונשאת בעל בנכסי אשתו כלוקח הוה ולא מחזירין לו ולא הזכיר שמתה וכתב המ"מ בפ' כ"ב ממלוה שמו לה לאשה ונשאת ורצו הבעלים להחזיר לה ולבעל' הדמים אין הבעל מחזיר הקרקע דכלוקח עשאוהו חכמים ואם היה יורש לא היה עדיין יורש בחיי אשתו והיה לו להחזיר א"נ שמו ממנה ונשאת ורצו הבעל או היא להחזיר המעות אין מחזירין להם לבעל לפי שהוא כלוקח אחר השומ' ולא לאשה לפי אנו חושבין אותה כאלו מכרה נכסי' וכו', ומיהו אם מת הבעל בחייה ואח"כ רצתה להחזיר דמים מחזירין לה וכן אם החזירו לה דמים מחזרת קרקע אבל דעת הרא"ש ורש"י לפרש דוקא מתה האשה דהוי לוקח גמור דגם הגוף שלו אבל בחיי האשה אף דהוי כלוקח לפירות מ"מ מאחר דהגוף של האשה למה לא תחזיר לבעלים ומכ"ש בשמו מינה דהאשה למה לא תפדה האש' בחייה את הקרקע שלה ומ"ש המ"מ ולא לאשה לפי שאנו חושבין אותה כאלו מכרה נכסיה וכו' דבריו אינם מובנין דהא שמו ממנה קודם שנשאת ופשט הגמ' ליה לא מהדרינן אבל לא מהדרינן ואפשר לומר דלא שייך הטוב והישר אלא כשאדם חוזר לכל נחלתו אבל כאן הבעל יאכל פירות ואין זה טוב וישר גמור והנה המחבר כאן סתם כדעת רש"י והרא"ש (שכתב ונשאת ומתה) ובח"מ סתם כדעת הרמב"ם ועיין בל"ח מ"ש כאן ואין דבריו ברורים בעיני:

ו **המעות שהלוה בעין**. אבל אתי מחמתי' דהמעות אינו חייב לשלם כמבואר לעיל סי' צ' סעיף ט' אבל בנ"י ראיתי סוף פרק י"נ כתב אם יש דבר שבא מחמת אותן מעות שנטלה וכ"ש אם המעות עצמן הם בעין חוזרים אל הלוקח וכו' ולפי זה ה"ה הכא:

ז **קהל שעשו ביניהם תקנו' בקנסות**. דין זה הועתק מת"ה סי' רפ"ב ושם מדמה הקנסות לקרבן שהבעל מחוייב להביא בשביל אשתו כך מחוייב ליתן קנס בשבילה שגם הקנס מכפר קצת על העובר ומשמעות ל' התשובה שאם עברה במזיד ומכ"ש אם כוונתה להכעיס את בעלה (דפטור הבעל) דהא מטעם זה אשה ועבד שחבלו באחרים הבעלים פטורים כדי שלא יחייב את רבו מאה מנה בכל יום והיה אפשר לפ' כוונת הרב דאם האשה עברה על התקנה קודם שנשאת ואח"כ נשאת בעלה חייב לשלם משום דכל העוברת על התקנה קלא אית ליה והוי כלוה בשטר והוא דבר הלמד מענייננו רק שצריך לעיין מהיכא הוציא הרב דין זה לדמות חיוב קנס לחיוב מס ושילוח סבלונות דבסמוך ובד"מ לא מצאתי מזה רק שסתם וכתב ועיין בתוס' ב"מ דף ק"ד ע"א בד"ה הכי גרסינן בתוספת':

ח **שלח סבלונות למשודכת וכו'**. לשון התשובה והיא אומרת שאין לה לשלם כי היא כלתה ואכלת כל הסבלונות תשובה אם הכניסה לבעלה נ"מ וכו' הלכך גובה מנ"מ שהכניסה לו וכתב מהרי"ק בשורש י"ח דדוקא הכניסה לו נ"מ הוא דגבי מהבעל הא לאו הכי לא ואף על גב דחשיב ליה כמלוה בשטר ובאמת קשה הא מלוה בשטר טורף מן הלקוחות ולמה לא יטרוף נצ"ב ואפשר הטעם משום דמטלטלי אין טורפין מן הלקוחות כל שלא כתב אגב כדבסמוך בהג"ה אבל בנ"מ לא חשיב לוקח גמור כי אין לו רק פירות ועדיין הגוף של האשה ע"כ טורף ממנה:

ט **להחזיר המותר**. נראה דאף שאין המותר בעין רק דברים אחרים הבאין מחמת המותר שלקחה צריך הבעל להחזיר דמ"מ גזל הן בידה ואף על גב דלעיל סי' צ' ס"ק כ"ח לא כתבתי כן יש לחלק מ"מ למעשה צריך להתיישב בדבר:

י **ונתחייבה בנדוניא וכו'**. כל מה שנתחייבה לו ואם נתחייבה בקנין אתן עיין בח"ה דאין החתן מוציא רק הקנס ועיין מ"ש לעיל סי' נ"ח:

יא **לבעלה חוב מטלטלין אגב קרקע**. אף על גב דבח"מ סי' ס' נתבאר שנהגו שאין טורף ממטלטלין שמכר או נתן או משכן מפני תקנת השוק אפשר דלגבי בעל ל"ש תקנת השוק:

יב **אינה גובה מבעלה**. כבר כתבתי בסמוך ס"ק ז' דבנ"מ גובה מבעלה אף בלא אגב דהא בסבלונות לא עשתה לו שטר באגב וכתב בד"מ דאפשר לומר דלאחר מיתת האשה שאין

הבעל בא אלא משום ירושה אז נוטל הב"ח מטלטלין אף בלא אגב דלפעמים משום פסידא דאחריני לא שוויא רק כיורש כדאיתא ביש נוחלין נשאת הבת אלמנותו ניזונת מנכסיו וכו' דשוויהו רבנן כיורש ועיין בב"מ בתו' בד"ה אלא לוקח הוי דף צ"ו ועיין בתשובת מהר"ם פדוא"ה סי' נ"ה:

סימן צב

א **אם מכרה או נתנה קיים**. פי' אפילו לאחר נשואין דאלו קודם נשואין כבר נתבאר לעיל סי' צ' סעיף י"א שארוסה מכרה קיים אפי' בלא תנאי ומ"מ מיירי כאן בנכסים שהיו בשעת התנאי אבל בנכסים שיפלו לה לאחר מכאן יתבאר בסעיף שאחר זה אם סילוק מועיל אף לדבר שלא בא לעולם:

ב **ואין לו במעות המקח כלל**. דמאחר שהרשות בידה ליתן הקרקע עצמה במתנה ה"ה המעות דאתי מחמתיה וזה לשון ריא"ז ונראה בעיני שאין לו שום זכות במעות אלא היא עושה בהן כל חפצה ואם לקחה בהן קרקע הוא אוכל פירותיה עכ"ל דדין קרקע שני כמו קרקע ראשון:

ג **ואז יהי' מכרה ומתנת' קיים**. דעת המ"מ בפ' כ"ג מה"א דקנין בנשואה מהני אף לפירות דלא יהא כח הבעל גדול בנכסי אשתו מכח השותף בחלקו (דהאומר לחבירו אין לי דין ודברים על שדה זו שאם קנו מידו קנה חבירו) אבל דעת הטור דבשותף ל"ש לחלק בין גוף לפירות אבל באשה די שיועיל הקנין אם מכרה ונתנה קיים וע' בכ"מ ובב"ח:

ד **קודם אירוסין לא מהני סילוק**. משמע אפי' בקנין ל"מ מאחר דהוי דשב"ל (ועיין לעיל סי' צ' ס"ק ס') ועיין במרדכי פרק הכותב בדין איש חפץ לקנות בית ומתנ' עם אשתו שלא תעכב עליו מלמכור הבית אף על פי שבשעת התנאי הוה דשב"ל שעדיין לא לקח הבית מהני ע"ש ועיין בח"מ סי' ר"ט סעיף ח':

ה **שיפלו לה משנשאת וכו'**. וכתב הרא"ש בפ' הכותב דאפשר לחלק דאם כתב לה אחר נשואין דכיון דידו כידה אין הסילוק מועיל לדבר שאינו ברשותו אבל בעודה ארוסה מהני סילוק אפי' לנכסי' שנפל' לה משנשאת עכ"ל:

ו **שאין הנכסים הכתובים בכתובה בכלל**. כלומר דדין ודברים אין לי בנכסייך היינו מסתמא בנכסי מלוג אבל בנכסי צ"ב שהכניס' לו על אחריות שלו אין זה בכלל:

ז **ואפי' נכסים שנפלו לה אח"כ וכו'**. כבר כתבתי בשם הרא"ש בס"ק ה' דאפשר לומר דאפי' בהדיא אחר נשואין שמסתלק מנכסים שיפלו לה אין הסילוק מועיל לדבר שעדיין אינו ברשותו ועיין בתשו' מהרי"ק:

ח **מגוף הקרקע ואין לו וכו'**. משמע אבל מירושה לא סילק עצמו אבל הרא"ש כ' בפירוש דברי הרי"ף דבקנו מידו נסתלק גם מפירות וירושה:

ט **אבל מוכרים הפירות ולוקחים בהן קרקע**. ואם מכרה הקרקע השניה או הפירות הרשות בידה דלא עדיפי הפירות מגוף הקרקע שאם מכרה ונתנה קיים:

י **דאין כופין אותו למכור הפירות**. דהרשות בידה לאכול הפירות או ליתנם במתנה אבל אם רוצה היא להחזיק הפירות אז כופין אותה למכור כדי שיהנה הוא מפירותיהן:

יא **ולא פירי פירותיהן לוקחין הפירות וכו'**. גם בכאן לפי דעת הרא"ש אין כופין אותה למכור אם לא בדשיירה וכנ"ל בסעיף שלפני זה:

יב **עד לעולם**. תרוייהו דוקא וכי כתב פירי פירות לחוד או עד לעולם לחוד ל"מ דיד בעל השטר על התחתונה ועיין בר"ן:

יג **שאוכל הפירות ולא פירי פירות**. כלומר אם שיירה הפירות וקנת' בהם קרקע אינו אוכל פירותיו שהם פירי פירות אבל פירי דפירי פירות אוכל לכ"ע אם לא בכותב ג"כ עד עולם וכנ"ל:

יד **ה"ז לא ירשנה אבל אוכל פירות וכו'**. ואם מכרה או נתנה אינו קיים כל זמן שלא אמר דין ודברי' אין לי בנכסיך:

טו **אם התנה עמה אחר שנשא'**. היינו אפי' בקנו מידו דבלא קנין אפי' לפירות ומכירה ל"מ לאחר נשואין כדלעיל סעיף א' והטעם דל"מ קנין לאחר נשואין לענין ירושה כ' הראב"ד שסילוק הירוש' לאחר מותה היא ואינה הקנאה לשום אדם ה"ל כקנין דברים והנשואין כבר חלו על הכל אבל תנאי דקודם נשואין לא חלו הנשואין אלא ע"מ שלא ירשנה תנאי ממון הוא וקיים עכ"ל הראב"ד בהשגותיו:

טז **התנה עמה אחר נשואין כו'**. היינו בקנין שכל תנאי שאחר נשואין צריך קנין וכ"כ המ"מ וכמו שנתבאר סעיף א':

יז **ה"ז אינו אוכל פירות כלל**. ואם מכרה או נתנה קיים אבל אם מתה ירשנה ומשום דכתב לה אחר הנשואין אבל אם כתב לה קודם נשואין לשון בחייך ובמותך מסתלק הוא מירושתה וכנזכר לעיל סעי' ז':

סימן צג

א **ואינה נגבית אלא לאחר מיתת הבעל**. וכתב בד"מ דאפי' אינה עדיין מותרת להנשא אפ"ה יש לה כתובה מיד וכו' ע"ש וע"ל סי' י"ג סעיף י"ג ועיין בתשובת הרשב"א סי' תש"ה ובהגהות מרדכי דף תק"ן ע"ד כתב דבמים שאל"ס מגבין כתובה ומחלקין הנחלה

ליורשין אבל הראב"ד בהשגות כתב בפ"ז מהל' נחלות דאע"פ דהיורשין יורדין לנחלה אינה נוטלת כתובת' שאין אני קורא בה כשתנשא לאחר תטלי מה שכתוב ליכי וכן הסכים שם במ"מ ומ"מ מעוברת ומניקת ותוך ג' חדשים למיתת הבעל אף על פי שאסור' להנשא מ"מ נוטלת כתובתה מיד דקרינן בה כשתנשא לאחר כשיגיע הזמן הקצוב ועיין במ"מ פי"ח מהל' אישות ועיין לקמן סי' צ"ה סעיף ב' ועיין בהגהות אלפסי פרק האשה דף תק"י זה לשונו ול"נ שכל אשה ראויה לגבות כתובתה מיד כשתתאלמן או תתגרש אלא אם זקוקה וכ"ש במקום שכותבים וכו' ע"ש:

ב **וה"ה מה שקיבל בנדוניא**. ומ"מ אם הנדוני' עדיין בידה או ביד אביה יכולה להחזיק למזונות ועיין בח"מ סי' צ"ז סעיף כ"ד וסעיף כ"ו:

ג **אבל אם הוא משיאה**. כלו' שהוא נותן לה הנדוניא או שהיא קטנה שהיא ברשותו אזי יכול להתנות עם הבעל לגרוע כח בתו ועיין בריב"ש סי' ק"ב:

ד **עד שתתגרש גרושין גמורין**. וכשנתגרשה לגמרי אף שלא נתן לה כתובה אפ"ה אין לה מזונות ודלא כהחולקין שיש לה מזונות עד שישלם לה כתובה עד פרוטה אחרונה עיין בטור ובב"י:

ה **אלא א"כ התנו כן בפירוש**. אם היה התנאי בשעת נשואין פשיטא דמהני ואם מחלה תנאי כתובתה אחר הנשואין אפשר דג"כ מהני בלא קנין כמו שיתבאר לקמן בסי' ק"ה במוחלת כתובתה לבעלה:

ו **שהיתומים יסלקו אותה כשירצו**. שם בריב"ש כתב שהתקנה היתה שהרשות ביד היתומים לסלקה מזכות מזונותיה זולתי בג' חדשים הראשונים:

ז **ובת ממנה או מאשה אחרת**. ומכ"ש אלמנה לגבי בן דהבן ישאל על הפתחים ק"ו מבת ומה בת שדוחה את הבנים אלמנה דוחה אותה בנים שנדחין מפני הבת אינו דין שידחו מפני האלמנה כך נראה לפי דעת הרמב"ם ועי' בסמ"ג דף ל"ג דאין הבת נוטלת עישור נכסים מפני מזונות האלמנה:

ח **כדי שיזונו שתיהן**. לבת יש שיעור עד דתבגר אבל לאלמנה צריך לשער עד זמן שראויה לחיות וכמ"ש הרב בהג"ה אח"ז אם לא במקום שיש תיקון עד מתי האלמנה ניזונית:

ט **וי"א דבין שהנכסים מרובים וכו'**. טעם הי"א שאין כח באלמנ' לדחות ירושה דאורייתא אבל כשיש שם בת ובן דהואיל וניתן כח לבת מכח התקנה לדחות הבן בנכסים מועטים שגם היא יורשת נקראת כשאין בן ואז יש כח באלמנה לדחות גם הבת הואיל ושניהם מכח התקנה אוכלין:

י **ואפי' אם תנשא הבת**. דין זה לא קאי לדעת הי"א דהא גמרא ערוכה היא בפרק יש נוחלין שלח רבין באיגרתיה וכו' נשאת הבת אלמנתו ניזונת מנכסיו וכו':

יא **היא תיזון מהם**. אף על פי דאין מוציאין למזון האשה מנכסים משועבדים והני נכסי משועבדים נינהו דבעל בנכסי אשתו לוקח הוא הבא משום פסידא דאלמנה שווינהו כיורש ואפי' מתה הבת אינו רק יורש אשתו וצריך ליתן לאלמנה מזונותיה:

יב **עד שתבגר הבת**. כן הוא בין נכסים מועטים כמבואר לקמן בסי' קי"ב סעיף י"א:

יג **שתבעה כתובתה בב"ד**. וכתב רש"י בפ' השולח (גיטין דף ל"ה ע"א) אין לה מזונות וטעמא דגליא דעתה דבעיא לאנסובי ואיהו לא אתנו בהדה אלא כל ימי מיגר ארמלותך בביתי שהיא אלמנה בשביל כבודו:

יד **אא"כ תבעה מעצמה אבל תבעה מדוחק**. כצ"ל:

טו **דשבועת' לא הוי כתביעה**. רק שנשבעה כדי שלא יפסידו יורשיה כתובתה אם מתה בלא שבועה דהא ק"ל אין אדם מוריש שבועה לבניו לשון הר"ן פ' אלמנה דף תקכ"ז ע"ב:

טז **ש"מ שלוה וכו'**. המעיין בתשובת הריב"ש סי' ת"פ מקור דין זה יראה שפסק כן מטעם שהש"מ אמר אני מניח שתהיה אשתי נזונית וכו' ולשון מניח הוא לשון מתנה כמ"ש הרא"ש בתשובה אבל אם לא אמר לשון מתנה אפשר לומר שדעתו היה שתאכל בתנאי ב"ד ולזה הזכיר הלשון בעצמו המוזכר בתנאי ב"ד או קרוב לו וא"כ קשה על הרב המחבר שסתם וכתב ש"מ שצוה משמע אפי' לא אמר לשון מתנה ואפשר שסמך הרב על הטעם השני שכתב שם וז"ל עוד מסייע לאלמנה מ"ש ג"כ בל' הצוואה יותר על כתובתה וכו' ומ"מ אין זה ברור דאולי לא כתב הרב דין זה רק לסיוע ולא לבנות ע"ז יסוד:

יז **בתביעת כתובתה בב"ד וכו'**. וה"ה אחר שפרעו לה כתובתה גם כן אינה מפסדת מזונותיה כל משך זמן שיושבת באלמנות ע' בגוף התשובה:

יח **דמיד שעשתה שידוך הפסידה**. בב"ח השיג ע"ז וכ' דלא גרע שידוך מתבעוה לינשא ונתפייסה דתלינן דתחזור בה ודבריו אינם ברורים דנתפייסה היינו בדיבור בעלמ' דודאי יש לתלות שמא תחזור מפיוס זה אבל כל היכא שנתקשרה בקנס ובחרם לישא את פלו' ונקראת כלתו של פ' ודאי לפי הסברי לפי לשון רש"י בפרק השולח גבי תובעת כתובתה בב"ד כל היכ' דגליא דעתה דבעי לאינסבי הפסידה מזונותיה ואין לך גילוי דעת יותר היכא דעשתה שידוך וכתבה כתב תנאים והגבילו זמן לנשואין והא דהרמב"ם כתב נתארסה משום דבימיהם היו מארסין מיד שנשתדכה:

יט **או עשתה אפותקי לאחר**. פי' קרקע המיוחדת לכתובתה עשתה אפותקי לב"ח שלה וטעמא דכל הני דהוי כאלו גבתה כתובתה ואחר גבוי הכתובה אין לה מזונות:

כ **בין בפני שלשה נאמנים**. לשון הרמב"ם והטור אינו כן אלא בין שלא בב"ד וכן הוא בגמ' ומשמע אפי' מכרה שלא בעדים ואף על גב דלקמן בסעיף כ"ה מבואר שאין לאלמנה למכור למזונות אלא בג' אנשים נאמנים היודעים בשומא היינו כשהיא מוכרת קרקעות בעלה צריכה ג' הדיוטות אבל מוכרת שטר כתובתה אינה צריכה ב"ד כלל ע"כ דברי הרב שכתב בפני ג' נאמנים צ"ע ודברי ב"ח אינם ברורים בעיני:

כא **אבל בחייו יש לה מזונות**. דהא מזוני לאו מתנאי כתובה הוא אלא תחת מעשה ידיה ואם היא עושה לו מלאכה צריך לזונה ומ"ש בב"ח שדעת הטור ע"פ פרש"י דבמכרה או משכנה אבדה מזונות בחייו ובמחילה לא אבדה רק לאחר מותה אין דבריו ברורים דהא לא כתב בטור דין זה לעיל בסי' ע' אלא דעתו דשניהם שוים:

כב **אבל אם שיירה מקצת**. ומכ"ש בתובעת כתובתה אינה מפסדת מזונות רק בתובעת כל הכתובה או בתובעת סתם כמ"ש בהג"ה סעיף י"ב:

כג **ומיהו אם ירצו היורשים וכו'**. דאל"כ כל אשה תגבה כתובתה עד תשלום דינר ותתפרנס כל ימיה בשביל דינר החסר:

כד **אפי' נדונייתה מאה מנה וכו'**. משום דאין הנדוני' רק כחוב בעלמ' ואין המזונות תלוי בהם וע' ב"י שהביא תשו' הרשב"א שגמגם בזה:

כה **ואז נוטלתן בכתובתה**. כלומר עצה טובה הוא שכשלא ישאר בנכסים רק כדי כתובתה תאמר איני ניזונית ואני רוצה לגבות כתובתי בפעם אחת ומוכרת הכל ביחד משא"כ למזונות אינה מוכרת רק לששה חדשים בפעם א' כמ"ש לקמן סעיף ל' אבל אם לא איכפת לה בזה ניזונת והולכת עד תום כל הנכסים כדי שלא תהיה צריכה לישבע משא"כ כתובתה אינה גובה אלא בשבועה משא"כ במזונות כמ"ש בסעיף י"ט:

כו **אלמנה עניה וכו'**. זה הוא לשון הרמב"ם והוא דעת הרמ"ה אבל דעת הרא"ש דלא הפסידה מזונותיה רק בתרתי לריעות' ענייה ופרוצה, ויש להסתפק בדעת הרמב"ם עשירה פרוצה אם דינה כעניה צנועה:

כז **על היתומים להביא ראיה**. אפילו במזונות דלמפרע כל שלא שהתה ב' או ג' שנים וכתב הטור אפי' פרעו לה כתובתה בב"ד:

כח **מי שיחד לה קרקע לאשתו**. אפשר לומר דלאחר תקנת הגאונים ה"ה אם ייחד לה מטלטלין למזונות או במזונה נמי דינא הכי וע' לקמן סי' ק"ו:

כט **אלמנה שאין שטר כתובתה יוצא מתחת ידה**. היינו במקום שכותבים כתובה וכ"כ הרמב"ם בהדיא פי"ח מה"א דין כ"ג:

ל **אם נתן מתנת ש"מ**. ע' בח"מ סי' רנ"ב שם נתבאר הטעם וע"ש בב"י אם נתן במתנת בריא מהיום ולאחר מיתה נחלקו בו הפוסקים אם דינם כמתנת ש"מ ואלמנה ניזונית ממתנה זו או לא וע' בסי' קי"א סוף הסי':

לא **הוי במתנת בריא**. מדלא סתם וכתב הוי כמתנה דהוי משמע הקדיש כשהוא בריא דין מתנת בריא יש להקדש ואם הקדיש כשהוא ש"מ יש לה דין מתנת ש"מ ע"כ היה נראה דאף כשהקדיש בשעה שהוא ש"מ הוי כמתנת בריא דכח הקדש גדול יותר ממתנת ש"מ להדיוט אבל המעיין בדברי הר"ן פ' המדיר יראה דמיירי דוקא בהקדיש כשהוא בריא דמה לי מכר להדיוט או לגבוה אבל הקדש ש"מ דינה כמתנת ש"מ:

לב **ומיהו אם תפסה מטלטלין**. זה אף לדינ' דגמ' דמטלטלי/ לא /משתעבדי מ"מ תפיסה מהני וע' בריב"ש סי' ק"ז מ"ש בזה להלכה ולא למעשה:

לג **אם נתן המטלטלין לאחרים**. אבל אם נתן מתנת ש"מ לבניו מטלטלין אלמנותו ניזונית מהם וע' במרדכי שי"א אפילו מתנת בריא לבניו הוי כירושה וי"א דמתנת ש"מ לאחרים הוי כירושה ותקנת הגאונים על הירושה מדאורייתא ליזון מהם האלמנה מן המטלטלין מכ"ש מתנת ש"מ דרבנן וע' בריב"ש סי' ק"ז כתב ג"כ דלא תקנו הגאונים רק ביורשים לבד:

לד **והם מעלים לה מזונות**. זה הוא תקנת הגאוני' אף מן המטלטלין:

לה **שמא יאבדו ולא יהיו לי מזונות**. מלשון זה שכתבה שמא יאבדו משמע קצת שאם מכרו המטלטלין צריכין לזון מן הדמים אף על גב דלאו הני זוזי שבק אבוהון אבל בח"מ סי' ק"ז כתב בטור במטלטלי א"צ לשלם מן הדמים אפי' למאן דס"ל במקרקעי דצריכין לשלם מן הדמים היינו מטעם מזיק שיעבודו של חבירו אבל במטלטלין אין כאן שעבוד רק תקנת הגאונים:

לו **ואפילו התנה עליו בפי**'. נראה מאחר שהוא תנאי שבממון וניזונית מן הדין מן המטלטלין ולא מטעם תקנה א"כ אם מכרו המטלטלין צריכין לזון מן הדמים דאל"כ למה לא תעכב עליו לכתחלה אלא ודאי שצריכין לזון מן הדמים ואפי' למאן דס"ל בקרקע דלא נקרא מזיק שעבודו מאחר שהקרקע בעין ולא חפר בה בורות במטלטלין מודה ואפשר דהרמב"ם ס"ל דגם בקרקע מזיק שעבודו חייב:

לז **ויש מי שחולק**. ע' בטור זה סי' קי"ב ובטור ח"מ סי' ק"ז:

לח **הניח נשים רבות כו'**. טעם הדבר מבואר בהשגות הראב"ד ובמ"מ פי"ח מה"א והובא בטור ובב"י:

לט **אלמנה שתפסה מטלטלין**. דין זה אפילו לדינ' דגמ' דמזוני ממקרקעי ולא ממטלטלי דיתמי אפ"ה תפיסה במטלטלי מהני כדאי' בגמ':

מ **אלא כותבין עליה ב"ד מה שתפסה**. כתלמידי ר' יונה בירושל' שהובא בטור ס"ק כ"א דאמרי' לה חוי מה שבידך ע"כ צריכה לחשוב עם הב"ד מה שבידה:

מא **עד שלא יהיו לה מזונות**. היינו שתתבע כתובתה או שתתארס או במקום שהתיקון שהיתומים יסלקו אותה כשירצו (וכדלעיל סעיף ג' בהג"ה):

מב **אבל לא מרשות יורשין**. אף שכ"כ הר"ן בשם רש"י היינו לדינ' דגמ' דמטלטלי לא משתעבדי דאז אפשר לו' דלא נתנו רשות לאלמנה לעשות תפיסה מרשות היתומים רק מיד שליש או מר"ה וסימטא וכדעת ר' טרפון בפ' הכותב (כתובות דף פ"ד) אבל לאחר תקנת הגאונים הרשות לתפוס אפי' מרשות היתומים וכמ"ש הר"ן בפ' הכותב שהעתיק הפלוגת' שנחלקו בגמ' אי מהני תפיסה בסימט' לר"ט או דוק' בר"ה וכ' אח"כ ומיהו השתא לדידן לא נפקא לן מידי דהא תקינו רבנן בתראי וכו' הלכך אפי' תפיסה דלאחר מיתה בכל מקום מהני משמע להדיא אפי' מרשות היורשים מהני תפיסה וכן הוא בח"מ סי' ק"ז סתם וכ' דמהני תפיסה לאחר מיתה וכן מדברי הר"ש וריצב"א אחיו (הובא בב"י סי' זה) שהקשה לו דלא שבקה חיי לכל בריה דכל נשים גבירות ושולטות בממון בעליהן ויש להם בנים קטנים יתפסו כל הממון ולא יתבעו לעולם כתובה ויתפסו הכל בשביל מזונות וכן נשים שאינן גבירות אם יש מטלטלין הרבה בתוך הבית או כסף וזהב יקחו הכל וכו' וכן סתימ' לשון הפוסקים משמע דמהני תפיסה אפי' מרשות היורשים אמת שלשון ר' ירוחם (הובא בב"י ס"ק כ"א) מגומגם קצת מ"ש על תשובת הרי"ף שמניחין המטלטלין ביד נאמן עכ"ל דלמה יניחו ביד נאמן ולא נחלקו בירושל' רק אם אומרים לה חוי מה שבידך או לא אמרי' לה (הובא בטור ס"ק כ"א) אבל להוציא ממנה לא אמרו וע' במרדכי מ"ש בשם ר' ברוך והובא בהג"ה אשר"י ריש פ' אלמנה ניזונית:

מג **ודוק' שתפס' בעצמה**. שם בריב"ש סי' ק"ז מיירי שתפסה האלמנה מן היורשים ויש חוב למקבלי מתנה בתפיסה זו ע"כ הצריך שתתפוס בעצמה ולא ע"י שליח אבל כשאין כאן מקבלי מתנה רק יורשים בלבד הרשות ביד כל אדם לתפוס לצורך האלמנ' כמו שמותר לתפוס לב"ח במקום שאין חב לאחרים מיהו נראה דשאני ב"ח דיכול המלוה להוציא כדין מן הלוה יכול גם אחר לתפוס לצורך המלוה מטעם דזכין לאדם שלא בפניו אבל גבי אלמנה דאינה יכולה להוציא מן היתומים בפעם אחד רק מזון ל' יום גם אחר

אינו יכול לתפוס יותר לזכות לאלמנה ולחוב ליורשים ואדרבה הריב"ש כתב שם שראוי לב"ד לתפוס הנכסים לתועלת היתומים הקטנים כדי שלא תתפוס האלמנה וא"כ מכ"ש שאין אחר ראוי לתפוס לתועלת האלמנה ולחוב היתומים:

מד **אם תפסה יותר מהראוי וכו'**. משמע אף שהיורשים יודעים כמה תפסה או שיש עדים כמה תפסה אפ"ה כשתבא לתבע מזונות אח"כ משביעין אותה דהא בלא"ה יש מחלוקת אם אלמנה צריכה שבועה למזונות וכאן שתפסה יותר מן הראוי לה בפעם אחד מודו כ"ע דלא יהבינן לה עוד מזונות עד שתשבע כ"כ הרב מהר"מ מרוטנבורג:

מה **אלא בג' אנשים נאמנים**. פי' אף ע"ג דליכ' בינייהו מאן דגמיר וסביר ואינם ראוים לדון דיני ממונות שאל"כ במאי יפה כחה יותר משאר ב"ד לשון המ"מ וכלו' בזה"ז דליכ' מומחין בג' סגי לכל הדינים:

מו **ויש חולקין בזו**. דעת החולקין אפי' מכרה בפני ב' עדים כל שלא היו ג' הדיוטות הבקיאין בשומ' לא עשתה כלום:

מז **אם לקחה הקרקע לעצמה**. לאו דוק' קרקע אלא נקט קרקע משום רבות' דהכרזה דאפי' הכרזה אינו מועיל ובמטלטלין לא שייך הכרזה:

מח **שיהיו שם ב"ד מומחין**. כלו' ראוים לדון דיני ממונות דאיכ' בינייהו חד דגמיר וסביר וכנ"ל ומשמע דבב"ד מומחין בין נתיקר בין לא נתיקר אינה צריכה להחזיר ליורשים אף על גב דק"ל דשומא הדרא י"ל דמיירי בהני גונא דשומא לא הדר' ועיין בתשובת מהרש"ל שנחלק עם הרב מהרמ"א בדין שומא הדרה בקרקע ששמו לאשה בכתובתה ועיין כאן בב"ח:

מט **כמה מוכרין למזונות**. כלומר אף על גב שאין נותנין לאשה בפעם א' מזונות רק לשלשים יום מ"מ אין הב"ד צריכים לטרוח ולמכור לקרקע בכל שלשים יום אלא הרשות בידם למכור בפעם א' על מזון ששה חדשים ולא יותר דשמא תתארס או תתבע כתובתה ותפסיד מזונות ולמה נמכור בחנם נכסי יתומים יותר מהצריך לששה חדשים כל זמן שמוציאין למכור על מזונות ששה חדשים:

סימן צד

א **וכלי תשמיש**. מבואר בגמרא שמשתמשת בכלי כסף וזהב כדרך שמשתמשת בחיי בעלה:

ב **ואינה משמשת בכל הבית עם היורשים**. אף על גב דבחיי בעלה היתה משתמשת בכל הבית מ"מ תנאי כתובה דאת תהא יתבא בביתי למעוטי קאתי שא"צ ליתן לה כל

המדור ברשות' כדרך שהיתה בחיי בעלה רק שיתנו לה דירה מיוחד' לפי כבודה ולא שתשמש בערבוביא עם היורשים בכל הבית ואין זה צניעות לאשה:

ג **הראוי לה בבית אחר**. במרדכי איתא אם לא ירשו רק בית א' אינה דרה עמהם אפי' הבית גדול אבל אם ירשו שני בתים מחויבים ליתן לה מדור בבית השני וכן צ"ל כוונת הרב בהג' כאן דלפי דעה הא' אין יכולין לדחות' מן הבית אפי' לא ירש רק בית אחד כל זמן שאין הבית צר אבל לדעה השני' אפילו בבית גדול יכולין לדחותה ולהשכיר לה בית אחר ומ"מ לא הי' לו לסתום דבירשו שני בתים לכ"ע אין יכולין לדחותה מן הבית השני:

ד **להשכי' מדור שלה לאחרים**. בתשובת הרשב"א סי' א' נתיב ג' כתב דין זה בשם הירושלמי וכתב הרשב"א בעלמא מי שיש לו בשל חבירו יכול הוא להשאיל ולהשכיר לאחרים אבל מדור אלמנ' שאינה אלא מתנאי ב"ד כדי שלא תתבזה וכו' לה לבדה התנו ולא שתשכירנו והר"ן העתיק בפרק הנושא תוספתא האומר תנו בית ארמלות לבתי אין נותנין אלא א"כ קבלה עליה שתשב בתוכו יכולין יורשין לעכב על ידה שלא תשכירנו ומסיים בתוספתא לפיכך אם מתה הן יורשין אותה כלומר ולא יורשי הבת כי כוונת האב היה שלא תתבזה באלמנותה וכמ"ש הרשב"א כנ"ל:

ה **כשהי' בעלה במד"ה**. ירושלמי הוא העתיקוהו הר"ן והמ"מ וכלומר שודאי אלמנה אין צריכ' להתנהג בעבדים ושפחות ובכלי כסף וזהב כדרך שהתנהג' כשהיתה אצל בעל' רק כמו שהית' בחיי בעלה בלא בעלה כשהי' בעל' במד"ה וכמ"ש לפני זה שאינ' משמשת בכל הבית כמו שהיתה משמשת בחיי בעלה ועיין בתשוב' הרשב"א סי' תתקנ"ד אם בנות משפחתה רגילין בשתי' ובשלש שפחות נותנין גם לאלמנה כן לפי שאינה יורדת עמו אבל וכו' ע"ש והכוונה אם בנות משפחתה אלמנות יש להן ב' או ג' שפחות:

ו **אין היורשין חייבים לבנותו**. ומ"מ צריכין לשכור לה דירה לפי כבודה כמ"ש בסמוך סעיף ה':

ז **אין שומעין לה**. דמאחר דנותנין לה דירה אחרת אין לה לדור אצלם בע"כ מאחר שאבדה זכותה בנפילת הבית ועיין בב"ח מ"ש בשם מהרש"ל:

ח **וכן לא תחזק בדקו**. משמע מדברי התוספות דלכתחלה יכולין למחות בידה שלא תשפץ אבל אם שיפצה בדיעבד מה שעשתה עשוי ולא תצא מן הבית כל זמן שהבית קיים:

ט **יורשין שמכרו מדור אלמנה**. אבל אם הבעל בחייו נתן במתנת בריא ביתו לאחר מה שעשה עשוי אבל אם נתן במתנ' ש"מ הוי כירושה והיא משתמש' במדור כדרך שנשתמשה בחיי בעלה:

י **נותנין לה מדור לפי כבוד**". הר"ן כתב בשם הרמב"ן שא"צ לטרוח ולשכור לה רק נותנין לה מעות והיא תשכור לעצמה:

יא **לפי כבודו**. הרמב"ם מסייע בטעמו מפני שעולה עמו ואינה יורדת אפילו אחר מיתה:

יב **כפי ברכת הבית**. לשון הטור כי ברכת הבית ברובה נר לא' נר למאה וכיוצא בזה ולפי זה יתנו לה:

סימן צה

א **מאחר שהיורשים חייבים במזונות האלמנה**. ע' בב"ח שדקדק בדברי הטור ע"פ סוגית הגמ' דף צ"ה ע"ב בכתובות וע"פ דעת הרא"ש דלאנשי יהודה שביד היורשים לסלקה וליתן לה כתובה בע"כ ולא ליתן לה מזונות אין מעשה ידיה שלהן ואנשי גליל שניזונית בע"כ של היתומים מעשה ידיה שלהן ולפ"ז ה"ה במקום שיש תקנה לעשות כאנשי יהודה אין מעשה ידיה שלהן ואף שכתב זה בפשיטות מספק' לי טובא דהא כתב הרז"ה דהבעיא לא נפשט' ודאסיקנ' לעולם ניזונית תנן בדרך דחיה איתמר וגם הרמב"ן הסכים עמו בזה וא"כ איך תוציא מן היורשים מזונות ולא תתן להם מעשה ידיה והא היורשים יאמרו אף אם נגרוס הניזונית אפ"ה מעשה ידיה שלנו ובפרט שלדעת הרי"ף והגאונים לא נסתפקו בזה בגמ' כלל והם פירשו האבעי' בגמ' דלא כפירוש התוס' ולדבריהם לעולם מ"י תחת מזונות ואף שהתוס' פירשו האבעי' כך אבל למסקנ' יודו התו' דדרך דחיה איתמר ניזונית תנן ולדינ' אף מאן דגריס הניזונית אפ"ה מעשה ידיה שלהן ולמה נעשה מחלוקת בין התוס' והרא"ש לשאר פוסקים בלא הכרח ותדוק מלשון הטור שכ' חייבים ולא כתב נותנים אין זה דקדוק כלל שגם לאנשי יהודה חייבים לזונה מתנאי כתובה כל זמן שאין משלמין לה הכתובה:

ב **מעשה ידיה שלהם**. זה פשוט שדין האלמנה עם היורשים כדינה עם בעלה וכמבואר לעיל ס"פ וכל שפטורה מן המלאכות בחיי בעלה כשהכניסה לו שפחה אחת או יותר כן דינה עם היורשים דלא עדיפ' גברא דאתי מחמתיה:

ג **אינה מניקה אלא בשכר**. אפי' בעניה שמבוא' לעיל סי' פ' שמחוייבת להניק בנה היינו בניזונית אבל כאן מיירי באינו רוצה ליזון מהם ותובעת כתובתה שאין לה מזונות ע"כ צריכין לשלם לה שכר הנקה:

ד **והותירה ממזונותיה וכן אם הותירה כו**'. לעיל בסי' ע' כתב דמותר מזונות לבעל ובסי' ע"ג כתב בטו' והושמט בש"ע דמותר בלאות לאשה לימי נידותה כדי שלא תתגנה על בעלה אבל כאן תתגנ' ותתגנה ע"כ הכל ליורשין:

ה **אין מחשבין עמה על מעשה ידיה**. גם לעיל בסי' ע' כתב במי שהלך למד"ה שאין מחשבין עמה על מעשה ידיה עד שיבוא בעלה והוא דעת הרמב"ם והרא"ש חולק עליו ונראה דגם כאן הרא"ש חולק עליו ושם תמהתי שבסעיף ה' העתיק דברי הרמב"ם ובסעיף י' הגיה הרב דברי הרא"ש כאלו אין חולק וגם כאן יש לתמוה למה לא העתיק דברי הרא"ש והיה לו לרמוז על מ"ש לעיל בסי' ע':

ו **ואם לאו ילכו לדרכם**. כבר כתבתי גם לעיל סי' ע' וכן הוא מבואר בתשו' הרשב"א שהעתיק הב"י שכל שהיא עושה אמרי' שמעשה ידיה לבעל א"נ שכופה לעשות אבל אם נתבטלה ולא עשתה אינה חייבת לשלם וכדמוכח שמעתת' וכו' וע' לעיל סי' ע' בלוותה ואכלה דעת הרא"ש שיכול לטעון היה לה להתפרנס ממעשה ידיה:

ז **ויש מי שאומר שהשבח היא לעצמה**. לא ראיתי מי שיסבור שהאשה שהשביחה קרקע של יתומים שיהיה כל השבח לעצמה ובפרט בניזונת ואף שהטור כ"כ בשם הראב"ד אם עשתה הרי היא לעצמה היינו במטלטלין דבזה מיירי בסוף דבריו וכמ"ש הרשב"א בתשובה דהרי זו שולחת יד במה שאינה שלה ושבח גזילה דגזלן הוי אבל בקרקע אפי' אמרה בפי' ראו הרי אני יורד לקרקע היתומים להשביח לעצמי הרי הוא כאחר היורד שלא ברשות וידה על התחתונה:

ח **אם השביחה הנכסים סתם נוטלת כתובתה**. אף על גב דאין כתובה נגבית מן השבח היינו בשבח שהשביחו יורשים או לקוחות אבל בשבח שהשביחה האשה עצמה מסתמ' אדעת' דהכי אשבח שתגבה כתובתה מן השבח אף שלא אמרה ראו ודי בזה שהמותר ליורשים:

ט **שבין אמרה ראו וכו'**. ולא אמרו במשנה שהאשה שאמרה ראו השביחה לעצמה אלא דוק' באשה יורשת אבל באשה דעלמ' אין לה כח בלא ב"ד לירד לנכסי בעלה בלא ב"ד ולהשביח לעצמה אלא כל מה שהשביחה הוא של יורשים ואין לה רק שכר טרח' כיורד שלא ברשות דעלמ' וממילא אין גובה כתובתה משבח של יתומים:

י **וכן עיקר דהשבח כולו הוא של היתומים**. לא הכריע הרב דלא כרשב"ם אלא בלא אמרה ראו דמאחר דהשבח של יתומים איך תגבה כתובתה מן השבח רק יושבת בבית בעלה סתם וע"ז פסק מהרי"ו ורשב"ם יחיד בדבר וכל רבותינו חולקים עליו אבל אם אמרה ראו מה שהניח לי בעלי ואני רוצה להשביח לעצמי והנכסים הם מטלטלין או מעות והיא אינה רוצה ליזון מן היתומים נראה דכל הפוסקים יודו שהדין עמה דהא כתב המרדכי בפ' מי שמת בתשוב' ר' שמשון שהעתיק שם הכא אשה זו לאו בתורת גזלנות ירדה כו' ושליחות דיתמי קא עבדה וקצת הלב נוטה דהיכ' דהכתובה מרובה על

הנכסים שאם היתה באה לב"ד היו מגבין לה את הכל אף ע"ג דלא אמרה ראו מה שהניח לי בעלי כמאן דאמרה דמי וכו' אבל לא מלאני לבי לחלוק על רשב"ם מן הסבר' בלא ראיה ושלום שמשון ב"ר אברהם עכ"ל הרי משמע שמסכים בזה לדברי רשב"ם שאם אמרה ראו לעצמה ואם לא אמרה ראו ליורשים אף על פי שכ' שהיה ראוי להכריע אף בלא אמרה בנכסים מועטים כאמרה דמי הרי להדי' דבאמרה פסק ר' שמשון כרשב"ם ואף ר"י החולק על רשב"ם כמ"ש במרדכי שם לפני זה וז"ל ולא נראה לר"י דלעולם הוי בחזקת יורשין עד שישביעוה והכא מיירי דוק' באשה יורשת ולא בכתובתה דאין לה כח לגבות כתובתה אלא בב"ד עכ"ל, היינו בקרקע של היתומים ובזה מיירי הרא"ש דהוי כיורד שלא ברשות ואין לה רק שכר טרח' אבל אלמנה הלוקחת מטלטלי ומכ"ש זוזי דיתמי ואומרת לעצמי אני עוסק' ואיני רוצה ליזון משלהם פשיטא דהכל לעצמה גם הרשב"א החליט בתשוב' בנכסים מרובין ואינה ניזונית ואמרה ראו מהני אבל כל שהיא ניזונית לא מהני אמירת ראו ובנכסים מועטים אפי' לא אמרה כאמרה דמי ואפי' בניזונית דעת הרשב"א דשבח שלה הוי אבל באיני ניזונית ואומר' ראו במטלטלי ובמעות פשיט' דשלה הוי ובקרקע אף בראו ובנכסים מועטים אם לא אמרה ראו בזה יש מחלוקת בפוסקים דוק ותשכח:

יא **וניזונית מהם**. כלומר מתפיסת הבית ניזוני' אף על גב שהקרן היה דבר מועט ואלו היתה באה לב"ד היה מגבין לה הכל והיה ראוי לו' דמסתמ' כאלו אמרה ראו דמי דמסתמ' לא שבקה נפשה ומשבח' לבניה אפ"ה אין מוציאין השבח מיד היורשים אלא אמרי' כל שהשביחה ליורשים השביחה ואם היורשין רוצין דוחין אותה להבא מן השבח ואין נותנין לה מזונות וכתובה מן השבח ע' במ' שם תשוב' ר' שמשון:

יב **אלא כל מה שהוציאה מנכין מן השבח**. סברא זו נכונה היא וכי בשופטני עסקינן שהיא תשביח ליורשים ותאכל הקרן מה שהוא משועבד לכתובה ואין לך אומדנא דמוכח יותר מזה שכל מה שאכלו היא והיתומי' הכל היה מן השבח והקרן קיימת לה לכתובתה וכ"מ במרדכי שלא נחלק על רשב"ם אלא במה שפסק שתגבה כל הכתובה מן השבח אבל במה שנשתייר מבעלה רביע כתובתה בודאי גובה ונדון דמהרי"ו מיירי שמתה האלמנה ואז יכולין היורשין לטעון האלמנה היתה יודעת שכל ימי חייה לא נדחה אותה ע"כ אכלה הקרן ומה שנשאר הוא מן השבח וגם זה לא כתב הרב רק לסניף אבל האלמנה הטוענת בחייה כל מה שאכלתי מן השבח והקרן השארתי לי לגביית כתובה ודאי טענתה טענה ואין חולק ע"ז:

סימן צו

א **ונ"מ ונצ"ב**. כבר נתבאר זה לעיל סי' פ"ח:

ב **או נכסים שייחד לה בכתובתה בעין וכו'**. ע' לקמן בטור סי' צ"ח כתב שם מחלוקת רש"י והרי"ף ולדעת רש"י אפי' אין המטלטלין שייחד לה בעין אם נגנבו או נאבדו גובה כתובתה בלא שבועה דכיון שאבדו אותן שייחד לה ל"ח תו לצררי פעם שנית וגם הרא"ש הסכים לדעת רש"י וכאן סתם כהרי"ף והרמב"ם:

ג **אבל תפסה יורשיה יורשין כתובתה**. שלשה מיני תפיסות יש, אם תפסה האשה בחיים כגון יחד לה מטלטלי בכתובתה שאז אינה צריכה שבועה וא"כ לא שייך לומר אין אדם מוריש שבועה דהא האשה לא היתה צריכה שבועה, התפיסה השנית אם האלמנה תפסה מנכסי בעלה ואין היורשים מוחזקים כנדון דת"ה סי' ש"ל, התפיסה השלישית אם יורשיה תפסו לאחר מיתתה והנה בח"מ סי' ק"ח מבוארים שני מיני תפיסות הא' הנזכר שם בסעיף י"ב אם היה שטר משכונה והיה אביהם מוחזק בה גובה בלא שבועה לפיכך אם מת גם יורשין גובין וכ"כ הרמב"ם בפ' י"ג שהמלוה על המשכון אפי' מת לוה תחלה ואח"כ מלוה שיורשי המלוה נפרעין מן המשכון שבידם וכתב המ"מ שפשוט הוא ועוד מבואר שם בסי' הנ"ל בטור ס"ק כ"ח שאם קדמו יורשי המלוה ותפסו אין מוציאין מידם וכן הוא בר"ן בשם רבותינו הצרפתים וכן הוא בס' התרומו' וכן הסברא נותנת דהא דיינא דעבד כרבי אלעזר עבד (כמבואר בטח"ה סי' הנ"ל) וא"כ אם עביד דינא לנפשייהו כר' אלעזר מאן מפיק מידם ואם היה המלוה בחייו מוחזק ומת לוה תחלה ואח"כ מת המלוה ואחר מיתת המלוה אין יורשי המלוה מוחזקים רק הם באים להוצי' מיד יורשי הלוה דין זה אינו מבואר שם ועיין בת"ה סי' ש"ל שם כ' דאם תפסה היא בחייה והיורשים לא תפסי השתא והממון ביד ב"ד משמע בהג"ה אשר"י פ' מי שמת דאדם מוריש שבועה בדבר שהוא חשוב מוחזק בו ומ"מ לא החליט הרב הדבר שם למעשה וסיים בדבריו אם אין היורשים מוחזקים משני צדדים אלא הממון מונח ביד ב"ד לחזקת שניהם היה נראה דזכו יורשי האשה הואיל ואינם צריכים להוציא דבחזקתייהו נמי מונח אף על גב דלא מוחזקים נמי אינהו מ"מ בטעם מועט דחינן דאין אדם מוריש שבועה לבניו כדאמרינן הבו דלא לוסיף עלה וכו' ולכל הפחות היה נראה דחולקין (כלו' יורשי האשה ויורשי הבעל) עכ"ל ולא כתב הרב כן אלא בהיתה האשה מוחזקת ולא היורשים כמו בנדון שלו אבל אם גם היורשים מוחזקים פשיט' דאם תפסי תפסי מיהו משמע שם בת"ה בשם מהר"ם דלא מיקרי יורשי האשה מוחזקים אלא בלא שוינהו ראה או דלא יכולים יורשי הבעל לברר שאלו הנכסים היו של יורשי הבעל ואז הדין עם יורשי

האשה להחזיק כל מה שבידם אבל היכא דשווינהו ראה וגם יש עדים שהיו של בעל אין תפיסתם כלום דכל היכא דאית' ברשות הבעל הוי ואין זה מקרי תפיסה מיהו מסתימ' ל' הטור שהבאתי לעיל אם קדמו ותפסו היורשים משמע אפי' תפיסה בעדים מהני:

ד **הואיל והן מוחזקין ויש חולקין**. מפשט הל' משמע שאם היתה האשה מוחזקת בנכסיה קודם מותה וגם היורשין מוחזקין ואף ע"ז יש חולקין וס"ל דלא מהני תפיסת האשה ותפיסת היורשין ואפילו להחזיק אמרינן אין אדם מוריש שבועה לבניו ובאמת המדקדק בפוסקי' לא ימצא מחלוק' מפורש בזה ובמרדכי בפרק כל הנשבעין מייתי ראיה ברורה מההיא דשטר כיס היוצא על היתומים דלהחזי' אמרינן אדם מוריש שבועה לבניו וכן פסק במהרי"ו בפשיטות בשם המרדכי ובשם הגהות אשר"י ובשם תוספו' פרק החולץ וכ"כ התוספת פרק מי שמת דאם היו הנכסי' בחזקת יורשי האש' היתה יכולה להוריש שבועה כזו לבניה וכבר כתבתי דכ"כ הטור בפשיטו' סי' ק"ח וכ"כ הר"ן בשם רבני צרפת וכ"כ בעל התרומו' דאפי' תפיסת יורשין לחוד מהני וסבר' הוא דלא גרע מדיינ' דעבד כרבי אלעזר עבד הן אמת שבת"ה גמגם בזה היכא דאין היורשין מוחזקין רק האשה היתה מוחזקת וע"ז כ' דסוגי' דעלמ' סברי דכל אלמנה שלא נשבעה ומתה אין ליורשיה כלום ואין להם חילוק בין היתה מוחזק' או לא כלו' אם היתה מוחזק' בחייה אבל עתה הנכסי' ביד ב"ד כעין נדון דת"ה אבל אם גם היורשי' מוחזקין מאן מרמי ליה מידייהו אך כתבתי שדעת מהר"ם שאופן התפיס' צ"ל תפיס' גמור' דלא שוויה ראה או שאין עדים שהי' של בעל דאל"כ הכל בחזקת ברשו' יורשי הבעל ואין אדם מוריש שבועה להוציא ממון ועיין בב"י בח"ה סי' רנ"ב מ"ש בשם הרשב"ץ ומה שהשיג הב"י עליו:

ה **אם פרעו לה מקצת הכתובה וכו'**. המעיין בתשובת הרשב"א סי' תתפ"ו שכתב בזה הלשון שכל זקיפ' כפרעון דמי משמע שמעשה שהי' כך היה שפרעו מקצת אך לדינא אף אם לא פרעו כלו' שכל שנתנו לה ש"ח על עצמם הוי כפרעון דהא הם נקראים לוין מעתה לא אביהם:

ו **ורימזה קודם מיתתה**. בתשובת הרשב"א כתב אם היא מושבעת מפי אחרים בשבועה האלה כל שאינה יכולה לישבע ולענות אמן כזו משביעין אותה ונוטלת וכו' והלכך אפשר לומר דשבועת האלה סגי כל שא"א אלא בהכי א"כ צריך לפרש מ"ש ורימזה קודם מיתתה שלא נטלה כלום היינו שהשביעוה בשבועות האלה וע"ז רימזה ורמיזתה הוי כאלו אמר' אמן:

ז **אין יורשיה נוטלין כתובתה וכו'**. עיין בגוף התשובה בב"י כתב עוד טעמים דטוב לה שלא תגבה כתובתה שאם תגבה כתובתה תפסיד מזונותיה ושמא יפסידו הנכסי' ביד

היורשים וישמטו ויאכלו אותם ונמצאת היא מפסדת כתובת' ומזונות ועוד אלו היה ראוי לגבות כתובתה לא היו היורשים גובין אלא הב"ד כדגרסינן בפ' נערה מי שנשתט' ב"ד יורדין לנכסיו וכו' ע"ש ונראה דבנדון זה אפי' במקום שנוהגין כאנשי יהודא שמסלקין האלמנה בע"כ הכא דאינה בת שבועה או יתנו כתובת' ביד ב"ד בלא שבועה או יתנו לה מזונות עד שתתפקח:

ח **ואפילו מיורשיו**. אם מת אחריה כלו' דאם היא מת' תחלה הוה ליה מת מלוה בחיי לוה אבל אם הוא מת תחלה הוה ליה מת לוה בחיי מלוה וגם גרושה דינה כאלמנה וכ"כ הרשב"א סי' אלף צ"ג ויש כאן ט"ס בב"י וכמ"ש בב"ח:

ט **שלא התפיסה**. דאע"ג דלא ניתנה לגבות כתובתה מחיים ואין אדם פורע תוך זמנו באלמנה דאית לה כתובה בתנאי ב"ד רגיל להתפיסה צררי סמוך למיתה כדי שלא תתבזה אשתו בב"ד ועיין בתשובת הרשב"א הנ"ל ועיין בהרא"ש פ"ק דבתר' ס"ק ט' י"ו:

י **ושלא תפסה היא משלו כלום**. כלו' שלא תפסה בין בחייו בין לאחר מותו ונראה דאגב שנשבעה שלא התפיסה צררי קודם מותו שזה דבר הרגיל באלמנה אגב זה מגלגלין עליה שלא תפסה ג"כ מעצמה בלא ידיעת בעלה וע"כ בגרושה דלא התפיסה בעלה צררי קודם גירושין שהוא תוך זמנה ג"כ אינה נשבעת שלא תפסה משלו כלום וא"כ אין על הגרושה שבועה בחיי בעל' ועיין בב"ח:

יא **שלא מחלה לו כתובתה או מכרה לו**. אף על גב דהכתובה עדיין בידה ואם איתא דמכרה או מחלה ה"ל ליתן הכתובה לידו מ"מ מדין גלגול נגעו בה דאולי כתבה לו שובר או היה לה להחזיר לו הכתובה ולא החזירה ואף על גב דאסור לשהות עם אשתו בלא כתובה מ"מ חיישי' שמא סמוך למיתה מחלה לו או מכרה ועיין בב"ח מ"ש בשם המרדכי דאפשר לומר דמחלה לו על תנאי אם ימות אבל אם יגרש אותה יתן לה כתובה דאז אינה קלה בעיניו להוציאה והכלל דכל שבועות אלו מדין גלגול נגעו בה:

יב **שלא נהניתי מכתובתי סגי בכך**. דלא תימא דילמא גזלה משל בעלה ושפיר משתבעה שלא נהנית מכתובתה קמ"ל דאם איתא דגזלה משל בעלה עולה לה לפרעון כתובתה ואיך נשבעת שלא נהנית מכתובתה וכתב הר"ן ש"מ שאם הגזלן יש לו שטר על הנגזל אינו יכול לישבע שלא נפרע השטר דממון הגזילה עולה לפרעון אף על גב דלאו לפרעון לקחה:

יג **שלא בזבזה כלום בלי רשות בעלה**. דזה גם כן מקרי גזילה המבזבזת בלא ידיעת בעלה וגם שבועה זו מדין גלגול נגעו בה:

יד **נאמנת במיגו**. כלו' וצריכה עכ"פ שבועה וכן היא בגוף התשובה:

טו **קיים אם נשבע' לבסוף**. דמאחר דקי"ל דאלמנה מוכרת שלא בב"ד א"כ אם נשבעה לבסוף למפרע מעשיה קיימים אם מכרה בשווייה ומיהו לעיל סי' צ"ג סעיף כ"ה גבי מזונות ולקמן סי' ק"ג סעיף א' מבואר פלוגתא בזה אם מכרה שוה בשוה דלדעת ר"ח מכרה בטל אם מכרה בלא שומ' ב"ד הדיוטות ולדעת הרמב"ם מכרה קיים וצ"ל דכאן סתם וכתב לכל חד כדאית ליה לר"ח מיירי קודם שנתנה ומכרה שמו לה ג' הדיוטות כדי שתדע כמה תנכה דאל"כ אין במעשיה כלום אפילו לאחר שבועה ולדעת הרמב"ם מיירי אף שמכרה בינה לבין עצמה אם מכרה בשויה מעשי' קיימים ובלבד שתשבע לבסוף ועוד אכתוב מזה בסמוך:

טז **וה"מ במטלטלי**. בתשובת הרא"ש כלל נ' סי' ו' כתב אם מתה קודם שהשביעוה על כתובת' מתנתה קיימת במטלטלי וכו' משמע להדיא אפילו לא נשבע' כלל דהוי כתפסה מטלטלי וכמ"ש לעיל דאם תפסו יורשים אין מוציאין מידם וה"ה דאין מוציאין מטלטלין מן המקבלי מתנה וכן פסק בתשובת מהרי"ו סי' קע"ה ואפשר לחלק דאם יש עדים שהמטלטלין היו של הבעל אז דוקא נשבעה לבסוף דאל"כ אינו מועיל תפיסה והרא"ש בתשובה מיירי במטלטלי שאינם ידועין לבעל שהם בחזקת' דנאמנת היא במיגו ואין זה בכלל רב ושמואל כמ"ש למעלה וכ"כ הב"י בתירוץ הראשון [בסתיר' דברי הרא"ש אהדדי] וא"כ מ"ש כאן וה"מ במטלטלי היינו הידועים לבעל דלית כאן מיגו ותפיסה גמורה וכמ"ש בת"ה סי' ש"ל והובא לעיל ס"ק ג' ועיין בד"מ לא נתפייס בתירוצו של הב"י וכן השיג עליו בב"ח ולדעתי תירוץ הראשון נכון הוא לדינא:

יז **אבל במקרקעי וכו' אלא א"כ שמו לה ב"ד**. פשט הלשון משמע דאם שמו בתחלה ב"ד של הדיוטות ומכרה או נתנ' ואח"כ נשבע' ג"כ המכירה למפרע חלה ומדברי הרא"ש לא משמע כן דמאי מהני שמכרה בב"ד הדיוטות קודם שבועה דכל זמן שלא נשבעה אין לה רק שעבוד עיין בכלל נ' סי' ח' ע"כ צריך לפרש אלא א"כ שמו לה ב"ד תחלה ונשבע' ואז מוכרת ונותנת אבל במטלטלי לא בעי שבוע' תחלה אבל שומא תחל' אפשר דבעי לדעת ר"ח דאין מכירת' בלא ב"ד כלום אף בשויה וכמ"ש לפני זה ומיהו מדקאמ' ויש מי שאומר שצריך שיגבו לה ב"ד משמע דהדעה הראשונ' ס"ל דאף קודם גביה מהני המכירה וכמו שפרשתי תחלה דשמו לה ומכרה ואח"כ נשבעה וכבר כתבתי דהרא"ש לא ס"ל הכי וגם לדעת ר"ח אף במטלטלי צריך שומא תחלה דכל שמכר' בלא ב"ד הדיוטות לא עשתה כלום:

יח **כגון שמת פתאום וכו'**. לא ידעתי למה לא הביא דעה זו לעיל סעיף א' שאם מת פתאום לא חיישינן לצררי והיורשין גובין הכתובה וכמ"ש הרא"ש בתשובה דהאידנא

מגבין כתובה לכל אלמנות של הקדושים אף אם מתו קודם שנשבעה ובפרט בזמן הזה דלא שכיח התפס' צררי:

יט **וכן אם מוחזקים המקבל או הקונה וכנ"ל לדון**. כאן הכריע שמועיל חזקת המקבל והקונ' ולעיל סעיף א' בתפיס' היורשין כתב שיש חולקין ולא הכריע דלא כהחולקין וכבר כתב בת"ה דעדיף תפיס' היורשין מתפיס' מקבלי המתנה וא"כ אם הכריע כאן דמהני אם מוחזקין המקבלין וכ"ש דמהני תפיס' היורשין ועיין בד"מ כתב וכ"ש במקום שהמקבל והלוקח מוחזקין דאין להוציא מידן בכה"ג משמע דחזקה לחוד לא מהני רק בעי שיראה הדיין בעיניו שלא התפיסי' צררי ושמה שמכרה ראוי להיות שלה בגיבוי כתובתה וע"ש ועיין בתשובת הרשב"א סי' אלף ע"ח:

כ **כשהאשה חזרה וכו'**. זה לשון מהרי"ק בשורש ס"ו אף על גב שפסק מהר"ם הלכה למעשה שאין במתנ' האלמנה ממש שנתנה קודם שנשבעה על כתובתה וכו' מ"מ דבר פשוט הוא דע"כ לא קאמר מהר"ם אלא לענין שלא תחול המתנה למפרע משעת נתינה ונ"מ דאם בין מתנה לשבועה לות' מאחר או חזרה אבל שלא תחול המתנה משעת שבועה ואילך אם לא קדם לה דבר אחר המבטלה דבר פשוט הוא שהמתנה קיימת דאמאי לא עכ"ל:

כא **ואם מתה הבעל השני יורשה**. כלו' אם מתה אחר השבועה אין להוציא מיד בעל השני שהוא כלוקח קודם השבועה וכן פסק מהרי"ק ולטעמי' אזיל שפסק שאין להוציא מיד המוחזק מאחר שהרבה פוסקים ס"ל דאם מכרה ונתנה קיים עיין עליו וכבר כתבתי דנכסים שאינם ידועים לבעל אף אם לא נשבעה מועיל בהם תפיסה ליורשים וה"ה למקבלי מתנה לדעת מהרי"ו בסי' קע"ה וכמ"ש הרא"ש בתשובה כלל נ' סי' ו' וכמ"ש למעלה:

כב **שמחלה לב"ח של בעלה**. לשון הרא"ש בתשובה לא שייך כאן מחילה דאינה יורשת בעלה אלא גובה כתובתה מנכסי בעלה בעוד שלא גבתה חובות בעלה ולא זכתה בהן ואין כח בידה לא ליתן ולא למחול ואם היה לבעלה ש"ח על אחרים והחזירה הש"ח להלוה ואמרה אני אקבל הסך בפרעון כתוב' אפשר לדמות למכירת מטלטלין קודם שבועה וכשם שהרשות בידה למכור מטלטלין בשויין לצורך כתובתה כן רשות בידה לגבות חובות בעלה לצורך כתובתה בין חובות בע"פ בין חובות בשטר אבל לענין מחילה יש לחלק דבע"פ בוודאי לא מהני ובשטר היה ראוי לדמות למתנ' מטלטלין ויש לחלק ועיין בב"ח ואין דבריו מוכרחי':

כג **אפילו לא יטעון**. כלו' אם הבעל טוען אשתבע לי דלא פרעתיך צריכה לשבע כמו כל מלוה שצריך לשבע על שטרו אם הלוה טוען אשתבע לי אם אין בשטר נאמנות כמבואר בטור ח"מ סימן פ"ב אבל אין פותחין לו ודוקא שהבעל טוען ברי וכמבואר בח"מ שאין הלוה יכול להשביע המלו' בטענ' שמא ועיין בב"ח:

כד **וגירש אחת**. דין זה תמוה אם לא גירש רק אחת למה תמחה השני' ולא ניתנ' כתוב' לגבות מחיים ואולי היא תמות בחיי בעלה והמ"מ לא כתב רק וכגון שהן גרושות כולן נשבעו' אבל אם לא גירש רק אחת מה מקום לשבועה זו נגד האחרות ואפשר דט"ס הוא וצ"ל וגירשן אחת נשבעת לשניה וכן משמע בד"מ והן הן דברי המ"מ:

כה **ותפסה מעות**. אבל מטלטלי כיון דגופייהו לא מקנינן לה מפקינן מינה והדר לא גביה אלא בשבועה לשון הר"ן:

כו **לא מפקינן מינה**. כ' הר"ן אבל משמתינן כדעבדי' בגזל דרבנן ועיין בסמ"ע סי' פ"ב ס"ק כ"ב וסי' פ"ז ס"ק כ"ב כתב שהפוסקים נחלקו בזה:

כז **ואפוכי לא מפכינן**. עיין בח"מ סי' פ"ז סעיף י"ב ועיין בב"ח מ"ש כאן:

כח **שכנגדה ישבע ויפטר**. משמע שנשבע שבועות המשנה שבועה המוטלת עליה ועיין בח"מ סי' צ"ב סעיף ט' כתב שני דעות אחרות ועיין בב"ח מ"ש כאן גם מ"ש בשניהם חשודים ואין כאן מקום להאריך בדינים אלו:

כט **והוא שיודיע לעד הראשון וכו'**. דאל"כ תאמר שני כתובות היו לי עיין בטור:

ל **כי אמנם היתה ביני לביניך**. שנתחייבת לי בקנין באלף זה והאמנת בי שלא אתבע ממך אלא ה' מאות וכו' לשון הטור ע"ש:

לא **ויש אחר עמו**. מהני לדעת הרמב"ם אפילו אין אחר עמו נאמן להעיד בדין זה מה שראה בקטנותו ועי' במ"מ:

לב **במקום שאין כותבים כתובה שבוע' היסת**. דמאחר דאין יכול לכפור המנה ולו' פרעתי דהטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום בע"כ אין כאן ש"ד אפילו בזמן הזה דמטלטלי משתעבדי לכתוב' ולא מקרי הודאת קרקע ועיין בח"מ סי' ס"ח סעיף כ"ט:

לג **הראשונה נשבע' לשניה**. דוקא היכא דיש קפיד' לשני' דתטעון אולי לא ישאר לי כדי כתובתי ועיין ברש"י:

לד **ושתהי' באיסור כל ימיה**. דאף אם תנשא אח"כ אין הבעל מיפר בקודמין וחכם או ג' הדיוטות אין מתירין לה דצריך לפרט הנדר:

לה **יכולין היתומים להחרים**. עיין בח"מ סי' צ"ב סעיף ו' וכן צריך לפרש כאן שטוענים בודאי שיש להם עדים:

סימן צז

א **המושיב אשתו חנונית וכו'**. מ"ש בסעיף זה אינו אלא לדעת הי"א שבסעיף שאחר זה שמשביע לחנוני' כ"ז שירצה אבל על פילכה ועיסת' אינו משביע' רק ע"י גלגול או בטענות ברי אבל למאי דפסק כר' שמעון כשהעתיק הטור סי' זה דס"ל דאף אם הושיבה חנונית או מינה אפטרופוס אינו יכול להשביע' אין הפרש בין חנוני' לפילכה ועיסת' וא"כ קשה על המחבר איך סתם בסעיף זה מ"ש בסעיף שאחר זה בו מחלוקת ועיין מה שאכתוב בסמוך:

ב **עד שתתבע כתובתה**. כלו' שאין יכול להשביעה בטענ' שמא אבל כשבאה לגבו' כתובתה יכול להשביעה בטענה שמא על האפוטרופוסת שבחיי בעלה אף על פי שגירש' ואינו טוען טענת צררי ואם כן מצד הכתוב' אין לה שבוע' עליו אבל מצד החנונית צריכ' לישבע קודם שתגב' כתובת' אבל מצד פילכה ועיסתה אין לו עליה שבועה ובזה יתיישב למ"ש בסעיף א' ועוד אכתוב מזה בסמוך שכן הוא דעת הרא"ש והטור ודלא כמשמעו' התוס':

ג **לא מקרי תובעת כתובתה וכו'**. בתשוב' הר"מ שבמרדכי מביא שני טעמים הטעם הראשון שאין צריכה לישבע על החנוני' אלא היכ' דבלאו הכי צריכה לשבע משום כתובתה ועוד כל כי האי גונא לא מקרי תובע' מאחר שהיא מוחזק' בקרקע וכו' ע"ש ולפי טעם הראשון אם גירשה ואינו טוען טענת צררי א"י להשביע' על האפוטרופסו' והרא"ש והטור לא כ"כ דבגרושה אף שאין עליה שבועה מצד הכתובה יש עליה שבועה מצד ההתעסקו' דסתמא כתבן כל שגירש' ותובעת כתובתה יכול להשביעה ולפי זה ה"ה באלמנה שפטרה משבועה או שיחד לה שדה או מטלטלי שאז אין עלי' שבועה מצד הכתוב' מ"מ לפי טעם ראשון כשבאת' להוציא כתובתה יכול להשביעה על החנונית ודברי התו' משמע כטעם הראשון שבתשוב' מהר"ם שכתבו התו' בכתובו' דף פ"ח ע"ב בד"ה לאפוקי מדרבי אליעזר איידי דנקיט ברישׁ' דמילתא תובע' כתובתה יורשין משביעין אותה דהתם יורשין דוקא תנא נמי סיפא יורשין משמע דבגרושה כשתובעת כתובתה אין הוא משביע אותה על החנונית מאחר שאין עליה שבועת כתובה אבל מדברי הרא"ש והטור משמע כטעם שני של מהר"מ דכל שתובע' כתובתה ורוצה להוציא מבעלה אף שאין עליה שבועה כגון בגרושה או אלמנה שפטר' אפ"ה יכול להשביע על החנוני' מאחר שרוצה להוציא ממנה אבל ביחד לה קרקע נקראת מוחזקת ולא נקראת תובעת וראיתי בב"ח שכ' שדעת רבינו דוקא בגרושה כשתובעת כתובתה הדין כן אבל באלמנה כשאין עליה שבועה לא נקראת תובעת כתובתה לוא ידעתי מהיכן למד כן

שדעת רבינו לחלק בין גרושה לאלמנה דפשט לשון רבינו דנקט גרושה לרבותא אף שאין עליה שבועה ומכ"ש באלמנה שבלאו הכי נשבעת ומנ"ל לחלק בין גרושה לאלמנה מאחר שאין תלוי בשבועה דבשלמא התוס' ומהר"ם בטעם הראשון תולין הכל בשבועה ע"כ ממילא יש לחלק דבגרושה אין כאן שבוע' אבל לדעת רבינו שהכל תלוי בתביע' כתובה מה לי גרושה מה לי אלמנה וכל מה שהוא יכול לטעון טוענין ליתמי ובמשנה קתני כל זמן שתובעת כתובתה יורשין משביעין אותה ולא הוזכר גרושה במשנה ומ"ש בב"ח דגרוש' נשבעת בשמא אין דבריו ברורים והנה כוונת הרב כאן בהג"ה כטעם השני של מהר"מ שהכל תלוי בתביעה דאם כוונתו שהכל תלוי בשבועה אם כן אין חילוק בין חנוני' לפילכ' ועיסת' וכמו שהקשתי בסעיף א':

סימן צח

א **נדר ושבועה.** לאו דוקא כתב דה"ה אמר דכל שהוא פטור או מחילה באמירה בעלמא סגי כדאיתא פ"ק דקידושין וכ"כ הריטב"א ז"ל לשון נ"י פ' הכותב וכתב הר"ן ריש אעפ"י דאם פטרה משבועת כתובה פטרה אף משבועה על התוס':

ב **נדר ושבועה אין לי עליך.** אף על גב דכאן בגרושה מיירי ונדר לא שייך אלא באלמנ' משום דנמנעו מלהשביע' בב"ד משום דמור' היתרא דטרחא קמי יתמי אבל גרושה משביעין אותה בב"ד וכמו שנתבאר לעיל בסי' צ"ו סעיף כ' מ"מ אם לא כתב לה אלא שבועה אין לי עליך היה יכול לטעון לא פטרתיך אלא משבועה חמורה אבל מנדר לא פטרתיך אבל בעלמא כל שחייב לחבירו שבועה ופטרו ממנה הרי פטור מכל נדר וכן איפכא כ"כ נ"י ושכ"כ הריטב"א ונראה אם כתב לאשה נדר אין לי עליך מכ"ש אין יכול להשביעה דשבועה חמורה ומיהו יכול לטעון כשפטרתיך מנדר היינו אם תתאלמן אבל אם גירשה יכול להשביעה:

ג **אינו יכול להשביעה שום שבועה.** עיין מ"ש מזה בסמוך סעיף ב':

ד **כגון אם מכרה כתובתה לאחרים ונתגרשה.** נראה דה"ה איפכא אם נתגרשה ואח"כ מכרה לאחרים:

ה **ואם היא עדיין קיימת וכו'.** לכאורה משמע אף אם פטרה הבעל משבועה צריכה לישבע כשמכרה כתובתה דלא פטרה אלא בשלא מכרה ואין לזה טעם וכבר נתעורר ע"ז בב"ח עיין מ"ש כאן ולקמן סי' ק"ה דמסיק ומחלק דאיכא למימר דלא פטרה אלא כשטוען עלי' שמא אבל כשטוען ברי שנפרעת והיא מכחישתו מזה לא פטרה וכל זה אינו ברור דנאמנות מועיל אפי' לטענות ברי ואפי' לפוגמת:

ו **פטר אשתו בשעתו מיתתו וכו'**. לאו דוקא בשעת מיתתו דה"ה בחייו וזה לשון המרד' הפוטר את אשתו בשעת מיתה נוטלת כתובתה בלא שבועה בין לעבר ובין להבא ואפילו היא בבית בעלה וכיון דקי"ל דברי ש"מ ככתובין וכמסורין דמי חשבינן לי' כנותן מתנה וכו' וע"כ נקט בשעת מיתה כדי לפוטרה אפי' להבא עיין בב"ח סוף הסי' מ"ש בשם שערי הרי"ף:

ז **מפסדת הנכסים צריכה לישבע**. אף על פי שמשלמת מה שמפסדת אפ"ה איתרע נאמנות דילה וצריכה לישבע:

ח **או שהיא מודה וכו' ואינה נאמנת לומר וכו'**. יש לדקדק למה לא תהיה נאמנת במיגו וראיתי בתשו' הרא"ש כלל נ' סי' ז' כתב ג"כ ואפילו אין כאן עדים וכו' דאין כאן מיגו וכו' ולא נתן טעם למה אין כאן מיגו וראיתי בב"י בסי' קי"ח כתוב שם תשובה זו בלשון אחר וזה לשונו מ"כ על אשה שכתב לה בעלה שהוא פוטר אותה וכו' ואחר פטירתו כשהראת ליורשים נכסי בעל' אמרה על קצת שטרות אלו אמר לי בעלי לקרעם והיורשים אומרים שלא האמינה בעלה על כך וכו' ואם קרעה השטרות וכו' חייבת לשלם כיון שאין לה עכשיו מגו עכ"ל כלו' מאחר שהיורשים מיחו בידה קודם שקרע' ואמרו לה אין אנו מחוייבים להאמין לך זה וא"כ אם מיחו בידה כדין מיחו ומאחר שהם זכו בדין תורה אין לה להזיק אותם אף שאומרת שהאמת אתה ולפי זה יש ליישב גם הגירסא שלנו דמאחר דיש יכולת ביד היורשים למחות אין לה לקרוע השטרות שלהם בלא ידיעתם דהא לא הופקדו בידה ומיד כשמת נפלו נכסי קמי יתמי ועיין בתשו' הרא"ש כלל ע"ט סי' ח' ודוק שם:

ט **נאמן בפי' על כל דבר**. כלו' שכתב בפי' על כל דבר שתאמר תהיה נאמנת אבל אם לא כתב רק סתם תהיה נאמנת כשני עדים לא קאי רק על פטור השבועה שתהי' נאמנ' כשני עדים שיאמרו שיפרע לה הכתוב' אבל לא לענין שאר דברי' שתאמ' בנכסי בעלה ועיין בד"מ:

י **ומשביעין ג"כ יורשי' וכו'**. הנה לעיל סעיף א' כתב סתם שאינו יכול להשביע' שום שבועה ומבואר בסוגיא בגמרא פ' הכותב שסתם פטור הוא משבועת פוגמת ואינך השנויה במשנה ומכ"ש משבועת אפטרופסת דהוא רמי עלה וגם הוא טענת שמא וע"כ כתב כאן כשלא פטר רק אותה אז יורשיה ובאים ברשות' חייבים לישבע שבועת פוגמת ושבועת אפטרופסת אם נעשו אפטרופסים וה"ה בלא פגימה אם טען ליורשים פרעתי לכם ג"כ צריכם לישבע בדא"ל אשתבעו לי אך בפוגם אף בדלא טעין הב"ד משביעין אותה ועיין בסמ"ע ריש סי' פ"ד כתב להלכה שאם פגמו בנו לא ישבע

שהתקנה שהתקינו בו התקינו ולא בבנו והוא מדברי ב"י בשם בעה"ת שכ"כ בשם הירושלמי וכאן פסק המחבר להלכה שגם ביורשים שייך פגם, ועיין בב"ח שכתב דמ"ש הטור שאינו יכול להשביע' שום שבועה היינו אם כתב לה לאחר שנעשית אפטרופסת פטרה מן האפטרופסת ולא מן הפוגם' ואם פטרה בשעת נשואין פטרה מפוגם' ולא מן אפטרופס' ולדבריו יתפרשו דברי הטור לצדדים וכל דבריו אינם ברורים גם מה שתמה על הרא"ש תמיהתו אינה תמיה ושפתי הרא"ש ברור מללו כשפוטר' מפוגם' מכ"ש פוטרה מאפוטרופס' דרך אגב ובגם' לא מקשה רק אם פטרה מאפוטרופס' לחוד ולאו מפוגמת מאחר שרוב הכותבים פטור בשעת נשואין כוונתם על פוגם' א"כ ה"ה פטרה לאחר שנשא' ונעשית אפוטרופס' סתמא דמילת' פטרה מכל השבועות דפוגם' מילתא דשכיחא היא ודלא כמ"ש בב"ח:

יא **ולא יורשיו**. לקמן סעיף ז' מבואר די"א דלגבי יורשים אינו מועיל פטור ונאמנת/ ולא נאמנת /אפילו פטרה בפי':

יב **ולא הבאים ברשותו**. לאו היינו לקוחות דהא בסמוך סעיף ז' פסק דאין נאמנות מועיל גבי לקוחו' אלא הבאים ברשותו היינו אפוטרופוס שמינה על נכסיו או נתן נכסיו במתנת ש"מ דכיורשים שוינהו רבנן:

יג **שאפילו ע"י גלגול אינו יכול להשביע**'. בנ"י כתב בשם הרמב"ן והריטב"א דיכול להשביעה ע"י גלגול אף אם פטרה:

יד **שאפי' לא פטרה אין היורשים וכו**'. דכיון דלא השביעה הבעל בחייו ולא צוה להשביע' מחל לה שבועו' אפטרופסו' דהוי כחלקו השותפין ובמשנה בכתובו' דף פ"ז ע"ב דקתני שצריך לפטור אותה אף מן יורשיו היינו משבועו' פוגמת ושאר שבועו' מיהו ע"י גלגול אפשר דמודה גם בעל דעה זו דיכול לגלגל עליה כמו שבועת השותפין אחר שחלקו ולפ"ז לבעל דעה ראשונה אף בלא גלגול צריכה פיטור מן היורשים ולא אמרי' מחל לה דאפשר לומר דלא היתה תובעת כתובתה בחייו ואין בידו להשביעה לפי מ"ש סי' צ"ז ס"ק ג' דכל זמן שאין תובעת כתובתה אין יכול להשביעה באשר בעל דעה הראשונה היא הרא"ש והוא סובר בסי' צ"ז כרבי שמעון דאין יכול להשביעה בטענה שמא קודם שתבא לגבות כתובתה:

טו **אינו מועיל לגבות מהלקוחו' וכו**'. וה"ה אם יש כאן עוד ב"ח אחר אינו מועיל ג"כ נאמנו' כל היכא דאיכא פסידא לב"ח האחר ועיין בח"מ סי' ע"א סעיף י"ט ועיין בב"ח מ"ש כאן:

טז **אפילו פטרה בפי' לגבי יורשין**. בטור כתב בשם ר"ח דבקנו מיניה אלים כח קנין לפוטרה לגמרי אף מיורשיו וכאן השמיט זה משום שאף אם יהיה דעת ר"ח כן הא איכא פוסקים דס"ל דפטור לגבי יורשים לא מהני כלל דהוא אינו יכול לעקור תקנת חכמים משמע אפילו קנו וכן מפשט הלשון של אבא שאול כתובו' פ"ז ע"א דקאמר אבל מה אעשה שהרי אמרו חכמים הבא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה משמע דלא מצא תקנה כלל שיועיל וגם הרא"ש השמיט חילוק זה דקנו מיניה ועיין בב"י בתשו' הרשב"א והריטב"א שהביא משמע דגם לר"ח אם פי' א"צ לקנין וא"כ מאן דס"ל דפי' לא מהני גם קנין לא מהני ואין תקנה בעולם לגבות מן היורשים שלא בשבועה:

סימן צט

א **שמין כל בגדיה**. היינו הבגדים שעשה לה אבל בגדים שהכניסה לו הן כנ"מ שלה וכמו שפסק לעיל בסי' ע"ז סעיף ג' בהג"ה בשם תשובת הרא"ש וסי' צ' סעיף י"ד ואם שמו לו הבגדים בנדן יש להם דין צ"ב כמו שנתבאר לעיל בסי' פ"ה סעיף כ' ושמין לה הבגדים כמו הבגדים שעשה לה:

ב **שגירשה בעלה מדעתו בלא טענה**. פשט הלשון משמע אבל אם יש לו טענה למה מגרשה כגון שסרחה עליו אדעתא דהכי לא אקני לה אבל מדברי המ"מ בפי"ו מה"א שכתב שאם היא יוצאה בע"כ כגון אלו שכופין אותו להוציא ודאי שמין משמע הא אם אין כופין אותו אף שיש לו טענה מ"מ אי בעי לא מפיק לה אין שמין לה הבגדים וכן משמע פשט לשון הרי"ף והרא"ש דסתם גירושין אינה בלא טענה כמבואר לקמן סי' קי"ט דאין הלכה כר"ע אלא כב"ה:

ג **אבל של רגל ושל שבת שמין לה**. פסק כן על פי דעת הריב"ש שכתב שכן דעת הרמב"ם דאחר דב"ח גובה בגדי שבת ומועד של אשה ש"מ שלא קנאתן האשה וה"ה ששמין לה אפי' בגרושה כיון שלא קנאתן כלל ועדיין של בעל הם אבל הרא"ש חולק בהדיא וכתב דאין חילוק כלל ואקנויי אקני לה כל מה שקנה וצבע לשמה ואין חילוק בין בגדי חול לבגדי שבת ולעיל סי' צ' סעיף ט"ו סתם דלא כרמב"ם לענין שאין הבעל יכול למכור בגדי שבת של אשתו אפילו אין לו במה להתפרנס והיא דעת מהר"מ שהביא במהרי"ק ונראה דגם כאן אם הגרושה מוחזקת בכתובתה אין מוציאים מידה דיכולה לומר דקים לי כהרא"ש ומהר"מ דבתראי נינהו ועיין לעיל מ"ש בסי' צ' ס"ק נ"א:

ד **מבגדים במעות**. אף שהב"י כתב בשם הריטב"א הטעם שאינו בדין שיפשיטוה ערומה וטעם זה לא שייך בבגדי שבת ורגל מ"מ נראה בכל בגדיה הדין כן וכן הוא משמעו' לשון הטור:

ה **היא נוטלת אותן בשווין**. ל' הרא"ש כמו שהיה נמכר ביום השוק וכו' אף אם היה ימים שעברו יותר ביוקר השתא מיהת אינו שוה יותר אלא כמו שימצא לו קונים עכ"ל וזה כוונת הרב כאן בשווין כמות שהן עכשיו ביום השוק:

ו **נ"ל כאן טעות וכו'**. נראה דא"צ להגיה רק תיבה אחת בטענה וקאי לעיל שכתב גרושה שגירשה בלא טענה דמשמע הא אם מגרשה בטענה שמין לה בגדיה אבל מתנה אף אם מגרשה מדעתו בטענה אפ"ה זכתה במתנה וכן הוא בטור:

ז **אפ"ה מתנתו שלה**. הטעם דבשלמא בגדים ותכשיטים שעושין להתנאו' בה האשה אין דעתו למתנה גמורה רק שתתקשט בהם כל זמן שהיא תחתיו אבל אם תסרח עליו אדעתא למשקל ולמיפק לא אקני לה אבל הנותן לאשתו קרקע או מעות או אפי' שאר מטלטלין שאינן ראוים ללבוש ולהתנאו' זה נגבה בין באלמנות בין בגירושין כל שאינה מורדת בו דלא גרע מתוספו' שליש שמוסיף לה בכתובתה דאטו מאן דיהיב מתנה לחבריה ולרחמיה ערבא בעי למשקל מיניה דרחים ליה לעולם, עיין בתשובת הריב"ש סי' ש"א ואם הוא מאותן שכופין אותו להוציא דין המתנה כדין התו' שהוסיף לה ויתבאר לקמן סי' קנ"ד ועיין ברמב"ם פ' ט"ו מה"א:

ח **אחרים שנתנו לה תכשיטין וכו'**. ה"ה מעות וה"ה שלא בשעת נשואין דבאחרים אין חילוק ועיין לעיל סי' צ' סעיף ט"ו ועיין מ"ש שם ויש לדקדק דכאן משמע דגדול כח הבעל בתכשיטין שנתן לה מתכשיטין שנתנו לה אחרים דתכשיטין שעשה לה שמין לה באלמנו' וגירושין ותכשיטין שנתנו לה אחרים הם נ"מ שלה ואין שמין לה אלמנו' וגירושין ולעיל סי' צ' פסק דבגדי שבת וי"ט שעשה לה אין יכול למכור אפי' אין לו במה להתפרנס ומה שאחרים נתנו לה יכול למכור להתפרנס מן הריוח ויש ליישב דכל זמן שהיא תחתיו אין יכול למכור מה שעשה לה להתנאות אבל אחרים אין בידם ליתן לה מתנה סתם כדי להתנאו' אם לא שיתנו בפי' בתנאי המועיל ועיין במהרי"ק שורש י' וכאן מיירי באלמנות וגירושין אז ודאי יפה כח האשה במה שנתנו לה אחרים ממה שנתן לה הבעל דאדעת' למיפק לא נתן לה רק כ"ז שהוא חי כדי שתתקשט לפניו אבל מה שנתנו לה אחרים הקרן שלה לגמרי ככל נ"מ שלה:

סימן ק

א **אינם נגבים אלא מן הקרקע**. כלו' אפילו מן הבעל עצמו כגון גרושה אינה נגבית אלא מן הקרקע דאלו אלמנה הגובה מן היורשים פשיטא דאין גובה ממטלטלי דיתמי דלא יהא אלא שאר חוב ולמה כתב כתובה ותוספ' בלבד:

ב **ומתקנת הגאונים נגבים אף וכו'**. הרא"ש בפ"ק דב"ק כתב נ"ל בדורות הללו מטלטלי כמקרקעי לכל מילי שעבוד מדינא דגמ' דהוי כגמלא דערבי' וכ"כ הר"ן בשם הרשב"א בפ' הכותב:

ג **חוץ מכתובת בנין דכרין**. עיין לקמן סי' קי"א סי"ד ולדעת הרא"ש והרשב"א שכתבתי בסמוך אף כתובת בנין דכרין נוהגת במטלטלין דבדורו' הללו מטלטלי כמו מקרקעי:

ד **אם גבו היורשים מעות**. ה"ה אם לא גבו היורשים עדיין גובה כתובה מן הש"ח שהניח בעלה דש"ח נקרא מטלטלין וכ"כ בסמ"ע בסי' ק"ז:

ה **רשות ביד היורשים**. לאו דוקא יורשים דהא גם מבעל לדינא דגמ' אין כתובה נגבית מן המטלטלין וכ"כ בהגהות אלפסי אם רצה בעל או יורשיו להגבות קרקע הרשות בידו ואם הקרקע שוה י' והיא רוצה לקבלה בכ' והיורשים רוצים לסלקה בי' דמי הקרקע הדין עמה עיין בר"ן פ' נערה:

ו **או נתנם במתנ' בריא**. אבל אם נתנם במתנת ש"מ אשה גובה כתובתה מהם וכמ"ש בהג"ה:

ז **ליורשיו במתנת בריא וכו'**. עיין במרדכי פ' נערה שכ"כ בשם מהר"ם ועיין בתשובת מהר"ם סי' קצ"ב שהאריך בזה להוכיח כן מן הגמ' ועיין במרדכי פ' יש נוחלין דף רס"א סי' תרכ"ט ותר"ל משמע דלא עבדינן עובד' לגבות ממתנות בריא דחיילא מחיים וכן משמע בת"ה סי' פ"ו וגם בתשוב' מהרי"ו להלכה אמר ולא למעשה וכ"מ קצת בתשובת מהר"ם הנ"ל סי' קצ"ב דלא אמר זה רק לסניף ולא למעשה וגם בד"מ כתב דברי מהר"מ סתרי אהדדי:

ח **מי שצוה וכו' כשהיה ברי**. צ"ל שהיה קנין בצוא' זו או שמסר ביד שליש דחייב השליש לקיים משום מצוה לקיים דברי המת דאי לאו הכי אין בצואה זו ממש ועיין בתשו' מהר"ם פדו' סי' נ"ב ועיין בח"מ סוף סי' רנ"ז:

ט **אשה גובה כתובתה**. משום דאינה אלא כמתנת ש"מ אי מירי דהשליש ביד שליש וצווה לו ליתן לאחר מיתה ניחא דהאשה גובה כתובתה דכל שקנה מכח מצוה לקיים דברי המת הוי כמתנת ש"מ ואינו קונה עד לאחר מיתה וכמו שפסק המרדכי בפ' מי שמת בשם מהר"מ סי' תר"ל אבל אם הקנה בקנין דהוי מתנה ברי' מעכשיו אף שלא צוה

ליתן רק לאחר מיתה מ"מ קנה הגוף מיד וקשה למה תטול האשה הכתובה ממה שנתן במתנת ברי ועיין במרדכי פ' יש נוחלין סי' תקצ"ט הן אמת ראיתי במרדכי פ' י"נ בסי' תקפ"ד פסק היכא דכתב לחתנו ולבתו ליטול כח' מחלק הזכרים דפסק ר"מ דכתובה נגבית ממתנה זו דלעולם לא יטול יותר מן היורשים משום דהזכיר במתנה ליטול כא' מן הזכרים אבל אם צוה בקנין כשהיה בריא ליתן לא' לאחר מותו וכל קנין מעכשיו הוא אם כן קנה המקבל הגוף מיד אין טעם לומר שתטול האשה כתובתה ממתנת ברי' ובמרדכי סי' תר"ל כתב דלא עבדינ' עובדא לגבות ממתנת בריא דחיילא מחיים ומשמע אפילו מן היורש ומכ"ש אם נתן במתנת בריא לאחר ומה בכך שלא צוה ליתן לידו עד לאחר מיתה סוף סוף קנו מידו:

י **ואם מכרום יורשים אחר מותו**. משמע דגובה מן המטלטלין שמכרו מכ"ש אם נתנו המטלטלין והרא"ש פרק האומר כת' להדיא דאם נתנו היתומים לא גבו והרב בב"ח כתב שהרא"ש לא מיירי רק לענין מזונות אבל לענין כתובה גובה ממה שמכרו היתומי' וכן ראיתי בקיצור פסקי הרא"ש ואם נתנו היתומים מוציאין לכתובה ולא מזונו' וכו' ובח"מ סי' ק"ז כתב הטור שאם מכרו מטלטלין ולא שיעבד למלוה מטלטלי אין יכול לטרוף מן המטלטלין וגם מן הדמים שבידם ע"ש והרא"ש בתשו' כלל ע"ט סי' י' כתב כי מאחר דק"ל ב"ח מכאן ולהב' גובה כל מה שמכרו היתומים קודם טריפא שלהם מכרו ואין עליהם דין מזיק שעבודו של חבירו ע"ש וטעם זה שייך גם גבי מתנה שנתנו היתומים:

יא **אפילו מטלטלין שמכרו היורשים**. מדנקט גבי דידי' שמכר או נתן וגבי יורשים לא נקט שמכרו או נתנו משמע דגבי יורשים שנתנו ליכא תקנת השוק ולא ידעתי למה גבי דידיה שוה מתנה למכר ולא גבי יורשים ועיין בח"מ סי' ס' בב"י ואפשר דאם נתנו היתומים המטלטלין יש לחוש דכל היתומים יעשו כן ומה הועילו הגאונים בתקנתן ואם גובה מן הדמים שביד היתומים אם מכרו הנכסים עיין בח"מ מחלוק' רב האי והרא"ש בסי' ק"ז:

יב **שהשביחו הנכסים לאחר מותו**. כלו' אפילו שבח דממילא כגון אם נתיקרו הנכסים או עלו בה אילנו' ומכ"ש מה שהשביחו היורשים והלקוחות ע"י הוצאה וטרחא שלהם ואם השביחה האלמנה עיין לעיל סי' צ"ה כמה חלוקים בזה ולענין הפירו' אם קודם היורש ותלש ואכל או מכרן המוריש עיין בתשו' הרשב"א שהביא הב"י:

יג **לתת מתנה לאחר ב' או ג' שנים**. משמע אם צוה סתם ליתן מתנה לבנו אשת הבן גובה כתובתה ממתנה זו אף על פי שלא באתה ליד הבן בחייו לא מיקרי ראוי אבל המעיין בתשו' מהרי"ו ואפ"י שהתחיל בלשונו כיון דכתב בשטר לפרוע לאחר שנתים ומעולם

לא זכה המומר בגוף המעות וכו' המדקדק אח"כ בלשונו דמדמ' לה לשכר שכיר אף על גב דקודם מיתתו מיד כשגמר המלאכה יש לו חוב אצל ב"ה מ"מ מאחר שלא גבה עדיין מיקרי ראוי ואינו דומה למלוה שהי' בידו המעות קודם שהלוה ואותו שעה הי' לאשה שעבוד על המעות ולא פקע זכות אף כשהלוה המעות לאחרים אבל מתנה שניתנ' לו ולא זכה בה עדיין דמיא ממש לשכר פעול' שלא זכה בה א"כ לאו דוקא נקט הרב מהרי"ו בתחל' כיון דכתב בשטר לפרוע לאחר שנתים רק דקושטא דמילתא נקט שמעשה כך היה שם אבל לדינא אף שצוה ליתן לבנו מתנה מיד ומת הבן ולא גבה הוה ליה כשכר פעול' ומיקרי ראוי:

יד **או שצוה שלא לתת לו חלק ירושתו**. כ"כ מהרי"ו שפסק כך הרב מהרי"ל וגוף התשובה תמצא באריכות בתשו' מהרי"ל סי' ע"ד:

טו **דאם מת יעקב בחיי ראובן בנו**. כלומר אפי' מת יעקב קודם ראובן ומכ"ש מת ראובן תחלה דפשיטא דהוי נכסי יעקב ראוי:

טז **הואיל והיו משועבדים לאלמנת אביו**. משמע אף שלאחר שמת ראובן מתה ג"כ אלמנת יעקב אפ"ה מיקרי ראוי דהכל תלוי בשעת מיתת ראובן ודוקא לענין כתובה מקרי ראוי לגבי אשת ראובן הואיל והנכסים היו משועבדי' לאלמנת יעקב לכתובה ולמזונות וכתובת אלמנת יעקב מבטל כתובת אלמנת ראובן אבל לענין ירושת הבעל כגון אם מת יעקב בחיי דינה בתו ואח"כ מתה דינה אזי בעלה של דינה יורש אותה מה שירשה מיעקב אביה אף שהיו הנכסים משועבדים לאלמנת יעקב אפ"ה נקראים הנכסים מוחזקי' לבת כמו שפסק לעיל בסי' צ' סעיף ח' והטעם מבואר בתשובת מהרי"ל סי' ע"ד זה לשונו דשטרא משוי ראוי לשטרא תקנתא לתקנתא וכמ"ש לעיל כתובה מבטל כתובה אבל ירושת הבעל למ"ד דאורייתא או אפילו למ"ד דרבנן מ"מ תקנתא אלימתא הוא וירוש' דממילא ולא מחסרא גובייניא אלימא מן הכתובה וכן כמו שחלקתי שידי הבעל כיד אשתו בחיי' ועומד במקומה אבל כתובה לא ניתנ' לגבות מחיים אלא לאחר מותה וכבר פקע זכותה קלישתא בראוי שהי' לו בחייו עכ"ל:

יז **במקום שיכולין לסלק האלמנה**. זה לשון מהר"מ אלמנה שמת חמיה קודם בעלה אין לה לגבות כתובתה מנכסי חמיה מחלק ירושת הבעל דכיון דחמיה הניח אלמנה וק"ל הלכה כאנשי גליל (דניזונית האלמנה בע"כ של היתומים כמבואר לעיל ריש סי' צ"ה בחלק' מחוקק) הוי להו כל נכסי חמיה ראוי לגבי בעלה ואינה נוטל' בראוי ואפי' יש במוחזק יותר על כתובת חמותה משמע במקום שק"ל כאנשי יהודה (דביד היורשים לסלק' בעל כרח' וכמבואר ג"כ לעיל ריש סי' צ"ה) אי יש במוחזק יותר על כתובת חמותה

גובה כתובתה מן המותר אבל מה שכנגד כתובת חמותה ודאי הוי ראוי אף אם מתה חמות' דכתוב' מבטל כתובה וכמ"ש לעיל בס"ק לפני זה ובב"ח השיג כאן על דברי הרב ואין דבריו ברורים וכדברי הרב מוכח במרדכי פ' נערה וכמו שהעתקתי לעיל לשונו:

יח **ביד הגנב כשמת וכו'**. ומיירי דלא נתייאש מן הגניבה וכן הוא במרדכי וכן הוא בתשו' מהרי"ל הנ"ל וכי מייאש הוי ראוי אף על גב שהי' מוחזק נעשה ראוי וע' עוד במרדכי על אשה שמת בעלה והניח לבנו גוף הבית ולאלמנתו הפירות ומת הבן בחיי אמו נקרא הבן מוחזק בבית ואשת הבן גובה כתובתה מן הבית וכן עשו מעשה בקלוני':

יט **ומלוה שחייבים לבעל הוי מוחזק**. לעיל סי' צ לענין ירושת הבעל לא הוי מלוה שלה מוחזק לגבי דידי' וכן לענין בכור מבואר בח"מ סי' רע"ח דאין הבכור נוטל פי שנים במלוה אפילו בשטר אף על פי שגבו קרקע בחוב אביהם מ"מ כתובה עדיפא לענין זה ומקרי מוחזק לגבי כתובת אשה וב"ח משום דמשתעבדא להו מחיים מדר' נתן וע' בב"י שהעתיק דברי הרא"ש ודוקא מלוה שחייבים לבעל אבל מלוה שירש הבעל ממורישיו ולא בא עדיין לידו ולא היה בידו מעולם מיקרי ראוי לענין כתובה וע' בתשוב' מהרי"ו סי' מ':

כ **אבל נדוניא ושאר צ"ב דינן כשאר חוב**. כלומר ונגבין מן הבינונים ולענין שבח דינו כמו שנתבאר בח"מ סי' קט"ו בדין ראוי אצל ב"ח ע' בח"מ סי' ק"ד ובסי' ק"ז ובסי' קי"א ובתשוב' מהרש"ל מה שנחלק עם הרב מהרמ"א בדין ראוי ואין כאן מקום להאריך מה ששייך לח"מ:

כא **דאפ"ה אין נגבית רק מן הזיבורית**. דטעמ' דב"ח בבינונית משום נעילת דלת וזה לא שייך באשה ואדינא מוקמינן דכל ב"ח מן התורה בזיבורית והדעה הראשונה סוברת דאף דק"ל דיותר משהאיש רוצה לישא האשה רוצה להנשא היינו לענין מה שהבעל נותן לה משלו אבל במה שהביאה מביתה אם תוציאנה בזיבורית ממנעי ולא נסבי וכתב הר"ן שלזה הדעת נוטה גם המ"מ הביא שני הדעות פט"ז מה"א וכ' שמן הירוש' נראה דנצ"ב בבינונית:

כב **אא"כ קנו ממנה תחלה**. ועוד נתבארו הרבה פרטים אשר לא תוכל לטעון נחת רוח עשיתי לבעלי ע' לעיל סי' צ' סעיף י"ז:

כג **ואח"כ מכר לאחר**. ה"ה מכר לראשון פעם אחרת ונתרצית ג"כ יש טענה זו דלמה לא עשתה נחת רוח לבעלה בפעם הראשון:

כד **ומן הראשון י"א שגובה**. אף על גב דיכול לומר לה הנחתי לך מקום לגבות שדה השניה וכן הדין גבי מלוה שכתב ללוקח שני דין ודברים אין לי עמך אין לו על לוקח

ראשון כלום מפני שיכול לומר הנחתי לך מקום לגבות וכמו שנתבאר בח"מ סי' קי"א וקי"ח שאני אשה דלא ניתנה כתובה לגבות מחיים ולא שייך בה למימר את היא דאפסדת אנפשך וכמ"ש התוס' דף צ"ח בשם ר"ת ור"ח וכמ"ש הרא"ש:

כה **וי"א שאינו גובה**. וכן סתם בח"מ סי' ק"ח כדעת הרמב"ם משום שהראשון מוחזק והמע"ה:

כו **וחוזרין חלילה עד שיעשו פשרה**. לא נתבאר בגמ' אופן הפשר שיעשו ונראה אם השניה רוצה לעשות פשר עם הלוקח אז אבדה הראשונה זכותה כי השניה לא תטרוף מן הלוקח ואם הראשונ' תרצה לעשות פשר עם הלוקח אז אבדה השני' זכותה כי הלוקח לא יטרוף מן הראשונה ואם הראשונ' והשני' יעשו פשר אבד הלוקח זכותו כי הראשונ' לא תטרוף מן השניה:

כז **אבל שלח לה גט למקום הנשואין**. דין זה הוא מתשו' הרשב"א והרשב"א אזיל לטעמי' דס"ל שגביית הכתובה הוא במקום הגירושין שכ' בתשו' סי' אלף רנ"ד דא"צ לקבל גט כל שאין כתובה מוכנת והביא ראי' מל' המשנה וכ"מ קצת מל' הרא"ש כלל מ"ב שכ' כיון שמן הדין היא חייבת לקבל גט נמצא פריעת חוב כתובה כשאר חוב משמע הא כל שאין חייבת לקבל גט רק שהוא מגרשה מרצונ' צריך ליתן לה כתובה אבל כל שחייבת לקבל גט יכול לגרשה ואח"כ תתבע היא אותו ואם יש לו ישלם לה וא"כ צריכ' היא לילך אחריו ונותן לה מעות מקום שהוא דר שם וע' בתשו' הריב"ש סי' צ"א משמע קצת דכל אשה צריכ' לקבל גט תחלה ואח"כ תתבע הכתוב' וא"כ לפי דבריו אף ששלח לה גט למקום הנשואין צריכה היא לילך אחריו ולתבוע כתובה במקום שהוא דר:

כח **אבל לפחות מכאן א"א**. כלומר שעכ"פ צריך שיהיה שווי המטבע שנותן לה כשיעור שתקנו חכמים וכמו שנתבאר לעיל סי' ס"ה סעיף ו' שיעור הכתובה בכסף צרוף ועיין בב"י שהעתיק מ"ש המ"מ בשם הראב"ד ומה שנחלק עליו וכמ"ש בשם הרשב"א אם כתב לה דחזי ליכי:

כט **יש לו דין צ"ב ולא דין תוס'**. כי תוספת הוא דוקא מה שמוסיף לה משלו ברצונו ותוספות זה ככתובה דמי וכל זמן שלא נזכר חילוק ביניהם אבל השליש שמוסיפין על הנדוני' כספי' מפני שיכול להרויח בהם הוי כאלו הכניס' לו נדוניא רבה והוה הכל בכלל צ"ב ועיין במהרי"ק שהאריך בזה:

ל **וכן הגרושה אם הבעל טוען**. היה לו לכתוב דין גרושה בתחלה שיכול לטעון בברי פרעתי ואח"כ דין האלמנ' שאנו טוענים ליורשים שמא פרע לך סמוך למיתה או מחלה לו או אתפס' צררי:

לא **שנאבדה הכתובה או נשרפה**. בהגהות אלפסי לא כ' רק נשרפה וז"ל אם באו עדים שנשרף שטר כתובתה וכו' שאין לחוש שמא תוציא כתובתה פעם אחרת וכו' משמע אבל כשנאבדה שיש לחוש שמא מצאה ואח"כ פרע לה ומכ"ש אם הבעל טוען ברי ועיין בח"מ סי' מ"א דמחלק שם ג"כ בין נאבדה לנשרפה ונראה דאם נשרפה הכתובה בחיי הבעל והבעל טוען מאחר שאסור לשהות עם אשתו בלא כתובה כתבתי לה כתובה אחר' טענתו טענה וכן אנן טוענין כן בעד היתומים אם לא שהיא תביא עדים שנשרפה סמוך לגירושין ולמיתה ואז הוי כמקום שאין כותבין כתובה ועיין לעיל סי' ס"ו סעיף ג' משמע באבדה כתובתה גובה כתובתה שם מיירי בידוע שלא פרע:

לב **אבל לא נהגו במדינו' אלו לגבו' בלא כתוב'**. בב"ח כתב שמהרש"ל העיד שנוהגין לגבו' בלא כתובה עיקר כתובה וכל תנאיה בתנאי ב"ד אף במקום שכותבין ובב"ח כתב שיש להשוות דעת מהרמ"א עם דעת מהרש"ל שזה מעיד שנהגו לגבות עיקר כתובה מנה מאתים בלא כתובה ועדות מהרמ"א קאי על התוס' ול"נ שיש לדון בזה לפי ראות עיני הדיין כי באמת בזמן הזה לא שכיח לפרוע הכתובה או למחול בלא ידיעת ב"ד:

לג **ולכולי עלמא אם אין המנהג פשוט**. כלו' אפילו לדעת הסוברים שגובין בלא כתובה אפי' תוספו' היינו שמנהג פשוט בכל המדינה לגבות תוספו' זה אבל בשאין המנהג פשוט אין זה דומה לתנאי ב"ד ונראה אף אם תביא ראיה שכתב לה מ"מ יכול לטעון פרעתי מאחר שאין הכתובה מקויימת ומשמע מל' הרב דבאין המנהג פשוט אינה גובה בלא קיום מכ"ש בלא כתובה אבל אם המנהג פשוט בזה נחלקו הפוסקים אם גובה בלא כתובה או בלא קיום אבל במהרי"ק סי' י"ט כתב שאף שנחלקו הפוסקים היינו בדלא נקיטא כתובה דאז ריעא טענתה דידה מאחר שאין הכתובה בידה אבל אם הכתובה בידה רק שאינה מקויימת ומתוך אורך הזמן לא נמצאו לה עדי קיום נלע"ד דבהא מודו כל הפוסקים דמהימנ' וכו' ועיין לעיל סי' ס"ו סעי' י"א דאם אומרת שהוסיף לה יותר מן המנהג ויש בידה שטר כתובתה בלא קיום אינה גובה אלא כמנהג משמע לסך שהמנהג פשוט א"צ קיום וכדעת מהרי"ק:

לד **ויש לה מיגו שתוכל לכפור**. בתשו' מהרי"ו סי' קי"ג סיים אבל הדבר צריך דקדוק גדול דבמילת' כל דהו איכא למימר דאין כאן מיגו:

לה **ועיין לעיל סי' ס"ו**. עיין בסי' ס"ו סעיף יוד שם כתב בפשיטות אם אבדה כתובתה דגובה כתובתה כפי מנהג בני משפחתה או משפחתו וצ"ל דמיירי שם בידוע שלא נפרעת כתובתה רק שאין יודעים סך הכתובה:

לו **אינה נאמנת לגבות עוד וכו'**. כלו' בזה מודו דאינה גובה בלא כתובה ומיירי בדלא תפסה ונראה דאם קודם שנשאת מצעת דבריה בפני ב"ד שלא נפרע' מכתובתה והיא מוכנ' לשבע ושלא תפסיד זכות שלה אף אם תנשא לאיש נראה דמהני לה תנאי זה ודינה כאלו לא נשא':

לז **היתומים פטורים בלא שבועה**. עיין בח"מ סי' ס"ט סעיף ה':

לח **ונחתכה בסכין**. עיין בח"מ סי' נ"ב:

לט **ומשביעין אותה**. היינו שבוע' אלמנה כדין הבא ליפרע מנכסי יתומים ובטור כתב בשם הרמב"ם שצריכה לישבע שמת וכבר תמהו עליו שאין הפי' כן בדברי הרמב"ם ומ"מ אפשר לו' שע"י גלגול צריכה לישבע שהגיע זמנה לגבות ועיין לעיל סי' י"ז סעיף מ"ג מ"ד ומ"ש שם על זה:

מ **כמו שנתבאר לעיל סי' י"ז סעיף ב'**. עמ"ש שם ע"ז ושם נתבאר דעה שלישית בשם מהרי"ק דאינ' נאמנת לענין ממון כלל אף שנאמנת להנשא:

מא **ומשביעה בנק"ח**. זה הוא לשון הרמב"ם ולטעמיה אזל שאין לו מיגו על העיקר דהיא נאמנת ליטול עיקר מאחר שנאמנת על הגירושין ומספר כתוב' נלמוד אבל לדעת החולקים עליו וכמו שהכריע הרב לפני זה שכן עיקר וא"כ אף על העיקר נשבע הוא היסת דכל זמן שאין לה עדי גרושין נאמן במיגו דלא גרשתיך וכן פסק הטור ומיהו בטור כתב והוא במקום שאין כותבין דמשמע דוקא במקום שאין כותבין יכול לטעון פרעתי כשהוציאה הגט כי לא האמינו לו שכתב כתובה אבל במקום שכותבין כתובה ריעא טענתא דידי' דאיך שילם לה והכתובה בידה אף שיכול לטעון הוכרחתי לשלם מאחר שטענה אבדתי הכתובה וקי"ל כותבין שובר מ"מ טענה דידה עדיפא וכתובתה בידה ואפשר מאחר דיש לו מיגו דלא גרשתיך אינה יכולה להוציא מידו בלא ראיה ועיין בב"ח דלמסקנא דגמרא אין חילוק ועיין בטור שכתב בס"ק י"א אם הוא במקום שאין רשאין לשהות הגט מפני הסכנה נאמנת היא וגובה הכל וא"צ לעדי גרושין ואינו נאמן לטעון פרעתי מאחר דהכתובה בידה והב"י השיג עליו וע' בב"ח:

מב **גובה עיקר כתובה בגט שבידה**. אבל בעידי גירושין לא גביא ויכול לטעון פרעתי לה ע"פ הגט שהיה בידה וקרעתי הגט:

מג **שני גיטין וכתובה אחת**. פ' וזמן הכתובה קדם לגט ראשון אבל זמן הכתובה אחר גט ראשון והוא במקום שאין כותבין כתובה גובה בגט כתובה ראשונה ובכתובה גובת השניה וכן הוא בב"ח וכמו שיתבאר בסעיף שאח"ז:

מד **ה"ג וכן הוא ברמב"ם גובה בגט זה עיקר כתובה אם אין דרכן לכתוב כתובה וגובה כל מה שיש בכתובתה זו וכו'**. כלומר אבל אם דרכן לכתוב כתובה אינו גובה בגט כלום וכמו שנתבאר סעיף י"ב וע' בב"י ובד"מ שהעתיקו כמה תשובו' השייכים לסי' זה:

סימן קא

א **בין אם נותנין לה מזונות וכו'**. ה"ה אם אין נותנין לה מזונות כלל ג"כ גובה כתובתה כל זמן שהכתובה בידה וכתב הרשב"א בתשובה אפילו היא זקנה שאינה ראויה להנשא אפ"ה נזקקים לה לגבות כתובת' והב"י הביא תשובה זו לעיל סי' צ"ו ובד"מ הביאה כאן:

ב **אפילו לאחר שנשא**'. כבר כתב לעיל סי' צ"ו סעיף י"ט דלאחר שנשאת אינה גובה בנדר מפני שהבעל יפר לה אבל בשבועה גובה וכתב הרמב"ם פי"ב ממלוה דאם קפצה/ ונשבעה /ונשאת אין גובין מיתומי' קטנים עד שיגדלו דטעמ' דנזקקין לגבות כתובתה משום חן כדי שיהי' לה כלום שתנשא לאחר, והא לית כאן טעם דמזוני ודחן וכתוב בהגהות אלפסי לשון ריא"ז דף תכ"ט שאם נשאת ע"ד אותן המעות שיש לה לגבות מן היתומים ב"ד נזקקין לה לגבות כתובתה מהן שאל"כ בעלה מגרש' מפני שהטעתו והרי היא צריכה חן ועיין בתשובת הרא"ש כלל פ"ה סי' א' היכא דמת פתאום דלא חיישי' צררי מודה הרמב"ם דגובין מיתומים קטנים אפילו נשאת:

ג **אפי' עברה עליה שמיטה אינה נשמטת**. כן הדין בכל חיוב שאדם מתחייב לחבירו שלא ע"ד הלואה כגון הקפת חנות או שכר שכיר ואונס ומפתה וכיוצא באלו:

ד **שגבתה מקצת**. ואם פגמה הכתובה אף שלא פגמה התוס' משמטת הכל כאלו פגמה גם התוס' כן הוא בגמרא:

ה **אם נותנין לה מזונות בבית אביה**. כלו' אף על פי שנותנין לה מזונות בבית אביה אפ"ה אינה בושה מהם לתבוע כתובתה וכל שלא תבעה כ"ה שנים מחלה ומשמע כשהיא בבית בעלה אף שאין נותנין לה מזונות מ"מ בושה מהם לתבוע אותה וכן משמע קצת מדברי הרא"ש אבל הטור כ' אם נותנין לה מזונות בבית בעלה גובה לעולם משמע דבאין נותנין לה מזונות אפילו בבית בעלה מחלה כל ששתקה כ"ה שנים:

ו **וכן יורשיה צריכים לתבוע**. היינו בנשבעה ומתה דאל"כ אין אדם מוריש שבועה לבניו וע"ל סי' צ"ו:

ז **וכל שזכרה ואמרה**. כלומר כשם שביורשים תנן בהדיא יורשיה מזכירין כתובתה ה"ה בדידה וכמו שהביא הר"ן הירושלמי לא סוף דבר שתתבע אלא אפי' הזכירה:

ח **שמוליכין לה מזונותיה בעצמם**. משמע דתרתי בעי' שאין נותנין לה דמים רק מזונות מוכנים וגם שמביאים לה בעצמם ולא שולחין לה ע"י שליח:

ט **נדוניא לעולם אינה מוחל**'. קשה אי מיירי בשטר כתובה יוצא מתחת ידה אף כתובה אינה מוחלת ואי אין כתובה בידה אינה יכולה לגבות הנדוניא והמ"מ כתב דמיירי שהיורשים מודים שלא פרעוה אף על פי שאבדה כתובתה עיקר ותוספות לא אבדה הנדוניא:

סימן קב

א **לא אגבה כתובתי עכשיו**. כלומר אף על פי לדינא יכולה כל אשה לו' לא אתבע כתובתי רק אהיה ניזוני' ע"כ של יתומים עד זמן שארצה לתבוע כתובתי וכמו שנתבאר לעיל סי' צ"ג אבל מקום שיש פסידא לב"ח אין לה מזונו' וכמו שנתבאר בח"מ סי' צ"ו סעיף כ"ד:

ב **כגון דלא אקני לה מטלטלי אגב מקרקע**. ואף על גב שכ' לה מטלטלי ומקרקעי דנמצא דגובה מן המטלטלין מדינא מטעם תנאי שבממון ולא מטעם תקנת הגאונים אפ"ה ב"ח עדיף מטעם שכ' הרמב"ם שהב"ח הוציא מעותיו והאשה לא חסרה דבר אבל אם כתב מטלטלי אגב מקרקע דין המטלטלי כדין הקרקע ושייך בהו קדימה:

ג **מלגבות עיקר ותוספו**'. כלו' אבל לא נדוניא דהנעל' ליה שבזה דינה כמו ב"ח וכמו שנתבאר בסמוך סעיף ט' והטעם מבואר שהיא נתנה לו נכסיה כמו הב"ח ועמ"ש סי' ק' סעיף ב':

ד **וכן הורו האחרונים**. שם בתשוב' מהרי"ו כ' אפי' למאן דס"ל דלא מפקינן מן האשה ה"מ ממון שהלוה לבעלה ולא באה ממון לידה אבל היכא דבא הממון לידה וכו', דאל"כ נעלת דלת וכו' תחזיק בכל הממון והאיך יצא נקי עכ"ל ע"ש:

ה **ואין חילוק וכו' מלוה ע"פ הידועה**. כלו' שידוע שהלוה ושלא נפרע דאל"כ יכולה לומר שמא נפרעת:

ו **ולכ"ע אם תפסה פקדון**. דין זה פשוט דמהי תיתי שתתפוס פקדון של אחרים ואפי' עיסקא דהוי פלגא מלוה פסק בי"ד סי' קע"ז דאין ב"ח ואשה נוטלים כלום מן הקרן ומחלק ריוח של הנותן ושם בפסקי מהרא"י מבואר דאף שאין עדות ברורה שמה שתפסה הוא פקדון רק דאיכא קצת עדות וגם אומדנא שבעלה לא היה איש אמוד ע"ש:

ז **דאין כותבין אגב בכתובה**. כדי שלא תטרוף מטלטלי שמכר הבעל או שנתן במתנת בריא:

ח **בזמן הזה אין לחוש**. כלו' משום תקנת השוק אין נוהגים לגבות מן הלקוחו' שמכר או נתן במתנת בריא ומ"מ אם כתב אגב בכתוב' מועיל לענין ב"ח הבא לגבות ממטלטלי דיש לה קדימה וכמו שנתבאר בח"מ סי' ק"ג דלגבי שני ב"ח הבאים לגבו' ליכא תקנת השוק וע"כ כתב לפני זה כגון דלא אקני לה מטלטלי אגב מקרקעי:

ט **ואם קדמה האשה ותפסה קרקע**. לכאורה משמע דאפי' לדעת הי"א דלעיל והאחרונים שהורו בסעיף ב' בהג"ה דבתפס' מוציאין מידה היינו דוקא במטלטלין דלא נשתעבדו לכתוב' מדינא דגמרא אבל בקרקע ששעבוד האשה כמו הב"ח רק דלכתחלה לב"ח יהבינן אבל אם קדמה ותפסה בב"ד לא מפקינן מינה ומיהו מלשון המרדכי בכתובו' דף תקמ"ג ע"א שכתב וז"ל כתב האלפסי שמעינן מהכא דאמרי' דבמטלטלין לבעל חוב יהבינן דקדק מהר"ם מלשון האלפסי מדלא קאמר לב"ח יהבינן ותו לא או לימא ב"ח קודם לאשה וקאמר לאתתא לא יהבינן מכלל דאפילו קדמה ותפס' מפקינן מינה עכ"ל והרי"ף כתב לשון זה אף בקרקע עיין עליו וא"כ אף בקרקע דעת הר"מ דלא מהני תפיסה מ"מ צ"ע למעשה על הכרעת האחרונים דלא מהני תפיסה אם הוא אפילו בקרקע כי באמת אף במטלטלי נחלק עליו הרא"ש בפסקיו וס"ל דמהני תפיסה וכן דעת הרמב"ם והרא"ש היה בתראה וקשה להוציא ממון בדבר שהוא מחלוקת הפוסקים ואפשר אף במטלטלין לא פסק מהר"ם ומהרי"ל רק בתפיסה שלא בב"ד ולפי סברת הרא"ש תפיסת מטלטלין עדיף מתפיסת קרקע דמהני אפילו שלא בב"ד וראיתי הריב"ש בתשובה סימן רצ"ט כתב אם פרעו לאלמנה מטלטלין ובא ב"ח מוקדם מה שגבתה גבתה ולמה נעשה מחלוק' בין הריב"ש לפסק מהר"ם ומהרי"ל אלא ודאי הם לא פסקו רק בתפסה מטלטלין מעצמה וגם זה צ"ע למעשה נגד הרא"ש בפסקיו ונגד הרמב"ם:

י **שתחזיר מה שגבתה אין שומעין להם**. לדין זה כתב הריב"ש הטעם דאין שומעין להם דאם גבתה קרקע הרי הב"ח יטרוף ממנה ואם גבתה מטלטלין מה שגבתה גבתה ואם מכרו נכסים לפריעת כתובתה אין הב"ח חוזר על האלמנה רק על הלוקח הקרקע והוא יחוש לעצמו ואחריות שלו על היתומים והנה לפי מה שפסקו האחרונים דלעיל בסעיף ב' דאם תפסה האלמנה מטלטלין מוציאין מידה אם לא נחלק בין תפסה לגבתה בב"ד א"כ היתה צריכ' ליתן ערבו' וא"כ היה קשה על הרב איך כתב לעיל דהכרעת האחרונים דמוציאין מידה וכאן העתיק תשו' הריב"ש שהוא מטעם דאם גבתה גבתה ע"כ צ"ל דס"ל להרב דהכרע' האחרונים הוא דוקא בתפסה מעצמ' וכבר כתבתי דגם בזה יש לפקפק הואיל והוא נגד הכרעת הרא"ש ואפשר שהאחרונים לא הכריעו אלא בידוע שבא ממון ההלוא' לידה עיין בגוף התשובו':

יא **אפי' יש לה נדוניא עם הכתובה**. משמע מהג"ה זו שהבין הר' מהרמ"א מדברי הב"י שאע"פ שהטור כתב שיש מחלוקת בין הרמב"ם ורש"י (דלדעת הרמב"ם דבנצ"ב האשה הרי היא כשאר ב"ח ואם זמנה שוה לזמן ב"ח חולקת בשוה עמו ולרש"י דין נצ"ב כדין שאר כתובתה) ודעת הב"י שאפשר לומר שאינם חולקים כי רש"י מודה להרמב"ם היכא דלא אפשר לשלומי רק לחד מינייהו או לב"ח או לאשה אז דין הנדוניא כדין החוב ואם זמנה שוה לזמן הב"ח חולקת עמו רק דרש"י לא קאמר דדין הנדוניא כדין שאר כתוב' אלא לענין זה דהיכא דאיכא לשלומי לשניהם שנותנין לב"ח מעות ולאשה קרקע אז לדבר הזה דין נדוניא כדין הכתובה לגבות מן הקרקע ולא מעות ובזה אפשר הרמב"ם מודה לרש"י ואין בזה מחלוקת אבל באמת לא כיון הב"י רק לו' שרש"י לא נחלק על הרמב"ם רק בדבר זה אבל מ"מ בדבר זה הם חלוקי' כי דעת הרמב"ם להשוות נדוני' לכל דבר שבעולם לחוב וצריך לשלם דוקא במעות כמו לב"ח וכן נראה מהכסף משנה בפי"ז מה"א דכתב על דברי הרמב"ם (כמ"ש בדין זה בזה הלשון והעתיקו המחבר בסעיף ה' בסי' הזה היו כתובים בכתובת' נצ"ב וטענה שאבדו או שלקחן הבעל הרי היא בנצ"ב שלה כשאר ב"ח וכו' וחולקת עם ב"ח עכ"ל) וע"ז כתב הכ"מ אבל מ"ש לעיל אבבא מי שגירש וכו' קאי דברי הרמב"ם עכ"ל הכ"מ פי' כי שם מבואר כל חלוקי דיני' בין שהניח מעות וקרקע כדי החוב והכתובה וכו' ע"ש הרי להדיא שכוונת הב"י כמ"ש וכדעת הטור וכ"כ הריב"ש בתשובה סי' ק' דלא עדיפא היא בנדונייתא מב"ח דעלמא משמע ג"כ דלא גריעה היא מב"ח דעלמא ואפשר שדעת רש"י דדין הנדוניא ג"כ בזבורית כמו שהיא דעת הרמב"ן וכבר כתבתי לעיל סימן ק' ס"ק כ"א דהכרעת הר"ן והמ"מ ע"פ הירושלמי כדעת הרמב"ם שנצ"ב דינה לכל מילי כחוב דעלמא ומיהו ראיתי הר"ן בפרק הכותב נמשך אחר ל' רש"י בדין זה:

יב **מיהו אם ב"ח חפץ בקרקע**. נמשך הרב אחר דברי ב"י שהטור לא ביטל דעתו מפני דעת הרמ"ה אבל לשון לכאורה שכ' הטור משמע שביטל דעתו נגד הרמ"ה וכן הוא בב"ח ועיין בטור ח"מ אם הבעל חוב יכול ליקח זיבורי' בע"כ של לוה ויש לחלק:

יג **המוקדם נותנין לו המעות וכו'**. דין זה כתב הטור והוא תמוה איך שייך קדימה למעות ואיך תדחה האשה הקודמת את הבעל חוב מן המעות והיא אין לה קדימה רק בקרקע ומ"ש הרי"ף והרא"ש אהא דאתמר בכתובות אמר אמימר האי מאן דאיכא עליה כתובות אשה וב"ח ואית ליה זוזי ואית ליה ארעא וכו' פי' וליכא חד מינייהו דקדים משום סיפא נקטו ואי ליכא אלא ארעא ולא חזיא אלא לחד דהתם מועיל קדימה אבל במעות וקרקע שיהיה המוקדם יפה כוחו למעות אפילו היא אשה בכתובתה מה שאין הדין כן בשני

ב"ח שאין המוקדם יפה כוחו במעות הוא דבר תמוה ודברי הב"ח תמוהים בכאן ועיין ברמב"ם וברא"ש תראה שאין לדברי הטור עיקר:

יד **ותפס המעות יש מי שאומר וכו'**. דין זה יותר תמוה שאם הב"ח מאוחר ותפס מעות מוציאין מידו אף שדינו במעות ונותנין ליד האשה המוקדמת שדינה בקרקע ודבר זה אין לו שחר:

טו **הרי היא בנכסי צ"ב כשאר ב"ח**. כבר כתבתי שמלשון זה משמע דלכל דבר היא כב"ח ואם יש כאן מעות וקרקע נוטלת חלק במעות כשאר ב"ח ולא כדעת רש"י וכ"כ הכ"מ ודלא כאשר סתם הרב בהג"ה לעיל כדעת רש"י דדין נדונייתא כדין הכתובה בזה וכבר כתבתי בס"ק י"א שהר"ן העתיק לשון רש"י:

טז **עיין בח"ה סי' צ"ז**. ועיין בטור זה סי' צ' ס"ק י"ג י"ד:

יז **הערב לאשה בעיקר כתובה או בתוספות**. דוקא כתובה ותוס' דלאו מידי חסרה ומצוה קעבד אבל הערב לאשה בעד הנדוניא שהיא נותנת לחתן אז הוי כערב דעלמא דהא חסרה ממון:

יח **אינו מתחייב אפי' בקנין**. טעם הרמב"ם ביאר המ"מ דס"ל דכל ערב אסמכתא הוא אפילו בקנין אלא משום בההיא הנאה דמהימן ליה ומוציא ממון ע"פ וכאן לא הוציאה האשה ממון ע"פ הערב וגרע מערב שלא בשעת מתן מעות דהתם כבר היה שם חסרון ממון למלוה ודעת הראב"ד דבכל קנין אין בו אסמכתא ולא גרע אשה מערב שלא בשעת מתן מעות דמהני קנין עיין פכ"ה מה' מלוה ולוה:

יט **הוי כערב לאשה בעד הכתובה**. כלומר כל שערב לחתן שיתנו לו הנדוני' לא משתעבד דהא לאו מידי חסריה אף על גב דלא שייך גבי דידיה טעם דטב למיתב טן דו ודעת החולקים דערב לחתן בעד הנדוניא חייב דהא הוא מתחייב לה בהרבה דברים שהבעל מתחייב לאשתו ולא שייך גבי דידיה טב למיתב טן דו וכ' בד"מ ולכ"ע מיהא לא עדיף מערב דכתובה ובמקום דערב דכתוב' משתעבד כגון ערב לכלתו בקנין וקבלן אפילו בלא קנין אפילו לאשה דעלמא ולהראב"ד כל ערב משתעבד בקנין ולכלתו אפי' בלא קנין א"כ ה"ה בנדוניא נמי הדין כן וכ' בסמ"ע סי' קכ"ט סקי"ב וערבות דידן הן בעד הקנס דאין יכולין לחזור משום הבוש' ולא ערבות בשביל הנדוניא עכ"ל וכלומר אף שכותבין עתה ע"ק בעד הנדוני' וקבלן משתעבד לכתובה וה"ה לנדוניא מ"מ היה יכול לומר קודם החתונה אני חוזר בי ואל תנשאו זה לזה ואין כאן ערבות לא לאשה בכתובתה ולא לחתן בעד נדונייתו וכמו שנתבאר בטור ח"מ ריש סי' קל"א ע"כ צריך לו' שהטעם משום בושת ומה שמרגל' בפומא דאינשי כל שמעמיד לו הכל' פטו' מן הערבו' הוא טעו' בידם דסוף

סוף הוא מבייש וכשם שהקנס חל על אבי הכל' כשאינו נותן לו הנדן ה"ה חל על הערב ועיין בסמ"ע סי' רמ"ה:

כ **לא תפרע מן הערב עד שידירנה בעלה הנאה.** במ"מ נסתפק אי קאי דוק' אכתוב' ותוספות בלבד שהערב עשה מצוה ולאו מידי חסר' ע"כ ראוי לעשות תקנה לערב אבל נדוני' שלה שהכניסה ע"פ הערב גוב' מן הערב בלא הדר' או דילמ' גם בזה מדיר' משום דסוף סוף איכא למיחש לקנוני' והניח הדבר בצ"ע:

כא **מותר להשיאה עצה זו.** כלומר אולי לא ידע האב דין זה שצריך להדיר הנאה ומשמע ודאי אם האב פקח צריך להדיר הנאה ממנה קודם שישלם לה הכתובה:

כב **כל זמן שיתבעוהו שניהם.** הכוונה היתה שלא יתן לבעל חצי החוב בלי רצונה וגם לא יתן לה חצי החוב בלי רצון בעלה עד שיסכימו שניהם בגביית החוב ואז הרשות בידם לגבות אף בלא עת גביית כתובתה אבל כל שתבא היא לגבות כתובתה הדבר ברור שיכולה לגבות החוב דאם לא כן אין כאן ערבות דבמיתת הבעל אינו שיתבע ובגירושין ודאי לא יסכים עמה וא"כ נפל פותיא בבירא וכו' גדולה מזו וכו' בין בחייו בין במותו וכו' ותביעת האשה כתביעת הבעל וכו' עיין בגוף התשובה שהאריך וכתב מילת' בטעמ' בסי' תפ"א:

כג **וכן אם הקדיש כל נכסיו וכו'.** וכשבא לגבות מן ההקדש צריך לפדות תחלה ע"מ לשלם לב"ח וכמבואר בח"מ סי' קי"ז:

כד **גובה אפילו בלא הדירה.** דאינהו דאפסידו אנפשייהו שקנו קרקע שיש עליה שעבוד כתובה ובשלמא ערב מצוה עבד ע"כ ראוי לחוס עליו וכן על ההקדש משא"כ בלקוחות:

סימן קג

א **אם כתב לה כתובה.** דכבר נתבאר לעיל סי' נ"ד סעיף ו' דארוסה אין לה כתובה אם לא כתב לה ושי"א דארוסה יש לה כתובה אבל המנהג כסבר' הראשונה:

ב **בקיאים בשומת קרקע.** נראה דלאו דוק' קרקע דה"ה אם מוכרת מטלטלין לאחר תקנת הגאונים צריכה ג' אנשים בקיאים בשומ' וכ"כ הרי"ף והרא"ש כגון גברי מהימנ' ובקיאי בשומ' וכתב המ"מ ופי' אף על גב דליכא בינייהו מאן דגמיר וסביר ואינם ראוים לדון דיני ממונות שאל"כ במה יפה כחם יותר משאר דיינין עכ"פ צריכה שבועה קודם שתמכור כדמסקינן בגמ' מוכרה שלא בב"ד צריכה שבועה ואינה צריכה הכרזה וכבר נתבאר בסימן צ"ו דין השבועה ואם מכרה קודם השבועה:

ג **לגבות נדוניית' דאינו רק כחוב בעלמא**. מלשון המ"מ לא נראה כן שכתב בפי"ז מה"א דין ט"ז צ"ב בדברים אלו נראה שהוא כדין העיקר והתוספות וכו' עיין עליו וידוע שגם דין זה הוא מטעם שלא תתבזה אשתו בב"ד:

ד **בינה לבין עצמה**. כבר כתב מחלוקת זה ג"כ סי' צ"ג סעיף כ"ה גבי מזונות:

ה **אחריות המכר על היתומים**. כלומר אם בא ב"ח מוקדם לכתובה וטורף מן הלוקח חוזר הלוקח על היתומים מנכסים שירשו מאביהם אבל ב"ח מאוחר לכתובה אינו יכול לטרוף מן הלוקח מאחר שמכרו לו לצורך כתובה יש לו הזכות של הכתובה ועיין בטור שכ' שעצה טובה לאלמנ' המוכר לכתובת' שתפרש מה שמוכרת לכתוב' שלא יאמרו שמוכרת למזונות ויקראה רעבתנית ואם אינה חוששת טוב לה שלא תפרש כדי שתוכל לטרוף לקוחות לצורך כתובה ותאמר כל מה שמכר' לצורך מזונות מכרה וכן להפך אם יבא ב"ח לטרוף מה שמכרה תאמר לצורך כתובה מכרה ועיין בב"ח מ"ש בשם התוס' וכי אין זו אונאה ושקר וכו' ועיין לעיל סי' צ"ג סעי' כ"ט:

ו **אין היתומים יכולים לטרוף**. נראה דמיירי שהיתומים ידעו מן המחילה רק שרצו להערים ורצו לטרוף הלוקח שלא כדין כי סברו האחריות על האלמנה וע"כ כתב הרא"ש בתשוב' הוא לקמן בטור ס"ס ק"ד מרמה עשו ולא תעשינה ידיהם תושיה אבל אם היתומים לא ידעו מן המחיל' כגון שמחל' לאביהם והם האמינו לה ולא השביעו' ומכרו קרקע לצורך פרעון הכתוב' ע"פ ב"ד ואח"כ נודע שמחל' הכתובה וא"כ מה שמכרו הב"ד היה בטעות למה לא נאמר הדר זביני ויחזרו ללוקח מעותיו כי כל מכירה בטעו' הדר ובב"ח ס"ס ק"ד פי' התשו' של הרא"ש הנ"ל בזה הלשון פירוש מרמה עשו שרימו את האשה ואנסו' עד שמחל' להם הכתוב' דכיון דכבר הכריזו עליה הב"ד היה להם לפרסם המחיל' מיד וכיון שלא עשו כן אין ספק שהיה שם שחוק או היתול עכ"ל ואם כן לפ"ד המחיל' בטיל' ואם עדיין לא שלמו לאשה צריכין לשלם לה ולי נראה כמ"ש כי המחיל' טובה לגבי היתומים אך לגבי לוקח הוי מרמה ע"כ לא מהני אבל האלמנ' אם לקח' מעות אחר המחיל' תחזיר ואם לא לקחה לא תטול:

ז **גרוש' לא תמכור וכו'**. דטעם דאלמנ' מוכרת שלא בבית דין הוא מפני שאין אדם רוצה שתתבז' אשתו בבית דין ובגרוש' ובנשאת לא איכפת ליה בביזוי שלה:

ח **בב"ד מומחים**. כלו' ג' הדיוטו' הראוים לדון דמ"מ איכ' בינייהו חד דגמיר וסביר:

ט **ושלא תפסה היא משלו**. כבר כתבתי לעיל סי' צ"ו סעיף ב' דאגב שנשבע' שלא אתפסה צררי שזה דבר הרגיל באלמנ' כדי שלא תתבזה בב"ד מתפיס' צררי סמוך למית' אגב זה צריכ' לשבע שלא תפסה מעצמה אבל בגרוש' אין מקום לשבוע' זו:

י **אבל אם היא בעצמה מוכרת**. כלו' אף על פי שצריכה ב"ד הדיוטו' מ"מ יש לחוש שמא לא דקדקו כולי האי דיושבי קרנו' הם ל' הרא"ש:

יא **אא"כ היו בשומא ב"ד הדיוטות**. זה דעת הרמב"ם דס"ל דלאחרים אם מכרה שוה בשוה אפי' בינה לבין עצמה מכרה קיים ואם לוקחה לעצמה צריכה לפחות ג' הדיוטות שימכרו לה אבל לדעת הסובר דאפילו לאחרים מכרה בטל בלא ג' הדיוטות א"כ לעצמה צריכה ב"ד ממש אבל בג' הדיוטות אמרי' מאן שם לך:

יב **או שוה מאתים במאה**. לדעת הפוסקים דקרקע אין לה אונאה ניח' אבל לדעת ר"ח והרא"ש דקרקע יש לה אונאה מוקי לה בירושלמי בהוזל המקח ואין תועלת בחזרה וא"ל מ"מ תחזיר מן המקח שהרי המקח לא היה כלום ותחזיר הקרקע ליתומים תירצו התוס' דהואיל ובשעה שקבלה הקרקע היה שוה ר' הרי היא כמו שנתכוונה לקנות הקרקע עכ"ל כלו' ולגבי הלוקח יכולה לחזור רק דאין תועלת בחזרה דהא הוזל ואם אינה רוצה לקיים המקח הרשות בידה ועכ"פ לא תחזור הקרקע ליתומים וע"כ כתב הטור והיא רוצה לקיים המקח דברצונה הדבר תלוי לבטל או לקיים נגד הלוקח ולא נגד היתומי' ובב"ח האריך לפרש דברי הטור דאם אינה רוצה לקיים המקח המקח בטל אף לנגד היתומים וכל דבריו אינם ברורים דוק ותשכח כי האמת יורה דרכו כי דברי הטור הם כדברי התוס':

יג **שוה מאה ודינר וכו'**. לשון הטור הוא והטעם דאותו דינר אין לה רשות למכור דהא כתובתה אינה רק מנה ואין יכולת בידה למכור יותר מכתובתה נמצא שכל המכר טעות שהרי בבת אחת היה וכן הוא פשט המשנה והפוסקים ובב"ח פי' דברי הטור בדרך אחרת וחילק בין טעות לרצון ופשט הירושלמי מוכח דאף רישא מיירי בטעות וכמ"ש התו' ומוטב להניח בצ"ע מ"ש הטור גבי מזונות בסי' צ"ג משנפרש פי' חדש בדברי הטור נגד פשט המשנה ופרש"י וכל הפוסקים:

יד **של רביעי בלבד מכרה בטל**. ע' בטור שכתב דלדעת רב אלפס צריך לחלק דה"מ דרביעי לבד מכרה בטל בד"א שהן ד' שדות חלוקות אבל אם הכל שדה אחת ומכרה ממנו ל"ד אז לרב אלפס שפסק במכור לי כור וזבן ליה לתך שהמכר בטל שחשוב כמעביר על דבריו אפי' הראשונים מכרן בטל אם עשה כל אחד ואחד שטר בפני עצמו אא"כ מכרה לכולם בשטר אחד אז מכרן הראשונים קיים אבל הרמב"ם סתם הדברים אף שדעתו כדעת הרי"ף וע' בב"י ובכ"מ וכתב בד"מ שע"כ כ' הטור שמסקנת הרא"ש כרב האי אף על פי שבח"מ סי' קפ"ב כתב הטור שהרא"ש לא הכריע בין ב' הסברות משום דשאני אלמנה המוכרת שהנכסים בחזקתה קיימי למכור משאר שליח המוכר

דהרשו' בידה למכור בהרבה פעמי' וגם לא שייך אפושי שטרא באלמנה שהיא המחתמת השטרות:

סימן קד

א **להגבות לאלמנ' כתובת'**. אין חילוק בין אם באה לגבו' מיתומים קטנים או גדולים כל זמן שגוב' כתובת' ע"פ ב"ד וה"ה לגרושה הבאה לגבות כתוב' ע"פ ב"ד רק שדעת הרמב"ם שכל שאין גובין מן היתומים או מן הלקוחו' אף שצריך הכרז' א"צ שלשים יום רק מכריזין כפי מה שיראו עד שיפסקו המוסיפין ודעת הטור דכל שב"ד גובין אין חילוק בין נפרעין מן הלוה בעצמו או מיתומים ומלקוחו' לעולם צריך שומא והכרזת שלשים עיין בח"מ סי' ק"ג:

ב **או ס' יום ב' וה'**. אף על גב דכי חשיב מר ליומי דהכרז' לא הוו אלא י"ח כיון דמשכ' מילת' שמעו אינשי לשון הגמר' ופי' ח"י ימים כי כשמתחילין ביום ב' שמונ' שבועות הוא נ"ו ימים בכל שבוע שני ימים ב' ה' הרי ט"ז ימים נשארו עוד ד' ימים לתשלום הס' ב' ג' ד' ה' הרי עוד ב' ימים הרי ח"י ימים:

ג **ומכריזין בבקר ובערב**. בשעת הכנס' פועלים ובשעת יציאת פועלים ועיין בח"מ סי' ק"ט:

ד **כמה היא יפה**. כלומר כמה תבוא' מוצאין בה שבזה ניכר יופיה של שדה:

ה **כדי להגבות לאשה כתובת'**. מפני שלוקח המעות מעט מעט:

ו **ולא כתבו אגרת ביקורת שהיא דקדוק השומא וההכרזה**. כלומר אלו לא הכריזו כלל נתבאר לפני זה אפילו לא טעו המכירה בטיל' ואם מיירי במקום שאין מכריזין הא כתב אח"כ וכן אם מכרו קרקע בעת שאינם צריכין וכו' אלא כאן מיירי אף שהכריזו אם לא כתבו איגרת ביקורת שהוא דקדוק השומ' וההכרז' אז גם כן המכר בטל אם טעו בשתו' וכן פי' הכ"מ דלא כהמ"מ:

ז **וכן אם מכרו קרקע וכו'**. עיין בח"מ סי' ק"ט סעיף ה' שדעת הרמב"ן והרמב"ם דוק' ב"ד שהורידו לב"ח בשומת ב"ד וטעו בשומתן מכרן בטל אבל ב"ד שמכרו נכסי יתומי' לאינש דעלמ' לא יהיה כח הדיוט חמור מכח היתומי' דהא אין לקרקע אונא' וע"כ אם נתאנ' הלוקח אפי' הרבה אין יכול לחזור אבל אם נתאנו היתומי' שתות בטל המקח ואם ירצו לקיים המקח ולהחזיר אונא' הרשות בידם וא"כ לפ"ז גם כאן יהיה הדין כן דוקא שהורידו לאלמנה בשומא אבל אם מכרו ללוקח יהיה דינו כדין הדיוט ואין הלשון מורה

כן ומן התימא שלא כתב חילוק זה כאן ומיהו הר"ר יונה והראב"ד והרא"ש חלוקים בזה ע"ש:

ח **בטל אף על פי שהכריזו**. כראוי ועשו אגרת ביקורת אפ"ה מאחר שאין מצד החיוב להכריז עליהם הוא כאלו לא הכריזו:

ט **אפי' טעו בכפל**. אבל אם טעו יותר מכפל המקח בטל וכ"כ הרמב"ן הא דאמרי' אפילו מכרו שוה מנה במאתים היינו דוקא מאתים אבל יותר מכפל המקח בטל וראיתי בכ"מ שכתב שאפשר שזה כדעת הסוברים שבקרקע שייך אונאה ביתר מכפל (וכמו שפסק בהגהת ש"ע מטח"ה סי' ס"ו סעיף ל"ח) ואין דבריו ברורים דהא לא מצינו שהרמב"ן יהיה דעתו כדעת ר"ת והרא"ש וגם המ"מ סתם דבריו בהל' מכירה בפי"ג דבקרקע אין אונאה כלל אפילו שוה אלף בדינר ואיך יביא כאן דעת הרמב"ן שהוא ע"פ שיטת ר"ת אלא ודאי אליב' דכ"ע כתב הרמב"ן דין זה ודקדק מלשון המשנה ואף שאין לקרקע אונאה היינו במוכר את שלו אבל שום הדיינין במקום שאין מכריזין הוא שתות ובמקום שמכריזין הוא עד הכפל:

י **ויש חולקים בזה**. דכמו שיש לב"ד רשות לבטל המקח כן יש רשות ביד הלוקח לבטלו דאי מיפה כח היתומים טפי מן הלוקח הא ריע' היא ליתמי דלא זבנו מנייהו:

יא **שליח שמכר וטעה ונתאנה אפילו בכל שהוא וכו'**. בכתובות דף ק' אסקינן דשליח כאלמנה נמצא גם אלמנה אם נתאנה בכל שהוא אם יש היזק ליתומים המכר בטל והא דאמרינן אלמנה שמכרה שוה מאתים במנה נתקבלה כתובתה משום דאין היזק ליתומים ומיירי בהוזל המקח וכמ"ש בסי' שלפני זה ס"ק י"ב:

יב **עד שתות המקח קיים**. היינו במטלטלין אבל בקרקע אפי' מכר עד שוה מנה במאתים אין אונאה לקרקעות וזכה המשלח ביתרון וגם אלמנה אפילו מכרה שוה מנה במאתים ולא הוקר המקח למאי דקי"ל אין אונאה לקרקעות אין הלוקח יכול לחזור וזכו היתומים ביתרון:

יג **והוי כב"ד שטעו ומכרן קיים**. כלומר דע"כ לא אסיקנ' בגמ' דשליח הרי הוא כאלמנה אלא בשליח ב"ד של שלשה דאין לו כח יותר מן משלחיו ואלו ב"ד שאינו של ג' אין להם שום כח כך אין לשליח שלהם כח כשהוא יחידי ואינו רק כאלמנה שאם טעתה בכל שהו מכרה בטל ה"ה בשליח אבל דיין הממונה ע"פ המלך לדון ביחידי ולמכור קרקעות וכל מה שהוא עושה יהיה עשוי אפילו אם טעה אם השופט ממנה שלוחו תחתיו למכור וטעה השליח דינו כדין השופט ואף אם הוא יחיד הא גם השופט משלח שלו הוא יחיד ובאמת אם השופט רצה לבטל המכירה שעשה שלוחו יכול לבטל דיאמר לו לתקוני

שדרתיך ואם מצד הורמנ' דמלכא דין שליח השופט כדין השופט מעשיו קיימים וכ"ש אם מכר השופט בעצמו שלא ע"י שליח שמעשיו קיימין ע"פ הורמנ' דמלכא זה הוא כוונת הרב בדין זה והוא מועתק מתשובת הריב"ש סי' קע"ט ולא ידעתי למה העתיק דין זה ומי לא ידע דדינא דמלכות' דינא מה שהוא חוק ומשפט המלוכה וכמ"ש בח"מ סי' ס"ח וסי' שס"ט ואם נאמר שאף שהורמנא דמלכ' הוא רק על השופט לבדו מ"מ מסבר' אמרי' ששלוחו כמותו זה תימה דא"כ נאמר יחיד מומחה שדן ביחידי שלוחו שלו כמותו ודוקא שליח ב"ד של ג' הוא כאלמנה וזה רחוק דאף אנו נאמר מה אלמנה אינה מומחה אף שליח אינה מומחה משא"כ הדיין דמומחה הוא ועוד לדבריו נאמר אם שלחו הב"ד ג' שלוחים דיהא דינם כדין הב"ד וזה ודאי אינו דהא גם אלמנה יש לה בית דין הדיוטות ומכל מקום כחד חשיב להו וכמ"ש התוספות בכתובות דף ק' בד"ה מה אלמנה יחידאה וכו':

סימן קה

א **למכור כתובתה או ליתנה לאחרים**. ולא שייך לו' שתהא קלה בעיניו להוציאה דהא כשיוצי' אותה יצטרך הבעל לשלם להאחרים אבל כשמוכרת לו או נותנת לו שייך לו' שתהיה קלה בעיניו להוציא' ע"כ צריך לכתוב לה כתובה אחרת:

ב **ואם מכרה לבעל**'. ה"ה נתנה או מחלה לבעל' כמ"ש בסמוך סעיף ד':

ג **המכר מכר ואסור להשהות**'. ואם מת או גירשה קודם שכת' לה כתוב' אחרת אין לה עליו כלום:

ד **אין ללוקח ולמקבל כלום**. בח"מ סי' ס"ו סעיף ט"ז פסק דהקונה מהמלוה שט"ח שיש לו על הלוה ומת הלוה אם אחר שלקחו מת נשבע הלוקח שלא אמר לו המוכר כלום ושאינו יודע ששטר זה פרוע וגובה שטרו ואף אם המוכר מת וא"א בזה כבר נתחייב המוכר שבוע' לבני הלוה דכיון שמכרו אין עליו עיקר החיוב אלא שמשביעין גם את המוכר אם הוא חי מפני שנאמן לו' פרוע מיגו דאי בעי מחלה ואם כן קשה על פסק זה שפסק כאן הטור דאם אשה מכרה כתובתה לאחרים בחיי הבעל ומת הבעל ואח"כ מתה היא קודם שבוע' אין ללוקח כלום דהא אף שמת בעלה בחייה לא דמי למת לוה בחיי מלוה דהא כבר מכרה הכתוב' ואין עליה עיקר החיוב ומאחר שהלוקח קיים אף שמתה האשה ישבע הלוקח שלא פקדנו ויגבה הכתובה ובאמת דיש לחלק בין כתובה לשט"ח דמכירת שט"ח היא מכירה ודאית כשיגיע הזמן ואין השבועה ודאית דהא אם לא יטעון הלוה פרעתי ואין כאן שבועה אבל מכירת כתובה היא מכירה גרועה דשמא

לא תבא לידי גביה לעולם כי היא תמות בחייו ואף אם תבא לידי גביה אין גביית כתובה רק בשבועה דאשה לאו לגירושין עומדת ובאלמנו' אין גובין אלא בשבוע' ע"כ מעיקר' מכירה גרועה היא ואין הלוקח גובה כל שלא נשבעה האלמנה קודם שמתה וכן מצאתי בדברי הרמב"ם פי"ז מה"א דין י"ז יש לאשה למכור כתובתה וכו' ואם מתה היא בחיי בעלה או קודם שנשבעה אין לה כלום ומ"מ צריך ראיה לדין זה דהרמב"ם אפשר דלא ס"ל אפילו במוכר שט"ח שהלוקח ישבע כל שמת מוכר אבל להרא"ש והר"ן שכתבו גבי מוכר ש"ח שהלוקח נשבע אף שמת מוכר צריך ראיה מנ"ל דלא ס"ל כן גבי כתובה וראיתי בדברי הרא"ש סוף שבועות שהשוה דין כתובה לדין שט"ח שמביא ראיה למוכר שט"ח מדברי הרמב"ם הנ"ל (דין י"ז שהבאתי לפני זה אלמא דס"ל להרא"ש דחד דינ' אית להו ודו"ק):

ה **אבל אם נתגרשה ומתה**. כלומר אף על פי שאח"כ מת גם הבעל מ"מ הואיל והיא מתה תחלה ה"ל מת מלוה בחיי לוה ויורשי המלוה גובין מיורשי הלוה וה"ה לקוחות גובין מיורשי הלוה בשבועה שלא פקדנו המוכר:

ו **אבל אם היא בחייה צריכה לישבע**. אם המגרש חי וטוען ברי שפרע לאשה צריכה היא לישבע ואם המגרש מת ובאים לגבות מן יורשיו צריכים שניהם לשבע שהב"ד טוענין ליורשים שאם היה אביהם חי היה יכול לטעון פרעתי לאשה או ללקוחות וע' כאן בב"ח מ"ש וכבר כתבתי לעיל סי' צ"ח סק"ה שאין דבריו ברורים ואין על הגרושה שום שבועה אם לא בטענת ברי כמו כל מלוה ואם פטרה משבועה אין לו עליה שום שבועה אפילו טוען ברי וסתמא קתני במשנה אינו יכול להשביעה:

ז **יפסידו הלקוחות**. וכלומר והלקוחות חוזרין עליה ואם היא מודה שנפרעה קודם המכירה אם כן הוי מכירה בטעות ומחזרת להם הדמים מועטים שקבלה מהם ואם נפרע' אח"כ מחזרת כל דמי הפרעון ששילמו לה:

ח **קודם המכר אינה נאמנת**. דלא שייך להאמינה במגו דמחילה דסברה שאם תמחול יפסקו לה ב"ד לשלם כל דמי הכתובה ללקוחו' כדעת הפוסקים דס"ל הכי אבל מה שטוענת שנפרעה קודם המכר דבר פשוט דהוי מקח טעות ואינה צריכה להחזיר רק דמים מועטים שקבלה מן הלקוחו' ועיין בח"מ סי' ס"ו סעי' ט"ו וט"ז ושם נתבאר שיש מחלוקת אם פרע הלוה למלוה אם נפטר בזה מן הלוקח ומכ"ש אם הב"ד מיחו בידו וכל מה שנתבאר שם שייך גם כאן:

ט **הבכור נוטל פי שנים**. אף מן הסך המגיע לכתובת אמו דלא מקרי נכסי האם כל זמן שלא נשבעה ולא הגבוה ב"ד הכתובה כל הנכסים בחזקת האב הם ואת אביהם הם

יורשים ומשמע מגוף התשובה אף שכבר נשבעה האלמנה אם מתה קודם גביה עדיין נכסי האב מקרי ולא ידעתי למה כתב כאן קודם שנשבעה:

י **שום דבר מתנאי כתובה**. כלו' אפי' כתובת בנין דכרין אף על גב דהיא סבר' לומר שיפסדו בניה כתובת ב"ד דהא הבעל לא ירש אותה רק הלקוחות:

יא **המוחלת כתובת' לבעלה איבד' כל תנאי כתובה**. מכאן משמע שתנאי כתובה אף מה שאין נוגע לעצמה הוא זכות שלה ואף אם לא תמחול גוף הכתובה רק תאמר לבעלה אני מוחל לך תנאי כתובה הרשות בידה ואין להבנות מזונו' אחר מיתת אביהם ולא יוכלו הבנות לטעון כבר זכינו בתנאי כתובה וכן הבנים זכרים לענין כתובת בנין דכרין ולא דמי למה שנתבאר לקמן סי' קי"ד להמחייב לזון בת אשתו דאין פטור האם מועיל דהתם זכתה הבת בשע' נשואין אבל כאן לא התנה רק בנן נוקבן שיולדו להם יזונו אחר מותו ולא זכו הבנות כי הוא מזכה דשב"ל לדשב"ל ומ"מ אין דעה זו מוסכמת לענין מזון הבנות והראב"ד תמה עליו והמ"מ הניח הדבר בצ"ע ולקמן סי' קי"ב הביא הרב מהרמ"א דעה זו בהג"ה סעי' א':

יב **ואפי' נדונייתה הפסידה וכו'**. דעת המ"מ פט"ז מה"א שלדעת הרמב"ם אין הנדוניא בכלל כתובה ולא אמרו בגמ' רק שהתוספות בכלל כתובה למוכרת ולמוחלת אבל הנדוני' אינה בכלל מן הסתם ודע' הרמב"ן שגם נדוניא בכלל כתובה ולזה הסכים הרשב"א במוכרת ומוחלת כי מצד הלשון כשאומרת כתובתי מכור' או נתונ' אף הנדוני' בכלל הלשון ודע' הריב"ש בסי' קמ"ט שגם הרמב"ם כן דעתו בדבר שאינו בעין אבל מה שהוא בעין מנכסי צ"ב שהכניסה לו אף אם מכרה או נתנה אותם בפירוש יכולה לומר נחת רוח עשיתי לבעלי שלא הייתי יכולה להעיז נגדו כדי שלא יאמר וכי עיניך נתת בגירושין ובמית' שאין אתה רוצה למכור לי אבל דבר שאינו בעין והיא מוחלת לו אין יכולה לומר נחת רוח עשיתי לו דהא יכולה להעיז ולומר לו למה לך המחילה וכי עיניך נתת בגירושין הלא הכל בידך כבר ועיין לעיל סי' צ' סעיף ט"ו מ"ש שם ועיין בכסף משנה פכ"ב מה"א ועיין לקמן סי' קי"ח סעיף ח':

יג **כל מה שבשטר מחול לך**. כ"כ מהרי"ו דנדוני' לא הוי בכלל כתובה בסתמא כי לשון כתובה אינו רק כתובה ותוספ' ולא היה צריך להעתיק דברי מהרי"ו כי כבר כתבתי כי המ"מ כתב שגם דעת הרמב"ם כן דלא כהרמב"ן והרשב"א ודעת הריב"ש שהרמב"ם מודה להם בנדן שאינו בעין:

יד **לא קנין ולא עדים וכו'**. משמע אף שלא החזירה לו הכתובה מהני מחילה וכן משמע לעיל סי' צ"ו סעיף ב' דאף שהכתובה בידה מהני מחילה דהא צריכה לישבע שלא מחלה

הכתובה ש"מ דמהני מחילה אף דנקיט' כתובה ובמרדכי ספ"ק דסנהדרין מביא ראיה דמחיל לך ותפיס שטרא מהני מהא דאמרינן המוכר שט"ח לחבירו וחזר ומחלו מחול אעפ"י שמסר הש"ח לקונה בכתיבה ומסירה ודלא כמ"ש בסמ"ע סימן י"ב דמחילה בתפיס שטרא לא מהני לדעת הש"ע והמרדכי חולק על הרמב"ם לפי דבריו ולפי מ"ש מוכח דגם הרמב"ם הכי ס"ל:

טו **או דברי תימה**. כתב בכ"מ כי הא דאמרינן יש הן שהוא כלאו ובב"ח כתב דמחילה טמירתא לא מהני ועיין מ"ש ע"ז סימן ק"ג סעיף ב':

טז **מחילתה בטילה**. היינו באונס הידוע אבל אם אין האונס ידוע צריכה למסור מודע' ועיין בתשובת הרא"ש שהביא הטור סוף סי' קי"ח:

יז **בנה יכול למחול וכו'**. למאן דס"ל במוחל ש"ח דאינו משלם רק דמים שנתן הלוקח ניחא הכא אבל למאן דס"ל שהמוחל צריך לשלם כל החוב (שני הדעות הובאו בש"ע מטח"ה סי' ס"ו סעיף ל"ב) וא"כ קשה מאי מרויח במחילה הא צריך לשלם מכיסו ללוקח כל דמי הכתוב' והתוספו' כתבו דנ"מ אם הבן קטן דלא מחייב לשלם מדינא דגרמי דפגיעתו רעה:

יח **יכול למחול לעצמו**. כאן סתם וכתב שיכול למחול לעצמו כדעת הרא"ש שכ"כ ולענין תשלומין דעת הרא"ש שאינו משלם רק דמים שנותן הלוקח או דמיירי בקטן וכמ"ש בסעי' שלפני זה אבל בח"מ סי' ס"ו הביא דעת בעל התרומו' שחולק וס"ל דלא מצי מחיל לעצמו מאחר שהוא משועבד לשלם ואין המחילה מועלת אלא לאינש דעלמא שאין המוחל משועבד לשלם ועיין בספר התרומות שער נ"א שהאריך בזה להביא הרבה ראיות לדין זה:

יט **מי שמכר בחיי אביו כתובת אמו**. עיין ברש"י ותוס' דף צ"א ע"ב בד"ה דזבנה לכתובתה וכו' כי זה דומה לאומר מה שאירש מאבא מכור לך דק"ל לא אמר כלום דהוי דשב"ל:

סימן קו

א **הכותב כל נכסיו**. מלשון הטור שכתב המחלק נכסיו משמע דכותב לאו דוקא אלא אי ש"מ הוא אפילו באמירה ואי בריא הוא אף כתיבה לא מהני אלא מיירי במקנה להם וכן הוא פשוט לשון הגמ' כיון שעשאה שותף בין הבנים משמע היא דומי' דבנים וכל היכ' דבנים קנו באמיר' כגון ש"מ גם היא נעשית שותף באמירה וכל היכ' דבעי בנים קנין גם היא כן ואף על גב דתני במשנה כותב לאו דוק' דמאי כותב אומר כדאמרינן בריש

הכותב וכן אית' בגמ' להדיא ההוא דאמר להו תילת' לברתי וכו' משמע להדיא דבאמיר' גריד' בלא כתיבה עשאה שותף ובב"ח כתב דדוק' כתיבה בעי ואין דבריו ברורים:

ב **לבניו בין זכרים בין נקבות**. אבל בשאר יורשים לא איבדה כתובת' בכך דלא כרשב"ם דהא במשנה קתני לבניו ובגמ' קתני תילת' לברתא משמע דוקא יוצאי חלציו:

ג **ושתקה כשנודע לה**. כלומר אעפ"י שלא חלק לפניה וה"ה אם קבלה בפירוש ונתרצית למעשיו אעפ"י שלא כתב לה קרקע כל שהוא וכר' יוסי ביש נוחלין דף קל"ב דס"ל דקבלה בלא כתיבה מהני וכתיב' בלא קבלה מהני כל ששתקה ואפשר אף בלא כתב כל נכסיו מהני אם קבלה כמו שכתוב בסמוך בהג"ה באמרה אין:

ד **ולפי מה שתקנו הגאונים וכו'**. דוקא לענין שיור לאחר תקנת הגאונים הוי מטלטלין כמקרקעי דהא שייך לו' אף בשיור מטלטלין מיגו דנחתא לשיור נחתא לכולהו ניכסי אבל בכתב לה מטלטלין אף לאחר תקנת הגאונים אפשר דלא מחלה דוקא קרקע דחשיב אמרינן דמחלה וכן הוא בד"מ ובב"ח דלא כב"י אבל בהגה' אלפסי כתב כב"י דאם כתב לה מטלטלי לאחר תקנת הגאונים הרי כאלו כתב לה קרקע ואפשר אם כ' ליורשיו קרקע ולה מטלטלים אף ההגהו' אלפסי מודה דאין זה שותף בין הבנים:

ה **י"א שצריכ' לקיים**. פסק זה תמו' דהא בהדיא אמרינן בגמ' דוקא בדלא שייר ודוקא דכתב לה קרקע כ"ש או בדקבלה בפי' ומחלה הכתובה אבל בשתיקה גרידא ליכא למ"ד והרמב"ן/ והראב"ן /לא כתב רק שאין להאלמנה על שמעון כלום ודינה עם ראובן (דהיינו ע"פ המעשה שבא לפניו שבנו ראובן חלה וצוה לתת החוב שהיה לו אצל דודו שמעון לראובן אביו ואשת בנו של ראובן היתה אצל הצוואה ולא מיחתה ואחר כך הוקל חליו קצת והלך על משענתו בבית וחזר והכביד עליו החולי ושלח אחר שמעון דודו ואחר עדים וצוה לו שהחוב שיש לו בידו יתנהו לאביו ראובן ואז מיחתה אשתו והלך בן ראובן לעולמו ושמעון דודו קיים דברי המת ונתן לאביו ראובן) ועוד הראב"ן לטעמיה אזיל דס"ל דמטלטלי דיתמי לא משעתבדי לאלמנ' רק בדתפסה כמבואר שם בדבריו דלא ק"ל כראב"ן בזה וכ"כ בד"מ סימן ק' בהדיא דלא ק"ל כהראב"ן ולא ידעתי למה העתיק זה:

ו **אבל במה שאמרה אין צריכ' לקיים**. כבר כתבתי ס"ק ג' כל שקבלה בפירוש והסכימה למעשיו ואמר' אין מחילה אין צריכה קנין ואינה יכולה לחזור ואף על גב דבקנה מן האיש וחזר ולקח מן האשה יכולה לומר נחת רוח עשיתי לבעלי היה אפשר לחלק בין בריא לש"מ דבש"מ ליכא חיבה דעיניך נתת במיתה דהא הוא הולך למות ומ"מ מתשוב' מהרי"ו אין ראיה כלל לאמר' אין דהתם מיירי במחלה הכתובה להדי' אך מפסקי מהרא"י

משמע כל שאמר' אין אין יכולה לומר נחת רוח עשיתי ובאמת שהדבר צריך ראיה לחילוק הנ"ל שכתבתי בין בריא לש"מ:

ז **משום שהנכסים היו בידה**. המעיין בריב"ש יראה שזיכה את האלמנ' מטעם דזכו' כתובתה לא מחלה ודמי לב"ד ואפטרופוס שמכרו קרקע היתומים שלא אבדו זכותן כן האלמנה לא אבדה זכות כתובת' כל זמן לא שעבד' עצמה ונכסי' לקיים דברי המת ואם כן לכאור' הריב"ש חולק על מ"ש לפני זה אם אמרה אין על צוואת הבעל צריכה לקיים ומדברי הרב נראה שחילק ביניהם דכשאין הנכסים ברשותה ואמרה אין הכוונה הוא שלא תערער מחמת כתובת' והוי כאלו מחלה הכתוב' אבל כשהנכסים ברשותה הכוונה שתמסור הנכסים ליד מקבלי המתנה ואם ישלמו לה כתובת' ממקום אחר הוא טוב ואם לאו תטרוף מהם דאחריות דנפש' לא קיבל' עליה ובאמת אף שאין חילוק זה מוכרח מ"מ אפשר לאומרו:

סימן קז

א **אף על פי שקנו מידו**. בש"מ דדבריו ככתובים דמי ניחא דנקט אף על פי כלו' דל"ת דהקנין הוי כמו יפוי כח להורות דלמתנה גמורה נתכוין וכגון דכתב בלשון יפוי כח דאל"כ מתנת ש"מ שכתוב בה קנין מגרע גרעה אבל בבריא לא יצדק לשון אף על פי דבלאו קנין פשיטא דלא קני ועיין בח"ה סי' רמ"ו סעיף ד' וסעיף ז' די"א דבקנין לא שייך לו' לא עשאו אלא אפוטרופוס דאין קנין לאפוטרפוסות:

ב **לא עשאה אלא אפטרופא ליורשיו**. אם יש יורשים קטנים או שאין יורשים כאן ניחא דמינה אותה לאפוטרופוס אבל אם היורשים גדולים יכולין לו' אין אנו צריכין לאפוטרופוס כמבואר בח"מ סי' ר"צ סעיף כ"ו בהג"ה ואפשר דמ"מ כל זמן שלא חלקו צריכין לקבל אותה לאפוטרופוס ודוחק לומר דאם הרשות בידם לחלוק הרשות ג"כ בידם שלא לקבל אותה לאפוטרופא:

ג **או שאר יורשין**. זה הוא לשון הרמב"ם וכ"כ נ"י בשם הריטב"א דין אשה אצל שאר יורשין כדין אשה אצל האחין אבל הרא"ש כתב בתשובה הובאה כאן בטור דאם היורשים הם בני אחי הבעל או רחוקים יותר אז הוי מתנה דאינו חושש באלו שיכבדוה:

ד **בין כך ובין כך לא אבדה כתובת**'. עיין בסמוך סעי' ד' די"א והוא דעת הרא"ש דכל שכתב לשון כל נכסיי אף ששייר הרבה אבדה כתובת' ולא אמרי' דלא אבדה כתובת' אלא בכתב לה סך מסויים או שני שלישי נכסיו דאז לא אבדה כתובתה מאחר שלא כתב לה לשון כל:

ה **לאשתו ארוסה או לגרושה**. וה"ה לאשתו נשואה אם כתב לה בלשון המועיל דלא שייך לומר לאפוטרופוס נתכוין וכמבואר בח"ה סי' רמ"ו והובא גם בסמוך סעי' ח':

ו **ואבדה כתובתה אלא א"כ שייר**. טעם אבידת הכתוב' מבואר בסעי' שאח"ז ודין השיור נתבאר בסעי' ד' וכמ"ש לפני זה:

ז **כל אשה שקנתה כל נכסי בעלה**. לשון הרמב"ם הוא זה ופשט לשונו מורה דוקא שקנתה כל הנכסים בלא שיור ולא בכתיבה תליא מילת' רק בקני' ודלא כהרא"ש בסעי' שאח"ז:

ח **איבדה כתובתה ותקרע**. לאו דוקא תקרע שהרי אם קונה נכסים אח"כ גובה כתובתה מהם כמ"ש בסמוך וכן פי' רשב"ם דתקרע לאו דוקא:

ט **או שני שלישים**. נראה ה"ה אם הסכום גדול מנכסיו שכתב שנותן לה נכסים השוים עשרת אלפים וכל נכסיו אינם שוים רק ה' אלפים אפ"ה לא מחלה הכתובה דעיקר המחילה תלויה בכבוד שעושה לה שכותב לה כל נכסיו אף ששייר הרבה כך הוא דעת הרא"ש וכבר כתבתי שפשט לשון הרמב"ם שאינו מסכים לדבריו:

י **שהערים במתכוין**. שידע שיש עליו חובות מוקדמין למתנה ונתכוין להפסידה כתובתה ולא להשתמש במאנא דיקיר:

יא **הראשונה קנתה**. מדלא כלל אותם יחד לאמר כל נכסיי לשתי נשיי ש"מ דלראשונה נתן מתנה ממש בשיור והשניה אפוטרופסת דהוי מתנה בכל ונראה דה"ה אם אמר ב' שלישים לראשונה ושליש לשנייה אף על גב דלא היה יכול לכוללם יחד מ"מ לראשונה נתן לשם מתנה דלא שייך באפוטרופסת לחלק על שלישים והשניה הוי אפטרופסות על המותר:

יב **לאשתו ולבנו וכו'**. דאשתו לגבי בנו כאחר ומסתמא דמילתא עשה לבנו אפוטרופוס ולאשתו נתן במתנה חצי נכסיו ואם כתב חצי נכסי לבני וחצי נכסי לאשתי לבנו נמי הוה מתנה דהוי כנותן לבנו המקצת תחלה בשיור ועיין בח"מ סי' רמ"ו סעי' י' כתב שם כן הדין בבנו ואחר ונראה דה"ה בנו ואשתו אף דיש לחלק קצת בין אשתו לאחר דבאחר לא שייך אפוטרופוס אבל אשתו כל שהקדים בנו לה אפשר דבנו במתנה דהוי שיור ואשתו עשה אפוטרופא מ"מ הואיל וכתב הרא"ש דאשתו לגבי בנו כאחר דמי ע"כ אין לחלק בין אשתו לאחר ואם כתב ב' שלישים לבני ושליש לאשתי לאשתו הוי מתנה השליש והבן אפוטרופוס על ב' שלישים ועיין בח"מ סעיף הנ"ל:

יג **היה לו בן ואשה וכו'**. דין זה הביא הב"י בח"מ סי' רמ"ו מחודשים ד' בשם תשובת הרשב"א ובאמת הטעם הזה שהביא הרב דלמה נתן מקצת לבן שהרי הכל שלו הוא טעם

חלוש מאוד דלמה לא נאמר שמקצת מעות יהיה ביד הבן והמותר תהיה אפוטרופסות אף שכתבתי בחצי נכסי לבני דהוי לשניהם במתנה היינו משום דכתב לכל א' לשון א' חצי נכסיי וע"כ הוי יותר מסתבר לעשות לבן אפוטרופוס מלאשה ואם לבן מתנה ה"ה לאשתו אבל אם אומר סך מסויים לבן יחיד דלא שייך אפוטרופסת ושאר כל נכסיי לאשתי למה לא נאמר דעשה לאשתו אפוטרופוס וכי בשביל שנתן קצת זהובים לבנו תחלה ישתנה הדין דכותב כל נכסיו לאשתו לא עשה אלא אפוטרופא והרשב"א בתשו' נתקשה ג"כ בזה וכתב אף שיש לבעל הדין לחלוק מ"מ כל שבנו מוציא מידה אינו כמוחזק משמע אבל אם הבן מוחזק אין האש' מוציאה מידו עוד כת' שם הרשב"א דכיון שבשעה א' נתן מקצת לבן והשאר לאשה ה"ז כמשייר וכו' וכבר נתבאר סעי' ו' דלראשון הוי שיור ולא לשני ע"כ נרא' דלמעש' דין זה צ"ע ובפרט אם הבן מוחזק:

יד **האחר קנה החצי**. ואם כתב חצי נכסי לאשתי וחצי נכסי לאחר גם לאשתו הוי מתנ' וכמ"ש בסעי' הקדום:

טו **כל היכא שיש להוכיח מתוך השטר וכו'**. עיין בטור שכתב תשובת הרא"ש באחד שכת' צוואה אל יחשבו לי לשטות שאני מניח כל נכסיי לאשתי כו' של' זה מורה שלמתנה גמור' נתכוין דאל"כ למה יחשבו לו לשטות ע"ש ועיין בח"מ סי' רמ"ז:

טז **תמשול בכל הנכסים וכו'**. כלומר אפילו שייר בנכסיו:

יז **ואחריה ליורשיו**. המעיין בהגהו' מרדכי שם היה המעשה שאמר ואחריה לילדי בנותיי והבנו' היו יורשיו והם היו עדיין בחיים והי' דעת השואל מאחר דק"ל כרשב"ג דאין לשני אלא מה ששייר ראשון והרשות ביד האש' למכור א"כ אין זה שיור ואפילו לר' לא הוי שיור הואיל וכל ימי חייה היורשין בידה א"כ לא הוי שיור דכל שיור צריך להיו' מיד ליורשים וריב"א השיב דכל שאמר לאשה ואחריך לפלוני הוי לשון מתנה דמאחר דבלשון אחריך הראשון עיקר והשני טפל ואיך נאמר דהיא רק אפוטרופס' והשני מקבל מתנה ועוד למה בחיי האשה יהיו הנכסים לבנות ואחרי מות האשה לא יהיו לבנות רק לבניהם אלא ודאי למתנה גמורה נתכוין כדי שלא יהיו לבנו' חלק ויאכלו הבעלים הכל משמע מדברי המשיב דאם אמר אחריך ליורשין שע"פ הדין אף אם מכר הראשון היורשין מוציאין מיד הלקוחו' אם כן אין העיקר טפל ואם כן יודה המשיב דהאשה רק אפוטרופס' ואף שנזכר בדברי השואל עוד טענה דשייך אף ביורשין כמ"ש אלא מאן לירות וכו' מכל מקום לא החליט הדבר רק נסתפק בזה וגם לפ"ז דוקא לכל היורשים אבל אם אמר אחריך ליורש אחד מן היורשים דלא ק' אלא מאן לירות היא רק אפוטרופסי':

יח **כיון שהעמיד ירושת התורה וכו'**. לפי דין זה בחנם מגיה הרב סעיף ז' במי שיש לו רק בן אחד ואשה דנתכוין למתנה גמורה אם שייר לבן דהא אפילו יש לו הרבה בנים נמי אמרינן דלא עשאה (אלא) אפטרופא הואיל וקיים ירושה דאוריית' בחד בן ועוד בח"מ סי' רמ"ז סעיף י"א כתב דאם אמר חצי נכסי לבני פלוני וחצי נכסי לבני פלוני הראשון הוי מתנה והשני אפוטרופוס ולמה לא אמרינן הואיל והעמיד ירוש' דאוריית' בבן הראשון אם כן גם השני הוי מתנה כמו דאמרינן הכא אלא ודאי לא סביר' ליה להרא"ש סברא זו דלא מיקרי שיור אלא מה שנשתייר אחר המתנה לא מה שנתן קודם המתנה דהא לשני נתן כל אשר לו בלא שיור ואם כן ה"ה הכא אצל הבנות לדעת הרא"ש לא הוי שיור וא"כ הרב מזכה שטרא לבי תרי דכאן פסק כרב האי ובח"מ פסק כהרא"ש:

יט **לצדקה הוי שיור**. הטעם מבואר שם דכל שיור אף שמשועבד לפרוע ממנו חוב מ"מ הוי שיור ה"נ אף שישלמו לצדקה מכל מקום קודם תשלומין ברשותייהו הוא וגם יכולין לשנותו וליהנות מהם כל זמן שלא בא ליד הגבאי וע"ש:

כ **ויש חולקין**. גם הרא"ש בתשוב' שהוב' בטור כתב ומה ששייר לתת בעד נפשו לא הוי שיור אף אם נתן הרבה דמתנ' של האשה לא חיילא אלא לאחר מיתה ובאותו שעה אין כאן שיור משמע דלית ליה ההוא סברא דיכול לשנות וליהנות מהם קודם תשלומין:

סימן קח

א **או בריא שקנו ממנו**. אין דעה זו מוסכמת שכבר נתבאר בח"מ סי' רנ"ג שכל לשון שהוא להבא כגון יטול יזכה יחזיק יש מחלוקת בדבר אי מהני בבריא בקנין ודעת הרמב"ם ור"י מיגאש דהוי קנין דברים וצריך לפרש דברי הרב שכוונתו בריא שקנו ממנו בלשון המועיל לכל חד כדאי' ליה וכמ"ש המ"מ לדעת ר"י מיגאש דמיירי דאמר ליה בלשון הקנאה ולא בלשון תיטול:

ב **תיטול אשתי כא' מן הבנים**. אף על פי שאם עשאה יורשת כא' מן הבנים לא אמר כלום דאין בידו להוריש מי שאינו ראוי ליורשו אפ"ה כי אמר תטול לשון מתנה הוא ולא אתי כא' מן הבנים ומבטלי':

ג **יתר על כתובתה**. אף על גב שנתבאר לעיל סי' ק"ו שאם עשאה שותף בין הבנים אבדה כתובתה על פי האופנים שנתבאר שם הכא לאו מחלק הוא ולטפויי קאתי:

ד **כא' מהבנים שבשעת מיתה**. אבל אם מת א' מן הבנים לאחר מיתת האב דבר פשוט הוא שאין לאשה זכות בחלק בן המת וכמו שכתב המ"מ:

ה **הנותן מתנה לאשתו או לבנותיו**. כלומר שנתן לאשתו או לבתו שיטלו חלק כא' מן הזכרים ורוצה להערים וליתן במתנה אח"כ רוב נכסיו לבניו כדי שלא יגיע לאשה רק חלק קטן בין הבנים וכן אם נתן לבנותיו חלק בין הזכרים יערים ויתן לאשתו מתנה מרובה כדי שלא יגיע להם רק חלק קטן בירושה ועיין בתשובת מהרי"ל סי' צ"ב:

סימן קט

א **ש"מ שאמר תנו מאתים זוז**. אבל בריא האומר תנו ר' זוז אעפ"י שקנו מידו לא מהני דאין מטבע נקנה בחליפין ובב"ח כתב דהוו קנין דברים:

ב **לאשתי כראוי לה**. עיין דין זה בח"מ סי' רנ"ג והטעם משום לישנא יתירה:

ג **ויש מי שאומר דהוי מתנה**. בח"מ סי' הנ"ל הכריע כסברא הראשונה:

ד **במתנה בשעת מותו**. לאו דוקא בשעת מותו רק החילוק הוא בין מתנה למכר והטעם הוא כי הצמידים מחוברים במלבוש רק שיש להם שם בפני עצמו וכל שיש לו שם בפני עצמו אעפ"י שמחובר לקרקע אינו מכור ובמתנה קנה הכל ע"כ הנותן מתנה לאשה כל מלבושיה סתם אף הצמידים המחוברים בכלל וליכא למימר למה לא פירשה האשה שיכתוב לה אף הצמידים משום שהיא מתביישת לשאול ממנו אבל בשעת נשואין כל מה שכותב לה אז הוי כמכר שהיא מוכרת עצמה לו ואינה מתביישת לו' תכתוב לי הצמידים בפני עצמם ומאחר שלא כתב לה הצמידים בפני עצמם ויש להם שם בפני עצמם אינם בכלל המלבושים והצמידי' הם שלו:

סימן קי

א **אעפ"י שאין בעלה עמה**. משום דזכין לאדם שלא בפניו וכתיבת השובר זכות הוא לו ועיין בב"ח בתוספו' דף קס"ו שהקשו ניחוש שמא כתב בניסן וכו' ע"ש:

ב **ובלבד שיהא מכירה**. כלו' שיכיר האשה ובעלה דאם אין מכיר אלא האשה לבדה זימנין דכתבה האשה שובר ויהבה לגברא דלאו דילה ואותו האיש שם אשתו כשמה אבל אם מכיר שניהם לא חיישינן שמא תתן לאיש אחר ששמו כשם בעלה ושם אשתו כשמה דזה מילתא דלא שכיחא:

ג **והבעל נותן שכר הסופר**. משמע אפילו באבדה הכתובה וכן הוא בטור דאם היה הכתובה בידה לא היה צריך הבעל לשובר אף שהיא הגורמת אפ"ה צריך לשלם שכר השובר אם חפץ בשובר אבל אם אינו חפץ בשובר א"צ לשלם שכר הסופר:

ד **כי טעה בה**. כלומר כי יעקב הוציא שובר ששילם הכתובה ללאה אשתו ובאה לאה אל העדים ואמרה הלא מעולם לא אמרתי לכתוב לכם שובר אם העד ת"ח יכול לו' אשה

אחרת היתה והגידה לי שהיא לאה אשת יעקב וטעיתי בה סברתי שהיא לאה ואני רואה עתה שטעיתי ואין את אותה אשה שהיתה לפני ובגמ' אמרינן אם הת"ח אומר ברי לי שאת היא האשה שהיתה תחילה לפני בשעת חתימת השובר ואחר כך רוצה לחזור מדבריו אינו נאמן דכיון דדקדק ועיין בסמ"ע סי' מ"ט סעיף קטן ו' אם התלמיד חכם אומר אני לא הכרתי שמה רק אחרים הטעוני והגידו לי ששמה כך ע"ש שהאריך בזה:

ה **בזמן שהאשה מודה וכו'**. וליכא למיחש לקנוניא דכיון דקי"ל כשמואל דהרשות בידה למחול א"כ ליכא חשש קנוניא ועיין ברא"ש פ"ק דמציעא ובתוס' פ' הכותב הובא בב"ח כאן:

ו **ואם אינה מודה וכו'**. וממילא הכתובה בחזקתה וטורפת הלקוחו' הואיל ואיתרע השובר בנפילה ומ"מ לא קרעינן השובר דאולי יבואו עדים ויעידו כי השובר טוב ותתרע הכתובה והיה נראה אף שהיא מודה שממנה נפל לא קרעינן לשובר דאולי יביאו הלקוחו' עדים השובר טוב ואפשר כיון שהבעל מודה שממנה נפל והשובר אתרע בנפילה קרעינן לשובר וע"כ אמרו אין הבעל מודה וכו' אבל הבעל מודה יחזיר לאשה דהא אף שלא יחזירו מ"מ היא טורפ' מן הלקוחו' עם הכתובה שבידה:

סימן קיא

א **וי"א שאף תוספ' בכלל**. לא ידעתי למה כת' זה בשם י"א הא גמרא ערוכה היא ר"פ אף על פי חשיב כמה דברים שתו' כתובה ככתובה וחד מינייהו כתובו' בנין דכרין:

ב **כיצד נשא אשה וכתבות' ונדונייתא אלף וכו'**. לאו דוקא ה"ה אם סך הכתוב' שוה יש תועלת בכתוב' בנין דכרין אם יש לאחת יותר בנים מלחברתה:

ג **ומתה בחייו ואח"כ נשא אשה אחרת**. לאו דוקא שנשא האשה האחרת אחר מיתה הראשונ' ה"ה נשא אותה בחיי הראשונ' או נשא אותה בבת אחת וכמ"ש בסמוך סעיף ד':

ד **על כדי כל הכתובות דינר**. ואין לתמוה דינר א' לשני זכרים ודינר א' להרבה זכרים דכל מידת חכמים כך הוא:

ה **אלא כשעת מיתת אביהם**. ואם היו מרובין בשעת מיתה ונתמעטו בשעת חלוקה כבר זכה בן הגדולה בכתובת אמו ואם נתמעטו אח"כ ולא נשאר שיעור שתי כתובו' אזי הפסיד כל א' לפי חלקו שהי' לו בנכסיו עד מחצה לפי מה שנתבאר בסעי' א' שלזה מגיע אלף ות' ולזה ת"ר נמצא אם רק עמדו הנכסים על אלף חולקין הנכסים על ך' חלקי' ולוקח זה י"ד חלקים וזה ו' חלקים נמצא זה לוקח תש"ע/ ת"ש /וזה ש"ל/ ש' /:

ו **אף על פי שיש עליו ש"ח וכו'**. הטעם דבפריעת החוב ג"כ מקיימי' נחל' דאוריית' כאלו הוו חולקים הדינר ביניהם ומ"מ אם אין כאן מותר דינר ויש כאן ב"ח א"א דבפריעות החוב מקוים נחלה דאורייתא והשטר יחלקו ביניהם לפי ערך הכתובו' דק"ל ב"ח מכאן ולהבא הוא גובה ומיד בשעת מית' כשאין שם מותר דינר זכו בני הקטנים לחלוק בשוה:

ז **כנגד היותר אינו ממעט**. נראה הא דנקט נגד היותר לאו דוקא ה"ה אם החוב יותר מהמותר דאין סברא לחלק ביניה' מאחר דק"ל ב"ח מכאן ולהבא הוא גובה ואינו מגרע כח המותר וזכו מיד בני הגדולים מה לי ב"ח קטן נגד המותר או ב"ח גדול הרבה וסוף סוף זכו מיד בני הגדולים ופורעין החוב והמותר יחלקו כפי ערך הכתובו' ולא ידעתי למה כתב דין זה בשם י"א בסעי' שאח"ז דגם הרמב"ם הכי ס"ל אף על פי שכתב כנגדה מותר וכן מוכח מדברי המ"מ בהא דכתובה נעשית מותר לחברתה כתב יש מי שכתב שאם אינו מספיק לב' הכתובו' וכו' ע"ש וכן פסק וסתם בסעי' ט' ועיין מ"ש שם:

ח **אף על פי שלא הניח יותר על ב' הכתובו'**. ה"ה אם לא הניח כדי שתי הכתובו' רק מותר דינר על כתובת בנין דכרין ואף על פי כשיקחו בני האחת כתובתה בתורת חוב לא ישאר כב"ד במלואו אפ"ה שייך כב"ד דגם לחצאין תקנו כב"ד וכ"כ המ"מ וכמו שהעתקתי מקצת לשונו לפני זה וכ"כ בסמוך סעיף ט':

ט **ואח"כ יורשים בני הראשונה כתובת אמם בתנאי זה**. דכתוב' נעשית מותר לחברת' ולא חיישינן לאנצויי שיאמרו בני השניה למה תטלו בירושת אבינו יותר ממנו כי מה שאנו נוטלין אין זה ירושה מאבינו רק מן האם אנו יורשים כתובה שלה:

י **ואם מתה קודם שתשבע**. שאז חושדין אותה שנפרעה בחייה כתובת' ע"כ אין לבני' חלק בכתובת':

יא **וכ"ש אם מתו שתיהן וכו'**. וכלו' ונשבעו קודם שמתו דאל"כ חולקין הבנים בשוה כמו שיתבאר בסמוך סעיף י"א:

יב **לפיכך בני הגרושה נוטלין תחלה**. היינו אם נשבעה הגרושה קודם מותה או שמתה הגרושה קודם שמת הוא דה"ל מת מלוה בחיי לוה:

יג **אין כאן כתובת בנין דכרין**. כבר כתבתי הטעם דפריעת ב"ח אין כאן נחלה דאורייתא כל זמן שאין שם מותר דינר דב"ח מכאן ולהבא הוא גובה ומיד זכו כל הבנים לחלוק בשוה:

יד **מותר על כתובה ראשונה אפילו דינר וכו'**. וזה כדעת הי"א בסעיף ז' וכבר כתבתי דבחנם כתב בלשון י"א דגם הרמב"ם הכי ס"ל וכמו שכתב המ"מ וכן משמע מדברי

הרמב"ם שכתב בדין ז' בניה קודמין לירושת כתובתה מדקאמר קודמין משמע אף שלא ישאר לבני אחרת כתובת בנין דכרין במלואו:

טו **והשנייה קיימת**. ואף על גב דהכא איכא למיחש טפי לאנצויי שאין בניה נוטלין כלום אפ"ה קמ"ל דלא אבדו בני המתה כתובת בנין דכרין כל שיש מותר דינר:

טז **חולקין כל הבנים בשוה**. דלא תקנו כב"ד רק כשהבעל יורשה אשתו ולא כשמת הוא בחייה אף שלא נשבעה על כתובתה וגם היא נחשדת שלקחה צררי:

יז **אבל אם מחלה כתובתה לבעלה וכו'**. כבר כתבתי בסי' ק"ה דנראה אף אם לא מחלה כתובתה רק מחלה לו תנאי כתובה כולו או מקצתו הרשות בידה ולא דמי למחייב לזון בת אשתו דאין פטור האם מועיל ובסי' שאח"ז מביא הרב בהג"ה שהראב"ד חולק במזון הבנות וגם המ"מ הניח הדבר בצ"ע ועיין בר"ן:

יח **נתן כל נכסיו לאחרים במתנת ש"מ וכו'**. עיין ברא"ש פ' האומר שהכריח זה בראיות ועיין בהשגו' הראב"ד ובמגיד משנ' ועיין בב"י בח"מ סי' רנ"ב ומ"ש שם בשם הר"ר יהודא בן הרא"ש ושנחלק עליו ועיין בד"מ ריש סי' זה מ"ש בשם המרדכי:

סימן קיב

א **אפילו לא נכתב בכתובה**. כלו' שכתב שאר תנאי כתובה ולא כתב תנאי זה בנן נוקבן וכו' אמרי' דט"ס הוא אם לא שנכתב בפי' שהתנה עמה בפי' שאל יזונו בנותיו מנכסיו דמהני וכמו שיתבאר בסמוך סעי' י' דכל תנאי שבממון קיים:

ב **ובמקום שאין כותבין**. דכשם שנתחייב בגוף הכתובה בתנאי ב"ד כך נתחייב בכל תנאי כתובה אבל במקום שכותבין כתובה ונאבדה ממנו הכתובה דעת הרמב"ם שטוענין ליתמי שמא מחלה הכתובה ואבדה כל תנאי כתובה וכמו שנתבאר בסימן צ"ג סעיף י"ח:

ג **וי"א דאפילו במקום שכותבין כתובה**. לעיל סימן ק"ה סעיף ד' סתם כדעת הרמב"ם וכאן לענין מזונות הבנו' הביא דעת הראב"ד החולק על הרמב"ם באשר גם המ"מ הניח הדבר בצ"ע לענין מזון הבנות ועיין בסי' צ"ג סעיף ט' ועיין בר"ן:

ד **מחלה אמה כתובתה בפירוש**. לא נתבאר אם מחלה אמם תנאי זה של מזונות הבנות בפי' אם מהני מחילה לדעת הראב"ד:

ה **וכן אם נתגרשה האם**. כלומר אף על פי שאין לה מזונות יש לבנות מזונות אחר מיתת אביהם ולא תימא לא עדיפי הבנות ממנה דאתו מחמתה דהא אפילו מתה בחיי בעלה

לא הפסידו הבנות תנאי שלהם וכ"כ בטור אבל מבני חרי ניזונית אף על פי שגירשה ולא אמרינן כבר נתבטל תנאי ב"ד וכו':

ו **מעשה ידיה ומציאתה לעצמה.** משא"כ גבי אלמנה הניזונית מן היורשים נתבאר לעיל סימן צ"ה דמעשה ידיה של יורשים ומציאתה לעצמה אבל בתו ניחא ליה בהרוחה דידה וגם מעשה ידיה של עצמה:

ז **נתארסה בעודה קטנה וכו'.** אף על פי שארוסי קטנה מדרבנן אפ"ה אבדה מזונותיה לדעת הרמב"ם ועיין בר"ן מ"ש בשם הרשב"א:

ח **והארוס חייב במזונותיה.** שהרי אין לה מזונות מאחיה ואינה בוגרת כדי שתזון את עצמה וכו' ואין אדם רוצה שתתבזה ארוסתו וכו' וכ"כ הרמב"ם ולפי זה אין הארוס חייב לזונה רק עד שתהיה בוגרת דהא משבגרה הפסידה מזונותיה אף אם לא נתארסה וזה לשון הר"ן בכתובו' דף תפ"ט ע"א אפשר דלית לה מזונו' אלא עד שעת בוגרת דלא מפסדה טפי אמטולתיה:

ט **שנתארסה מעצמה.** אף על פי שאין מעשה קטנה כלום אפשר דמיירי שעשתה מדעת אמה או שהגיעה לעונת הפעוטו' ועיין בסי' קנ"ה:

י **נשאת הבת ומיאנה או נתגרשה.** זה הוא ל' הרמב"ם ומשמע מפשט לשונו שאף שנתגרשה או נתאלמנה מן הנישואין אפ"ה חוזרת לבית אביה ויש לה מזונות וכ"כ המ"מ אבל רש"י ותוס' והר"ן פירשו דוקא אלמנה מן האירוסין אבל מן הנשואין שוב אין לאביה רשות בה ולא היא בו אבל מיאון אף משנשאת חוזרת לאביה דכל מיאון עוקר לנשואין מעיקר':

יא **דוקא בחיי אביה.** ואפי' בחיי אביה דוקא נתאלמנה או נתגרשה מן האירוסין אבל מן הנשואין כבר נעשית יתומה בחיי האב אבל התוספו' כתבו בשם ר"ת אף מן הנשואין חוזר' לבית אביה כל שאביה חי ועיין בכתובו' דף נ"ג בתוספו' בד"ה אלמנה בבית אביה וכו':

יב **יבם אשת אחיו וכו' ואם היו לאחיו נכסים וכו'.** דאם לא היו לאחיו נכסים דאז כתובתה על היבם ופשיטא דתנאי כתובה נמי עליו אבל אם היו לאחיו נכסים דאז כתובתה על נכסי בעלה הראשון ות"כ פשיט' דלית לה מראשון דהא הראשון לא כתב לה רק בנן נוקבן דיהוי ליכי מינאי והיא לא ילדה לו אבל מן השני מבעיא אף דאין לה כתובה עליו כל שיש נכסים מן הראשון אבל תנאי כתובה יש לה על השני דכיון דאינה ניזונו' מנכסי ראשון כמאן דלית ליה לראשון דמי:

יג **וכן בת אנוסתו**. דכל אנוסה אין לה כתובה ומבעי' ליה בגמר' בתנאי כתובה אם יש לה או אין לה וכתב הרא"ש דה"ה באנוסה גופה מצי למבעי אם יש מזונו' לאחר מיתת בעלה (וסיים הרא"ש וכיון דעלו בתיקו לית לה דכל תיקו דממונא חומר' לתובע וקולא לנתבע):

יד **שנולדה לו בעודה ארוסה**. אבל נתעברה קודם שנשאה וילדה אחר שנשאה קרינן בנן נוקבן דיהוי ליכי וכו':

טו **ואח"כ נשאה**. אבל מת קודם שנשאה כיון דהיא עצמה לית לה אף בתה לית לה כ"כ הרא"ש בשם הראב"ד והר"ן פי' דמיירי שמת קודם שנשאה וכתב לה כתובה מן הארוסין ומבעי' ליה בתנאי כתובה:

טז **פוסקין לה דבר המספיק לה בלבד**. עיין לקמן סי' קי"ד סעיף ו' במה שאכתוב מזה שם:

יז **או נתן האב במתנת בריא**. אבל אם נתן במתנ' ש"מ כבר נתבאר לעיל סימן צ"ג סעיף כ' ובטור בסי' זה שהאשה והבנו' ניזוני' מהם אם אין כאן בני חורין וי"א דאם נתן מטלטלין במתנת ש"מ לאחרים אין האשה ניזוני' מהן ולבניו י"א אפילו במתנ' בריא הוי כירושה עיין מ"ש שם ועיין בסי' קי"א סעיף י"ד:

יח **מכרו או משכנו וכו' אינה נזוני'**. ואם יש לה מזונו' מן הדמים שקבלו בעד הקרקע נתבאר לעיל סי' צ"ג סעיף כ"א לקמן סעיף י"ד:

יט **ואפילו היו בשעת קנין**. אף על גב דלגבי בת אשתו אם קנו ממנו הרי היא כב"ח וגובה מזונותיה ממשעבדי כמו שיתבאר בסי' קי"ד אמרו בגמ' בכתובו' דף ק"ב ע"ב דבנותיו כיון דאיתנהו בתנאי ב"ד אימור צררי אתפסינהו והקשו שם בתוספו' בד"ה אימור צררי אתפסינהו א"כ כתובה נמי לא תגבה ממשעבדי אימור צררי אתפסה ואנן ק"ל דכתובה גובה ממשעבדי ותירצו דבתו עדיפא ליה מאשתו דניחא ליה בהרווחה דידה וחיישינן טפי לצררי לגבי משעבדי דלא מהני אפילו שבועה וה"ה דהמ"ל ולחלק בין בת אשתו לבת דבת אשתו לא ניחא ליה בהרווחה אלא איצטריך לטעמים דתנאי ב"ד שאם קנו ממנו לזון את בתו מחיים או לאחר מיתה ולאחר שתתבגר דאז לא אכלה בתנאי ב"ד היתה גובה ממשעבדי ולא חיישינן לצררי אלא היכא דאיכא תרי טעמי דאכלה בתנאי ב"ד וניחא לה בהרווחה ומשמע שם מדברי התוספו' בתחל' הדבור דאם הודה האב בשעת מותו דלא אתפסה צררי לא חיישינן לקנוניא וגובה ממשעבדי בשבועה אם היו בשעת קנין:

כ **אבל אם קנו ממנו לאחר נשואין**. לאו דוקא לאחר נשואין ה"ה בשעת נישואין אם כתב ליה שטרא באפי נפשיה דדעת הרמ"ה בעל דעה זו דלא חיישינן לצררי אלא היכא דקנו מיניה דרך כלל על הכתובה ועל כל תנאי כתובה דאז אפשר דנתן צררי לבנותיו והא דלא לקח השטר מהם דהשטר לא עליהם נכתב רק על שם האשה אבל אי כתב שטר באפי נפשיה על שם הבנו' או קנו ממנו לדבר זה בפני עצמו בין אחר הנישואין בין בשעת הנשואין כל זמן שאין ביד הבנים שובר לא חיישינן לצררי רק הבנו' נשבעים וטורפין מן המשועבדים דהיה לו ליקח השטר או לכתוב שובר ולמסור ביד בניו כדי שלא יבואו הבנות לתבוע פעם שנית מהם:

כא **אם פסק עם האשה**. כלומר אם קנו ממנו אחר שנולדו הבנות או שחייב עצמו בשטר באופן המועיל שלא מתנאי כתובה רק חייב עצמו נזון בנותיו מחיים קודם מותו או לאחר מותו אחר שנתארסו או יבגרו דכל חיוב שאינו מתנאי כתובה דמי למחייב לזון בת אשתו והוי כב"ח וטרפי ממשעבדי וכן הוא בתוספו' כמ"ש לעיל בס"ק י"ט דלא אמרינן צררי אתפסה אלא בדאיכ' תרתי לטיבותא דאכלה בתנאי ב"ד וגם בתו דניחא ליה בהרוחה אבל בת אשתו ואשתו דלא ניחא ליה בהרוחה דידהו או בתו דקנו ממנו דבר שאינו בתנאי ב"ד לא חיישינן לצררי וגובה ממשעבדי בשבועה כשאר ב"ח והא דנקט כאן אף אחר שיבגרו לאו דוקא וחדא מינייהו נקט וה"ה כל דבר שאינו תנאי כתובה כגון אחר שיתארסו או לזון אותם בחייו אחר שש:

כב **מוציאין מהן מזונו' כו'**. כלו' נותנין הנכסים ביד ב"ד או אפטרופוס שלהם לצורך הבנו' וכבר נתבאר סעיף ז' שכסו' ומדור בכלל מזונו' ופרנס' נישואין אינם בכלל ודלא כרשב"ם ועיין בב"ח ואין דבריו מוכרחין:

כג **וי"א דאסור לבנים למכור אפילו וכו'**. נראה היינו כל הנכסי' או רובן שלא ישאר לבנו' מזונו' עד שיבגרו אבל אם ישאר לבנו' כדי שעבודן למה לא ימכרו לכתחלה הא כבר פסק דאין מחוייבים הבנים לצמצם במזונו' ולדבר מצוה אפילו כל הנכסים מותר למכור מאחר דהנכסים ברשותן אעפ"י שלא יהיה לבנות ממה ליזון לא עדיפי מהבנים בנכסים מרובים:

כד **יזונו אלו ואלו יחד**. כלומר והנכסים בחזקת שניהם ולא כמרובין ולא כמועטין:

כה **וע"י המטלטלין יהיו מרובין ירשו הבנים**. ק"ק למה לא יאמרו הבנו' א"א בתקנ' הגאונים ויניחנו אותנו על דין התלמוד ויהיו הנכסים מועטין דהא ק"ל כל האומר אי אפשי בתקנו' חכמים שומעין לו וי"ל דמאי חזית דניזל בתר בנות ניזל בתר בנים ולגבי דידהו הוי מרובים:

כו **מיהו במקום דכותבין בכתובו' וכו'**. אריש קאי אם לא הניח אלא מטלטלין מועטין:

כז **הוי מועטין בשעת מיתה ונתרבו**. אף ע"ג דלעיל בסימן קי"א גבי כתובת בנין דכרין סעיף ה' לא פסק כן עיין בתוספות שהקשו קושיא זו ועיין בב"ח:

כח **עמדו כבר בדין ופסקו להם**. ה"ה אם כבר באו הנכסים ליד ב"ד והעמידום ביד אפטרופוס לזון הבנו' אפ"ה אם נתרבו חזר לדין מרובין:

כט **יש להם דין נכסים מרובים ונתמעטו**. כן הוא ל' הטור ולא ידעתי למה לא סתם וכתב יש להם דין מרובים לענין מכירה לצורך מצוה ושהבנו' ניזונות מתחת ידם:

ל **ונדחו הבנו' אפי' ממעו'**. וכו' דלאו הני זוזי שבק אבוהון וזה הוא דעת הרא"ש אבל רב האי חולק כמו שכתוב בטור ובח"מ הביא שני הדעו' בסי' ק"ז ולא הכריע וכאן לא הביא רק דעת הרא"ש:

לא **דדוקא קודם שהחזיקו הב"ד בנכסים**. אף על פי דלגבי מועטים ונתרבו ס"ל להרא"ש כדעת המפרשים אפילו לאחר שהחזיקו ב"ד הנכסים ביד הבנו' אבל כאן גבי מכירה דעת הרא"ש כאותן מפרשים דס"ל דוקא קודם שהחזיקו הב"ד ועיין בב"ח:

לב **ויש עליו חוב**. אין חילוק בין חוב בשטר לחוב בע"פ לא כנ"י דדוקא כתובה ממעט מטעם שכתב הרא"ש (הביאו הב"י סי' זה ס"ק י"ט) אבל לא ש"ח:

לג **וי"א שממעטים**. טעם הי"א דס"ל דאלמנה קודמ' לבת ולבן וע"כ צריכין להוציא בתחלה מזונותיה עד זמן שאומדין ב"ד שראויה לחיו' וכמו שנתבאר לעיל סי' צ"ג וכיון שמוציאין מזונותיה בתחלה ודאי דממעט':

לד **וי"א שאין ממעטין**. דס"ל כדעת היש חולקין בסעיף שאח"ז דאין האלמנה דוחה לא הבן ולא הבת רק יזונו שלשתן יחד כשהנכסים מרובים בלא האלמנה ולא אמרו האלמנה קודם לבת אלא בנכסים מועטים ויש ג"כ בן דאז מאחר שהבת דוחה הבן אז האלמנה דוחה הבת ותזון היא לבדה ועיין בב"ח שהביא דברי מהרש"ל:

לה **מזונו' הבת קודמת לכב"ד**. ק"ו הדברים אם נדחי' ירושת התורה מפני מזונו' הבת לא יהא נדחה כב"ד שהוא תנאי ב"ד ל' הרמב"ם:

סימן קיג

א **ונותנין לה**. אין הפי' שנותנין לה מיד וכמו שיתבאר לקמן סעי' ד' רק שב"ד אומדין דעתו לפי הנכסים שנשארו ממנו ופוסקין לה ב"ד מה שראויה ליטול ונוטלתו בשעת נשואין והנכסים משועבדין לה מיד בשעת מיתה וכל מי שקנה קרקע מהאחין טורפת מן הלוקח כמו שיתבאר בסעי' ה':

ב **בת בחייו אומדין בה**. משמע אפי' להוסיף על עישור נכסים וזה הוא דעת הרמב"ם כמ"ש המ"מ ובסמוך סעיף ב' בהג"ה כתב פלוגתא בזה:

ג **פרנסה מנכסי האם**. אף על גב דמשנה שלימה שנינו (פרק יש נוחלין) הבנות ניזונות מנכסי האב ואין ניזונות מנכסי האם מ"מ דעת הרמ"ה לחלק בין מזונות שהוא תנאי כתובה דלא שייך בנכסי האם אבל פרנסת נשואין שוה הוא בנכסי האם כנכסי האב כ"כ בנ"י בשם הרמ"ה:

ד **ויש חולקין**. הרב מהרי"ל בתשובה הביא ראיה לזה דבפרק מציאת האשה (כתובות דף ס"ח ע"ב) דחוק לפרש על מה שאמר שם רב הונא פרנסה (פרש"י לנדוניא) אינה כתנאי כתובה ואם איתא לישני להך מילתא דנגבית מנכסי האם משא"כ במזונות כדתנן וכו' אלא ודאי דוקא מנכסי האב יהבינן עישור נכסי וכו':

ה **אין לו ליתן לבתו יותר מעישור**. הטעם דהוי בעבורי אחסנתא מבניו ובמרדכי ובראי"ש הביאו תשובת גאון שראוי לנדות מי שמרבה ליתן לנדן בתו ע"ש:

ו **אינו מתנאי כתובה**. ע"כ אשה המוחלת כתובתה לבעלה אפילו לדעת הרמב"ם דס"ל דאין לבנות מזונות אבל פרנסה לא אבדו הבנות גם הרשות בידו לצוות שלא ליתן פרנסה להם כי אין זה חיוב על האב רק חיוב על הבנים כל זמן ששתק האב:

ז **לפי תקנת חכמים וכו'**. כלו' שתקנו שכתובה ותנאים נגבין אף מן המטלטלין אבל על פרנסה לא תקנו ומטלטלי דיתמי לא משתעבדו להו ודיין לבנות שיקחו פרנסה מן הקרקע אף על גב שהיא ב"ח דאחין:

ח **משכירות הקרקע**. פשיטא השכירות שיוצא מן הקרקע אחר מיתת האב ודאי גובה מהן דהא מיד במיתת האב נשתעבדו כל הקרקעות להן אלא אפילו מה שעלה בחיי האב כל זמן שלא הגיע זמן השכירות בחיי האב הוי השכירו' כפירות המחוברין לקרקע וצריכין לקרקע שדינן כקרקע אבל ודאי אם עבר הזמן בחיי האב אין השכירות כקרקע והא דכתב אם לא גבו היתומים לאו דוקא גבו אלא אפילו לגבות ונקט גבו אפי' אינו ראוי לגבות כגון שעדיין לא הגיע הזמן ועיין במ"מ ובר"ן ובתוספות ובנ"י:

ט **ומן הראוי**. הטעם שאין לה חוב על אביה שנא' שמאחר שמת אביה בחיי זקינה ואח"כ מת זקינה הוי נכסי הזקן לגבי אביה ראוי שהרי היא ב"ח של האחין ע"כ כשיורשו האחין את הזקן גובה מהן ומ"מ אינו גובה רק עישור נכסי האב:

י **וי"א דאף כששמין אין שמין אלא בקרקע**. כלו' אם אין יכולין לידע אומדן דעתו של אב וצריך ליתן לה עישור אז אין נותנין לה רק עישור של קרקעות אבל כשאומדין דעת האב בין קרקע בין מטלטלין הכל שוה וגם הרמב"ם מודה בזה לדעת הרא"ש והר"ן ולא

נחלקו רק בעישור דלדעת הרא"ש והר"ן עישור של כל הנכסים גובה מן הקרקע ולדעת הרמב"ם אינו גובה רק עישור של קרקע:

יא **ואם היו כאן ב"ח**. פי' ב"ח של האב שהן מוקדמים לפרנסת הבנות שהם ב"ח של האחין אבל ב"ח של האחין אינם יכולין לדחות את הבנות שהם ב"ח כמותן ואזלינן בתר קדימה:

יב **לסלק אותן בקרקעות**. אף על גב דמטלטלין קודמין לקרקעות היינו מן הלוה אבל מן היורשים קרקע קודמת כל זמן שלא כתב בשטר שיגבה מטלטלי בין בחייו בין במותו כמו שנתבאר בח"מ סי' ק"ז א"נ מיירי שהב"ח אינו מקפיד:

יג **ונ"ל דה"ה לענין שטר חצי זכר וכו'**. וכתב בד"מ ואין לחלק דשאני התם דסתם שעבוד ב"ח על הקרקע ע"כ יכול לסלק הב"ח בקרקע אבל הכא מנ"ל לסלק את הב"ח במטלטלי ולהשאיר קרקעו' זה אינו דהרשות ביד האב לסלק במטלטלי ובזוזי וה"ה ביד הבנים ותמיד הנכסים בחזקת בנים ויד המוציא מהם על התחתונ' עכ"ל ומשמע לפי זה אם יש לאחד הרבה חתנים ונתן לכל א' שטח"ז כנהוג על סך גדול והברירה ביד הבנים לסלקו בחצי חלק זכר דאם ירצו הבנים לסלק לא' ליתן לו סך גדול ולאחרים ליתן בחצי ח"ז אין האחרים יכולין לומר אין אתם יכולין למעט חצי חלק זכר שלנו ומאחר שהברירה בידך לסלק כל א' בחצי ח"ז אין בידך לרבות לא' דהא גם כאן הברירה ביד הבנים לשלם במטלטלין כדי לגרוע חלק החתנים ובאמת כך ראיתי בספר שארית יוסף שחיבר הרב מהרר"י כ"ץ מקראקא והדבר צ"ע ואינו דומה לנ"ד כלל דהכא כל א' יכול לשלם לב"ח בין בקרקע בין במטלטלין כל מה שהוא לו טובה אבל לשלם לחתן א' יותר מן המגיע לו דהא יד בעל השטר על התחתונה ואם הסך גדול יכול לסלקו בחצי ח"ז איך ישלם לו הרבה כדי לחוב לאחרים זה הוא ודאי נגד המושכל:

יד **נותנין הכל לשני**'. אף על גב דהבני' לא ירשו כלום ומיעקרא נחלה דאוריית' ועיין בב"ח שכתב שדברי הראב"ד הם ליתן כל המטלטלין ולהניח קרקע או להיפך ואין דבריו ברורים ופשט דברי הראב"ד הם כאותם גאונים שהרשות להוסיף על העישור אפילו ליתן הכל:

טו **כפי הממון שהניח בשעת מותו**. זה לשון הרב מהרי"ק היה ראוי לאמוד כפי הממון אשר היה לו בעת שהשיא האחרת ולפי הממון אשר הניח אחריו ולאמוד בערך הממוצע כגון אם השיא אחת בה' ואחת בדק' ואחת בג' והיה לו בחייו אלפים זוז ובעת מותו לא היה לו כי אם אלף זוז ראוי להנתן לה שתי' דהיינו החצי מערך האמצע עיין עוד שכתב

שם שאין בידינו לכופו על יתר מעישור רק לבן ראוי להתנהג כנ"ל וגם בתחלה יפרע שח"ז ושלא לגרוע חלקם ע"ש:

טז **ובזמן הזה שכל בני אדם וכו'**. לא ידעתי שייכות לדין זה כאן ובסעי' ב' היה לו לכתוב דין זה ועיין בב"ח שכתב שמדברי הרא"ש משמע שאף בזמן הזה פרנסה מקרקעי:

יז **אין הבת נוטל' עישור נכסים**. כלומר אין נוטל' לעצמה שלא תזון האלמנה מאותן נכסים אלא אפילו הכניסה הרבה נכסים לבעלה אין הבעל כלוקח שנאמר אין מוציאין למזון האשה מנכסים משועבדים אלא כיורש שוויהו משום פסידא דאלמנה אבל לאחר שסילקו האלמנה ואין לה עוד מזונות אזי יורש הבעל את אשתו כל הנכסים שהכניס' לו ולאו דוקא שאין הבת נוטלת עישור נכסים והיינו במקום שיש בן אלא אפילו לא הניח בן שהבת יורש' הכל אפ"ה האלמנה קודמ' במזונותיה ואפילו לדעת הרא"ש שנתבאר סימן צ"ג סעיף ד' שכל שלא הניח בן אזי האלמנ' ובת שוים למזונו' אבל מ"מ משנשאה הבת שאבדה מזונותיה האלמנה מתפרנסת מן הנדן שהכניסה לבעלה שאע"פ שהיא כב"ח אפ"ה מזונו' האלמנה שהיא תנאי כתובה ומוטל תנאי זה על האב ואין בידו לבטלו היא עדיף מפרנס' הבנו' שהוא רק חוב על האחים ומטעם זה נראה שאם הניח בן ובנות והגדול' רוצה להנשא וליקח עישור הקטנ' מעכבת שלא תקח פרנסה עד שיהיה לה מזונו' עד שתבגר או עד שתתאר' כי מזונו' הבת קודם לפרנס' הבת מטעם שכתבתי ויש להסתפק אם מכר הבן הנכסים שאז האלמנה אינה מוציאה למזון שלה מן המשועבדים אם נאמר שהבת מוציאה לפרנסה מן הלוקח והאלמנה מן הבת והלוקח מן האלמנה וחוזרים חלילה:

יח **וכן פרנסת בנות קודמ' לכב"ד**. אף על גב דכב"ד הוא תנאי כתובה וחוב על האב אפ"ה פרנסת בנות קודמת שאם הבנים מחוייבים ליתן פרנסה מירושה דאוריית' שלהן מכ"ש מכב"ד שהוא מדרבנן:

יט **מפני שהקטנה אינה בת מחילה**. והיינו דוקא שלא מחלה בהדיא אלא נתרצית ולקחה מה שנתנו לה ושתקה אבל הגיעו לעונת פעוטו' ומחלה בהדיא מחילתה מחילה במטלטלי עיין במרדכי:

כ **בין נערה בין בוגרת**. לאו בחדא מחתא מחתינהו דנשא' כשהיא נערה בחדא סגי או בניזוני' או במחא' ונשאת לאחר בגרותה לא סגי בניזוני' וצריכה דוקא למחו' והא דכתב אא"כ האחים זנין אותה לא קאי רק על נשאת כשהיא נערה אבל נשאת כשהי' בוגרת צריכ' דוקא למחו' וכתב המ"מ בפ"כ מה"א שזה מבואר מדברי הרמב"ם מסוף הבבא שבדין י"ג שכתב וז"ל לא פסקו האחים מזונותיה וזנו אותה בבגר אעפ"י שלא מחת' לא

אבדה פרנסתה כל זמן שהם זנין אותה שיש לה לטעון מפני שהם זנין אותה אעפ"י שאין חייבים והיא עדיין לא נשאת מפני זה לא תבעה פרנסתה עכ"ל הרמב"ם ומשמע הא אם נשאת אחר הבגר לא יועיל מה שזנין אותה וצריכה למחו' בשעת נשואין והמחבר נמשך אחר ל' הרמב"ם והרמב"ם לא הזכיר חלוקה זו שמזונו' יועיל אחר נשואין שסתם וכתב וז"ל בתחלת דין י"ג נשאת אחר שגדל' בין נערה בין בוגרת ולא תבעה פרנסתה אבדה פרנסתה עכ"ל רק כתב שמזונו' מועיל אחר בגר וכתב הב"י שהרמב"ם סמך ע"ז שמסתמא נישואין ובגרו' דין אחד להם והמ"מ כתב שאולי היתה לו דעה אחרת בזה מה שלא הזכיר חלוקה זו והמחבר הגיה בדברי הרמב"ם חלוקה זו במ"ש אא"כ היו האחים זנין אותה אחר נשואיה וכו' והג"ה זו לא שייכה בדברי הרמב"ם דמיירי בנשאת אחר שגדלה בין נערה בין בוגרת וכמו שכתבתי לא קאי רק על נשאת כשהיא נערה לבד:

כא **צריכין ליתן לה אחר כך**. מפשט לשון זה משמע אף על גב דלענין פרנסה אמרי' כל שנשאת כשהיא גדולה ולא מיחת' ויתרה דוקא פרנסה שהוא תקנת חכמים אבל מה שצוה אביה ליתן לה הרי היא כנכסים שלה ולא ויתרה בשתיקתה אף אם בגרה ונשאת צריכים ליתן לה אח"כ והמעיין בגוף התשובה לא ימצא שם כן כי נראה שיש שם ט"ס וצ"ל יותר משליש אבל לפחות משליש אם שתקה ויתרה אף על גב דיש לומ' דשאני התם שהאב התנה כך מכל מקום אין ראיה משם לדין של הרב:

כב **וקדמה ראשונה ונטלה עישור נכסים**. כלו' שנשאת ונטלה בשעת נישואין עישור דכבר נתבאר דאין נוטלין עישור רק בשעת נישואין וכ"כ רש"י זו שקדמה ונשאת זכתה:

כג **אין השנייה נוטלת עישור**. הטעם אמרו בכתובו' דף ע"א משום רווחא ביתא כלו' שהרי נשתכרה הרבה שנוטלת חצי הירושה וכתב הר"ן נסתפקו בתוספו' אם יש כאן עשר בנות שבתורת ירושה לא תטול יותר מעישור אז אפשר דלא ויתרה לראשונה וגם אם מכר הבן הנכסים שאם נדון אותה יורשת לא תטרוף ומדין עישור מוציאין לפרנסה ונמצא שאין ריוח בירושה אלא הפסד:

כד **אבל אם התנה בשעת נשואין וכו'**. ובב"ח כתב דאין זה רק לגי' רב האי אבל לגי' רש"י שומעין לו ובב"י לא כ"כ עיין בתחלת הסי':

סימן קיד

א **במאכל ובמשקה**. אבל לא בכסות וכמו שיתבאר בסמוך סעי' י"ב וגם אינו חייב ברפואתה וכמ"ש בסמוך סעי' ו' ועי' בח"מ סי' ס' פסק שם שהמחייב לזון חבירו צריך

ליתן לו דמים אם לא שהתנה בפי' לזונו על שלחנו ונרא' דכאן סתמא כאלו התנה דלא עדיפ' מאמה:

ב **ה' שנים הראשונים**. דכיון דלא פירשו חזקה דדעתה על הראשונו' ובב"ח כתב שאם לא פסקה מנין השנים די בשנה אחת ואין דבריו ברורים עיין בסמ"ע בסי' ס' כי דבריו ברורים שם:

ג **אינו נותן לה אלא כזמן הזול**. נראה היינו אם אין רוצה לזונה על שלחנו משלם לה דמים כשער של עכשיו אבל אם רוצה יכול לומר לה אני מוכן עדיין ליתן לך מזונו' על שלחני שכבר כתבתי לפני זה בס"ק א' דלא עדיפא מאמה וא"צ ליתן לה דמים:

ד **האם פטרו מלזונה**. שזכין לאדם אף שלא בידיעתו ואין חבין לו:

ה **מת הבעל**. לאו דוקא מת אפילו בחייו הרי היא כב"ח ולא נקט מת משום דבמשנה מחלק בין בנותיו שניזונו' מנכסים ב"ח והיא ניזונית מנכסים משועבדים וע"כ נקט מת משום בנותיו דאין להם מזונו' בתנאי ב"ד אלא לאחר מותו:

ו **מתה הבת וכו'**. דסתמא דמילתא לא היתה הכוונה רק שיהיו לה מזונו' ולא להוריש ליורשיה:

ז **הרי היא כנשאת**. כלו' דלא תימא הרי היא כמתה ומאחר שאינה יכולה לאכול הוא פטור ע"כ אמר הרי היא כנשאת אעפ"י שיש לה מזונו' ממקום אחר [כדבסמוך סעי' י'] אפ"ה לא נפטר הוא מחיוב שלו כל זמן שהיא בחייה ה"ה בחלתה צריך ליתן לה דמי מזונו' משך ימי חליה כאלו היתה בריא':

ח **ויש חולקים וסוברים וכו'**. כלו' דשאני אשתו או בת אשתו שאוכלים בתנאי ב"ד על כן די להם שנותן להם דבר המספיק אבל מי שקיבל לזון בת אשתו דאי לאו דעבדה ליה ניח נפש לא כתב לה הוי כאלו נתנה לו מעו' ומסתמא דעתה שיפרנסה כאחד מבני ביתו כ"כ בד"מ באמת אין דברים אלו מוכרחים דלמה תהי' כח הבת יותר מהאם וגם היא בחייו אוכלת למ"ד מן התור' או תחת מעשה ידיה ואפ"ה אם משרה אותה ע"י שליש יש קצבה למזונו' ובב"ח כת' דגם הרא"ש מירי דוקא בניזוני' על שלחנו וכן משמע פשט לשונו:

ט **ה"ה למי שמתחייב וכו'**. על כל הדינים המבוארים בסי' זה קאי:

י **א' זנה וא' נותן לה דמי מזונו'**. לכאור' הי' נראה דהבעל השני זנה כי לא נתחייב בדמים כל זמן שאמה אצלו וכמ"ש בס"ק א' ואף על גב שגם הראשון לא נתחייב בדמים וכמו שאכתוב בסמוך מ"מ הדבר תלוי בה ומסתמא תבחר שתזון אצל אמה ומ"מ נראה שאם תאמר להשני אתה ידעת כי יש לי מזונות מן הראשן ותן לי דמים הרשות בידה:

יא **הדבר תלוי בה שתבחר וכו'**. משמע אם רוצה ששניהם יתנו לה דמים אין הרשות בידה וכן משמע בסעיף ו' שנותן לה מזונות משלם אף על פי שנתגרשה האם משום דהחיוב בתחלה לא היה רק על מזונות ולא על דמים ע"כ לא יתחייבו ליתן דמים כל זמן שהיא צריכה למזונות:

יב **אפילו חזר ונשאת**. דכל זמן שאת עמי מנשואין אלו קאמר והביא הרשב"א ראיה לדין זה מבן לוי שמכר שדה לישראל והתנה עמו שמעשר ראשון שלו כל זמן ששדה זו בידך מכרה לאחר וחזר ולקחה ממנו אין לו עליו כלום דכל זמן שבידך מקנין ראשון קאמר:

יג **הסך ביחד היה חייב ליתן לו**. מלשון זה משמע שנתן לו סך קצוב בעד המזונות ועבר הז"פ ואח"כ מתה אשתו אבל המעיין בגוף התשוב' יראה דהשאלה היתה שקבע לו זמנים לפרעון ומתה האשה תוך אותן זמנים ואפ"ה פסק הרשב"א דצריך לשלם משום דלא קצב לו זמן למזונות שאם כתב אני מתחייב ליתן לכם מאתים דינר לצורך מזונו' ה' שנים ומתה לאחר ג' שנים אין צריך לשלם המזונות רק בעד שלשה שנים וכדאמרי' בירושלמי מתה כבר מתה וכמ"ש לעיל סעיף ה' אבל הוא לא כתב רק ר' דינר לצורך מזונות ואלו היו רוצי' [הזוג] להוציא הר' דינר בפעם א' ביום ראשון מי מיחה בידם ע"כ אף שלא הגיע ז"פ צריך לשלם החוב זה הוא כוונת הרשב"א בתשובה ומ"ש הרשב"א בלשונו ואלו היו רוצים להוציא אותו סך וכו' פי' היינו להוציאם בהוצאה לא להוציא מן המתחייב שהרי לא הגיע הזמן:

יד **אינו יורש חלק אשתו**. אפילו הגיע הזמן בחיי אשתו דה"ל ראוי ואין הבעל יורש בראוי ומלוה של אשתו הוי ראוי וכמו שנתבאר לעיל סי' צ':

סימן קטו

א **שהאכילה את בעלה**. אבל אם היא בעצמה אכלה דבר איסור לא הפסידה כתובתה ודת יהודית משום חציפות' ומשום חשד זנות הוא דמפסידה כ"כ הרא"ש וכתב בהגהות אלפסי אם הוא מאכיל אותה דברים האסורים או נודר ואינו מקיים יוציא ויתן כתובה וכ"כ הרב לקמן סי' קנ"ד ע"ש:

ב **או אחד מכל האיסורים**. כתב המ"מ שהרי המעשר בזמן הזה אינו אלא מדבריהם ואפי' יהיה מן התורה ק"ו הוא לשאר דברים האסורים שהרי המעשר אפשר לו לבעל להפריש ולא יסמוך עלי' כ"ש אם מאכילתו דברים האסורים והוא לא ידע ואשם עכ"ל ולא נתבאר אם מכשלת אותו בשאר איסורים כגון שצוה עליה להניח עירוב והוא סומך

עליה ומטלטל בשבת ואח"כ נודע שלא הניחה עירוב או צוה עליה לשרוף החמץ והיא לא עשתה ונשאר החמץ בביתו וכיוצא בזה אם ג"כ יוצאת בלא כתובה:

ג **וגם יש עדים שאמר' לו שהוא מתוקן**. משמע אף שהוחזקה כפרנית במה שאמרה שפלוני תיקן לה ונודע בעדים שפלוני לא היה בעיר מ"מ יכולה לומר לא האכלתי אותו כי מיד שרצה לאכול הגדתי לו שאינו מתוקן אף על פי שהוא מכחיש אותה והיא הוחזקה כפרנית בדבר אחד לא הוחזקה בשביל זה כפרנית בכל דבריה:

ד **והיא כופרת וכו' נאמנת**. ולפ"ז במשמשתו נדה צ"ל שהיא מודה ונאמנת על עצמה להפסיד ממון כמ"ש הרשב"א דא"ל שיש כאן עידי יחוד והן עידי ביאה דרחוק להפסיד ממון ע"פ עידי יחוד דלמה לא תהי' נאמנת לטעון אף שנתיחדית עמו כשבא לשמש עמי הגדתי לו שטמאה אני אלא צריך לומר במודה או שמצאוה עדים משמשת עמו ומיהו קשה שכאן פסק הרא"ש שצריך עדים ואין החכם נאמן כל זמן שהיא מכחשת אותו ובפרק [שבועת העדות] כתב הרא"ש בשם הרמב"ן שקיבל מפי רבותיו ובכל עד מפי עד אם בא העד הראשון ומכחיש אותו הראשון נאמן ומביא ראיה מכאן דאמרה פלוני חכם טיהר לי את הכתם ואזלו שיילוהו ואשתכח שיקרא אלמא אף על גב דהיא מהימנא כיון דאמרה בשם פלוני ושיילוהו ואמר דשיקרא הוא לא מהימנא וכתב הרא"ש על דבריו וכן מסתבר וגם הר"ן כתב בכתובות דף תק"ג ע"א אלמה שכתבו בירושלמי וכולהון בעדים פלוני כהן עישר לי פלו' ראה כתמי פלוני קץ חלתי פלוני התיר לי נדרי בדיקין כולהון ולא משכיחין דמשמע דאין המתקן נאמן לומר לא תיקנתי לה אם היא מכחישתו האי וכולהון בעדים לא קאי אמאי דקאמר כהן רק צריך עדים שאמרה כן לבעל בפני עדים וא"כ תימ' למה הושמטה כאן דעת הרמב"ן שקיבל כן מרבותיו והרא"ש והר"ן הביאו דבריו וכן משמע פשט לשון הרמב"ם שהחכם לבדו נאמן ועוד הוא אפי' נשים שכינותי' שמעידין עליה שלבשה בגדי נדות' הוחזקה נדה אף אם היא מכחשת עדותן ואומרת לא לבשתי ולמה לא יהיה החכם נאמן כמו הנשים והרא"ש בכתובות פ' המדיר לא כתב רק כגון שאמרה תיקן לי כלומר שאני ראיתי בפני תיקן וע"כ אין נאמן להכחישה שאין זה עד מפי עד שהרי היא אומרת שראתה שתיקן אבל באומרת פלוני חכם טיהר לי שהיא אינה יודעת אם טהורה היא רק מפי חכם נאמן החכם לומר לא אמרתי לה שטהורה היא וכמ"ש הרמב"ן אבל אם היא מכחשת הבעל ודאי צריך להביא עדים שדבריו כנים או שהיא מודה וא"כ מ"ש כאן או שמכחשת החכם היינו באומרת ראיתי שתיקן הכרי לא באומרת אמר לי שמתוקן או אמר לי שחתיכה זו מותרת או אמר לי שכתם זה טהור

שבכל אלו החכם נאמן יותר ממנה מאחר שמפיו היא חיה אבל בקיצור פסקי הרא"ש לא משמע כן:

ה **ובא עליה**. כבר כתבתי דמירי מסתמא שהיא מודה שבא עליה אף על פי שטוענת עדיין טהורה אני אינה נאמנת במיגו דאי בעי אמרה לא בא עלי נאמינה ג"כ במה שאומרת טהורה אני דהוי כמגו במקום עדים מאחר שהשכינו' מעידות שלבשה בגדי נדותה:

ו **הנודרת ואינה מקיימת**. אף על פי שבשאר עבירות אינה מפסדת כתובתה בנדרים ושבועות וחרם שמפני זה בניה מתים ע"כ יכול להוציאה בלא כתובה וע"כ נסתפק מהרא"י בכתביו אם האשה אינה בת בנים אם יכול להפסידה כתובתה מטעם אף שאינ' בת בנים אולי היה מתרחיש ליה נס היפלא מה' דבר וגמגם בזה מאחר דבדור הזה אנשים ונשים פרוצים בנדרים צריך דקדוק היטב להוציא אשה בלא כתובה ובפרט בטעם זה לומר אולי היה מתרחיש לו נס:

ז **שגם הוא עובר**. דהא ההוא גברא לא בעי בנים ואפשר דה"ה אם הוא עובר שאר עבירות שהעונש עליהם שבנים מתים כדאיתא בגמרא גם כן אין יכול להוציאה מטעם הנ"ל דהא הוא אינו מקפיד בעונש מיתת הבנים אבל אם הוא חשוד על השבועה והיא עוברת על דת משה בשאר דברים מפסדת כתובתה:

ח **אשה שהמירה דתה**. בתשובת הרא"ש מבואר שהמירה באונס מותרת לבעלה ונסתפק שם אם מיקרי עוברת על דת להפסידה כתובתה דהא לא הכשילה לבעל בזה שהמירה אף שחטאה חטא גדול שלא קדשה השם מ"מ לא נחשדה להכשיל בעלה שאימת בעלה עליה מיהו איכא למימר שגם בזה איכא תקלה לבעלה לבנים אשר תלד ממנו שיהיה להם לעז גדול שאמם היתה בין הערלים וגם אפשר שיהי' סכנה לבעלה לדור עמה במקום אשר המיר' וע"כ אפשר שהפסידה כתובתה אך כל זמן שלא התרו בה אף שעברה על דת ממש מאותן השנויים במשנה לא הפסידה כתובתה אבל כל שהמירה ברצון נאסרה על בעלה והוי כזינתה ודאי ומפסדת כתובתה ואין צריכה התראה ועיין בת"ה סי' רמ"ב ועיין מ"ש לעיל סי' ז' וע"כ יש לתמוה על הרב כאן איך סתם כאן וכתב שהמירה ולא כתב שהמירה באונס:

ט **ששערה מכוסה במטפחת**. ואם אין שערה מכוסה כלל מחצר לחצר דרך מבוי שאינו מפולש יש בו משום פריעת ראש ובתוך חצירה אין בו משום פריעת ראש שתקרא מחמת זה עוברת על דת יהודית ואם הוא אסור לכתחלה עיין בב"ח ובד"מ ולעיל סימן כ"א סתם שאין איסור בפריעת ראש רק בשוק ולא בחצר:

י **וורד וכיוצא בו וכו'**. זה הוא לשון הרמב"ם וגריס וורד בשני ווין אבל גי' רש"י ורד ופי' שהחוט של טוי מתרדד נגד פניה של מטה והוי"ו של ורד היא שימושי' ורד הוא לשון מתרדד ור"ת פי' ורד הוא צמר אדום עיין עליו וכולן עולין להלכה שכל שהוא עדות היא עובר' על דת יהודית:

יא **ורגילה בכך**. לא ידעתי למה העתיק זה דאי בלא התרו בה אפילו ברגילה אינה מפסד' כתובתה ואם התרו בה ועבר' על ההתרא' אפי' בפעם אחת מפסדת כתובתה דלא נתנו חכמים שיעור לדבר והרשב"א בתשובה לרוחא דמילתא נקט דאפילו לקראה בשם עובר' על דת אין ראוי בשביל פעם א' ויש שם ט"ס בתשובה ע"ש:

יב **משחקת עם הבחורים**. לאו דוקא משחקת ובכתובות אמרו דף ע"ב ע"ב פסקה לפלכה ושדית' ואמר' עלם הב לי פלך היינו מדברת עם כל אדם ששנו במשנה ששיחה יתירה באשה מדברי בטלה ומתכוונת לכך מביאה לידי שחוק ובפרט עם רווק שאין לו אשה ואורחא דמלתא נקט עם הבחורי':

יג **תובעת התשמיש בקול רם**. ורש"י פי' כשהוא מדבר עמה על עסקי עונה מריבה עמו ומשמעת לשכיניו והוא בוש בדבר זה ושני הפירושים עולים להלכה דהכל בכלל קולני' שאמרו שם בגמר' ואין זה דת יהודי':

יד **אבל בעלה בפני בעלה**. בגמר' אמרו דף הנ"ל אפי' בפני בן בעל' מתנא בה סימנא (אפרי' ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי דבני בניו כבניו) והמחבר נמשך אחר פי' הרמב"ם מ"ש בב"י ובכ"מ ולא ידעתי למה השמיט דעת רוב הפוסקים:

טו **אפי' אבי בעלה בפני עצמו**. לא משמע כן מפרש"י ומ"ש רש"י דף הנ"ל וז"ל במקללת יולידיו בפני מולידיו כלו' דלא תימא לפניו ממש אלא אפי' מקלל אביו בפני בנו של בעל עכ"ל האי לפניו ממש דקאמר רש"י לאו על חמיה קאמר אלא על בעל' דלא תימא בפניו של בעל ממש אלא אפי' בפני בנו של בעל וכן משמע מדברי התו' דבפניו על בעל קאמ' ועיין בד"מ:

טז **שהתרה בה תחלה**. וא"צ להתרו' בשעת מעשה כמו בד"נ וצ"ל לה בשעת התראה שאם תעשה עוד תפסוד כתובתך ועיין בתשו' הרא"ש ובמרדכי דלא כהגהו' אלפסי ועיין בד"מ ועיין בסוף הסי':

יז **ואם רצה לקיים אותה**. מילתא באפי' נפשה היא אפילו יש עדים בדבר:

יח **מ"מ מצוה עליו שיוציאנה**. זה הוא דעת הראב"ד וכן הוא במרדכי ומדברי הר"ן משמע שהרשב"א ס"ל דאין זה מצוה רק רשות כמו שאין מצוה שלא למחול על קינויו וכן משמע מלשון הרמב"ם בפ' כ"ד מה"א דין ט"ז עוברת על דת משה וכן זאת שעשתה

דבר מכוער אין כופין את הבעל להוציא אלא אם רוצה לא יוציא והא דאמרינן בסוף המגרש דמצוה לגרשה אפשר דמיירי התם דפרוצ' ביותר דפרומ' משני צדדיה ורוחצת וכו' כדאיתא התם מיהו בפ"י מה"ג כתב הרמב"ם ושאינה צנועה כבנות ישראל הכשרו' מצוה לגרשה, וסיים הרמב"ם פכ"ד מה"א בדין הנ"ל ואף על פי שלא הוציא אין לה כתובה שהכתוב' מתקנת חכמים היא כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה ולא הקפיד' אלא על בנות ישראל הצנועו' אבל אלו הפרוצו' אין להן תקנה אלא תהא קלה בעיניו להוציא' עכ"ל ונראה אם אין מוציא אותה והיא מתנהג' מכאן ואילך בדרכי הצנועו' וחזרה ממעשיה הראשונים אסור לדור עמה בלא כתוב' וצריך לכתוב לה כתובה אחרת דכתוב' הראשונ' נמחל שעבודה בשעה שעברה על התראתו:

יט **כל אלו אין להם וכו'**. כלו' כל אשה שאין סופה כתחלת' שמחמת קלקול שאחר הנשואין הפסידו משא"כ נשים שמתחלת הנשואין לא הית' ראויה יש להן דין אחר וכמו שיתבאר בסי' שאחר זה:

כ **או נגנב או נאבד אין מוציאין ממנו**. אפילו נאבד בפשיעת הבעל דפשיעה בבעלים הוא דהיא עמו במלאכתו וכמו שנתבא' לעיל סי' פ"ה ס"ב ובב"ח כתב דחייב בפשיע' ולא ידעתי כוונתו אבל אם מכר נ"מ שלה ואכל הדמים חייב לשלם דאין לו שייכו' בקרן של נ"מ והוי כגזלן ואינש דעלמ' ועיין לקמן סוף סי' קט"ז כתבתי דעת רש"י והרא"ש דאפי' קרן של נ"מ א"צ לשלם גבי ממאנת ואפשר דה"ה הכא ויש לחלק:

כא **אם יש רגלים לדבר נאמנת**. עיין בהרא"ש פ' שני דיבמו' אף באומר' טמאה אני לך איכא רגלים לדבר או/ אם /איכא טעמא להיתרא כגון דאמרי' אם איתא דעבדא אסורא ניחא ליה דלימות או אירכוסי הוי מירכס אין אוסרין אותה עיין שם שכתב טעם לדבריו:

כב **ונתנה אמתלא לדבריה**. יש לדקדק אם מועיל אמתלא אף לאחר זמן ולא נחוש שמא למדוה לטעון אמתלא זו וכו' שאין יכול לחזור ולטעון לענין ממון מחיוב לפטור כשיצא חוץ לב"ד אף על פי שנתן אמתלא לדבריו וכמו שמבואר בח"מ סי' פ' ואף על פי שאשה שאמר' א"א אני ואח"כ אמרה פנויה לאחר זמן נאמנת בנותנ' אמתלא שאני איסורא מממון והודאת ב"ד לענין ממון כעדים דמי ומה תועיל האמתלא להוציא ממון מבעלה ואין לך אמתלא גדולה מזה שאמרו במשנה אחרונ' בנדרים דף צ' ע"ב שמא עיניה נתנה באחר ואעפ"כ לענין ממון ק"ל כמשנה ראשונה שם וכן משמע מדברי המ"מ פכ"ד מה"א ע"ש:

כג **אבל אין כופין אותו להוציאה**. דאין דבר שבערוה פחו' משנים ואין ב"ד מוציאין רק בעדי':

כד **אבל אם נאנסה**. אפילו שסוף הביאה ברצון לא נאסרה לבעלה באשת ישראל ולא אבדה כתובתה באשת כהן:

כה **נאמן עלי' כע"א**. דפלגינן דיבורי' לענין שנחשוב אותו כע"א לא הי' צריך לפלגינן דבורי' שעדו' ע"א אינו כלום בערוה אלא אם דעתו סומכ' עליו חייב להוציא' וא"כ אפילו לא פלגינן דבורי' אם דעתו סומכ' עליו שאומר אמת אף שרשע הוא לא גרע מקרוב או אשה אף שפסול לעדות מ"מ דעתו סומכ' עליו אלא להצטרף עם אחר ולאוסר' על בעלה קאמר דפלגינן דבוריה ונרא' אם בא עוד עד כשר ואמר ג"כ שזינתה עם זה העד וא"כ לפי דברי העד השני העד הראשון פסול אפ"ה נאמן על האשה דאיכא שני עדים ואינו נאמן על העד הראשון דלא יקום ע"א באיש לפוסלו:

כו **הנחשד מצטרף עם האחד**. היינו בדאיכא רגלים לדבר שאז לא חיישינן שמא עיניה נתנה באחר רק שהיא מכחשת העד וע"כ מצטרף גם הנחשד ופלגינן דבוריה והוי כשני עדים כשרים שמעידין א' ראה שזינת' וא' שמע שהודי' ובמקום דאיכא רגלים לדבר הודאת' בפני ע"א כאלו ראה שזינתה והודאה אחר הלואה מצטרפין ואעפ"י שלדברי האשה הנחשד פסול מאמינין אותה לגבי עצמה ולא לגבי הנחשד לפוסלו ומיהו אם הי' חשוד בלאו הכי פסול לעדו' אשה בין לאפוקי בין לעיולא ועיין בתשובת הרשב"א אלף רל"ז:

כז **הודית לפני א' שזינתה**. לאו דוקא לפני א' אפילו לפני שנים דהא הטעם שמא עיניה נתנה באחר שייך אף בשנים וכמשנה אחרונה דנדרים דף צ' ע"ב רק לענין הפסד כתובה יש חילוק בין ע"א לשנים דבע"א לא הפסידה כתובתה כל שמכחשת אותו אבל בשני עדים אף שאין אסורה לו למשנה אחרונה מ"מ כתובתה הפסידה:

כח **אסו' להחזיר**". היינו בעומדת בדבריה לאחר שגירשה שאז לא שייך לומר עיניה נתנה באחר דהא גירשה ומותר' לכל אדם אלא ודאי קושטא אמרה ושויתה נפשה חתיכה דאסורה לו אבל אם חזרה מדבריה הראשונים ואומר' טהורה הייתי ונתנה אמתלא לדבריה הראשונים למה אמרה טמאה אני אז מותר להחזירה:

כט **מי שראה אשתו שזינתה וכו**'. עיין דינים אלו בתשובת הרשב"א סי' אלף רל"ז רמ"ט ר"נ:

ל **אבל בדברי אחר וכו**'. כך היא גירסת הטור בדברי הרמב"ם וכן כתב הב"י והכ"מ ומפרש שאם הוא טוען ברי יכול להשביע' כדין כל לוה שיכול להשביע את המלוה שלא נפרע שטרו וכמבואר בח"מ סי' פ"ב אבל אם טוען ע"פ ע"א א"י להשביעה כשהוא טוען שמא והא דתנן ע"א מעידה שהוא פרוע תשבע היינו כשהבעל טוען ברי אבל המ"מ גורס

בדבר אחר והכוונה שכבר כתב המ"מ לפני זה בדין עובר' על דת בדין י"ד שכתב שם הרמב"ם אחר שתשבע שלא עברה על דת הרי זה נותן כתובתה וכתב שם המ"מ דאם יש עדים שעברה על דת יהודי' רק שהיא טוענ' שלא התרה בה מאחר שעכ"פ עברה צריכה לישבע קודם שתטול כתובתה אבל אם היא כופרת לגמרי אין עליה שבועה קודם שתטול כתובתה דומה לזה אם הלוה טוען על המלוה שטר אמנה או ריבי' שאינו יכול להשביע המלוה מחמת כך רק אחר הפרעון וכן פסק בח"מ סי' פ"ב סעיף י' ודוקא גבי טענת פרעון צריך המלוה לישבע קודם שיטול וזה ג"כ כוונת הרמב"ם כאן מאחר שבזמן המקדש היה יכול להשביעה ולהשקות' על חשש זנות גם עתה כשהבעל טוען ברי שזינתה ומכ"ש אם יש כאן ע"א צריכה לישבע אבל בדבר אחר כלו' בטענות אחרות שטוען עליה אינה צריכה לישבע קודם שתטול דדמי לטענת אמנה או ריבית והמ"מ הניח הדבר בצ"ע למה תשבע בטענת זנות אם היא בחזקת כשירה וראיתי בב"ח הקשה על דברי המ"מ איך ישביע אותה כשעוברת על דת משה בעדים והיא חשודה על השבועה כשעברה על דת משה ובאמת אין זה קושיא רק כששימשתו נדה שגם היא עברה על איסור כרת אבל בשאר דברים שהכשילה אותו ועברה על לפני עור אינה נפסלת לשבועה בכך ומכ"ש כשעברה על דת יהודית שדברי המגיד נכונים הם ומ"ש הכ"מ שם בפכ"ד מה"א וז"ל הא דתנן ע"א מעידה שהיא פרועה דוקא כשהבעל טוען ברי עכ"ל לא ידעתי מניין לו ואפי' ש"ד הסכימו גדולי הפוסקים שמשביעין ע"פ העד כמבואר בח"מ סי' ע"ה מכ"ש שבועת המשנה דע"א מעיד' שהיא פרועה:

לא **ושהת' עמו כדי טומא' אסור' לבעל'**. לשון הרמב"ם ה"ז אסור' על בעלה עד שישקנה מי המרים וכו' והיום שאין שם מי סוטה נאסר' עליו איסור עולם ותצא בלא כתוב' וכו':

לב **ודוקא שאמר לה בלשון קינוי**. שאמר לה אל תסתרי עם פלו' אבל אמר לה אל תדברי' עם פלוני או לא יהא לך עסק עם פלוני לא הוי קינוי לשון מהרי"ו:

לג **אמר לה בינו לבינה**. זה הוא דעת ר"י בר יהודא דס"ל דקינוי ע"פ עצמו ואף על פי שפסק הרמב"ם בהלכות סוטה כר' יהושע היינו לענין השקאת מים המאררים אבל לאסרה עליו יש לחוש לדברי ר' יוסי בר' יהודא:

לד **אסורה לו וחייב להוציאה**. הרמב"ם כ' אסורה עליו בזמן הזה שאין שם מי סוטה כלו' דאלו בזמן הבית אף שאין משקין אא"כ קינא בפני שנים ונסתרה בפני שנים מ"מ בזמן הבית הי' אפשר לה לעשות תקנה שיקנה לה שנית בפני שנים והיא תסתיר עצמה בפני עדי' ויגלגל עליה גם סתירה ראשונה ותשתרי מי המרים ותהי' טהורה לבעלה אבל

בזמן הזה אין לה תקנה אף שאין עדים בסתירה ראיה שלו כמא' עדים דמי לענין לאוסרה עליו וכן אם היא תודה בסתירה הודאתה כמאה עדים לענין הפסד כתובתה:

לה **לפיכך משביע' ע"ז**. כבר כתבתי בס"ק ל' שהמ"מ מגמג' בשבועות אלו ואין זה דומה לטענת פרעון שיכול להשביע' קודם שתטול:

לו **עוברת על דת היא**. כלומר אף על גב דאין קינוי רק על סתירה אבל אם קינא לה שלא תדברי עם פלוני ודברה או אפי' נסתרה אין זה קינוי מ"מ הכא שהשביעה על הדבור עברה על שבועתה דלא גרעה מנודרת ואינה מקיימת כ"כ הרא"ש בתשובה ונראה אף אם גם הוא נודר ואינו מקיים דמטעם נדר ושבועה לא הפסידה כתובתה אבל מ"מ היא בכלל מדברת עם כל אדם מאחר שבעלה מקפיד על כך והשביעה דלא עדיפא מההיא דאמרה עלם הב לי פלך (הובא לעיל ס"ק י"ב):

לז **תפסידי כתובתך**. כבר כתבתי לעיל סעיף ד' שצ"ל לה כן ודלא כהגהות אלפסי שכ' בשם ריא"ז שאפי' אם התרה סתם שלא תנהג כמנהג הרע הזה והיא מוחזקת ברשעה יוצאת בלא כתובה:

סימן קטז

א **הנושא אחת מחייבי לאוין**. אבל אם נשא אחת מחייבי כריתות דאין קדושין תופסין ואין צריכה גט ל"ש למיהב כתוב' ואפשר דתוספות כתובה יש לה בהכיר בה שרצה ליזוק בנכסיו מפני חיבת ביאה ואפשר אפי' בלא הכיר בה יש לה תוספות כמו חייבי לאוין ואיילוני' דסברי שיערב עליו המקח וכמ"ש הר"ן ואינו דומה לעוברת על דת וחברותיה עיין בר"ן ודין חלוצה לדעת הטור הרי היא כחייבי לאוין אף שהיא מדרבנן ועיין בב"י במאי פליגי:

ב **יש לה עיקר**. אף על גב דכתובה תקנת חכמים היא שלא תהא קלה בעיניו וזאת בעמוד והוצא קאי אפ"ה הואיל וגם הוא עשה שלא כהוגן קנסו אותו שתהיה אצלו ככל הנשים ולא יהיה חוטא נשכר:

ג **מעשה ידיה שלו**. זה לשון הנ"י בשם הריטב"א אם זן אותה בשתיקה זוכה במעש' ידיה שעשתה כל אותו זמן ולא אמרינן מחל לה לגמרי אלא הרי הוא גוב' ממעש' ידיה או תתן לו מזונותיה וכוונתו שאין זוכה בכל מעשה ידיה אף אם נותן לה מעה כסף רק כפי מה שזן אות' צריכ' לשלם לו ולא אמרי' דמחלה לו ואי לאו הריטב"א הייתי מפרש דאף שאין לה מזונות מעשה ידיה שלו כדי שלא תתעכב אצלו:

ד **ואינו חייב בפרקונה**. משמע דברישא בהכיר בה שיש לה כל תנאי כתובה חייב בפרקונה אף על גב דנתבאר לעיל סי' ע"ח סעיף ז' דהאשה האסור' על בעלה מחייבי לאוין אינו חייב לפדותה היינו שאינו חייב לפדותה משלו אבל הפירות שאכל חייב להחזיר כשנשבית אבל אם לא נשבית א"צ להחזיר הפירות אבל רש"י כתב אף בלא נשבית יש לה פירות וצריך הבעל להחזיר כל הפירות וכ"כ הרמב"ם והמ"מ ובלא הכיר בה כתב הרמב"ם שאין מוציאין מן הבעל פירות שאכל ולפ"ז לדעת הרמב"ם אף שיש לחייבי לאוין כתובה בהכיר בה אין לה תנאי כתובה דפרקונה הואיל ולא זכה הבעל בפירות דהא מכיסו פשיטא דא"צ לפדות ומה שאכל אף בלא נשבית צריך להחזיר:

ה **ואפ"ה אינו משלם הפירות**. דין זה מוסכם בשלא הכיר בה שזכה בפירות ואין חייב בפרקונה אבל בהכיר בה לדעת רש"י והרמב"ם מוציאין הפירות אף בלא נשבית ולדעת התוספות דוקא בנשבית:

ו **בעין אצלו**. דמיד שלקטן זכה בהן וכאלו אכלן דמי ועיין בב"י ובב"ח ועיין בד"מ שכתב דמשמע מדברי הרי"ף והרמב"ם שכתבו אין מוציאין ממנו פירות שאכל משמע אם הם עדיין בעין נוטלתן:

ז **מנצ"ב אינו חייב לשלם**. לשון הגמרא נצ"ב דלאו ברשות' קיימ' כלומר שהוא קיבל עליו אחריות וברשות הוציאן לית לה אבל נ"מ אין לו רשות לכלות הקרן הילכך סברא דקרן של צ"ב א"צ לשלם וקרן של נ"מ צריך לשלם ואית לה ואי עיילא ליה גלימא ונשתמש בה ובלה היינו פירי וכבר נתבאר דפירי שאכל הם שלו אבל בגניבה ואבידה דנ"מ חייב אף על גב דבשאר נשים אם אבדו בפשיעתו הוי פשיעה בבעלים ופטור כמו שנתבאר לעיל סי' פ"ה הכא כיון דלאו אשתו גמורה היא חייב אפילו בגניבה ואבידה כל שנשתמש בהן ונכנסו לרשותו דלאו עמו במלאכתו היא ומשמע דאפי' עדיין לא נשתמש בהם מאחר שהפירו' הם שלו נעשה עליהם ש"ש ועיין בב"ח מ"ש בזה ואין דבריו מוכרחים וסתם אבד או נגנב ממילא משמע:

ח **הרי היא ככל הנשים**. כלומר ועדיפא מחייבי לאוין וחייבי עשה וחייב בפרקונ' וחייב במזונותיה וממילא זוכה במציאתה:

ט **שדינם בהם ככל הנשים**. אבל הרא"ש כתב כגון שבילן הבעל בבת אחת שמכרן והיינו דאיכא בין שניה לאשה כשירה בשניה לית לה אפי' אם מכר נ"מ שלה ואשה כשירה אם אכל הקרן של נ"מ צריך לשלם ובב"ח כתב שראה כתוב שדין חייבי עשה ג"כ כדין שניה לענין נ"מ ולא ידעתי הא חייבי עשה דאורייתא ואם מוציאין ממנו כתוב' למה לא ישלם נ"מ:

י **אבל יש לה תוספות.** אעפ"י שהיא ממאנת ויוצאה לרצונה וראוי היה לומר דכי אקני לה תוספות אדעתא למיקם קמיה וכמ"ש הרמב"ם כל זמן שתרצה ותעמוד לפניו וכמו שיתבאר לקמן סי' קנ"ד סעיף ו' בטוענת על בעלה שאינו יורה כחץ שאין לה תוספות מ"מ קטנה וממאנת שאני דסביר וקיבל דסתם קטנה תמאן ועל חיבת ביאת לילה הראשונה כתב לה ומיאון בקטנה כיוצאת שלא לרצונה:

יא **אעפ"י שאכל פירותיה.** ואם אכל הקרן בגמרא אמרו אי ליתנהו אידי ואידי לא שקלת וכ"כ הרמב"ם הממאנת אין לה בליות כלל וכו' וכתב בכ"מ דוקא כשבלו מחמת תשמיש אבל אם מכרם חייב לשלם וכ"כ הר"ן על דברי רש"י שכתב אין לי להחזיר נ"מ שהוצאתי שלא ברשות עד שאגרשנה שמא תמות בחיי ואירשנה וכתב הר"ן תימה גדול אי שלא ברשות הוציאה איך יכול לומר שלא ישלם אלא ודאי אפירא קאי ע"ש אבל הרא"ש כתב אפילו קרן גופא שאכלו אין לה ע"ש וצריך לדקדק לפ"ז למה יש לה תוספות דהא אפילו נ"מ שלה א"צ לשלם וטעם זה שייך גם גבי תוספות שלא ישלם לה עד שיגרשנה:

סימן קיז

א **לא עיקר ולא תוספות.** אעפ"י שנתבאר בסי' הקודם גבי חייבי לאוין ואיילונית שלא הכיר בהם דתוספות יש להן כתב המ"מ הטעם הוא שאין לך מום גדול מזה ומאחר דק"ל עוברת על דת וחברותיה היינו נמצאו עליה נדרים או מומין אין להן תוספות ה"ה מום זה אבל דעת הרמב"ן ובעל העיטור שאין זה דומה לשאר מומין דהתם היא יודעת במומין שלה ועליה מוטל לגלות אבל הכא גם היא לא היתה יודעת במום זה ויש לה תוספות כמו איילוני' ודעת הרמב"ם דאין זאת דומה לאיילוני' דהתם יכול הי' לבודק' קודם שבא עליה בסימני איילוני' וגם היא יכול' לישב תחתיו אם ירצה לישא אחרת ולקיים פ"ו ע"כ גמר ומקנ' לה תוספו' אבל זו שאסור' לשמשו ולא הי' יכול לבודקה קודם לכן הרי זו בכלל הנשים שאמרו עליהם יוצאת שלא בכתובה שאין להם תוספות כך נראה דעת רבינו ועיקר עכ"ל המ"מ:

ב **ולא תנאי מתנאי כתובה.** לא נתבאר דין מה שבלה ונשחת מן הקרן של נצ"ב ונ"מ דביוצאה מכח מעשיה שגרמו כגון עוברת על דת ומכ"ש היוצאת משום שם רע דין הוא דאין לה אלא בלאותיה קיימין אבל אשה זאת שאין עליה אשם במום זה ואפילו תוספות יש לה לדעת הרמב"ן למה לא ישלם הבעל הקרן ממה שאבד ונגנב מנצ"ב ואין זה דומה ללא הכיר בה בחייבי לאוין דהתם היא הטעה אותו ואין כאן אישות כלל ולא זכה בנ"מ וא"צ לשלם נצ"ב שהרי היא נתנה לו רשות להיות אצלו והוא לא קבל עליו לשלם רק

כשתצא ברצונו והיא ידעה שתוכרח ליצא אבל כאן הסברא נותנת שישלם לה כל נצ"ב כאלו לוה ממנה ומכ"ש נ"מ מה שבילה הקרן שלא ברשות וכן מצאתי בתשובת מהר"ם שנדפסו בתשובת הרשב"א סי' תת"מ בנתקלקלה תחתיו דיש לה כתובה וכ"ש נדוניא דהנעלת ליה דכיון דאנוסה היא לא מקנסה מזה ונראה דאף אם היתה כן בתחלת נשואיה דאין לה כתובה מ"מ נדוניא דהנעלת ליה ולא הפסידה דהא ג"כ אנוסה היא:

ג **ויוציא ולא יחזיר לעולם**. אפילו אם תתרפ' ועיין לעיל סי' י' שם כתב פלוגת' במוצי' אשתו משום שאר דברים אי דוקא בדאמר לה מפני כך אני מוציאך וכפל דבריו אבל במוצי' אשתו משום שרואה דם סתם כתב לא יחזיר וכתב המ"מ בשם הרמב"ן והרשב"א פ"י מה"ג שכיון שלא היתה יכולה לשמש כלל סתמו כפירושו ועיין בר"ן שהקש ההיכא מציא לקלקול' הא לא מצי למימר אלו הייתי יודע שהוא כן לא הייתי מגרשך שהרי מחוייב הוא לגרשה וניחא לי שאין ב"ד כופין להוצי' רק עליו מוטל להוציא הילכך יכול לומר אלו הייתי יודע שתתרפ' הייתי שוהה מלגרש עכ"ל ולפי מה שיתבאר בסמוך שמותר להשרותה ע"י שליש ולילך אצלה בעדים ניחא:

ד **ומבעילה ראשונה ראתה דם**. היינו באלמנה אבל בבתולה דתלינן הדם שרואה בדם בתולים ואם אחר כך ראתה ג' פעמים רצופין בלא צער שאין ראוי לתלות בדם בתולים וספק אם נסתחפה שדיהו אחר דם בתולין או שמא גם בביאה ראשונה בתוך דם בתולים היה דם נידה וא"כ לא נסתחפה שדיהו, ובתשובת מהר"ם פדוו"א סי' ט' י' כתבו דגם בבתולה מיירי הרמב"ם ולעולם לא אמרי' נסתחפה שדיהו אלא בבעל פעם א' ולא מצא דם:

ה **יוציא ויתן כתובה כולה**. משמע דצריך ליתן לה אף התוספו' וגם הרמב"ם מודה להרמב"ן אבל בתשובת מהר"ם הנדפסים בתוך תשובת הרשב"א פסק דאין לה רק מנה מאתים ולא תוספו' דכל שיוצאת ממנו בע"כ דמיא לבאה מחמת טענה דק"ל דאדעת' דתיפוק מיניה לא אוסיף לה וקשה מ"ש זאת מחייבי לאוין שלא הכיר בה והיא הטעתו דאעפ"י דאין לה כתובה אפ"ה יש לה תוספו' דכל שהקלקול לא בא מחמת מעשיה צריך ליתן לה תוספו' ולמה תגרע אשה זאת שהיא אנוסה בזה ואפשר שהדם בא מחמת אצבע שלו ולמה תפסיד תוספו' מאחר דיש לה כתוב' מכ"ש היה ראוי שיש לה תוספו' ואפשר דמהר"מ מיירי שהוא אינו רוצה להוציא' ורוצה להשרותה ע"י שליש והיא תובע' הגירושין דהכל יודעין וכו' דיכול לומר לה אדעת' למיפק לא הוספתי לך ואני עדיין חפץ לצפות אולי יהיה לך תרופה וכמ"ש הר"ן דאין ב"ד כופין להוציא רק שעליו מוטל לגרשה וכל שהיא תובעת הגירושין ולא הוא דומה לבאה מחמ' טענה ואין לה תוספו'

אבל בשניה דב"ד כופין להוציא וכן באלמנה לכ"ג ולא היא המבקשת הגט ע"כ צריך ליתן לה תוס' שרצה ליזוק בנכסיו והיה לו לדקדק טרם שנשא אולי אסורה לו מדרבנן או מדאורייתא אבל הי' לה מומין ונדרים דעלה דידה רמיא לגלות דא"צ האיש לידע אם יש לה מומין ונדרים ע"כ אין לה תוספו':

ו **ע"י שליש בשנה אחת**. כך הגי' בתשובת הרשב"א ולא ידעתי מה קאמר ומ"ש בשנה אחת ובי"ד סי' קע"ז סעי' י"ב לא גרסינן לה ולע"ד ט"ס הוא וצ"ל בשכונה אחת כלו' דאמרי' המגרש אשה לא תנשא בשכונתו אבל זאת מותר להשרותה ע"י שליש בשכונה אחת אבל לא בחצר אחת דדוק' בשבוי' הקילו בחצר אחת כמעשה דר' זכריה שיחד לה בית בחצירו כדאיתא בכתובו' דף כ"ד ע"ב ועיין בתשובת מהרמ"פ סי' י':

ז **א"צ לגרשה**. לכאורה היינו בקיום פ"ו ומ"מ קשה דאסור לו לעמוד בלא אשה (כדלעיל סי' א' סעיף ח') ועוד דלקמן סימן קנ"ד פסק בסעי' י' אם אמר הריני שוכן בעדים אין שומעין לו ומכ"ש הכא דלאו בת תשמיש היא כלל וי"ל דהיא הנותנת דלקמן הואיל והיא בת תשמיש יש לחוש שמא לא ישא אחרת ע"כ צריך לגרשה או ישא מיד אחרת דחיישינן כל זמן דאגידא ביה לא ישא אחרת אבל זאת שאינה בת תשמיש ודאי לא ישב בלא אשה ועד שתזדמן לו אשה כרצונו א"צ לגרשה ושרי להשרותה ע"י שליש ומשמע אם נשא אחרת פשיטא דא"צ לגרש זאת וכמו שפסק לקמן סי' קל"ד או ישא אשה הראוי' לילד אבל בתשובת מהר"מ פסק אם רוצה לישא אחרת צריך לגרש זאת כדי שלא יאמרו זו אשתו וזו זונתו ולא ידעתי מניין לו דהא בנשא אשה ושהה עשר שנים מתירין לו אשה אחרת ולא חיישינן שמא יאמרו זו זונתו אעפ"י דהיא בת תשמיש מכ"ש הכא איך יאמרו זו זונתו הא לאו בת תשמיש היא ובגמרא פ' אעפ"י באגדה אמרו לשון זה זו זונתו בכלתו של רבי שנעשית עקרה שהיא בת תשמיש ולאו לדינא נאמר התם:

ח **דשרי בכה"ג**. משמע דוקא בכה"ג שרי אבל בלא עדים אסור אפילו באשתו שזנתה ובתשובה הנ"ל כתב בשם ר"י יכולה להיות תחתיו ותשמשנו כשפחה משמע אפילו בביתו יכולה לשמשו הואיל וזינתה תחתיו שונא אותה ומאוסה בעיניו:

ט **שאינ' ראויה לאיש**. כלו' שהיא אטומה וסגורה ואינה ראויה להבעל:

י **לא עיקר ולא תוס'**. אף על גב דבחייבי לאוין דלא הכיר בה יש לה תוס' התם גם האיש פשע שהיה לו לדקדק שמא אסורה לו ע"כ אמרי' דרצה ליזוק בנכסיו אבל בנדרים ומומין הוא לא פשע ועלה דידה רמיא לגלויי ואיילוני' אף על פי שמום גדול הוא כתב הר"ן לא היה הדבר מוטל עליה שהרי לא היתה יודעת בכך ואני לא ידעתי הא ד' סימני איילוני' הם והרמב"ם סובר עד שיהיו כולם ואיך לא ידעה שאין לה דדים שאין לה

שיפולי מעיים ושקולה עבה ואפשר דהר"ן סבר דבחד מן הסימנים סגי וקאי על מתקשה בשעת תשמיש אבל בשאר סימנים היא ככל הנשים אבל לדברי הרמב"ם דמשמע עד שיהיו כל הסימנים קשה אם דדיה גדולי' או טפח בין דד לדד הוי מום באשה ואין לה תו' אין לה דדים כלל מכ"ש דהוי מום ולמה יהיה לה תו' כשלא הכיר בה וראיתי בדברי המ"מ פכ"ה מה"א בדין רואה דם מחמ' תשמיש שפסק הרמב"ם שאין לה תו' וכתב המ"מ שיש לחלק בין זו לאיילוני' שלא הכיר שיש לה תו' לפי שהאיילוני' יכול היה לבודקה קודם לכן בסימני' הרי זה שלא כדברי הר"ן שכת' שהרי לא הית' יודעת בכך ובאמת היה אפשר לומ' הואיל ואיילוני' מום גדול היא וקלא איתי לה אף על פי שאומר שלא הכיר בה אין מאמינין לו דהוה לי' לידע אם האשה ראוי' לבנים מסתמא סביר וקבל לענין תו' אבל דברי הר"ן שכת' לא היתה יודעת בכך צ"ע בשלשה סימני אילוני' הניכרין לה ובפרט אין לה דדים:

יא **המשתנת במטה תמיד**. לאו דוקא תמיד בכל לילה אלא לאפוקי אם דרך מקרה אירע לה דבר זה אין זה מום קבוע ומיירי שלא היתה ישינה עם השכינו' שאלו הית' ישינה עם שאר נשים והכל ידעו מזה ה"ל כמום שבגלוי ועיין בתשו' הרשב"ץ שהעתיק הב"י בסי' ל"ט (וע"ש בסי' הנ"ל בחלקת מחוקק ס"ק ה'):

יב **שהיא מצורע**'. לאו דוקא מהנהו ארבע מראו' נגעים דכתיבי בקרא אלא ה"ה שחין וכיוצא בזה מה שהעולם מחזיקין למום ולא הוי מום עובר ואפשר שכל שהיתה מצורעת אף שנתרפא' קודם אירוסין הוי מום דיש לחוש שמא תחזור ותהיה מצורע' ודמי למה שאמרו לא ישא אשה ממשפח' מצורעים וכשהיתה צרע' בגופה אפשר דיש לחוש אפי' לפעם א' וה"ה שהית' נכפה פעם א' בילדות' יש לחוש שמא תחזור ותהיה נכפה תחתיו וצריך להתיישב בדבר למעשה אם פטור בלא קנס כשמברר על משודכת שלו שהיה לה בילדות' חסרון הנ"ל:

יג **כגון אצבע יתיר' וכו**'. אף על פי שהיא בבית הבעל מאחר שמום זה בודאי הביאה עמה מבית אביה וחזקה שאין אדם מתפייס במומין ע"כ האב צריך להביא ראי' שהגיד לו המום או שחזק' שידע ממום זה כגון שיש מרחץ בעיר או שהיא ממקום זה שאין הנשים מתחבאות רק הולכו' בשוק וידיהם גלויו' וכיוצא בזה:

יד **על הבעל להביא ראיה שעד שלא נתארסה**. דמאחר דכאן נמצאו בבית הבעל כאן היו ועליו להביא ראיה שמקחו מקח טעות ולא די לו שיביא ראיה שבבית אביה היו לחזור הדין הראשון שעל האב אח"כ להביא ראי' שידע הבעל ונתרצה כמו שיתבאר בסעי' שאח"ז ועיין בגמרא הטעם דחדא חזקה במקום תרתי לא אמרי':

טו **דאם האב טוען ודאי**. כלו' הא דאמרי' שאם נמצאו בבית אביה על האב להביא ראיה הטעם משום שהאב טוען שמא לאחר אירוסין נולדו ועליו להביא ראיה ואף שהבת טוענת ברי לא מהני ברי דידה מאחר שכתובתה לאביה וכשנכנסה לרשות הבעל אז כתובתה לעצמה ואז מהני טענת ברי דידה וכתובתה ביד' וצריך הבעל להביא ראיה אבל אם האב טוען ברי אף שהיא ברשו' אביה הבעל צריך להביא ראי' וכן אם הבת בוגרת שכתובתה לעצמה אף שהיא עדיין בבית אביה מהני ברי דידה ועל הבעל להביא ראיה ועיין בראש פ' המדיר שכתב דאין נ"מ בין רבא לרב אשי והארכתי בזה בביאורי להר"ש:

טז **דאם הגיע זמן ליכנס**. קשה דהא בגמרא פ' אעפ"י דף נ"ז ע"א וע"ב תנן במשנה ראשונה כשהגיע הזמן אוכלת בתרומ' זו במשנה ראשונה ב"ד שלאחריהן אמרו אין האשה אוכלת בתרומה עד שתכנס לחופה ומפרש בגמרא הטעם משום סמפון (פי' שמא תמצא בה מום ונמצא קידושי טעו' ובטלים ונמצא שאכלה זרה תרומה) ואסיקנא דבדיקת חוץ שבדקה ביד קרובותיו לא שמה בדיקה ואכתי חיישינן לסימפון ויהיה מקח טעו' ואינה בדיק' עד שמתייחד עמה הוא עצמו ובדקה וא"כ איך פסק כאן כמשנה ראשונה דבהגיע זמן הוי כנכנס' לחופה ואף דיש לחלק בין תרומה לכתובה דהתם חיישינן שמא יביא הבעל ראיה שבודאי היה מקחו טעו' וא"כ תהיה זרה למפרע אבל בכתובה לא אמרי' רק מאחר שהיא ברשותו לענין מזונו' ומסתמא בדקה ע"י קרוביו ע"כ עליו להביא ראיה מ"מ קשה מנ"ל חילוק זה ובלשון ר' ירוחם מוצא מקור דין זה ראיתי ואינו תולה בהגעת זמן רק משמעו' לשונו שהכל תלוי ברשו' ובמקום וע"כ כתב היתה בבית אביה וכו' נכנסה לרשות הבעל וכו' אין חילוק בין נכנסה לחופה ללא נכנסה דכל מי שנולד הספק ברשותו עליו להביא ראי' כלומר והכל תלוי באיזה רשות נמצאו המומין וע"כ כתב והתוס' כתבו שאין תלוי במקום רק הכל תלוי בנכנסה לחופה כי אין רשות המקום גורם אבל שיהיה הדבר תלוי בהגעת זמן הנשואין לא מצאתי בדבריו ומשנה שלימה שנינו פרק נערה שנתפתתה (כתובות דף מ"ח) לעולם היא ברשות האב עד שתכנס לחופה או עד שתכנס לרשות הבעל לשם נשואין דהיינו כשמסרוה לשלוחי הבעל ע"ש ועיין בהרא"ש פרק המדיר מה שנחלק על הרמ"ה דכתב דרבא ורב אשי פליגי:

יז **ושהה כמה ימים**. בכסף משנה כתב דלרבות' נקט שהה כמה ימים דפשיט' אם בא מיד אחר שבעל אין שומעין לו דמיד ששתה בכוס ודאי בדק ומחל אלא אפי' שהה כמה ימים דמוכח מילת' דלא הכיר בה עד עכשיו דמלא בא מיד אחר שבעל:

יח **שהה עמה ל' יום**. תמיה לי דפליגי רבי מאיר ור' יוסי בירושל' (הוב' פלוגתתם בב"י סי' ס"ח סק"י) ס"ל לר"מ טענת בתולי' עד שלשים יום דעד שלשים יום מוקים אינש אנפשיה ר"י ס"ל בנסתרה מיד ובלא נסתרה אפי' לאחר ל' יום ולא ס"ל הך סברי' דמוקים איניש אנפשיה ופסקו כל הפוסקים כר"י והוא פסק כר"מ הפך כל הפוסקים וכן סתם לעיל ס"ס ס"ח הרב ב"י כר"י וגם הרב מהרי"ק בעצמו כ' דקי"ל כר"י מחבירו ואף על גב דר' יוחנן מוקי ביבמות דף קי"ב סתם מתני' כר"מ וא"כ מסתמ' הלכת' כוותיה מ"מ רבא דהוא בתראה מוקי ליה אפי' כר' יוסי וכו' עכ"ל מהרי"ק:

יט **שנודע לו שאשתו נכפית**. כלו' ואינו יכול לברר שקודם שנתארסה היתה נכפית וא"כ אין יכול להוציאה בלא כתובה כי נסתחפה שדהו וגם היא אינה יכולה לברר שידע ומחיל דאל"כ אין יכולת בידו להוציאה בע"כ מאחר דסבר וקבל וכמו שיתבאר לקמן סי' קנ"ד ובתשובת הרא"ש כלל מ"ב משמע דנכפית סכנה הוא וגרע ממוכה שחין דלא מהני תנאה:

כ **ואם תמאן לקבל גט וכו'**. ע' בגוף התשובה של הרא"ש כלל מ"ב (הוב' קצתה לעיל בחלקת מחוקק בסי' ע"ז סק"ג) שפסק וכתב שכשם שבאיש כופין כך באשה כופין לקבל גט ואת"ל שרבינו גרשון השוה מדותיו ששום אדם לא יגרש אשה בע"כ אפי' נכפית מ"מ אם תמאן לקבל גט ברצון ימנע ממנה שאר כסות ועונה משמע דלא ברירי ליה להרא"ש שיגרש אותה בע"כ ושתהיה מותרת לשוק בגט זה דהא כתב דרך את"ל שר"ג השוה מדותיו וכו' ועוד דאין זה פשוט שנכפה הוי מום באיש לכופו לגרש (כדעת הרא"ש כאן ולקמן סי' קנ"ד סעיף ה' הביאו גם דעת החולקין דס"ל דלא הוי מום ולא הכריע בין שני הדעות) ולקמן ס' קנ"ד יתבאר עוד דכפיה דאיש במאי הוי אי בשוטים או בשאר דברי' ולמי כופין ולמי אין כופין:

כא **באיש היו כופין לגרש וכו' האשה עדיף' מאיש**. כבר כתבתי לפי זה דלאו למעשה כ"כ הרא"ש שיכופו אותה לקבל גט רק למנוע ממנה שאר כסות ועונה וגם באיש שיכפוהו לגרש כשהוא נכפה אין זה מוכרח וכמ"ש לקמן סי' קנ"ד ושני דעות וע' לעיל סי' ע"ז סק"ג כתבתי דבב"ח הביא תשוב' הרב מזרחי דבכל אשה שבעלה רוצה לגרשה והיא אינה רוצה לקבל דיכול למנוע ממנה שאר כסות ועונה רק תקנות ר"ג היתה שלא יגרש בע"כ כדי ליש' אחרת וכל זמן שאינה מקבלת גט ברצון אסור לו לישא אשה על אשתו וכבר כתבתי שם שאין דבריו ברורים ולא משמע כן מתשובת הרא"ש שהביא כאן ועיין בתשובת הרב מהר"מ מלובלין סי' א':

כב **אבל משום שאר מומין אין יכול לגרשה וכו'**. וצריך לקיים לה שאר כסות כשאר נשים רק עונה פטור שהוא צערה דגופה ואין כופין אותו להוליד בני שנואה ובפרט כשנותן אמתלא לדבריו ומ"מ אין יכולת בידה להוציא ממנו הנדוניא כל זמן שהיא מעכבת הגט דאין לה לתפוס החבל בתרי ראשין או תתקבל גט או לא תתבע הכתובה והנדוניא והוא מחוייב לעשות לה כמשפט הבנות לבד עונה א"צ לקיים:

כג **ורוצה לגרשה ולתת כתובתה**. אבל אם אין ידו משגת ליתן כתובת' אפשר דנקרא מורד ומוסיפין על כתובתה וכן משמע מלשון תשובת הרא"ש שכתב כיון שמן הדין היא חייבת לקבל גט כאשר הוכחתי נמצ' פריעת כתובה הוי כשאר חוב משמע הא כל שאין הדין נותן לגרשה אין יכול לגרשה כשאין לו הכתובה וכ"כ הרשב"א בתשובה סי' אלף רנ"ד וכבר כתבתי מזה סי' ק' ס"ק כ"ז ועיין בתשובת הריב"ש סי' צ"א משמע קצת דמי שרוצה לגרש אשתו יכול לגרש ואחר הגירושין תתבע כתובה:

סימן קיח

א **בכח התקנה של טולטילה**. תקנת טולטיל' היתה שאם כתובה מרובה מחצי הנכסים אין לה אלא חצי הנכסים והחצי האחר ליורשים וב"ח גובה חובו מחלק היורשים ואף אם יוותרו היורשים לאלמנה שתטול כל כתובתה אין שומעין להם לחוב לב"ח:

ב **אבל לא בגדי חול**. בתשובה כתב הטעם שלשון התקנה הוא כל אשר ימצא לו תחלוק האלמנה עם היורשים ובגדים של חול לא היו מצויים לו כי לא היו לבעל בהם כלום ועוד דחלוקה זו במקום גביית כתובתה וגם עתה לא יעלו לה בחשבון ומשמע דס"ל דאין שמין לאלמנ' בגדי חול בכתובת' ולא ידעתי הא גמר' ערוכ' היא בכתובו' דף נ"ד ע"א יתמא וארמלת' שלח ופוק הפשט בגדיה וצא וכן פסק לעיל סי' צ"ט ס"א וגם על טעם ראשון יש לפקפק דהא גם בגדי שבת שלה אינם בכלל אשר ימצ' לו לפי מה שפסק לעיל סי' צ' סעי' ט"ו:

ג **תנאי השיור וכו'**. זהו הוא לשון הר"ן בתשובה סי' נ"ד והעתיקו הב"י לקמן סי' ק"ס ס"ק ט' והענין כי דעת השואל הי' מאחר שהבעל נתחייב בתנאי אם תמות בחייו אזי היא משיירת שליש נדוני' או סך מסויים שיהי' ליורשי' ועתה כשמת' שומרת יבם והיבם יורש נכסיה כמו שהבעל יורש צריך הוא לשלם השיעור ששיירה היא כמו דקי"ל דיורשי הבעל חייבים בקבורתה תחת נדונייתה ה"ה דיורשי הבעל צריכין לשלם השיור וע"ז השיב הר"ן דלא דמי לקבור' שהיא תקנת חכמים כל מי שיורש כתובתה קוברה אבל דין השיור תנאי ממון הוא ואין לנו אלא מה שהתנה אם תמות אשתו בחייו אבל בחיי

יבם אין לנו כלו' ואין כאן שיור כלל רק יתנהגו ע"פ הדין וכמו שפסק הר"ן סי' מ"ו ועיין לקמן סי' ק"ס:

ד **אף על פי שהכח ביד היתומים וכו'**. כלומר מסתמ' לא היה התיקון רק אם תתבע האלמנה כל כתובתה יכולין לסלקה בחצי הנכסים אבל אם לא תתבע הכתוב' לעול' ניזוני' על כרחן כמו שנתבאר לעיל סי' צ"ג ואף אם היה תיקון בעיר שהיתומי' יסלקו אותה כשירצו כל זמן שלא התרו בה שהם מוכנים לסלקה צריכין ליתן לה מזונות:

ה **יפה עשתה**. בגוף התשובה מבואר דהטעם הואיל והיתומין היו סמוכין אצלה הוי כאלו נתמני' אפטרופ' וכאן השמיט זה אפשר כל שהב"ד רואין שעשתה טובה ליתומין אף שלא סמכו אצלה יפה עשתה דזכין לאדם שלא בפניו:

ו **נוטלת חצי קרקעות הממושכני'**. והמלוה גובה חובו מן היורשים עיין בגוף התשובה שע"פ הדין הי' חוב על היורשים לסלק האלמנה מבני חורין רק שע"פ המנהג פסק כן שהיא תטול אף מחצית מן המשועבדים ובעלי השעבוד יחזרו על היורשים:

ז **אם מחלה מעכשיו לבעלה**. עיין לעיל סי' צ' סעיף ט"ז שלדעת הרמב"ן והרשב"א והרמב"ם אין מכירה ומחילה מועיל בנכסי צ"ב רק בכתובה ותוספת ולדעת הרא"ש מהני מכירה ומחילה רק כשהבעל מוכר לאחר לא מהני הסכמה דיכולה לומר נחת רוח עשיתי משום איבה והראב"ד מחלק בין מכירה למחילה ועיין כאן בטור דמעכשיו ולאחר מיתה לא מהני והכל תלוי בלשון התקנ' כמ"ש הרב בהג"ה:

ח **ובלבד שתעשה בפני עדים**. ה"ה בפני היורשים אם הם מודים דלא נבראו סהדי אלא לשקרי:

ט **במקום שיש תקנה וכו'**. כלו' שהתיקון הוא מיד כשתמות אשתו אזי כל הנכסים שיש לבעל בין שהכניסה לו אשתו בין נכסים שלו הכל יתן המחצית ליורשיה וצריכין להניח לבעל כדי שיפרע כל חובותיו ואח"כ יחלוק ונאמן הבעל לומר כמה חייב במיגו דאי בעי למימר אין לי אלא כך ממון ולפ"ז אם אין לבעל מיגו כגון שלא הי' בביתו כשמתה אשתו צריך הבעל לברר כמה חייב דאינו נאמן בהודאתו לחוב ליורשי האשה בלא מיגו:

י **אם תגבנו ילקח בהן קרקע וכו'**. אף על גב דבעל הנותן מתנה לאשתו קנתה ואין הבעל אוכל פירות היינו במה שנותן לה אחר נישואין אבל מתנה שנתן לה קודם שנשאה מיד שנשאת נעשו נ"מ והבעל אוכל פירות:

יא **אינו גובה ממנה**. דא"א לגבות מנ"מ דיש לבעל בהן פירות ואם נאמר למוכרו בטובת הנאה כל לגבי בעלה ודאי מחלה כמ"ש אח"ז:

יב **לותה קודם שנשאת גובה ממנו**. משמע דהב"ח גובה כל חובו משט"ח זה דהבעל צריך לשלם לו מדר' נתן וכ"כ הרא"ש בפשיטות כן ודאי מגבין משטר נדוניא שיש לה על בעלה דשטרא איקרי נכסי וקשה דלמה יהיה כח הב"ח יותר מכח האשה ואלו האשה רוצה לגבות מבעלה החוב צריכה היא לקנות קרקע כדי שהבעל יאכל פירות ואדעתא דהכי נתן לה מתנה קודם הנשואין ולא למשתי ביה שיכרא ולכלות הקרן מכ"ש לשום חוב שלה ובאמת דברי הרא"ש בתשובה היה אפשר לפרש מ"ש דשטר איקרי נכסי ונותנין שטר נדוניא לב"ח ועכ"פ צריך הב"ח להמתין עד שתתאלמן או עד שתתגרש דלא עדיף ממנה והיא אינה יכולה למחול החוב לבעלה דכל שבעלה משועבד לב"ח מדר' נתן אין כח בידה למחול דהבעל משועבד לבעל חוב כמו שמשועבד לה אבל לגבות מן הבעל הקרן בעודה תחתיו זה לא עלה על דעת הרא"ש אבל דברי המחבר הנמשך אחר לשון הטור סי' זה ס"ק כ"ג שמחלק בין אם שטר הנדוניא עומד לגבות בכל שעה שירצה שאז ב"ח המוקדם גובה ואם אין הש"ח עומד לגבות רק כשתתאלמן אין ב"ח גובה ממנו ולא ידעתי הפרש בין הנושאים דהא אף אם עומד לגבות בכל שעה שתרצה אינו רק נכסי מלוג ואין לה חלק בקרן רק כשתתאלמן:

יג **אלא ימכרוהו ב"ד בטובת הנאה**. ט"ס יש כאן כמ"ש הרב בהג"ה בסמוך אח"ז וכן הוא בטור שכ' ולא אמרו שתמכור שטר נדוניית' בטובת הנאה שאם תתאלמן או תתגרש שיגבה הלוקח וטובת הנאה זו יטול בע"ח בחובו או ימכרו ב"ד לב"ח הנדוניא בטובת הנאה ויעכב המעות בחובו דכל גבי בעלה ודאי מחלה וכו' ומיהו קשה דבח"מ סי' תכ"ד פסק בטור וכן הוא בש"ע שם סעיף ט' דביש לה נ"מ וצ"ב צריכה למכור ול"ש מחילה בנ"מ וצ"ב שהם בעין וכן משמע בגמרא לענין נ"מ (הג"ה ואפשר דשטר נדוניא קודם שתוצי' מבעל שייך מחילה וכ"כ הרא"ש שם דוקא בכתובה דהוא חוב על הבעל יכולה למחול לבעלה אבל בנ"מ שלה ונצ"ב שהם בעין צריכה למכור בטובת הנאה וכבר נתבאר לעיל סי' צ"ד לדעת קצת פוסקים ל"מ מכירה ומחילה לבעלה בנצ"ב ואפילו למאן דס"ל מהני מ"מ מכירת הלוקח תקדום ועוד קשה איך כתב דאם ימכור לב"ח תמחול לבעלה והא בעלה משועבד לב"ח מדר' נתן ואין בידה למחול לבעלה וזה פשוט שאם הבעל רוצה לקנות טובת הנאה של שטר נדוניא אז לוקחין ממנו המעות ונותנין לב"ח:

יד **אם נתן לה הבעל מתנה**. כלומר אחר הנישואין נתן לה מתנה דק"ל קנתה ואין הבעל אוכל פירות וא"כ בודאי הב"ח גובה ממתנה זו:

טו **אין לאותו קרקע דין נצ"ב**. בתשובה כתב הטעם דאיך יתכן שהיא תוציא ממנו החוב שהוא דמי הקרקע ויהי' הקרקע בחזקת' ולא הבנתי טעם זה לפי מה שנתבאר בסעיף ט'

דאף אם תוציא ממנו החוב צריכה לקנות בעד הדמים קרקע כדי שהבעל יאכל פירות א"כ א"א להוציא ממנו המעות שיהיו שלה ואפשר דלכשתאלמן קאמר דאז תוציא ממנו הקרקע והדמים וזה אינו נכון שהוא לא נתן לה ש"ח רק שהקרקע תשאר אצלו לחלוטין ואם תקח הקרקע צריכה להחזיר הדמים שנתן לה לנ"מ:

טז עליהם להביא ראיה. לא דמי לנפל הבית עליו ועל אשתו דקי"ל כבר קפרא (בפרק מי שמת דס"ל הואיל והללו באין לירש והללו באין לירש יחלוקו) דהתם מתו הבעל והאשה ויצאו הנכסים מחזקתן אבל כאן הבעל חי ולא יצאו הנכסים מחזקתו וק"ל כב"ה (שם פ' מי שמת) דשטר העומד לגבות לאו כגבוי דמי והבעל מוחזק ויורשי האשה באין להוציא מן הבעל ועליהם להביא ראיה ולברר טענת' עיין בגוף התשובה:

יז אינו מתנה על מ"ש בתורה. דאף אם תשהה עמו עשר שנים ולא תלד שאז הוא מחויב לישא אחרת כדי לקיים פ"ו מ"מ התנאי קיים שלא יכניס צרתה לביתה רק יפטרנה בגט ויתן לה כתובתה:

יח אשה שפסקה מלדת ונשבע. אף על פי שזה נשבע לבטל מצות פ"ו ועיין בתשובת הריב"ש סי' צ"ח וסי' שפ"ה דנשבע לבטל המצוה בכולל חל על דבר מצוה כגון שבועה שלא אוכל מצה כל השנה או שלא אוכל בליל פסח לא מצה ולא פירות דמיגו דחלה שבועה על דבר הרשות מצה כל השנה ופירות בליל פסח חלה נמי על מצה בליל פסח שיקיים אותה שבועה בשב ואל תעשה וא"כ הכא נמי מיגו דחיילא שבועה על אותן נשים שאין בהן פ"ו כגון קטנה זקינה עקרה ואיילוני' חיילא נמי על נשים שהן ראויות לפ"ו:

יט צריך לקיים שבועתו. דאין מוציאין למזון האשה והבנות מנכסים משועבדים לאחד ואי לאו השבועה לא היה צריך לקיים דאין אדם מקנ' לחבירו דבר שלא בא לעולם:

כ אין זה טענת אונס. חדא דהיה לה להגיד לעדים קודם המחילה שאינו מוחלת ברצון מאחר שאין אונס' מבורר ועוד לפי דבריה שרצה לגרשה מפני שאינה יולדת ואם שהה עמה עשר שנים הדין הי' עושה לגרשה והיא שיחדתו בממונ' כדי שלא ישא אחרת ואין זה אונס וע' לעיל סי' ק"ה סעיף ה' כ' אם היה מתקוטט עמה ומחלה לו כדי שתשב עמו בשלוה מחילתה בטילה אף על פי שלא מסרה מודעא התם מיירי שלא הי' לבעלה שום טענה עליה והיא יכולה לברר דבאונס מחלה הוי כמו תלוה ויהיב דלא הוי מתנה אף שלא מסרה מודעא:

כא שגבתה כל הנכסים. נראה דלאו דוקא גבתה אלא גם לכתחלה נותנין לאלמנה הנכסים והיא נקבר מקופה של צדקה אם אין האלמנ' רוצה לוותר ולמחול והא דתני' בתוספת' והביאה הריב"ש בתשובותיו סי' ק"ד דכל הקודם זכה היינו כתובה וב"ח אבל

לקוברו לא מהני תפיסת היורשים וכבר כתב הרא"ש בכלל ט"ז (והובא בטור ח"ה סי' ער"ה ס"ק ד') וז"ל שעבוד קבורה לא מצינו שתהא מוטלת על שעבוד נכסיו דמחיים לא חל שעבוד זה שאם בא בע"ח ונטל נכסי המת בחובו אין מחייבין אותו לקוברו וכן משמע מדברי הג"ה אשר"י והובא בח"מ בש"ע בסי' ק"ז בהג"ה סעי' ב' שהב"ח יכול לעכב קבורתו כלו' שלא יוציאו הממון בצרכי קבורה כי הוא קודם כי שיעבודו דאוריית' ומחיים נשתעבדו לו הנכסים ולא כמו שפי' שם בסמ"ע ומה שפסק הריב"ש שאם היורשין קדמו והוציאו וקברוהו ממה שבידם מנכסי המת שא"צ לשלם לאלמנה היינו כשלקחו נכסי המת ומכרום לצורך קבורה אין להם לשלם מדינא דגרמי דומה למה שאמרו יתומים שקדמו ומכרו בנכסים מועטים או יתומים שמכרו כל הנכסים לעכו"ם שאין זה רק שהרחיק שעבודו ומאחר דק"ל דב"ח מכאן ולהבא הוא גובה א"כ כל זמן שלא התרו בהם ב"ח ואלמנ' אין על היתומים שום תלונה אבל אם מיחו בידם בכח ב"ד ומכ"ש אם הוציאו היתומים ממון שלהם ורוצים לתפוס נכסי המת ודאי מוציאין מידם וכמו שפסק הרא"ש דאין הנכסים משועבדים לצורך קבורה והארכתי בזה באשר ראיתי בב"ח לא פסק כן ובעיני אין דבריו ברורים ולא כוון יפה בדעת הריב"ש ולא מהני תפיסה רק אם מכרו או משכנו הנכסים עצמם בלא מחאה ע"פ ב"ד אז מה שעשו עשו ומ"ש הרב וכן עמא דבר היינו משום שרוב האלמנות אין מקפידות ומוחלו' על כתובתם כי היה גנאי להם שבעוד שהמת מוטל לפניה תתבע מיד כתובת' ותרצה לשבע ותטיל בעלה על הצדק' אבל אם אלמנ' עניה רוצה לטעון כך או קרוביה טוענין בעדה הרשות בידם וכן אם קברוהו היורשים משלהם אין מועיל התפיס' שתפסו מנכסי המת וכמ"ש:

כב **ע"ד תנאים הראשונים החזירה**. לא מבעי' במקום שנוהגין לכתוב כן אלא אפי' במקום שנהגו שלא לכתוב כן שלא ע"ד נשואין הראשונים נעשה התנאי אלא כל זמן שתמות תחתיו בלא ולד קיימ' וע' בגוף התשובה:

כג **רק בנדוני' אבל לא בירושה וכו'**. זה ל' הרא"ש בתשוב' לא דמי לנדוני' חתנים כלו' שמבואר לעיל סי' נ"ב פלוגת' דרש"י ור"ת ומכח ספק לא מפקינן ממון מן האב דשאני התם דאני סהדי שהאב לא הי' דעתו ליתן הנדן אלא ע"מ שתהנה בתו כמו בעלה וכו' וגם לא דמי לתקנת ר"ת וכו' ונימ' השת' ממון שבא לידו צריך להחזיר לא כ"ש שיגבה הא תניא אין דנין ד"ת מד"ס וכו' ובכל תקנה אמרי' הבו דלא לוסיף עלה דוק' בנדן תיקון משום עגמת נפש ואסמכוה אקר' ותם לריק כחכם אבל ירושה שנפלה לה דהיינו נ"מ בהא לא תיקון רבנן ומשמע מלשון הרב מהרמ"א דדוק' נ"מ שנפלו לה בעודה תחתיו אבל נ"מ שהיו לה בשעת נשואין בזה נוהג תקנת הקהילות דגם בזה שייך עגמת נפש וק"ו

הוא מנדוני' שהכניסה לו בתורת צ"ב אבל בתשובת מהרי"ל סימן ס"ד כתב אף שמכח דינא דגמר' לפי פי' ר"ת ירית הבעל נ"מ וכן הוא בהגהת אשר"י נכסים שירשה בחייה אף על פי שלא גבתה ומתה הבעל יורשה אם נשאה אבל מצד תקנו' הקהלות יחזיר ג"כ נ"מ בשנה הראשונ' ומחצית בשנה שניה ומשמע דלא מחלק וכל נ"מ יחזיר הבעל בשנה ראשונ' ומטעם זה פטור הבעל מקבורת אשתו דאם אית' דירית נ"מ אם היו לה היה חייב בקבור' אף דלית לה נ"מ ומשמע התם דכל המתנו' שנתנו לחתן וכלה הוו נ"מ של הכלה וכתב שכן קיבל מפי גדולי המורים שכל המתנות שנותנין להחתן מצד שניהם חשבינן להו נ"מ ויחזיר הכל לאבי הכלה בשנה ראשונ' ולא לנותני המתנות ובשנה שניה יחלוקו הכל ולא ידעתי למה השמיט הרב דעת מהרי"ל ולמעשה צריך להתיישב הרבה אם לפסוק כתשובת הרא"ש דבנ"מ לא שייך תקנות הקהילות או כתשובת מהרי"ל דתקנת הקהילות שייך בכל דבר אח"ז מצאתי בתשובת מהרי"ו סי' ס"ד דפסק כתשובת הרא"ש דלא תקנו בנ"מ וכתב שם בסי' ס"ה מ"ש הגאון מהרי"ל ז"ל פסק דתקנות קהילות שייך ג"כ בנ"מ לא שמעתי מזה ואפשר דדעת הגאון דוקא אדמי טבעות שניתן בשביל כבוד הכלה וכו' אבל בנ"ד אפשר דמודה כמ"ש הרא"ש בתשו' וצ"ע אם היה הרב רואה גוף התשוב' מה הי' אומר בה ומעשה בא לידי ופסקתי דכל בגדי הכלה שהן נ"מ יחזירו ליורשיה דהרא"ש מודה בזה דשייך בהן עגמת נפש:

כד **י"א שחוזרין לנותני הנדן וכו' וי"א ליורשים.** וכן מנהג הקהילות וכו' ועיין בספר משאת בנימין סימן י"א י"ב י"ג י"ד ט"ו מה שנתחבטו בזה חכמי הדור ודעת הרב מהר"ף כ"ק שדעת הרב מהרמ"א להכריע כמנהג קהלות שו"ם שיחזירו ליורשי' ודעת הרב מהר"ר משה איש חי להכריע ליתן לנותני הנדן ודעת הרב בעל משא' בנימין שהדבר ספק ואם האחד מהן מוחזק אין מוציאין מידו ואם הממון ביד אחרים יחלוקו יורשי הנותן ויורשי האש':

כה **כשהן עצמן מכניסין הנדוני' לא תיקנו.** דלא שייך טעם ותם לריק כחכם אלא כשאחרים נותנין ועיין שם עוד שכת' ראיות לזה מנ"מ ועכשיו מנהג פשוט ביתומה שיש לה מעות ירושה מאביה מחמת עישור נכסים או שהיא בת יורשת אזי כותבין בתנאים מחמת עידור וקטט יועמד כתקנ' ש"ום כאלו השיאה אביה בחייה וממילא צריך לקיים התנאי אף שהי' מעות שלה ונרא' אף שאין התנאים לפנינו או ששכחו מלכתוב כן נוהגין בזה תקנת שו"ם מאחר שרגילין לכתוב הוי כאלו נכתב:

כו **הולכין אחר מקום שנשאה שם.** עיין לעיל סי' ס"ה סעיף י"ב שאם נשאה ע"ד שתדור עמו במקומו הולכין אחר מנהג מקומו ועיין מ"ש שם:

כז **דלא שייך בזה דין חתנים**. כלומר שאף שפסק ר"ת מתוך ההלכה בנדונית חתנים שלא גבה החתן א"צ האב ליתן היינו דוק' במתה הבת מיתה טבעית אבל לא בנהרגה והמירה שזה אונס דלא שכיח ולא אסיק אדעתיה אונס כזה ואפי' התנה בפי' אם תמות תוך שנה שיוחזר הנדן ליורשי המת אם לא מתה רק נהרג' או המירה אין זה בכלל התנאי והוי כאכלו ארי דאמרו בגמר' אונס דלא שכיח הוא והבעל יורש אות' ובזה מודה ר"ת לרש"י שאף אם לא נתן יתן:

כח **שצריכין להחזיר מכח התקנ' אין חילוק וכו'**. כי בתקנ' אמרי' דלא פלוג אפי' באונס' דלא שכיח כיון דתיקון רבנן בחד אונס ה"ה בכולהו אי שייך בהו חד טעמ' ע"ש בפסק מהרא"י שהביא ראי' לזה מתשובת הרא"ש ומדברי התוספות ומיהו בהמירה מסופק אם לא נאמר דלא שייך עגמת נפש דהא מותר לקראה בת רשע ומותר לומר ארור שזה גדל ארור שזה ילד וא"כ י"ל דלא חיישינן לעגמת נפש דידיה ובחילוק כל דהוא אמרינן הבו דלא לוסיף עלה והתקנ' לא היתי' על מיתי' והריגה אבל בהמיר' אין להוציא מיד הבעל ועיין בגוף הפסקים שכתב ומ"מ בנ"ד יש לחלק קצת וכו' לא חיישינן לעגמת נפש וכו' ובסוף הפסק סיים כתבתי דרך שקלא וטיורתא ולא בתורת פסק הלכה למיסמך עליה כלל ע"כ כתב הרב מהרמ"א ויש להתיישב בדבר:

סימן קיט

א **לא תהיה יושבת תחתיו וכו'**. אפשר שאם הודיע' שדעתו לגרשה לאחר זמן אין בזה איסור כמו שנתבאר בסעיף א' ולא קרינן בה והוא יושב לבטח אתך דהא הודיעה ומיהו יש לחלק דשאני אם בתחלה נתרצית להיות אצלו לזמן מוגבל סברה וקבלה אבל כשהודיעה אח"כ שדעתו לגרשה מה לה לעשות ולבה מצטערת בקרב' וקרינן ביה אל תחרוש על רעיך רעה ומלשון יושבת תחתיו ומשמשתו משמע דהיינו שבא עלי' הוא דאיכא איסורא דאל תחרוש אבל אם אינו בא עליה ליכא איסורא אם בדעתו לגרשה אף על פי שהיא יושבת לבטח אתו ומיהו יש לדחות:

ב **ואין ראוי לו למהר לשלח**. כך הוא ברמב"ם והלשון מגומגם דבתחלה משמע דאיסו' יש בדבר המגרש אשתו ראשונה כשלא מצא בה ערות דבר דהא הנביא מתאונן על זה (וזאת שנית תעשו כסות דמעה וגו' אשת נעוריך אשר בגדת בה) [מלאכי ב'] ואיך קאמר ואין ראוי למהר לשלח דמשמע דאין איסור בדבר רק שאין ראוי מצד דרך ארץ ואפשר שאף ברצון האשה שאז אין איסור בדבר מ"מ אין ראוי לעשות כן או י"ל שאף אם מצא

בה ערות דבר כגון שהעיד לה אחד שמצוה לגרשה לא יאמר אני מאמין לו ויגרשה מיד אלא יהיה מתון בדבר ואל ימהר לשלוח ויעשה חקירה יפה באולי לא יצטרך לגרשה:

ג **שניה אם שנאה ישלחנה**. אף על גב דקי"ל כב"ה אם פשעה נגדו כגון אם הקדיחה תבשילו ישלחנה מ"מ אין זה דרך מוסר רק אם שנאה בשביל זה אבל אם יכול להעביר על מדותיו הוא משובח וגם אפשר אתא לאורויי אף לא פשעה נגדו והוא שונא אותה מחמת שנמאסת בעיניו ומכ"ש אם יש לה איזה מום ע"ז ג"כ נאמר [כי שנא שלח] [מלאכי ב'] רק שב"ה אורחא דמילתא נקטי שאין דרך להטיל שנאה על אשתו רק בפשעה אבל העיקר תלוי בשנאה כפשטא דקרא [כי שנא שלח]:

ד **אשה רעה בדעותיה**. היינו דוקא דמקשטא ליה תכא ומהדרא ליה גבה שהיא בעלת מריבה ושאינה צנועה היינו עוברת על דת יהודי' מצוה לגרשה אפי' אשתו ראשונה ועיין מ"ש בסי' קט"ו סעיף ד':

ה **ואפי' אין לו לשלם לה הכתובה**. אין דין זה מוסכם דהא הרשב"א סי' אלף רנ"ד כתב שאין אדם רשאי לגרש אשתו אם אין לו לפרוע כתובתה ומ"ש הרא"ש בתשובה כלל מ"ב כיון דמן הדין היא חייבת לקבל גט נמצא פריעת חוב כתובתה הוי כשאר חוב וכו' באשר תשיג ידו אפש' לומ' דלא כ"כ הרא"ש אלא במקום שחייבת לקבל גט שבא בטענת מום גדול וכיוצא אבל במוציא לרצונו אפש' דמודה להרשב"א ומיהו מדברי הריב"ש סי' צ"א משמע קצת שתקבל גיטה ואח"כ תתבע כתובתה ואינ' יכול' לעכב הגט עד שתהי' הכתובה מוכנת כי קודם הגט אין לה דין ודברים על הכתוב' ועיין מ"ש מזה לעיל סי' א' סעיף ה':

ו **אבל רבי' גרשון החרים וכו'**. עיין לעיל סי' ע"ז ס"ק ג' מ"ש שם על דברי הב"ח שכתב דאף לאחר חרם ר"ג אינו מעלה לה מזונות הביא ראייה מדברי הרב הרמ"א/ הרא"מ /ושם כתבתי שאין דבריו ברורים וכן מוכח מתשו' מהרמ"פ סי' י"ג:

ז **יכול לגרש אשתו בע"כ או מתירין לו לישא וכו'**. הר' מהרמ"פ סי' י"ג לא התיר למעשה רק גירושין בע"כ אם יוכל להשיג לו דרך לעשותו ואם תקצר ידו להשיג מבוקשו וכו' לחייבו בשאר כסות ועונה משמע שלא התיר לו אשה אחרת ובסימן י"ט שהתיר לישא שתי נשים במקום מצוה לקיים פ"ו הא כתב לבסוף התשובה מוטב שיאכל בשר תמותות וכו' משמע שלא התיר אלא נגד יצה"ר ע"כ אין להתיר לישא אשה על אשתו אם לא בהסכמת מאה רבנים כשהראשונ' אינה בת גירושין או שמצוה לגרשה ואינה רוצה לקבל גט אבל בשבוי' אין להתיר ועיין בב"ח סי' ע"ח מ"ש בדין השבוי':

ח **קטנה מתגרשת**. עיין לקמן סימן קמ"א סעיף ו':

ט **לפיכך מניחה ונושא אחרת וכו'**. היינו בנותן לה כתובתה ומצדו הוא מוכן לגרש' אלא שחכמים אסרו לגרש ובחיוב ממון לא חייבו אותו ע"כ פטור הוא מכל חיובי ממון וזה דוקא לדין התלמוד שמגרשין בע"כ אבל לדידן שאין מגרשין בע"כ אף אם לא היתה שוטה א"כ אף בנשתטית חייב בכל חיובי ממון ואם אינה יודעת לשמור גיטה אף לדין התלמוד אינה מגורשת דבר תורה וא"כ חייב בכל חיוב ממון אף לדעת הרמב"ם דהא נסתחפה שדיהו ולא שייך הטעם שכתב המ"מ חכמים מנעוהו לגרש מפני שלא ינהגו בה מנהג הפקר אבל בחיוב ממון לא חייבוהו אבל כשאינה בת גירושין מן התורה ודאי חייב בכל:

י **וי"א דחייב במזונותיה ורפואת'**. דעתם דמאחר דאינו יכול לגרש נסתחפה שדיהו ואינו יכול להפטר מכל חיובי ממון עד שיגרש ומאחר דאינה בת גירושין צריך ליתן לה כל חיובי ממון אף שאיסור הגירושין הם רק מדרבנן מ"מ לא חלקו חכמים ואינה אשתו לחצאין:

יא **וכן פסק לעיל סי' ע'**. כבר כתבתי לעיל ס"ק ט' דאין דברי המחברים סותרים [שכתב שם דחייב לרפאות'] דלעיל מיירי כשאין רוצה ליתן כתובתה אז אף לדעת הרמב"ם צריך לקיים לה חיובי ממון וכן הוא פשט לשון המשנה הרי גיטה וכתובתה תרפא עצמה רשאי אבל כשאין נותן לה כתובה אינו רשאי:

יב **וכן עיקר**. כבר כתבתי לעיל ס"ק ט' דלדידן דאין מגרשין אשה בע"כ משום חרם ר"ג גם הרמב"ם מודה דצריך ליתן לה כל חיובי ממון ומכ"ש באינה יודעת לשמור גיטה דאינה בת גירושין מדאורייתא והמנהג עתה להתיר לו לישא אשה אחרת ע"י היתר מאה רבנים ובב"ח כתב שצריך לייחד לה כתובה ולהכין גט ע"י שליח ולחייבו ג"כ בכל תנאי כתובה ולא ידעתי תרתי למה לי אם חייב ליתן לה כל חיובי ממון למה נחייב אותו בכתובה ואין תופסין החבל בתרין ראשין וכמ"ש מהרי"ק סימן ק"ז גבי טענת מום ואפשר דמאחר דמשום חומר דתקנת ר"ג באיסור שתי נשים צריך לייחד לה גט ע"י שליח וע"כ צריך שגם הכתוב' תהיה מוכנת ועכ"פ מאחר שחייב בכל חיובי ממון פירוש מן הכתובה והנדוניא ונ"מ הכל עדיין שלו רק שהתקנה היתה שיהיה הכל מוכן הגט והכתובה אם תשתפה:

יג **והוא שתהיה יודעת לשמור גיטה**. דכל שאינה יודעת לשמור גיטה אינה בת גירושין מן התורה דכתיב ונתן בידה יצתה זו שאין לה יד לגרש עצמה ותנא דבי ר' ינאי ושלחה מביתו יצתה זו שמשלחה וחוזרת שיעור זה לדעת רש"י בקטנה כשתגיע לעונת הפעוטות ולגי' הרי"ף אפילו קודם זה כשיש לה קצת דעת צרור תזרוק ואגוז תטול חשיב

ויודעת לשמור גיטה וקרינן בה משלחת ואינה חוזר' ומגורשת מן התורה ועיין בתשו' מהרש"ל שנחלקו בזה הקדמונים דעת ר' שמחה דלענין שמירת גיטה דשוטה לא בעינן דעתא צילתא כולי האי כמו בקטנה המתגרשת בקידושי אביה ודעת ר' אפרים וראבי"ה דגדולה שאין בה דעת גרוע מקטנה דאתי' לכלל דעת ע"ש שהאריכו בזה:

יד **דאפילו בדיעבד אינה מגורשת**. דחכמים גזרו עליה משום גרירא אפי' בדיעבד לא תהיה מגורשת עיין בתשו' מהרש"ל סי' ס"ה שם כתב פי' הירושלמי לדעת ר' אפרים וראבי"ה וכתב מהרי"ו סי' נ"ב דכל שהבעל יודע דאסור לגרש לפחות לכתחלה ועבר על דברי חכמים וגירש יש להסתפק אי זה מקרי דיעבד דומי' דהמבטל איסור במזיד והמעשר בשבת והמטביל כליו בשבת ונפלו לגת ונתפצעו וכולהו מייתו לה בפ' הנזקין:

טו **בעתים שוטה ובעתים חלומה**. בתשובת מהרי"ו כתב בשם הרשב"א שאסר אפי' בדיעבד בעתים שוטה ועתים חלומה וכן פסק מהרש"ל בתשובה הנ"ל ע"ש:

טז **מפני שהיה נראה שתשאר כך**. גם הב"י כתב בשם הרשב"א אם באקראי בעלמא נישטית ונתרפאית ונשתטית ושוב נתרפאית הואיל ואין לה וסת אין לחוש שתחזיר לשטות מחמת תרי זימני וכה"ג לא מיקרי עתים חלומה עתים שוטה וצריך להתיישב בדבר זה הרבה למעשה:

יז **לא תדור עמו בחצר**. דמאחר דלבו גס בה ומכרת ברמיזותיו חיישינן שמא יבואו לידי זנות ואף עפ"י שפנויה היא אסורה לו דאפילו על יחוד דפנויה גזרו כמו שנתבאר לעיל סי' ך"ב וסימן כ"ו ומ"מ אם נזהרין שיהיו אחרים עמהם בחצר וכמו שעשה רב זכריה בן הקצב וכמו שנתבאר לעיל סי' ז' סעיף ט' נראה דשרי וכך כתב הר"ן דאין איסור בגרושה יותר מבשבויה:

יח **ואם נישאת לאחר**. לכאורה משמע אפילו נתגרשה מן האחר דהא מכל מקום איכא איסור לאו כמו בכהן וכן היא בטור ובראב"ש אבל ר"י כתב נ"ל דמאחר דקי"ל במחזיר גרושתו בעל ולא קידש אינו לוקה דהויה כתיב בה א"כ אין בה איסור לאו ומותרת לדור עמו במבוי כמו גרושה גרידא:

יט **אפי' בישראל לא תדור עמו במבוי**. משמע אבל חוץ למבוי מותר אפילו בנשא' דאיכא איסור אשת איש אבל בטור כתב לא תנשא לאחר בכל אותה שכונה שדר בו המגרש ואם גירשה השני אינה אסורה לדור אלא במבוי שדר בו הראשון וא"כ לא היה לו להשמיט דעת הטור דבנשאת אפי' חוץ למבוי אסור בכל השכונה ואפשר דכיון דשיעור דשכונה לא אתפריש רק שאמרו כפר קטן נידון כשכונה ומאחר שדעת הרמב"ם שכפר קטן נידון כמבוי וא"כ ליכא נפקותא בחומרא זו דלא תנשא בשכונתו דהא מה שהוא יותר מכפר

קטן מותר לכ"ע וכפר קטן נידון כמבוי דאפי' בלאו הכי אסור ומ"מ צריך להתיישב למעשה מה נקרא כפר קטן דאסור ומה נקרא כפר בינוני דשרי:

כ **אם ר"ה מפסיק בין בתיה'**. אבל אם דרים זה אצל זה יכולים לבא זה אצל זה דרך הכותל שביניהם אבל אם בית א' מפסיק ביניהם שאין יכולין לילך דרך חצר אחר אלא דרך המבוי ומאחר שמבוי רבים בוקעין בה הוי רה"ר מפסיק ביניהם:

כא **שום יהודי רק הם לבד**. כ"כ בת"ה ע"ש ובאמת ראיותיו חלושות למעיין שם ואינן דומין לנדון ובקל תוכל לבא לידי איסור ובפרט לפרקים כשבעלה השני הולך לדרכו ע"כ נראה דאין להקל בפשיטות בזה ובפרט היכא דאיכא קצת רינון לעז חשד:

כב **משום שאסורה עליו**. אם הוא איסור דרבנן כגון שבויה וכיוצא בזה אסורה לדור בחצר ומותרת במבוי ואם הוא איסור דאורייתא כגון סוטה ורואה דם מחמת תשמיש אסורה לדור אף במבוי וכמו שנתבאר לפני זה וא"כ מ"ש כאן כאלו נשאת לאחר מיירי דאסורה עליו מן התורה:

כג **היה לה מלוה אצלו**. ה"ה שאר תביעות וה"ה להפך כשיש לו תביעה עליו ומכ"ש שאסורה לדבר עמו בשוק:

כד **ויש מחמירין**. לא ידעתי טעם ברור לדברי המחמיר וראיות המיקל מספקת:

כה **רק יזונה ע"י שליח**. עיין במדרש רבה בראשית פ' ל"ג ויקרא פ' ל"ד מביא מעשה שאדם אחד נתן מעות לגרושתו בתורת צדקה (ומשמע שם שנתן לה ע"י עצמו) וע"י זה ירדו גשמים לעולם ומשמע דלאו איסורא עביד:

כו **מנדין אותם או מכין אותם**. עיין בב"ח ובב"י ובטור לעיל סי' ו':

כז **היא נדחית מפניו**. אם היו דרים בשכירות או בחצר של שניהם ונראה דאם לאחר גירושין נדחית מפניו לחצר אחרת ואח"כ רוצה להנשא למי שיש לו בית באותו מבוי אף שאין לבעלה בית במבוי זה אפ"ה הוא מעכב על ידה דלאו בבעלה השני תלוי רק בדידה וכל זמן שאין לה בית אף שגם לבעלה אין לו בית או שיש בית לכל א' היא נדחית מפניו:

סימן קכ

א **כשהבעל מצוי**. אבל מי שהיה מושלך בבור או הולך למד"ה ואמר כתבו ותנו גט לאשתי הם כותבין ונותנין בלא שום הקנא' לבעל דבדיעבד ודאי כשר בלא שום הקנאה דשלוחו כמותו רק לכתחלה צריך שיתן לו הסופר הכל קודם הכתיבה אפילו בעשה הבעל שליח ואם לא נתנו קודם הכתיבה יתננו אח"כ במתנה ואם נתן לו סתם ג"כ כשר דלא גרע ממי שהיה מושלך בבור שנותן הגט ע"פ הבעל בלא שום הקנאה לבעל עיין

בב"י שכתב כי משמע מדברי קצת פוסקים דאף בדיעבד פסול אם לא מסר הקלף ע"ש אבל יש לדחות כי קשה לסתור ראיה ברורה שהביא הרמב"ן ממושלך בבור:

ב **והבעל נותן שכרו**. נראה דאם הסופר כותב בחנם ואינו מקבל שכר לא ממנו ולא ממנה אין בו איסור דהרשות בידו לומר הרי כאלו התקבלתי:

ג **והקנוהו לבעל**. כלומר חכמים הקנו שכר הסופר לבעל וא"צ שתקנה האשה בפי' לבעל אבל אם נותנת האשה הקלף שלה צריכה היא להקנות ממש לבעל דמה שהוא שלה בזה לא תקנו חכמים:

ד **גזל נייר וכו'**. משום שיש כאן שינוי השם דמעיקרא נייר שמו והשתא גט שמו וגם הוי שינוי מעשה דהכתב שכתב על הנייר הוי כשינוי מעשה וצריך לומר דלא דמי לגזל נסכא ועשה מטבע דהוי שנוי החוזר לברייתו דכאן אף אם ימחוק הגט לא יקרא שמו הראשון רק נייר מחוק יקרא:

ה **וגזלו ממנו ולא פרע לו**. אבל אם נתן לו הגט ברצון כדי לפרוע לו לאחר זמן אף שלא פרע לו לא הוי גט גזל בידו דהא נתן לו הגט ברצון רק שחייב לו דמים וכעין זה כ' הרא"ש גבי מכר איסורי הנאה וקידש בדמיהן ומיהו כבר נתבאר לעיל סוף סימן כ"ח דלא הוי ודאי מקודש' כשהיה המקח טעות וצריך להחזיר הדמים ומיהו יש לחלק בין לוקח במעות בין מוכר בהקפה ומיהו אם נותן לו הגט על מנת לשלם לו מיד ואינו משלם לו ודאי הוי גט גזל בידו:

ו **כותבין גט לאיש וכו'**. והא דלא חיישינן שמא יכתוב בניסן ולא יתן עד תשרי כבר תירצו בתוספות דלא מקדים איש פורענות לנפשיה עיין בבא בתרא דף קס"ז:

ז **והוא שיהיו העדים שחתמו וכו'**. לאו דוקא באיש שאין אשתו עמו ה"ה באשתו עמו דלא שנא ועיין ב"י:

ח **מכירין ויודעין שזה פלוני וכו'**. נראה דלכתחלה צריך שיכירו משום חשש רמאות שמא יתן הגט לאשה אחרת אבל אם חתמו ולא הכירו והאמת כן הוא שכן שם האיש והאשה אף שבשעת חתימה לא הכירו רק סמכו עליו נראה דכשר בדיעבד דהא בשעת הסכנה כותבין אעפ"י שאין מכירין:

ט **דגם הסופר צריך להכירו**. דהא צריך שישמע מפי הבעל וצריך לכתוב לשמו ולשמה ע"כ צריך לכתחלה לידע קודם שיכתוב שזה שם האיש ושם האשה:

י **ושם אביו נהגו לכתוב ע"פ עצמו**. משמע מלשון זה אף שלא הוחזק שלשים יום בעיר בשם אביו מאמינין לו שכן שם אביו אבל בב"י כתב שגם שם אביו כותבין על פיו אם הוחזק ל' יום משמע שהוחזק בשמו ושם אביו שלשים יום דוקא אבל בלא הוחזק

שלשים יום אין מאמינין לו שם אביו אף שמכירין שמו וכן הוא בד"מ ובאמת שלא ראיתי מצריכים להביא עד על שם אביהם ואפשר שטעות הוא ביד מסדרי הגט מכח הג"ה זו אבל לקמן סימן קכ"ט בב"י כ' שמדברי הרמב"ם משמע ששם אביו שוה לשמו אבל ראיתי נוהגין לכתוב שם אביו על פיו:

יא **יאמר לסופר לפני העדים**. לשון הד"מ ואמר לעדים שמעו מה שאני מצוה לו לשון מהר"א מרגליות ופשוט דאין לחוש לזה בדיעבד עכ"ל הד"מ:

יב **אמרו לסופר ויכתוב ולעדים ויחתמו**. ואפילו במייחד הסופר והעדים ואומר אני ממנה סופר פלוני לסופר ועדים פלוני ופלוני לעדי חתימה ואפ"ה לא מהני ואין הסופר והעדים במקום הבעל אלא כששמעו הם מפיו אבל בשאר הדברים עושה אדם שליח שלא בפניו ויכולה אשה לומר פלוני שהוא במד"ה אני ממנה אותו להיות שלוח לקבל' גיטי כל זה הוא דעת הרמב"ן וכמה פוסקים אבל הר"ן (והר"א)[והרא"ה] נחלקו עליו וסברי דלא פסל ר' יוסי אלא באומר אמרו מדעתכם לפלוני דאז איכא למיחש לחורבא אבל בממנ' סופר ועדי' שלא בפניהם מהני וכתב עוד בתשובת מהרד"ך דלהלכה אמרו כן ולא למעשה וע' בב"י:

יג **הוי ספק מגורשת**. אבל באומר להם שהם יתנו והם מעצמם אמרו לסופר הגט בטל מן התורה לכ"ע ומיהו גם באומר אמרו יש פוסקים דס"ל דאינו רק פסול מדרבנן והרמב"ם כתב הרי זה גט פסול ומתיישבין בדבר זה הרבה מפני שהוא קרוב להיות גט פסול/בטל /ועיין בכ"מ שהביא מה שפירשו בו הרד"ך והר"מ אלשקר ומה שפי' בו הכ"מ ועיין לעיל סימן ק"נ החילוק בין גט בטל לגט פסול וספק מגורשת:

יד **אפילו כתב בכת"י וכו'**. ואם הגט בטל או פסול בכתב בכת"י עיין בית יוסף ואם מקילין במקום עיגון בכותב בכת"י עיין בית יוסף:

טו **ויש מכשירין**. במי שנשתתק ובפקח גמור אם גירש ע"י כת"י עיין בית יוסף מ"ש מזה לדעת הרמב"ם המכשיר בנשתתק:

טז **א' כותב בשביל כולם**. דהכוונה היה לאחד מהם איזה שירצה יכתוב וא"צ שיכתוב במעמד כולם ואפשר אם כולם ירצו לכתוב כל אחד מקצת הגט הרשות בידם ומכל מקום יש לדחות דאם איתא דהרשות ביד כולם לכתוב א"כ כי אמר כולכם כתובו היה ראוי לומר דוקא כולם יכתבו אלא ודאי סתמא דמילתא לא כוון רק לסופר אחד כנהוג העולם ואם כתבו' שנים הגט פסול דוכתב דקרא לשון יחיד הוא:

יז **אחד כותב ושנים חותמין**. ואין הכותב רשאי להיות מן שנים החותמין דהא איכא פלוגתא בחתם סופר ועד כמבואר לקמן סי' ק"ל אבל אחד הנותן יכול להיות הסופר או אחד מן העדים דהא הכל כשרים לשליחות הגט:

יח **או שמנאם**. נראה דדין זה שמנה הרי הוא ככולכם שייך נמי גבי כתיבה דאם מנה אותם ואמר א' ב' ג' ד' כתובו א' כותב במעמד כולם:

יט **הרי זה כאומר כולכם חתימו וכו'**. זה הוא לשון הרמב"ם ומשמעות דבריו דאף אם מנה מקצתן הוי כאלו מנה כולם דלאו כרוכלא בעי למימני וכוונתו שכולם יבואו על החתום אבל רש"י והר"ן לא פירשו כן ולעולם במנה מקצתן לא קפיד לכל היותר רק על המנויים וכן פסק בטור:

כ **שחותמין בו תחלה הם משום עדים וכו'**. אף על גב דבשאר שטרות כשנמצאו עדים הראשונים פסולים אמרינן דחתמו שלא מדעת הכשרים שאני הכא דאמר כולכם ובשאר שטרות א"א מקצתן לתנאי רק כולם משום עדים וכשא' מהן קרוב נתבטל כל העדים ע"כ גזרו בגיטין משום שאר שטרות וכשהקרוב חתם בתחלה פסול ולא אמרינן לתנאי חתם אבל כשחתם לבסוף לא גזרו משום שאר שטרות ועיין בב"י שהאריך בדעת שאר פוסקים דס"ל חתם קרוב לבסוף או באמצע גרע טפי ופסול בין בגיטין בין בשטרות אפי' בלא כולכם ועין בד"מ:

כא **והוא שיחתמו כל א' בפני כולם**. אף על גב דהשאר אינם חותמין אלא משום תנאי אפ"ה חיישינן הכא שמא לא יחתמו כולם דכולכם לא משמע להו לאינשי שיבואו כולם על החתום הילכך לכתחלה צריכין לחתום ביום אחד כדי לקיים התנאי מיד ובדיעבד אף לאחר זמן סגי ומשמע מדברי הר"ן שאם לא חתמו ביום א' א"צ לקיים התנאי בפני כולם אבל מדברי התוספות והרא"ש משמע מאחר דלא סגי בלא כולכם צריכין לחתום זה בפני זה אף שקיימו התנאי לאחר זמן ואפשר לדעת התוספות אם לא חתם כל א' בפני כולם אפי' בדיעבד פסול דהא גזרינן בשני עדים משום כולכם ומשמע דבכולכם אפילו בדיעבד פסול:

כב **ואפילו אחר שנשאת**. נראה דאף שתוכל לקיים התנאי אחר שנשאת מ"מ תצא מבעלה דהא כאן לא אמר על מנת ומעכשיו רק סתם כולכם חתמו וקי"ל דהשאר משום תנאי והוי כאלו אמר אם יבואו כולם על החתום תהא מגורשת והגירושין חלין בשע' קיום התנאי תצא מזה ומזה וכמו שנתבאר בדברי הר"ן והמ"מ והכ"מ בפ"ח מה"ג וכן פסק לקמן סימן קמ"ג וא"כ תימה על הרב איך הגיה כאן על דברי המחבר שכתב אפילו חתמו השאר אחר נתינת הגט שאז הגט כשר ותנשא לכתחלה בגט זה אבל אם חתמו

לאחר שנשאת לאחר תצא מזה ומזה הזה יקרא כשר ואף שהר"ן כ"כ לחזקת הקושיא כ"כ שע"פ הדין כל אימת דמקיימת תנאי הגט חל אבל באמת תצא גם מהשני כל שלא אמר על מנת או מעכשיו:

כג **מת אחד מהם קודם חתימה.** אם מת קודם שחתם וודאי הגט בטל דהא לא קיים תנאו אבל אם מת אחר שחתם רק שעדיין לא חתמו כולם כבר כתבתי שלדעת הר"ן שהגט כשר רק שלכתחלה יחתמו מיד זה בפני זה אבל לדעת התו' אפשר שפסל מדרבנן כל שלא חתמו א' בפני חברו:

כד **ועיין לקמן בסמוך.** כלומ' שכל מה שכתוב בסעי' זה אינו רק להלכה לדעת רוב הפוסקי' דפסקו כר' יוחנן אבל בסעי' שאח"ז יתבאר שיש חולקין ופוסקין כר"ל דכולם משום עדים ועוד אכתוב מזה בסמוך:

כה **ושיחתמו כולם בו ביום.** דאל"כ הוי מוקדם דכל העדים צריכין לבא על החתום בזמן הכתוב בגט:

כו **ונראה לי דיש להחמיר כסברא זו.** בד"מ כתב דהא יש פוסלין כשהפסול והקרוב למטה ולכן יש להחמיר בכל ענין ומשמע דלענין זה יש להחמיר מה שהקיל לסברא הראשונה אם האחרים פסולים לבד השנים הראשוני' על זה יש להחמיר דהא לר"ל כולן משום עדים ואף אם הלכה כר"י שמא קי"ל כאותן פוסקי' דס"ל דבאמצע ובסוף פסול קרוב לכ"ע אפי' בשאר שטרות אבל במה שנחלקו ר"י ור"ל אם צריכין כולם לחתום ביום א' או אפילו עד עשרה ימים אפשר בזה קי"ל כרוב הפוסקי' דקי"ל כר' יוחנן דהשאר משום תנאי:

כז **תיקנו חכמים שהאומר וכו'.** מ"מ אם לא פי' דבריו כתיקון חכמים רק אמר סתם חתמו הדין ששנים חותמים כמו שנתבאר בסעי' ח' רק לרווחא דמילתא תקנו חכמים שיפרש דבריו בהדיא שנים מכם יחתמו כי היכא דלא ליתי למיטעי:

סימן קכא

א **ואם לא הגיע הרי זה ספק.** בגמרא אמרו דכשלא הגיע לשכרותו של לוט הרי הוא כפקח ואם עבר עבירה שיש בה מיתה ממיתין אותו ואין כאן ספק ע"כ דחק המ"מ לפרש שהספק היא אם הוא כבריא וצ"ל תנו או שמא הוא כמסוכן וא"צ לומר תנו והיינו בנשתכר הרבה אבל בנשתכר מעט ודאי הוא כברי' ובאמת פירוש המ"מ דחוק קצת דהרמב"ם כתב סתם הרי זה ספק שנפרש דבריו דהספק הוא אם צ"ל תנו ובקרדייקוס

לא מהני אמירת תנו וכמ"ש התוספות אבל גי' הטור בדברי הרמב"ם נכונה שגרס היה הדבר ספק אם הגיע הרי זה ספק ועיין ב"י:

ב **אם הוא חולי דסמיה בידן וכו'**. יפה כתב בב"ח דמאחר דר' יוחנן לית ליה סברא זו אין חילוק בין סמיה בידן לאין סמי' בידן וגם משמע דאין זו איסור דאורייתא אם לא היה בדעתו בשעת כתיבה מאחר שהיה בדעתו בשעת אמירה שאמר כתבו ותנו וגם ר"ל מודה היכא דאין סמיה בידן שאין זה רק איסור דרבנן אם כתבוהו קודם שנשתפה והכל תלוי באמירה לכתוב הגט שיהיה בדעתו ושישמעו מפיו אבל אם היה בדעתו בשעת אמירה אף על פי שאחר כך נשתטה שוטה גמור אפ"ה אפשר דאין פסול מן התורה רק מדרבנן וכן משמע מן הירושלמי שהביא הר"ן ע"כ מה שפסק כאן בחולי דאין סמיה בידן אינו גט דמשמע דהגט בטל מן התורה הפך דברי הרמב"ם שכתב הרי זה פסול ונמשך אחר דברי הטור שכתב אינו כלום ודבר זה צ"ע למעשה דלכאורה דברי הרמב"ם כנים:

ג **וע"ל סימן קי"ט**. כלומר דלעיל פסק באשה שהיא עתים חלומה אינה מגורשת אא"כ שהיה נראה שתשאר כך אבל ביש לה עת קבוע לחלימתה ולשטותה וגירשה בעת חלימותה וידע שתחזור לשטותה אינה מגורשת לדעת קצת פוסקים כמ"ש בתשובת מהרי"ו בשם הרשב"א ובתשוב' מהרש"ל האריך בזה והיינו דוקא באשה גזרו חכמים משום גרירה ואף שהיא עתה חלומה מ"מ שייך בה גרירה כשתחזור לשטות' אבל באיש המגרש אם הוא פקח לשעתו מה לנו שיחזו' לשטותו:

ד **שיהא שפוי בשעת כתיבה**. ומכ"ש בשעת שמצוה לכתוב שזה העיקר אבל בין כתיבה לנתינה אין קפידא וכתב הב"י ואפשר היכא דלא בדקו הש"מ וכתבו הגט על פיו בדיעבד כשר ואפשר אפי' בנשתתק מתוך חוליו ולא בדקוהו מודים דכשר בדיעבד היכא דלא אפשר וכמו שעשה בעל העיטור מעשה (הביא הב"י סי' זה ס"ק ד') אבל בנשתתק קודם ששאלוהו אם נתרצה בגט ודאי בעי בדיקה כמו שיתבאר בסעי' שאח"ז ואם לא בדקוהו מידי ספיקא לא נפיק ועיין בב"י אם נטרפה דעתו באמצע הכתיבה והניחו מלכתוב וחזר ונשתפה וגמרו הכתב הגט כשר:

ה **והרכין בראשו לומר הן**. אף על גב דאסור לכתוב הגט עד שישמעו קולו אמרו בירוש' הרכנת הראש הוא כשמיעת קול דעשה מעשה בגופו ועדף מכותב בכת"י דלא מהני לדעת רוב הפוסקים כמו שנתבאר בסימן הקודם סעיף ה':

ו **וי"א דבודקין אותו ע"י פירות**. עיין ב"י אם בבדיקה זו צריכין ג"כ לבודקו בסירוגין בהן ולאו או לא:

ז **או אילם השומע ואינו מדבר**. אילם הוא מתחלת ברייתו כך ועיין בב"י דאילם א"צ בדיקה דכשם שכנס ברמיזה כך מוציא ברמיזה וכתב בב"ח אבל אם נפלה לו יבמה מאחיו דיש כאן זיקה דאורייתא צריך בדיקה כמו נשתתק דקידש קידושי דאורייתא:

ח **אבל חרש שאינו שומע ואינו מדבר וכו'**. וכשם דרמיז' לא מהני ה"ה וכ"ש דכת"י לא מהני וכמו שנתבאר בסימן הקודם בסעיף ה':

ט **אפילו היא פיקחת מוציא ברמיזה**. פי' שרומז באצבעותיו ולא בקפיצת פיו ומשמע דא"צ בדיקה כמ"ש למעלה באילם דגם בשעת כניסה היה כמו שהוא עכשיו:

י **אבל אינו מדבר לא**. אף על גב בשחטו בו שנים דבסעיף שאח"ז ברמז סגי שאני התם דנשחט מתוך בוריו ודעתו צילתא היא אבל בגוסס מתוך חוליו שאין דעתו צלולה כשניטל ממנו כח הדיבור וע"כ דעת יש אומרים דיש להחמיר:

יא **צריך בדיקה ג' פעמים**. בב"ח כתב כל מידי דבעי בדיקה אין אנו בקיאין לבדוק ולא משמע כן מדברי מהרמ"א ע"כ צריך להתיישב בדבר:

סימן קכב

א **אין לסמוך ע"ז**. דלמאן דלית ליה ברירה א"א הוברר הדבר למפרע שע"ז הגט שמכשיר הרב עתה צוה עליו הבעל וכתב בד"מ זה לשונו בסדר גיטין סימן ט' יזהר הסופר לאחר שראה הרב הגט שאם היה לו שום חסרון בגט כגון למשוך אות או אותיות שנטשטשו ואין רשומן ניכר שלא יעשה בלתי רשות הרב דשמא כשר הוא לדעת הרב וכבר עשה הסופר שליחותו ובקצת טופסי גיטין שיאמר לו הבעל בתחלה לסופר שיהא כשר בעיני הרב ולמי שמראה אותו ולך עכ"ל:

ב **עדיין לא נחתם יכולין לכתוב אחר**. דעדיין לא נגמר שליחותן ואפי' חתם בו ע"א כיון שלא חתם השני לא גמר הענין ואף שהסופר וע"א עשו שליחותן מ"מ לא נגמר הענין עד שיחתמו שני עדים:

ג **להחמיר בכל ענין**. משמע אפילו כתב רק מקצת הגט ואירע בו פסול אפ"ה עשה שליחתו למקצת הזה שכתב וצריך לחזור ולצוות שיכתוב מחדש:

ד **ותנו לשליח ויוליך לה**. בגמרא פרק התקבל בעי תרי בעייא ראשונה בלא ויוליך לה ובעיא שניה דקאמר ויוליך לה ורש"י מפרש לה לבעיא שניה באת"ל בבעיא ראשונה דעשו שליחותו דהא כל מה שצוותה עשו אכתי איכא למבעי באומר ויוליך לה ובטור פסק כאת"ל ע"פ שיטות הגאונים ע"כ כתב בבעיא ראשונה ודאי לא עשאן שלוחים ואפשר שגם הרמב"ם סובר כן ע"כ השמיט בעיא זו/ ונקט בעיא /ויוליך לה דבהא איכא

לאסתפוקי אבל בלא ויוליך פשוט דעשו שליחותן ובספר לחם משנה על הרמב"ם כתב להיפך שדעת הרמב"ם לפרש דלא כרש"י והאת"ל הוא בלא ויוליך דלא עשו שליחותן וכותבין אפי' מאה פעמים ועיין בב"י דדעתו דשני הבעיו' לא נפשטו ואין פוסקין כאת"ל ועיין בב"ח מ"ש שט"ס הוא בב"י ובכ"מ ולפ"ד גם מ"ש הב"י בתחלה אפילו לא אמר ויוליך הוא ג"כ ט"ס ולפי מ"ש בספר לחם משנה אפשר שאין כאן ט"ס:

ה **ונמצא הגט פסול או בטל**. אף על גב דלא אמר להו כתובו אחספא דעת הרמב"ם לחלק בין אמר תנו לה דמתגרשת מיד אז ודאי לא צוה על חספא אבל לשליח אפילו בחספא יש להסתפק אם עשו שליחותן ומכ"ש אם נאבד יש להסתפק בויוליך:

ו **וכל זה שאמר להם וכו'**. כלומר דלא מבעיא בגמרא אלא באמר תנו לפלוני ויוליך שלא עשאו שליח על גט פרטי רק אמר להם כתבו גט ותנו לשליח ואז אם נמצא הגט פסול אמרי' גט כזה לא צוה ליתן לשליח אבל אם הוא לקח גט מיד הסופר ואמר לשליח הולך גט זה ונמצא פסול אין לסופר לכתוב גט אחר ולמסרו לשליח דאין להם לעשות שליח בלא ידיעת הבעל ואף שצוה לסופר לכתוב עד מאה גיטין מ"מ השליח לא נעשה שליח מן הבעל רק על גט אחד שמסר לידו אם לא שאמר בהדיא גם לשליח הוליך כ"כ גיטין עד שיהא א' מהם כשר לדעת הרב וכנ"ל וכ"כ בד"מ דדין השליח כדין הסופר ועדים:

סימן קכג

א **אם אמר לה הבעל לכותבו**. דברים פשוטים הם דבלא אמיר' הבעל לא מהני מה לי אשה מה לי אחר ובב"ח נדחק והניח בצ"ע ואין כאן עיון וספק:

ב **ותקנה אותו לבעל**. כבר כתבתי לעיל סימן ק"כ סק"ה ג' דאם האשה נותנת משלה צריכה היא להקנות ממש לבעל דבשלה לא תקנו חכמים:

ג **לכתחלה לא יכתוב הגט בעצמו וכו'**. טעם הדבר כתב הב"י משום דלקמן בסימן קכ"ו כתב הטור בשם בעל העיטור דכל הני דקדוקי' דוקא כשהבעל כתב הגט או שהסופר כותבו מפיו כו' עיין שם:

ד **שגם קרוב לא יכתוב לכתחילה**. זה לשון הרב מהרי"ק שורש ק"ו אמת הוא כי בהיות אחר רחוק טוב יותר להיות סופר מפני מראית עין דילמא אתי לאחלופי בעדים אמנם לא ראיתי דבר זה בשום מקום רק אמרתי דסברא דנפשי מהיות טוב וגומר אבל היכא דלא אפשר פשיטא דאין קפידא כלל וכתב עליו הב"י ואיני מוציא טעם להקפיד בכך אפילו ע"ד מהיות טוב:

ה **לכתחל' יכתוב הסופר בידו הימני'**. משמע בדיעבד כשר הגט אם כתב בשמאל אף שאינו שולט בשתי ידיו אף על גב דלענין שבת כתב בשמאלו לאו כתב היא ובגמרא מדמה גט לשבת לענין כתב ע"ג כתב אפשר לומר דלאו לכל מילי מדמינן לשבת דבשבת בעינן מלאכת מחשבת דומיא דמשכן ע"כ כל שכתב כלאחר ידו או בשמאלו לאו מלאכת מחשבת היא אבל מ"מ כתב מיקרי לענין גט:

ו **מאלו החמשה אינו גט**. אין זה מוסכם וכמו שכתב המ"מ והב"י וע"כ למעשה מחמירין והוי ספק מגורשת:

ז **לא כתב אלא הטופס והניח מקום התורף**. הטעם דהא בפסול מחובר כשר בטופס כמו שיתבאר בסימן שאח"ז סעיף ה' וגם בפסול שלא לשמה דעת הרמב"ם להכשיר וכמו שיתבאר לקמן סי' קל"א ה"ה כשכתב הטופס מי שאינו ראוי לכותבו שכשר:

ח **פסול מדרבנן**. דגזרינן טופס אטו תורף ובתורף אפשר דבטל מדאורייתא משום דבעי שליחות לכתיבה ולא מהני גדול עומד ע"ג ואף על גב דבמחובר לא גזרינן טופס אטו תורף משום דמילתא דלא שכיח הוא שיכתוב במחובר ע"כ לא גזרינן:

ט **מותר להניח חש"ו וכו'**. כבר כתבתי לדעת הי"א שכתב הרב לפני זה אפילו בדיעבד פסול מדרבנן ולא מהני גדול עומד ע"ג משום דבעינן שליחות לכתיבת הגט והני לאו בני שליחות נינהו:

י **אבל הכותי והעבד אין כותבין טופס לכתחיל'**. דעת הרמב"ן והרשב"א להשוות עבד לישראל מעליא ולא פסול עבד אלא למאן דבעי שליחות בכתיבה:

יא **כתבו וחתמו בזדון בו ביום או בי"ט וכו'**. לאו בחדא מחתא מחתינהו דבשבת וי"ט אף שהעדים היו שוגגים והכותב לבד היה מזיד לחלל שבת וי"ה הרי הוא ככותי אם כתב בפרהסיא וכמו שנתבאר סעיף ב' אבל בי"ט הפסול הוא משום עדים אבל הסופר בי"ט אינו ככותי רק ישראל רשע ואינו פסול לכתיבת הגט:

יב **כתבו בי"ט בזדון ונמסר לה בפני עדים כשרים**. כלומר וגם חתמו העדים בזדון דה"ל מזויף מתוכו ופסול מדרבנן אף לר' אליעזר אבל אם לא חתמו עליו עדים כלל ונמסר בפני עידי מסירה אף שנכתב בזדון בי"ט הגט כשר:

יג **ואין לגרש בלילה**. לא קאי אכתיבת הגט וחתימתו דהא ודאי מותר לכתוב ולחתום הגט בלילה כמו שיתבאר בסימן קכ"ז אלא אנתינת הגט קאי וכתב הב"י לקמן סימן קל"ו דשמע הטעם משום דנתינת הגט הוי כמו דין ואין דנין בלילה והב"י השיג ע"ז וכמו שאעתיק לשונו בסמוך:

יד **לאחר שהתפללו הקהל ערבית**. וכתב בסדר הגט של מהר"י מינץ סימן ע' ראיתי שהחמיר מהר"מ וסבירא ליה אפילו אחר תפלה של הקהל אף על גב דאיהו לא התפלל בב"ה שלו והיה עוד היום גדול החמיר שלא ליתן גט, תשובת מהר"י מולין ז"ל עכ"ל והב"י לקמן סימן קל"ו כתב ואיני יודע מה ענין דין לגט ושום א' מהפוסקים לא חילק בכך וכן פסק הב"י לקמן סימן קנ"ד שבשעת הדחק אפילו בלילה ממש יכתוב וינתן:

סימן קכד

א **מיהו בדבר שצריך ביעור מן העולם וכו'**. לא ידעתי למה כתב בפשיטות הגט בטל הא הר"ן לא כתב דין זה רק למ"ד כל העומד לישרף כשרוף דמי ור"ש הוא דאית ליה הכי כדאיתא במנחות דף ק"ב ולטעמי' אזיל דס"ל דכל העומד לזרוק כזרוק דמי ולא קי"ל כר"ש וכמו שפסק הרמב"ם פ"ד מהלכות פסולי המוקדשין גבי אשם תלוי נודע לו אחר שנזרק הדם הבשר יאכל לכהנים ואילו מאן דס"ל כל העומד ליזרק כזרוק דמי ואפילו הדם בכוס נמי ועיין בפי' המשנה להרמב"ם פ"ו דכריתות אף שאין משמע כן מפי' רש"י במנחות דף הנ"ל, בב"ח כתב דאף דאית' בגמר' דכתבו על איסורי הנאה כשר דמשמע דוקא דיעבד וכן כתבו התוס' להדיא דאסור לכתוב לכתחלה דהא מתהני באיסורי הנאה מ"מ נראה לי עיקר דשרי לכתחלה דאין מתכוין ליהנות כלל אלא לכתוב עליו גט ודבריו תמוהין מאד איך נחלק על דברי התוספות בדבר פשוט כזה וכי אין לך הנאה גדולה מזה שעושה צרכיו בדבר שאסור בהנאה וגם משתכר ממון דהא היה צריך לקנות קלף לכתוב עליו הגט ולא גרע זה משוחט מסוכנת בסכין של ע"ז דאסור ואין לך הנאה גדולה מזה שמגרש אשה רעה מביתו ומתרפא מצרעתה ואף שמשמעו' לשון הטור והרמב"ם דכותבין לכתחלה היינו מצד איסור הגט אין בו דררא דאיסורא וכעין שכתב הרא"ש ריש פ"ק דשבת גבי פטור ומותר דאף דאסור מפני לפני עור לא תתן מכשול מ"מ מצד איסור שבת אין בו חשש איסור ומותר והדבר פשוט:

ב **והוא שיתננו לה בעידי מסירה**. בטור כתב והוא שיהיו עידי מסירה לפנינו אבל בעידי חתימה אפי' הם לפנינו פסול וצריך ליתן טעם למה אם עידי חתימה לפנינו ומעידין שלא נעשה בו שום זיוף למה לא יועילו עידי חתימה כמו עידי מסירה וכתב הב"י דהטור אזיל בשיטת הרא"ש דס"ל לקמן סימן קל"ג דאם ידוע שלא היו עדים במסיר' אינו גט כלל וכאן שנכתב על דבר שיכול להזדייף הורע חזקתו וחיישינן שמא לא היו עדים בשעת מסירה אבל למאן דמכשיר בעידי חתימה אף שלא נמסר בעדים אם עידי חתימה לפנינו ומעידין שלא נעשה בו זיוף כשר וא"כ לדברי הרמב"ם שהוא מן הפוסקים דס"ל דלא

בעינן עידי מסירה מה שכתב כאן והוא שיתננו לה בעידי מסירה הוא לאו דוקא דה"ה אם מסרו בלא עדי' רק שעידי החתימה מעידים לפנינו שלא נעשה זיוף בגט זה ומיהו הב"י כתב עוד דאפשר לומר דאף לדברי המכשירים בעידי חתימה לחוד פסלי הכא בלא עדי מסירה דהוי כמזויף מתוכו ולא מזויף ממש דא"כ אף עדי מסירה לא מהני רק לענין זה הוי כמזויף דלא סמכי' על עידי חתימה לחוד רק דוקא על עידי מסירה ומ"מ מלשון זה שכתב הרמב"ם והמחבר והוא שיתננו לה בעידי מסירה משמע דהקפידה הוא על הבעל שאף שבגט דעלמא כשר בלא עידי מסירה כאן שנכתב הגט על דבר שיכול להזדייף צריך ליתן לה בעדי מסירה אבל אם הגט יוצא מתחת יד האשה אפשר דנאמנת לומר שניתן לה בעידי מסירה ועל חשש של זיוף תוכל להביא עידי חתימה אבל לדברי הטור אין הגט כשר עד שתביא עידי מסירה לפנינו וכ"כ המחבר סעיף ד':

ג **על הנייר המחוק**. עיין ב"י דבהוא ועדיו על המחק כשר לכ"ע בלא עידי מסיר' זולת רש"י והעיטור דסברי דאף בזה צריך עידי מסירה:

ד **ועל יד העבד ועל קרן הפרה**. ולא מיקרי כותב על דבר מחובר מאחר שנותן לה העבד והפרה ועיין בב"ח שכתב מאי שנא דגבי שחיטה שן וצפורן מחובר בב"ח נקרא מחובר דהתם שלא שייך ליתן כל העבד והפרה ועיין בב"י אם צריך ליתן לה בפי' העבד והפרה או אם נתן בסתם ממילא הכל שלה עוד כתב שאין העבד צ"ל כפות:

ה **על קלף מתוקן לס"ת וכו'**. הלשון כאן אין נכון דאם הקלף מתוקן לס"ת ע"כ ג"כ הוא מעובד לשמו לשם ס"ת ובד"מ כתב על הקלף ובדיו והקלף יהא מתוקן כקלף לס"ת ולפי זה נכון דבגוף ותיקון הקלף צריך לכתחלה לעשות כמו לס"ת רק דלא בעי לשם הגט לשמו כמו בס"ת לשם ס"ת:

ו **ואפי' אם נכתב על נייר שקורין פפי"ר**. לא ידעתי מאי אפי' וכי גרע פפי"ר מעלה של זית:

ז **שלא יצטרך לחתוך ממנו**. אין הכוונ' שהקלף צ"ל מכוון למדת הגט ואם הוא גדול ממנו צריך לחתכו דהא כותבין גט על קרן פרה ונותן לה כל הפרה מכ"ש שכותבין גט על יריעה גדולה ונותן לה כל היריעה אלא הכוונה היא שמא יעלה בדעתו לחותכו אחר הכתיבה וא"כ יהיה מחוסר קציצה:

ח **וחתכו לאחר הכתיבה וכו' פסול**. אפשר לומר לדעת האוסרים דאינו גט מן התורה כמו בקרן הפרה ועיין בב"ח:

ט **אין כותבין גט במחובר**. ואם תלש ולבסוף חברו הוי מחובר לענין גט וכן אם יש חילוק בין בטלו או לא בטלו וכן אם הכתיבה והחתימה היתה בתלוש ואח"כ חברו עיין בב"י:

י **ואפי' חתמו העדים אחר שתלשו**. יש לדקדק דהא אף בלא מחובר אם מחוסר מעשה בין כתיבה לנתינ' דהא אפי' בקלף גדול כל שחתך הגט מן הקלף לאחר הכתיבה פסול מכל שכן תלש הגט מן המחובר לאחר כתיבה:

יא **אף על פי שנתן לה העציץ כולו**. כלומר שהגביה העציץ מן הקרקע במקום שפסקה היניקה אבל לא פסקה היניקה עדיין מחובר הוא ומדאורייתא אינו גט:

יב **פסול שמא יקטו**'. כלומר שמא יקטום קודם פסיקת יניקה דהוי תלוש מן המחובר דפסול לכולי עלמא ומכ"ש לדעת הפוסלים קציצה אפי' בתלוש:

יג **וה"ה בעציץ שאינו נקוב**. כלו' אם כותב על עלה של עציץ שאינו נקוב אף על גב דלאו מחובר הוא מ"מ גזרינן שמא יקטום ואסור לדעת הפוסלים קציצ' בתלוש והא דלא גזרי בקלף גדול אם נותן לה כל הקלף ולא חיישינן שמא יחתוך דקטימת עלה בקל הוא ודבר הרגיל הוא משא"כ חתיכת קלף דמי לקרן פרה דלא גזרינן שמא יחתוך הקרן:

יד **לא גזרינן שמא יקטום**. דלאו אורח' למתלשיה כולי האי אבל אם תלשו אה"נ דאסור לדעת הפוסלים קציצה בתלוש:

טו **כתב הטופ' במחובר ותלשו וכו**'. ולפ"ז מכ"ש אם כתב הטופס בתלוש קודם קציצה ואח"כ קצצו דכשר וכתב הר"ן וא"ת מ"ש דשרי כשנכתב טופס במחובר בדיעבד ובחש"ו אפילו לכתחלה ובסופר שכותב תופסי גיטין אפי' בדיעבד אסרי' לקצת פוסקי' וע"ש דיש לחלק והובא בב"י ובב"ח:

טז **ואח"כ כתב התורף**. אם זמן הגט נכלל בתורף ופסול מדאורייתא או אינו רק מדרבנן עיין בב"י:

יז **היה הגט חקוק על ידו של עבד**. כתב בד"מ בשם א"ז אם חקק הגט על ידה של עצמה אינה מגורשת משום שלא נתן לה שום דבר ובעינן וכתב ונתן:

יח **והיו העדים חקוקים על ידו**. דאל"כ רק הגט לבד חקוק והעדים חתמו בלא חקוקה הוי כגט שכתוב על המחק ועדיו על הנייר דפסול:

יט **אף על פי שאין שם עידי מסירה**. ואין הבעל יכול לטעון אני לא מסרתי לה הגט רק העבד הלך מעצמו דהא אם היו באים לדון יחד על העבד ולא היה מביא ראיה על העבד שהיה שלו היה בחזקת מי שהוא עתה ואם כן גם הגט בחזקת' ככל אשה שיש גט בידה ומכ"ש אם היה ידוע שהעבד שלה והעדים חתומין על יד עבדה ודאי הקנתו לו כמו גבי טבלא וכ"כ המ"מ אבל אם היו מוחזקים בעבד שהוא שלו ואם היו באים לדון על העבד היה העבד בחזקתו דהגודרות אין לה חזקה ומ"מ לענין איסור מידי ספיקא לא נפקא והיא ספק מגורשת ואם הבעל מודה שנתנו לה פשיטא דהיא מגורשת:

כ **אבל במקום שיש להם חזקה**. כגון לאחר שלשה שנים מזמן הכתוב בגט והקשה הב"י הא אין לאשה חזקה בנכסי בעלה וע"כ לא מיחה בה תוך ג' שני' ועיין בב"י ובב"ח מ"ש ע"ז ולי נראה דהקושיא מעיקרא ליתא דא"כ/ דע"כ /לא מבעיא ליה בגמרא אלא בעבד שהיו מוחזקין שהוא שלו אבל בדבר המטלטל שהיו מוחזקין שהוא שלו וגט כתוב עליו והוא טוען היא מעצמה לקחה הגט ודאי אינו נאמן אף על פי שודאי אין לאשה חזקה בכל מטלטלי של בעלה כשמברר שהיו שלו אלא ודאי כל שכתוב גט על המטלטלים היא נאמנת שנתנו לה דאם לא כן מאי תיקון העולם איכא בחתימת הגט לעולם יטעון הוא היא לקחה בעצמה הגט ואם כן ה"ה בגודרות לאחר שלשה דינם כמו כל המטלטלין לאלתר:

כא **אף על פי שהם מוחזקים בטבלא וכו'**. כלומר ולא אמרינן איתתא לא ידעה לאקנויי בדבר שהוא מחזיר לה ואינה נותנת לו רק דרך שאלה וא"כ אין הבעל נותן לה כלום:

כב **שהאשה עצמה כותבת את גיטה**. כלומר על קלף שלה ויודעת שפיר להקנות לבעל בקנין גמור ולא בדרך שאלה אעפ"י שיודעת שיחזיר לה הגט:

כג **ונתקבלה כתובתה בכדי שיווי הטס**. והוה כאומר לה התקבלי גיטך ומחלי כתובתיך כדי שיווי הטס דאל"כ הוי הגט כפורח באויר ואין כאן ונתן:

כד **פן יהא קרוי כתב שיכול להזדייף**. יש לדקדק הא לעיל מבואר דמותר לכתוב על דבר שיכול להזדייף כשנותן לה בעידי מסירה וראיתי במרדכי כתב על לשון המשנה וכל דבר שהוא של קיימא וכו' כאן יש ליזהר שלא ליתן גט לאשה כשהוא לח שהרי אינו של קיימא עכ"ל כלומר כאלו כתב במשקין שבעודו לח בקל יכול להסיר הדיו ולא יהיה רישומו ניכר ואפשר לומר דאינו רק זהירות דא"ל דהגט אינו גט כמו במשקין דא"כ ה"ל לפלוגי בדידיה לאסור בדיו לח וכמ"ש במשקין:

סימן קכה

א **כגון דיו וסיקרא**. במשנה חשיב דיו וסם וסיקרא וכו' ופרש"י סם אור פימנ"ט בלע"ז:

ב **בדבר שאינו עומד**. כגון משקין כבר כתבתי בס"ס הקודם דדוקא משקין שאין סופן להיות דכשמתיבשין אין רשומן ניכר אבל דיו לח שסופה להתקיים אף שעתה היא לחה ואפשר להעבירה אפ"ה הוי גט רק שיש ליזהר לכתחלה דמ"מ הוי דבר שאינו של קיימא לשעתו ומ"מ אין זה מוכרח דאפשר לומר דגם דיו לח אינו גט ועכ"פ פסול מיהא הוי:

ג **בשחור בשיחור**. שחור הוא פחמים שיחור אדרימנט בלע"ז:

ד **חתוכי אבר מעורבים במים**. ולפ"ז שחור ג"כ פחמין מעורבים במים אבל לשפשף פחם על הקלף אף על פי שמשחיר אינו כתב כמו באבר:

ה **אלא כשכל האות נעשה כך**. דכיון שאינו עושה מעשה בגוף האות שנשאר אלא גורד ובזה נעשה האות וה"ל חק תוכות אבל היכא שעדיין צריך לכתוב ולהוסיף אחר שגרד ומחק כדי לשווייה אות אין זה חק תוכות ועיין בת"ה משמע דלא ברירה ליה כולי האי דין זה דמ"מ מקצת האות נעשה מעצמו אבל הב"י כתב דכל שאין האות נעשה ממילא לא מקרי חק תוכות עיין עליו ועיין בתשובת מהרי"ו סימן ק"ז שפסק כן בפשיטות למעשה ועיין בא"ח סימן ל"ב סעיף י"ח:

ו **נהגו להחמיר שיהיו האותיות מוקפות גויל**. אף על גב דבס"ת ילפינן היקף גויל מדכתיב וכתבתם כתיבה תמה וכאן לא כתיב רק וכתב אפילו הכי מחמירין לכתחלה בגט כבס"ת משום שאין האות נקרא יפה כשהיא דבוקה בחברתה וכשתינוק דלא חכים א"י לקרות האות מחמת דבוקו אפשר דמדינא פסול דהוה ליה נשתנ' צורת האות ועיין בתשובת הריב"ש סימן ע"ז:

ז **יגרור ביניהם להפרידם**. ואין זה חק תוכות דהא אין נוגע בגוף האות:

ח **וכן נוהגין**. כלומר אף שבתפילין וס"ת גורדין הוא כדי שלא להצטרך גניזה לדבר שבקדושה אבל בגט שאין בו קדושה הכל הוי לכתחילה ויכתוב גט אחר:

ט **ויש מקילין בשעת הדחק לתקן קודם וכו'**. הטעם דאם חתמו העדים על גט פסול מה מועיל התיקון אחר שנחתם בפסול ודוקא כשהבעל מצוה לתקן אבל בלא ציווי הבעל מי יכול לתקן גט זולתי הסופר שהוא שליח הבעל ומשמע כאן מלשון הרב דלאחר החתימה או כשאין הבעל מצוה לתקן אף מקום עיגון הגט פסול אבל הרא"ש בתשובה כלל מ"ה כתב דבוקות האותיות פסולין בארצינו וכו' אבל במקום עיגון שבא מארץ רחוקה ואין שיירות מצויות להביא אחר לא הייתי פוסלו משמע אף לאחר החתימה ואף שאין הבעל כאן היה מכשירו ומשמעות לשונו שהיה מצוה ליתנו בלא תיקון או אפשר שהיה מצוה לתקן לרווח' דמילת' ובאמת מאחר שכל הפוסקים כולם הם מן המכשירין והתוספות כתבו בפשיטות שא"צ ראיה להכשיר ופשט ל' הגמר' משמע כן וכמ"ש הריב"ש בתשובה סי' נ"ו ולא נמצ' פוסק שיחמיר לפוסלו רק הראבי"ה וגם דבריו אפשר לפרש שלא בשעת הדחק ועיגון ופשיט' שיש להכשיר בשעת הדחק ועיגון ובתנאי שיהיה נקרא האות לתינוק דלא חכים דאל"כ ודאי פסול ואין מועיל תיקון אפילו בציווי הבעל דמיקרי חק תוכות ובב"ח חילק דאם האותיות דבוקות ממש כל גובהו של אות

אסור לגרוד דה"ל חק תוכות ולי נראה כמ"ש דהכל תלוי בקריאת תינוק ואין חילוק בין נגיע' קצת לנגיעה כל גובה האות:

י **לזיין האותיות מוחין בידו**. ומ"מ בדיעבד בשעת הדחק ועיגון הגט כשר:

יא **אינו יכול להעביר הדיו**. וכתב בב"ח ואין לה תקנה אלא לגרוד הכל ולכתוב אצל הגרד דעל הגרד אסור לכתוב דאין כותבין על המחק דעשוי להזדייף ותקנה זו א"א אלא כשהרגיש הקלקול מיד כלומר קודם שהתחיל לכתוב תיבה אחרת ולי נראה דאין תקנה זו מועל' דכשם שאין כותבין על הגרד כך צריך שלא יהיה גרד בין אות לאות ג"כ משום חשש זיוף אפי' זבוב שמשך קצת דיו פסק בסמוך דאין למחוק ועיין עוד בב"ח שהשיג על בעל הלבוש שמחלק בין אם האות לח או יבש:

יב **ויש מחמירין אפי' האות ניכר**. אם הכוונה להחמיר לכתחלה לא היה צריך לכותבו שכבר כתב לפני זה דאין להפריד האותיות אם נוגעין ומשמע אף שהאותיו' ניכרין היטב אין להפרידן ואם בנגיעה אות לאות מחמירין לכתחלה מכ"ש בטיפת דיו על האות ואם הכוונה להחמיר אף בדיעבד הנה זה לא נמצ' בתשובת מהרי"ק בהדי' דהא סיים וכתב ולכל הפחות יש להחמיר בדבר וכן נהגו כל ישראל וכו' ולא ראיתי מעולם מי שהקל בזה לכתחלה וכו':

יג **ועיין בא"ח סי' ל"ב**. לא ידעתי לאיזה כוונה כתב לעיין שם דהא התיקון שמבואר שם לגרוד כל החרטום לא מהני כאן דהא בגט אסור לעשות גרד ומחק וטשטוש ואפילו אם זבוב משך קצת דיו אסור למוחקו והכל משום חשש זיוף ואפשר דנ"מ במקו' הדחק ועיון דאז שרי למחוק ולגרוד באופן המועיל שיגרוד החרטום אבל חק תוכות אפילו במקום עיגון אינו גט כמ"ש לעיל סעיף ד' וכ"כ למטה סעיף ט"ז דבמקום עיגון יתקן ועיין בא"ח סי' ל"ב:

יד **ויש ליזהר מלשרטט באבר**. אף על פי שהשרטוט מבחוץ כמו שיתבאר בסמוך בהג"ה סעיף י"ב אפ"ה נראה מבפנים צבע האבר אבל בברזל או בקנה אין נראה כשמשרטטין מבחוץ:

טו **שנים עשר שיטין**. סמך לדבר גט בגי' י"ב וי"מ ספר כריתות כשיעור הפסק בין ד' חומשין שהם ג' אוירין כל אויר ד' שטות והפסק שבין וידבר למשנה תורה לא חשיב כך כתבו התוספות ריש גיטין:

טז **וישרטט הכל קודם שיתחיל לכתוב הגט**. הטעם שלא יפסיק השרטוט בין כתיבה לנתינה והוי כמו קציצ' דילפינן מקרא דלא תפסיק הקציצה בין כתיבה לנתינה וכמו שנתבאר בסי' הקודם:

יז **ואם כתב במקום שער יש פוסלין**. כתב בד"מ וצ"ע דהא גם בס"ת לא נפסל לדעת קצת פוסקים ועוד דהא לא גרע משאר דבר תלוש שנכתב עליו כמו שנתבאר לעיל סי' קכ"ד ולכן נ"ל דאין להחמיר במקום עיגון או בדיעבד עכ"ל:

יח **עם הגליון שלמטה**. המחבר השמיט זה במתכוין כי בסמ"ק כתב צריך שיהיה ארכו יותר על רחבו מן הי"ב שיטין ובקונטרסין כתב שהמגילה צריכה להיות ארכה יותר על רחבה ע"כ סתם הדברים לכל מר כדאית ליה:

יט **שלא יהיו האותיו' עוברות וכו'**. גם בהגה לפני זה כתב שיהיו השורות בגט שוה והטעם נראה משום דבקל יכול לזייף ולהוסיף אותיות בשיטות הקצרות וע"כ אפי' אות אחת שיצא לחוץ יכול להוסיף בכל שיטה אות אחת כדי להשוות השיטות ע"כ פסול אפי' אות אחת ובמקום עיגון כשר אפי' הרבה אותיות אף על גב דבד"מ כתב במקום דאיכ' למיחש לעגונ' או בדיעבד אין לפסול הגט משום אות אחת שיצא מן הצדדים דהא גם בס"ת אינו פסול נראה דלאו דוקא כתב אות אחת דהא גם בס"ת לא פסל אפילו הרבה אותיות רק למצוה מן המובחר כותב חציה בתוך הדף אפילו תיבה בת עשר אותיות כמבואר בי"ד סי' רע"ג:

כ **לא יהא בו שום טשטוש וכו'**. הטעם משום חשש זיוף וכתב בד"מ בשם סדר גיטין גם יזהר שלא ירד שום זילוף או שום לכלוכית על הקלף דכשכותבין עליו נראה כמחוק וכתב הרי"ף טוב להחמיר כשיפלו גשמים על הגט שלא ליתנו כלל אם נפלו גשמים על הכתב דבמקום שנפלו הגשמים נעשה שחור וכל דבר שחור יכול להזדייף עכ"ל:

כא **ולא יכתוב על שום נקב**. כתוב בד"מ אם היה הנקב בצד האות/ ולא /באות עצמו לא היה פסול:

כב **יש לפסול אפי' בדיעבד**. כלומר אפילו תינוק דלא חכים יכול לקרותו דכל שאין צורת האות עליו כמו שנמסרה למשה מסיני אין שם אות עליו:

כג **יש מכשירין במקום עיגון**. כלומר אם נותן הגט כך לאשה בלי הפרדת סכין ויש כאן עיגון אם נצריך גט אחר או אפי' להפריד בסכין אי אפשר כגון שנאבד הגט אז מכשירין במקום עיגון דמ"מ צורת האות עליו אף אם נוגע הרגל בגג:

כד **אסור להפריד בסכין**. כבר כתב זה לעיל סעיף ו' אפי' בנגיעה שאין להפריד וכן נפל בה טפת דיו אף שהאות ניכר פסק בסעיף ח' דאין לתקן מכ"ש כאן דנפסדת צורת האות:

כה **שיש לחוש לעיגון יתקן**. נראה אף דתינוק אין יכול לקרותו כלל או בטעות אחר אפי' טעות גדול כגון שינה שמו יכול למחוק מה שכתב בטעות ויכתוב מה שצריך לכתוב ואף שמדינא צריך לקיים למטה ולכתוב אות פלוני על המחק ועכשיו אין נוהגין לקיים

שום מחק בגט וכמ"ש לקמן סעיף י"ט מ"מ נראה דבמקום עיגון/ כשר /הגט בלא קיום דהא מותר לכתוב על דבר שיוכל להזדייף על נייר מחוק כשנותן לה בעידי מסירה וא"כ כל הפסולי' משום חשש זיוף כשנותן לה בעידי מסירה כשר הגט במקום עיגון וכל החומרו' שנזכרו בסי' זה משום חשש זיוף אינו רק במקום שאין כאן עיגון ועיין לקמן סעיף כ"א:

כו **ועיין סי' קנ"ד סעיף מ"ח**. כצ"ל דשם כתב דאפי' בתורף יש להכשיר בעיגון:

כז **או לכל הפחות קודם חתימה**. אבל לאחר חתימה אין מועיל שום תיקון דבר הצריך תיקון כיון שנחתם בפסול וכ"כ לעיל סעיף ו' וכשמתקן צריך הסופר דוקא לתקן כי הוא שליח הבעל ולא לאחר:

כח **יש להכשיר בכה"ג**. כלומר בתינוק דלא חכים יכול לקרותו:

כט **בטופס הגט אפי' בלא עיגון יש להקל**. דלא גרע מחסרה כל האות דיש להכשיר בטופס כ"כ הב"י סי' קכ"ו:

ל **דכשר אם הוא בטופס**. הלשון מגומגם מאי אם דקאמר הא וישראל טופס הוא:

לא **נוגע גם מלפניו כזה כשר**. לא ידעתי טעם לקולא זו מאחר דבתפילין וס"ת פסול כמו שנתבאר בא"ח סי' ל"ב סעיף י"ח ע"כ אין לסמוך לדעתי על קולא זו בלא עיגון:

לב **או שהיה בכתבו עיקום או בלבול עד שאפשר שיקרא ממנו ענין אחר**. כצ"ל וכן הוא ברמב"ם וסיים הרמב"ם הואיל ונקרא לענין גירושין ויש בו משמעו' גירושין הרי זה פסול כלומר אבל אם מחמת העיקום או הבלבול נשתנה הענין ואין בו משמעו' גירושין כלל ה"ז אינו גט כלל או ספק גט:

לג **שאף במקום כתיבתו צריך וכו'**. היש מי שאומר הוא הרא"ש בתשובה ע"פ הנוסחא שהיה לפני הרב ב"י אבל באמת הוא ט"ס בתשובת הרא"ש וכמו שהוכיח זה הרב ראב"ח סימן ל"ו בתשובה דפשט התשוב' משמע דנסיב ליה לחומרא לפסול כתיבת המקום ההוא מדכתב וכו' ע"ש וכ"כ בב"ח דט"ס הוא וליתא ולכ"ע סגי במקום נתינתו והנה לכתחל' אין ספק שיכתוב הגט באופן שיהיה נקרא היטב בשני המקומות דאיך יחתמו העדים על הגט שאינו נקרא להם ואף שהגט ניתן במקום אחר הא מ"מ עידי חתימה חותמין כאן וצריך שלא יהיה חשש זיוף להם ועוד דבשמו ושמה אף דמקום הנתינה עיקר מ"מ צריך לכתוב גם שם הכתיב' בלשון דמתקרי או לכללו בכל שום ואם לא כתב רק שם מקום הנתינה לבדו הגט פסול וכמו שיתבאר לקמן סי' קכ"ט וא"כ ה"נ כל שבמקום הכתיבה אינו נקרא הגט לתינוק ודאי הגט פסול דאיך יחתמו העדים על חספא ומה בכך שהוא נקרא במקום אחר ועיין בתשובת ראב"ח סי' הנ"ל מ"ש

שבתשובת ריצב"א משמע הכתיבה עיקר ושיש לחלק בין אם נודע מעצמו שמה שאנו קוראין וכותבים כך הם קוראים וכותבין באופן אחר וע"ש:

לד **וא"צ לכסות הצדדין**. אבל בשם ספר אגודה כתבו תינוק היודע האותיות ואינו יודע צרוף התיבות והתוספות פ' המגרש כתב היודע לקרות אותה תיבה:

לה **ונוהגין לערות השטה דהיינו וכו'**. וכתב בד"מ בשם ס"ג נ' פשוטה של פטורין יעקם קצת לימין כדי שיוכל להאריך ראש למ"ד של ישראל למעלה שלא תיגע באות נו"ן פשוטה ותהיה ג"כ אותה שיטה מעורה עכ"ל סדר גיטין וכתב בד"מ ומזה יש לדקדק שכל השיטות יהיו מעורות וכן נוהגין:

לו **ואם לא עירה י"א שהוא פסול**. והטעם כתב בד"מ כדי שלא לכתוב עוד שיטה בין שיטה לשיטה ולא יהא הגט ראוי להזדייף ועוד כתב בב"ח טעם כדי שיהא נקרא טפי ספר א' ועיין מ"ש סי' ק"ל:

לז **ולי נראה דבמקום עיגון אין להחמיר**. זה פשוט דבמקום עיגון אין להחמיר דהא כותבין על דבר שיכול להזדייף כשיש כאן עידי מסירה ובב"ח כתב דאם לא עירה בדיעבד כשר אף בלא עיגון וא"צ לכתוב אחר וכ"כ לקמן סי' ק"ל וכן נוהגין בשאר מלכיות שאין כותבין כלל גט מעורה לכתחלה:

לח **ונשתנה צורת האות וכו' פסול**. אבל אם משך ראש האות לתוך חלל א' וכדומה שאין לחוש לשום טעות לא פסלינן ליה כנ"ל וכן נרא' מדברי ר"י דלעיל עכ"ל ד"מ אבל הר"ן כת' על דברי ר"י שכ' דמעורה שראש ל' נכנס לתוך חלל ה' א' ח' ואחרים אומרים שזה יותר קרוב לפסול הגט מפני שמבטל צורת האות ע"כ נראה אם רואין שנתבטל צורת האות ומכ"ש אם תינוק אינו יודע לקרות האות מחמת העירוי ודאי הגט פסול ולכתחלה פשיטא שיש ליזהר בכל האותיות:

לט **אם מטופס הגט הרי זה כשר**. כבר כתבתי סעיף ט"ז דאפי' חסר מן הטופס כשר:

מ **נהגו להחמיר**. אפשר במקום עיגון מותר לקיים המחקין ואפשר דא"צ לקיים אפילו בתורף דהא יש עידי מסירה:

מא **קרוע שתי וערב וכו'**. ואם הגט מקויים הוכחה הוא שבא לידה שלם שאין הבעל מקיים הגט עיין במ"מ:

מב **וה"ה כשנטשטש וכו'**. מלשון הגהות הרב משמע גם בנטשטש יש מי שפוסל אבל המעיין במ"מ יראה דכ"ע מודו בנטשטש דלא מהני עידי מסירה ולא פליגו רק בקרוע שתי וערב:

מג **בקולמוס של כנף**. גם בס"ת פסק כן בי"ד סי' רע"א אבל בסעי' ד' לעיל לא פסל רק בברזל וכמדומה שאף בס"ת מקילין לכתוב בקולמס של קנה לכתחלה:

סימן קכו

א **מקצת הגט כתוב בלשון אחד וכו'**. אבל בשני מיני כתבים כשר אף לדעת הרמב"ם:

ב **ומקצתו בלשון אחר פסול**. עיין לקמן סי' ק"נ סעי' י"ד ט"ו:

ג **ויש מכשירין**. הראב"ד לא הכשיר למעשה רק שכתב דרך אפשר לומר שאם חתמו העדים בא' מן הלשונות שהחתימה מצרפן וכבר הליצו המ"מ והר"ן בעד הרמב"ם וע"כ אין ראוי לכתוב יש מכשירין במקום שבעל הדעת הזאת לא החליט הדבר ואף שנמצא בנוסחאות שלנו כשר נאמנים הם הרמב"ם וראב"ד שהגירסא בתוספת' הוא פסול:

ד **ונ"ל דאפי' למאן דפוסל וכו'**. עיין בתשובת הרב מסי' קכ"ז עד סי' ק"ל מ"ש מזה:

ה **ואין להכשיר בכתב אחר וכו'**. ומכ"ש דאין להכשיר בלשון אחר כי מי יכול לסדר נוסח אחד בגט בל' אחר:

ו **בשלישי ברביעי וכו'**. בסדר ר"י מינץ נתן סי' רח"ל מלא והטעם שכן הוא בתורה ודוקא לכתחל' אבל בדיעבד אין לפסול אם כתב החסר מלא או להיפך דהא אין הענין משתנה וכן הוא בסמוך סעי' ד' אם כתב שלשה או שמונה מלא כשר:

ז **יכתוב באחד בשבת**. הטעם שכותבין בשבת ולא לשבת ואצל ירח כותבין לירח עי' בב"ח מ"ש בשם סדר הגט דבשבת איכא למטעי:

ח **יכתוב ביום אחד לירח פלוני**. כצ"ל והטעם משום דבתחלת ספר חגי כתיב ביום א' לחדש היה דבר ד' ביד חגי וגו':

ט **וי"א דכותבין בא' לירח**. הטעם משום דכתיב תחלת ספר במדבר סיני באהל מועד באחד לחדש השני:

י **יש נמנעים לתת גט בר"ח**. וכך הוא בסדר הגט של ר"י מינץ סי' נ' ולעת הצורך נותנין וכותבין ביום אחד לירח וכן העיד הרב בב"ח שראה בגיטין הניתנין בימים קדמונים כתוב בכולן ביום אחד לירח פלוני:

יא **לשון זכר בה"א לבסוף**. דמשלשה ועד תשעה לשון זכר בה"א לבסוף חוץ משמנה שאין חילוק בין זכר לנקיבה בה"א לבסוף רק החילוק בניקוד כנודע (ר"ל שבזכר נקרא' שמנה בקמץ תחת הנו"ן) ובנקבה נקרא' בסגול תחת הנו"ן:

יב **ויכתוב ימים עד עשרה**. ואם כתב יום נראה דלא מיפסל בדיעבד כמו אם כתב במקום שראוי לכתוב יום כמ"ש אח"ז וכ"כ הב"י והעיד שרא' בגיטין שנכתבו בזמנו שעד י"ט כותבין יום ואח"כ כותבין ימים:

יג **שלשה או שמנה מלא בוי"ו**. משום דלפעמי' הם כתובין כן ע"פ המסור' ועוד דהא אין הענין משתנה ועיין בסדר ר"י מינץ סי' מ"ח ונראה ה"ה אם כתב שיני ושישי מלא ואף שלא נמצ' במסור' מלא מ"מ אין הענין משתנה במלא וחסר:

יד **רק שני**. נראה דקאי ג"כ על שני בשבת אם כת' שני בשבת שני ימים לירח וכו' דכשר:

טו **וכתב י"ב כשר**. שם בהגהת שלטי הגבורים שעל המרדכי דף תרי"ו מביא ראיה מספל וקפל אלמא שהיו רגילין לכתוב גמטריאו' בשטרות:

טז **חמש וכתב חמשה**. יש להסתפק אם כתב אחת במקום שראוי לכתוב אחד או להפך אם ג"כ כשר:

יז **ביום שלשים לחדש ניסן**. לאו דוקא לחדש אלא לירח ניסן שהוא ראש ירח אייר וכמ"ש בסעיף ד':

יח **שהוא ר"ח אייר**. וה"ה אם כתב להיפך ביום ראשון לירח אייר שהוא יום שלשים לירח ניסן ואם לא כתב רק ר"ח ולא כתב שהוא יום שלשים לחדש ניסן אינו פסול בדיעבד עיין ב"י:

יט **יכתוב באחד לירח פלוני**. כבר כתבתי לעיל סעי' ד' שהעיד הרב בב"ח שראה גיטין הנכתבי' בימים קדמוני' וכתוב בהם ביום א' לירח פלוני:

כ **אם לא במקום שיש חשש לעגון**. לעיל כשר"ח יום א' כתו' בסעיף ד' יש נמנעים לתת גט בר"ח וכאן שר"ח שני ימים דיש פלוגתא בין הפוסקי' כמו שהעתיק הב"י דעת הרשב"א והר"ן והרא"ש ע"כ אין לכתוב גט ביום ר"ח הראשון אלא במקום עיגון אבל ביום שני אינו רק לחששא בעלמא כמו אם ר"ח רק יום א' והב"י כתב ג"כ שאף ביום ראשון דר"ח שחומרא יתירה הוא המונע וראיתי נוהגים שלא לחוש לה עכ"ל:

כא **לירח אדר ראשון**. בסדר הגט של ר"י מינץ בסי' נ"א כת' אדר הראשון בה"א הידיע' כמו אדר השני וכן הוא בהגהת מנהגים ועיין בב"ח:

כב **באדר הראשון אדר סתם כשר**. בב"ח השיג ע"ז דהא הרמב"ם בפ"י מהל' נדרים פוסק כר"מ דסתם אדר הוא אדר שני וא"כ אם כותב בראשון סתם הוי גט מאוחר ופסול לדעת קצת פוסקים ועיין לקמן סי' קכ"ז סעיף ט' הנה אף שכדבריו כן היה שהרמב"ם פסק כר"מ אין כאן השגה כלל כי רוב הפוסקים פסקו כר' יהודא דהא בס"ס מ"ג בח"מ כתב הטור שני שטרות שנעשו בשנה מעוברת וכו' דלשני קורין אדר שני וכן הוא בספר התרומות וכן פסק באגודה פ' קונם בשם ר"י דהלכה כר"י וכן פסק הרא"ש והר"ן ור' ירוחם והמרד' והראב"ד בהשגו' וא"כ אף אם היה הרמב"ם חולק ודאי דהלכה כרוב הפוסקי' אבל באמת המעיין בדברי הרמב"ם גם הרמב"ם פסק כר' יהודה (אמר בן

המחבר והמגיה באשר דברי א"א מ"ו נכתבין כאן בראשי פרקים באתי למלאות דבריו ולהאריך קצת כדי שתבין הדבר על בוריו ואציגה לפניך הסוגיא כך איתא בנדרים פ' קונם דם ס"ג ע"א קונם שאיני טועם יין עד ראש אדר עד ראש אדר ראשון עד סוף אדר עד סוף אדר הראשון ע"כ מתניתין ופריך בגמ' אלמא סתמא דאדר דקאמר ראשון הוא לימא מתניתין ר"י הוא דתניא אדר הראשון כותב אדר ראשון אדר שני כותב אדר סתם דברי ר"מ ר"י אומר אדר הראשון כותב סתם אדר שני כותב תניין אמר אביי אפילו תימא ר"מ הא דידע דמעבר' שתא וא"כ ברייתא דקתני אדר השני כותב סתם כגון דידע דמעברא שתא וכי אומר אדר סתם משמע אדר שני הא דלא ידע דמעבר' שתא וא"כ במתניתין כי אמר סתם אדר הראשון משמע ולא השני שלא נתכוין אלא לאדר הסמוך לשבט והתניא בניחותא עד ר"ח אדר עד ר"ח אדר הראשון אם היתה שנה מעוברת עד ר"ח אדר השני מכלל דריש' לאו במעוברת עסקינן ש"מ הא דידע הא דלא ידע ע"כ הסוגיא והנה הרמב"ם גורס במתניתין דלעיל עד סוף אדר השני וכתב הרא"ש ע"ז בנדרי' דאותה גי' נראה לו עיקר דלשני האדרים חשיב חד ירחא דלאידך גירס' קשה ראש וסוף למה לי בחדא סגי עכ"ל) ש"מ דהמקשה דפריך לעיל לימא מתניתין ר"י היא היה מחלק לפי גירסת הרמב"ם אף דכותבין בראשון סתם מ"מ כשאומר עד סוף אדר כוונתו על אדר שני וא"כ ברייתא דבגמרא דהביא לסיוע אתי' אף לר"י ויש חלוק בין כתיבת השטר לנדרי' וא"כ צדקו דברי הר' מהרמ"א ועיין בד"מ מה שמצא כתו' בתיקון ישן:

כג **ומלת ראשון יכתו' מלא וי"ו**. כלו' אדר הראשון יכתוב בוי"ו כי רוב פעמי' ראשון מלא בתורה:

כד **פסול אם לא בשעת הדחק**. זה לשון בעל ת"ה נראה דאפי' אם נותן הגט בחד יו"ד ובו ביום נודע הטעות דיש לכתוב וליתן אחר בשני יודין וכי האי גוונא לא הוי לעז כ"כ לב"ד אבל אם עברו כמה ימים אחר הנתינה ויצא שם מגורשת על האשה ואי הוי בעי למיהדר ולכתוב גט אחר הוי זילותא לב"ד ולכך יש להכשיר בדיעבד וכת' בד"מ דמצא כתוב בשם מהרי"ל ליתן ב' גיטין באייר מכח ספק:

כה **כסלו חסר יו"ד**. בת"ה כתב דע"פ התרגום מלא הוא רק דלית לן למיזל בתר התרגום דנוסח הזמן בגט אנו כותבין בלשון עברי ומשמע דבדיעבד כשר אם כתב מלא דהא מקצתו בלשון תרגום כשר כמבואר בתחילה הסי' וגם כבר פסק לעיל אם כת' שלשה או שמנה מלא כשר:

כו **איך אנא פב"פ ואינו מכוון**. הטעם כת' הרא"ש דודאי בשאר שטרות שכותבין העדי' דבר שנתקיי' לפניה' שייך לומר זכרון עדות איך נעשה דבר זה לפנינו אבל לשון נוסח

הגט הוא סיפור דברים שהבעל מספר שבזמן הזה הוא מגרש אשתו לא שייך למכתב אלא בזמן הזה אני פלוני מגרש את אשתי הלכך טוב שלא לכתוב איך ומיהו אי כת' איך ודאי הגט כשר דהא בגמרא מוכח שהיו כותבין איך וכן הוא בנוסח הגט של רב אלפס:

כז **שכתו' בהן ולאתריהון דאבהתיכו**. כלומר שהיו כותבין בנוסח הגט וכל שום אוחרן וחניכא דאית לי ולאבהתי ולאתרי ולאתריהן דאבהתי וכן באשה היו כותבין וכל שום אוחרן וחניכא דאית ליכי ולאבהתיכי ולאתריכי ולאתריהון דאבהתיכי וע"ז כתב הרא"ש תמהתי למה נהגו לכתוב כן מאחר שאין מזכירין מקום אביו ומקום דירת אבי אשה:

כח **לא יכתוב ודין מלא**. דמשמעות הלשון משמע הדין נותן שאגרשך אבל אם אין דין עלי שאגרשך לא תתגרשי כ"כ רש"י והרמב"ם וכת' שמא יקרא הקורא ודין כלו' משפט יהיה ביני לביניך:

כט **ואיגרת מלא יו"ד**. רש"י פי' דמשמע איגרא לשון גג והרמב"ם כתב שמא יקרא הקורא ואי גרת כלומר אם זנית ועיין בתו' שגורסין שלא יכתוב אגרת בלא וי"ו דמשמע אגרת בעלמא אלא ואגרת דמשמע דקאי אגיטא דלעיל:

ל **שלשה יודין רצופים**. דאי לא שדי ביה אלא תרין יודין מתקרין די תהויין נשין דעלמא וכן דיתצביין וכי כתיב תלתא יודין משמע שתהא רשאה להנשא לכל מי שתרצה כ"כ רש"י והרמב"ם כתב שמא יקרא הקורא תיהויין ותצביין כלו' שהוא מדבר עם שתי נשים ונמצא שאינו מגרש לזו אלא לשתי אחרות:

לא **ונהגו לכתבם בה' יודין**. אבל בדיעבד אין להקפיד אם לא כתב יוד בין תי"ו לדלית וכן בין תי"ו לה"א:

לב **די בשיטה אחת וכו' יש פוסלין**. מלשון הרא"ש לא משמע הכי שכתב בשם ר"י טוב עלם כי די תיהויין הם ב' תיבות ודי הוא תרגום של אשר וכתב עליו הרא"ש ואני אומר דאף הכותב דתיהויין תיבה אחת אינו טעות משמע אם כותב שני תיבות פשיטא דניחא וא"כ ה"ה אם כתבו בשני שיטין כשר מאחר שהם שני תיבות ואפשר דלכתחלה מיהא אין כותבין בשני שיטין אף שהם שני תיבות להורות דמשמעות הענין סובל ג"כ תיבה אחת משא"כ בשני שיטין דהוי דוקא שתי תיבות:

לג **יאריך וי"ו דתרוכין וכו'**. פרש"י דאי לא מאריך לה מחזי כיו"ד משמע ספר תרוכין גרוש' דעלמא ואגרת שבוקין נשים עזובות דעלמא ולא שלה הוא ואי לא מאריך ו' דכדו משמע וכדי כלומר בולא כלום באין ספר כמו כדי נסב והרמב"ם כתב תרוכין ושביקין משמע שהוא אומר לה שהיא שבקה וגירשה אותו וכדי משמע בתנאי זה אפטו' אותך וכתב הרא"ש משמע שאין לכתוב יו"ד בין תי"ו לרי"ש דתרוכין דאי כתב בהן יוד ליכא

למטעי כלל דתירוכין ושביקין לאו כלום הוא אבל בפיטורין נראה שצריך לכתוב יוד בין פי"א לטי"ת כדמשמע פ' התקבל והשתא ניחא דלא חשיב הכא ו' דפטורין עכ"ל הרא"ש ועיין בסמוך סעי' י"ב:

לד **פיטורין מלא בשני יודין**. הרא"ש כתב שכן משמע בפ' התקבל והיינו דאמרי' דף ס"ו ר' נתן דבבלאה הוה דייק בין פיטרוה לפטרוה כי פיטרוה ביוד הוא לשון גט פטורין ובלא יוד הוא לשון פטור וחובה:

לה **דפטורין ג"כ חסר יו"ד ראשונה**. דמדכתב גט פטורין אין לטעות מלשון פטור וחובה:

לו **ולכן צריך להאריך ג"כ ו' של פטורין**. כבר כתבתי בסעי' לפני זה לשון הרא"ש דהא בהא תליא אם אין יו"ד בין פי"א לטי"ת צריך להאריך ו' של פטורין כמו תרוכין ושבוקין:

לז **למהך חסר יוד**. דלא לישתמע לי מהך כלומר לי תהיה מספר זה ואילך:

לח **שירחיקנ' מגגה**. דלא לשתמע למאך לצחק כלומר מצחק אני ביך כי חוכא:

לט **לא יכתוב לאתנסב'**. שמא ירחיק לא מן יתנסב' ומשמע לא ינסבא לא תנשא:

אמר בן המחבר כגון דא צריך אני להודיע ולהביא בעת אשר א"א מ"ו הרב המחבר ז"ל עד כה הגיע, השמים עבים התקדרו וארואלים על מצוקים התגברו, ומש"ה עלה אל השמים עליה זו ירידה היא לנו בכפליים, וחבל על דאבדין ולא משתכחין לרוות צמאונינו וה' ימלא חסרונינו, ורווח והצלה יעמוד לנו ממקום אחר, להיות המלאכה שלימה ותמימה ונבחר, שמתי על לבי לחפש באמתחות כתבי קודש של א"א מ"ו ז"ל איזה חידוש דינים ושאלות ותשובות השייכים לטא"ע ואמרותיו כטל תזל זעיר שם זעיר שם בתוך מחברת קודש להציגם ולהעמיד כל אחד במקומו, וה' יער' רוחו וישפיע לנו שפע טוב ממרומו להיות ממצדיקי הרבים וכולי האי ואולי חפץ ה' בידי יצליח יציץ ציץ נוצה ופרח, ואור תורתו יאיר ויזרח, דודאיו יתנו ריח:

סימן קכח

שאלה מן הרב מהר"ר יששכר אב"ד דק"ק ארלא לא"א מ"ו הרב המחבר ז"ל וזה נוסחו. שלם לאהובי אדוני הגאון מהר"ר משה ש"ן בהיותי פה אירע כמה פעמים לסדר גט ומנעתי עצמי מלכתוב פה עבור קריאת שם המקום שחקרתי ודרשתי בכל שטרי כתובות וק"ס שנכתבי' מקדמוני' פה נכתב כל ארלא באל"ף תחלה וסוף ולפי ספרי הערכ"י של כותים חקרתי ודרשתי שהוא נכתב ארלע בע' בסוף א"כ איזה מהם לבד שנכתוב יש לחוש לשינוי שם עירו שהוא פסול גמור ובודאי שאין לדמות זה לרעד"ש והרעד"ש (הנזכר פה בסעיף ג') שהתם לא נשתנה קריאת שם העיר בנקודה בין שם ישראל לבין

שם של כותים רק כותים קורין הרעדש בה' וישראל קורין רעדיש בלא ה' וזה אינו אלא קיצור לשון משא"כ בנ"ד שנשתנה בקריאת הנקודה כי א' בסוף אז הל' שלפניו נקרא בקמ"ץ ואם ע' בסוף הקריא' של ל' היא כמו בסגול ולכן נראה דעתי שיש לכתוב ארלא דמתקרו ארלע ולא רציתי לסמוך למעשה על דעתי לבד יודיעני רום מכ"ת דעתו בזה וגם יש כאן מים ואין לו שום שם אבל נראה שאין לחוש לזה בשביל שאינו רק מים הנקר' טיי"ך בל"א והוא בכלל מי מעינות כמו שהוא בתשובת מהרי"ק וא"כ יש לכתוב כאן מי בארות ומי מעינו' ולא שום שם נהר ולכן באתי לבקש שיודיענו רום מכ"ת דעתו הרמה בכל זה ע"כ השאלה:

תשובה ראיתי דברי מעלתך אשר נסתפק אם לכתוב בגט ארלא או ארלע הנה יעיין מעלתך בתשובת הר' מהרי"ק ובפסקי מהרא"י (אשר מהם נובעים דברי הרב בהג"ה כאן) יראה להדיא ששם הקבוע לה בלשון העברי הוא העיקר והנה רוטנבורק הנקרא בלשון עברי בסוף בק' ובל' הכותי' לבסוף בג' יש הפרש ביניהם באות א' וכן טויברא וטוברא הנזכר שם בפסקי מהרא"י יש הפרש ביניהם בשינוי נקודו' כמבואר שם וכן קאזמר דמתקרי קאזימרו בנוסח גט קראקא יש הפרש כמה אותיות אבל הפרש נקודה אחת ודאי אזלינן בתר ל' עברי ע"כ מצאתי ובודאי עוד היה להרב א"א מ"ו המחבר מילין בדבר זה ונטרפ' השנה וה' ירוה צמאונינו והעתקתי דבריו המעטים להלכה ולא למעשה:

סימן קכט

א **תשובה מן הרב הגדול בעל ת"י מהר"ר ליפמן ז"ל להרב הגדול מהר"ר יונה ז"ל.** על השאלה אשר שאל ממנו שלום למר ולתורתו בכל עת ועונה הוא אהו' הגאון תפארת ישראל מחותני כמהר"ר יונה יצ"ו וכתבו קבלתי ואשר כתב מכ"ת ואומר וז"ל באתי בשאלה קטנה שהיה בגליל שלי בש"מ ונשתנה שמו בחולי כנהוג בו ביום נתן גט לאשתו לפוטרה מחליצה ומת והנה המסדר הגט כתב השתי שמות והקדים שם השני ואח"כ השם הראשון ולא כתב על שם הראשון דמתקרי והנה יש מקום לומר שלא היה ראוי לכתוב השם השני כלל כי לא הוחזק בו שלא קראו לס"ת וגם לא חתם בשטר רק שמת בו ביום וכך כתב מהרמ"י וגם דלא כת' דמתקרי ויש דעות בזה לפסול הנה האריך הב"י בא"ה סי' קכ"ט ומביא כל הדעות בענין זה וגם הביא קצת מזה בתשובת ר"מ מטראני וכן יוריני לי מכ"ת דעתו הנכונה בזה למעשה אם לפוטרה מחליצה אם לאו יש מקום לומר שהיא דיעבד שיכול האי גברא לומר לא אתסר עלי אחות החליצה ודי בזה עכ"ל והנה מ"ש מכ"ת בשם מהר"מ יפה והן הנה דברי הש"ע ודאי דעת מכ"ת שכתב כ"ת

בשם מהרמ"י לפי שרמ"י ז"ל השמיט מ"ש בש"ע דיש מי שמצריך וכו' ובסמוך אכתוב מזה אם כדין השמיטו או דאף לש"ע שכתבו אפ"ה לענין דינא הלכה כסתמא ולא כיש מי שמצריך אך עכשיו אני אומר דאין למכ"ת ראיה לנ"ד דהתם לא במת ביומו מיירי אלא אדרבה בנשאר בחיים ואין קורין אותו בשם שני כלל הרי נעקר ונשתקע לכך אין לכותבו כלל משא"כ בנ"ד אעפ"י שעדיין לא הוחזק לא זהו מקרי עקירתו ושקועו וי"ל דמ"מ הואיל ועכשיו היום ההוא נשתנה בשמו זה בב"ה וגם המסדר הגט ושהיו שם לפחות מנין עשרה ידעו מזה אם מיתתו פוטרתו לחיי העה"ב לא זו היא עקירה כלל אבל מטעם אחר נראה לי לפסול וכמ"ש מהר"מ טראני בחלק ראשון בסי' קכ"ה בסופו (בשם סברת הפוסלים הגט) בנדון דמהר"ם טראני דהואיל ומת אין כאן שני שמות אלא שם השינוי והראשון נעקר לגמרי ע"כ סברת הפוסלים (והרב מטראני השיג על סברת הפוסלים כי אדרבא כיון שמת ע"י שינוי השם נשתנה שם חיים למיתה וחזר לשם הראשון והוי מפורסם וידוע כי כשמשני' שם א' בחולי ולא הועיל לו שינוי השם ולא נקרע גזר דינו שהוא א' מד' דברי' המקרעין גזר דינו של אדם ומת שאין מזכירין אותו עוד בשום דבר כי אם בשם הראשון כי לא נשתנה שמו אלא אם יחיה עכ"ל מהר"מ מטראני) ואף שסברת הפוסלי' הוא מפני שכך דרכן באותן הארצות שבשעת השינוי אומר ולא יקרא עוד וכן נראה מדבריה' מ"מ יפה תמה מהר"מ מטראני וס"ל דאדרבה שם הראשון עיקר שהרי אעפ"י שאומרי' כן אפ"ה נקראי' בשם הראשון ואף ברוב הפעמי' ושם יעקב יוכיח שנאמר ולא יקרא עוד וגו' ואעפ"כ הכתובי' מלאי אח"כ בשם יעקב וא"כ תמיהתו קיימת וחזר הדין שכשמת אין כאן שינוי שם כלל ומשמע ודאי דהגט פסול (אם כתבו שם השינוי) דהוי כשינה שמו ואף שכתב לעיל מהר"מ מטראני בתחלת הפיסקא וז"ל הרי הרמב"ם כתב בענין גט שלא ידעו המסדרין שנשתנה שמו וכתבו הראשון לבד שאם היו כותבין שם השינוי לבד הואיל ועדיין לא הורגל שמו ולא נודע בו אפילו במיעוט היה קרוב שלא להיות גט כלל ומותרת ליבם שם עכ"ל וא"כ אפשר לומר שכוונתו שבנכתבו שניה' דהוי גט (ולא ממעטינן אלא בכותב שם השינוי לבד) וא"כ יש לפרש ג"כ כדבריו של הרב מהר"מ מטראני שבסוף התשובה שהעתקתי' לעיל מ"מ הואיל ואפשר לפרש דבריו דאף בכתב שניה' לא הוי גט א"כ לא יצאנו מידי ספק ע"כ ובסוף דבריו סיים שאין להתיר האשה בלא חליצה והנה הרב בעל ת"י האריך עוד בתשובה זו במה שאינו נוגע עוד לדין הנ"ל וכוונתו בהעתקת התשובה הנ"ל שיובנו דברי א"א מ"ו הרב המחבר ז"ל מה שהשיג על דין הנ"ל ע"כ לא העתקתי:

והא לך מה שכתב א"א מ"ו הרב המחבר ז"ל, מ"ש הרב בעל ת"י דנראה לו לפסול הגט

ממ"ש הרב מטראני בס"ס קכ"ה ותמה על סברת הפוסלי' דס"ל דכיון שמת אין כאן שני שמות אלא שם השינוי והראשון נעקר לגמרי והרב מטראני תמה עליה' דאדרב' שכשמת אין כאן שם שינוי כלל ומשמע ודאי דהגט פסול כשכתב שם השינוי דהוי כשינה שמו, המדקדק בדברי הרב מטראני יראה שלא עלה זה על דעתו כלל לפסול הגט למפרע מאחר שמת ונתבטל השינוי דאין לנו אלא השם שיש לו בשעת נתינת הגט ואם נחוש למיתה ולא נכתוב שם השני אדרבה יותר יש לחוש למה שאנו מצפים ורוב חולים לחיים וא"כ כשיקום בודאי יתקיים שם השני וכשבני אדם לא יקראו רק בשם השני ולס"ת פשיטא שיעלה בשם השני וא"כ נתבטל שם הראשון לגמרי מאי אמרת אף שיתבטל אח"כ מ"מ באותו שעה היה נקרא בשמו הראשון עדיין ולא גרע מחניכה לשעתו וא"כ מכ"ש שנאמר כן בשם השינוי אף שמת אח"כ ונתבטל שם השינוי מ"מ באותו שעה שקראוהו בשם החדש והיו מצפי' לתשועת ה' ולרוב חולי' לחיים ודאי באותו יום היה נקרא בשם השני כדי לבטל הגזירה ואין לך חניכה מפורסמת מזו ואלו היה דעת הרב מהר"מ מטראני לפסול הגט מכח שנתבטל שם השינוי לא היה כותב זה בסוף דבריו דרך גררא וכתימה על דבריה' רק היה לו להתחיל זה לעיקר עד שאתה שואל אם הגט כשר מאחר שלא כתבו שם השינוי רק שם הראשון לבד ואני אומר שאילו כתבו שם השינוי ג"כ היה פסול מאחר שמת ונתבטל השם אלא ודאי לא עלה זה על דעתו רק לסתור דעת החולקי' שעלה בדעת' מאחר שלא נודע מה שם יקראו לו אם יקום מחליו א"כ אין לו עתה רק שם השינוי והראשון נעקר לגמרי וע"ז כתב אדרבה כיון שמת איגלי מילתא דשם הראשון קיים ויפה כתבו שם הראשון זה הוא תורף דבריו אבל לפסול הגט מטע' זה דהואיל שמת נתבטל שמו למפרע זה לא עלה על דעתו הן אמת כי מטעם אחר כתב לפני זה שקרוב היה הגט להיות בטל אם היו כותבין שם השינוי לבד משם דלטעמיה אזיל דאין כותבין שם השינוי רק כשהוא שגור כבר בפי הכל ומ"ש בסמ"ק ששם השינוי עיקר אף על פי שקורין אותו תדיר בשם הראשון נדחק לפרש מהר"מ מטראני דמיירי דשם השינוי עיקר ותדיר בכל יום נזכר ג"כ בשם הראשון אבל עכ"פ הוא מיעוט דשם השני קורין אותו ז' פעמי' על דרך משל ושם הראשון נזכר ג"כ בכל יום תדיר אבל רק ג"פ כך הוא דעתו וע"כ כתב שאם היו כותבין בשם השם השינוי לבדו וכללו השם הראשון בוכל שום היה פסול לדעתו שמחזיק השם השינוי למיעוט ולפורתא אבל בכתיבת שני השמות יחד ובפרט בלא כתיבה דמתקרי כאשר כתב המסדר כפי אשר הובא בשאלה של הרב בעל ת"י לא עלה על דעת פוסק לפסול הגט ואף אם היה שם השינוי טפל ומיעוט לא נפסל הגט בהקדים הטפל לעיקר דלא פסלינן אלא אם כותבין הטפל לבדו

וכוללין העיקר בוכל שום וכמ"ש הריב"ש ולמקצת פוסקי' אף אם כתב דמתקרי ע"ש העיקר ג"כ פסול אבל בכתיבת שני שמות יחד טפל ועיקר אין קפידא וכן פסק בש"ע והוא ברור ופשוט ואינו עולה על הדעת לפסול בהצטרף שם טפל ושם העיקר ובפרט בנ"ד שהכל יודעין בשם זה הטפל והיום סמכוהו באשישות והוא צריך לתשועת ה' לקרוע גזר דינו מהי תיתי לפסול הגט שכתבו גם שם זה וכל זה לדעת הרב מטראני אבל באמת אין דבריו מוסכמי' ונוחים דבאמת שם השינוי הוא עיקר אף שהרוב קורין אותו בשם הראשון וכמו שמבואר בב"י סי' זה דלא נסתפק הרב מהרר"פ אלא כשלגמרי שם השני נעקר ולפי פי' השני של הב"י בעובדא דמהרר"פ הוא ממש נ"ד ומשמעות לשונו שכל ספיקו היה אם שם השני עיקר לכתבו לכתחלה אף על פי שעדיין לא הוחזק אז יכתבו אותו לבסוף ואחר שלא הוחזק הא קמן דעכ"פ אינו עולה על הדעת לפסול אם כתבו שם השינוי לבד דאי בודאי טפל אינו פוסל מכ"ש בשם זה שהוא ספק טפל וספק עיקר ומכ"ש בנ"ד שכתב ושניהם זה אינו עולה על הדעת כלל דהא באמת שני שמות יש לו ביום הנתינה ובפרט שלא כתב דמתקרי ע"כ מצאתי:

ב **מצאתי כתוב על גליון סדר גיטין**. של מהר"י מרגליות בכת"י א"מ זקני אבי אמי הרב הגדול מהר"ר זנוויל ז"ל וזה לשונו מעשה בא' שחתם שמו פנחס חסר יוד וכתבו בגט חסר יוד ונעשה בהסכמה בקיבוץ כל חכמי העיר ולא חילקו בין הך לאליה או יונתן (המוזכר בסי' זה סעיף כ"ב וסעיף כ"ה) אף שיש לחלק וכן משמע בש"ע דלא כ"כ שהולכים אחר החתימה אלא באליה ויונתן וכיוצא בזה ובדוד ובנימין לא כ"כ (בסעיף כ"ו ובסעיף ל') מ"מ מפשטו דת"ה סימן רל"ג משמע כן וכן משמע במהר"ם יפה עיין עליו שכתב אחר כל הנהו דאזלינן בתר חתימות:

ג **מלכא**. נעשית במוסכם וכתבו חסר בלא יוד. (ובתשובת מ"ו חמי זקני, במשאת בנימין כתב מלא ביו"ד:

ד **ווילנא**. היה מעשה פה וכתבו בשני וי"ן מטעם דכל מקום שאין קורין בפ"א כותבין כך בשני וי"ן וכל מקום שלפעמי' נוטה לפ"א כגון פייבוש פרידא כותבין בחד וי"ו, גם שני הסעיפים הנ"ל מצאתי כתוב בכת"י מ"ו אמ"ז ז"ל על גליון סדר הגט מהנ"ל:

סימן קמא

שאין קטן עושה שליח. מ"כ בכת"י הרב הגדול אמ"ו זקני מהרר"י הנ"ל על גליון סדר גיטין וז"ל והסכמנו דאינו טוב רק לרוחא דמלתא דממ"נ אם הוא קטן א"כ לא היו

קידושיו קידושין וגם נ"ל עוד לומר דוקא אם הוא רך בשנים אבל לא בעינן רוב שנותיו ואינו רק משום מראית עין כשהוא רך בשנים ונראה כקטן עכ"ל:

סימן קמד

תשובה מן הרב המחבר א"א מ"ו ז"ל להאלוף המרומם התורני הרב המופל' מהר"ר הירש סג"ל נקרא בשם טוב ר' הירש ר' מאירש מק"ק ווילנא. על קושייתו שהקשה לו וזה לשונו מה שהקשה מעלתך לשאול מה שפסק הרב מהרמ"א בא"ע סי' קמ"ד שביה הוי אונס דשכיח נ"ב שהועתק מדברי המרדכי פ' מי שאחזו ולא די שדבריו סותרין דברי המרדכי ששם כתוב בדף תרי"ג ע"א דהוי אונס' דלא שכיח וראיה ברורה מר"פ השואל דף צ"ד תאמר בשבוי' דאונסא דלא סליק אדעת' הוא אלא שדברי הרב סותרים זה את זה דהא בח"מ סי' קט"ו סעיף מ"ח בהג"ה מי שנתפס בדרך אונס דלא שכיח והוא מועתק מדברי אגודה פ' מי שאחזו הנה אהו' נראה שדברי הרב מהרמ"א כנים הם באשר ידוע למעלתך שפסקו הפוסקים כלישנ' קמא דכתובות דף ב' ע"ב דאע"פ שבממון יש טענת אונס דלא שכיח אבל בגיטין אין אונס אפי' לא שכיח אם לא שאינו שכיח כלל כגון אכלו ארי או נשכו נחש אבל אונס דשביה ותפיסה ודאי אף שאינו שכיח מ"מ שכיח קצת ואיכא למיחש ביה משום צניעות ופריצות כדאית' שם בגמר' וכן ראיתי בהג"ה אלפסי לשון ריא"ז בין שחלה בין שנחבש בבית האסורין וכו' אינו יכול לבטל גטו משום טענת אונס וא"כ יפה פסק הרב בממון דתפיסה ושביה לא שכיח כפשט הגמר' דר"פ השואל אבל בגיטין אין אונס אף דלא שכיח כל זמן שאינו דומה לאכלו ארי וכמו שפסק בהגהות אלפסי ומכ"ש למאן דמחלק דאכלו ארי הוי בידי שמים ע"כ יש אונס ושביה הוי בידי אדם ע"כ אין אונס ודי בזה לחכם כמעלתך ע"כ: